

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Historycznych

mgr Ewa Aleksandra Rozkosz

Ewaluacja osiągnięć naukowych
w postępowaniach habilitacyjnych.
Kryteria oceny a praktyki ewaluacyjne w naukach
humanistycznych i społecznych

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem
dra hab. Emanuela Kulczyckiego, prof. UAM
oraz promotora pomocniczego dr Natalii Pamuły-Cieślak

Toruń 2017

SPIS TREŚCI

Podziękowania.....	6
Streszczenie.....	7
Summary.....	9
Wykaz skrótów.....	11
WPROWADZENIE.....	12
ROZDZIAŁ I. Podstawy ewaluacji habilitantów w systemie awansów naukowych w Polsce	20
1. Uwagi wstępne.....	20
2. Awanse naukowe w Polsce – stan wiedzy o charakterystyce nadawanych stopni doktora habilitowanego.....	20
3. Reforma z 2011 r. – aplikacja polityki wspierania się metrykami (<i>metrics-informed</i>).....	36
4. Kryteria oceny osiągnięć naukowych w postępowaniu habilitacyjnym.....	49
5. Konstrukcja wytycznych regulujących ewaluację habilitantów poprzez wskaźniki bibliometryczne	56
5.1. Porządek ministerialny.....	56
5.2. Porządek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów.....	57
5.3. Porządek rady naukowej lub rady wydziału	59
6. Podsumowanie	60
ROZDZIAŁ II. Praktyki recenzenckie i metody ewaluacji osiągnięć naukowych.....	62
1. Uwagi wstępne.....	62
2. Stan badań nad praktykami recenzenckimi.....	62
3. Ocena koleżeńska a ocena bibliometryczna	67
3.1. Ocena koleżeńska.....	67
3.2. Ocena ekspercka	72
3.3. Ocena naukometryczna.....	74
3.4. Ocena bibliometryczna	78

4.	Produktywność a wpływ badaczy w ewaluacji nauki.....	82
4.1.	Produktywność badaczy.....	82
4.2.	Wpływ badaczy.....	89
5.	Wskaźniki bibliometryczne	100
5.1.	Źródła danych do ustalania wielkości wskaźników bibliometrycznych... ..	100
5.2.	Metody obliczania wartości wskaźników bibliometrycznych – liczenie całkowite <i>versus</i> liczenie ułamkowe.....	103
5.3.	Wskaźniki bibliometryczne wykorzystywane w ocenie badacza	104
6.	Podejścia do wykorzystania wskaźników bibliometrycznych.....	110
7.	Ewaluacja nauki i jej metody jako przedmiot badań informatologicznych.....	112
8.	Podsumowanie	115

ROZDZIAŁ III. Metody badania własnego 116

1.	Uwagi wstępne.....	116
2.	Cel badania.....	116
3.	Gromadzenie danych	118
3.1.	Dokumenty z postępowań habilitacyjnych	118
3.2.	Baza z danymi o postępowaniach habilitacyjnych	123
4.	Opis próby do analizy	126
4.1.	Wyodrębniona próba z danymi o postępowaniach habilitacyjnych do analizy ilościowej.....	126
4.2.	Wyodrębniona próba z dokumentami z postępowań habilitacyjnych do analizy jakościowej.....	132
5.	Właściwa analiza	139
5.1.	Analiza ilościowa.....	140
5.2.	Analiza jakościowa	146
6.	Podsumowanie	162

ROZDZIAŁ IV. Wyniki analizy ilościowej 163

1.	Uwagi wstępne.....	163
2.	Charakterystyka zmiennych.....	164
2.1.	Obszar. Dziedzina. Dyscyplina.....	164
2.2.	Płeć habilitanta.....	167
2.3.	Rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego	171

2.4.	Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego. Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego	177
2.5.	Rodzaj głównego osiągnięcia naukowego	195
2.6.	Rezultat postępowania habilitacyjnego.....	198
2.7.	Rodzaj jednostki.....	202
2.8.	Liczba pozytywnych recenzji (wyniki recenzji).....	205
2.9.	Zgodność wyników recenzji	212
3.	Statystyczna weryfikacja hipotez.....	215
3.1.	Związek dyscypliny z płcią habilitanta.....	215
3.2.	Związek płci habilitanta z rezultatem postępowania	216
3.3.	Różnice między kobietami i mężczyznami w liczbie lat od uzyskania stopnia doktora do rezultatu postępowania habilitacyjnego	217
3.4.	Związek rezultatu postępowania habilitacyjnego z cezurą dla rezultatu postępowania habilitacyjnego.....	218
3.5.	Różnice między „naukami miękkimi” i „naukami twardymi” w liczbie lat od uzyskania stopnia doktora do rezultatu postępowania habilitacyjnego	219
3.6.	Związek daty wszczęcia postępowania habilitacyjnego z rezultatem postępowania habilitacyjnego.....	220
3.7.	Związek rodzaju nauk z rodzajem osiągnięcia naukowego	221
3.8.	Związek rodzaju osiągnięcia naukowego z cezurą dla rezultatu postępowania habilitacyjnego.....	221
3.9.	Związek dyscypliny z rodzajem osiągnięcia naukowego	222
3.10.	Różnice między postępowaniami zakończonymi sukcesem a postępowaniami zakończonymi porażką postępowania habilitacyjnego w liczbie pozytywnych recenzji	223
4.	Podsumowanie	224

ROZDZIAŁ V. Wyniki analizy jakościowej 227

1.	Uwagi wstępne.....	227
2.	Argumentacja oceny osiągnięć naukowych i konkluzji.....	228
2.1.	Formalne cechy osiągnięć naukowych	231
2.2.	Jakość osiągnięć naukowych	239
2.3.	Ocena społeczno-etycznego wymiaru osiągnięć naukowych.....	248
2.4.	Punkt odniesienia dla uzasadnienia oceny.....	251

3. Używanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych.....	257
3.1. Ewaluacja osiągnięć naukowych	259
3.2. Badania	269
3.3. Publikacje i ich oddziaływanie na naukę.....	272
4. Używanie metod bibliometrycznych	279
4.1. Nazwy wskaźników, narzędzi i instytucji bibliometrycznych.....	282
4.2. Obliczanie wartości wskaźników bibliometrycznych.....	284
4.3. Interpretacja w metodach bibliometrycznych.....	293
4.4. Raportowanie wskaźników/wartości wskaźników bibliometrycznych	299
4.5. Nieadekwatne użycia bibliometrii	306
5. Podsumowanie	312
ROZDZIAŁ VI. Wnioski i dyskusja	313
1. Uwagi wstępne.....	313
2. Ograniczenia zastosowanych metod.....	313
3. Wnioski i dyskusja wyników badania ilościowego	314
4. Wnioski i dyskusja wyników badania jakościowego.....	321
ROZDZIAŁ VII. Rekomendacje.....	330
Literatura.....	335
Wykaz aktów prawnych	349
Załączniki	351

Podziękowania

Pragnę podziękować kilku osobom, których profesjonalne i duchowe wsparcie towarzyszyło mi na różnych etapach pracy badawczej, której zwieńczeniem jest niniejsza rozprawa doktorska.

Emanuelowi Kulczyckiemu, mojemu promotorowi, dziękuję przede wszystkim za pokazanie, co to znaczy być częścią naukowej wspólnoty. Dziękuję również za wsparcie i pomoc w rozwiązywaniu różnych problemów, jakie napotykałam podczas prowadzenia badań i pisania pracy.

Natalii Pamule-Cieślak, mojej promotorce pomocniczej, dziękuję za nieocenioną pomoc organizacyjną.

Stanisławowi Roszakowi, Dziekanowi Wydziału Nauk Historycznych, oraz Ewie Głowackiej, Dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, dziękuję za zaufanie i umożliwienie mi przeprowadzenia przewodu doktorskiego na tym Wydziale.

Joannie Chmielewskiej i Sylwii Bedyńskiej dziękuję za uważną lekturę wstępnej wersji rozprawy i przekazanie uwag, dotyczących kwestii językowych i statystycznych.

Annie Bilon, Beacie Zamorskiej i Arminowi Mikosowi von Rohrscheidtowi dziękuję za możliwość przedyskutowania różnych problemów, na które natrafiłam w trakcie interpretacji danych jakościowych.

Mojemu mężowi, Tomaszowi, oraz synowi, Michałowi, dziękuję za ich miłość i akceptację oraz pomoc w zachowaniu równowagi między nauką a rodziną.

Moim przyjaciółom i rodzinie, w szczególności Anecie, Wandzie i Markowi, dziękuję za wsparcie.

Słowa podziękowania kieruję również do Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego za wsparcie w przetworzeniu plików PDF (OCR).

Badania zostały przeprowadzone w ramach projektu pt. „Współczesna polska humanistyka wobec wyzwań naukometrii”, finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, nr decyzji 0057/NPHR3/H11/82/2014.

Streszczenie

Badania oceny koleżeńskiej rzadko odnoszą się do awansów naukowych, koncentrując się na ocenie koleżeńskiej w czasopiśmie oraz konkursach grantowych. Można to wiązać z ograniczonym dostępem do recenzji z przeprowadzanych postępowań. Pojawiły się analizy, które, w oparciu o dane z włoskiej procedury awansowej, pokazują zjawiska faworyzacji i defaworyzacji ocenianych uczonych przez recenzentów. I choć odnoszą się one do procesu, w którym uwzględnia się ocenę jakościową i ilościową, to skupiają się na ocenie ilościowej. Brak jest więc badań, które pokazywałyby pogłębiony obraz praktyk recenzenckich odbywających się w ramach awansów naukowych. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w kontekście tzw. nauk miękkich, czyli humanistyki i nauk społecznych, których potencjału nie ukazują narzędzia oceny właściwe dla tzw. nauk twardych. Obecność takich narzędzi w obowiązujących kryteriach oceny dla przedstawicieli różnych nauk rodzi pytanie o sposób posługiwania się nimi przez reprezentantów humanistyki i nauk społecznych, czy szerzej o sposób działania recenzentów ewaluujących innych uczonych w awansach naukowych w tej grupie nauk. Problem ten podejmuje prezentowana rozprawa.

Autorka skupia się na praktykach recenzenckich obecnych w pięciu dyscyplinach naukowych: ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii i teologii. Na podstawie analizy 300 dokumentów z postępowań habilitacyjnych autorka odpowiada na pytanie: Jakie są wzory praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach? Odpowiedź na to pytanie jest poprzedzona odpowiedzią na pytania szczegółowe: (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowań habilitacyjnych?; (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję? (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych? (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych? Aby zrealizować postawiony cel badań, którym jest pokazanie dyscyplinarnej różnorodności i podobieństw w praktykach recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, autorka posługuje się metodami mieszanymi (ang. *mixed methods*). Badanie składa się z dwóch faz: ilościowej i jakościowej. Analiza ilościowa obejmuje dane o postępowaniach habilitacyjnych ze wszystkich obszarów wiedzy ($N = 3695$), natomiast analiza jakościowa obejmuje recenzje z pięciu dyscyplin

naukowych z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 300$). Wyniki badań jakościowych mają wyższy priorytet w niniejszej rozprawie, gdyż pozwalają odpowiedzieć na główne pytanie badawcze. Wyniki badań ilościowych wspierają interpretację wyników badań jakościowych.

Analiza wykazała istnienie różnic w praktykach recenzenckich obecnych w badanych dyscyplinach naukowych. Dotyczą one w szczególności podejść do kryteriów oceny osiągnięć naukowych habilitantów. Różnice te wiążą się z metodologiami i warsztatem badawczym, jakimi posługują się reprezentanci poszczególnych dyscyplin naukowych. Okazuje się, że przedstawiciele tych nauk, którym bliższa jest perspektywa scjentyistyczna (ekonomia i psychologia), są bardziej skłonni wykorzystywać w ocenie obowiązujące kryteria oceny, aniżeli przedstawiciele tych nauk, którym bliższe jest podejście interpretatywne oraz historyczne (językoznawstwo, prawo, teologia). Można łączyć to z lepszym dopasowaniem obowiązujących narzędzi oceny do ekonomii i psychologii, aniżeli pozostałych dyscyplin naukowych. Brak akceptacji dla kryteriów oceny wyraża się w różnych metodach działania, np. w pomijaniu kryteriów przy ocenie osiągnięć naukowych habilitanta lub w nieprzypisywaniu znaczenia wynikowi zastosowania takich kryteriów w ocenie. Takie strategie „radzenia” sobie recenzentów z nieakceptowanymi kryteriami autorka nazywa „ogrywaniem” systemu. Prezentowane wyniki badań rzucają nowe światło na praktyki ewaluacyjne, w szczególności na wykorzystanie w ewaluacji obowiązujących kryteriów oceny. Na ich podstawie autorka rekomenduje, aby na nowo określić rolę kryteriów oceny osiągnięć naukowych, zmniejszyć ich liczbę, jak również dostosować je do potrzeb oceny humanistyki i nauk społecznych.

Słowa kluczowe: ocena koleżeńska, praktyki recenzenckie, awanse naukowe, habilitacja, humanistyka i nauki społeczne.

Summary

Research into peer-review rarely focuses on academic promotions, most often concentrating on the peer-review process for journals and grants instead. This might be due to limited access to reviews from advancement procedures. Analyses of Italian academic procedures reveal a phenomenon of favouritism and discrimination of scholars assessed by reviewers. Although these analyses refer to processes taking into account both qualitative and quantitative assessment, they focus on qualitative. There is a lack of research to demonstrate a multidimensional picture of reviewers' approach. This gap is particularly relevant in the so-called soft sciences, the social sciences and humanities. They cannot be assessed by methods used to assess the so-called hard sciences. How, then, can peer reviewers assess work done in the social sciences and humanities? Moreover, what is the modus operandi of reviewers who evaluate scholars within academic promotions processes in the soft sciences? The present doctoral thesis answers these questions.

This thesis analyzed 300 documents from habilitation procedures in Poland, focusing on reviewers' practices in five scientific disciplines: economics, linguistics, law, psychology, and theology. The main research question was: what are the patterns of reviewers' practices? Four detailed research questions were also addressed. The first was, what is a quantitative characteristic of the habilitation procedures? The second was, how do reviewers justify their assessments their conclusions? The third research question was, how do reviewers apply assessment criteria for academic promotions? And the fourth was, how do reviewers implement bibliometric methods in their assessments? Mixed methods were used to demonstrate diversity and similarity in reviewers' practices. Research consisted of two phases: the quantitative analysis and the qualitative analysis. In the quantitative analysis, data concerning habilitation procedures in all disciplines were taken into account ($N = 3695$) whereas the qualitative analysis only considered reviews from the social sciences and humanities ($N = 300$). In this thesis, qualitative results were the primary focus since they enabled the author to address the main research question. The results of the quantitative analysis supported interpretation of the qualitative results.

The analysis revealed differences in reviewers' practices between the scientific disciplines, particularly in the application of assessment criteria. The differences were concerned with methodologies and sets of research tools applied by academics. Scholars

who shared a “scientist perspective” (i.e. scholars from economics and psychology) were more inclined to apply applicable criteria than ones who favoured an interpretive and historical approach (i.e. scholars from linguistics, law, and theology). This might be due to the fact that assessment tools are better adjusted to economics and psychology than to other scientific disciplines. Non-acceptance of assessment criteria was expressed through various practices, such as ignoring them or downplaying their role in the overall assessment. These strategies employed by reviewers to handle “unacceptable” criteria were referred to as “outplaying” the system. The results of this research shed new light on assessment practices, particularly on employing criteria in an assessment procedure. The author recommends redefining the role of assessment criteria for academic advancement, reducing their number, and adapting them to so that they apply better to social sciences and humanities.

Keywords: peer-review, academic promotions, reviewers’ practices, habilitation, social sciences and humanities.

Wykaz skrótów

A&HCI	Arts and Humanities Citation Index
CK	Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów
COPE	Komitet do spraw Etyki Publikacyjnej (Committee on Publication Ethics)
CRIS	Current Research Information System (System informacji o nauce)
CWTS	Centre for Science and Technology Studies (Centrum Badań Nauki i Technologii)
DORA	The San Francisco Declaration on Research Assessment (Deklaracja z San Francisco na temat Oceny Badań Naukowych)
ENRESSH	European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and the Humanities (Europejska Sieć na rzecz Ewaluacji Badań w Naukach Humanistycznych i Społecznych)
ERIH	European Reference Index for the Humanities
ESF	European Science Foundation (Europejska Fundacja na Rzecz Nauki)
FRP	Fundacja Rektorów Polskich
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICI	Index Copernicus International
IF	Impact Factor
ISI	Institute for Scientific Information (Instytut Informacji Naukowej)
JCR	Journal Citation Reports
KBN	Komitet Badań Naukowych
KPA	Kodeks postępowania administracyjnego
KRASP	Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich
MNiSW	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
NCBiR	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
NCN	Narodowe Centrum Nauki
NSD	Norwegian Social Science Data Services (Norweski Serwis Danych Nauk Społecznych)
NSF	National Science Foundation (Narodowa Fundacja Naukowa)
REF	Research Excellence Framework
SCI	Science Citation Index
SNIP	Source Normalized Impact per Paper
SSCI	Social Sciences Citation Index
STEM	Science, Technology, Engineering, and Mathematics (Nauki ścisłe, technologia, inżynieria oraz matematyka)
SumIF	Sumaryczny Impact Factor
WoS	Web of Science Core Collection

WPROWADZENIE

Celem mojej pracy jest pokazanie dyscyplinarnej różnorodności i podobieństw w praktykach recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych¹ w postępowaniach habilitacyjnych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych². Przebrałam praktyki obecne w pięciu wyłonionych dyscyplinach naukowych: ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii i teologii. Analiza pozwoliła mi odpowiedzieć na główne pytanie badawcze: Jakie są wzory praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach?

Odpowiedź na pytanie główne poprzedziłam odpowiedzią na cztery pytania szczegółowe:

- (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowania habilitacyjnych?
- (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję?
- (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych?
- (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych?

Tym samym, analiza umożliwiła mi wskazanie podobieństw i różnic dyscyplinarnych w obszarze nauk humanistycznych i społecznych w zakresie podejść do argumentacji oceny, stosowania kryteriów oceny ujętych w aktach prawnych, regulujących procedurę habilitacyjną, oraz do metod bibliometrycznych. Pozwoliła mi również na zinterpretowanie tych praktyk w kontekście postępowania habilitacyjnych przeprowadzanych w Polsce w różnych dziedzinach nauki i sztuki.

Oryginalność moich badań polega na pogłębieniu wiedzy na temat oceny koleżeńskiej (ang. *peer review*) w awansach naukowych. Jak dowodzi Bormmann (2008), takich badań jest niewiele, gdyż uczeni zajmujący się oceną koleżeńską koncentrują się, przede wszystkim, na praktykach oceniania tekstów w czasopiśmie

---

¹ Pojęcie ewaluacji oznacza proces polegający na sprawdzaniu, czy osiągnięcia naukowe spełniają wyznaczone kryteria. Ewaluacja różni się tym od oceny, że jej rezultat powinien jasno wskazywać, czy kryterium zostało spełnione, czy też nie.

² W tytule rozprawy używam sformułowania „nauki humanistyczne i społeczne”, tak jak jest to powszechnie ujmowane w literaturze przedmiotu i klasyfikacji instytucjonalnej (np. „HS” w klasyfikacji Narodowego Centrum Nauki [NCN]). Jednakże, w dalszej części pracy używam nazw obszarów wiedzy, dziedzin nauki oraz dyscyplin naukowych, które odnoszą się do nauk humanistycznych i społecznych, ale są nazwami z obowiązującej w Polsce klasyfikacji nauk. W celu odróżnienia tego szerokiego i wąskiego rozumienia wskazanej kategorii, odnosząc się do nazw z klasyfikacji nauk – używam ich zawsze w pełnym brzmieniu (np. obszar nauk humanistycznych, dziedzina nauk humanistycznych).

naukowych oraz oceniania osiągnięć uczonych i ich planów naukowych w procesie przyznawania grantów. W moich badaniach opieram się na unikalnym – w skali Europy – zbiorze danych, zawierającym recenzje oraz inne dokumenty z postępowań habilitacyjnych. Podobny zbiór danych jest według najlepszej mojej wiedzy udostępniany publicznie tylko we Włoszech i powiązany z procesem ewaluacji badaczy, zabiegających o wyższe stanowiska akademickie, dlatego też można go łączyć z procesem awansów naukowych³. Sam proces określany jest naukową habilitacją (wł. *abilitazione scientifica*) i składa się – podobnie jak ewaluacja polskich habilitantów – z komponentu jakościowego i ilościowego⁴. Dane z włoskiej ewaluacji zostały poddane badaniom. Abramo i D’Angelo (2015a) oraz Marzolla (2016) analizowali wyniki włoskiej habilitacji przy pomocy metod bibliometrycznych (Abramo, D’Angelo, 2015a; Marzolla, 2016), w wyniku czego mogli orzekać o wpływie tych metryk na rezultat i wnioskować o obecnych w ocenie zjawiskach faworyzacji i defaworyzacji aplikantów. Natomiast Pautasso (2015) badał udział kobiet wśród kandydatów do habilitacji. Prezentowane badania nad włoskimi habilitacjami miały charakter ilościowy i pozwalały przyjrzeć się wynikom procedury habilitacyjnej, ale nie pokazywały pogłębionego obrazu praktyk ewaluacyjnych.

Gruntowna analiza literatury przedmiotu pozwala mi przyjąć, że moje badania są jedynymi, w których podobny zbiór danych poddany jest analizie jakościowej. Wyniki badań własnych wnoszą nową wiedzę o praktykach ewaluacji uczonych w awansach naukowych. Ukazują wielowymiarowość tych praktyk, w tym sposób argumentowania oceny i używania metod bibliometrycznych. Jednakże największe znaczenie przypisuję wynikom dotyczącym używania przez recenzentów kryteriów oceny wyznaczonych przez obowiązujące akty prawne. Pokazuję w nich, w jaki sposób narzędzia ewaluacji – wprowadzone w ramach określonej polityki naukowej – są implementowane w praktyce przez recenzentów, reprezentujących różne dyscypliny z nauk humanistycznych i społecznych. Dlatego też wyniki moich badań mogą zainteresować decydentów – w tym polityków, kadrę zarządzającą instytucjami naukowymi oraz inne osoby, zaangażowane w organizację awansów naukowych – jako że pokazują, jak kształtują się

---

³ Abilitazione Scientifica Nazionale. Pobrane 30 sierpnia 2017 r., z: <http://abilitazione.miur.it/public/pubblisarisultati.php>

⁴ Procedura ewaluacji (zatrudnionych i przyjmowanych do pracy) uczonych została wprowadzona we Włoszech w 2010 r., aby przeciwdziałać obecnej w środowisku akademickim korupcji oraz dyskryminacji. Ilościowy komponent oceny (ocena bibliometryczna) miał zobiektywizować ocenę i podwyższyć próg wejścia kandydatom zabiegającym o stanowiska naukowe, a także otworzyć uczelnie na uczonych spoza zamkniętego środowiska włoskiej akademii (Abramo, D’Angelo, 2015a).

praktyki ewaluacyjne w określonym kontekście politycznym, a także dostarczają argumentów do podtrzymania lub zmiany wybranych rozwiązań w zakresie metod ewaluacji w awansach naukowych.

Pojęcie „praktyk recenzenckich” oraz „praktyk ewaluacyjnych” odnosi się, w mojej pracy, do praktyk recenzentów ewaluujących osiągnięcia naukowe habilitantów w ramach tzw. oceny koleżeńskiej. Uczestnicy tych praktyk, czyli recenzenci, posiadają stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora. Zatem, do oceny habilitantów są dopuszczani uczeni, którzy już zdobyli uznanie (stopień/tytuł naukowy) dzięki kumulacji swoich osiągnięć naukowych (zob. Zuckerman, Merton, 1971). Ewaluacja wiąże się z zastosowaniem kryteriów, które powinny stawać się dla recenzentów wyznacznikami aktywności habilitanta, jego wpływu na rozwój dyscypliny, jak również wyznacznikami jakości jego pracy naukowej. Ewaluacja ta ma charakter *ex post*, gdyż opiera się na rzeczywistych osiągnięciach naukowych habilitanta, a nie na jego naukowych planach – jak w przypadku ewaluacji *ex ante*. Praktyki recenzenckie poznać można dzięki analizie recenzji, gdyż – jak twierdzą – Chubin i Hackett (1990), w recenzjach dostrzec można pewne regularności, zarówno w argumentacji, jak i w sposobie wyrażania oceny. Zatem można przyjąć, że te regularności będą dotyczyły różnych aspektów, w tym używania obowiązujących kryteriów oceny. Regularności w recenzjach mogą być wspólne dla różnych dziedzin nauki (Chubin, Hackett, 1990). Dlatego w oparciu o analizę recenzji można orzekać o praktykach ewaluacyjnych, charakterystycznych dla wybranych dziedzin nauki lub węższej – dyscyplin naukowych. Można też odszukiwać wspólne lub charakterystyczne dla dyscyplin podejścia do używania określonych narzędzi oceny (np. wskaźników bibliometrycznych).

Istnienie regularności, charakterystycznych wyłącznie dla określonych nauk, świadczy o przejmowaniu przez recenzentów pewnych założeń od „subkultur specjalności naukowych”, których są uczestnikami (Gillespie, Chubin, Kurzon, 1985). Szerzej, można powiedzieć, że źródłem tego jest interakcyjny charakter ewaluacji (Lamont, 2009). Oznacza to, że recenzent, ewaluujący osiągnięcia innego uczonego, jest pod wpływem swojej „społecznej tożsamości”. Podczas oceny bierze pod uwagę nie tylko oceniane osiągnięcia, ale także to, jak postrzega własny dorobek naukowy, a także to, jak jego własny dorobek naukowy – zdaniem recenzenta – postrzegają inni uczeni (Lamont, 2009). Recenzent, będąc pracownikiem nauki, uczestniczy we wspólnotach praktyki, które współdzielą pewne narzędzia i poglądy (zob. Wenger, 1998). Na tej podstawie można przyjąć, że postrzeganie osiągnięć naukowych innego uczonego, ale

także postrzeganie własnych osiągnięć naukowych przez recenzenta, będzie oparte na kryteriach ważnych dla wspólnoty, do której przynależy (np. polskich uczonych, reprezentantów humanistyki i nauk społecznych, przedstawicieli danej dyscypliny).

Oprócz kontekstu społecznego, na praktyki ewaluacyjne oddziaływać będzie również kontekst polityczny.

Po pierwsze, źródłem takiego oddziaływania będzie sposób dzielenia zasobów. Można odnosić go do poszczególnych wymiarów i celów ewaluacji nauki. Jak twierdzą Gillespie, Chubin i Kurzon (1985) – inaczej będzie przebiegać ewaluacja uczonych, zabiegających o kolejne stopnie (tytuły) awansu naukowego, a inaczej ewaluacja uczonych, zabiegających o stanowisko pracy lub środki na badania naukowe, w przypadku których pula jest wyraźnie ograniczona (np. do określonej kwoty przeznaczonej na badania). Nie chodzi tutaj tylko o przebieg, w rozumieniu stosowanych procedur, ale także w rozumieniu podejść recenzentów do osiągnięć drugiego uczonego. W szerszym znaczeniu alokacja zasobów odnosi się do sposobu finansowania całego sektora nauki, co wymaga podejmowania decyzji, jaka nauka ma być finansowana, na przykład, w jakim stopniu mają być dotowane badania podstawowe, a w jakim stosowane (Chubin, Hackett, 1990). Ograniczenie środków podnosi konkurencyjność, co przekłada się na konieczność „zaostrzania” ocen.

Po drugie, na praktyki recenzenckie będą oddziaływać wprowadzone do procedury metody ewaluacji. Na przykład, wprowadzenie miar ilościowych może skłaniać recenzentów do „wąskiego patrzenia” (ang. *tunnel vision*) na osiągnięcia habilitanta (zob. P. Smith, 1995) i tym samym koncentrowania się – w ocenie – na wartości jednego wskaźnika. Po trzecie, na praktyki recenzenckie mogą wpływać metody obecne w innych wymiarach ewaluacji uczonych (Aagaard, 2015). O takim wpływie pisze, na przykład, Brzeziński (2016) – pokazując, jak używane są wskaźniki bibliometryczne, zaprojektowane na potrzeby oceny jednostek naukowych w Polsce do oceny uczonych w awansach naukowych. Zaprezentowane aspekty oddziaływania polityki naukowej na praktyki recenzenckie dowodzą, że praktyki te nie mogą być interpretowane niezależnie od kontekstów.

Oba konteksty, społeczny i polityczny, są istotne w omawianiu praktyk recenzenckich w humanistyce i naukach społecznych. W wymiarze społecznym istotne jest to, że nauki te mają swoją specyfikę, która przekłada się na odmienne od innych nauk wzory publikowania i cytowania. To, z kolei, wpływa na potrzebę wprowadzania – w ramach polityki naukowej – odrębnych metod ewaluacji uczonych,

reprezentujących tę grupę nauk. Eksperti współpracujący w ramach Europejskiej Sieci na rzecz Ewaluacji Badań w Naukach Humanistycznych i Społecznych (*European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and the Humanities* [ENRESSH]) (2017) opracowali wytyczne dla decydentów, w których podkreślają potrzebę dostosowania metod oceny humanistyki i nauk społecznych do paradygmatów badawczych tej grupy nauk, tak aby ewaluacja „odzwierciedla[ła] ich potencjał i wartość” (s. 1). Aby zrozumieć tę potrzebę, konieczne jest przyjrzenie się różnicom pomiędzy tą grupą nauk a innymi naukami. Do tego celu używam klasycznego już rozróżnienia na „nauki miękkie”, które utożsamiam z humanistyką i naukami społecznymi, oraz na „nauki twarde” (m.in.: de Solla Price, 1970; Hemlin, 1996; Kwiek, 2015, 2017; Ochsner, Hug, Daniel, 2013). Posługując się tym podziałem, mogę powiedzieć, że polem moich badań są „nauki miękkie”.

Zdaniem L. D. Smitha i współpracowników (2000) podział na „nauki miękkie” i „nauki twarde” ma swoje źródło w pracach Comte’a, w których przedstawiony został hierarchiczny układ nauk. Na jego szczycie znajdowały się nauki przyrodnicze, a na dole nauki społeczne. Storer (1967) wiąże ten podział z dwoma wymiarami nauki: organizacją wiedzy oraz relacjami społecznymi.

Pierwszy wymiar dotyczy wytwarzania wiedzy przez uczonych. Zdaniem Storera (1967) fenomen „twardości” nauki można w najprostszy sposób wyjaśnić sposobem używania matematyki. Jest to mocno uproszczone wyjaśnienie, odnoszące się do metod ilościowych. Przy czym, używanie matematyki nie jest tu rozumiane w wymiarze zero-jedynkowym, ale można je stopniować. Przyjmuję, że chodzi tutaj o zdolność stosowania mniej lub bardziej złożonych metod statystycznych. To stopniowanie ma miejsce – zdaniem Storera (1967) – gdy mówimy, że chemia jest twardsza niż zoologia, a socjologia nieco miękksza niż ekonomia. Stosowanie metod ilościowych wymaga określonej precyzji i dlatego wiąże się z określonym rygiorem uprawiania nauki i prezentowania jej efektów. Oczekiwania, dotyczące wspomnianego rygoru, przekładają się na kryteria stosowane do oceny naukowości efektów badań. W „naukach miękkich”, choć również istnieją określone oczekiwania, to jednak kryteria nie są już tak ostre, a ponadto pojawiają się kryteria oceny, które trudno uznać za naukowe, takie jak relewantność poglądów uczonego z określonymi wartościami czy elegancja stylu (Storer, 1967). Podział na „nauki miękkie” i „nauki twarde” znajduje również potwierdzenie w modelach wytwarzania wiedzy naukowej. „Nauki twarde” charakteryzuje model oparty na „kumulacji”, w którym nowe wyniki badań włączają się

do wcześniejszej struktury wiedzy. Dlatego możemy powiedzieć, że w tej grupie nauk następuje kumulacja wiedzy (de Solla Price, 1970), a sama nauka służy wyjaśnianiu złożoności świata za pomocą praw naukowych i dlatego jest nomologiczna (Bronk, Majdański, 2009). „Nauki miękkie” charakteryzuje model oparty na „niekumulacji” (de Solla Price, 1970). Sądzę, że nie chodzi tu o zupełne odrzucenie koncepcji kumulacji wiedzy, która odbywa się również w humanistyce (Gajewski, 2002), ale raczej o wyeksponowanie idiograficzności humanistyki, czyli jej większego ukierunkowania na opis i rozumienie niż wyjaśnianie (Znaniński, 1971).

Drugi wymiar, charakteryzujący opisywany podział, dotyczy relacji społecznych. W „naukach twardych” wykrycie błędów w tekstach autora jest relatywnie łatwe. Słabości pracy autora mogą zostać bez trudu wykryte i obnażone przez innych uczonych. Stąd też, zdaniem Storera (1967), w „naukach twardych” zauważyć można różne przejawy zachowywania „bezosobowości”. Wyraża się ona, na przykład, w sposobie pisania tekstów naukowych. W tej grupie nauk rzadko używa się imion czy inicjałów imion innych autorów⁵. „Bezosobowość” w pracach naukowych służy również obiektywizacji prezentowanej wiedzy, która ma być „nieskażona” wpływem czynnika ludzkiego. Natomiast w „naukach miękkich” akcentowana jest podmiotowość, co wyraża się w sposobie prowadzenia naukowych polemik z innymi autorami w tekstach, czy gotowości do prezentacji własnego usytuowania jako czynnika, wpływającego na sposób interpretacji świata społecznego (Znaniński, 2011).

Na podstawie nowszych doniesień można wskazać również trzeci wymiar – naukometryczny. Istotne różnice pomiędzy „naukami miękkimi” i „naukami twardymi” ujawniają wartości wskaźników, mierzących produktywność uczonych (Sivertsen, 2016), oraz wskaźników, pozwalających rekonstruować kulturę cytowań (de Solla Price, 1970; Wouters, 1999b)⁶. Podział na „nauki twarde” i „nauki miękkie” bywa utożsamiany również z podziałem na nauki odpowiednio: dojrzałe i niedojrzałe (Bronk, Majdański, 2009; L. D. Smith i in., 2000). Ten sposób ich określania jednoznacznie faworyzuje „nauki twarde” jako dojrzałą, czyli prawdziwą naukę i dlatego bywa kwestionowany (zob. L. D. Smith i in., 2000).

---

⁵ Obecnie, ten sposób powoływania się na pracę innych autorów, właściwy jeszcze w latach 60. XX w. dla „nauk twardych”, został zaadoptowany przez wiele dziedzin w humanistyce i naukach społecznych.

⁶ Różnice między wartościami wskaźników nauko- i bibliometrycznych sprawiają, że narzędzia te mogą być uznawane za lepiej dopasowane do „nauk twardych” oraz za nieprzystające do potrzeb „nauk miękkich” (Dahlig-Turek, 2011; więcej w Rozdziale II.4).

Z przedstawionym podziałem na „nauki miękkie” i „nauki twarde” wiążą się dodatkowe problemy. Pierwszy dotyczy niejednorodności nauk. Przykładem może być informatologia, która wykazuje zarówno cechy przyporządkowane obu grupom nauk (twardych i miękkich), czy psychologia, która ma aspiracje być raczej nauką „twardą” niż „miękką”. Wiąże się to z metodologicznym „rozpołowieniem” szeroko rozumianej humanistyki na humanistykę uprawianą w sposób scjentystyczny oraz humanistykę idiograficzną i rozumiejącą (Bronk, Majdański, 2009). Na tej podstawie można określać różne dyscypliny z humanistyki i nauk społecznych jako mniej lub bardziej „twarde”. Drugi problem dotyczy utożsamiania niekiedy „nauk twardych” z naukami ścisłymi (Más-Bleda, Thelwall, Kousha, Aguillo, 2014), co, w pewnej mierze, utrudnia posługiwanie się tym pojęciem⁷. Trzeci problem dotyczy stosowania podziału – na „nauki miękkie” i „nauki twarde” – w połączeniu z klasyfikacjami nauk. Dlatego zasadne jest sprawdzenie, czy wyodrębnione na podstawie przyjętej klasyfikacji „nauki miękkie” będą pod względem wybranych cech różnić się znacząco od wyodrębnionych na podstawie tej samej klasyfikacji „nauk twardych”. Wyniki badań Kwieka (2015) potwierdzają istnienie różnic pomiędzy obszarem nauk humanistycznych i obszarem nauk społecznych a innymi obszarami wiedzy (z wykluczeniem sztuki) w zakresie produktywności uczonych, umiędzynarodowienia nauk, a nawet ich instytucjonalizacji⁸. Dlatego też przyjmuję, że dyscypliny przyporządkowane w polskiej klasyfikacji nauk, będącej podstawą postępowań habilitacyjnych, do tych obszarów wiedzy można uznać za „nauki miękkie”, a obserwowane w postępowaniach habilitacyjnych praktyki ewaluacyjne – jako praktyki w „naukach miękkich”.

Po przedstawieniu celu, pytań badawczych, a także przedmiotu badań, jak również przedstawieniu tła, w których je sytuuję, prezentuję strukturę mojej rozprawy.

W pierwszym rozdziale przedstawiam stan wiedzy o charakterystyce nadawanych stopni doktora habilitowanego w Polsce. Prezentuję krótki rys historyczny, dotyczący tego etapu w awansie naukowym. Następnie, przedstawiam zasady procedury habilitacyjnej, wprowadzone wraz z reformą nauki w 2001 r. Pokazuję, jakie przyjmuje się źródła prawa, regulującego sposób oceniania habilitantów.

---

⁷ W dalszej części pracy pojęciem „nauk twardych” obejmuję wszystkie obszary wiedzy, wyróżnione w polskiej klasyfikacji nauk z 2011 r., z wyłączeniem obszaru nauk humanistycznych, obszaru nauk społecznych oraz obszaru sztuki.

⁸ Jak pokazuje Kwiek (2015), o ile instytucje naukowe, reprezentujące w Polsce sektor publiczny, zaangażowane były zarówno w „nauki miękkie”, jak i „nauki twarde”, o tyle sektor publiczny skupił się niemal wyłącznie na „naukach miękkich”.

W drugim rozdziale skupiam się na problematyce ewaluacji uczonego. Prezentuję stan wiedzy o praktykach recenzenckich. Przedstawiam cztery metody oceny uczonego: koleżeńską, ekspercką, naukometryczną i bibliometryczną. Wyjaśniam, czym jest produktywność oraz wpływ badacza i jaka jest ich rola w ewaluacji nauki. Omawiam najważniejsze zagadnienia, związane z zastosowaniem w ocenie wskaźników bibliometrycznych. Dowodzę, że ewaluacja nauki i jej metody są i mogą być przedmiotem badań w informatologii.

W trzecim rozdziale przedstawiam metody badania własnego. Prezentuję cel badań oraz związane z nim pytania badawcze. Wyjaśniam, dlaczego przyjąłem w badaniach podejście właściwe dla metod mieszanych i pokazuję, jak zastosowane metody – ilościowa i jakościowa – łączą się z poszczególnymi pytaniami badawczymi. Przedstawiam sposób gromadzenia danych. Opisuję próbę danych do analizy. Najobszerniejszą częścią rozdziału jest prezentacja metod analizy ilościowej i jakościowej. Opiszem metody ilościowej obejmuję wyłonione – na podstawie literatury przedmiotu – hipotezy badawcze oraz użyte testy statystyczne. Natomiast w opisie metody jakościowej ujmuję ramy analityczne oraz etapy postępowania badawczego.

W czwartym rozdziale prezentuję wyniki analizy ilościowej, składające się z dwóch części: eksploracyjnej i confirmacyjnej. W części eksploracyjnej demonstruję statystyki opisowe zmiennych. Natomiast w części confirmacyjnej prezentuję wyniki testów statystycznych, mających na celu sprawdzenie, czy zasadne jest odrzucenie hipotezy zerowej i, tym samym, przyjęcie hipotezy alternatywnej.

W piątym rozdziale prezentuję wyniki analizy jakościowej. Obejmuje ona wątki (zagadnienia) oraz wzory praktyk, wyłonionych na podstawie analizy recenzji. Pokazują one, jak recenzenci: argumentują osiągnięcia naukowe i konkluzję, używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych oraz jak używają metod bibliometrycznych.

W szóstym rozdziale przedstawiam wnioski wraz z dyskusją uzyskanych wyników badań. Poprzedzam je opisem ograniczeń zastosowanych metod, które miały znaczenie dla sposobu interpretacji wyników. Następnie prezentuję wnioski z badań ilościowych, odnosząc je do założeń, wyników badań i wniosków innych autorów. Na końcu przedstawiam wnioski wraz z dyskusją wyników analizy jakościowej. Uwzględniłem przy tym wyniki analizy ilościowej jako kontekst interpretacji badań jakościowych.

W siódmym rozdziale przedstawiam rekomendacje, oparte na wynikach przeprowadzonych badań własnych. Ten rozdział zamyka moją pracę.

ROZDZIAŁ I. Podstawy ewaluacji habilitantów w systemie awansów naukowych w Polsce

1. Uwagi wstępne

Celem Rozdziału I jest przedstawienie problematyki awansów naukowych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem stopnia doktora habilitowanego. Rozdział podzieliłam na sześć podrozdziałów.

Pierwszy podrozdział zawiera uwagi wstępne. W drugim podrozdziale pokazuję miejsce habilitacji w systemie awansów naukowych w Polsce. Przedstawiam zmiany, jakie zaszły w zasadach i trybie przeprowadzania habilitacji od 1947 r. do dziś, tj. połowy 2017 roku. Przedstawiam również stan wiedzy o charakterystyce nadawanych stopni doktora habilitowanego. Uwzględniam przy tym przegląd literatury polskiej i światowej, odnosząc się do tekstów wyjaśniających obserwowane zjawiska dotyczące awansów naukowych w Polsce (np. różnice w liczbie kobiet i mężczyzn habilitantów). W trzecim podrozdziale zajmuję się zmianami, wprowadzonymi do habilitacji przez reformę z 2011 r. Eksponuję najważniejszy element tej zmiany, czyli wprowadzenie narzędzi bibliometrycznych do kryteriów oceny. W czwartym podrozdziale przedstawiam kryteria oceny osiągnięć naukowych wprowadzone do habilitacji wraz z reformą z 2011 r. W piątym podrozdziale prezentuję wytyczne, dotyczące używania bibliometrii w postępowaniach habilitacyjnych. Wyróżniam przy tym trzy porządki, które mają zastosowanie w ewaluacji osiągnięć kandydatów: porządek Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (tzw. porządek ministerialny), porządek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów (CK) oraz porządek rady naukowej. Szósty podrozdział zawiera krótkie podsumowanie.

2. Awanse naukowe w Polsce – stan wiedzy o charakterystyce nadawanych stopni doktora habilitowanego

W prezentacji rys historyczny habilitacji w Polsce jako cezurę czasową przyjmuję 1947 r., czyli rok opublikowania pierwszego po II wojnie światowej aktu prawnego, wspominającego o habilitacji. Jednakże powojenna historia habilitacji jako stopnia naukowego rozpoczęła się ponad dwie dekady później, w 1968 r., kiedy informacja o stopniu doktora habilitowanego pojawiła się w ustawie. Odróżniam zatem habilitację rozumianą jako proces od habilitacji tożsamej ze stopniem naukowym. Sam termin „habilitacja” pochodzi z języka francuskiego (fr. *habilitation*) i oznacza nadanie

zdolności prawnej. Tutaj chodzi o zdolność do wykładania określonych treści. Z kolei francuski termin pochodzi etymologicznie od łacińskiego *habilis*, co oznacza „nadający się (do czegoś)” (Jastrzębski, 2010).

Doktor habilitowany jest obecnie drugim stopniem naukowym, o który może się starać osoba posiadająca pierwszy stopień naukowy – stopień doktora. Po habilitacji taka osoba może ubiegać się o uzyskanie tytułu naukowego profesora. Ten model awansu naukowego funkcjonuje jednak (w zakresie stosowanego nazewnictwa) dopiero od 1990 r. Tabela 1 pokazuje, jak zmieniały się te modele pomiędzy 1947 r. a sytuacją obecną.

Tabela 1. Zmiany stopni i tytułów naukowych w awansach naukowych od 1947 r.

Podstawa prawna	Stopnie naukowe	Tytuły naukowe
Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego	<ul style="list-style-type: none"> • magister • doktor 	<ul style="list-style-type: none"> • profesor zwyczajny • profesor nadzwyczajny • profesor tytularny
Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki	<ul style="list-style-type: none"> • kandydat nauk • doktor nauk 	<ul style="list-style-type: none"> • docent • profesor nadzwyczajny • profesor zwyczajny
Ustawa z dnia 5 grudnia 1958 r. o szkołach wyższych	<ul style="list-style-type: none"> • doktor • docent 	<ul style="list-style-type: none"> • profesor nadzwyczajny • profesor zwyczajny
Ustawa z dnia 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych	<ul style="list-style-type: none"> • doktor • docent/doktor habilitowany* 	<ul style="list-style-type: none"> • profesor nadzwyczajny • profesor zwyczajny
Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych	<ul style="list-style-type: none"> • doktor • doktor habilitowany 	<ul style="list-style-type: none"> • profesor
Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki	<ul style="list-style-type: none"> • doktor • doktor habilitowany, • uprawnienia równoważne uprawnieniom wynikającym z posiadania stopnia doktora habilitowanego (art. 21a)** 	<ul style="list-style-type: none"> • profesor

Adnotacja.

Źródło: Kiebała, A. (2016). Kariery nauczycieli akademickich. W: S. Waltoś, A. Rozmus (Red.), *Szkolnictwo wyższe w Polsce: ustrój, prawo, organizacja* (s. 363–397). Warszawa: Wolters Kluwer.

*Przemianowanie stopnia naukowego docenta na stopień naukowy doktora habilitowanego nastąpiło na mocy Ustawy z dnia 20 grudnia 1968 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz. U. 1968, nr 46, poz. 335).

**Uprawnienia równoważne zostały wprowadzone do art. 21 a Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595) na mocy Ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011, nr 84, poz. 455).

Jak pokazuje Tabela 1, stopień doktora habilitowanego pojawił się w aktach prawnych w 1968 r., zastępując stopień naukowy docenta. Jednakże Izdebski i Zieliński (2015) zauważają, że jego początki sięgają roku 1951, gdy do systemu awansów naukowych włączony został wyższy stopień naukowy „doktora nauk” (w późniejszych latach zmieniony na stopień docenta, a następnie przemianowany na stopień doktora habilitowanego). Stopień doktora habilitowanego jest obecnie najwyższym stopniem naukowym w Polsce. W 2011 r. ustawodawca wprowadził udogodnienia dla osób, które posiadają stopień doktora, a także odpowiednie osiągnięcia zdobyte podczas wcześniejszej pracy za granicą, w tym doświadczenie w kierowaniu zespołami badawczymi. Takie osoby mogą uzyskać uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego, nie wszczynając postępowania habilitacyjnego, tylko dzięki decyzji rektora uczelni, stanowiącej miejsce ich zatrudnienia. Jednakże uprawnień, wynikających z art. 21a, nie można przenosić między uczelniami. Wystarczają one jednak (jako substytut habilitacji) do występowania z wnioskiem o nadanie tytułu profesora. Innym sposobem uzyskania stopnia doktora habilitowanego jest nostryfikacja, czyli uznanie stopnia, uzyskanego za granicą, równoważnego stopniowi naukowemu lub stopniowi w zakresie sztuki w Polsce. Zasady takiej nostryfikacji reguluje obecnie Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie nostryfikacji stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki uzyskanych za granicą, jak również umowy bilateralne między krajami. Nostryfikacje mogą budzić kontrowersje, w przypadku diametralnych różnic w procedurach uzyskiwania pozornie tożsamyh stopni naukowych (Śliwerski, 2017)⁹.

Modele awansów naukowych to jednak nie tylko nazwy stopni i tytułów oraz związane z nimi uprawnienia. Dla celów mojej pracy istotne były, przede wszystkim, zasady oceny habilitantów. Dlatego przyjrzałam się, jak zmieniały się kryteria i procedury oceny w procesie habilitacji. Przeanalizowałam akty prawne od 1947 r., które wspominały o habilitacji jako o procesie. Na tej podstawie wyłoniłam i scharakteryzowałam siedem okresów w rozwoju habilitacji w Polsce (Tabela 2).

---

⁹ Problem ten został podjęty w *Sprawozdaniu z działalności Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów w 2013 r.* Zwrócono w nim uwagę na problem uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego poprzez nostryfikację tytułu naukowo-dydaktycznego docenta, uzyskanego w Republice Słowackiej. Tytuł ten jest, zdaniem CK (organu administracji państwowej, zajmującemu się awansami naukowymi), nierównoważny stopniowi doktora habilitowanego.

Tabela 2. Okresy rozwoju habilitacji w Polsce (1947–2017)

Okres	Cel habilitacji	Odpowiedzialność za przyznanie stopnia naukowego lub prawa nauczania*	Podstawa habilitacji	Warunki wszczęcia procedury habilitacyjnej**/ kryteria oceny
Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego				
I	Prawo nauczania uzyskiwane w drodze przewodu habilitacyjnego.	Uchwałę rady wydziału zatwierdza Minister Oświaty za zgodą Rady Głównej do spraw nauki i szkolnictwa wyższego.	Opublikowane dzieło.	<ul style="list-style-type: none"> Praca habilitacyjna ma wartość naukową, publikacje habilitanta posiadają wartość naukową, kandydat posiada kwalifikacje naukowe i pedagogiczne.
Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki				
II	Stopień naukowy doktora nauk uzyskiwany w drodze przewodu doktorskiego.	Uchwałę rady wydziału zatwierdza Centralna Komisja Kwalifikacyjna.	Niepublikowana praca (obowiązek publikacji po przyjęciu pracy).	<ul style="list-style-type: none"> Praca doktorska stanowi twórczy wkład do rozwoju danej gałęzi nauki.
Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych				
III	Stopień naukowy docenta uzyskiwany w drodze przewodu habilitacyjnego.	Uchwałę rady wydziału zatwierdza Minister Szkolnictwa Wyższego po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.	Opublikowane dzieło.	<ul style="list-style-type: none"> Rozprawa habilitacyjna stanowi twórczy wkład do rozwoju danej gałęzi nauki, kandydat posiada kwalifikacje naukowe, kandydat zna aktualną problematykę dyscypliny naukowej stanowiącej zakres habilitacji, kandydat posiada umiejętność zwięzłego i jasnego przedstawiania zagadnień naukowych.
Ustawa z dnia 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych				
IV	Stopień naukowy docenta uzyskiwany w drodze przewodu habilitacyjnego. Od 1968 r. stopień docenta został przemianowany na stopień doktora habilitowanego.	Uchwałę rady wydziału lub rady naukowej zatwierdza minister (sprawujący nadzór nad szkołą wyższą lub instytucją) lub Sekretarz Naukowy Polskiej Akademii Nauk po zasięgnięciu opinii odpowiednio: Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego lub Głównej Komisji Kwalifikacyjnej, działającej przy Polskiej Akademii Nauk. Od 1973 r. uchwałę zatwierdza Centralna Komisja Kwalifikacyjna	Opublikowane w całości lub w skrócie dzieło lub część pracy zbiorowej. Inne formy to praca: <ul style="list-style-type: none"> projektowa, konstrukcyjna, technologiczna. 	<ul style="list-style-type: none"> Rozprawa habilitacyjna stanowi poważny wkład kandydata w rozwój określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej, kandydat posiada znaczny dorobek naukowy, kandydat zna aktualną problematykę dyscypliny naukowej stanowiącej zakres habilitacji.

Okres	Cel habilitacji	Odpowiedzialność za przyznanie stopnia naukowego lub prawa nauczania*	Podstawa habilitacji	Warunki wszczęcia procedury habilitacyjnej**/ kryteria oceny
do Spraw Kadr Naukowych.				
Ustawa z dnia 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych po nowelizacji wprowadzonej przepisami Ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych				
V	Stopień naukowy doktora habilitowanego uzyskiwany w drodze przewodu habilitacyjnego.	Uchwałę rady wydziału lub rady naukowej zatwierdza Centralna Komisja Kwalifikacyjna do Spraw Kadr Naukowych.	Opublikowane w całości lub w zasadniczej części dzieło, monotematyczny cykl samodzielnych artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych lub część pracy zbiorowej. Inna forma to oryginalne i zrealizowane osiągnięcie: • projektowe, • konstrukcyjne, • technologiczne.	• Rozprawa habilitacyjna stanowi poważny wkład kandydata w rozwój określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej, • kandydat posiada znaczny dorobek naukowy, • kandydat zna aktualną problematykę dyscypliny naukowej stanowiącej zakres habilitacji.
Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych				
VI	Stopień naukowy doktora habilitowanego uzyskiwany w drodze przewodu habilitacyjnego.	Uchwałę rady wydziału lub rady naukowej zatwierdza Centralna Komisja do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych.	Opublikowane w całości lub w zasadniczej części dzieło, jednotematyczny cykl publikacji lub część pracy zbiorowej. Inna forma to oryginalne i zrealizowane osiągnięcie: • projektowe, • konstrukcyjne, • technologiczne.	• Rozprawa habilitacyjna stanowi znaczny wkład kandydata w rozwój określonej dyscypliny naukowej, • kandydat posiada znaczny dorobek naukowy lub artystyczny.
Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki				
VII	Stopień naukowy (lub stopień w zakresie sztuki) doktora habilitowanego uzyskiwany w drodze	Uchwałę rady wydziału lub rady naukowej zatwierdza Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów. Od 2005 r. uchwała rady	Opublikowane w całości lub w zasadniczej części dzieło, jednotematyczny cykl publikacji lub część pracy	• Rozprawa habilitacyjna stanowi znaczny wkład kandydata w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej, • kandydat posiada znaczny dorobek naukowy

Okres	Cel habilitacji	Odpowiedzialność za przyznanie stopnia naukowego lub prawa nauczania*	Podstawa habilitacji	Warunki wszczęcia procedury habilitacyjnej**/ kryteria oceny
	przewodu habilitacyjnego.	wydziału lub rady naukowej staje się prawomocna z chwilą podjęcia.	zbiorowej. Inna forma to oryginalne i zrealizowane osiągnięcie: • projektowe, • konstrukcyjne, • technologiczne, • artystyczne.	lub artystyczny.
Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki po nowelizacji wprowadzonej przepisami Ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw				
VIII	Stopień naukowy (lub stopień w zakresie sztuki) doktora habilitowanego uzyskiwany w drodze postępowania habilitacyjnego.	Uchwała rady wydziału lub rady naukowej staje się prawomocna z chwilą podjęcia.	Opublikowane w całości lub w zasadniczej części dzieło, jednotematyczny cykl publikacji lub część pracy zbiorowej. Inna forma rozprawy to oryginalne i zrealizowane osiągnięcie: • projektowe, • konstrukcyjne, • technologiczne, • artystyczne. Od 2014 r. „jednotematyczny cykl publikacji” zastąpiono „cyklem publikacji powiązanych tematycznie”.	• Kandydat posiada osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój danej dyscypliny naukowej lub artystycznej, • kandydat wykazuje się znaczną aktywnością naukową lub artystyczną.

Adnotacja. *Dane wymienione w kolumnie „Odpowiedzialność za przyznanie stopnia naukowego lub prawa nauczania” i „Podstawa habilitacji” nie obejmują wyjątków, o których mówią poszczególne akty prawne, dotyczących na przykład możliwości zwolnienia z obowiązku publikowania rozprawy habilitacyjnej lub przeprowadzenia wykładu habilitacyjnego. Szczegółowa analiza aktów prawnych z uwzględnieniem wszystkich wyjątków nie mieści się w celach mojej rozprawy.

**Używam pojęcia „procedura”, które obejmuje zarówno przewód habilitacyjny, jak i postępowanie habilitacyjne.

Omawiając poszczególne okresy na podstawie Tabeli 2, w nawiasie podaję rok wydania ustawy wprowadzającej zmiany.

W pierwszym okresie (1947 r.) habilitacja wiązała się z tzw. prawem wykładu (łac. *venia legendi*), zatem umożliwiała prowadzenie samodzielnych zajęć w szkole wyższej (Grabarczyk, 2012). Po uzyskaniu takiego prawa uczony mógł zostać zatrudniony na stanowisku docenta. W ramach przewodu oceniane były rozprawa i publikacje, a także przeprowadzana rozmowa i wykład habilitacyjny. Habilitacja była wówczas bezpośrednio związana ze stanowiskiem pracy oraz nauczaniem. W późniejszych latach procedura habilitacji włączona już była w proces awansów naukowych.

W drugim okresie (1951 r.) pojawiły się na wzór radziecki: niższy stopień naukowy „kandydata nauk” oraz wyższy stopień naukowy „doktora nauk” (zob. Ajduk, 2016; Wojtczak, 2016). Z aktów prawnych zniknęło pojęcie habilitacji. Jednakże stopień doktora nauk traktować można jako poprzednik stopnia doktora habilitowanego, gdyż był to wyższy stopień naukowy wprowadzony do systemu awansów naukowych. Z tego powodu procedurę postępowania dla uzyskania stopnia doktora nauk można utożsamiać z późniejszym przewodem habilitacyjnym. Warunkiem wszczęcia przewodu (doktorskiego) było wówczas posiadanie stopnia kandydata nauk oraz złożenie pracy doktorskiej. Następnie praca ta była bronią podczas publicznej obrony (właśc. rozprawy).

Trzeci okres (1958 r.) to powiązanie habilitacji z docenturą. Warto jednak odnotować, że osoby posiadające stopień doktora nauk, nadany im zgodnie z przepisami ustawy z 1951 r., nie stały się docentami, a zachowały swój stopień oraz uzyskały uprawnienia takie, jakie przewidziano dla nowego stopnia docenta (Izdebski, Zieliński, 2015). Przewód habilitacyjny obejmował w tym czasie ocenę kwalifikacji naukowych na podstawie całego naukowego dorobku, w tym rozprawy habilitacyjnej, kolokwium habilitacyjne (wcześniej nazywane rozmową) oraz wykład habilitacyjny. Te etapy przewodu nie uległy zmianie przez wiele lat. W tym czasie wprowadzono też regułę (obowiązującą do 1990 r.) dostarczania przy wniosku o wszczęcie przewodu życiorysu, obejmującego przebieg kariery zawodowej i naukowej.

W czwartym okresie (1965 r.) habilitacja nadal powiązana była z docenturą, jednakże na skutek nowelizacji ustawy zmieniono nazewnictwo przemianowując stopień naukowy docenta na stopień naukowy doktora habilitowanego. Warunkiem było w tym okresie posiadanie znacznego dorobku naukowego oraz dostarczenie rozprawy

doktorskiej. Zrezygnowano z wykładu habilitacyjnego, czyli formy sprawdzania kwalifikacji pedagogicznych kandydata.

W piątym okresie (1985 r.) wprowadzono dodatkowy warunek, jaki musiał spełnić kandydat, tj. wykazywanie się nienaganną postawą obywatelską, co mogło być związane z ówczesną sytuacją polityczną i zamiarem szczególnego oddziaływania władzy na awanse naukowe.

W szóstym okresie (1990 r.) z tego zapisu zrezygnowano. Pozostawiono następujące warunki: posiadanie znacznego dorobku naukowego lub artystycznego (w przypadku obszaru sztuki) i złożenie rozprawy habilitacyjnej. Zmieniono również wykaz dokumentów, dostarczanych wraz z wnioskiem o wszczęcie przewodu. Życiorys kandydata zastąpił autoreferat. Przywrócono także wykład habilitacyjny. W tym okresie powołano do życia Centralną Komisję do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, do której zadań należało m.in.: rozwijanie klasyfikacji nauk, będącej podstawą awansów naukowych, monitorowanie poziomu działalności naukowej lub artystycznej jednostek organizacyjnych przeprowadzających przewody, oraz – co szczególnie ważne w kontekście habilitacji – zatwierdzanie uchwał o nadaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego.

W siódmym okresie (2003 r.) warunki wszczęcia przewodu pozostały bez zmian. Doprecyzowano, że autoreferat powinien informować o działalności naukowo-badawczej lub artystycznej. Pojawiły się również szczegółowe wytyczne, odnoszące się do prac wieloautorskich. Kandydaci, których rozprawa habilitacyjna obejmowała takie prace, zostali zobowiązani do określenia własnego wkładu oraz dostarczenia oświadczeń od współautorów o ich indywidualnym wkładzie. W tym czasie, ściśle w 2005 r., zniesiono konieczność zatwierdzania uchwał rady wydziału lub rady naukowej¹⁰. Zatem uchwały o nadaniu stopnia naukowego stawały się prawomocne z chwilą ich podjęcia. Ważną zmianą, z punktu widzenia reprezentantów sztuki było włączenie do przepisów z 2003 r. stopni i tytułów w zakresie sztuki, w tym stopnia doktora habilitowanego sztuki. Halina Krasowska-Marczuk (2002) przekonuje, że w poprzedzających tę zmianę przepisach wprawdzie istniał zapis o możliwości uzyskania stopnia naukowego określonej dziedziny sztuki w zakresie dyscypliny

---

¹⁰ W okresie od 2003 r. do 2005 r. uchwały musiały być zatwierdzane przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów (CK). Zniesienie obowiązku zatwierdzania uchwał o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego, mogło zachęcić niektóre jednostki organizacyjne do obniżania wymogów stawianych własnym pracownikom i w ten sposób przyczynić się do szybkich awansów opartych na osiągnięciach budzących wątpliwości, co do ich jakości (zob. Brzeziński, 2017).

artystycznej, lecz był on praktycznie martwy. W ramach awansu uzyskiwano więc tzw. kwalifikacje I i II stopnia, które mimo że dawały takie same uprawnienia jak stopień odpowiednio doktora i doktora habilitowanego, to były dość uciążliwe. Przede wszystkim, posiadacz takich kwalifikacji z formalnego punktu widzenia pozostawał magistrem (Krasowska-Marczuk, 2002). W tym okresie w miejsce Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, powołano Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów (CK)¹¹, której zadania nie różniły się znacząco od zadań poprzedniego organu.

Ósmy okres (2011 r.) jest szczególnie ważny. Sformułowano wówczas następujące warunki: posiadanie osiągnięć naukowych lub artystycznych (z okresu po uzyskaniu stopnia doktora), które stanowią znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz istotnej aktywności naukowej. Wprowadzono również szczegółowe kryteria oceny osiągnięć kandydata. Zrezygnowano z kolokwium i wykładu habilitacyjnego.

Warunki wszczęcia procedury i kryteria oceny przedstawione w Tabeli 2 obrazują zmianę, jaka dokonała się w zasadach habilitacji na przestrzeni lat. Widać to wyraźnie po podejściu do oceny rozprawy habilitacyjnej, która w kolejnych okresach miała: (I) posiadać wartość naukową, (II–III) stanowić twórczy wkład do rozwoju danej gałęzi nauki, (IV–V) stanowić poważny wkład w rozwój dziedziny lub dyscypliny naukowej, (VI–VIII) stanowić znaczny wkład w rozwój dyscypliny.

Podejście do oceny rozprawy ewoluowało więc od oceny jej naukowości (wartość naukowa) i oryginalności (twórczy wkład) do wpływu na naukę (poważny wkład, znaczny wkład). Obecnie więc nie wystarczy, aby praca habilitanta (monografia, zbiór publikacji czy inne osiągnięcie) była poprawna pod względem merytorycznym lub oryginalna. Kandydat musi dodatkowo wykazać, że to osiągnięcie wpłynęło na środowisko danej dyscypliny naukowej.

Tabela 2 pokazuje również, że jednostki, uprawnione do przeprowadzania habilitacji, dopiero w 2005 r. uzyskały samodzielność w podejmowaniu decyzji o nadaniu lub odmowie nadania tego stopnia naukowego. Właściwie tę samodzielność uzyskały rady wydziałów (w uczelniach) lub rady naukowe (w innych uprawnionych instytucjach), podejmujące uchwałę. Wcześniej każda taka uchwała wymagała zatwierdzenia przez odpowiedni zewnętrzny organ. Zmiany najczęściej były

---

¹¹ Obowiązujące obecnie szczegółowe kompetencje CK związane z postępowaniem habilitacyjnym przedstawione zostały w dalszej części rozdziału, w omówieniu poszczególnych etapów postępowania.

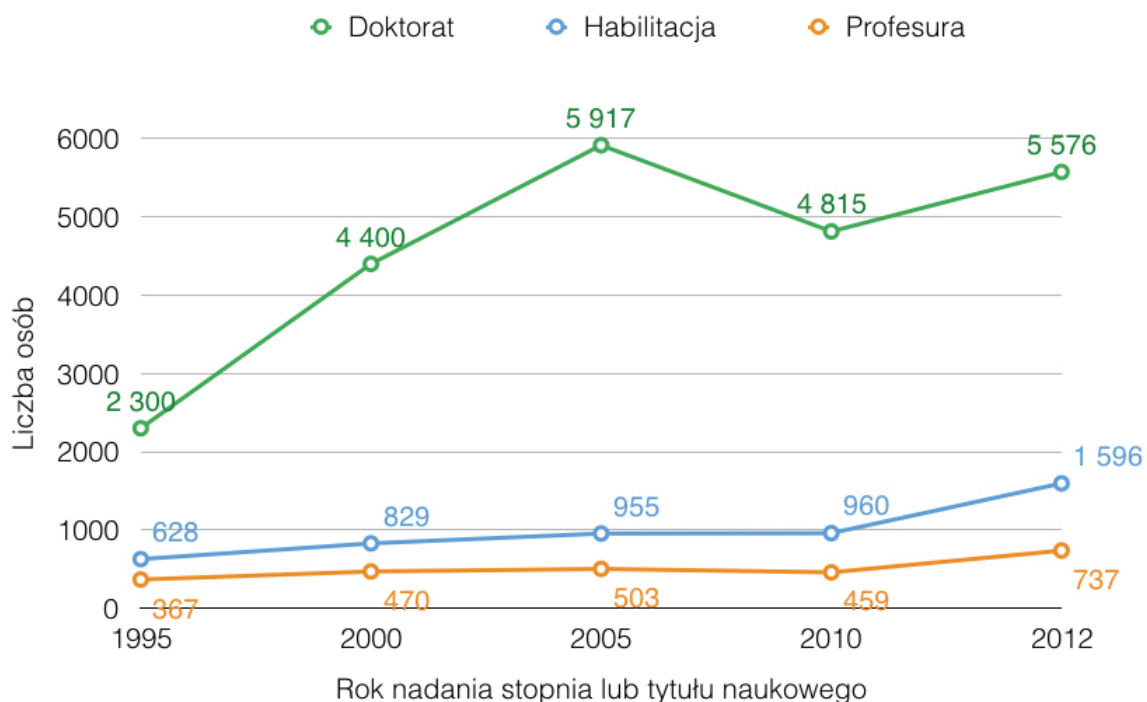

przedmiotem dyskusji i sporów. Niektóre jednak budziły szczególne kontrowersje. Przykładem tego są „docenci marcowi” (Achmatowicz, Tazbir, 2004; Izdebski, Zieliński, 2015) oraz „habilitacje wdrożeniowe” (Bilewicz, Pieniądz, 2016).

Podsumowując omówienie rysu historycznego habilitacji, warto podkreślić, że wprowadzane zmiany odbywały się w określonym kontekście politycznym. Okres od powojnia do transformacji (1945–1989) cechowała, przede wszystkim, centralizacja decyzji, których ośrodkiem była komunistyczna władza, oraz ograniczenie samorządności akademii (Antonowicz, 2015). Funkcjonujący wówczas model szkolnictwa wyższego można określić jako model planistyczny (Czyżewska, Skica, 2012). Do tego dochodziła nieformalna kontrola uczelni sprawowana przez komórki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) (Brzeziński, 2017). Wraz z transformacją ustroju (1989 r.) nastąpiło zwiększenie kolegalności (na wzór II Rzeczypospolitej), a tym samym upodmiotowienia akademii. Jednocześnie, coraz większy stawał się udział procesów transnarodowych w przekształceniach polskiej nauki. W ostatnich latach szczególnie widoczne jest oddziaływanie międzynarodowych procesów urynkwienia, internacjonalizacji nauki i szkolnictwa wyższego (Antonowicz, 2015, 2016; Szadkowski, 2015). Wytwarzają one model szkolnictwa wyższego, określanego jako nowomenadżerski (Czyżewska, Skica, 2012). W tym modelu narzędziem zarządzania jest ocena *ex post*. Za jej pomocą sprawdza się realizację założonych celów i na tej podstawie dzieli środki finansowe. Dlatego też w dyskusji nad jakością akademii coraz większy udział mają międzynarodowe rankingi oraz inne narzędzia ewaluacji nauki (Antonowicz, 2015; Kwiek, 2015; zob. też Szadkowski, 2015).

W dalszej części podrozdziału przedstawiam dane, pokazujące charakterystykę nadawanych stopni doktora habilitowanego. Prezentuję dane ilościowe, które odnoszą się do całego systemu awansów naukowych oraz do płci osób uczestniczących w awansach naukowych. Rozważam możliwe wyjaśnienia odnośnie do ilościowej charakterystyki habilitacji.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) pozwalają na przyjrzenie się charakterystyce ilościowej stopni i tytułów naukowych nadanych w latach 1995–2012 (Rysunek 1).

Rysunek 1. Liczba osób, które w latach 1995–2012 stopień doktora, stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora. Opracowanie własne, na podstawie Dmochowska (2014).

Jak widać na Rysunku 1, w latach 1995–2012 najwięcej osób uzyskało stopień naukowy doktora, natomiast znacznie mniej stopień doktora habilitowanego i tytuł profesora. Ten ilościowy trend potwierdzają również badania Rodzika (2016b) oraz Achmatowicza (2011).

Różnice między liczbą doktorów a liczbą osób uzyskujących wyższy stopień naukowy Kwiek (2015) wyjaśnia, po pierwsze, masowością kształcenia doktorantów, która z kolei, według Ajduk (2016), przekłada się na obniżenie jakości doktoratów. Po drugie, wysoką konkurencyjnością w akademii. Konkurencyjność natomiast wiąże się ze sposobem alokacji prestiżu oraz środków finansowych na naukę i wyraża w ograniczonej liczbie miejsc pracy w sektorze nauki, a tym samym trudnym dostępie do tych stanowisk. Instytucjom naukowym opłaca się przede wszystkim zatrudniać najlepszych. To sprawia, że wielu doktorów nie znajduje zatrudnienia w sektorze nauki i tym samym nie kontynuuje kariery naukowej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Zakłada się więc, że stopień doktora habilitowanego uzyskują osoby, które weszły już w środowisko akademickie (pracują w sektorze nauki) i potwierdziły swoimi osiągnięciami poziom prowadzonych badań. Uzyskanie tego stopnia zapewnia im stabilizację zawodową, gdyż pozwala na awans w miejscu pracy (zmianę stanowiska z adiunkta na profesora nadzwyczajnego). Z tym wiąże się również korzystniejsze miejsce w akademickiej

hierarchii (Kwiek, 2015). Wspomniana konkurencyjność pozwala na lepsze zagospodarowanie środków, a jednocześnie dynamizuje naukę, w tym karierę naukową. To sprawia, że awanse realizowane muszą być dziś według ściśle określonych ram czasowych. I tak, uzyskiwanie kolejnych stopni naukowych z zachowaniem reżimu czasowego umożliwia sięganie po środki na realizację dedykowanych projektów badawczych, uczestnictwo w stażach naukowych typu „postdoc” itp. (Kwiek, 2015). Tymczasem, średnia wieku osób, uzyskujących stopień doktora habilitowanego, jest zbyt wysoka. Według Achmatowicza (2011) tuż przed wejściem w życie reformy wynosiła ona ok. 47 lat. Tak wysoka średnia nie była jednak wyłącznie specyfiką nauk humanistycznych i społecznych, gdyż wynosiła w 2006 r.: w dziedzinie nauk humanistycznych 47,6 lat, w dziedzinie nauk medycznych 48, a w dziedzinie nauk technicznych aż 51,8 (Achmatowicz, 2011). Szczególnie zaskakuje średnia w naukach technicznych, w których można byłoby się spodziewać niższego wieku z uwagi na dynamikę tej nauki. Według raportu Najwyższej Izby Kontroli. Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego (2017) średni wiek osób uzyskujących stopień doktora habilitowanego nieznacznie spada, gdyż w 2012 r. wynosił on 46,5, w 2014 r. – 46,3, a już w 2016 r. – 44,9. Kwiek (2015) uważa, że osoby, które decydują się na habilitację po wielu latach od uzyskania stopnia doktora, są motywowane jedynie podtrzymaniem zatrudnienia, nie zaś rozwojem naukowym. Taka habilitacja nie otwiera jednak drogi do środków na badania i prestiżu dostępnych dla uczonych nastawionych na regularną kumulację osiągnięć. Zdaniem tego autora, zwiększająca się konkurencyjność będzie eliminować z sektora nauki model kariery akademickiej rozciągniętej w czasie na rzecz modelu ukierunkowanego na zasadę „pnij się w górę lub odpadaj” (ang. *up or out*) (Kwiek, 2015). To podejście znalazło wyraz w zmianach, jakie dokonały się w 2011 r. Aby zdynamizować karierę naukową, wraz z reformą procedury habilitacyjnej wprowadzono wymóg uzyskania stopnia doktora habilitowanego w ciągu ośmiu lat od otrzymania stopnia doktora. Dotyczy to osób zatrudnionych na stanowiskach adiunktów.

Według Antonowicza (2015) czasowe ograniczenie wraz ze zobowiązaniem uczelni do regularnej ewaluacji zatrudnionych uczonych świadczą o wprowadzeniu do akademii kultury audytu. Oddziaływanie tej zmiany na szybkość awansów naukowych potwierdzają badania Rodzika (2016b), który zaobserwował gwałtowny przyrost liczby nadawanych stopni doktora habilitowanego, towarzyszący wprowadzonej reformie. Jednakże z drugiej strony trend wzrostowy w liczbie procedur habilitacyjnych (przewodów i postępowañ) utrzymuje się od lat, co potwierdzają dane ze sprawozdań

CK z lat 2008–2016. W tym okresie, przed wejściem w życie reformy awansów naukowych (do 2011 r.), CK miała kompetencje do powoływania dwóch recenzentów (pary recenzentów), uczestniczących w przewodzie habilitacyjnym. Od 2011 r. zmieniły się kompetencje CK, do której obowiązków leżało powołanie komisji habilitacyjnej. W okresie przejściowym, tj. w latach 2011–2013, CK powoływało recenzentów lub komisję habilitacyjną w zależności od tego, czy kandydat decydował się na uruchomienie habilitacji w tzw. starym trybie lub tzw. nowym trybie (Tabela 3).

Tabela 3. Liczba powołanych przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów par recenzentów w przewodach habilitacyjnych oraz komisji w postępowaniach habilitacyjnych w latach 2008–2016

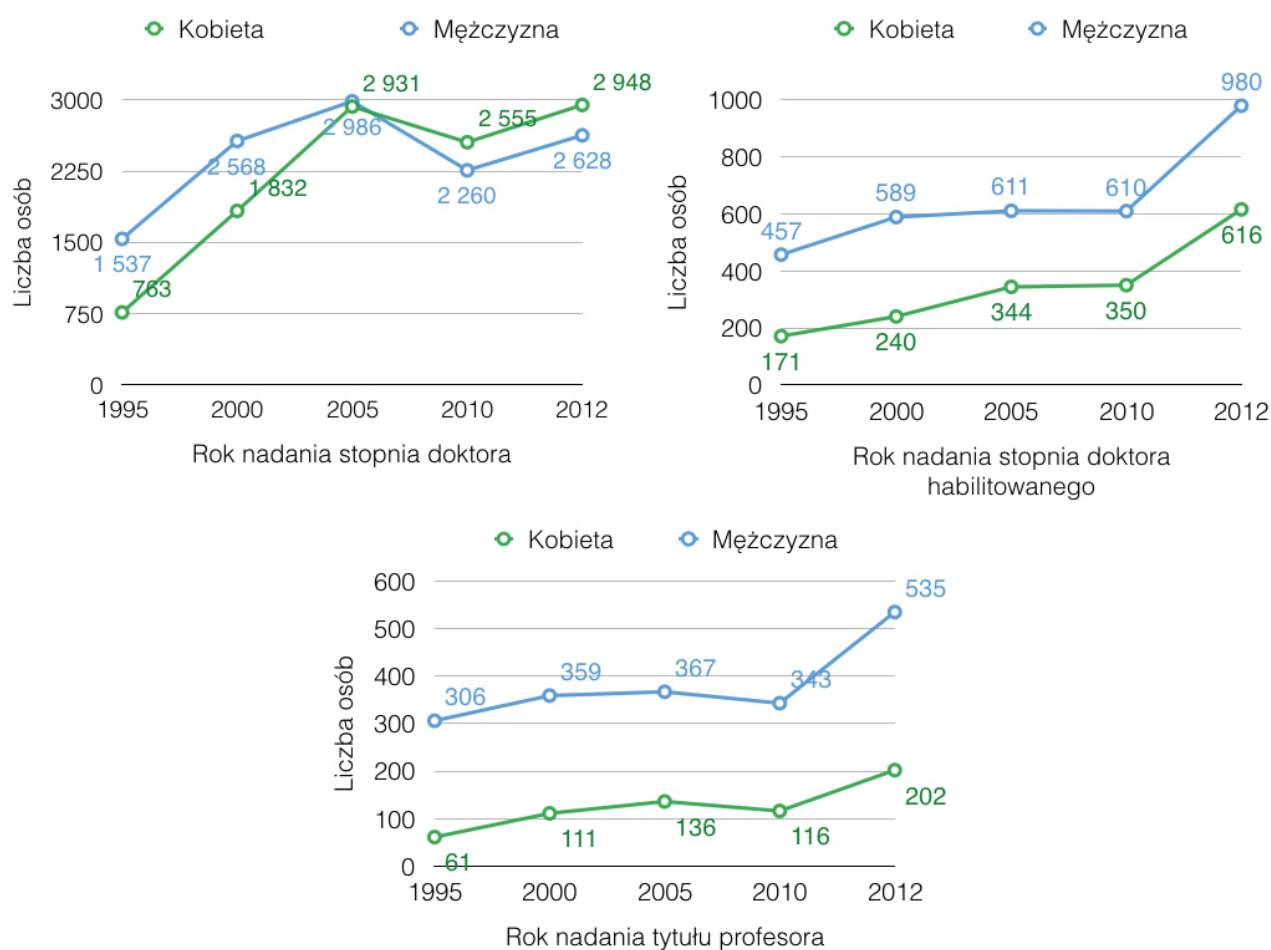
Rok	Powołanie pary recenzentów	Powołanie komisji habilitacyjnej	Ogółem
2008	1197	–	1197
2009	1223	–	1223
2010	1460	–	1460
2011	1558	24	1582
2012	1394	720	2114
2013	2443	1101	5658
2014	421*	1431	1852
2015	–	1724	1724
2016	–	2142	2142

* Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów w 2014 r. powoływała recenzentów do przewodów habilitacyjnych, które zostały wszczęte do 30 września 2013 r. Duża liczba procedur uruchomionych w 2013 r. mogła wiązać się z opóźnieniami, co wyjaśniałoby relatywnie dużą liczbę powołań recenzentów w 2014 r. Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z lat 2008–2016.

Jak pokazuje Tabela 3, zestawienie danych o liczbie powołanych przez CK komisji w ramach postępowań habilitacyjnych oraz liczbie wskazanych przez CK par recenzentów w ramach przewodów habilitacyjnych pozwala nie tylko zaobserwować przyrost habilitacji, ale również oszacować wielkość postępowań realizowanych w starej i nowej procedurze. Liczba rozpoczętych procedur habilitacyjnych wzrosła w 2016 r. niemal dwukrotnie względem roku 2008. Potwierdza to trend wzrostowy. Interesujący jest rok 2013, kiedy liczba procedur była rekordowa i wynosiła 5658. Warto przypomnieć, że do 30 września 2013 r. kandydaci mogli wybierać, czy będą realizować habilitację w tzw. starym czy tzw. nowym trybie. Dane wskazują, że większość kandydatów decydowała się na stary anizeli nowy tryb. Rekordową liczbę procedur można wiązać z obawami przed nową procedurą. Fakt wejścia w życie nowych zasad mógł skłonić wielu doktorów do wszczęcia przewodu w okresie, w którym mogli uczynić to jeszcze na starych zasadach. Zatem zaobserwowany

przez Rodzika (2016b) przyrost mógł być wyjaśniony nie tylko ograniczeniem czasu na zdobycie stopnia doktora habilitowanego, ale także wejściem w życie nowych zasad dla procedury habilitacyjnej.

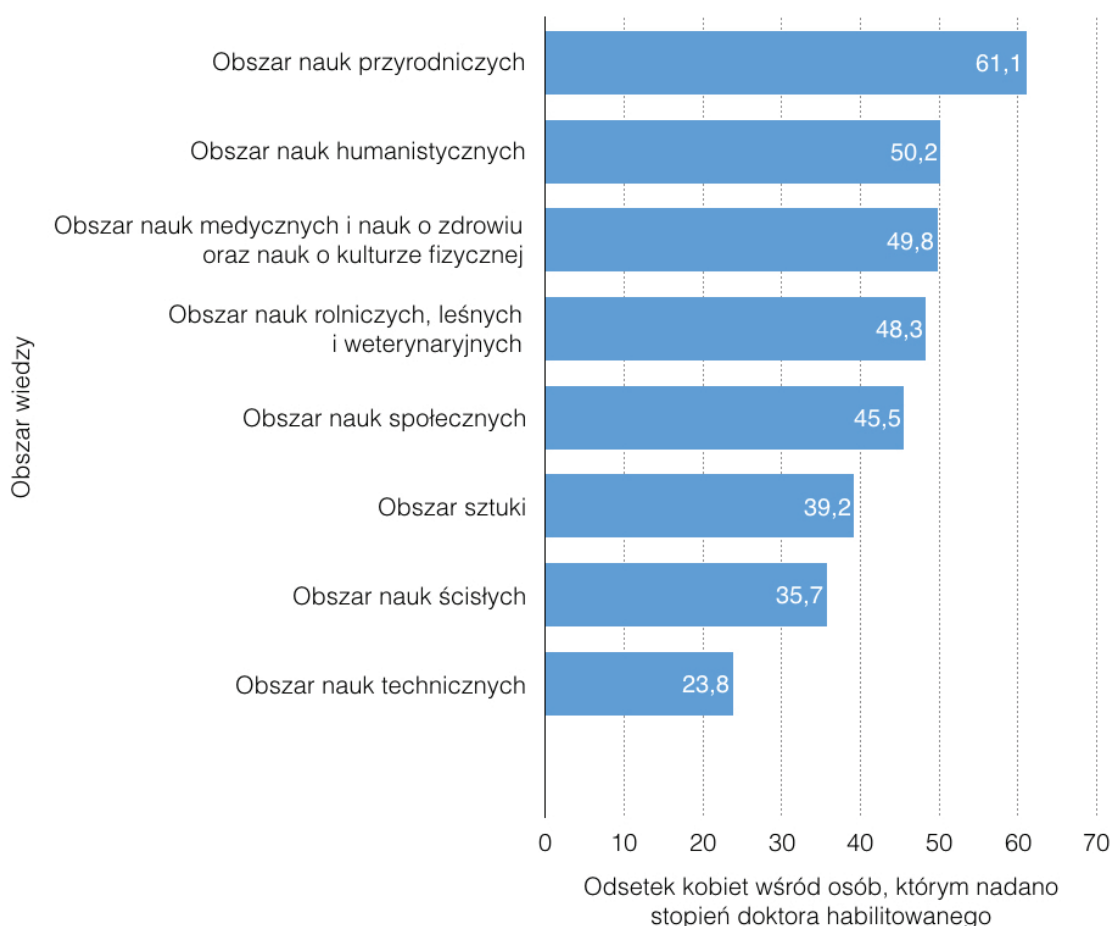
Ważną zmienną w strukturze zatrudnienia i awansów naukowych jest płeć. Odsetek kobiet, uzyskujących w Polsce stopień doktora, jest zbliżony do odsetka mężczyzn (Achmatowicz, 2011; Rodzik, 2016a). Podobnie rzecz się ma z liczbą kobiet, zajmujących niższe stanowiska w szkołach wyższych (asystenta lub adiunkta) (Młodożeniec, Knapińska, 2013). W tym zakresie panuje względna równowaga między pracownikami obu płci. Jednakże w przypadku wyższych stanowisk oraz stopni awansu naukowego widoczna jest wyraźna przewaga mężczyzn (Kolbuszewska, 2015; Młodożeniec, Knapińska, 2013; Rodzik, 2016a). Może ona świadczyć o stopniowym wykruszaniu się kobiet z nauki (Gromada, Budacz, Kawalerowicz, Walewska, 2015). Istnienie tego zjawiska potwierdzają dane z GUS (Rysunek 2).

Rysunek 2. Liczba mężczyzn i kobiet, którzy w latach 1995–2012 uzyskali stopień doktora, stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora. Opracowanie własne, na podstawie Dmochowska (2014).

Jak pokazuje Rysunek 2, relatywnie najmniejsza różnica pomiędzy kobietami a mężczyznami dotyczyła liczby nadanych stopni doktora. Można nawet odnotować niewielką przewagę kobiet, uzyskujących pierwszy stopień naukowy (por. Rodzik, 2016a). W przypadku nadanych stopni doktora habilitowanego i tytułów profesora, występowała już znacząca przewaga mężczyzn.

Dane z GUS rzucają również światło na różnice w procentowym udziale kobiet, uzyskujących stopień doktora habilitowanego w różnych obszarach wiedzy (Rysunek 3).

Rysunek 3. Odsetek kobiet, którzy w roku 2015 uzyskały stopień doktora habilitowanego. Opracowanie własne, na podstawie GUS Departament Badań Społecznych i Warunków Życia (2016).

Jak widać na Rysunku 3, największy odsetek kobiet, których uzyskały stopień doktora habilitowanego w 2015 r., znajdował się w obszarach związanych z tzw. *natural science* (nauki przyrodnicze, medyczne, rolnicze, weterynaria) oraz humanistyką i naukami społecznymi. Najmniejszy odsetek występował natomiast w obszarze sztuki, obszarze nauk ścisłych oraz obszarze nauk technicznych. Obraz ten uległ więc w ostatnich dwóch dekadach znaczącym zmianom. W 1991 r. największy odsetek kobiet znajdował się

w humanistyce i naukach społecznych (Siemienska, 1992). Na podstawie danych GUS (GUS Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, 2016) ustaliłam, jak kształtował się odsetek kobiet w dziedzinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych. Okazało się, że największy odsetek kobiet, którym nadano stopień doktora habilitowanego, występował w dziedzinie nauk humanistycznych (53,7%), mniejszy w dziedzinie nauk ekonomicznych (49%), dziedzinie nauk społecznych (45%) i dziedzinie nauk prawnych (40,2%), a najmniejszy w dziedzinie nauk teologicznych (8,7%). To pokazuje, że w większości dziedzin (za wyjątkiem dziedziny nauk teologicznych) istniała względna równowaga między liczbą kobiet i mężczyzn, uzyskujących wyższych stopień naukowy.

Przedstawione dane potwierdzają zjawisko wykruszania się kobiet z sektora nauki. Określane jest ono również jako „nieszczelny rurociąg” lub „dziurawy rurociąg” (ang. *leaky pipeline*) (Blickenstaff, 2005; Młodożeniec, Knapińska, 2013). Rurociąg symbolizuje system nauki – do którego raz „włożone” kobiety, pozostaną w nim – okazuje się on jednak dziurawy, co sprawia, że kobiety „wypływają”, czyli odchodzą z systemu (zob. Webster, 2001). Gromada i in. (2015) wykonały przegląd badań na temat wykruszania się kobiet. Na podstawie ich ustaleń, źródła tego problemu można szukać, przede wszystkim, w relacjach społecznych. Pozycja w nauce wiąże się z siecią społeczną, jaką otoczony jest uczony. W tej sieci dokonuje się wymiana pomysłów i zasobów. Sieć staje się też miejscem, w którym potwierdzane są i przekazywane referencje (Etzkowitz, Kemelgor, Uzzi, 2000) oraz budowane sojusze z osobami, które mogą pełnić funkcje mentorów (Sabatier, Carrere, Mangematin, 2006). Wyniki badań Sonnerta i Holtona (1996) pokazują, że kobiety częściej niż mężczyźni angażują się we współpracę naukową przed uzyskaniem stopnia doktora. Po uzyskaniu tego stopnia naukowego tendencja odwraca się. Oznacza to, że po doktoracie kobiety mają mniej okazji do budowania swoich relacji z innymi uczonymi i, tym samym, ugruntowywania swojej pozycji w naukowej sieci społecznej. Relacje służą nie tylko kształtowaniu pozycji w społeczności, ale również – z uwagi na inny dostęp kobiet i mężczyzn do zasobów (społeczności) – oddziałują na różnice w osiągnięciach naukowych. W efekcie, kobiety wykazują się zwykle mniejszą produktywnością naukową niż mężczyźni (Kosmulski, 2015; Larivière, Ni, Gingras, Cronin, Sugimoto, 2013; Xie, Shauman, 1998). Ich publikacje rzadziej niż publikacje mężczyzn stanowią efekt współpracy międzynarodowej (współautorstwo z autorami z zagranicy) (Kosmulski, 2015; Webster,

2001) oraz są rzadziej cytowane (Kosmulski, 2015)¹². Mniejsze zaangażowanie kobiet w sieć społeczną może wiązać się z pełnionymi przez kobiety rolami. W szczególności, rola matki może ograniczać intensywność funkcjonowania w akademickiej sieci i większego zaangażowania czasowego (np. może ograniczać mobilność) (Sabatier i in., 2006; Xie, 2006). Czynnikiem, który z kolei może oddziaływać na rezultat awansu naukowego, jest ocena własnej skuteczności przez kobiety i mężczyzn. Kobiety funkcjonujące w otoczeniu mieszanym, w którym konkurują kobiety i mężczyźni – a takim jest środowisko naukowe – zwykle mają niższe poczucie własnych kompetencji niż mężczyźni (Gneezy, Niederle, Rustichini, 2003). Mężczyźni natomiast częściej niż kobiety są skłonni prezentować swoje kompetencje i dokonania jako wysokie. Z tym wiąże się gotowość do „grania w loterię” (ang. *long shot*) w różnych sytuacjach związanych z karierą. Oznacza to, że są skłonni wystąpić o awans naukowy nawet przy świadomości posiadania niewystarczającego dorobku naukowego (Baker, 2010).

Kobiety i mężczyźni zabiegają o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego, gdyż przynosi to, z jednej strony, społeczny prestiż i ugruntowuje ich pozycję w akademickiej hierarchii, ale wiąże się również z konkretnymi uprawnieniami. Należą do nich: (1) możliwość zatrudnienia w uczelni na stanowisku profesora nadzwyczajnego, (2) prawo do promowania doktorów, (3) prawo do uczestniczenia w postępowaniach habilitacyjnych w roli członka komisji lub recenzenta. Przyjęte w Polsce rozwiązania są w niektórych aspektach zbliżone do rozwiązań niemieckich, gdyż uzyskanie habilitacji w obu krajach wiąże się z tzw. naukową samodzielnością (Karpowicz, 2003). Jednakże rozwiązania te znacząco różnią się, w szczególności od momentu wprowadzenia reformy.

3. Reforma z 2011 r. – aplikacja polityki wspierania się metrykami (*metrics-informed*)

Zmiany, wprowadzone do habilitacji w 2011 r.¹³, można uznać za rewolucyjne z kilku powodów. Po pierwsze, wprowadzono szczegółowe kryteria oceny, które objęły

---

¹² Badania Kosmulskiego (2015) na publikacjach polskich uczonych z lat 1975–2014 (na podstawie danych z WoS), a także uzyskane przez te publikacje cytowania, pokazują, że choć liczba publikacji i cytowań kobiet jest mniejsza niż liczba publikacji i cytowań mężczyzn, to udział kobiet w nauce – mierzony tymi wskaźnikami – sukcesywnie rośnie.

¹³ Zmiany te nastąpiły na skutek nowelizacji Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki wprowadzonej Ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011, nr 84, poz. 455).

wskaźniki bibliometryczne¹⁴. Wcześniejsze zasady habilitacji nie wskazywały możliwości wykorzystania metod i narzędzi bibliometrycznych. Natomiast w 2011 r. przy ocenianiu należało wykorzystać, między innymi, wskaźniki, mierzące produktywność oraz wpływ kandydata na naukę. Miały one jednak nie tyle zastępować, co wspomagać ocenę koleżeńską. Dlatego też dokonaną zmianę można określić jako wprowadzenie polityki wspierania się metrykami (ang. *metrics-informed*). Wyraża się ona w wykorzystaniu miar ilościowych do wspierania procesu oceny jakościowej (zob. też Rozdział II.6). Kwiek (2015) włączenie tego elementu do oceny wiąże z potrzebą wyeliminowania głosu „nieformalnych klik” w decydowaniu o awansie naukowym i oparcie tego awansu na uzyskanych przez kandydata w przeszłości osiągnięciach. Aplikacja polityki *metrics-informed* jest konstruktem interpretacyjnym, który wprowadzam do opisu zasad habilitacji, aby zwrócić uwagę na znaczenie nowych procedur i ich wpływ na praktyki ewaluacyjne. Po drugie, przewód habilitacyjny zastąpiono postępowaniem habilitacyjnym. Co się z tym wiąże, z przebiegu habilitacji zniknęło podjęcie uchwały o wszczęciu przewodu. Wszczęcie postępowania habilitacyjnego następuje obecnie (od 2011 r.) z chwilą złożenia wniosku przez habilitanta (zob. Kiebała, 2016). Po trzecie, rozprawę habilitacyjną zastąpiono tzw. osiągnięciem naukowym. Po czwarte, wprowadzono obowiązek publikowania na stronie CK podstawowych dokumentów z postępowania. Krok ten przyczynił się do zwiększenia przejrzystości przeprowadzanych postępowań (Izdebski, Zieliński, 2015). Walczak (2013) wiąże ujawnianie tych dokumentów z zapewnieniem rozliczalności działań państwa finansowanych ze środków publicznych. Podkreśla również edukacyjny walor takiego dostępu. Autoreferaty i recenzje stanowią, według niego, ważne źródło informacji dla młodych pracowników nauki konstruujących swoje kariery naukowe (Walczak, 2013). Po piąte, wprowadzono wymóg uzasadniania decyzji w postępowaniu habilitacyjnym, co zwiększyło przejrzystość oraz jakość postępowań (Izdebski, Zieliński, 2015). Choć nowe zasady habilitacji weszły w życie od 1 października 2011 r., to kandydaci mogli korzystać z okresu *vacatio legis* i do 30 września 2013 r. włącznie wszczynać przewody habilitacyjne na podstawie przepisów obowiązujących przed nowelizacją. Dla odróżnienia habilitacji przeprowadzanych w okresie przejściowym w oparciu o wcześniej obowiązujące i nowe

---

¹⁴ Wprowadzanie bibliometrii do oceny jest częścią trendu, polegającego na łączeniu metod ilościowych i jakościowych w ocenie uczonych, w tym przedstawicieli humanistyki i nauk społecznych (Kulczycki, 2016).

przepisy zaczęto używać sformułowań: „stara procedura habilitacyjna” oraz „nowa procedura habilitacyjna”. Takie nazewnictwo stosuję również w mojej rozprawie.

Zmiany w procedurze habilitacyjnej stanowiły część reformy nauki i szkolnictwa wyższego, składającej się z dwóch modułów: „Budujemy na wiedzy – reforma nauki dla rozwoju Polski” oraz „Partnerstwo dla Wiedzy”. Nadrzędnym celem reformy było „zwiększenie konkurencyjności nauki polskiej w stosunku do nauki europejskiej i światowej” (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2008). Planowana zmiana miała również sprzyjać internacjonalizacji nauki (zob. Antonowicz, 2016) poprzez, między innymi, zwiększenie szansy na udział polskich uczonych w największych przedsięwzięciach badawczych (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2009b). Szczegółowe cele polityki naukowej, związane z wprowadzeniem nowej procedury habilitacyjnej oraz ich uzasadnienia, można zrekonstruować w oparciu o dwa dokumenty poprzedzające zmiany. Pierwszym jest *Partnerstwo dla Wiedzy: nowy model kariery akademickiej* (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2009a) natomiast drugim *Założenia do nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2009b).

Dostrzeżono, przede wszystkim, problem późnego osiągnięcia naukowej dojrzałości. Polscy uczeni najczęściej uzyskiwali stopień naukowy doktora habilitowanego po 45. roku życia, czyli po potencjalnie najbardziej twórczym okresie. Nowa, uproszczona procedura, jak również jasne zasady oceny oparte na „realnych osiągnięciach naukowych” miały pozytywnie wpłynąć na obniżenie wieku. Miały również – co zostało implicytnie wpisane w założenia – poprawić stan wskaźników produktywności i wpływu na światową naukę polskich uczonych. Niski poziom tych wskaźników wyjaśniano tym, że polski system nauki zaspokaja przede wszystkim własne potrzeby („polska nauka dla polskiej nauki”). Wiązano to z jego niekompatybilnością z rozwiązaniami, funkcjonującymi w innych krajach. Jednakże nie chodziło tu tylko o rozwiązania formalne, ale także o to, że system awansów naukowych powinien mobilizować do uprawiania nauki na międzynarodowym poziomie. Uproszczenie procedury zamierzano osiągnąć poprzez: (1) ograniczenie roli macierzystej jednostki organizacyjnej w habilitacji pracownika, (2) uruchamianie procedury habilitacyjnej na wniosek kandydata, składany do CK, (3) uzależnienie otwarcia przewodu od uzyskania określonej liczby punktów za udokumentowaną aktywność badawczą lub artystyczną, (4) rezygnację z kolokwium i wykładu

habilitacyjnego z zachowaniem możliwości przeprowadzenia rozmowy w razie wystąpienia wątpliwości, problemów naukowych, wymagających wyjaśnienia lub w razie potrzeby oceny poziomu erudycji kandydata, (5) rezygnację z tradycyjnej rozprawy habilitacyjnej, (6) wprowadzenie kryteriów oceny, których spełnienie warunkować będzie rezultat procedury habilitacyjnej, (7) określenie terminów ukończenia poszczególnych etapów przewodu, (8) wprowadzenie wymogu uzasadniania przez CK oceny negatywnej (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2009a).

Niemal wszystkie elementy w podanej lub nieco zmienionej postaci¹⁵ znalazły swoje miejsce we wprowadzonych aktach prawnych. Wyjątek stanowi punkt trzeci. Jego wprowadzenie oznaczałoby poprzedzenie wszczęcia postępowania oceną parametryczną osiągnięć kandydata, opartą na ściśle określonym przeliczniku (osiągnięć na punkty). Wszczęcie postępowania byłoby wówczas uzależnione od spełnienia warunków brzegowych (Antonowicz, 2015)¹⁶. Tym samym, procedura habilitacyjna zawierałaby element oceny oparty na podejściu, w którym wskaźniki wyznaczają ocenę (ang. *metrics-led*). Podejście to wyraża się w wyznaczaniu wyniku oceny (tutaj związanej ze zgodą na wszczęcie postępowania) bezpośrednio na podstawie wartości wskaźników ilościowych. Ta propozycja nie została jednak włączona do procedury habilitacyjnej¹⁷.

Warto zaznaczyć, że w okresie poprzedzającym reformy (z 2011 r.) w środowisku akademickim odbyła się szeroka dyskusja nad procedurą habilitacji. Różnorodność stanowisk uczonych dobrze oddaje zapis debaty, która odbyła się podczas konferencji „Model Awansu Naukowego w Polsce”, zorganizowanej w 2006 r. przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) oraz Fundację Rektorów Polskich (FRP) (Ziejka, 2006). Niektórzy uczestnicy debaty proponowali rezygnację z habilitacji, przy jednoczesnym zwiększeniu jakości doktoratów. Zniesienie habilitacji miało sprzyjać mobilności uczonych, pozostawiać większą swobodę w konstruowaniu ścieżek kariery naukowej. Inni natomiast uważali, że rezygnacja z habilitacji nie będzie dobrym krokiem, gdyż jej obecność w awansie naukowym mobilizuje pracowników nauki,

---

¹⁵ Na przykład, w przypadku rozmowy habilitacyjnej dopuszczono taką możliwość tylko w przypadku wystąpienia wątpliwości w sprawie dokumentacji osiągnięć naukowych.

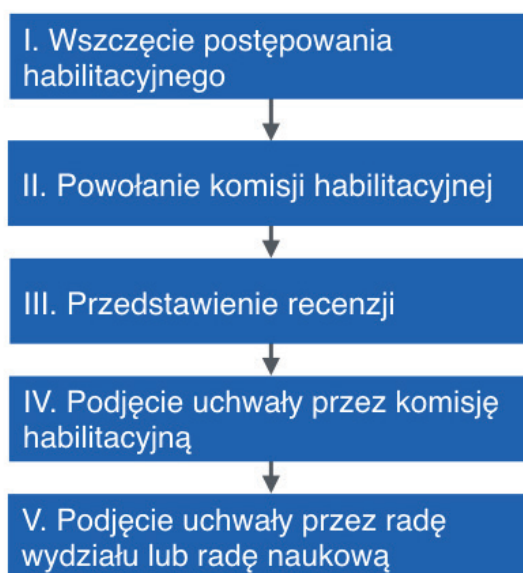
¹⁶ Taką ocenę spełnienia warunków brzegowych przeprowadzałby sam kandydat. W wywiadzie z 2009 r. ówczesna Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Barbara Kudrycka, uzasadniała, że taka samoocena pozwoli na obiektywną weryfikację własnego dorobku i przyczyni się, z jednej strony, do ograniczenia liczby wniosków opartych na słabym dorobku, a z drugiej strony – do składania wniosków przez osoby zaniżające wartość własnego dorobku (Kudrycka, Leszczyński, 2009).

¹⁷ Pomysł ten jednak został włączony do wewnętrznych procedur niektórych jednostek organizacyjnych przeprowadzających postępowania habilitacyjne (zob. Rozdział II.5.3).

a ponadto spełnia rolę selekcyjną. Jednakże orędownicy pozostawienia habilitacji opowiadali się jednocześnie za modyfikacją procedury habilitacyjnej i zasad oceny, a ponadto przyspieszeniem procesu uzyskiwania tego stopnia naukowego (zob. Ajduk, 2016; Brzeziński, 2015b, 2017; Grabarczyk, 2008; Osiecka-Chojnacka, 2009; Ziejka, 2006).

W dalszej części omówię nową procedurę habilitacyjną, skupiając się w szczególności na zasadach ewaluacji osiągnięć. Moje omówienie opiera się na stanie prawnym, zgodnym z Ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.) po uwzględnieniu nowelizacji z lat 2011–2016, którą nazywam dalej Ustawą, a także towarzyszących im aktów wykonawczych¹⁸.

W Ustawie przewód habilitacyjny został zastąpiony przez postępowanie habilitacyjne. Składa się ono z pięciu etapów (Rysunek 4).

Rysunek 4. Etapy w postępowaniu habilitacyjnym w nowej procedurze.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2011, nr 204, poz. 1200); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2014, poz. 1383); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2015, poz. 1842); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2016, poz. 1586).

Jak pokazuje Rysunek 4, pierwszy etap to wszczęcie postępowania habilitacyjnego. Następuje ono poprzez złożenie przez kandydata wniosku o wszczęcie postępowania do CK, zawierającego nazwę dziedziny nauki i dyscypliny naukowej (w przypadku sztuki: dziedziny sztuki i dyscypliny artystycznej), której dotyczy postępowanie, a także nazwę jednostki organizacyjnej wskazanej do przeprowadzenia postępowania i posiadającej odpowiednie uprawnienia¹⁹. Datą wszczęcia postępowania jest data wpłynięcia wniosku do CK (Izdebski, Zieliński, 2015). Do wniosku kandydat ma obowiązek załączyć dokument, potwierdzający posiadanie stopnia doktora, autoreferat, wykaz opublikowanych prac naukowych, a także informacje o innych osiągnięciach (dorobku dydaktycznym, współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi oraz działalności popularyzującej naukę)²⁰. W 2015 r. doprecyzowano, że wykaz opublikowanych prac powinien być sporządzony w sposób, uwzględniający kryteria oceny zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165). Natomiast w 2016 r. wymagano, aby habilitant dołączył do wniosku również informacje o odbytych stażach w ośrodkach naukowych i akademickich. Autoreferat musi zostać dostarczony w dwóch językach – polskim i angielskim. Dokumenty są sprawdzane pod względem formalnym przez CK, a następnie udostępniane na jej stronie internetowej.

Drugi etap to powołanie komisji habilitacyjnej, która odpowiedzialna jest za przeprowadzenie postępowania. Komisja składa się z siedmiu członków. Jednostka przeprowadzająca postępowanie proponuje trzech członków, w tym sekretarza i recenzenta. CK natomiast wyznacza czterech członków, w tym przewodniczącego oraz dwóch recenzentów (spoza jednostki, w której odbywa się postępowanie). Wszystkie osoby, wchodzące w skład komisji, muszą odznaczać się uznaną międzynarodową renomą naukową. Jednakże nie jest jasne, jak należy rozumieć takie sformułowanie (Izdebski, Zieliński, 2015; Kiebała, 2012). Zdaniem Achmatowicza (2011) „poważne” traktowanie tego wymogu może być trudne do realizacji, gdyż dyskusyjne pozostaje, czy w polskim środowisku naukowym jest odpowiednia liczba osób, posiadających międzynarodową renomę naukową. W 2015 r. wprowadzono również wymóg, aby wśród

---

¹⁹ Jeżeli jednostka organizacyjna, wskazana przez kandydata, odmówi przeprowadzenia postępowania, wówczas CK wskazuje inną jednostkę, posiadającą odpowiednie uprawnienia.

²⁰ W przypadku przedstawicieli sztuki, wykaz dokumentów nieco się różni – zamiast wykazu publikacji, dostarczyć mogą dokumentację dorobku artystycznego. Powinni zawrzeć również informacje, dotyczące współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami działającymi w zakresie sztuki.

członków komisji były wyłącznie osoby bezstronne. Komisję powołuje CK i w dniu powołania przekazuje jej dokumentację.

Trzeci etap to przedstawienie recenzji. Recenzje powinny zawierać ocenę osiągnięć naukowych. Ustawodawca zobowiązał recenzentów do określenia w recenzji, czy osiągnięcia te spełniają podane kryteria. Podczas oceny wniosku recenzenci mogą zażądać od habilitanta (za pośrednictwem przewodniczącego lub sekretarza komisji) dostarczenia egzemplarzy wykazanych w dokumentacji osiągnięć (publikacji) (Izdebski, Zieliński, 2015).

Czwarty etap to podjęcie uchwały przez komisję habilitacyjną. Uchwała jest podejmowana w głosowaniu i musi zawierać opinię, dotyczącą nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego wraz z uzasadnieniem. Ta opinia ma formę rekomendacji dla rady, podejmującej ostateczną decyzję w postępowaniu. Jeżeli w komisji pojawią się wątpliwości, dotyczące dostarczonej przez habilitanta dokumentacji, wówczas może przeprowadzić z habilitantem rozmowę. Jednakże rozmowa ta może dotyczyć wyłącznie jego osiągnięć i planów naukowych. Według Kiebały (2016), uwzględnienie w takiej rozmowie planów naukowych budzi wątpliwości związane z dwiema kwestiami. Po pierwsze, sama ocena w postępowaniu oparta jest na dokonaniach habilitanta, a nie na jego zamierzeniach, nie jest więc jasny cel pytań o plany naukowe, do których nie odnoszą się kryteria oceny. Po drugie, rozmowa z habilitantem może przyjąć formę kolokwium, podczas którego sprawdzana będzie wiedza kandydata, co jest, zdaniem Kiebały (2016), niedopuszczalne.

Piąty etap to podjęcie uchwały przez radę wydziału lub radę naukową o nadaniu albo odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego. Rada dysponuje pełną dokumentacją z postępowania, przekazaną przez komisję habilitacyjną, w tym uchwałą komisji oraz recenzjami. Uchwała jest podejmowana w trybie głosowania i nie wymaga zatwierdzenia przez organ zewnętrzny (np. CK), gdyż staje się prawomocna z chwilą jej podjęcia.

W przypadku odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego, kandydat może odwołać się od decyzji do CK. Na podstawie oglądu pełnej dokumentacji, CK – zgodnie ze swoimi kompetencjami – może podtrzymać decyzję rady jednostki organizacyjnej lub ją uchylić. W przypadku uchylenia uchwały, CK może przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia tej samej radzie lub radzie innej jednostki organizacyjnej. W przypadku podtrzymania uchwały kandydat musi odczekać okres co najmniej trzech lat zanim ponownie wystąpi z wnioskiem o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

Okres ten można skrócić do roku, jeżeli w tym czasie kandydat znacząco powiększy swój dorobek.

Podczas postępowania habilitacyjnego ocenie podlegają osiągnięcia naukowe oraz osiągnięcia naukowo-badawcze. Zwyczajowo przyjęło się określać „osiągnięcie naukowe” „rozprawą habilitacyjną” lub „głównym osiągnięciem naukowym”, natomiast „osiągnięcia naukowo-badawcze” – „dorobkiem”. Stosowanie takich terminów ma swoje uzasadnienie historyczne. W wyniku reformy osiągnięcie naukowe zastąpiło rozprawę habilitacyjną, a jego definicja brzmi obecnie następująco:

- 1) dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo jednotematyczny cykl publikacji [„cykl publikacji powiązanych tematycznie” – E.R.];
- 2) zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;
- 3) część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (art. 16 ust. 2 Ustawy).

Kiebała (2012) zauważa, że zmiana ta jest pozorna, gdyż definicja osiągnięcia naukowego nie różni się znacząco od obowiązującej wcześniej definicji rozprawy habilitacyjnej. Przed 2011 r. również możliwe było uwzględnienie jako podstawy habilitacji zbioru artykułów czy osiągnięcia projektowego. W 2014 r. wprowadzono pewną korektę do definicji. Usunięto z niej „jednotematyczny cykl publikacji” i wprowadzono „cykl publikacji powiązanych tematycznie”. Inicjatorem tej zmiany była Rada Młodych Naukowców (RMN). Zmianę tę można interpretować jako akceptację osiągnięcia naukowego, będącego zbiorem publikacji, którym nadano cechy cyklu *ex post*. RMN (b.d.) podkreślała, że dzięki zmianie możliwe będzie przedstawienie cyklu, który obejmuje artykuły z pogranicza różnych dziedzin nauki, a zatem przedstawienie cyklu w pewnej mierze interdyscyplinarnego czy skupionego na wąskim zagadnieniu. Autorzy komentarza do Ustawy przekonują jednak, że zmiana ta nie miała charakteru jakościowego (Izdebski, Zieliński, 2015).

Kandydat, aby wszcząć postępowanie habilitacyjne, musi spełnić dwa wymogi, powiązane z aktywnością naukową i osiągnięciami. Po pierwsze, jego osiągnięcia naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora muszą stanowić znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej. Po drugie, kandydat musi wykazać się

istotną aktywnością naukową²¹. Zdaniem Izdebskiego i Zielińskiego (2015) wymogi te traktuje się jako przesłankę do uzasadniania oceny, mimo że nie zostały one sformułowane w ten sposób. Może się to wiązać z brakiem wyrażonych wprost w Ustawie przesłanek, na których swoje uzasadnienia mogliby opierać recenzenci i komisja habilitacyjna. Kiebała (2012) dodaje, że traktowanie ich wyłącznie jako wymogu oznaczałoby, że będą przedmiotem wstępnej oceny CK, która ma jednakże charakter formalny. Natomiast ocena spełnienia wymogów „znacznego wkładu” i „istotnej aktywności naukowej” wymagają oceny merytorycznej. Grabarczyk (2012) wiąże te wymogi z koniecznością umieszczenia w recenzji odpowiedzi na pytania o to: (1) czy osiągnięcia habilitanta („specjalizacja naukowa habilitanta”) mają związek ze wskazaną we wniosku dyscypliną, (2) czy dorobek podoktorski stanowi znaczny wkład w rozwój tej dyscypliny, (3) czy dorobek podoktorski można uznać za znaczny na podstawie nie tylko metod ilościowych, ale też jakościowych, (4) czy dorobek naukowy określa dojrzałość naukową habilitanta. Odpowiedzi te powinny być ponadto szczegółowo uzasadnione. W interpretacji Grabarczyka (2012), „znaczny wkład” oraz „istotna aktywność naukowa” nie są więc wymogami wszczęcia postępowania, ale wymogami, których spełnienie oceniać ma recenzent podczas toczącego się już postępowania habilitacyjnego. Przynależność osiągnięć (rozprawy i dorobku) do dyscypliny naukowej, ich zgodność z dyscypliną może być utożsamiana z czystością dyscyplinarną. Wówczas wszelkie osiągnięcia, będące na pograniczu dwóch lub więcej dyscyplin naukowych, okazują się „niczyje” lub – jak to określa Kulczycki (2016) – „nie-czyste”. A to może przyczynić się do negatywnej oceny takich wniosków habilitacyjnych, a tym samym hamowania badań interdyscyplinarnych (zob. Kulczycki, 2016; Rada Młodych Naukowców, 2015). Zapis o wymogach budzi dodatkowe wątpliwości z uwagi na zastosowanie liczby mnogiej. To osiągnięcia naukowe – nie zaś osiągnięcie naukowe – mają stanowić znaczny wkład w rozwój dyscypliny. Zapis ten można zinterpretować w ten sposób, że oczekuje się od kandydata, że zarówno jego rozprawa, jak i część pozostałego dorobku, spełniać będą podany warunek (zob. Izdebski, Zieliński, 2015)²².

---

²¹ W przypadku obszaru sztuki wymogi dotyczyć mogą również osiągnięć artystycznych i odnoszą się do dyscyplin artystycznych.

²² W związku z tym występuje wątpliwość, czy kryteria oceny ujęte w Rozporządzeniu będą miały zastosowanie do całego dorobku naukowego, uwzględniającego zarówno publikacje wchodzące w skład głównego osiągnięcia naukowego (rozprawę), jak i tzw. inne publikacje, czy tylko do dorobku naukowego obejmującego „inne publikacje”.

Od 2011 r. postępowania przeprowadzane były w oparciu o nową klasyfikację nauk, ogłoszoną Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. 2011, nr 179, poz. 1065). Klasyfikacja ta obejmuje trzy poziomy: (1) obszary wiedzy, (2) dziedziny nauki i sztuki oraz (3) dyscypliny naukowe i artystyczne²³. Na pierwszym poziomie znajduje się siedem obszarów wiedzy. Z uwagi na tematykę mojej dysertacji, którą są praktyki ewaluacyjne w naukach humanistycznych i społecznych, dzielę obszary wiedzy wykazane w klasyfikacji na trzy grupy: (1) „nauki miękkie” (2), „nauki twarde”, (3) sztuka. Ten podział jest kluczowy, gdyż pozwala mi pokazać, jakie jest usytuowanie w klasyfikacji nauk, mającej zastosowanie w postępowaniach habilitacyjnych w Polsce, nauk humanistycznych i nauk społecznych. Utożsamiam je z „naukami miękkimi”, które reprezentują w klasyfikacji: obszar nauk humanistycznych i obszar nauk społecznych (zob. Wprowadzenie). Drugą grupę, czyli „nauki twarde”, reprezentują: obszar nauk ścisłych, obszar nauk przyrodniczych, obszar nauk technicznych, obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych i obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej. Natomiast trzecią grupę, tj. sztukę, reprezentuje obszar sztuki²⁴.

Traktowane przeze mnie jako „nauki miękkie” obszary wiedzy – obszar nauk humanistycznych i obszar nauk społecznych – obejmują 5 dziedzin nauki: dziedzinę nauk humanistycznych, dziedzinę nauk teologicznych, dziedzinę nauk społecznych, dziedzinę nauk ekonomicznych, dziedzinę nauk prawnych. Te natomiast obejmują łącznie 30 dyscyplin naukowych²⁵. Tabela 4 pokazuje, jakie dziedziny i dyscypliny zaliczane są, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. 2011, nr 179, poz. 1065), do humanistyki i nauk społecznych.

---

²³ Dla organizacji postępowania habilitacyjnych kluczowe znaczenie ma drugi i trzeci poziom, a więc dziedziny nauki oraz dyscypliny naukowe.

²⁴ Nie włączam sztuki w obręb „nauk miękkich”, gdyż jest ona traktowana jako odrębna od nauki dziedzina działalności społecznej. Jest to konsekwencją odmiennych praktyk akademickich w sztuce i nauce, w tym innych efektów prowadzonej działalności, którymi w nauce są publikacje naukowe, a w sztuce – dzieła artystyczne (Antonowicz i in., 2016).

²⁵ W liczbie tej uwzględniam dziedzinę nauk teologicznych, która nie ma wydzielonych dyscyplin i która tym samym jest w klasyfikacji nauk tożsama z dyscypliną.

Tabela 4. Wykaz dziedzin nauki i dyscyplin naukowych w obrębie obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych

Obszary wiedzy	Dziedziny nauki	Dyscypliny naukowe		
Obszar nauk humanistycznych	Dziedzina nauk humanistycznych	Archeologia		
		Bibliologia i informatologia		
		Etnologia		
		Filozofia		
		Historia		
		Historia sztuki		
		Językoznawstwo		
		Kulturoznawstwo		
		Literaturoznawstwo		
		Nauki o rodzinie		
		Nauki o sztuce		
		Nauki o zarządzaniu		
		Religioznawstwo		
	Dziedzina nauk teologicznych			
Obszar nauk społecznych	Dziedzina nauk społecznych	Nauki o bezpieczeństwie		
		Nauki o obronności		
		Nauki o mediach		
		Nauki o polityce		
		Nauki o polityce publicznej		
		Nauki o poznaniu i komunikacji społecznej		
		Pedagogika		
		Psychologia		
		Socjologia		
			Dziedzina nauk ekonomicznych	
				Ekonomia
				Finanse
				Nauki o zarządzaniu
		Towaroznawstwo		
	Dziedzina nauk prawnych			
		Nauki o administracji		
		Prawo		
		Prawo kanoniczne		

Klasyfikacja nauk, której fragment zaprezentowałam w Tabeli 4, została wprowadzona wraz z reformami nauki w 2011 r. i zastąpiła podział nauk ustanowiony Uchwałą Centralnej Komisji Do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 24 października 2005 r. w sprawie określenia dziedzin oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M. P. 2005, nr 79, poz. 1120). Klasyfikacja z 2005 r. zawierała cztery dziedziny, właściwe naukom

humanistycznym i społecznym: nauki humanistyczne, nauki teologiczne, nauki ekonomiczne, nauki prawne. Najważniejszą zmianą wprowadzoną w 2011 r. było podzielenie „nauk humanistycznych” na dwie części: dziedzinę nauk humanistycznych i dziedzinę nauk społecznych. Reprezentanci dyscyplin, których dotyczyła zmiana, odnosili się do niej krytycznie lub wyrażali swoją aprobatę (np. Wallas, 2016).

Warto odnotować, że stosowana w postępowaniach habilitacyjnych klasyfikacja nauk jest niekompatybilna z innymi podziałami nauk, w szczególności nie jest kompatybilna z klasyfikacją OECD, używaną przez międzynarodowe instytucje. Wspomnianą klasyfikację zdecydowały się wykorzystywać agencje, zajmujące się w Polsce podziałem środków na badania naukowe i prace rozwojowe, tj. Narodowe Centrum Nauki (NCN) oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR). Podział nauk zastosowany w klasyfikacji z 2011 r. nie jest również odzwierciedlony w strukturze CK (Izdebski, Zieliński, 2015). Humanistyką i naukami społecznymi zajmuje się obecnie w CK: Sekcja I Nauk Humanistycznych i Społecznych.

Postępowania habilitacyjne są przeprowadzane przez uprawnione jednostki organizacyjne uczelni, instytutów naukowych Polskiej Akademii Nauk, instytutów badawczych lub międzynarodowych instytutów naukowych. Kompetencje do nadawania takich uprawnień posiada CK. Uprawnienia są przyznawane na wniosek jednostek, które spełniają określone kryteria. Muszą one wykazać się odpowiednim poziomem działalności naukowej (lub artystycznej, jeżeli uprawnienie dotyczy obszaru sztuki) oraz odpowiednią liczbą zatrudnionych samodzielnych pracowników nauki, reprezentujących tę samą dziedzinę nauki (lub sztuki), której dotyczy uprawnienie. Brzeziński (2017) zwraca uwagę na proces inflacji kryterium ilościowego dotyczącego liczby samodzielnych pracowników, która jest następstwem wzrostu liczby samodzielnych pracowników w Polsce. CK podejmuje decyzje o przyznaniu uprawnienia lub odmowie przyznania po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jak wynika ze sprawozdań CK z lat 2011–2016, najczęściej powodem odmowy przyznania uprawnień jednostce organizacyjnej jest niespełnienie wymogów formalnych, w tym niewystarczająca liczba pracowników nauki, związanych z daną dziedziną oraz brak odpowiednich wyników działalności naukowej, jak również brak doświadczenia w przeprowadzaniu przewodów doktorskich (jednostka posiada uprawnienia doktorskie, ale nie zakończyła żadnego przewodu nadaniem stopnia doktora). Tabela 5 przedstawia wykaz dziedzin nauki wraz z liczbą jednostek, posiadających uprawnienia do nadawania stopni doktora habilitowanego, opracowany

na podstawie danych z Rejestru uprawnień do nadawania stopni naukowych przez jednostki uczelni wyższych oraz instytuty badawcze i naukowe, stanowiącego część systemu POL-on (stan na dzień 13 maja 2017 r.).

Tabela 5. Liczba uprawnień do nadawania stopni doktora habilitowanego w poszczególnych dziedzinach nauki i sztuki w jednostkach organizacyjnych uczelni publicznych, uczelni niepublicznych oraz instytutów badawczych

Dziedzina	Uczelnie publiczne	Uczelnie niepubliczne	Instytuty badawcze*	Ogółem
Dziedzina nauk biologicznych	21	0	7	28
Dziedzina nauk chemicznych	19	0	7	26
Dziedzina nauk ekonomicznych	41	3	2	46
Dziedzina nauk farmaceutycznych	9	0	0	9
Dziedzina nauk fizycznych	20	0	7	27
Dziedzina nauk humanistycznych	59	0	8	67
Dziedzina nauk leśnych	5	0	1	6
Dziedzina nauk matematycznych	15	0	1	16
Dziedzina nauk medycznych	28	0	15	43
Dziedzina nauk o kulturze fizycznej	9	0	0	9
Dziedzina nauk o zdrowiu	11	0	1	12
Dziedzina nauk o Ziemi	14	0	6	20
Dziedzina nauk prawnych	15	2	1	18
Dziedzina nauk rolniczych	39	0	12	51
Dziedzina nauk społecznych	41	3	3	47
Dziedzina nauk technicznych	119	1	10	130
Dziedzina nauk teologicznych	12	0	0	12
Dziedzina nauk weterynaryjnych	4	0	1	5
Dziedzina sztuk filmowych	2	0	0	2
Dziedzina sztuk muzycznych	23	0	0	23
Dziedzina sztuk plastycznych	31	0	0	31
Dziedzina sztuk teatralnych	4	0	0	4
Ogółem	541	9	82	632

Adnotacja. *Kategoria ta obejmuje: instytuty badawcze, instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk oraz inne instytuty naukowe.

Jak pokazuje Tabela 5, jednostki uczelni publicznych w 2017 r. posiadały 541 uprawnień we wszystkich dziedzinach nauki i sztuki. Jednostki uczelni niepublicznych

posiadały 9 uprawnień habilitacyjnych. Warto zaznaczyć, że zaledwie jedna jednostka (z uczelni niepublicznych) uzyskała uprawnienia habilitacyjne w dziedzinie nauk technicznych, a pozostałe w dziedzinach z obszaru nauk społecznych. Natomiast jednostki instytutów badawczych uzyskały 82 uprawnienia, w tym zaledwie 4 uprawnienia w dziedzinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych.

W kwestiach nieuregulowanych Ustawą, zastosowanie mają przepisy kodeksu postępowania administracyjnego (KPA)²⁶. Z przepisów tych korzystają habilitanci, którzy decydują się na umorzenie postępowania habilitacyjnego. Decyzje o przerwaniu postępowania mogą mieć różne źródła, w tym wiązać się mogą ze złym stanem zdrowia habilitanta lub jego najbliższych. Mogą być również próbą uniknięcia negatywnego rezultatu postępowania habilitacyjnego (Kisielnicki, Piątek, 2016; Śliwerski, 2017). Zdaniem Sieniuc (2014) takie umarzenie jest nieuzasadnione, gdyż sprzeczne z zasadą „interesu społecznego”, jaką powinna kierować się jednostka organizacyjna, rozpatrująca wniosek habilitanta. Sprzyja również rozwojowi zjawiska krajowej turystyki habilitacyjnej, czyli poszukiwania przez kandydata takiej jednostki organizacyjnej, w której możliwe będzie pozytywne zakończenie postępowania habilitacyjnego w oparciu o niedostatecznie dobre osiągnięcia.

4. Kryteria oceny osiągnięć naukowych w postępowaniu habilitacyjnym

Kryteria oceny osiągnięć habilitanta zostały wprowadzone na mocy art. 16, ust. 1. Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, po jej nowelizacji w 2011 r., która wyznaczała MNiSW do wydania rozporządzenia, zawierającego poszczególne kryteria. Ukazały się one w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165). Warto odnotować, że jako kryteria można sumarycznie uznawać zarówno kryteria ujęte tym rozporządzeniem (zob. Rozdział I.4), jak i wymogi wszczęcia postępowania habilitacyjnego, które szczegółowo omówiłam w Rozdziale I.3.

---

²⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. 1960, nr 30, poz. 168 ze zm.).

Recenzenci są zobowiązani do stosowania kryteriów przy ocenie osiągnięć. Ustawodawca wprost zobowiązał recenzentów do oceny, czy osiągnięcia spełniają kryteria²⁷. Tym samym zobowiązał ich do ewaluacji tych osiągnięć. Ewaluacja jest więc w postępowaniu habilitacyjnym procesem oceny, polegającym na sprawdzaniu spełniania kryteriów. Różni się ona tym od oceny, że jej rezultat powinien jasno wskazywać, czy kryterium zostało spełnione czy też nie.

Poszczególne kryteria odnoszą się do osiągnięć naukowo-badawczych, współpracy międzynarodowej, dorobku dydaktycznego, dorobku popularyzatorskiego oraz uzyskanych nagród. Jednakże konstrukcja rozporządzenia sprawia, że możemy podzielić je na trzy grupy: (1) osiągnięcia naukowo-badawcze zależne od obszarów wiedzy, (2) osiągnięcia naukowo-badawcze niezależne od obszarów wiedzy oraz (3) osiągnięcia dydaktyczne, popularyzatorskie i współpracy międzynarodowej niezależne od obszarów wiedzy.

Pierwsza grupa obejmuje w obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych jedno kryterium, natomiast w pozostałych obszarach od dwóch do czterech kryteriów. Dla każdego obszaru zostało wprowadzone kryterium dotyczące autorstwa lub współautorstwa publikacji w czasopismach indeksowanych w odpowiednich bazach bibliograficznych. W obszarze nauk humanistycznych i obszarze sztuki tymi bazami są Web of Science (WoS)²⁸ i European Reference Index for the Humanities (ERIH), w obszarze nauk społecznych Journal Citation Reports (JCR) i ERIH, a w pozostałych obszarach jedynie JCR. Są to bazy międzynarodowe, obejmujące czasopisma, które przeszły weryfikację, przeprowadzoną przez organ prowadzący bazę, a także (w przypadku JCR) oddziałują na środowisko naukowe, co ma potwierdzenie w liczbie uzyskiwanych przez nie cytowań.

---

²⁷ Art. 18a, ust. 7. Ustawy mówi o tym, że recenzenci „oceniają czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16”. Z jednej strony, ten zapis sugeruje, że chodzi wyłącznie o osiągnięcia naukowe. Jednakże kryteria, do których odsyła art. 16, odnoszą się nie tylko do osiągnięć naukowych, ale także dydaktycznych i popularyzatorskich. Dlatego też przyjmuję, że intencją ustawodawcy było, aby recenzenci używali kryteria w ewaluacji wszystkich osiągnięć, tj. zarówno naukowych, jak i dydaktycznych i popularyzatorskich.

²⁸ W 2011 r. baza Web of Science (WoS) była częścią platformy Web of Knowledge, prowadzonej przez firmę Thomson Reuters. Jednakże w 2012 r. baza została przemianowana na Web of Science Core Collection, a platforma zmieniła nazwę na Web of Science. Zmiana w nazwie bazy nie została jednak odnotowana w aktach prawnych, regulujących postępowanie habilitacyjne. Jednakże zwyczajowo przyjmuje się, że w postępowaniu tym należy korzystać z bazy Web of Science Core Collection. Dlatego, gdy stosuję skrót WoS, odnoszę się do zapisu z 2011 r., czyli do ówczesnej bazy Web of Science, dziś występującej pod nazwą Web of Science Core Collection i prowadzonej przez firmę Clarivate Analytics. WoS obejmuje obecnie dziesięć indeksów cytowań, w tym dwa indeksy zawartości czasopism, które stanowią podstawę ustalania wartości wskaźnika IF, publikowanego wraz z tytułami czasopism w Journal Citation Reports.

Poprzez wprowadzenie tego kryterium do ewaluacji włączona została zasada *dziedziczenia prestiżu*. Otóż, artykuły naukowe mają być oceniane na podstawie tego, czy zostały opublikowane przez czasopisma indeksowane w określonych w bazach, więc w założeniu prestiżowe czasopisma. Mechanizm ten polega na tym, że artykuł dziedziczy prestiż czasopisma. Innymi kryteriami w tej grupie są, np. w obszarze nauk technicznych, udzielone patenty. Jedynie w tej grupie kryteriów została dokonana dywersyfikacja, uwzględniająca różnice między obszarami naukami, widoczna już na poziomie zróżnicowania baz czasopism. Jednakże to dostosowanie nie odpowiadało potrzebom wszystkich dziedzin nauki. Izdebski i Zieliński (2015) zwracają uwagę, że w przypadku niektórych dziedzin z obszaru nauk społecznych, takich jak prawo, zastosowanie bazy ERIH i JCR w ewaluacji osiągnięć jest praktycznie niemożliwe, gdyż nie obejmują one czasopism z tych dziedzin. Innym problemem jest status bazy ERIH. W 2014 r. lista zmieniła podmiot prowadzący z Europejskiej Fundacji na Rzecz Nauki (*European Science Foundation* [ESF]) na Norweski Serwis Danych Nauk Społecznych (*Norwegian Social Science Data Services* [NSD])²⁹ i została przekształcona w bazę ERIH Plus – tym samym, we wskazanym roku, lista ERIH przestała istnieć (Kulczycki, Rozkosz, Drabek, 2015)³⁰. Zastosowanie nowej listy (ERIH Plus) jest kontrowersyjne, gdyż ma ona niski „próg wejścia”, co oznacza, że niemal każde czasopismo może być w niej zaindeksowane (Brzeziński, 2017).

Druga grupa obejmuje osiem kryteriów, wspólnych dla wszystkich obszarów wiedzy. Wśród nich znalazły się dwa kryteria odnoszące się – podobnie jak w pierwszej grupie – przede wszystkim do publikacji. Recenzent powinien sprawdzić, czy kandydat posiada w swoim dorobku autorskie lub współautorskie publikacje, takie jak monografie i publikacje w czasopismach innych niż te wymienione w pierwszej grupie kryteriów (np. w obszarze nauk społecznych: artykuły naukowe w czasopismach nieindeksowanych w bazie ERIH lub JCR). Warto odnotować, że dla monografii nie zastosowano zasady dziedziczenia prestiżu. Zatem spełnienie kryterium nie zależało od pozycji wydawcy, który opublikował monografię czy monografie kandydata. Drugie kryterium natomiast dotyczy posiadania autorskich lub współautorskich opracowań

---

²⁹ Obecna nazwa organizacji to Norwegian Centre for Research Data.

³⁰ Lista ERIH została utworzona przez ESF w 2007 r. (w późniejszym okresie aktualizowana) jako odpowiedź na brak adekwatnych baz danych, obejmujących szeroko rozumianą humanistykę. Zgłoszone przez organizację członkowskie ESF czasopisma zostały poddane ocenie eksperckiej i zakwalifikowane do trzech kategorii – A, B, C – na podstawie zasięgu ich oddziaływania. Kategorie zostały przekształcone później na kategorie INT1, INT2 (czasopisma o zasięgu międzynarodowym) oraz NAT (czasopisma o zasięgu krajowym) (Dahlig-Turek, 2011).

zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych. Z pewnością, widać tu próbę pewnego zróżnicowania typów osiągnięć, tak aby kryterium to było możliwe do zastosowania w odniesieniu do dorobku przedstawicieli różnych grup nauk. Jednakże przy interpretacji poszczególnych typów osiągnięć wpisanych w to kryterium mogą pojawić się wątpliwości. Niejasne jest, czy opracowania zbiorowe odnoszą się do redakcji książek naukowych, wszak mowa jest o „autorstwie lub współautorstwie”, a nie „redakcji czy współredakcji”. Wątpliwość budzi również możliwość zaliczenia do tej grupy rozdziałów w książkach zbiorowych. Niejasny jest również status „dokumentacji prac badawczych”, które utożsamiać można, przede wszystkim, z raportami badawczymi.

Kolejne kryteria obejmują bibliometryczne wskaźniki wpływu. Należą do nich: sumaryczny impact factor (SumIF), liczba cytowań oraz indeks Hirscha. Do obliczenia wartości wskaźnika SumIF niezbędna jest znajomość wartości wskaźnika impact factor (IF) każdego czasopisma indeksowanego w JCR, w którym kandydat opublikował artykuły naukowe. Wartość powinna być ustalona według edycji JCR właściwej dla roku publikacji (np. dla publikacji z 2014 r. potrzebna jest wartość wskaźnika IF z JCR, oznaczonego datą nominalną 2014). Jak sugeruje nazwa wskaźnika, wartości następnie dodaje się do siebie. W przypadku, gdy kandydat posiada więcej niż jeden artykuł opublikowany w tym samym roku, w tym samym czasopiśmie, wartość IF przed włączeniem do wzoru mnoży się przez liczbę takich artykułów. Ten prosty wskaźnik mierzy produktywność uczonego i jego zdolność do publikowania w najbardziej prestiżowych czasopismach. Opisany wzór ma jednak pewną ułomność. Nie obejmuje on najnowszych artykułów naukowych kandydata opublikowanych w czasopismach, które posiadają IF, którego źródłem jest starsza edycja JCR (nowa edycja oznaczona tym samym rokiem, co rok publikacji, jeszcze się nie ukazała). Zastosowanie SumIF może budzić również inne wątpliwości. JCR nie obejmuje programowo czasopism z zakresu humanistyki i sztuki, z nielicznymi wyjątkami. Dlatego też stosowanie wskaźnika SumIF w tych obszarach wydaje się nieuzasadnione. Tym bardziej, że w pierwszej grupie kryteriów (zależnych od obszaru wiedzy) w humanistyce i sztuce umożliwiono zastosowanie w miejsce JCR, czyli czasopism posiadających wyliczony wskaźnik IF, innych baz, tj. ERIH i WoS³¹.

---

³¹ W WoS, oprócz czasopism posiadających IF i tym samym wykazywanych w JCR, indeksowane są również czasopisma, dla których nie jest obliczany wskaźnik IF. Są to czasopisma z zakresu humanistyki i sztuki.

Dwa pozostałe wskaźniki mierzą tzw. wpływ kandydata. Zarówno liczbę cytowań, jak i indeks Hirscha ustala się na podstawie bazy WoS. Liczba cytowań określa liczbę wystąpienia w bibliografiach załącznikowych publikacji indeksowanych w WoS publikacji kandydata. Natomiast indeks Hirscha autora³² określa liczbę n publikacji, z których każda była zacytowana co najmniej n razy. Pojawia się przy tym pewna wątpliwość, gdyż wartość tych wskaźników można ustalić za pomocą dwóch metod. Pierwsza metoda polega na wyszukaniu w bazie WoS publikacji kandydata, a następnie skorzystaniu z opcji generowania raportu cytowań (*Create Citation Report*). Wartości wskaźników odczytuje się wprost z raportu. Druga, bardziej skomplikowana metoda, polega na wyszukaniu w WoS wszystkich cytowanych publikacji kandydata za pomocą opcji *Cited Reference Search*. Wartości wskaźników ustala się na podstawie otrzymanych wyników. Metody te różnią się zasadniczo. W wyniku pierwszej metody otrzymuje się wartości wskaźników dla publikacji, które są cytowane i indeksowane w WoS. W wyniku drugiej metody otrzymuje się natomiast wartości wskaźników dla publikacji, które są cytowane, ale nie muszą być (choć mogą) indeksowane w WoS. Mimo że Rozporządzenie nie precyzuje metody, można przyjąć, że intencją ustawodawcy było posługiwanie się podstawowymi narzędziami WoS, a więc pierwszą z opisanych metod ustalania liczby cytowań i indeksu Hirscha. Istotny jest również brak informacji o tzw. liczeniu ułamkowym, które wyraża się w tym, że przy w pracach wieloautorskich zmniejsza się wartość wskaźnika. Dlatego przyjąć można, że intencją ustawodawcy było ustalanie wartości wskaźników metodą liczenia całościowego (więcej o liczeniu ułamkowym i całościowym w Rozdziale II.5.2). Ostatnie kryteria w tej grupie odnoszą się do aktywności naukowych oraz ich uznania. Są nimi kierowanie lub udział w projektach badawczych, wygłoszenie referatów na konferencjach oraz przyznane nagrody za działalność naukową lub artystyczną. W opisie tych kryteriów podkreśla się, że chodzi o projekty, konferencje i nagrody międzynarodowe lub krajowe, co sprawia, że te kryteria można częściowo odczytywać jako narzędzie ewaluacji internacjonalizacji osiągnięć naukowo-badawczych.

Trzecia grupa obejmuje czternaście kryteriów mających zastosowanie do wszystkich obszarów wiedzy. Są wśród nich kryteria podobne do tych umieszczonych w drugiej grupie. Należy do nich udział w międzynarodowych lub krajowych

---

³² W Rozporządzeniu jest mowa o indeksie Hirscha opublikowanych publikacji, jednakże taki wskaźnik nie został dotychczas opisany w literaturze z zakresu bibliometrii. Dlatego przyjmuję, że chodzi o indeks Hirscha obliczany dla autora.

konferencjach naukowych lub komitetach organizacyjnych tych konferencji. Nie jest jasne, dlaczego ustawodawca oddzielił prezentację referatów od udziału w konferencjach. Można to odczytać jako próbę wyeksponowania w pierwszej części Rozporządzenia kryteriów o wyższej wadze, natomiast w dalszej części Rozporządzenia kryteriów o niższej wadze. Innym kryterium są otrzymane nagrody i wyróżnienia. Obecność nagród za działalność naukową w drugiej grupie sugeruje, że chodzi tutaj o nagrody i wyróżnienia za działalność dydaktyczną oraz popularyzującą naukę. Kolejne kryteria odnoszą się do współpracy naukowej, udziału habilitanta w różnych ciałach naukowych, programach oraz jego współpracy z instytucjami. Należą do nich: udział w konsorcjach i sieciach badawczych, członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych, udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism, udział w zespołach eksperckich i konkursowych, udział w programach, kierowanie projektami realizowanymi z naukowcami z polskich i zagranicznych ośrodków, a także odbyte staże. W ten sposób oceniana jest obecność habilitanta w środowisku naukowym. Jednakże ocena powinna – według ustawodawcy – obejmować także współpracę ze środowiskiem pozaakademickim. Świadczy o tym umieszczenie wśród kryteriów aktywności, związanych z przygotowaniem ekspertyz i opracowań dla różnych podmiotów zewnętrznych. Obecność tej współpracy zewnętrznej można dostrzec również w kryterium, dotyczącym kierowania projektami realizowanymi we współpracy z przedsiębiorcami, mającym jednak zastosowanie tylko dla badań stosowanych. Ewaluacji ma podlegać również działalność recenzencka kandydata, tj. recenzowanie projektów oraz publikacji w czasopismach (właśc. tekstów zgłoszonych do czasopism). I podobnie, jak w przypadku konferencji i udziału w projektach badawczych, pojawia się rozróżnienie na projekty oraz czasopisma międzynarodowe i krajowe. Kolejne kryteria odnoszą się do kształcenia studentów i kadr naukowych. Są nimi: opieka naukowa nad doktorantami, promotorstwo lub promotorstwo pomocnicze w przewodach doktorskich, a także opieka naukowa nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji. W Rozporządzeniu znalazło się również bardzo ogólne kryterium, obejmujące osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki. Trzecia grupa kryteriów jest więc najbardziej obszerna. Obejmuje zarówno bardzo szczegółowe kryteria, czyli odnoszące się do ściśle określonych osiągnięć i aktywności, jak i kryteria bardzo ogólne. Wśród nich pojawiają się również aktywności i osiągnięcia

właściwe tylko dla niektórych dziedzin naukowych (np. opieka nad lekarzami w toku specjalizacji).

Rozporządzenie, wprowadzające kryteria oceny, odnosi się również do kwestii współautorstwa. Wymaga od kandydata określenia, przy każdej niesamodzielnej publikacji, informacji o indywidualnym wkładzie. Informacja ta powinna zawierać również procentowy wkład kandydata w powstanie publikacji.

Ustawodawca nie uzależnił rezultatu oceny od spełnienia wszystkich kryteriów. Nie powinny być więc one utożsamiane z wymogami. Wykaz kryteriów można zatem traktować jako matrycę stosowaną przy ewaluacji osiągnięć habilitanta, w której rozstrzygnąć trzeba, czy poszczególne kryteria są spełnione, jednakże niespełnienie części kryteriów nie musi skutkować negatywną oceną osiągnięć pod kątem ich znacznego wkładu w rozwój dyscypliny naukowej lub negatywną oceną aktywności naukowej.

Wprowadzenie kryteriów oceny spotkało się z różnym odbiorem. Z jednej strony, doceniano działania ustawodawcy, zmierzające do obiektywizacji oceny poprzez zmniejszenie jej uznaniowości (Cyran, Przywara, 2012; Walczak, 2013) oraz do zwiększenia znaczenia merytorycznej argumentacji (Walczak, 2013). Z drugiej zaś strony, krytykowano wprowadzenie kryteriów przede wszystkim za „przeregulowanie” zasad oceny (Brzeziński, 2017), brak zaufania w kompetencje instytucji przeprowadzających postępowania (Brzeziński, 2017) oraz zbyt dużą koncentrację na ilościowych aspektach osiągnięć kandydata (Rada Młodych Naukowców, 2015). Brak akceptacji nowych reguł wśród przedstawicieli starszego pokolenia Kwiek (2015) upatruje w tym, że wprowadzonych kryteriów sami nie są w stanie spełnić, gdyż funkcjonowali w innym systemie nauki i innym kontekście historycznym. Nowe zasady, w tym kryteria oceny, spotkały się z większym poparciem przedstawicieli „nauk twardych” niż „nauk miękkich”, co zostało potwierdzone badaniami przeprowadzonymi przez RMN (2015). W dyskusji wokół zmian w zasadach habilitacji pojawiały się również uwagi, dotyczące nie tyle całokształtu Rozporządzenia, co poszczególnych kryteriów. Najczęściej przedmiotem krytyki są zastosowane w kryteriach bazy bibliograficzne oraz wskaźniki bibliometryczne, a także brak kryteriów odnoszących się do jakości osiągnięć. Na brak kryteriów merytorycznych zwracał uwagę Brandt (2014). Z kolei Brzeziński (2016, 2017) krytykował zastosowane narzędzia bibliometryczne, w szczególności sumaryczny impact factor (SumIF). Zwracał uwagę, że ze wskaźników bibliometrycznych należy korzystać z dużą ostrożnością (Brzeziński, 2017). Zwracał

uwagę również na nieadekwatność bazy WoS jako źródła wskaźników bibliometrycznych dla nauk humanistycznych. Uważał, że ta baza ma niskie pokrycie literatury humanistycznej i dlatego należy ją zastąpić bazą Scopus, posiadającą większą reprezentację czasopism z nauk humanistycznych i społecznych, jak również rozważyć uwzględnienie w ocenie wybranych baz dziedzinowych (Brzeziński, 2017).

5. Konstrukcja wytycznych regulujących ewaluację habilitantów poprzez wskaźniki bibliometryczne

Wytyczne, dotyczące stosowania wskaźników bibliometrycznych, ujęte są nie tylko w aktach prawnych. Instytucje dostarczają własnych interpretacji, które niekiedy nie mają oparcia w prawie. Funkcjonujące w środowisku naukowym dokumenty, regulujące zastosowaniem bibliometrii w ewaluacji osiągnięć habilitanta, odzwierciedlają trzy porządki³³: (1) ministerialny, (2) Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów oraz (3) rady naukowej lub rady wydziału.

5.1. Porządek ministerialny

Porządek ministerialny zobowiązuje do stosowania wskaźników bibliometrycznych zgodnie z regułami, opisanymi w obowiązujących aktach prawnych regulujących procedurę habilitacyjną (ustawie i rozporządzeniach). Jak podkreślają Izdebski i Zieliński (2015), tylko ustawa i rozporządzenia mogą być, poza Konstytucją oraz ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, źródłami prawa. Z tego wynika, że źródłami prawa nie mogą być uchwały CK czy zarządzenia rad wydziałów lub rad naukowych. Źródłami prawa dla zasad postępowania habilitacyjnego nie mogą być jednocześnie akty prawne regulujące inne sfery aktywności człowieka, np. ewaluację jednostek naukowych.

Zgodnie z obowiązującą ustawą, określającą zasady postępowania habilitacyjnego oraz towarzyszącymi jej aktami wykonawczymi, recenzenci powinni użyć trzech wskaźników bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowo-badawczych. Te wskaźniki to, jak już wspomniałam, SumIF, liczba cytowań i indeks Hirscha. Są one tożsame z trzema kryteriami oceny, a jednocześnie na podstawie ich wartości recenzent powinien rozstrzygnąć, czy poszczególne kryteria zostały spełnione. Istniejące zapisy są mało klarowne, jednak nie ulega wątpliwości, że recenzentowi pozostawia się wybór

---

³³ Te porządki nie są literalnie ujęte w przepisach prawa, a stanowią wynik rekonstrukcji źródeł zasad wyznaczających zasady habilitacji.

w zakresie interpretacji tego, co oznacza spełnienie kryterium. Zatem jeden recenzent może uznać, że wyższa od zera wartość danego wskaźnika bibliometrycznego spełnia kryterium, natomiast drugi recenzent może uznać, że do spełnienia kryterium konieczne jest uzyskanie wartości równej 5 (np. indeksu Hirscha = 5). Pozostawienie swobody pozwala recenzentowi na ocenienie wartości wskaźnika i na tej podstawie stwierdzenie, czy kryterium zostało spełnione z uwzględnieniem kontekstu danej dyscypliny, w szczególności przyjętych w tej dyscyplinie praktyk publikacyjnych oraz właściwej jej kultury cytowań. Porządek ministerialny wyznacza również metodę obliczania poszczególnych wskaźników oraz źródła danych. Kierując się ściśle wytycznymi, zapisanymi w aktach prawnych, nie możemy ustalić wartości wskaźnika bibliometrycznego na podstawie innych baz bibliograficznych niż JCR (dla SumIF) czy WoS (dla liczby cytowań i indeksu Hirscha). Nie jest również poprawne modyfikowanie wzoru obliczania wartości tych wskaźników (np. dzielenie cytowań przez liczbę współautorów zgłoszonych przez habilitanta publikacji). Podsumowując, porządek ministerialny zawęża zakres stosowania bibliometrii do metod opisanych w obowiązujących aktach prawnych.

5.2. Porządek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów

Drugi porządek ustanawiają dokumenty CK. Wśród nich mogą znajdować się uchwały, komunikaty, komentarze oraz odpowiedzi na pytania publikowane na stronie internetowej <http://www.ck.gov.pl>. Obecnie (stan na 20 sierpnia 2017 r.) na stronie tej można znaleźć zarówno informacje, dotyczące obowiązującej, jak i już nieobowiązującej procedury habilitacyjnej. Przy czym, często nie są one oznaczone w sposób umożliwiający jednoznaczne przyporządkowanie do nowej lub starej procedury. Można przyjąć, że jeżeli odnoszą się do etapów lub zasad objętych nową procedurą, a przy tym pojawia się termin „postępowanie habilitacyjne” albo nie pojawia termin „przewód habilitacyjny”, to informacje te wyrażają aktualne stanowisko CK w sprawie postępowania habilitacyjnego.

CK postanowiła uregulować kwestie stosowania IF. W odpowiedzi na pytanie o sposób użycia tego wskaźnika bibliometrycznego przy materiałach konferencyjnych wskazała jako źródło właściwego postępowania *Oświadczenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie naruszania zasad dobrej praktyki naukowej przy stosowaniu bibliometrycznego wskaźnika impact factor do oceny dorobku jednostek naukowych* z dnia 11 lipca 2008 r. (zob. Załącznik 1). Podjęłam się próby interpretacji

tego oświadczenia i jego wpływu na praktykę ewaluacji w postępowaniu habilitacyjnym. Samo oświadczenie dotyczy uwzględniania w ewaluacji jednostek naukowych materiałów konferencyjnych, publikowanych w suplementach czasopism indeksowanych w JCR i, tym samym, posiadających obliczony wskaźnik IF. MNiSW stoi na stanowisku, że materiały konferencyjne opublikowane w suplementach nie powinny być uwzględniane w ewaluacji, chyba że przeszły taką samą rygorystyczną procedurę oceny, co teksty zgłaszane w standardowym trybie do czasopisma. Wytyczne te powiązać można z dwoma kryteriami w ocenie osiągnięć habilitanta: (1) kryterium zależnym od obszaru wiedzy, dotyczącym posiadania publikacji w czasopiśmie z JCR lub WoS (w zależności od obszaru) lub (2) wskaźnikiem SumIF. Trudno jednak ocenić, czy taka była intencja CK. Jeżeli tak, oznacza to, że do pierwszego kryterium nie można włączać materiałów konferencyjnych, opublikowanych w suplementach czasopism indeksowanych w JCR. Natomiast w przypadku drugiego kryterium, nie można uwzględniać materiałów konferencyjnych (a ściśle wartości IF czasopism, w których zostały opublikowane) przy obliczaniu wartości SumIF. Postępowanie sprzeczne z podanymi wytycznymi należy, według MNiSW, odczytywać jako usiłowanie „manipulacji naukowej”.

Warto odnotować, że przed 2011 r. oddziaływanie CK na wykorzystanie w ewaluacji metod ilościowych było znacznie większe niż obecnie. Przed reformą procedura habilitacyjna nie uwzględniała metod bibliometrycznych, natomiast do ich stosowania zobowiązywał wówczas *Komunikat nr 4/20009 w sprawie analizy bibliometrycznej kandydatów do habilitacji i tytułu profesora*, wydany przez Prezydium CK:

Prezydium Centralnej Komisji, na wniosek Sekcji Nauk Medycznych, postanowiło zwrócić się do jednostek naukowych działających w dziedzinie nauk medycznych, farmaceutycznych oraz nauk o kulturze fizycznej, przeprowadzających postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego albo tytułu profesora, o dołączanie do dokumentacji każdego postępowania szczegółowej analizy bibliometrycznej publikacji kandydata do habilitacji lub tytułu profesora (według załączonego wzoru).

Analiza bibliometryczna powinna być opracowana przez Dział Informacji Naukowej albo odpowiednią jednostkę Uczelni lub Instytutu i podpisana przez osobę odpowiedzialną za jej sporządzenie. Analizę należy dołączać do dokumentacji wniosków awansowych wszczętych po 1 stycznia 2009 r.

Jak wskazuje treść komunikatu, zobowiązanie do stosowania metod bibliometrycznych, a ściśle dostarczania przez habilitanta wraz z dokumentacją analizy bibliometrycznej, przygotowanej przez specjalistę od informacji naukowej lub dokumentacji, odnosiło się wyłącznie do kandydatów w dziedzinie nauk medycznych, dziedzinie nauk farmaceutycznych oraz dziedzinie nauk o kulturze fizycznej. Analiza miała być przygotowana zgodnie z podanym wzorem (zob. Załącznik 2). Obejmował on następujące wskaźniki bibliometryczne: impact factor (IF), punkty KBN/MNiSW³⁴, punkty IC (właściwie ICI)³⁵, łączną punktację IF, łączną punktację KBN/MNiSW, łączną punktację IC, liczbę cytowań. Dwa z nich znalazły miejsce w obowiązujących obecnie kryteriach oceny, tj. „łączna punktacja IF” (dziś: SumIF) oraz liczba cytowań. Komunikat został wprowadzony w życie na wniosek Sekcji Nauk Medycznych CK. Obowiązek ten funkcjonował w wielu jednostkach nawet po reformie procedury habilitacyjnej z 2011 r. Komunikat zniknął ze strony internetowej CK, dopiero po gruntownej jej przebudowie w 2016 r.

5.3. Porządek rady naukowej lub rady wydziału

Trzeci porządek wyznaczają dokumenty rad naukowych lub rad wydziałów. Mogą należeć do nich uchwały rad, zarządzenia lub komunikaty niedostępne publicznie lub udostępniane na stronach internetowych ich jednostek organizacyjnych (np. wydziałów). Określają one najczęściej wartości progowe wskaźników bibliometrycznych, które posiadać musi kandydat do stopnia doktora habilitowanego. Przytaczam trzy zanonimizowane fragmenty takich dokumentów:

Wartość sumarycznego Impact Factor wszystkich publikacji przekraczająca pięciokrotnie wartość mediany Impact Factor w danej dyscyplinie naukowej. Wartości mediany w danej dyscyplinie będą obliczane według listy Journal Citation Reports (JCR) (Jednostka A).

Sumaryczna liczba cytowań niezależnych publikacji powinna wynosić co najmniej 20, indeks Hirscha co najmniej 3 wg bazy Web of Science (Jednostka B).

[...] wartość dorobku naukowego według punktacji MNiSW powinna wynosić co najmniej 250* pkt. (Jednostka C).

---

³⁴ Wartość wskaźnika była ustalana na podstawie Wykazu czasopism punktowanych, wydawanego początkowo przez Komitet Badań Naukowych (KBN), a potem Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW).

³⁵ Wartość wskaźnika była ustalana na podstawie bazy czasopism ICI Journal Master List, wydawanej przez firmę Index Copernicus International (ICI).

Jak pokazują przykłady, wartości progowe mogły dotyczyć zarówno wskaźników bibliometrycznych objętych kryteriami oceny (SumIF, liczba cytowań), jak również wskaźników nieuwzględnionych w aktach prawnych, regulujących zasady habilitacji (liczba punktów MNiSW). Przekroczenie wartości progowej było wyrażone w tych dokumentach jako wymóg kategoryczny dla wszczęcia postępowania habilitacyjnego w jednostce bądź miękkie zalecenie dla kandydatów.

Praktykę stosowania wartości progowych krytykował Brzeziński (2016). Zauważył, że ma ona miejsce, przede wszystkim, w jednostkach organizacyjnych, reprezentujących nauki medyczne, i obejmuje dwa wskaźniki: SumIF i sumę punktów. Według Brzezińskiego (2016) szczególnie niepokojące jest używanie drugiego wskaźnika (sumy punktów), gdyż może ono transformować praktyki młodych badaczy, którzy będą w większej mierze skoncentrowani na „ciułaniu punktów”, aniżeli na publikowaniu mniejszej liczby tekstów w czasopismach naukowych o szerokim zasięgu. Może więc wytwarzać zjawisko, które Kulczycki (2017b) nazywa punktozą, a Brzeziński (2016) punktomanią. Podejście ewaluatorów do wskaźników, polegające na wykorzystaniu jednego lub niewielkiej liczby wskaźników w ocenie³⁶, określane jest jako „wąskie patrzenie” (ang. *tunnel vision*) i wiąże się ze zjawiskiem „obsesji na punkcie miar” (ang. *measure fixation*) (P. Smith, 1995). Może ono prowadzić do niepożądanych skutków, takich jak umniejszanie osiągnięć naukowych habilitantów, zajmujących się niszowymi tematami lub reprezentujących dyscypliny, w których praktyki publikacyjne i kultura cytowań ograniczają możliwość „wypracowania” wartości wskaźników akceptowanych w nadrzędnej dziedzinie nauki lub innej dziedzinie nauki³⁷. Oprócz negatywnych aspektów, dokumenty rad naukowych i rad wydziałów mogą pozytywnie wpływać na praktyki publikacyjne habilitantów i mobilizować ich do określonej aktywności naukowej.

6. Podsumowanie

Uzyskiwanie stopnia doktora habilitowanego w Polsce wiąże się z koniecznością przejścia przez złożoną procedurę ewaluacji osiągnięć, obejmującą komponent oceny jakościowej

---

³⁶ W opisywanych przypadkach rezultatem oceny jest akceptacja wszczęcia postępowania habilitacyjnego w jednostce naukowej. Natomiast sama ocena opiera się wyłącznie na kalkulacji wartości wskaźników bibliometrycznych.

³⁷ Dokumenty rad naukowych i rad wydziałów, ustalające wartości progowe wskaźników, często nie różnicują ich ze względu na dziedziny lub dyscypliny. Wartości te mają więc zastosowanie dla wszystkich dziedzin nauki, w których jednostka posiada uprawnienia habilitacyjne.

i ilościowej. Jednocześnie, sama procedura składa się obecnie z mniejszej liczby etapów i daje większą swobodę habilitantowi. Nowe zasady dla habilitacji weszły w życie w 2011 r. Wprowadzona reforma miała rozwiązać problemy, dotyczące późnego okresu uzyskiwania naukowej dojrzałości, a także niewystarczającej konkurencyjności polskich uczonych na światowym rynku nauki. Podniesienie konkurencyjności miało nastąpić na skutek wprowadzenia wymogów i kryteriów, które będą transformować praktyki badawcze, a w szczególności praktyki publikacyjne badaczy. Trudno będzie jednak ocenić ich wpływ, gdyż oprócz porządku prawnego, czyli zasad oceny ujętych w ustawach i rozporządzeniach, w środowisku naukowym traktowane jako źródła prawa są również dokumenty niebędące aktami prawnymi. Zawierają one szczegółowe wytyczne w zakresie interpretacji obowiązujących aktów prawnych, a nierzadko także dodatkowe kryteria oceny osiągnięć. Oficjalne kryteria wymienione w rozporządzeniu obejmują, między innymi, miary bibliometryczne. Jednakże bibliometria nie ma zastąpić w postępowaniu habilitacyjnym oceny jakościowej, a tylko ją wspierać. Dlatego też można tę zmianę określić jako wprowadzenie polityki wspierania się metrykami (ang. *metrics-informed*). Metody ewaluacji nauki, w tym podejścia do stosowania metryk, będą przedmiotem kolejnego rozdziału.

ROZDZIAŁ II. Praktyki recenzenckie i metody ewaluacji osiągnięć naukowych

1. Uwagi wstępne

Celem Rozdziału II jest przedstawienie problematyki ewaluacji osiągnięć uczonego. Rozdział podzieliłam na osiem podrozdziałów.

Pierwszy podrozdział zawiera uwagi wstępne. W drugim przedstawiam stan badań nad praktykami recenzenckimi. W trzecim podrozdziale prezentuję cztery podejścia do oceny uczonego, tj. oceny: koleżeńską, ekspercką, naukometryczną, bibliometryczną. Pokazuję ich przykładowe zastosowania, wady oraz zalety. W czwartym podrozdziale przedstawiam dwa aspekty osiągnięć uczonych, które podlegają ocenie, czyli ich produktywność i wpływ. Wyjaśniam, dlaczego są one tak ważne w ewaluacji nauki. W piątym podrozdziale zajmuję się problematyką wskaźników bibliometrycznych. Wskazuję źródła danych i sposób ich obliczania oraz związane z tym następstwa. Omawiam wybrane wskaźniki bibliometryczne. W szóstym podrozdziale pokazuję, w jaki sposób bibliometria jest włączana do oceny uczonego. Tym samym omawiam dwa podejścia do wykorzystania wskaźników. W siódmym podrozdziale wskazuję, że tematyka ewaluacji nauki i jej metod jest i może być przedmiotem badań informatologicznych. W ósmym podrozdziale umieszczam krótkie podsumowanie.

2. Stan badań nad praktykami recenzenckimi

Przedstawiam stan badań nad praktykami recenzenckimi, którego celem jest zarysowanie głównych kierunków dociekań w tym obszarze oraz wybranych prac je reprezentujących. Przy czym, na potrzeby podrozdziału, pojęcie „praktyk recenzenckich” traktuję szeroko, gdyż interesują mnie zarówno badania praktyk, jak i zachowań, motywacji oraz podejść recenzentów, rekonstruowane na podstawie analiz przebiegu i wyniku oceny koleżeńskiej (ang. *peer review*)³⁸³⁹ oraz na podstawie opinii

---

³⁸ Przyjmuję tłumaczenie *peer review*, zaproponowane przez Kulczyckiego (2017c), a tym samym używam terminu „ocena koleżeńska”. Podobnie brzmi przekład używany przez Marszakową-Szajkiewicz (2000) – „ocena kolegów” oraz przez Sztompkę (1995) i Turskiego (2013) – „opinia kolegów”. W polskiej literaturze przedmiotu, termin *peers* był wielokrotnie tłumaczony jako „koledzy”, na przykład w dyskusji opublikowanej na łamach „Zagadnień Naukoznawstwa” w 1995 r. pojawiło się sformułowanie „grono koleżeńskie” dla określenia członków społeczności akademickiej (Górnicki i in., 1995).

³⁹ Więcej o ocenie koleżeńskiej w Rozdziale II.3.1.

recenzentów o procesie oceny. Zatem przeglądem swym obejmuję teksty odnoszące się do praktycznego wymiaru oceny koleżeńskiej.

Literaturę poświęconą praktykom recenzentów, można podzielić przede wszystkim według zastosowań oceny koleżeńskiej. Z ustaleń Bornmanna (2008) wynika, że większość tekstów poświęconych jest ocenie artykułów zgłaszanych do czasopism naukowych (Zuckerman, Merton, 1971). Mniejsza liczba tekstów dotyczy oceny projektów w konkursach grantowych (Jablecka, 1997; Lamont, 2009; np. van Arensbergen, van der Weijden, van der Besselaar, 2014), a najmniej – innych zastosowań oceny koleżeńskiej, na przykład w awansach naukowych i zawodowych (Prpić, 2014; Rhoades-Catanach, Stout, 2000; Schwartz, Schroeder, 1997). Pewne tematy są wspólne różnym typom oceny (np. rzetelność opinii recenzentów), inne zaś właściwe tylko określonym zastosowaniom oceny koleżeńskiej (np. stosowanie kryterium wykonalności planów badawczych w projektach).

Badacze tej tematyki, na podstawie analizy praktyk recenzenckich, orzekają o wzorach i mechanizmach oceny charakterystycznych dla różnych środowisk naukowych.

Chubin oraz Mitroff prowadzili badania oceny koleżeńskiej w konkursach grantowych, których wyniki zostały następnie zaprezentowane w książce Chubina i Hacketta (1990). Autorzy książki wskazali na istnienie pewnych regularności w argumentacji oraz sposobie wyrażania opinii przez recenzentów, które nazwali „idiomami recenzowania” (ang. *idioms of refereeing*). Podkreślali, że „idiomy” mogą być zrozumiałe tylko dla przedstawicieli danej dyscypliny.

Lamont (2009) i Huutoniemi (2012) poddały analizie to, jak konfrontują swoje podejście do kryteriów oceny jakości naukowej przedstawiciele różnych dyscyplin z nauk humanistycznych i społecznych uczestniczący w interdyscyplinarnych panelach konkursów grantowych. Przy czym badania Lamont (2009) obejmowały dyscypliny w humanistyce i naukach społecznych, a badania Huutoniemi (2012) nauki społeczne, ale także nauki o środowisku. Wyniki pokazały, że w różnych dyscyplinach istnieją różne podejścia do oceny nauki, a ich reprezentanci wykazują odmienną zdolność do konsensusu w ocenie⁴⁰. Podejście do oceniania jest powiązane z kulturami

---

⁴⁰ Badania Lamont (2009) objęły filozofów, historyków, antropologów, filologów, politologów i ekonomistów. Dostarczyły w rezultacie następujących wzorów deliberacji: (1) filozofowie są zamknięci na konsensus, uznając, że mają wyłączność na ocenę przedstawicieli swojej dyscypliny, w ocenie odmiennych podejść wykazują duży sceptycyzm, (2) historycy budują konsensus na współdzielonym (z innymi recenzentami) podejściu dla warsztatu badawczego, (3) antropolodzy chronią granice swojej

epistemicznymi danej dyscypliny (por. Knorr Cetina, 1999). Dzięki temu ocena uwzględnia sposób konstruowania wiedzy (epistemologii) przyjęty w danej dyscyplinie. Lamont (2009) nazywała te kultury epistemiczne kulturami ewaluacyjnymi, zawężając pole zainteresowań do praktyk związanych z oceną nauki. Takie kultury są wytwarzane dzięki temu, że recenzenci w ocenie innych wykorzystują koncepcję jaźni (ang. *self-concept*)⁴¹ (Lamont, 2009). Cechą charakterystyczną tych kultur jest posługiwanie się, oprócz kryteriów formalnych, także własnymi specyficznymi dla danej kultury kryteriami, a także nadawanie innej wagi różnym kryteriom. Ponadto, te same kryteria są często odmiennie interpretowane, na przykład, inaczej rozumiane jest pojęcie doskonałości (Huutoniemi, 2012; Lamont, 2009). Inaczej jest również traktowany czynnik ludzki – subiektywizm, który może być postrzegany jako zniekształcenie oceny lub nieodłączny jej element (Łazarowicz, 2015).

Kryteria oceniania były też analizowane pod kątem ich ważności, na podstawie związku z rezultatem oceny (Norman, 1986).

Ważnym wątkiem, podejmowanym w publikacjach były relacje odnoszące się do pozycji oceniających i ocenianych w nauce. Badania Zuckerman i Merton (1971) wykazały, że recenzenci posiadający wysoką pozycję nie konkurują z osobami o podobnej pozycji. Nie są więc skłonni oceniać ich gorzej (bez względu na osiągnięcia) niż uczonych o niskiej pozycji w środowisku. W wielu pracach natomiast zwracano uwagę na inną relację związaną z pozycją. Zauważono, że osoby, które długo funkcjonują w nauce (ang. *old boys*) umniejszają osiągnięcia osób o krótszym stażu (ang. *newcomers*) (van Raan, 1999). Terminy *old boys* i *newcomers* określają pozycję we wspólnocie praktyki (ang. *community of practice*) (Wenger, 1998)⁴², która,

---

dyscypliny przed wpływem innych dyscyplin, (4) filolodzy, podobnie jak filozofowie, nie są otwarci na konsensus, choć mają więcej akceptacji dla różnorodności podejść, jednocześnie zmagają się z kryzysem uznania swoich badań po poszerzeniu przedmiotu badań tej dyscypliny o różne teksty kultury (nie tylko literackie), (5) podejście politologów do oceny opiera się na teorii racjonalnego wyboru, co rodzi napięcia w ocenie innych dyscyplin, za wyjątkiem ekonomii, (6) ekonomiści uznają swoją dyscyplinę za spójną, co ma swoje źródło w jej pozytywistycznych podstawach (Lamont, 2009).

⁴¹ Odnosząc się do Blumera (2007), można przyjąć, że recenzent oceniając innego uczonego – definiuje go, czyli interpretuje jego działania, osiągnięcia i plany naukowe (właściwie ich opis przedstawiony w materiale dostarczonej przez ocenianego uczonego), na podstawie tego, „jakim [sam – E. R.] jest dla siebie przedmiotem” (s. 13). Patrzenie na siebie jako na przedmiot dokonuje się z kolei w interakcji z innymi poprzez to, jak osoba (recenzent) odczytuje to, jak definiują ją inni. Jest to możliwe właśnie dzięki posiadaniu jaźni (por. Blumer, 2007). Interakcjonizm symboliczny – którego Blumer był przedstawicielem – można uznać za jeden z fundamentów koncepcji Lamont (2009).

⁴² Zgodnie z koncepcją Wengera (1998), *old boys* znajdują się w centrum wspólnoty praktyki, a *newcomers* na jej obrzeżu. W literaturze można spotkać ich polskie odpowiedniki: „stare wygi” oraz „nowicjusze” (np. Illeris, 2006), jednakże nie zdecydowałam się na ich użycie z uwagi na ich nieco inne konotacje.

w tym kontekście, jest wspólnotą praktyki naukowej. Osoby będące w samym centrum tej wspólnoty tworzą sieć relacji, którą określa się jako *old-boys' network*. Członkowie tej sieci są bardziej skłonni oceniać wyżej „swoich” (członków *old boys' network*) niż *newcomers*. Skupienie na własnych interesach przekłada się niekiedy na konserwatyzm w opiniach i niechęć do przełomowych propozycji badań (Travis, Collins, 1991). To zjawisko ocenia negatywnie Kozłowski (2015) używając – jako przekładu *old boys' network* – terminu „kliki”. Jednakże to zjawisko można próbować wyjaśnić jako efekt „kognitywnego podobieństwa” (ang. *cognitive similarity*), które skłania uczonych do wyższego oceniania członków swojej, dobrze znanej sieci (Sandström, 2009; Travis, Collins, 1991).

Zdaniem niektórych autorów czynnikiem decydującym o opinii recenzentów jest płeć ocenianego uczonego (np. Wennerås, Wold, 1997). Kobiety mają być gorzej oceniane niż mężczyźni, co znajduje potwierdzenie tylko w jednych badaniach (np. Wennerås, Wold, 1997), a w innych nie (np. Prpić, 2014). Ponadto, jeżeli efekt ten się potwierdza, to źródeł problemu można dopatrywać w opisanym wcześniej mechanizmie wykuszania się kobiet z nauki (zob. Rozdział I.2), nie musi być on, choć może, dowodem na niesprawiedliwą ocenę kobiet.

Interesującym kierunkiem badań było poszukiwanie wskaźników bibliometrycznych wiążących się z wynikami oceny koleżeńskiej (Rinia, van Leeuwen, van Vuren, van Raan, 1998; Vieira, Gomes, 2016). Sprawdzano więc czy dostępne w bazach bibliometrycznych lub nowo utworzone wskaźniki są predyktorami oceny jakościowej (Bertocchi, Gambardella, Jappelli, Nappi, Peracchi, 2015; Vieira, Gomes, 2016). Celem była identyfikacja wskaźników ilościowych, silnie związanych z wynikami oceny jakościowej, które mogłyby być wsparciem dla recenzentów. Okazuje się, że można takie wskaźniki znaleźć, lecz ich zastosowanie rodzi pewne trudności, gdyż wskaźniki nie są obojętne dla systemu oceny i wprowadzone do ewaluacji oddziałują na praktyki naukowe ocenianych uczonych (zob. Rozdział II.3.4).

Analiza praktyk recenzenckich dokonywana była również w celu sprawdzenia jej rzetelności. Obawy dotyczące rzetelności takiej oceny wyrażano już w XVII w., a więc kiedy tylko ocena koleżeńska została wprowadzana do nauki (Zuckerman, Merton, 1971). Krytyka tej metody oceny rozwinęła się na przełomie lat 70. i 80. XX w., w dużej mierze za sprawą eksperymentu J. Cole'a, S. Cole'a oraz Simona (1981). Badacze ci skierowali do oceny grupę raz już ocenionych wniosków grantowych, złożonych do Narodowej Fundacji Naukowej (*National Science Foundation* [NSF]).

Powtórna ocena nie pokryła się w pełni z wcześniejszymi rezultatami, a różnice dotyczyły nawet 25% wniosków, co stanowiło, zdaniem autorów, argument do zakwestionowania poprawności funkcjonowania oceny służącej podziałowi środków na badania (S. Cole i in., 1981; Łazarowicz, 2015). Obecnie wielu badaczy zajmuje się problemem rzetelności i poprawności oceny koleżeńskiej. Badania te można przyporządkować do dwóch grup. Do pierwszej należą badania, w których podejmowany jest problem zgodności rekomendacji recenzentów oceniających ten sam przedmiot (Bornmann, 2008; Cicchetti, 1991; Weller, 2001), a zatem rozwijają temat zapoczątkowany przez J. Cole'a, S. Cole'a oraz Simona (1981). Do drugiej grupy należą badania zniekształceń i nadużyć w ocenie koleżeńskiej.

Pierwsza grupa badań dotyczy zgodności między recenzentami. Cicchetti (1991) dowiódł, że poziom ten jest niski, bez względu na to, czy ocenie podlega abstrakt, artykuł (zgłoszony do czasopisma) czy wniosek grantowy oraz bez względu na dyscyplinę naukową. Wykazał również, że większą zgodność recenzenci osiągają, gdy decyzja jest negatywna. Podobne wyniki uzyskała Weller (2001) badająca opinie w recenzjach artykułów zgłaszanych do czasopism. Natomiast van Arensbergen i in. (2014) wykazali, że różnice te są większe w humanistyce i naukach społecznych niż w innych grupach nauk. Zdaniem Chubina i Hacketta (1990) różnice pomiędzy opiniami recenzentów można interpretować dwojako. Po pierwsze, mogą być one traktowane jako dowód na to, że ocena koleżeńska nie działa prawidłowo, gdyż konsensus jest istotną wartością w nauce. Według Petersa i Cecia (1982) nieprawidłowości takie mogą wynikać ze stosowania przez recenzentów niewłaściwych (nieformalnych) kryteriów oceny. Tym samym rozbieżności w opinii recenzentów – jak podkreśla Łazarowicz (2015) – są przypisywane błędom lub innym czynnikom pozamerytorycznym. Tymczasem, różnice mogą być dowodem na obecność różnych perspektyw i dlatego takie wyniki należy – zdaniem innych autorów (Chubin, Hackett, 1990) – uznać za pożądane i korzystne dla procesu oceny.

Druga grupa odnosi się do badań podejmujących problematykę czynnika ludzkiego, wpływającego na ocenę. Ich celem jest identyfikowanie zakłóceń, błędów i nadużyć w ocenie koleżeńskiej, do których są zaliczane. Dotyczyć mogą opisanych już zjawisk: sieci *old boys* (van Raan, 1999), efektu płci (Marsh, Jayasinghe, Bond, 2008; Wennerås, Wold, 1997), konserwatyizmu wyrażającego się w nieprzychylniej ocenie innowacyjnych projektów (Chubin, Hackett, 1990). Mogą też dotyczyć innych czynników, takich jak kierowanie się przez recenzenta własnymi przekonaniem

w ocenie (Mahoney, 1977) czy występowanie efektu halo (ang. *halo effect*), w myśl którego wyżej oceniane są osiągnięcia kojarzone z innymi komponentami podlegającymi ocenie (Mahoney, 1977). Jednakże dany czynnik (ludzki) – pojawiający się w analizach – nie zawsze jest postrzegany jako dowód na nierzetelność oceny, ale, na przykład, łączony jest z daną kulturą ewaluacyjną (np. subiektywność w ocenie humanistyki, ocenianie na podstawie prestiżu miejsca zatrudnienia).

Literatura przedmiotu zaprezentowana w przeglądzie nie obejmuje wszystkich tematów podejmowanych przez badaczy praktyk recenzenckich. Wyłoniłam najważniejsze kierunki i wyeksponowałam te z nich, które mają szczególne znaczenie z perspektywy celu moich badań. W kolejnym podrozdziale omawiam cztery metody ewaluacji uczonych, w tym ocenę koleżeńską, ekspercką, naukometryczną oraz bibliometryczną.

3. Ocena koleżeńska a ocena bibliometryczna

3.1. Ocena koleżeńska

W ocenie koleżeńskiej (ang. *peer review*)⁴³ za „równych” (ang. *peers*), czyli „kolegów”, uznać można osoby należące do naukowej wspólnoty, które posiadają odpowiednią wiedzę i doświadczenie naukowe, pozwalające na ocenianie innych uczonych (Stoicheff, 1999). Zatem do oceny koleżeńskiej predystynowany jest każdy uczony, którego kompetencje oraz dotychczasowe działania oraz ich efekty zostaną uznane przez organizatora recenzji (np. redaktora czasopisma) za wystarczające do orzekania o jakości pracy naukowej „kolegów”. Ocena koleżeńska jest podstawowym mechanizmem oceny jakości prac naukowych we współczesnej nauce, wspomagającym jej rozwój (Bornmann, 2008; Zuckerman, Merton, 1971). Jest ona jednocześnie wyrazem autonomii nauki oraz jej zdolności do samoregulacji, gdyż stawia samych uczonych w roli „strażników” (ang. *gatekeepers*) jej jakości (Daniel, Mittag, Bornmann, 2007). Została ona dobrze zinstytucjonalizowana i jest przywiązana do struktur i procesów nauki oraz wspierana przez sieć wartości, przekonań i mitów obecnych we wspólnotach naukowych (Chubin, Hackett, 1990). Ocena koleżeńska wspiera organizację nauki: pozwala dzielić ograniczone zasoby (np. miejsce w czasopiśmie naukowych, środki na badania), rozliczać uczonych, autoryzować jakość osiągnięć

---

⁴³ W anglojęzycznej literaturze pojawiają się również terminy: *peer advice*, *peer evaluation*, *peer judgment*, *refereeing* i inne.

naukowych, wytyczać standardy jakości naukowej⁴⁴, a także identyfikować błędy. Jest też, podobnie jak inne metody ewaluacji, narzędziem polityki naukowej. To rodzi – zdaniem Chubina i Hacketta (1990) oraz Lamont (2009) – napięcie pomiędzy oczekiwaniami wspólnoty naukowej w zakresie wolności i autonomii nauki a celami wyznaczanymi uczonym przez politykę naukową. Tego napięcia nie można wyeliminować, ale niezbędne jest poszukiwanie równowagi między wolnością (swobodą w sposobie wykonywania oceny) a rozliczalnością nauki (narzucaniem zasad tej oceny).

Początków zastosowania oceny koleżeńskiej do celów naukowych należy upatrywać w XVII w. Zdaniem Zuckerman i Mertona (1971) metoda pojawiła się jako odpowiedź na niektóre problemy instytucjonalizacji nauki. Szczególną rolę odegrały towarzystwa naukowe, wprowadzające zasady recenzowania publikacji, które używały nazw tych towarzystw jako informacji uwierzytelniającej i autoryzującej jakość dzieła (Kronick, 1990). Jednakże najczęściej o rozwoju oceny koleżeńskiej mówi się w kontekście czasopism naukowych, które w XVII w. stały się nowymi kanałami komunikacji naukowej, obok listów i książek (z czasem wypierając listy). Taka ocena została w 1752 r. włączona do procesu redakcyjnego czasopisma „Philosophical Transactions of the Royal Society” (Zuckerman, Merton, 1971)⁴⁵. Metoda weryfikacji tekstów szybko weszła w obieg naukowy. A ocena koleżeńska znalazła także inne zastosowania w nauce niż ocena tekstów przed ich publikacją.

Obecnie ta metoda oceny jest wykorzystywana, po pierwsze, w czasopismach naukowych oraz wydawnictwach naukowych do wybierania i doskonalenia zgłaszanych do publikacji tekstów. Po drugie, przy organizacji konferencji naukowych do wyłaniania – na podstawie przesłanych propozycji – autorów wystąpień. Po trzecie, ocenie koleżeńskiej poddawane są wnioski uczonych zabiegających o awans zawodowy (ang. *academic career*) lub awans naukowy (ang. *academic promotion*), czyli – w Polsce – o stopień lub tytuł naukowy. Po czwarte, ma zastosowanie w konkursach grantowych, w których za jej pośrednictwem wybierane są najlepsze projekty. Po piąte, może służyć ocenie czasopism, realizowanej przy tworzeniu i rozwijaniu list oraz

---

⁴⁴ Chubin i Hackett (1990) przekonują, że naukowcy są w stanie tworzyć wyobrażenia krytyki własnej pracy jeszcze przed jej oceną, dzięki (1) własnym doświadczeniom, czyli recenzjom jakie wcześniej otrzymali, (2) doświadczeniom innych, czyli dostępnym recenzjom ich osiągnięć. Dzięki temu podnoszą standardy naukowe, a tym samym zapobiegają negatywnej ocenie. To stanowi silną przesłankę do publicznego udostępniania recenzji, na przykład recenzji z postępowań awansowych.

⁴⁵ Czasopismo „Philosophical Transactions” zostało założone przez Towarzystwo Królewskie (Royal Society) w 1665 r.

rankingów czasopism. Po szóste, wykorzystuje się ją w ocenie instytucji naukowych. Jednakże, przy ocenie wniosków grantowych, czasopism lub instytucji naukowych, najczęściej korzysta się ze wsparcia ekspertów i dlatego o takiej ocenie mówi się raczej jako o ocenie eksperckiej niż o ocenie koleżeńskiej (zob. Rozdział II.3.2)⁴⁶.

Ocena koleżeńska jest realizowana wewnątrz profesjonalnych wspólnot naukowych, co ma przełożenie na stosowane kryteria. Można je podzielić – jak przekonuje Lamont (2009) – na dwie grupy: (1) formalne kryteria, określone w zasadach oceny, (2) nieformalne kryteria obecne w kulturze ewaluacyjnej (ang. *evaluative culture*) odpowiedniej dyscypliny naukowej. Formalne kryteria pozwalają kształtować standardy naukowe i realizować cele polityki naukowej. Są też zgodne z zasadą uniwersalizmu, wpisaną w naukowy etos, gdyż mają zapewnić bezstronność oceny (Zuckerman, Merton, 1971). Roy (1984) podkreśla, że powinny być zaprezentowane w klarowny sposób, aby mogły być właściwie stosowane. Zdaniem S. Cole'a (1992) nie istnieje zestaw kryteriów, które można by uznać za obiektywne w ocenie każdej nowo wytworzonej wiedzy. Zatem racjonalne wydaje się włączanie do oceny kryteriów wytwarzanych i przekazywanych w obrębie naukowych społeczności, czyli kryteriów nieformalnych. Pozwalają one skontekstualizować ocenę i odnieść jej przedmiot do tła dyscypliny naukowej. Wolność, jaką oddaje się uczonym w zakresie używania – oprócz kryteriów formalnych – kryteriów nieformalnych, jest wyrazem uznania metodologicznego pluralizmu w nauce (Lamont, 2009). Z drugiej strony, ich obecność przeczy Mertonowskiej zasadzie uniwersalności oceny (por. Łazarowicz, 2015).

Na opinię recenzentów oddziaływać może sposób prezentacji osiągnięć przez ocenianego uczonego. Na opinię może wpłynąć sposób użycia metryk w autoprezentacji osiągnięć. Taki pogląd głoszą S. Rousseau i R. Rousseau (2015, 2017), autorzy koncepcji „obyicia z metrykami” (ang. *metric-wiseness*). Ich koncepcja zakłada, że uczoney obyty z metrykami (ang. *metric-wise*) wykorzysta je do wyeksponowania pozytywnych cech swojego dorobku naukowego, co w rezultacie przełoży się na lepszy wynik oceny. Zatem S. Rousseau i R. Rousseau (2015) implicytnie przyjmują związek między dokumentacją, sposobem jej przygotowania, a wynikiem oceny.

---

⁴⁶ Jeżeli eksperci są przedstawicielami środowiska naukowego można traktować ocenę ekspercką jako rodzaj oceny koleżeńskiej. Ponadto, w literaturze przedmiotu zdarza się, że ocena dokonywana przez ekspertów-uczonych jest nazywana koleżeńską. Więcej o ocenie eksperckiej w Rozdziale II.3.2.

Choć ocena koleżeńska zakłada, że członkowie środowiska naukowego będą oceniać swoich „kolegów”, czyli innych przedstawicieli tego środowiska, nie oznacza to jednak, że każdy może oceniać każdego. Jeżeli ocenę przeprowadza osoba nieznająca dobrze ocenianego obszaru, niewykwalifikowana lub której wybór jest nieprzemyślany, to jej rezultat może budzić wątpliwości (Rahman, Guns, Rousseau, Engels, 2017). Zdaniem Rahmana i współpracowników (2017) przy doborze recenzentów należy uwzględnić, przede wszystkim, tzw. odległość poznawczą (ang. *cognitive distance*), która w kontekście nauki może odnosić się do profilu realizowanych badań i którą można identyfikować na podstawie analizy portfolio potencjalnego recenzenta. Zuckerman i Merton (1971) pokazali, że najlepsi recenzenci są przydzielani, przede wszystkim, do recenzowania prac najlepszych i bardzo dobrych autorów. Jednocześnie rzadko się zdarza, aby osoby uznawane w danym środowisku za gorszych recenzentów oceniały prace najlepszych autorów. Zdaniem Waltosia (2012) w Polsce problemem jest podejście do oceny koleżeńskiej, które autor nazywa „układnym recenzowaniem”. Polega ono na tym, że wybiera się do recenzji raczej osoby „spolegliwe”. To może przyczyniać się do nierealizowania funkcji selekcyjnej oceny i do pojawiania się tzw. grzecznościowych recenzji (Serczyk, Salmonowicz, 1974). Z drugiej strony – jak zauważa Brzeziński (2017) – pozwala instytucjom organizującym proces oceny realizować własne cele, w tym awansować „swoich”, czyli kandydatów do objęcia dostępnych w instytucji stanowisk. Sugeruje tym samym, że chodzi o ocenianie tych „swoich”, których osiągnięcia naukowe mają niską wartość. Aby wpłynąć na praktyki wyłaniania recenzentów, a także samego recenzowania, MNiSW wydało wytyczne pt. *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce* (Marciszewski i in., 2011). Zawierają one następujące zalecenie: „[n]iedopuszczalne jest zwracanie się o wykonanie recenzji do osób wybranych do tego celu z racji ich domniemanej łagodności lub surowości w ocenianiu” (s. 5). Wytyczne te mówią również o konflikcie interesów, który zdaniem Brzezińskiego (2017), może stanowić o wyniku oceny. Autor ten uważa, że zasady konfliktu interesów powinny dotyczyć również ciał kolegialnych (np. komisji habilitacyjnej), które uczestniczą w procesie oceny (Brzeziński, 2017). Wytyczne dotyczące oceny koleżeńskiej funkcjonują także w innych krajach oraz są wytwarzane przez organizacje międzynarodowe. Niekiedy mają formę tzw. kodeksów etyki w nauce. Na przykład, problem konfliktu interesów jest podjęty w wytycznych Komitetu do spraw Etyki Publikacyjnej (*Committee on Publication Ethics [COPE]*).

Istotną kwestią jest anonimowość oceny. Ma ona zapobiegać konfliktom między oceniającymi a ocenianymi⁴⁷. Może to dotyczyć ukrywania danych recenzentów lub ocenianych uczonych. Anonimowość można traktować jako narzędzie. Jej zastosowanie zależy od okoliczności i celu oceny. W awansach naukowych recenzenci powinni znać tożsamość ocenianych kandydatów, aby rzetelnie zrealizować powierzone im zadanie. Takiej potrzeby nie ma, gdy recenzenci oceniają artykuły zgłaszane do czasopism naukowych. Możliwość ukrywania tożsamości recenzentów i uczonych może być też ograniczona liczebnością specjalistów zajmujących się w środowisku naukowym daną tematyką, gdyż w małym środowisku wiadomo, kto czym się zajmuje i ukrycie nazwiska uczonego jest nieskuteczne. Ze względu na anonimowość wyróżnia się ocenę: (1) otwartą (ang. *open review*), (2) ślepą (ang. *blind review*), (3) podwójną ślepą (ang. *double blind review*) (Hughes, 2015). W otwartej recenzji obie strony (uczony i recenzent) znają swoje tożsamości. W ślepej recenzji recenzent zna tożsamość uczonego, którego ocenia. W podwójnej ślepej ani oceniany uczyony nie zna tożsamości recenzenta, ani recenzent – uczonego (Bornmann, 2013). Zaprezentowane terminy można spotkać, przede wszystkim, w opisie oceny koleżeńskiej artykułów w czasopismach naukowych. Istnieją badania, które pokazują przewagę danej metody oceny, wyróżnionej ze względu na anonimowość (np. Laband, Piette, 1994). Z anonimizacją wiąże się również problem jawności procesu dla ogółu społeczeństwa (Bornmann, 2013). Chodzi tutaj o publiczną dostępność dokumentów, w szczególności recenzji. Taka dostępność czyni proces oceny przejrzystym i pozwala na jego społeczną kontrolę.

W zależności od obowiązujących zasad oceny koleżeńskiej, recenzent może mieć głos decydujący, na przykład w sytuacji, gdy negatywna opinia w czasopiśmie – zgodnie z przyjętymi regułami – będzie przesądzać o odrzuceniu artykułu. Jednak częściej ocena ta ma charakter rekomendacji, na podstawie której decyzje podejmuje inni, na przykład – redaktor czasopisma. Dlatego Chubin i Hackett (1990) przedstawiają ocenę koleżeńską jako negocjację, której stronami są oceniani uczeni, recenzenci i redaktorzy. Przykład ten można odnieść także do innych wymiarów ewaluacji nauki niż ocena artykułów w czasopiśmie. Na przykład, w postępowaniu habilitacyjnym w Polsce stronami będą: uczeni, recenzenci oraz ciała kolegialne (komisja habilitacyjna i rada wydziału). Oczekuje się, że recenzent dostarczy dowodów oraz uargumentuje

---

⁴⁷ Madden (2000) podaje jako przykład konflikt między Newtonem i Hookiem, którego początkiem była krytyczna ocena pracy Newtona z zakresu optyki i zarzucony mu plagiat.

swoją ocenę, a jego wywód będzie spójny, co sprawi, że przekona innych o słuszności swojej opinii na temat przedmiotu oceny. Dlatego, zdaniem Chubina i Hacketta (1990), recenzent musi mieć zdolności retoryczne.

Wyznacznikami dobrej oceny koleżeńskiej są rzetelność (ang. *reliability*), sprawiedliwość (ang. *fairness*) i zasadność (ang. *validity*). Z ich spełnianiem wiążą się liczne problemy, które prezentowałam w Rozdziale II.2. Dlatego też ocena koleżeńska poddawana jest krytyce, w której formułuje się jej wady. Według Roya (1984) do podstawowych wad uznać należy: (1) brak dostatecznych dowodów na związek pomiędzy wynikiem oceny a dobrymi badaniami, (2) czasochłonność, (3) niesprzyjanie badaniom innowacyjnym, (4) łatwość manipulacji. Ocena koleżeńska jest również krytykowana za jej subiektywizm, który jednak można uznać za zaletę, gdyż oznacza to, że ocena jest kontekstualna, czyli uwzględnienia sposób uprawiania badań w dyscyplinie czy nawet obszarze (Lamont, 2009). Mimo istniejącej krytyki, ocena koleżeńska cieszy się społecznym poparciem (Daniel i in., 2007). Ponadto podkreśla się, że mimo wad, ocena koleżeńska jest bezkonkurencyjna, czyli nie ma alternatywy (Gillespie i in., 1985)

Poznanie oceny koleżeńskiej w drodze badań empirycznych wiąże się z różnymi trudnościami. Przede wszystkim, ograniczony jest dostęp do danych, które mogłyby być podstawą analizy (Wennerås, Wold, 1997). Po drugie, istnieje niechęć środowiska naukowego do takich badań, które – jak wskazują Chubin i Hackett (1990) – może podjąć działania, mające na celu powstrzymanie badacza, zajmującego się tą problematyką. Uczeni podejmują jednak ryzyko, dostarczając wyników, które pozwalają lepiej zrozumieć mechanizmy oceny koleżeńskiej.

3.2. Ocena ekspercka

Ocenę ekspercką (ang. *expert-based assessment*) można traktować jako odrębną metodę oceny lub jako odmianę oceny koleżeńskiej. Podmiot dokonujący takiej oceny, to często panel ekspercki (Saarela, Kärkkäinen, Lahtonen, Rossi, 2016). Członkowie panelu są, przede wszystkim, ekspertami w przedmiocie oceny – w tym sensie są „kolegami” ze środowiska naukowego, czyli są równi względem ocenianych uczonych – ale są również odpowiednio wyselekcjonowani oraz posiadają przygotowanie do realizacji zadań ewaluacyjnych (Luukkonen, 2002). Zdarza się, że ekspertami stają się osoby spoza środowiska akademickiego i wówczas nie można powiedzieć, że równi oceniają

równych⁴⁸. Jednakże w literaturze przedmiotu najwięcej uwagi poświęca się ocenie eksperckiej realizowanej przez „kolegów”.

Ta metoda ewaluacji nauki jest wykorzystywana do różnych celów. Panele eksperckie oceniają przede wszystkim: aplikacje w konkursach grantowych (Chubin, 1994), czasopisma naukowe (Kulczycki, Rozkosz, 2017; Serenko, Dohan, 2011; Wheeler, 2011), wydawnictwa naukowe (Giménez-Toledo, Tejada-Artigas, Mañana-Rodríguez, 2013) czy instytucje naukowe (Sivertsen, 2017b). Ocena ekspercka często jest jednym z komponentów wielowymiarowej ewaluacji (np. Kulczycki, Rozkosz, 2017). Jej zastosowanie w ewaluacji nauki może być ograniczone z uwagi na wysoki koszt.

Ocena ekspercka – jak podkreślają Giménez-Toledo, Mañana-Rodríguez i Delgado-López-Cózar (2013) – jest z subiektywna, co wiąże się z tym, że eksperci odmiennie postrzegają jakość. Wpływ na to mają zarówno ich dyscyplinarne korzenie, jak i praktyki akademickie, w których uczestniczą. Dzięki temu są w stanie oceniać jakościowo osiągnięcia innych uczonych związanych z dyscypliną. Subiektywność można więc postrzegać jako wadę i zaletę tej metody.

Istotną kwestią jest dobór ekspertów. Z uwagi na to, że na ocenę wpływać może sieć osobistych powiązań eksperta (Ziabicki, 1999), zaleca się wybór ekspertów zewnętrznych (ang. *external experts*) (Chen, Holsapple, 2013). Eksperci powinni mieć wysokie kwalifikacje i odpowiednie doświadczenie badawcze, a także wiedzę stosowną do ocenianego przedmiotu (Koutecky, 1999). Podkreśla się również znaczenie wartości etycznych, jakimi kierują się eksperci (Gade, Constanza, Kaplan, 2011). Zachowanie wymogu niezależności wymaga niekiedy zaproszenia do współpracy ekspertów z zagranicy (Kristapsons, 1999; Martinson, 1999). Odpowiednia selekcja sprawia, że ocenę przeprowadzają najlepsi niezależni eksperci, co zdaniem Koutecky’ego (1999), może oddziaływać na jakość badań. Kryteria doboru ekspertów – według Ferrary i Bonaccorsi (2016) – powinny być przejrzyste, skonsultowane ze środowiskiem, a ponadto powinno być jasne, w jaki sposób eksperci są przydzielani do określonych paneli. Również zasady oceny powinny być znane i respektowane przez ekspertów (Gade i in., 2011; Kulczycki, Rozkosz, 2017).

Zakłada się, że ocena ekspercka będzie rzetelna, gdyż w panelach zasiadają osoby, które dobrze rozumieją, na czym polegają badania, których projekt lub efekty

---

⁴⁸ Przykładem jest ocena wpływu społecznego, realizowana w ramach oceny instytucji naukowych w Wielkiej Brytanii, w którą zaangażowani są również przedstawiciele innych sektorów niż sektora nauki (Wróblewska, 2017). Takiej oceny eksperckiej nie można traktować jako odmiany oceny koleżeńskiej.

poddają osądowi (Stern, 2006). To prowadzi do wniosku, że najlepiej, gdy ocena dokonywana jest w wąskiej dyscyplinie. Jednakże wiele problemów badawczych ma charakter interdyscyplinarny. Wówczas konieczne jest zadbanie o to, aby w panelach znalazły się osoby, które rozumieć będą specyfikę danej dyscypliny (Antonowicz, 2011) i – w razie potrzeby – wyjaśnią innym uczestnikom panelu niuanse uprawianych w niej badań (Wilson, 2016).

Od oceny oczekuje się, żeby była rzetelna. W przypadku oceny eksperckiej chodzi o zgodność opinii czy wyników. Jednakże okazuje się, że eksperci często różnią się w swoich opiniach (Chen, Holsapple, 2013). Różnice dotyczyć mogą także wyników oceny dokonanej przez dwa niezależne panele eksperckie (Ferrara, Bonaccorsi, 2016). Te różnice mogą być źródłem krytyki lub nawet zachwiać pokładane w ocenie eksperckiej nadzieje na jej rzetelność.

Kulczycki (2017a) podkreśla, że obawy wobec oceny eksperckiej mogą wynikać z uwarunkowań historycznych. Będzie ona mniej akceptowana w krajach postkomunistycznych, takich jak Polska, co wiąże się z brakiem zaufania społecznego do ekspertów (Kulczycki, 2017a). Jak wyjaśnia Koutecky (1997), to zaufanie zostało utracone, gdy uczeni niepopierający komunistycznego reżimu, byli, w okresie komunizmu, negatywnie oceniani za polityczne poglądy, a w rezultacie – ograniczono im możliwość uczestniczenia w nauce. Właśnie te doświadczenia mogą wywoływać obecnie niechęć lub obawy do oceny eksperckiej. Stąd zakładam, że w krajach tych jeszcze większą wagę należy przykładać do komunikowania zasad i etapów oceny przeprowadzanej tą metodą.

Zaprezentowałam ocenę koleżeńską i ekspercką, które są metodami oceny jakościowej. Taka ocena jest wspierana lub zastępowana przez metody ilościowe – naukometryczną i bibliometryczną, które omawiam w kolejnych podrozdziałach.

3.3. Ocena naukometryczna

Przyjmuję perspektywę ewaluacji nauki i dlatego naukometrię⁴⁹ rozumiem jako analizę działalności naukowej oraz efektów tej działalności (Leydesdorff, 2001). Zakładam przy tym, że wyniki takiej analizy mogą zostać wykorzystane bezpośrednio w ewaluacji

---

⁴⁹ Termin „naukometria” (ros. *naukometrija*) został wprowadzony w 1969 r. przez Nalimowa i Mulczenkę (1971) do określenia „[metod] ilościow[y]ch badania rozwoju nauki jako procesu informacyjnego” (s. 10).

nauki. W takim przypadku naukometrię utożsamiać będę z naukometryczną metodą oceny (Hicks, Melkers, 2013). Naukometria może odnosić się do: (1) działalności oraz efektów działalności publikacyjnej (np. artykuł, cytowanie), i wówczas być równoważna z bibliometrią, lub (2) działalności oraz efektów działalności poza publikacyjnej (np. projekty badawcze, mobilność naukowa).

Naukometrię można wykorzystywać, z jednej strony, do organizowania i planowania rozwoju nauki. Tę tradycję zapoczątkowali Nalimow i Mulczenko (1971). Z drugiej strony, naukometria służyć może do opisu i diagnozy rozwoju nauki. Początki tego poznawczego nurtu naukometrii można upatrywać w działalności Cattella (1903, za: Godin, 2017), który już w 1903 r. wykonał analizę naukometryczną grupy psychologów. Pierwsze teoretyczne rozważania nad możliwością ilościowego badania środowiska naukowego odnaleźć można w pracach Galtona (1869, za: De Bellis, 2014), Znanięckiego (1925) oraz Ossowskiej i Ossowskiego (1935)⁵⁰. Jednakże z tym nurtem naukometrii najczęściej kojarzony jest de Solla Price (Merton, Garfield, 1986), a także jego prace, w których, opierając się na metodach ilościowych, badał rozwój nauki (de Solla Price, 1967) czy dyscyplinarne różnice w szybkości cytowań (de Solla Price, 1970).

Z perspektywy ewaluacji nauki naukometrię traktować należy jako metodę oceny, która może być przeprowadzana na różnych poziomach agregacji: czasopisma, uczonego, instytucji, kraju lub regionu (Vinkler, 1997). W dalszej części opisałam dwa poziomy: uczonego oraz instytucji. Są one najważniejsze z uwagi na częstość i różnorodność ich zastosowań. Przyjęłam porządek od „szczegółu do ogółu”, aby podkreślić tym samym kolejność dokonywanej oceny, a także zwrócić uwagę na to, że wyższy poziom (instytucji) agreguje często wyniki z niższego poziomu (uczonego).

Pierwszym, a zarazem elementarnym poziomem agregacji jest pojedynczy uczony, gdyż to jego działania oraz efekty jego prac są rzeczywiście ewaluowane. Działalność i efekty pracy uczonego oceniane są na różnych etapach jego naukowej kariery, w miejscu pracy, podczas procedur awansowych, przy przyznawaniu nagród. Mogą być brane pod uwagę również wtedy, gdy uczonego oceniają potencjalni współpracownicy. Powrócę jednak do formalnych sytuacji, w których uczony jest ewaluowany. W kontekście polskim dobrym przykładem są postępowania habilitacyjne. Obowiązkiem recenzentów dokonujących ewaluacji osiągnięć habilitantów jest

---

⁵⁰ Udział Znanięckiego oraz Ossowskich w rozwoju naukoznawstwa oraz w położenie fundamentów pod naukometrię został szerzej opisany przez Skalską-Zlat (2001).

stwierdzenie, czy poszczególne kryteria odnoszące się do działań i efektów działań zostały spełnione czy nie. Mamy więc tutaj do czynienia z oceną naukometryczną, której wynik prezentowany jest w dwóch etapach. W pierwszym etapie recenzent powinien stwierdzić, czy poszczególne kryteria oceny (np. publikacje w czasopismach indeksowanych w JCR) zostały „spełnione”, natomiast w drugim etapie recenzent opierając się, między innymi, na efektach oceny naukometrycznej (spełnienia/niespełnienia kryteriów) przedstawia swoją rekomendację do nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego (zob. Rozdział I.3).

Drugim poziomem agregacji są instytucje naukowe. W ocenie instytucji wynik stanowi często sumę wyników uzyskanych przez poszczególne osoby (Ziabicki, 1997). Tym samym następuje agregacja z poziomu naukowca do poziomu instytucji. Wynik oceny naukometrycznej instytucji często ma formę rankingu. Najbardziej znanymi rankingami obejmującymi uczelnie z całego świata są: Academic Ranking of World Universities (tzw. Ranking Szanghajski), Times Higher Education World University Ranking (THE) oraz CWTS Leiden Ranking (Shin, Toutkoushian, 2011). Natomiast wśród rankingów, obejmujących tylko polskie uczelnie, prawdopodobnie najbardziej znany jest Ranking Szkół Wyższych Perspektywy. Wynik oceny naukometrycznej instytucji nie musi mieć formy rankingu, ale może skutkować kategoryzacją tych instytucji. Przykładem w kontekście polskim jest kompleksowa ocena jakości działalności naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek naukowych, nazywana „oceną parametryczną”. Ostatnio ocena parametryczna miała miejsce, tj. została zakończona nadaniem jednostkom kategorii naukowej w 2013 r.⁵¹. Wśród wielu elementów podlegających ocenie znajdowały się m.in.: publikacje z czasopism ujętych w Wykazie czasopism punktowanych, uzyskane przez pracowników stopnie naukowe, przychód jednostki z tytułu przygotowania ekspertyz i opracowań naukowych wykonanych na zlecenie różnych podmiotów. Te i inne parametry przeliczane były na punkty, a po zważeniu przekładały się – choć nie w równej mierze – na wynik oceny, a następnie na przyznaną jednostce kategorię naukową (Kulczycki, 2017a; Kulczycki, Korzeń, Korytkowski, 2017).

---

⁵¹ Zasady oceny parametrycznej przeprowadzonej w 2013 r. regulowało Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. 2012 poz. 877) zmienione przez Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 lutego 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. 2013 poz. 191).

Przedstawione poziomy nie tylko są najczęściej używane, ale także w odniesieniu do nich najczęściej dochodzi do nieuzasadnionego wykorzystania metod, w tym wskaźników, przyporządkowanych do jednego poziomu, na innym poziomie. Aagaard (2015) i Kulczyki (2017a) nazywają taką strategię lokalnym użyciem (ang. *local use*). W kontekście opisanej „oceny parametrycznej” do lokalnego użycia dochodzi, gdy rada jednostki organizacyjnej przeprowadzającej postępowanie habilitacyjne oczekuje, że dorobek kandydata po przeliczeniu na punkty – zgodnie z regułami właściwymi dla „oceny parametrycznej” jednostek naukowych – przekroczy określoną wartość, np. 250 punktów (Kulczycki, 2017a)⁵². Takie użycie wskaźnika naukometrycznego (punktów) jest niewłaściwe, mimo tego, że ocena instytucji opiera się na działaniach i efektach działań poszczególnych uczonych z nią związanych, gdyż metody i wskaźniki dopasowane są do innego poziomu agregacji. Co więcej, takie niewłaściwe użycie prowadzi do niepożądanych zjawisk, w tym wspomnianej już wcześniej *punktozy* (Kulczycki, 2017a, 2017b). Jednakże użycia lokalne mogą mieć nie tylko negatywne, ale także pozytywne skutki, transformując praktyki publikacyjne w pożądanym kierunku (Sivertsen, 2017a).

W podsumowaniu, przedstawiam najważniejsze wady i zalety naukometrii jako metody oceny. Zakłada się, że jest ona obiektywna z uwagi na rodzaj analizowanego materiału oraz sposób analizy (Wouters, 1999a), o ile dobrane kryteria są odpowiednie (np. adekwatne do ocenianych dyscyplin naukowych) oraz precyzyjne (pomiar i ocena są możliwe do powtórzenia) (Ziabicki, 1997). Wielu naukowców zakłada, że za pomocą metod naukometrycznych – mierzyć można i oceniać jakość nauki (Hemlin, 1996). Jednakże nadrzędnym celem wykorzystania miar ilościowych jest w sektorze nauki – podobnie jak w innych politykach publicznych – wpływanie na ludzi i procesy (Porter, 1995), czyli wytwarzanie określonych wzorów praktyk naukowych, często poprzez powiązanie osiągnięć z poziomem finansowania nauki (Hicks, 2012; Kulczycki, Korzeń, i in., 2017; Sivertsen, 2017a). Wskaźniki naukometryczne nie są neutralne i dlatego możliwe jest ich wykorzystanie w polityce naukowej. Jednakże ich obecność wytwarzać może zarówno pożądane, jak i niepożądane skutki. Nieintencjonalnym skutkiem może być skupianie się uczonych (redakcji czasopism, instytucji) na uzyskaniu możliwie najwyższych wyników w ocenie naukometrycznej, zamiast na

---

⁵² Lokalne użycia mają miejsce również wtedy, gdy recenzent w postępowaniu habilitacyjnym posługuje się zasadami oceny, w tym wskaźnikami bibliometrycznymi (np. punktami), obowiązującymi w „ocenie parametrycznej” (por. Brzeziński, 2017).

prowadzeniu dobrych badań (Kulczycki, 2017c). Takie podejście do wskaźników wykorzystywanych nie tylko w nauce, ale szerzej w polityce publicznej, potwierdza prawo Campbella (1979): „W im większym stopniu jakikolwiek ilościowy wskaźnik społeczny wykorzystywany jest dla społecznego procesu podejmowania decyzji, w tym większym stopniu będzie poddany presji korupcyjnej oraz łatwiej będzie mu zaburzać i wypaczać społeczny proces, do którego monitorowania miał służyć” (Campbell, 1979, za: Szadkowski, 2015, s. 137). Dlatego też zaleca się, aby monitorować oddziaływanie wskaźników naukometrycznych wykorzystywanych w ewaluacji, a także aktualizować je. Taki postulat przedstawili autorzy *Manifestu Lejdejskiego* opublikowanego na łamach czasopisma „Nature” (*Leidei Manifesto*, zob. Hicks, Wouters, Waltman, de Rijcke, Rafols, 2015). Nieintencjonalne użycia wskaźników wynikają jednakże nie tylko z konstrukcji naukometrii, ale szerszych procesów społecznych, np. braku zaufania do ekspertów (Jablecka, Lepori, 2009).

3.4. Ocena bibliometryczna

Zgodnie z przyjętą perspektywą ewaluacji nauki, bibliometrię⁵³ traktuję jako część naukometrii zajmującą się publikacyjną działalnością naukową oraz efektami tej działalności (zob. Hood, Wilson, 2001; Kolasa, 2013)⁵⁴. De Bellis (2009) używa dla takiego podejścia pojęcia „bibliometrii służącej ewaluacji” (ang. *evaluative bibliometrics*). Stosowaną w ocenie nauki bibliometrię utożsamiam, za Hicks i Melkers (2013), z metodą oceny.

---

⁵³ Sam termin „bibliometria” (ang. *bibliometrics*) został wprowadzony – zdaniem wielu badaczy – przez Pritcharda w 1969 r. jako „aplikacja metod matematycznych i statystycznych do książek oraz innych kanałów komunikacji” (Glänzel, 2003, s. 6) i zastąpił, wprowadzony w 1923 r. przez Hulme’a, termin „bibliografia statystyczna” (ang. *statistical bibliography*) (Hood, Wilson, 2001; Marszakowa-Szajkiewicz, 1996). Zdaniem Wilsona (Hood, Wilson, 2001) termin „bibliometria” (fr. *bibliométrie*) wprowadził już wcześniej do literatury (francuskojęzycznej) Otlet w swoim *Traktacie o dokumentacji* (właśc. *Traité de Documentation. Le Livre sur le Livre. Théorie et Pratique*), zamieszczając w jednej z sekcji nagłówek „Le Livre et la Mesure. Bibliométrie”. Jednakże Otlet nie dostarczył w swojej pracy tak szerokiej definicji bibliometrii, jaką zawierała praca Pritcharda.

⁵⁴ Istnieje także pogląd, że naukometria stanowi: (1) część bibliometrii lub że (2) są to odrębne kierunki badawcze o wspólnym przedmiocie. W pierwszym ujęciu nauko- i bibliometria zajmują się strumieniami informacji, którymi są przede wszystkim publikacje i cytowania. Bibliometria zajmuje się ogółem piśmiennictwa, natomiast naukometria zajmuje się jego wycinkiem, czyli piśmiennictwem naukowym (Glänzel, 2003; Nowak, 2008). Dlatego naukometria jest częścią bibliometrii. W drugim ujęciu nauko- i bibliometria mają odrębne cele. Celem naukometrii jest poznanie stanu (struktury) nauki oraz przewidywanie jej rozwoju. Celem bibliometrii jest analiza ilościowa, pozwalająca poznać piśmiennictwo oraz jego tendencje rozwojowe. Nauko- i bibliometrię łączy wspólny przedmiot, jakim jest piśmiennictwo naukowe (Pindlowa, 1988; Stefaniak, 2002). Dlatego nauko- i bibliometria nie zawierają się w sobie, ale mają część wspólną. Zasadne jest więc, na przykład, mówienie o zastosowaniu bibliometrii w naukometrii (Skalska-Zlat, 1993).

Ujmując bibliometrię szerzej – jako ilościowe badanie piśmiennictwa – można wyróżnić dwa nurty jej rozwoju. Pierwszy nurt to rozwój bibliometrii wykorzystywanej do organizowania i planowania rozwoju nauki. Poświęcam jej nieco więcej uwagi, ze względu na to, że ten nurt koresponduje z przyjętym przeze mnie rozumieniem bibliometrii. Początków tego nurtu można upatrywać – podobnie jak w przypadku naukometrii – w działalności Nalimowa i Mulczenki (1971; Skalska-Zlat, 2001), a także, jak zauważa de Bellis (2009), w działalności de Solla Price’a. Okres, w jakim tworzyli swoje nauko- i bibliometryczne dzieła przywołani autorzy, to druga połowa XX w. Tymczasem bibliometria służąca ewaluacji powstawała znacznie wcześniej, na samym początku XX w. Metodami ilościowymi do pomiaru różnych aspektów publikacyjnej działalności i jej efektów zainteresowali się amerykańscy psychologowie, poszukujący narzędzi i argumentów do, z jednej strony, obrony naukowego statusu psychologii z drugiej zaś – do zmiany akademickich praktyk, tak aby służy one rozwojowi tej dyscypliny. Ten unikalny wycinek historii bibliometrii zrekonstruował Godin (2017). Omawiając ją w skrócie, bazuję na jego przeglądowym artykule. Jako pierwszą publikację otwierającą ten etap bibliometrii wskazać można artykuł Cattella, pt. *Statistics of American Psychologists*, który ukazał się w 1903 r. na łamach „American Journal of Psychology” (Cattell, 1903). Jak podkreśla Godin (2017) autor wprowadził w nim istotny podział na dwa pola badawcze bibliometrii, tj. produktywność oraz wkład w rozwój nauki, który pozostaje aktualny do dziś. Miarą produktywności (ang. *productivity*) była u Cattella liczba publikacji, natomiast wkład badaczy w rozwój nauki (ang. *contributions to the advancement of science*) odpowiadał średniej ocenie, wystawionej osobie przez innych badaczy (Cattell, 1903; Godin, 2017). Bibliometrię w badaniach psychologii wykorzystywali też w podobnym czasie, lub po Cattellu, także inni uczeni. Warto wymienić kilka ich dokonań. Buchner w 1903 r. opisał prawidłowości w relacji liczby autorów do posiadanej przez nich liczby publikacji. Jak podkreśla Godin (2017), ponad dwie dekady później prawidłowość ta została zaprezentowana w artykule Lotki jako prawo produktywności naukowej. Fernberger uwzględnił w analizach produktywności geograficzne rozmieszczenie, co można wiązać z zapoczątkowaniem bibliometrii przestrzennej. Z kolei w badaniach Nelson, Lehmana i Dennisa produktywność została powiązana z wiekiem uczonego i służyła do mierzenia jego kreatywności, w tym poszukiwania wieku największej twórczości uczonego (Godin, 2017). Dochodzenie Godina (2017) wskazuje na to, że

wyniki tych badań nie tylko poszerzały wiedzę o charakterystyce ilościowej psychologii, ale rzeczywiście zmieniały praktyki akademickie.

Jako początki poznawczego nurtu w bibliometrii najczęściej wskazuje się pracę Lotki z 1926 r., w której przedstawione zostało prawo produktywności naukowej (Glänzel, 2003; Katz, Martin, 1997)⁵⁵, oraz pracę Grossa i Grossa z 1927 r. na temat liczenia cytowań (Bornmann, Daniel, 2008). Niektórzy autorzy wiążą początki bibliometrii z biznesową działalnością Garfielda (zob. Kokowski, 2015), w tym utworzeniem w latach 60. XX w. Instytutu Informacji Naukowej (*Institute for Scientific Information* [ISI]) oraz indeksu cytowań Science Citation Index (SCI). Ma to, z pewnością, uzasadnienie w zasługach tego autora na polu rozwoju narzędzi, obszernych zbiorów danych, a także metod badania piśmiennictwa naukowego, które przyczyniły się do rozwoju bibliometrii (Braun, Glänzel, Schubert, 2010; Osińska, Malak, Bednarek-Michalska, 2016), z drugiej strony jest wyrazem ignorowania dokonań bibliometrystów przed czasami ISI (Kokowski, 2015).

W dalszej części omówienia skupię się na bibliometrii wykorzystywanej w ewaluacji nauki. Ocena bibliometryczna może być przeprowadzana na różnych poziomach agregacji, np.: nanopublikacji, artykułu, książki, uczonego, instytucji, krajów i regionów. Omówię dwa z nich: (1) poziom artykułu, który jest jednym z najważniejszych kanałów komunikacji w nauce, oraz (2) poziom uczonego, którego dorobek publikacyjny składa się w dużej mierze z artykułów. Podobnie jak w przypadku oceny naukometrycznej, wyniki oceny przeprowadzanej na niższym poziomie (artykuł) mogą być agregowane na wyższym poziomie (uczony), dlatego też najpierw omówię poziom artykułu, a następnie poziom uczonego.

Pierwszym poziomem jest artykuł. Ocena na tym poziomie odnosi się do wpływu artykułu na naukę, a także na środowisko poza akademickie. Może również odnosić się do prestiżu miejsca publikacji. Wpływ mierzony jest za pomocą cytowań (wpływ na naukę) lub za pomocą wskaźników użycia, takich jak liczba pobrań czy wpisów w serwisie Twitter (wpływ na środowisko akademickie). Natomiast o prestiżu miejsca publikacji artykułu świadczyć może współczynnik wpływu czasopisma (IF). Jako przykład podaję nagrody, przyznawane przez redakcję czasopisma „Kardiologia Polska”. W 2012 r. redakcja uhonorowała nimi autorów i współautorów najczęściej cytowanych prac, jakie ukazały się na łamach tego czasopisma w latach 2001–2010.

---

⁵⁵ Obecnie prawo produktywności naukowej nazywane jest prawem Lotki (*Lotka's law*).

Podstawą oceny były więc poszczególne publikacje z „Kardiologii Polskiej”. Redakcja sprawdzała liczbę cytowań, jakie otrzymały one od autorów publikujących w innych czasopismach indeksowanych w JCR (Filipiak, 2012). Dlatego też poziomem oceny była pojedyncza publikacja.

Drugim poziomem jest uczony. Przykładem oceny bibliometrycznej mogą być, w tym przypadku, konkursy NCN na projekty badawcze (np. Opus, Preludium, Sonata Bis). W konkursach tych ocenie podlegają nie tylko planowane działania, związane z badaniami, ale także dorobek publikacyjny kierownika projektu. W ocenie dorobku kierownika używa się m.in. wskaźników: pięcioletni impact factor (5-year IF) oraz liczba cytowań bez autocytowań (np. Uchwała nr 58/2017 Rady Narodowego Centrum Nauki z dnia 8 czerwca 2017 r. w sprawie warunków konkursu Sonata Bis 7). W takiej ocenie następuje zagregowanie wskaźników, wykorzystanych do oceny publikacji i czasopism, na poziom uczonego. Zdaniem Woutera i współpracowników (2015) stosowanie wskaźników przeznaczonych do oceny czasopism (ang. *journal-level*), w ocenie publikacji (ang. *publication-level*) jest dopuszczalne, jednak ich wykorzystywanie w ocenie uczonego rodzi problemy i dlatego niektórzy badacze uznają je za niewłaściwe.

W podsumowaniu warto wskazać podstawowe wady i zalety oceny bibliometrycznej. Jest ona uznawana za obiektywną metodę, jednocześnie stosunkowo łatwą i tanią do zastosowania na dużą skalę (względem oceny koleżeńskej/eksperckiej) (Haustein, 2015). Odnosi się do danych o publikacjach, które stanowią istotę pracy naukowej. Zdaniem Bornmanna i Leydesdorffa (2014) znaczące wyniki badań są zwykle opublikowane. Jednakże jej stosowanie wymaga ostrożności, w tym uwzględniania istniejących prawidłowości w charakterystyce ilościowej piśmiennictwa naukowego (np. skośności rozkładu cytowań otrzymywanych przez publikacje w danym czasopiśmie; Bornmann, Leydesdorff, 2014). Co więcej, zdaniem Wilsdona i współpracowników (2015), podejście do wykorzystania wskaźników bibliometrycznych różnicuje reprezentantów różnych nauk. Są rzadziej stosowane w naukach humanistycznych i społecznych niż w dyscyplinach zaliczanych do nauk ścisłych, technologii, inżynierii oraz matematyki (ang. *Science, Technology, Engineering, and Mathematics* [STEM]) (Wilsdon i in., 2015).

Metody bibliometryczne uważa się za obiektywne, ale nie są one neutralne i dlatego mogą być używane w osiąganiu określonych celów polityki naukowej, gdyż wytwarzają pożądane wzory praktyk publikacyjnych (Rijcke, Wouters, Rushforth,

Franssen, Hammarfelt, 2016; Sivertsen, 2017a). Dlatego też budowa bibliometrii (używanej w ewaluacji nauki) zależy nie tylko od decyzji merytorycznych, opartych na prawach bibliometrycznych, ale również od decyzji z zakresu polityki naukowej (np. ustalanie wagi punktów dla różnych kanałów publikacji) (Engels, Ossenblok, Spruyt, 2012; Kulczycki, 2017a; Sivertsen, 2017a; Verleysen, 2016). Jednocześnie istnieje niebezpieczeństwo, że stosowane w systemie nauki wskaźniki bibliometryczne staną się celem samym w sobie (Kenna, Mryglod, Berche, 2017), a tym samym zaczną wytwarzać niepożądane zjawiska, np. zachęcać do publikowania wielu krótkich doniesień z badań kosztem obszernych artykułów naukowych (Frankel, Cave, 1997) lub do nieuzasadnionego dzielenia tekstów naukowych na wiele publikacji, co określa się jako „krojenie salami” (ang. *salami slicing*) (Wilsdon i in., 2015).

4. Produktywność a wpływ badaczy w ewaluacji nauki

4.1. Produktywność badaczy

Pojęcie produktywności (ang. *productivity*) badacza odnosi się przede wszystkim do liczebności jego dorobku publikacyjnego. W szerszym ujęciu może obejmować ona również liczebność innych naukowych działań uczonego oraz ich efektów (np. liczbę nagród, liczbę patentów) (Waltman, van Eck, Visser, Wouters, 2016; Webber, 2011). Zatem ocena produktywności może być powiązana z oceną naukometryczną lub też koncentrować się na piśmiennictwie i tym samym być powiązana z oceną bibliometryczną. Osią mojego wywodu będzie produktywność publikacyjna badacza, którą będę określać po prostu produktywnością. Inne typy aktywności – włączane do niepublikacyjnej produktywności badacza – pojawiają się jednak wśród czynników warunkujących stopień produktywności publikacyjnej.

Produktywność badacza wiąże się z liczbą jego publikacji⁵⁶. Choć w praktyce zwykle nie chodzi o wszystkie publikacje, ale o liczbę prac spełniających określone kryteria. Kryteria dotyczyć mogą, na przykład, objętości ocenianych publikacji⁵⁷. Jednakże, najczęściej wiążą się z miejscem publikacji, np. liczba artykułów

---

⁵⁶ Niekiedy, w ocenie produktywności w miejsce publikacji stosuje się tzw. ekwiwalenty publikacji. Na przykład Kyvik (1989) stworzył taki ekwiwalent, przyznając różnym typom publikacji punkty, jak również dzieląc te punkty w zależności od liczby współautorów. Zastosowanie ekwiwalentów publikacji pozwoliło mu porównać wzory produktywności uczonych z różnych obszarów nauki.

⁵⁷ Na przykład, publikacje uwzględniane w ocenie instytucji naukowych w systemie flamandzkim muszą mieć objętość min. 4 strony (Ossenblok, 2016), w systemie polskim w ocenie takich instytucji uwzględnia się wyłącznie monografie i rozdziały, których objętość jest nie mniejsza niż odpowiednio 6 i 0,5 arkusza wydawniczego.

indeksowanych w bazie WoS lub Scopus, liczba monografii i rozdziałów w monografiach opublikowanych przez wydawnictwa znajdujące się na krajowych listach. Produktywność jest tym samym wiązana z zasadą „dziedziczenia prestiżu” (Kulczycki, 2017b), która polega na tym, że wartość artykułu zależy od prestiżu czasopisma⁵⁸, a wartość monografii od prestiżu wydawnictwa⁵⁹. Jednakże produktywność może być wiązana również z dostępnością, czyli publikowaniem tekstów naukowych w otwartym dostępie (ang. *open access*).

Wyniki analiz produktywności publikacyjnej pozwalają poznawać praktyki naukowe, a tym samym kultury różnych dyscyplin naukowych (Prpić, Petrović, 2011), oraz dostrzegać regularności w rozwoju komunikacji naukowej czy szerzej – nauki (de Solla Price, 1967). Jednakże z perspektywy ewaluacji naukowej najważniejszymi cechami takich analiz jest to, że pozwalają orzekać o: efektywności pracy naukowej (Webber, 2011; Wolszczak-Derlacz, Parteka, 2010), potencjale naukowym (Olechnicka, Płoszaj, 2008), a zdaniem niektórych autorów – nawet o jakości działalności naukowej (np. Kumaramangalam, 2005). To sprawia, że wskaźniki produktywności są wykorzystywane w ewaluacji nauki i na ich podstawie podejmowane są decyzje związane z alokacją środków i zasobów (Andrés, 2009; Walters, 2015). Przykładem mogą być awanse naukowe, w których produktywność jest ważnym elementem oceny (Kwiek, 2015). W efekcie produktywność staje się czynnikiem motywującym uczonych do wytwarzania nowych publikacji w toku kariery naukowej (de Solla Price, 1976; Ossenblok, 2016). Nacisk na produktywność w awansach naukowych, czy szerzej w nauce, wynika ze stosowania zasady rozliczalności (ang. *accountability*), która wiąże się ze sprawdzaniem, czy działalność uczonych jest spójna z interesem publicznym (Antonowicz, 2011; Kulawik, 2009; Linkova, Stockelova, 2012), a także której realizacja łączona jest z tzw. kulturą audytu (Szadkowski, 2015). Skutkiem tego zwiększa się presja na posiadanie jak największej liczby publikacji. Osoby mało produktywne są gorzej oceniane, a to może przekładać się na ich karierę naukową. Zjawisko to określa się jako „publikuj albo giń” (ang. *publish or perish*) (Antonowicz, 2011; Granc, 2017).

---

⁵⁸ Prestiż czasopisma jest często ustalany z wykorzystaniem rankingów czasopism, a tym samym wskaźników bibliometrycznych, mierzących oddziaływanie czasopisma na naukę, np. wskaźnik IF. Publikowanie w czasopismach o wyższej pozycji w rankingu przynosi autorowi większy prestiż niż publikowanie w czasopismach o niższej pozycji w rankingu (Rijcke i in., 2016).

⁵⁹ Prestiż wydawnictwa jest ustalany z wykorzystaniem rankingu wydawnictw, przy których istotne są np. szeroka i międzynarodowa dystrybucja oraz opinie ekspertów (Giménez-Toledo, Tejada-Artigas, i in., 2013; Zuccala, Guns, Cornacchia, Bod, 2015).

Uczeni różnią się między sobą produktywnością, co pokazał już w swoich pracach Lotka (1926)⁶⁰. Te różnice można wyjaśnić na dwa sposoby. Po pierwsze za pomocą koncepcji „iskry bożej” (ang. *sacred spark*), zgodnie z którą niektórzy uczeni są szczególnie predysponowani oraz zmotywowani do zajmowania się nauką (Allison, Stewart, 1974; Bornmann, Williams, 2017). Innym wyjaśnieniem jest koncepcja „kumulacji przewag” (ang. *accumulative advantage*), zaproponowana przez Zuckerman i Mertona, która zakłada, że produktywni uczeni będą w przyszłości jeszcze bardziej produktywni, natomiast uczeni, którzy wytwarzają niewielką liczbę prac, będą w przyszłości jeszcze mniej produktywni (Allison, Stewart, 1974; S. Cole, 1992; zob. też de Solla Price, 1976). Zdaniem S. Cole’a (1992) dzieje się tak, gdyż uczeni kumulują swoje osiągnięcia (np. publikacje, cytowania, zatrudnienie w prestiżowej instytucji). Te przekładają się na uznanie w otoczeniu, przynosząc uczonemu różne korzyści, w tym pozytywne nastawienie innych uczonych do jego planów badawczych, które z kolei przekłada się na realizowane projekty badawcze i publikacje. Tę zasadę doskonale obrazuje „efekt Mateusza” (ang. *the Matthew Effect*), będący rozwinięciem koncepcji „kumulacji przewag” (Merton, 1968; zob. też Wagner, 2012). Jego sens najlepiej oddają słowa *Ewangelii według św. Mateusza*: „[b]o kto ma, temu będzie dodane, i nadmiar mieć będzie; kto zaś nie ma, temu zabiorą również to, co ma” (*Biblia Tysiąclecia Online*, 2003), które stały się inspiracją dla Mertona (1968) – autora teorii „efektu Mateusza”. Różnice w produktywności mogą być również wyjaśniane za pomocą koncepcji „maksymalizacji korzyści”, o której wspomina Kwiek (2015). Opisuje ona zjawisko redukcji przez uczonych wysiłków ukierunkowanych na prowadzone badania, w sytuacji, gdy uznają taki wysiłek za nieopłacalny. Realizacja innych zadań okazuje się bardziej korzystna. „Maksymalizacja korzyści” wyjaśniać może zmniejszenie motywacji do pozyskiwania środków na badania w późniejszym okresie kariery naukowca, a tym samym na obniżenie jego produktywności, która zależy od badań (Kwiek, 2015).

Na produktywność oddziałują także inne czynniki. Wymienię te najczęściej wskazywane w literaturze.

---

⁶⁰ Zgodnie z prawem Lotki, liczba naukowców wytwarzających n publikacji jest proporcjonalna do $1/n^2$ (Lotka, 1926). Oznacza to, że połowa publikacji jest wytwarzana przez 6% wszystkich naukowców, natomiast 1/4 publikacji jest wytwarzana przez zaledwie 1% naukowców (Kyvik, 1989). Pokrywa się to z ustaleniami Kwieka (2015), który na podstawie przeglądu literatury ustalił, że 10% najbardziej płodnych naukowców dostarcza niemal połowę całości produkcji naukowej w swoim kraju. Potwierdził również, że ta zasada ma zastosowanie również w opisie produktywności polskich uczonych (Kwiek, 2015).

Liczba publikacji zależy przede wszystkim od reprezentowanej przez niego dyscypliny (Hoekman, Frenken, van Oort, 2008). Kyvik (1989) pokazał, że średnia liczba publikacji na uczonego w okresie trzech lat jest najniższa w humanistyce (3,5), nieco wyższa w naukach społecznych (4,6), a najwyższa w naukach przyrodniczych (5,1) i medycznych (8,2). Mimo silnej tendencji wzrostowej w liczbie tekstów publikowanych przez uczonych, ten wzorzec, czyli mniej publikacji w „naukach miękkich” i więcej publikacji w „naukach twardych”, ciągle się utrzymuje.

Z produktywnością związana jest pozycja uczonego w instytucji (ang. *academic rank*), liczba grantów oraz pozyskane środki na badania (Teodorescu, 2000). Dwa ostatnie pokazują zasadę, że nie ma dorobku publikacyjnego bez badań. Wszystkie czynniki wiązać można z „efektem Mateusza” oraz kumulacją przewag (wyższa pozycja w akademii jest wyrazem uznania i ułatwia pozyskiwanie środków na badania, a te z kolei przekładają się na liczbę opublikowanych prac). Inne wyjaśnienie w zakresie pozycji w uczelni może dotyczyć większego doświadczenia uczonego, lepszej znajomości podejmowanych tematów, szerszej sieci kontaktów oraz posiadania własnego zespołu badawczego (Bukowska, Łopaciuk-Gonczaryk, 2013).

Ważnym czynnikiem wpływającym na produktywność jest współpraca z innymi uczonymi (Katz, Martin, 1997; Teodorescu, 2000)⁶¹. Zależność ta jest jednak uwarunkowana charakterem współpracy oraz rodzajem połączeń (kto z kim współpracuje). Wzrost produktywności zapewnia współpraca przy realizacji badań, a siła tego efektu zależy od celu współpracy oraz doboru partnerów (Lee, Bozeman, 2005). Jednakże nie oznacza to, że każda wspólna realizacja badań, szczególnie w środowisku międzynarodowym, będzie prowadzić do współautorskich publikacji. Równocześnie warto odnotować, że nie każda współautorska publikacja jest efektem wspólnych badań (Abramo, D’Angelo, Solazzi, 2011). To, że współpraca nie zawsze prowadzi do publikacji, wiąże się z postrzeganiem partnerów projektu badawczego jako mniej lub bardziej atrakcyjnych współautorów. Ta atrakcyjność wiąże się z „opłacalnością” współautorstwa w kontekście przyszłej produktywności. Rozwój produktywności płodnym autorom zapewnia tylko współpraca z innymi płodnymi autorami. Współpraca z mało produktywnymi autorami nie przynosi już takich efektów (Katz, Martin, 1997). Dlatego też współautorstwo międzynarodowe jest szczególnym

---

⁶¹ Tę cechę produktywności, tj. współautorstwo, wykorzystuje się w badaniach współpracy pomiędzy indywidualnymi uczonymi, uczelniami, regionami i krajami. Badania takie realizowane są w ramach tzw. bibliometrii przestrzennej (zob. np. Olechnicka, Płoszaj, 2008; Osińska, 2016).

wyrazem uznania dla uczonego jako „atrakcyjnego” współautora. Produktywność rośnie dzięki współautorstwie. Trzeba jednak odnotować, że współautorstwo ma różne znaczenie w różnych dyscyplinach naukowych: (1) w tzw. naukach twardych (ang. *sciences*) prace współautorskie są regułą, a prace jednoautorskie rzadkością, (2) w naukach społecznych zaobserwować można różne wzorce publikowania, autorzy publikują zarówno teksty jedno- jak i wieloautorskie, (3) w humanistyce dominuje – jak go nazywa Kwiek (2015) – wzorzec „samotnego uczonego”, który publikuje przede wszystkim prace jednoautorskie (Lewis, Ross, Holden, 2012). Wzorce współpracy szeroko rozumianej, w tym wzorce współautorstwa, mogą różnić się również w zależności od kraju, co należy wiązać ze społeczno-politycznym kontekstem, w jakim prowadzi się w tych krajach działalność naukową. Kwiek (2015) wykazał, że polscy naukowcy znacznie rzadziej niż ich zagraniczni koledzy podejmują współpracę, rzadziej również współpracują z uczonymi z zagranicy.

Liczebność publikacji związana jest również z płcią. Produktywność mężczyzn jest istotnie większa niż produktywność kobiet (Wolfinger, Mason, Goulden, 2008; Xie, Shauman, 1998). Jest to uwarunkowane mniejszym włączaniem się kobiet w współtworzenie sieci naukowych relacji, co jest często następstwem ich zaangażowania w życie rodzinne, w tym wychowanie dzieci (J. R. Cole, Zuckerman, 1984; Hesli, Lee, 2011; Sabatier i in., 2006; Xie, 2006; zob. też Rozdział I.2).

Jak dowodzą badania Lee i Bozemana (2005) oraz Teodorescu’a (2000) z produktywnością może łączyć się również wiek uczonego. Produktywność (liczba publikacji na rok) początkowo rośnie do określonego wieku, potem zaczyna maleć. Jednakże wśród autorów podejmujących tę tematykę brak jest zgodności, co do wieku, w którym badacz uzyskuje szczyt swoich możliwości i kiedy następuje spadek (Bukowska, Łopaciuk-Gonczaryk, 2013). Zdaniem Lee i Bozemana (2005) znaczący spadek w liczbie publikowanych prac następuje po 40. roku życia. Inni badacze wskazują wyższy wiek, do którego autor utrzymuje twórczą kondycję, sięgający 50.–60. roku życia. Jedni zwracają uwagę, że późne prace (opublikowane po tym okresie) mają wyższą jakość, co może być związane z większym doświadczeniem uczonego. Inni natomiast zwracają uwagę na spadek jakości, będący następstwem większego zaangażowania uczonego w tym okresie w pracę administracyjną, a także mniejszej motywacji, wynikającej z osiągnięcia górnego pułapu w awansach naukowych (Bukowska, Łopaciuk-Gonczaryk, 2013). Badania Rørstada i Aksnesa (2015) pokazują, że relacja między wiekiem a produktywnością może się różnić w zależności od

dziedziny. Wraz z upływem czasu produktywność przedstawicieli nauk społecznych i humanistyki będzie rosła, a przedstawicieli nauk przyrodniczych, technicznych i inżynierskich maleć (Rørstad, Aksnes, 2015).

Jeżeli rozpatrywać produktywność w aspekcie wykorzystywanych kanałów komunikacji naukowej (czasopismo *versus* książka), w tym typów publikacji (artykuł w czasopiśmie, rozdział w książce, książka), a także języków publikacji (międzynarodowy *versus* lokalny)⁶² to różnice są – jak w przypadku współautorstwa – powiązane z obszarami i dyscyplinami naukowymi. W tzw. naukach twardych głównym kanałem komunikacji jest czasopismo, natomiast w przypadku tzw. nauk miękkich, duże znaczenie mają książki (Hicks, Wang, 2009; Nederhof, 2006; Nederhof, Zwaan, De Bruin, Dekker, 1989; Thompson, 2002). W przypadku języka Sivertsen (2016) zauważa, że naukowcy z krajów nieanglojęzycznych są dwujęzyczni, w tym sensie, że publikują zarówno w języku uznanym w ich dyscyplinie za międzynarodowy (głównie angielskim), jak i w języku lokalnym, jednakże, jak pokazują Kulczycki, Engels i Nowotniak (2017) nie jest to zasada, która obowiązuje we wszystkich krajach nieanglojęzycznych. W przypadku języka – podobnie jak w kanałach komunikacji naukowej – widoczne są również różnice pomiędzy „naukami miękkimi” a „naukami twardymi”. Publikacje w językach lokalnych są częstsze w tych pierwszych niż w drugich (Sivertsen, Larsen, 2012)⁶³. „Nauki miękkie” oraz „nauki twarde” nie są jednak homogeniczne, jeżeli chodzi o wzory publikowania, a różnice między nimi widoczne są na poziomie obszarów, a nawet dyscyplin (Kulczycki, Engels, i in., 2017; Nederhof, 2006; Sivertsen, 2016). Widać to dobrze na przykładzie humanistyki i nauk społecznych. Sivertsen (2016), na podstawie danych o produktywności naukowej Flandrii i Norwegii, wykazał, że udział artykułów z czasopism w liczbie publikacji z danego obszaru jest większy w naukach społecznych (ok. 75%) niż w naukach humanistycznych (ok. 50%); a także, że w różnych dyscyplinach humanistyki i nauk społecznych występuje różny odsetek publikacji w językach międzynarodowych (np. 83% w ekonomii, 56% w historii). Zdaniem tego autora podobieństwa i różnice wzorów

---

⁶² To rozróżnienie dotyczy krajów nieanglojęzycznych.

⁶³ Te różnice wiążą się z przedmiotem badań. Jeżeli jest nim kultura danej społeczności, wówczas – zdaniem Blockmans (2007) – język tej społeczności staje się podstawowym językiem badań. Jednak badania Sivertsen (2016) dowodzą, że przedstawiciele humanistyki i nauk społecznych (w analizowanych krajach) posługują się w tekstach naukowych co najmniej dwoma językami, w tym językiem międzynarodowym dla dyscypliny (przede wszystkim angielskim). Pokazuje to, że wyniki takich badań można komunikować nie tylko w języku narodowym, przyjmując strategię publikowania zarówno tekstów skierowanych do społeczności naukowej (w języku międzynarodowym) oraz tekstów adresowanych publiczności lokalnej (w języku narodowym).

publikowania w humanistyce i naukach społecznych będą zbliżone w różnych krajach. Jednakże nie potwierdzają tego badania Kulczyckiego, Engelsa i Nowotniaka (2017), którzy wykazali, że pomiędzy krajami występują różnice mające swoje źródła w kontekście historycznym funkcjonowania systemu nauki oraz w metodach ewaluacji nauki, służących podziałowi środków na badania (Kulczycki, Engels, i in., 2017).

W dalszej części przedstawię krótką charakterystykę polskiej produktywności naukowej i jej uwarunkowań historyczno-politycznych. Wyniki badań Wolszczak-Derlacz i Parteki (2010) dowodzą, że produktywność polskich uczonych była w latach 1996–2008 relatywnie niższa niż produktywność uczonych z krajów Europy Zachodniej, takich jak Niemcy i Wielka Brytania. Jednocześnie Kwiek (2015) wykazał, że w podobnym okresie polska produktywność była relatywnie niższa niż produktywność wybranych krajów Europy Środkowej, takich jak Czechy, Węgry i Słowacja. Oznacza to, że średnia liczba publikacji przypadająca na jednego polskiego uczonego była znacznie niższa niż średnia liczba publikacji przypadająca na uczonego z innego kraju. Niską produktywność polskich Kwiek (2015) wiązał z uwarunkowaniami, w jakich funkcjonowała polska nauka w okresie Polski Ludowej oraz w okresie transformacji. Jeżeli o chodzi o pierwszy okres, to czynnikami hamującym rozwój były: centralny model zarządzania akademią, brak wolności akademickiej (badań), brak autonomii instytucjonalnej, a także prowadzenie działalności naukowej w izolacji od świata nauki tzw. Zachodu. W drugim okresie, czynnikami ograniczającymi produktywność było umasowienie studiów, rozwój sektora prywatnego oraz niedofinansowanie badań (Kwiek, 2015; Wolszczak-Derlacz, Parteka, 2010). Wyjaśnienia wymagają w szczególności dwa pierwsze czynniki. Kwiek (2015) zauważył, że obciążenie dydaktyczne polskich akademików w latach 90. i 2000. było znacznie wyższe niż ich kolegów z zagranicy. Do tego dochodziła wieloletowość. Zjawisko wieloletowości było związane z ekspansywnym rozwojem sektora prywatnego w szkolnictwie wyższym po 1989 r. Osoby decydujące się na pracę w wielu uczelniach, musiały w pełni skoncentrować się na dydaktyce i w zasadzie porzucić badania. To wyjaśniałoby, dlaczego w latach 2007–2010 aż 43% naukowców zatrudnionych na polskich uczelniach nie publikowało⁶⁴. Opiswane zmiany wpłynęły negatywnie na postawy akademickie (ang. *academic attitudes*) oraz zachowania akademickie (ang. *academic behaviors*), a to skutkowało – jak uważa Kwiek (2015) –

---

⁶⁴ Jak dowodzą badania Teodorescu (2000) oraz Wolszczak-Derlacz i Parteki (2010) obciążenie dydaktyczne koreluje ujemnie z naukową produktywnością.

przekształceniem w okresie transformacji „republiki uczonych” w „republikę dydaktyków”. Dotyczyło to w szczególności przedstawicieli „nauk miękkich”, którzy w największym stopniu zaangażowali się w zasilanie sektora prywatnego. W tym środowisku odnotować można było wówczas znaczący spadek produktywności. Trend ten, zdaniem Kwieka (2015), powoli zaczyna ulegać zmianie, co jest zasługą wprowadzanych od 2010 r. reform, zwiększających konkurencyjność polskiej nauki, a w konsekwencji transformujących przekonania i zachowania uczonych.

4.2. Wpływ badaczy

Pojęcie „wpływu” odnosi się do trzech kwestii: (1) wpływu badacza na rozwój nauki, (2) wpływu badacza na społeczną dyskusję, (3) społecznego wpływu badacza. Podobnie jak produktywność, poszczególne podejścia do wpływu badacza są i mogą być aplikowane w systemach ewaluacji nauki jako narzędzia do oceny, a poprzez to służyć alokacji zasobów oraz rozliczalności uczonych z efektów ich pracy, czyli – w tym przypadku – wpływu na naukę, wpływu na społeczną dyskusję lub przełożenia efektów na praktykę. Te kwestie zostały omówione w Rozdziale II.4.1, tu skupię się natomiast na przedstawieniu wymienionych podejść do oceny wpływu badacza oraz ich podstaw teoretycznych, w szczególności na wpływie badacza na rozwój nauki, gdyż takie rozumienie „wpływu” włączone zostało do zasad oceny w postępowaniach habilitacyjnych.

Wpływ badacza na rozwój nauki

W pierwszym ujęciu, wpływ badacza oznacza, że jego prace naukowe zainspirowały lub ukierunkowały innych uczonych, przyczyniając się tym samym do rozwoju nauki. O oddziaływaniu jego tekstów świadczą odesłania znajdujące się w pracach naukowych tych uczonych. Można je mierzyć za pomocą tzw. cytowań (ang. *citations*)⁶⁵ pojawiających się w oficjalnych kanałach komunikacji (czasopiśmie i książkach). Stają się one podstawowym narzędziem oceny wpływu badacza na rozwój nauki⁶⁶. Praktyka wykorzystywania cytowań do celów ewaluacji nauki sięga lat 20. XX w. (Gross, Gross, 1927, za: Bornmann, Daniel, 2008). Jej walory prezentowane były

---

⁶⁵ W polskiej literaturze przedmiotu można też spotkać inne przekłady dla *citations*, np.: cytacje (Jasieński, 1991) oraz cytaty (Olechnicka, Płoszaj, 2008).

⁶⁶ Zdaniem Mulkaya (1974), przyjmując założenie o cytowaniach jako dowodzie na intelektualny wpływ jednych uczonych na drugich, stosujemy „ukrytą teorię cytowań” (*implicite theory of citing*).

również w późniejszych latach (np. Garfield, 1979; Mazloumian, 2012), a ich popularność sprawiła, że dziś postrzega się je jako walutę uczonego (Wouters, 1998).

Cytowanie (ang. *citation*) to powiązanie dzieła cytującego z dziełem cytowanym (Wouters, 1999b). Na potrzeby polityki naukowej, zakłada się najczęściej, że cytowania są sobie równe (J. Cole, Cole, 1971). To pozwala na konstruowanie i wykorzystywanie w ewaluacji prostych wskaźników bibliometrycznych⁶⁷. Zastosowanie cytowań w ewaluacji zmieniło sposób postrzegania pisania naukowego i aktu powoływania się na publikacje. Przyczyniło się również do transformacji struktury i reguł cytowań, a tym samym, do zmian w „kulturze cytowań” (Wouters, 1999b). Zatem można mówić nie o jednej, ale o wielu kulturach cytowań, właściwych dziedzinom lub dyscyplinom naukowym⁶⁸. Można je scharakteryzować na podstawie następujących cech: (1) cel cytowań, (2) kanały komunikacji naukowej, (3) wiek cytowań, (4) techniczne rozwiązania w zakresie sposobu powoływania się na zewnętrzne publikacje oraz (5) język i kraj pochodzenia cytowanych prac (Drabek, Rozkosz, Hołowiecki, Kulczycki, 2015). W przypadku humanistyki na przykład, wiele cytowań będzie odnosić się do monografii (Leydesdorff, Hammarfelt, Salah, 2011), a ponadto cytowane będą prace starsze niż w grupie tzw. nauk twardych oraz nauk społecznych (Barnett, Fink, Debus, 1989; de Solla Price, 1970). Znajomość reguł cytowań (kultury cytowań) jest kluczowa w procesie konstruowania i interpretacji wartości wskaźników, które użyte zostaną do ewaluacji uczonych.

Cytowania są zakorzenione w systemie reputacji w nauce, ponieważ wskazując w swoich pracach publikacje innych autorów – naukowcy wyrażają swoje uznanie dla ich osiągnięć (J. Cole, Cole, 1971). Wiązać to można również – jak przekonuje Marszakowa-Szajkiewicz (1996) – z poczuciem moralnego przymusu do przywołania prac poprzedników, jaki odczuwa autor. Osiągnięcia poprzedników stają się dla nich punktem odniesienia, gdyż pozwalają im uzasadnić własne postępowanie badawcze, sposób interpretacji (Wouters, 1999b), wskazać na fakty lub przedstawić kontekst własnych dociekań (Drabek i in., 2015). Dlatego, analizy cytowań pozwalają identyfikować intelektualne powiązania między uczonymi (Marszakowa-Szajkiewicz,

---

⁶⁷ Podejmowane są jednak próby tworzenia bardziej złożonych wskaźników, w których różnicuje się wartość cytowań. Przykładem jest wskaźnik Source Normalized Impact per Paper (SNIP), obliczany przez Centrum Badań Nauki i Technologii (Centre for Science and Technology Studies [CWTS]) na podstawie danych z bazy Scopus.

⁶⁸ Kultury cytowań mogą odnosić się do struktury i reguł cytowań w dziedzinie, dyscyplinie naukowej, a nawet społeczności badaczy, skupionych wokół określonego tematu lub czasopisma. W mojej pracy koncentruję się jednak na różnicach charakterystycznych dla dziedzin i dyscyplin.

1996; zob. też Skalska-Zlat, 1993), a nawet idee przenoszone między różnymi dyscyplinami naukowymi (J. Cole, Cole, 1971). Pozwalają również na identyfikacje grup autorów, zajmujących w tej sieci powiązań wysoką pozycję (Wouters, Leydesdorff, 1994). Te analizy zostały poprzedzone wprowadzeniem dwóch metod badań: (1) metody retrospektywnej Kesslera (1963), pozwalającej orzekać o podobieństwie publikacji w oparciu o powiązania bibliograficzne (ang. *bibliographic coupling*), czyli o podobieństwie tekstów posiadających wiele takich samych pozycji w bibliografii załącznikowej, (2) metody prospektywnej Marszakowej–Smalla, która pozwala wykrywać podobieństwo między publikacjami czy autorami publikacji, na podstawie wspólnych prac ich cytujących, czyli współcytowań (ang. *co-citation*) (Marszakowa-Szajkiewicz, 1996). Badania oparte na tych metodach ukazują społeczne aspekty cytowań, na przykład, pozwalają poznać charakter współpracy międzynarodowej między autorami reprezentującymi daną dziedzinę (Osińska, Komendziński, 2014), a tym samym, pozwalają lepiej zrozumieć daną „kulturę cytowań”. Dlatego ich wyniki są ważne dla praktyki wykorzystania cytowań w ocenie wpływu badacza.

Działania autorów „cytujących” określa się „zachowaniami w zakresie cytowań” (ang. *citing behaviors*) (Opaliński, Jaromin, Wikiera, 2015; Wouters, 1999b). Ich pogłębiona analiza może też pozwolić na identyfikowanie motywacji, jakimi kierują się cytujący autorzy⁶⁹. Cytowania nie zawsze mają charakter pozytywny (ang. *positive citations*). Autorzy mogą, odnosząc się do publikacji innych autorów, poddawać je krytyce, w ten sposób wytwarzając tzw. negatywne cytowania (ang. *negative citations*) (Cavalcanti, Prudêncio, Pradhan, Shah, Pietrobon, 2011). Jednakże, jak pokazują J. Cole i S. Cole (1971) nie każda publikacja zasługuje – według autorów tekstów naukowych – na krytykę. Tacy autorzy nie uwzględniają w swoich tekstach publikacji, które nie mają – ich zdaniem – znaczenia dla nauki, to znaczy, które nie zawierały „owocnych błędów”, stymulujących tych i innych uczonych do dalszych poszukiwań (J. Cole, Cole, 1971; zob. też Garfield, 1979). A to z kolei oznacza, że nawet negatywne cytowania pozwalają orzekać o wpływie badacza na rozwój nauki i nie są wystarczającym argumentem za odrzuceniem tej miary z ewaluacji nauki. W takiej ocenie pomija się często autocytowania autorów (ang. *author self-citations*), czyli

---

⁶⁹ Na podstawie analizy cytowań Garfield (1964) wyłonił 15 powodów, dla których autorzy cytują prace innych autorów, należą do nich, m.in.: oddanie hołdu pionierom, oddanie hołdu autorom podobnych prac, odwołanie się do metodologii, ale także krytyka wcześniejszych prac, czy zaprzeczenie koncepcjom innych autorów (Garfield, 1964).

odwołania do ich własnych prac lub do prac, których byli współautorami. Autocytowania są – jak podkreśla Glänzel (2003) – naturalnym, a ponadto pożądanym, gdyż świadczącym o umiejętności powiązania nowej pracy z własnym dorobkiem, elementem komunikacji naukowej. Jednakże ich użycie w ocenie uczonego przeczy założeniom, jakie implicytnie przyjmuje się dla wskaźników opartych na liczbie cytowań, o mierzeniu za ich pomocą uznania, czy szerzej wpływu tego uczonego na innych autorów (Glänzel, 2003). Ponadto, uwzględnienie autocytowań może prowadzić do sztucznego zwiększania ich liczby przez autorów w celu uzyskania lepszej oceny (Hartley, 2011; np. Teodorescu, Andrei, 2013).

Wprowadzanie wskaźników opartych na cytowaniach do zasad oceny ma motywowaćuczonych do wytwarzania jak najlepszych prac, które zasłużą na uznanie środowiska naukowego. Jednakże, obecność takich wskaźników może zachęcać – w szczególności osoby, których prace nie spotykają się z oddźwiękiem otoczenia – do nieuczciwych praktyk. Wyrazem tego jest zjawisko wzajemnych cytowań (ang. *mutual citation*), które obecne w większej skali przeradza się w tzw. spółdzielnię cytowań (ang. *citation coalition*) (Kokowski, 2015; Teodorescu, Andrei, 2013; Todd, Ladle, 2008a). Obecność nierzetelnych praktyk jest więc poważną wadą cytowań jako narzędzia ewaluacji nauki (Todd, Ladle, 2008a), jednakże wad nie są pozbawione również inne – alternatywne narzędzia oceny. Dlatego też wskaźniki oparte na cytowaniach należy łączyć z innymi narzędziami czy szerzej metodami ewaluacji uczonego (Todd, Ladle, 2008b), aby zwiększyć rzetelność oceny.

Podobnie jak w przypadku produktywności, wartość miary opartej na cytowaniach, zależy od dyscypliny naukowej, dostępności publikacji, społecznych relacji w sieci autorów (Bornmann, Daniel, 2008; Mazloumian, 2012), a także innych czynników. Omówię wybrane z nich, koncentrując się na czynnikach szczególnie ważnych dla przedmiotu moich badań.

Uczony, który uzyskał bardzo dużo cytowań, w przyszłości ma szansę być jeszcze częściej cytowany. Zatem, jak twierdzi Cozzens (1985): „sukces rodzi sukces”. Tę relację można powiązać w przedstawionym wcześniej „efektem Mateusza” (Merton, 1968) (zob. Rozdział II.4.1). Efekt ten opiera się na „kumulacji przewag”. Przewagę zapewniają uczonemu nie tylko wcześniejsze cytowania, ale też odpowiednio wysoka produktywność, co wyraża się w związku cytowań z liczbą publikacji (J. Cole, Cole, 1971). Wyższą produktywność z kolei może zapewnić uczonemu współpraca z innymi uczonymi. To sprawia, że zasadne jest pytanie o związek pomiędzy liczbą autorów

a liczbą cytowań. Jak dowodzą Abramo i D'Angelo (2015b) taki związek istnieje, a ponadto dotyczy wielu obszarów nauki, w tym humanistyki i nauk społecznych. Katz i Martin (1997) podkreślają, że szczególne znaczenie ma współpraca z uczonymi z zagranicy. Zdaniem tych autorów, często cytowane są, przede wszystkim, publikacje z międzynarodowym autorstwem (Katz, Martin, 1997).

Zdaniem J. Cole'a i S. Cole'a (1971) liczba cytowań, jaką otrzymały prace uczonego, może być przełożona na ich znaczenie naukowe, a nawet jakość. Na dowód tego przytaczają test przeprowadzony przez Clarka. Porównał on ranking najbardziej wpływowych uczonych w psychologii, przygotowany na podstawie opinii grupy ekspertów reprezentujących tę dyscyplinę, z danymi o cytowaniach tych uczonych. Okazało się, że pozycja w rankingu silnie korelowała z miarą opartą na cytowaniach (Clark, 1957, za: J. Cole, Cole, 1971). Podobne wyniki uzyskali również Garfield i Welljams-Dorof (1992) oraz Hirsch (2005), porównując wartości wskaźników opartych na cytowaniach, obliczonych dla laureatów nagrody Nobla oraz innych autorów. Istnienie tego związku nie uprawnia jednak do orzekania o jakości publikacji wyłącznie na podstawie liczby jej cytowań.

Z perspektywy celu mojej pracy najważniejszy jest związek cytowań z dziedzinami i dyscyplinami naukowymi. Istnienie tego związku sprawia – co podkreśla Garfield (1977) – że ograniczone jest porównywanie poziomu cytowań reprezentantów różnych nauk (ang. *cross-field comparison*). Takie porównania są możliwe, lecz wymagają złożonych wskaźników bibliometrycznych, w których dziedzina lub dyscyplina jest punktem odniesienia (Hu, 2007; Paul-Hus i in., 2014). Relacja między cytowaniami a różnymi naukami widoczna jest szczególnie w analizach, opartych na wieku cytowanych prac (ang. *citation age*). Badania Barnetta i in. (1989) pokazują, że wiek większości cytowań jest w humanistyce wyższy niż w grupie nauk społecznych i w grupie tzw. nauk twardych (ang. *science*). Jednocześnie kształt rozkładu wieku cytowań różni się pomiędzy wymienionymi grupami nauk. Jest najbardziej wysmukły, czyli skoncentrowany wokół określonych (niskich) wartości w „naukach twardych”, mniej wysmukły w naukach społecznych, a w humanistyce spłaszczony. W „naukach twardych” większość publikacji jest szybko cytowana. W naukach społecznych wiele prac uzyskuje cytowania w krótkim czasie, choć dłuższym niż w „naukach twardych”. Co więcej, wiek cytowanych prac nie jest skoncentrowany silnie wokół jednej wartości tak, jak w „naukach twardych”. W humanistyce natomiast istnieją zarówno prace, które są cytowane szybko, jak i takie

prace, które bardzo długo oczekują na oddźwięk środowiska naukowego. Relacje między wiekiem cytowań w różnych grupach nauk pokazał wcześniej de Solla Price'a (1970). Do tego celu skonstruował tzw. wskaźnik Price'a (*Price index*), odpowiadający odsetkowi cytowań w obrębie danego czasopisma, które odnoszą się do tekstów opublikowanych co najwyżej 5 lat wcześniej. Analizy de Solla Price'a (1970) wykazały, że czasopisma z „nauk twardych” uzyskują wyższą wartość wskaźnika niż czasopisma z „nauk miękkich”. Podobne wyniki uzyskiwali inni autorzy (np. Drabek i in., 2015), analizujący cytowania ze względu na ich wiek. Te różnice są, jak już wcześniej wspominałam, dowodem istnienia odmiennych kultury cytowań w różnych naukach. W kontekście ewaluacji nauki, wiek ma duże znaczenie, gdyż wartości wskaźników używanych w ocenie, mają ograniczony zasięg czasowy. To sprawia, że jedne dyscypliny zyskują, a inne tracą (Sala, Brooks, 2008). Zysk i stratę można uznać za pozorne, jeżeli wartości obliczonych wskaźników są interpretowane w kontekście danej nauki (dziedziny lub dyscypliny). Ogranicza to znacząco możliwość wykorzystania prostych wskaźników bibliometrycznych do porównywania uczonych z tej grupy nauk lub tworzenia tzw. wartości brzegowych, które będą musieli spełnić uczeni aplikujący, na przykład, o granty lub zabiegający o awans naukowy. Dodatkowym problemem w wykorzystaniu cytowań do oceny wpływu uczonych z różnych dyscyplin naukowych jest źródło danych, które – jak dowodzą badania Kolasy (2013) – musi być reprezentatywne również dla tzw. nauk miękkich (więcej na ten temat w Rozdziale II.5.1).

Wskaźniki oparte na cytowaniach pozwalają oceniać wkład badaczy w rozwój nauki, lecz ich użycie wiąże się z ograniczeniami, które znać powinni wykorzystujący je ewaluatorzy (Garfield, 1979).

Wpływ badacza na społeczną dyskusję

Bornmann i Leydesdorff (2014) zauważają, że nowym wyzwaniem dla naukometrii jest mierzenie wpływu uczonych na społeczeństwo. Oznacza to, że naukometria powinna obecnie wychodzić poza akademię, a wpływu uczonego nie można utożsamiać wyłącznie z cytowaniami w innych publikacjach naukowych. Odpowiedzią na to wyzwanie są tzw. alternatywne metryki (ang. *altmetrics*). Jak wskazuje nazwa, mają stanowić „alternatywę” dla tradycyjnych miar wpływu, czyli miar opartych na cytowaniach i takich kanałach komunikacji naukowej jak książka i czasopismo (Haustein, Bowman, Costas, 2016). Pojawienie się alternatywnych metryk było

możliwe dzięki rozwojowi internetu w kierunku większego zaangażowania użytkowników we współtworzenie treści⁷⁰. W następstwie, powstały serwisy społecznościowe. Serwisy takie były adresowane do ogółu społeczeństwa lub do wybranych społeczności (np. grup zawodowych lub grup zainteresowań). Uczni zaczęli być obecni zarówno w serwisach ogólnego przeznaczenia (np. Twitter, Facebook), jak i w naukowych serwisach społecznościowych (np. ResearchGate, Academia.edu) (Rozkosz, 2014). Ta obecność wyrażała się we własnej aktywności uczonych lub też aktywności innych użytkowników, komunikujących o uczonych lub o wytworach ich pracy naukowej. Dane o aktywnościach użytkowników zaczęły być wykorzystywane do mierzenia (za pomocą alternatywnych metryk) wpływu uczonych na społeczną dyskusję. Te aktywności to m.in.: wejścia na stronę internetową, pobrania, udostępnienia, komentarze, cytowania w Wikipedii, *tweety*, zakładki (Bornmann, Leydesdorff, 2014). Ustalane obecnie na ich podstawie metryki pozwalają mierzyć „wpływ” na różnych poziomach, w tym poziomie: artykułu, czasopisma, uczonego (Tananbaum, 2013). Jednakże najczęściej alternatywne metryki utożsamiane są z „metrykami na poziomie artykułu” (ang. *article-level metrics*), nazywane również „almetrykami” (ang. *almetrics*). Zdaniem Kulczyckiego (2013) mierzą one „echo”, jakie pozostawia artykuł w internecie. Reprezentujące je wskaźniki, choć koncentrują się na oddziaływaniu artykułów, to jednak pozwalają orzekać o wpływie badacza na społeczną dyskusję⁷¹.

Tananbaum (2013) wyróżnił pięć kategorii almetryk w zależności od ich źródeł: (1) użycia, (2) pokrycia, (3) powołań, (4) mediów społecznościowych, (5) cytowań. Do pierwszej kategorii należą metryki mierzące użycie publikacji udostępnianych online. Często odbywa się to poprzez gromadzenie danych o użytkownikach odwiedzających strony internetowe czasopism naukowych. Pojęcie „użycia” odnosi się do wejść na strony artykułów lub do pobrań plików z artykułami lub materiałami towarzyszącymi (Gordon, Lin, Cave, Dandrea, 2015; Haustein, 2012)⁷². Do drugiej kategorii należą

---

⁷⁰ Obecność takich narzędzi w sieci Internet sprawia, że nazywamy ją Web 2.0. Natomiast różne aktywności w serwisach społecznościowych skupione wokół nauki nazywamy Nauką 2.0 (*Science 2.0*) lub E-nauką (*e-Science*) (Kulczycki, 2013).

⁷¹ W literaturze przedmiotu na temat alternatywnych metryk mówi się często o społecznym wpływie. Jednakże, w mojej pracy społeczny wpływ łączę, przede wszystkim, z praktyczną aplikacją efektów pracy uczonego. Dlatego zdecydowałam się nie używać tej frazy – tj. „społeczny wpływ” – w odniesieniu do alternatywnych metryk i zastąpić ją „wpływem na społeczną dyskusję”, która, moim zdaniem, lepiej oddaje sens tych metryk.

⁷² Do śledzenia takich aktywności użytkowników czasopism wydawnictwa wykorzystują standard COUNTER (<https://www.projectcounter.org>).

metryki oparte na serwisach służących do gromadzenia danych bibliograficznych, takich jak Mendeley, Zotero czy CiteULike oraz (obecnie rzadziej) na serwisach zakładkowych. Dane almetryczne w tym przypadku dotyczą liczby użytkowników w poszczególnych serwisach, którzy dodali opis bibliograficzny publikacji lub jej adres internetowy do własnego zbioru (Bar-Ilan i in., 2012; Sugimoto, Work, Larivière, Haustein, 2016). Trzecia kategoria obejmuje metryki odnoszące się do powołań. Klasycznym przykładem może być tutaj przywołanie prac danego uczonego w Wikipedii lub na blogu (Bar-Ilan i in., 2012). Do czwartej kategorii należą metryki pochodzące z serwisów społecznościowych. Określają, na przykład, liczbę *tweetów* lub „lajków”, jakie otrzymały publikacje uczonego w serwisach Twitter i Facebook, co oznacza, że w krótkich wiadomościach publikowanych w tych serwisach przez ich użytkowników pojawiły się odwołania do publikacji uczonego (Tananbaum, 2013). Ostatnia, piąta kategoria dotyczy cytowań. Ich obecność w tym zestawieniu może zaskakiwać. Jednakże, takie dane mogą być również gromadzone w serwisach społecznościowych, czego dowodem są ResearchGate i Academia.edu (Rozkosz, 2014)⁷³.

W 2010 r. ukazał się „Manifest altmetrii” (*Altmetrics: manifesto*) (Priem, Taraborelli, Groth, Neylon, 2010), którego autorzy przekonywali do wykorzystania alternatywnych metryk do ewaluacji naukowców. Twierdzili, że są one pozbawione wad, jakie towarzyszą tradycyjnym wskaźnikom używanym do ocenyuczonych, podając jako przykład IF. To porównanie nie jest jednak, moim zdaniem, trafione, gdyż IF, choć używany niekiedy do oceny uczonego, jest wskaźnikiem na poziomie czasopisma, a nie na poziomie artykułu jak almetryki. Gdyby stworzyć metrykę, która szacowałyby liczbę *tweetów* dla całego czasopisma, to byłaby ona porównywalna z IF i prawdopodobnie generowała podobne problemy, co tradycyjny wskaźnik. Autorzy manifestu podkreślają również łatwość i szybkość uzyskiwania wyników analizy, a także szeroki zasięg wskaźników almetrycznych, obejmujący dyskusję odbywającą się między uczonymi w serwisach społecznościowych oraz pojawiającą się w tych serwisach głosy nie-akademików (Priem i in., 2010). Hammarfelt (2014) uzupełnia tę listę korzyści o możliwość wykorzystania różnorodnych kanałów informacji (np. Twitter, Mendeley, Wikipedia).

---

⁷³ Wiele metryk na poziomie artykułu można śledzić z poziomu jednej strony internetowej, dzięki projektowi Altmetric (<https://www.altmetric.com>), uruchomionemu w 2011 r. Dla wybranego artykułu prezentowane są wartości poszczególnych metryk, na przykład, liczby *tweetów* oraz liczby użytkowników Mendeley'a, posiadających go w swoich zasobach, a także wartość wskaźnika almetrycznego, obliczanego na ich podstawie – Attention Score.

Zastosowanie altmetrii w ocenie uczonych wiąże się z oczekiwaniem ich większego zaangażowania w udział w internetowych sieciach społecznościowych oraz w zapewnienie szerokiego dostępu do swoich prac naukowych. To z kolei ma przekładać się na zwiększenie społecznej wiedzy o ich działalności naukowej. Zakłada się, że serwisy są platformą spotkań środowiska akademickiego ze środowiskiem pozaakademickich. Jednakże, według Sugimoto i współpracowników (2016) wstępne badania wykazują, że dyskusja w serwisach społecznościowych odbywa się, przede wszystkim, między uczonymi, a nie uczonymi oraz ogółem społeczeństwa. Badania Bornmanna (2014) z kolei pokazują, że społeczny wpływ ma miejsce, co związane jest ze sposobem komunikowania wyników badań w Internecie. Są one przekazywane w sposób zrozumiały dla niespecjalistów.

Innym problemem, na który zwracają uwagę Haustein i in. (2016) i Gingras (2014), jest brak teoretycznych fundamentów altmetrii, które niezbędne są do zrozumienia tego, co mierzą wskaźniki i jak, w związku z tym, interpretować wyniki w toku oceny altmetrycznej. Dlatego potrzebne są dalsze badania, które pozwolą zrozumieć naturę altmetrii, w tym jej relacje z bibliometrią (Bar-Ilan i in., 2012; Haustein, 2015).

Istnieje też niebezpieczeństwo, że zgodnie z prawem Cambella, włączenie altmetryk do procesu oceny, będzie zachęcać uczonych do nieuczciwych praktyk, służących sztuczemu podniesieniu ich wartości (Sugimoto i in., 2016). Nie można założyć, że altmetria jest więc wolna od zjawisk, które dotyczą innych miar używanych w polityce publicznej⁷⁴. W przypadku miar altmetrycznych, manipulacja wydaje się stosunkowo prosta, a przynajmniej łatwiejsza niż w przypadku miar tradycyjnej bibliometrii (Rabow, 2013). Już teraz zgłaszane są wątpliwości, co do rzetelności danych, na których opierają się wskaźniki altmetryczne (Taylor, 2013; Wouters, Costas, 2012).

Mimo opisywanych wad altmetrii, autorzy analizowanych tekstów wyrażają entuzjazm względem alternatywnych miar, upatrując w nich szansę na zwiększenie oddziaływania nauki na społeczną dyskusję, czy szerzej – na społeczeństwo. Źródłem entuzjazmu wobec altmetrii może być również, jak w przypadku innych metod ilościowych, wiara w ich obiektywność, którą, w tym przypadku, zapewnia różnorodność altmetryk (Wouters, Costas, 2012). Wielu autorów jest zgodnych, co do

---

⁷⁴ Badania Bornmanna (2014) pokazują, że wartości wskaźników altmetrycznych wiążą się z dyscypliną naukową. Zatem ograniczone są, jak w przypadku bibliometrycznych wskaźników, zastosowania wskaźników altmetrycznych do porównywania wpływu uczonych reprezentujących różne dziedziny, dyscypliny czy nawet subdyscypliny naukowe (zob. też Taylor, 2013).

tego, że w ewaluacji nauki, altmetria ma szansę odegrać ważną rolę jako narzędzie wspomagające, a nie zastępujące inne metody oceny (np. Rabow, 2013).

Wpływ społeczny badacza

Trzecie ujęcie „wpływu” dotyczy społecznych korzyści z efektów pracy naukowej, czyli – ich wpływu społecznego (ang. *societal impact*). Tak rozumiany „wpływ” odnosi się do koncepcji: użyteczności nauki, społecznych korzyści czy „trzeciej misji uniwersytetu” (Bornmann, 2012; Miettinen, Tuunainen, Esko, 2015). Ocena „wpływu” ma więc odpowiedzieć na pytanie: jak nauka oddziałuje na różne dziedziny życia społecznego (Wróblewska, 2017). Zakłada się tym samym, że badania powinny być użyteczne i przynosić korzyści finansującym je podatnikom. Jednakże społeczny wpływ nauki może być kojarzony, przede wszystkim, z badaniami stosowanymi i ich praktyczną aplikacją (R. Smith, 2001). Powiązanie działalności akademików ze społecznymi korzyściami może nastrożać trudności w badaniach podstawowych (Bornmann, 2012).

Ocena społecznego wpływu wpisuje się w szerszy kontekst wspomnianej już kultury audytu. Ma więc służyć rozliczalności uczonych nie tylko z wytwarzania nowej wiedzy, ale także przekładalności efektów ich pracy na życie społeczne (Miettinen i in., 2015). Zakłada się więc, że uczeni dowodząc będą, w jaki sposób badania, które konsumują środki publicznie, przekładają się na szeroko rozumianą praktykę. Dowody wpływu społecznego mogą przyjmować różną formę, na przykład odniesień do dokumentów czy wypowiedzi reprezentantów sektora pozaakademickiego (Wilsdon i in., 2015). Dokumentacja wpływu społecznego pozwala na jego rzetelną ocenę. Z drugiej strony, wytwarzanie takiej dokumentacji przez uczonych oraz szerzej – ocenianie społecznych korzyści, jakie przynoszą ich badania, może przyczynić się, w konsekwencji, do zwiększenia interakcji między środowiskiem naukowym a ogółem społeczeństwa (Wróblewska, 2017).

Przykładem zastosowania wpływu społecznego w ocenie jest system ewaluacji brytyjskich instytucji naukowych, wprowadzony w 2011 r. pod nazwą Research Excellence Framework (REF)⁷⁵. Ocenianie „impactu”, jak nazywany jest społeczny wpływ nauki, jest częścią procesu REF (Wróblewska, 2017). Choć metoda REF wykorzystywana jest do oceny instytucji, to wyznacza ona rozumienie, czym jest wpływ społeczny z perspektywy ewaluacji nauki (Bornmann, 2012). „Impact” jest

---

⁷⁵ Ocenianie badań przeprowadzanych w instytucjach naukowych zostało zapoczątkowane w Wielkiej Brytanii, w latach 80. XX w., jednakże jego charakter ulegał przekształceniom, które doprowadziły do wprowadzenia REF (Antonowicz, 2011).

definiowany w REF jako efekt, zmiana lub korzyść, jaką przynoszą badania naukowe – poza akademią – gospodarce, społeczeństwu, kulturze, polityce publicznej, usługom, zdrowiu, otoczeniu oraz dla jakości życia (Wilsdon i in., 2015). Jak podkreśla Wróblewska (2017) wpływ społeczny może obejmować zarówno zachowania i praktyki społeczne, jak i trudniej uchwytne aspekty skutków społecznej zmiany, takie jak: wiedza, świadomość i rozumienie, a ponadto jego źródłem powinny być wysokiej jakości badania. W REF oceniane są studia przypadków, które odnoszą się do udokumentowanego wpływu społecznego badań jednego badacza lub zespołu badawczego. Dokumentacja powinna zawierać, między innymi, dowody wystąpienia wpływu społecznego (np. odnośniki do raportów organizacji, które skorzystały z wyników badań, doniesienia medialne, listy). Dokumentacja poddawana jest ocenie ekspertów, reprezentujących środowisko akademickie oraz pozaakademickie (Wróblewska, 2017). Zdaniem Bornmanna (2012) taka ocena jest znacznie trudniejsza niż ocena wpływu naukowego (ang. *scientific impact*) i właściwie wykluczona jest możliwość zastosowania do niej ilościowych wskaźników.

Włączenie „impactu” do oceny brytyjskich uczelni spowodowało rozwój infrastruktury związanej z procesami wpływu społecznego, wiązało się również z podwyższeniem kosztów ewaluacji (Sivertsen, 2017b). Jednakże – jak zauważa Wróblewska (2017) – zmiana ta miała również korzystne skutki, gdyż zwiększyła wiedzę i świadomość uczonych w zakresie współpracy akademii ze środowiskiem zewnętrznym (zob. też Khazragui, Hudson, 2015). Choć przenoszenie tej metody do innych systemów czy wymiarów oceny nauki nie jest łatwe, a nawet nie jest zalecane (Sweeney, Wróblewska, 2017), to sama metoda i wypracowane w niej rozumienie „impactu” pozwala spojrzeć na użyteczność nauki w innych kategoriach niż poprzez liczbę patentów czy innych form komercjalizacji wiedzy. Odkrywanie nowych znaczeń „wpływu społecznego” dokonuje się również w toku prowadzonych badań (np. Khazragui, Hudson, 2015; Niederkrotenthaler, Dorner, Maier, 2011), które pozwalają identyfikować charakterystyczne przykłady wpływu społecznego oraz orzekać, na tej podstawie, o różnicach dyscyplinarnych.

Produktywność i wpływ badacza są fundamentem ewaluacji nauki. Przedstawiłam ich teoretyczne założenia oraz zastosowania. W dalszej części rozdziału przedstawiam problematykę wskaźników bibliometrycznych, które pozwalają mierzyć zarówno produktywność, jak i wpływ uczonych na rozwój nauki.

5. Wskaźniki bibliometryczne

5.1. Źródła danych do ustalania wielkości wskaźników bibliometrycznych

Wartość wskaźników bibliometrycznych jest uzależniona od źródła danych. Większość wskaźników (np. liczba cytowań, indeks Hirscha) może być obliczana na podstawie danych pochodzących z jednej z wielu baz, niektóre ustala się jednak tylko na podstawie jednego źródła danych (np. IF).

Wiele badań ujawnia różnice pomiędzy wartościami wskaźników bibliometrycznych obliczonych na podstawie różnych źródeł danych (m.in. Leydesdorff, de Moya-Anegón, de Nooy, 2014; Meho, Yang, 2007; Prins, Costas, van Leeuwen, Wouters, 2014). W badaniach tych, porównywane są, przede wszystkim, WoS, Scopus i Google Scholar, czyli najważniejsze źródła danych bibliometrycznych wykorzystywane w ewaluacji nauki (Wilsdon i in., 2015). Różnice wynikają z odmiennych korpusów publikacji indeksowanych w poszczególnych źródłach. Mówi się, że w innym stopniu pokrywają określone rodzaje publikacji. Takie pokrycie (ang. *coverage*) może dotyczyć publikacji: (1) z dziedzin lub dyscyplin naukowych (Bornmann, Haunschild, Marx, 2016; Prins i in., 2014; Sivertsen, 2014, 2016b), (2) określonego typu (Meho, Yang, 2007; Sivertsen, 2016b), (3) w określonym języku (Hicks, Wang, 2009; Larsen, Ins, 2010). Może odnosić się również do innych cech literatury naukowej, na przykład – roku publikacji. Różnice między źródłami danych wynikają z polityk przyjętych przez prowadzące je podmioty, czyli: Clarivate Analytics (WoS), Elsevier (Scopus), Google (Google Scholar). W WoS i Scopus publikacje zgłoszone do zaindeksowania przechodzą przez selekcję, w ramach której są oceniane za pomocą różnych kryteriów. Celem jest wyłonienie i zaindeksowanie publikacji o największym znaczeniu dla światowej nauki. Natomiast w przypadku Google Scholar obejmowane są wszystkie prace, których metadane widoczne są dla tej wyszukiwarki (Beel, Gipp, Wilde, 2010). W konsekwencji Google Scholar obejmuje zarówno prace opublikowane w dobrych czasopismach międzynarodowych i lokalnych, ale także drapieżne czasopisma (ang. *predatory journals*), które tylko udają naukowe periodyki (Burdzik, 2017; Sorokowski, Kulczycki, Sorokowska, Pisanski, 2017). Sposoby gromadzenia danych w różnych źródłach ulegają zmianom, nie przekształcając jednak podstawowych założeń w zakresie selekcji materiału (np. założenia, że w bazie znajdują się najważniejsze czasopisma dla światowej nauki). Jak pokazuje Sivertsen (2014) zmiany mogą polegać na uwzględnieniu w źródłach danych – wyselekcjonowanego zbioru książek.

Problem „pokrycia” dotyka w szczególności humanistyki i nauk społecznych (Bornmann, Leydesdorff, 2014). Wskazane bazy w niewielkim stopniu uwzględniają inne niż czasopisma kanały komunikacji, a także są ukierunkowane na indeksowanie literatury międzynarodowej, a więc pisanej przede wszystkim w języku angielskim. Zatem bazy te nie są dopasowane do wzorów publikacyjnych obecnych w humanistyce i naukach społecznych (Sivertsen, 2014), gdzie szczególne znaczenie przypisuje się monografiom oraz publikacjom w językach narodowych (Kolasa, 2013; Sivertsen, 2014; Sivertsen, Larsen, 2012). Tym samym, WoS i Scopus pokrywają znacznie większą reprezentację „nauk twardych” aniżeli „nauk miękkich”. Jednakże, jak pokazują badania Sivertsen, te bazy różnią się również między sobą. Scopus obejmuje więcej publikacji z „nauk miękkich” niż WoS. Tymczasem to właśnie WoS jest wykorzystywany do ewaluacji nauki w Polsce. W przypadku postępowań habilitacyjnych, stanowi źródło danych do ustalania wartości wskaźników bibliometrycznych (liczby cytowań i indeksu Hirscha) dla wszystkich grup nauk.

Bornmann i in. (2009) uważają, że wykorzystanie bibliometrii do oceny w różnych dyscyplinach naukowych jest uzależnione od źródła danych. Takie stanowisko podziela również Kolasa (2013), który dowodzi, że posługiwanie się odpowiednim korpusem danych o publikacjach z dyscypliny naukowej jest warunkiem koniecznym w analizie bibliometrycznej „nauk miękkich”. Badania na takim korpusie pozwalają potwierdzić bibliometryczne reguły, co można uznać za dowód na rzetelność takich analiz i samego źródła. Jednakże tworzenie nowych zbiorów danych jest zajęciem czasochłonnym i kosztownym. Dlatego też pojawiają się pomysły na wykorzystanie w bibliometrii wyszukiwarek tekstów naukowych, w szczególności Google Scholar. Jednakże – zdaniem Bornmanna i in. (2009) – poprawność danych w tym źródle budzi wątpliwości. Ich gromadzenie nie odbywa się w sposób kontrolowany, ale dane są harvestowane z różnych stron internetowych. Do tego celu wykorzystywane są algorytmy, które rozpoznają dane o publikacjach naukowych, udostępniane w internecie. Generowane błędy, w tym polegające na błędnej atrybucji autorstwa czy przypisaniu cytowania, sprawiają, że dane z Google Scholar nie powinny być – zdaniem Bornmanna i współpracowników (2009) – użyte do celów bibliometrycznych bez ich wcześniejszego sprawdzenia. Jednak to źródło danych jest ogólnie dostępne i łatwe do wykorzystania. Obliczone na jego podstawie wskaźniki bibliometryczne pozwalają uchwycić wpływ uczonych na lokalne środowisko naukowe, a w przypadku wielu uczonych – także na światową naukę. Dlatego też, mimo wątpliwości dotyczących

rzetelności danych w Google Scholar, to źródło danych bywa używane w ewaluacji nauki. Na przykład w Polsce, reprezentanci humanistyki i nauk społecznych, mogą korzystać z niego przy ustalaniu wartości wskaźników na potrzeby wniosków grantowych w NCN. W działaniach tych wspiera uczonych oprogramowanie „Publish or Perish”, opracowane przez Harzing, które pozwala obliczyć wartości różnych wskaźników bibliometrycznych na podstawie danych z wyszukiwarki Google Scholar lub Microsoft Academic (zob. Harzing, 2011)⁷⁶. Innym rozwiązaniem niż wyszukiwarki publikacji naukowych są lokalne systemy, gromadzące dane o publikacjach uczonych zatrudnionych w krajowych instytucjach. Takie systemy nazywa się krajowymi „systemami informacji o nauce” (*Current Research Information System [CRIS]*)⁷⁷. Przykładami systemów typu CRIS jest polski POL-on lub norweski CRISin. Jednakże takie systemy mają swoje ograniczenia. Pozwalają mierzyć produktywność (Chudlarský, Dvořák, Souček, 2014), ale nie wpływ uczonych na światową naukę, gdyż ograniczają się do danych pochodzących z danego kraju. Innym problemem – w kontekście oceny indywidualnej – jest to, że są one wyspecjalizowane, przede wszystkim, do gromadzenia danych na poziomie instytucjonalnym, gdyż mają służyć ewaluacji instytucji, a w następstwie ich finansowaniu (Sivertsen, 2017b). Nie są więc najczęściej dostosowane do celów oceny indywidualnej.

Podsumowując: wykorzystywane w ocenie bibliometrycznej źródła powinny zawierać dane godne zaufania. Stąd w ewaluacji wykorzystuje się międzynarodowe bazy bibliograficzno-bibliometryczne. Wykorzystanie tych baz wiąże się również z celami polityki naukowej i służy wytwarzaniu odpowiednich praktyk publikacyjnych (np. motywuje do publikowania w międzynarodowych czasopismach). Jednakże takie bazy, a w szczególności WoS, mają niską reprezentację literatury naukowej z humanistyki i nauk społecznych. To pobudza dyskusje nad zasadnością bibliometrii w tej grupie nauk i sprawia, że poszukuje się alternatywnych źródeł, które ukażą prawdziwy potencjał uprawianych w tych naukach badań (Kolasa, 2013). Jednakże takie źródła muszą być również godne zaufania. Ich włączenie do ewaluacji nauki sprawia, że stają się nie tylko zbiorami danych, ale narzędziami polityki naukowej. Zatem konieczny jest taki wybór źródeł do ewaluacji nauki, który pogodzi: (1) potrzebę ukazania potencjału ocenianych nauk z (2) celami polityki naukowej.

---

⁷⁶ Microsoft Academic jest konkurencyjnym do Google Scholar produktem firmy Microsoft. Jego zasada działania przypomina Google Scholar, jednakże opiera się na innych algorytmach.

⁷⁷ Istnieją również systemy informacji o nauce obsługujące instytucje (np. Baza Wiedzy Politechniki Warszawskiej).

5.2. Metody obliczania wartości wskaźników bibliometrycznych – liczenie całkowite *versus* liczenie ułamkowe

W użyciu wskaźników bibliometrycznych do ewaluacji uczonych, oprócz źródeł danych, znaczenie ma również podejście do wieloautorstwa. Wyraża się ono w przyjmowaniu opozycyjnych metod obliczania wartości wskaźników: (1) całościowego liczenia (ang. *whole counting*) oraz (2) ułamkowego liczenia (ang. *fractional counting*). Nazywam je w uproszczeniu „metodami obliczania”, choć w rzeczywistości te metody są najczęściej zawarte we wzorach wskaźników bibliometrycznych.

Pierwszy sposób, czyli całościowe liczenie, polega na tym, że uczonemu, bez względu na liczbę współautorów, przyznaje się pełną „pulę chwały”, na przykład, pełną liczbę cytowań, jakie uzyskały jego autorskie i współautorskie publikacje⁷⁸. Drugi sposób, czyli ułamkowe liczenie, polega na podzieleniu „puli chwały” przez liczbę współautorów, tak aby udział przypisany poszczególnym autorom sumował się do 1 (Kulczycki, Drabek, Rozkosz, 2015; Levitt, Thelwall, 2016). Te podejścia mają liczne warianty, na przykład, w liczeniu ułamkowym dystrybucja „puli chwały” może być powiązana z kolejnością autora na liście (Huang, Lin, 2012; Lindsey, 1980).

Decyzja o metodzie liczenia ma charakter polityczny, gdyż – za jej pośrednictwem – wytwarza się określone podejście do współautorstwa. Prace jedno- i współautorskie są więc traktowane tak samo (całościowe liczenie) lub umniejsza się wagę prac współautorskich (ułamkowe liczenie) (Kulczycki, Drabek, i in., 2015).

Poszczególne metody obliczania wskaźników bibliometrycznych mają umożliwić sprawiedliwe ocenienie publikacji uczonych. Jednakże, mogą również wytwarzać różne zjawiska. Drenth (1996) ocenianie publikacji wiąże się ze wzrostem liczby autorów, co jest następstwem traktowania publikacji jako cennego „kapitału”, od którego zależy kariera. Tym samym autorka pokazuje trend, jaki jest rezultatem liczenia całościowego. Zauważa również różne niepokojące zachowania autorów, takie jak oferowanie czy sprzedawanie autorstwa (Drenth, 1996). Na ten problem zwracał uwagę Vetulani (1990), zauważając, że liczenie całościowe zachęca do rozszerzania listy autorów o osoby, których zaangażowanie było minimalne⁷⁹. Liczenie ułamkowe ma

---

⁷⁸ Liczenie ułamkowe może również, w przypadku zastosowania wskaźników bibliometrycznych do oceny instytucji, polegać na dystrybucji „puli chwały” wśród współpracujących instytucji, wskazanych w afiliacji (Chudlarski i in., 2014).

⁷⁹ Zjawisku temu próbuje zapobiegać COPE, który zaleca, aby takie osoby określać współpracownikami (*contributors*) i nie uwzględniać ich na liście autorów (COPE Council, 2014; zob. też Kulczycki, Drabek, i in., 2015).

przeciwdziałać takiej praktyce. Jego użycie, a tym samym zmniejszanie wartości wskaźnika bibliometrycznego na skutek obecności w dorobku prac wieloautorskich, można uzasadniać również tym, że autorzy takich prac wykazują większą produktywność i cytowalność niż autorzy prac jednoautorskich (Aksnes, Schneider, Gunnarsson, 2012). Jednakże takie podejście rodzi problemy w ewaluacji, gdyż umniejsza znaczenie wieloautorstwa. Ułamkowe liczenie może również nie doceniać rzeczywistej roli ocenianego autora (prac wieloautorskich) (Clement, 2013). W różnych dyscyplinach autorstwo ma odmienne znaczenie. Inaczej konstruowane są listy autorów umieszczane w publikacjach⁸⁰. Trudno jest więc zbudować wskaźnik, oparty na metodzie ułamkowego liczenia, który uwzględniałby tę różnorodność.

Cechy obu metod powodują, że wybór – liczenia całościowego lub ułamkowego – związany jest zawsze z jakimś zniekształceniem pomiaru, nie jest więc obojętny dla wyniku oceny bibliometrycznej (Lindsey, 1980). Poszczególne metody mogą mniej lub bardziej odpowiadać praktykom publikacyjnym w różnych dyscyplinach naukowych. O ile ułamkowe liczenie nie będzie spotykać się z oporem w humanistyce i naukach społecznych, jako że dominują w nich prace jednoautorskie, to już zastosowanie tej metody w tzw. naukach twardych może spotkać się z krytyką (Huang, Lin, 2012). Bez względu na przyjętą w ewaluacji nauki metodę, powinna być ona klarowna dla uczestników procesu, tak aby spełniała kryterium przejrzystości oceny (Aagaard, Bloch, Schneider, 2015).

5.3. Wskaźniki bibliometryczne wykorzystywane w ocenie badacza

Przedstawiam wybrane wskaźniki bibliometryczne, które mają zastosowanie w ocenie uczonych. Dobór wskaźników ma charakter celowy i służy pokazaniu różnorodności wskaźników. Jednakże nie odzwierciedla on pełnego repertuaru wskaźników bibliometrycznych, używanych w ocenie indywidualnej. Uwzględniłam wskaźniki najczęściej prezentowane w pracach na temat wykorzystania bibliometrii do oceny uczonego (m.in.: Das, 2015; Wildgaard, 2015; Wildgaard, Schneider, Larsen, 2014). Następnie uzupełniłam zbiór wyróżnionych w ten sposób metryk o wskaźniki oceny uczonego, wykorzystywane w postępowaniu habilitacyjnym w Polsce oraz w „ocenie parametrycznej”⁸¹. Skupiłam się na prostych wskaźnikach bibliometrycznych,

---

⁸⁰ Kolejność nazwisk autorów na liście może być: (1) alfabetyczna, (2) zgodna z wkładem, (3) znaczenie mogą mieć wybrane pozycje na liście, np. pierwsza i ostatnia pozycja.

⁸¹ Zdecydowałam się, aby uwzględnić wskaźniki, mające zastosowanie w ocenie parametrycznej, z uwagi na dyskusję obecną w literaturze, dotyczącą ich użycia przez recenzentów w postępowaniach habilitacyjnych (zob. Rozdział I).

charakterystycznych dla tzw. klasycznej bibliometrii, mierzących produktywność oraz wpływ badacza.

Podstawowym wskaźnikiem mierzącym produktywność badacza jest liczba publikacji (ang. *number of publications, total number of publications*). Wskaźnik ten ma ograniczenia, gdyż nie różnicuje publikacji, przypisując tę samą wartość publikacjom o dużym i małym zasięgu. Z tego powodu często ogranicza się jego stosowanie do wydzielonego korpusu publikacji. Korpus ten może obejmować prace indeksowane w określonej bazie (Moya, Prior, Rodríguez-Perez, 2015; np. Sīle, Guns, Engels, 2017), na przykład w bazie WoS lub Scopus (Bornmann i in., 2014). Liczba publikacji może być również ograniczona do określonego czasu, na przykład, do czterech czy dziesięciu lat (Felt, 2017). Innym sposobem zawężania omawianego wskaźnika jest jego ograniczenie do danego typu publikacji.

Kolejnym wskaźnikiem, mającym zastosowanie w ocenie uczonych, jest impact factor (IF)⁸², należący do grupy metryk na poziomie czasopisma (ang. *journal-level metrics*). Uczeni podają wartości IF przy poszczególnych publikacjach, co pozwala ewaluatorom ocenić prestiż miejsc, w których publikowali oceniani autorzy. IF, choć jest wskaźnikiem wpływu czasopisma, to wspomaga ocenę produktywności uczonego. Został zaproponowany przez Garfielda i Shera w latach 70. XX w. (Garfield, 2006) i pierwotnie nazywany był journal impact factor. Jest obliczany na podstawie danych gromadzonych w bazie WoS. Do jego obliczania stosuje się indeksy Science Citation Index (SCI) oraz Social Sciences Citation Index (SSCI). Wartości IF są publikowane corocznie w formie dwóch raportów (Journal Citation Reports [JCR]), które w zależności od źródła obliczeń – SCI lub SSCI – są określane jako „Science Edition” lub „Social Sciences Edition”. IF jest nazwą zastrzeżoną, dlatego podstawą jego obliczeń nie może być inny korpus danych. Wzór na IF wygląda następująco (Nowak, 2008):

$$IF_n = \frac{C^{(n-1)} + C^{(n-2)}}{A^{(n-1)} + A^{(n-2)}}$$

n – rok, dla którego obliczana jest wartość wskaźnika IF

C – liczba cytowań, jakie uzyskały w roku n wszystkie artykuły, opublikowane w czasopiśmie w latach $n-1$ oraz $n-2$

A – liczba artykułów naukowych, jakie ukazały się w tym czasopiśmie w latach $n-1$ oraz $n-2$

---

⁸² W polskiej literaturze przedmiotu można spotkać następujące odpowiedniki nazwy wskaźnika impact factor: „wskaźnik wpływu”, „współczynnik wpływu”, „czynnik wpływu”, „wskaźnik oddziaływania”, „czynnik oddziaływania”, „miara oddziaływania”, „siła przebiccia”.

Wskaźnik IF określa, w przybliżeniu, średnią liczbę cytowań, jaką potencjalnie może uzyskać opublikowany w danym czasopiśmie artykuł naukowy w okresie dwóch lat⁸³. Jednakże – jak sygnalizowałam na wstępie – został on stworzony na potrzeby oceny czasopism. Pozwala wyłonić z korpusu czasopism te, które mają największe oddziaływanie na naukę⁸⁴, a następnie tworzyć na tej podstawie rankingi czasopism. Przy czym, sama wartość IF nie przesądza o wyniku oceny wpływu czasopisma, gdyż odmienne wzory cytowania, obecne w różnych grupach nauk, sprawiają, że jest ona interpretowalna w kontekście wartości IF czasopism o podobnej tematyce⁸⁵. Dlatego wykorzystanie IF w ewaluacji różnych dziedzin naukowych wymaga normalizacji lub innych przekształceń (Drabek, 2001; Marszakowa-Szajkiewicz, 1996). Ocena cytowalności (ang. *citedness*) artykułów naukowych, opublikowanych w tych czasopismach, na podstawie wartości IF nie jest możliwa (Zhang, Rousseau, Sivertsen, 2017). Powodem tego jest skośny rozkład liczby cytowań, uzyskiwanych przez artykuły opublikowane w danym czasopiśmie. Oznacza to, że najwięcej cytowań uzyskuje niewielka liczba artykułów, tymczasem większość artykułów uzyskuje niewiele cytowań lub wcale nie jest cytowana. Ta charakterystyka rozkładu cytowań, mimo że znana i opisywana przez twórców IF (Garfield, 2006), staje się niekiedy podstawą krytyki tego wskaźnika w kontekście wykorzystania go do oceny czasopism (Sala, Brooks, 2008; np. Weale, Bailey, Lear, 2004). O ile takie wykorzystanie, w świetle prawa Bradforda, nie wydaje się naganne, to już wykorzystanie IF do oceny wpływu artykułów naukowych czy badaczy budzi poważne zastrzeżenia (Górski, 2015; Hicks i in., 2015; Wróblewski, 2002), gdyż zakłada, że poszczególne teksty opublikowane w czasopiśmie będą miały podobne szanse na cytowania.

Wskaźnik IF, pokazujący (w kontekście oceny uczonego) prestiż czasopisma, stał się podstawą złożonego wskaźnika – sumarycznego impact factor (SumIF). Można go

---

⁸³ Istnieje również odmiana tego wskaźnika, obejmująca dłuższy okres – 5 lat. Jest to pięcioletni impact factor (5-year impact factor, 5-year IF). Używa się go do ocenyuczonych w konkursach grantowych NCN.

⁸⁴ Podstawę teoretyczną dla tego wskaźnika dało prawo rozproszenia Bradforda (*Bradford's Law of Scattering*) (Hjørland, Nicolaisen, 2005; Larsen, Ins, 2010), w myśl którego 1/3 najważniejszych publikacji z danej dyscypliny naukowej znajduje się w niewielkiej grupie czasopism, 1/3 znajduje się w większej liczbie czasopism słabiej związanych z dyscypliną, a 1/3 jest rozproszona w największej liczbie czasopism, najslabiej związanych z dyscypliną. Relację liczby czasopism z pierwszej, drugiej i trzeciej grupy obrazuje wzór: $1 : n : n^2$ (Bradford, 1937).

⁸⁵ Dlatego też rankingi oparte na IF wytwarzane są dla grup tematycznych. W rezultacie, dzieli się taki ranking na cztery części – kwartyle. Czasopismo przynależące do dwóch grup tematycznych może być jednocześnie, na przykład, w pierwszym kwartyle (w jednej grupie) oraz w trzecim kwartyle (w innej grupie).

uznać za wskaźnik produktywności. Zdaniem Schneidera oraz Larsena, Birger (2014) takie połączenie – wskaźnika produktywności autora ze wskaźnikiem wpływu czasopisma – pozwala na ocenę potencjalnej widoczności uwzględnianych publikacji. SumIF pozwala więc mierzyć produktywność lub widoczność, ale nie pozwala orzekać o wpływie autora. Wskaźnik ten stosowany jest w Polsce przy ocenie osiągnięć naukowych habilitantów. W literaturze przedmiotu nazywa się go również: total impact factor (Beck, Gáspár, 1991), author impact factor (Diodato, 2012; Pan, Fortunato, 2014) lub personal impact factor (Graczynski, 2008). Przedstawiam wzór na SumIF:

$$SumIF = IF_1 + IF_2 + \dots + IF_n$$

n – liczba artykułów w czasopismach posiadających obliczony IF

IF_n – wartość IF czasopisma dla roku zgodnego z rokiem opublikowania artykułu n

Jak pokazuje wzór, wartość SumIF uzyskuje się poprzez dodanie wartości IF czasopism na podstawie odpowiedniej edycji JCR (właściwej dla roku publikacji). Wzór nie obejmuje jednak najnowszych artykułów. Jeżeli więc uczony opublikował tekst w 2017 r., a najnowsza edycja JCR pochodzi z roku 2016, to taki artykuł nie powinien zostać uwzględniony przy obliczaniu SumIF. Jednakże, niektóre jednostki organizacyjne z uprawnieniami habilitacyjnymi sugerują, aby w SumIF uwzględniać najnowsze artykuły, podając wartość IF z ostatniej edycji JCR, np.

Sumaryczny IF lub sumaryczną wartość punktową czasopism należy wskazywać zgodnie z rokiem ukazania się publikacji w tych czasopismach, a w przypadku ich braku, dla ostatniego roku, dla którego zostały ustalone (Jednostka D).

Tym samym, następuje przekształcenie wskaźnika bibliometrycznego SumIF, zmiana jego wzoru. Jest ona ryzykowna, gdyż czasopismo może stracić swoją pozycję w JCR, a nawet zniknąć z kolejnej edycji raportu. Jednakże zmiana we wzorze usuwa zasadniczą wadę SumIF, pozwalając na uwzględnienie najnowszych artykułów. Innym problemem SumIF jest interpretacja jego wartości. Jeżeli autor publikuje artykuły w czasopismach z IF z tej samej grupy, a ponadto podaje liczbę takich publikacji, to na podstawie wartości SumIF można ocenić, w jak prestiżowych miejscach (ze względu na dyscyplinę naukową) publikował. Bez takich danych interpretacja jest mocno ograniczona.

W ewaluacji badacza wykorzystywane są również punkty – wskaźnik stworzony do oceny publikacji w ramach „oceny parametrycznej” polskich jednostek naukowych. Zasady tej oceny określają akty wykonawcze MNiSW, dlatego „punkty” nazywane są

również „punktami ministerialnymi” lub „punktami MNiSW”. Przed oceną jednostek punkty są przypisywane czasopismom w procesie konstruowania Wykazu czasopism punktowanych, na podstawie danych z określonych baz bibliograficznych (część A i C)⁸⁶ lub na podstawie wielowymiarowej oceny czasopism (część B) (Kulczycki, Rozkosz, 2017). W „ocenie parametrycznej” dodaje się do siebie punkty przypisane czasopismom, w których opublikowane zostały artykuły naukowe autorów z danej jednostki naukowej (wskazujących tę jednostkę w afiliacji)⁸⁷. Uzyskany wynik pozwala porównywać podobne jednostki naukowe, przyporządkowane do tych samych grup wspólnej oceny. Punkty, o których mowa, są wskaźnikiem, mającym zastosowanie tylko w polskim systemie ewaluacji nauki. Choć zostały zaprojektowane na potrzeby oceny instytucjonalnej, dochodzi do ich lokalnego użycia w postępowaniach habilitacyjnych (Kulczycki, 2017b). Punkty podane przy poszczególnych publikacjach mają wskazywać na prestiż czasopism, w którym publikacje te zostały opublikowane. Niektóre jednostki z uprawnieniami habilitacyjnymi w wytycznych dla kandydatów używają punktów, a także wskaźnika opartego na punktach, nazywanego „sumą punktów” lub „liczbą punktów”, np.

Każdy przewod habilitacyjny otwierany na [nazwa jednostki – E. R.] powinien być oparty na dorobku, którego **suma punktów** [pogrubienie – E. R.] zgromadzonych od czasu uzyskania stopnia naukowego doktora nie powinna być mniejsza niż 80 według punktacji MNiSW.

Trudno ocenić na podstawie takich wytycznych, jak obliczyć sumę punktów. Wynika to z tego, że na potrzeby „oceny parametrycznej” wydanych został dotąd kilka Wykazów czasopism punktowanych. Nie jest jasne, które Wykazy powinny być zastosowane w obliczeniach. Niejasne jest również, co rzeczywiście ma mierzyć wskaźnik. Wysoką wartość wskaźnika zapewnia zarówno garstka artykułów opublikowanych w czasopismach o międzynarodowym zasięgu (w czasopismach wysokopunktowanych), jak i wiele artykułów opublikowanych lokalnie (w czasopismach niskopunktowanych).

---

⁸⁶ Część A Wykazu powstaje na podstawie JCR i zawartego w nim wskaźnika 5-year IF. Część C Wykazu powstaje na podstawie listy ERIH, a także wskaźnika SIF ustalanego na podstawie bazy Scopus.

⁸⁷ W przypadku „oceny parametrycznej” dodawane są punkty za artykuły opublikowane w najwyższej punktowanych czasopismach, gdyż liczba artykułów, które mogą być uwzględniane w takich obliczeniach, jest ograniczona i zależna od liczby osób zatrudnionych w jednostce do realizacji działań badawczo-rozwojowych. Jednakże lokalne użycia tego wskaźnika, tj. punktów, nie zakładają takich ograniczeń i w „sumach punktów” uwzględniane są wszystkie publikacje autora. Koncentracja autorów na punktach prowadzi do zjawiska określonego przez Kulczyckiego (2017b) „punktozą”.

Podstawowym wskaźnikiem mierzącym wpływ uczonych jest liczba cytowań, która odnosi się do bądź do cytowań poszczególnych publikacji (ang. *citations*), bądź do cytowań całego dorobku naukowego (ang. *number of citations*, *total citations*, *citation count*). Użycie tego wskaźnika w ewaluacji nauki wiąże się z zastosowaniem określonego źródła danych. Liczba cytowań najczęściej różni w zależności od źródła danych (zob. Rozdział II.5.1). Źródło jest zawsze wskazywane, zarówno w publikacjach z wynikami badań nad cytowaniami, jak w przypadku dokumentów regulujących zasady ewaluacji nauki. Na przykład, w ocenie habilitanta wymaga się podania liczby cytowań na podstawie WoS. Przy ustalaniu liczby cytowań często wyklucza się autocytowania (np. Gomez-Mejia, Balkin, 1992; Hartley, 2011). Wadą tego wskaźnika jest to, że nie pokazuje on, czy autor uzyskał cytowania na podstawie jednej lub kilku wybitnych prac, czy też jest to rezultat oddziaływania na środowisko naukowe wielu jego publikacji (Molinié, Bodenhausen, 2010). Problem ten rozwiązany został poprzez połączenie cytowań i produktywności w jednym wskaźniku – indeksie Hirscha (Mazlounian, 2012).

Indeks Hirscha⁸⁸ jest stosunkowo młodym wskaźnikiem bibliometrycznym, jednym z najczęściej używanych w ewaluacji nauki (Schreiber, Malesios, Psarakis, 2012; Todeschini, Baccini, 2016). Jego oryginalna nazwa to index H, od inicjału nazwiska twórcy – Hirscha (2005). W literaturze przedmiotu wskaźnik ten określa się również jako Hirsch index lub Hirsch number (Todeschini, Baccini, 2016). Wskaźnik został stworzony do oceny wpływu uczonego, przy uwzględnieniu jego dorobku naukowego (ang. *research output*) (Hirsch, 2005). Jest wskaźnikiem hybrydowym (Wildgaard, 2015), gdyż nie jest ukierunkowany na mierzenie wyłącznie wpływu lub wyłącznie produktywności. Hirsch (2005) w następujący sposób określa konstrukcję wskaźnika:

naukowiec ma H indeks, jeżeli h jego lub jej N_p publikacji posiada co najmniej h cytowań każda, a pozostałe publikacje ($N_p - h$), mają nie więcej niż h cytowań każda (s. 1)⁸⁹.

Oznacza to, że uczoney, który, posiada 40 publikacji, z których 10 było cytowanych co najmniej 10 razy każda, a pozostałe cytowane były rzadziej, to jego indeks Hirscha wynosić będzie 10. Te 10 publikacji tworzy „rdzeń H” (*h-core*), czyli zestaw

---

⁸⁸ „Indeks Hirscha” jest spolszczeniem „Hirsch index”, nazwy, którą powinno się tłumaczyć jako „wskaźnik Hirscha”. W rozprawie zdecydowałam się jednak używać „indeksu Hirscha”, czyli przekładu użytego w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165).

⁸⁹ Tłumaczenie własne.

najbardziej wpływowych prac (Kosmulski, 2013). Indeks Hirscha ma wiele modyfikacji (Schreiber i in., 2012). Przykładem jest i10-index – wskaźnik wprowadzony przez Google Scholar, określający liczbę publikacji, z których każda uzyskała co najmniej 10 cytowań. Wskaźnik ten docenia więc prace najwyżej cytowane.

W przedstawionym przeglądzie wskaźników bibliometrycznych starałam się pokazać ich potencjał, a także podkreślić, że różne wskaźniki mierzą inne aspekty naukowych osiągnięć uczonych. W kolejnym podrozdziale zajmuję się podejściami do wykorzystania bibliometrii w ewaluacji nauki.

6. Podejścia do wykorzystania wskaźników bibliometrycznych

W ewaluacji nauki można wyróżnić różne podejścia do używania bibliometrii. Skupiłam się na dwóch z nich, wyróżnionych przez Žic-Fuchs (2014). Podejścia te charakteryzują się wykorzystaniem wskaźników bibliometrycznych do: (1) wyznaczania wyników oceny (ang. *metrics-led approach*) oraz (2) wspomagania procesu oceny (ang. *metrics-informed approach*)⁹⁰ (Žic-Fuchs, 2014).

Podejścia te zostały zaprezentowane przez Žic-Fuchs (2014) w omówieniu „Deklaracji z San Francisco na temat Oceny Badań Naukowych” (*The San Francisco Declaration on Research Assessment [DORA]*), czyli oddolnej inicjatywy środowiska akademickiego, mającej na celu zwrócenie uwagi na niewłaściwe korzystanie z metryk w ewaluacji indywidualnych uczonych. Sygnatariusze tej deklaracji podkreślali, że w takiej ocenie nie należy używać wskaźników, zaprojektowanych i obliczanych dla czasopism naukowych, a przede wszystkim, nie jest właściwe używanie do tego celu IF (zob. Towpik, 2013). Zdaniem Brzezińskiego (2015a) DORA jest protestem przeciwko mechanicznemu wykorzystaniu wskaźników bibliometrycznych. A takie mechaniczne wykorzystanie Žic-Fuchs (2014) nazywa właśnie *metrics-led approach*. DORA nie wyklucza jednak możliwości użycia bibliometrii w ocenie uczonego. Jednakże bibliometria powinna mieć charakter pomocniczy, czyli powinna wspierać ocenę jakościową. Zdaniem Žic-Fuchs (2014) przy użyciu wskaźników konieczne jest uwzględnienie charakterystyki wzorów publikowania, czy szerzej praktyk naukowych, właściwych różnym dyscyplinom. Dotyczy to w szczególności oceny uczonych, reprezentujących humanistykę i nauki społeczne. Takie roztropne traktowanie danych

---

⁹⁰ To podejście określa się również jako „wspomagana ocena koleżeńska” (*informed peer-review*) (Neufeld, von Ins, 2011).

bibliometrycznych jako elementu wspomagającego ocenę jakościową Žic-Fuchs (2014) utożsamia właśnie z *metrics-informed approach*.

Pierwsze podejście, czyli wykorzystanie wskaźników do wyznaczania wyników oceny, realizowane jest w ramach oceny bibliometrycznej. Zatem wartość wskaźnika przesądza o wyniku. Przykładem takiego zastosowania jest Ranking Szanghajski, w którym pozycje uczelni wyznacza algorytm oparty na wartościach określonych wskaźników, w tym bibliometrycznych. O wadach i zaletach takiego zastosowania bibliometrii pisałam w Rozdziale II.3.4.

Drugie podejście, czyli wykorzystanie wskaźników do wspomaganie procesu oceny, polega na użyciu danych bibliometrycznych do szerszego spojrzenia na osiągnięcia naukowe oceniane w sposób jakościowy. Zdaniem Woutersa (1997) dane takie ukazują, na przykład, widoczność osiągnięć dla środowiska naukowego i dlatego mogą przyczynić się do zredefiniowania jakości ocenianych – w ramach oceny koleżeńskiej – osiągnięć. Sterne (2006) oraz Wouters (2014) zauważają, że takie wykorzystanie wskaźników wymaga zaangażowania recenzentów w ich interpretację, stąd też taka ocena opiera się na przekonaniach recenzenta. Ponadto, Wouters (2014) podkreśla, że interpretacja wskaźników nie bazuje w tym podejściu na ściśle skodyfikowanych standardach. Jednakże niekiedy recenzenci otrzymują wytyczne w zakresie sposobu włączania bibliometrii do oceny jakościowej. Na przykład, w 2014 r. w panelach REF dopuszczalne było użycie cytowań, ale – co zostało jasno wyrażone w dokumentach – tylko do ukierunkowania swojej oceny, w tym do decydowania, jak znacząca dla środowiska akademickiego była publikacja. Oceniający byli instruowani, że nie wolno odnosić się w ocenie do dodatkowych wskaźników bibliometrycznych, takich jak np. IF (Kenna i in., 2017).

Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w DORA właściwym podejściem do metryk w ocenie uczonego jest traktowanie ich jako narzędzi pomocniczych (*metrics-informed approach*). Jednakże w innych wymiarach oceny żadna z metod – ilościowa czy jakościowa – nie może być uznana za lepszą, a wybór metody (w tym wybór relacji bibliometrii do oceny koleżeńskiej) powinien być uzależniony od celów, potrzeb i ograniczeń prowadzonej ewaluacji (Luukkonen, 2002).

7. Ewaluacja nauki i jej metody jako przedmiot badań informatologicznych

Ewaluacja nauki i jej metody to zagadnienia, wpisujące się w obszar badań, jakim jest nauka i szkolnictwo wyższe, którego charakter z natury rzeczy jest interdyscyplinarny (Antonowicz, 2015). Dlatego też publikacje z tego zakresu pisane są przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Ponieważ ewaluacja nauki jest w pewnej mierze refleksją nad samą nauką, dlatego też właściwe byłoby jej lokowanie w obrębie naukoznawstwa (ang. *science of science*) (zob. Antonowicz, 2015). Podobnie rzecz się ma z metodami ewaluacji nauki. Nalimow i Mulczenko (1971) sytuowali naukoznawstwo oraz bibliometrię – jako metody ewaluacji nauki – w obrębie naukoznawstwa (zob. też Kolasa, 2013; Stefaniak, 1994). Niemniej, naukoznawstwo nie posiada silnej instytucjonalnej odrębności⁹¹. Dlatego też zaobserwować można, że „ewaluacja nauki” uprawiana jest w różnych dyscyplinach, w tym informatologii (zob. Migoń, Skalska-Zlat, 2010). W szczególności dotyczy to badań biblio- i naukoznawczych (Nalimow, Mulczenko, 1971).

Znaczna liczba publikacji z zakresu ewaluacji nauki znajduje się w prestiżowych czasopismach informatologicznych. Zatem ewaluacja nauki jest nie tylko obecna, ale silnie osadzona we współczesnej informatologii (ang. *information science*). Aby dostarczyć dowody na tę tezę wykonałam analizę bibliometryczną publikacji indeksowanych w bazach Science Citation Index, Social Sciences Citation Index oraz Arts and Humanities Citation Index, wchodzących w skład Web of Science Core Collection (stan na dzień 13 sierpnia 2017 r.). Sprawdziłam, do jakiego obszaru nauk są przyporządkowywane czasopisma, w których znajdują się teksty, podejmujące problematykę ewaluacji nauki i jej metod⁹².

Rysunek 5 pokazuje wyniki wyszukiwania publikacji zawierających w tytule lub temacie frazę „ewaluacja nauki”. Użyłam następującej kwerendy:

---

⁹¹ O problemie autonomiczności naukoznawstwa pisali już w latach 30. XX w. Ossowska i Ossowski (1935). Twierdzili, że przedmiot badań, jakim jest nauka, wymaga bardzo dużej wszechstronności (wiedzy i umiejętności), co może ograniczać legitymizację dla autonomiczności takiej dyscypliny. Obecnie o braku instytucjonalnego ugruntowania dyscypliny świadczy m.in. nieobecność naukoznawstwa w klasyfikacji nauk OECD. W polskiej klasyfikacji nauk, obowiązującej od 2011 r. i będącej podstawą dla postępowań habilitacyjnych, również nie występuje taka dyscyplina. Zatem nie można uzyskać stopnia naukowego z naukoznawstwa. Jednakże warto odnotować, że w strukturze Polskiej Akademii Nauk przy Wydziale I Nauk Humanistycznych i Społecznych działa Komitet Naukoznawstwa (<http://www.naukoznaw.pan.pl>).

⁹² Czasopismo może być w Web of Science Core Collection przyporządkowane do jednego lub wielu obszarów nauki. Pełny wykaz obszarów nauki używanych w bazie znajduje się na stronie internetowej: <http://ipscience-help.thomsonreuters.com/inCites2Live/filterValuesGroup/researchAreaSchema/wosDetail/wosCategories.html>.

TS=(research evaluation) OR TI=(research evaluation)
 Timespan: 2000-2017. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI.

Field: Research Areas	Record Count	% of 919	Bar Chart
INFORMATION SCIENCE LIBRARY SCIENCE	363	39.499 %	
COMPUTER SCIENCE	235	25.571 %	
EDUCATION EDUCATIONAL RESEARCH	66	7.182 %	
BUSINESS ECONOMICS	62	6.746 %	
PUBLIC ENVIRONMENTAL OCCUPATIONAL HEALTH	53	5.767 %	
SOCIAL SCIENCES OTHER TOPICS	48	5.223 %	
HEALTH CARE SCIENCES SERVICES	43	4.679 %	
GENERAL INTERNAL MEDICINE	39	4.244 %	
PSYCHOLOGY	38	4.135 %	
SCIENCE TECHNOLOGY OTHER TOPICS	31	3.373 %	
Field: Research Areas	Record Count	% of 919	Bar Chart

Rysunek 5. Wyniki wyszukiwania w bazie Web of Science Core Collection publikacji na temat ewaluacji nauki pogrupowane według obszaru nauk ($N = 919$). Procenty nie sumują się do 100.

Jak pokazuje Rysunek 5, czasopisma, w których znajdowały się wyszukane publikacje, najczęściej były przyporządkowane do obszaru „informatologia i bibliotekoznawstwo” (*Information Science & Library Science*). Kolejnym obszarem była informatyka (*Computer Science*).

Aby odnaleźć publikacje na temat oceny koleżeńskiej zbudowałam frazę, łączącą „ocenę koleżeńską” z „recenzentem” lub „recenzentami”. To działanie było konieczne, gdyż wyszukując „ocenę koleżeńską” z „ewaluacją nauki”, otrzymywałam teksty poświęcone praktyce opartej na dowodach (np. teksty z zakresu medycyny). Użyłam następującej kwerendy.

TS=(peer review AND referee) OR TI=(peer review AND referee)
 OR TS=(peer review AND referees) OR TI=(peer review AND referees)
 Timespan: 2000-2017. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI.

Wyniki prezentuje Rysunek 6.

Field: Research Areas	Record Count	% of 236	Bar Chart
INFORMATION SCIENCE LIBRARY SCIENCE	55	23.305 %	
COMPUTER SCIENCE	34	14.407 %	
EDUCATION EDUCATIONAL RESEARCH	23	9.746 %	
BUSINESS ECONOMICS	21	8.898 %	
ENVIRONMENTAL SCIENCES ECOLOGY	13	5.508 %	
PSYCHOLOGY	13	5.508 %	
SCIENCE TECHNOLOGY OTHER TOPICS	13	5.508 %	
SOCIAL SCIENCES OTHER TOPICS	11	4.661 %	
GENERAL INTERNAL MEDICINE	9	3.814 %	
HISTORY PHILOSOPHY OF SCIENCE	7	2.966 %	
Field: Research Areas	Record Count	% of 236	Bar Chart

Rysunek 6. Wyniki wyszukiwania w bazie Web of Science Core Collection publikacji na temat oceny koleżeńskie pogrupowane według obszaru nauk ($N = 350$).

Jak pokazuje Rysunek 6, w wyszukanej grupie dominowały publikacje z czasopism informatologicznych i bibliotekoznawczych. Drugim pod względem liczebności (czasopism) obszarem była ponownie informatyka.

Rysunek 7 pokazuje wyniki wyszukiwania publikacji, zawierających w tytule lub temacie frazy, składającej się z koniunkcji „ewaluacji nauki” i „bibliometrii”. Łącząc te dwa hasła, chciałam dotrzeć do publikacji, które odnoszą się do bibliometrii jako metody ewaluacji nauki. Użyłam następującej kwerendy:

TS=(bibliometrics AND research evaluation) OR
 TI=(bibliometrics AND research evaluation)
 Timespan: 2000-2017. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI.

Field: Research Areas	Record Count	% of 350	Bar Chart
INFORMATION SCIENCE LIBRARY SCIENCE	194	55.429 %	
COMPUTER SCIENCE	153	43.714 %	
BUSINESS ECONOMICS	24	6.857 %	
SCIENCE TECHNOLOGY OTHER TOPICS	15	4.286 %	
PUBLIC ADMINISTRATION	14	4.000 %	
PUBLIC ENVIRONMENTAL OCCUPATIONAL HEALTH	12	3.429 %	
GENERAL INTERNAL MEDICINE	11	3.143 %	
SOCIAL SCIENCES OTHER TOPICS	11	3.143 %	
ENGINEERING	10	2.857 %	
HEALTH CARE SCIENCES SERVICES	10	2.857 %	
Field: Research Areas	Record Count	% of 350	Bar Chart

Rysunek 7. Wyniki wyszukiwania w bazie Web of Science Core Collection publikacji na temat bibliometrii jako metody ewaluacji nauki pogrupowane według obszaru nauk ($N = 350$).

Jak pokazuje Rysunek 7, większość czasopism z wyszukanyimi publikacjami reprezentowała informatologię i bibliotekoznawstwo. Drugim pod względem liczebności (czasopism) obszarem była informatyka. Przedstawione wyniki wyszukiwania, potwierdzają obecność ewaluacji nauki i jej metod w światowej literaturze informatologicznej. Tę tematykę można też zidentyfikować w tekstach – pracowników polskich ośrodków informatologicznych (m.in. Kolasa, 2012, 2013; Nowak, 2008; Skalska-Zlat, 1993, 2001; Stefaniak, 1994). Odwołania do wybranych prac zamieściłam w tym rozdziale, przy omówieniu zagadnień związanych z ewaluacją uczonego.

Podsumowując: badania z zakresu ewaluacji nauki i jej metod uprawiane są przez osoby, związane z różnymi dyscyplinami naukowymi. Z uwagi na to, że dotyczą one praktyk naukowych, wiąże się je często z naukoznawstwem. Jednakże, w klasyfikacjach nauk, naukoznawstwo raczej nie występuje jako odrębna dyscyplina naukowa. Można więc uznać, że ewaluacja nauki jest problemem interdyscyplinarnym. Z drugiej strony, analiza światowego piśmiennictwa z zakresu ewaluacji nauki pokazuje, że tematyka ta koncentruje się w czasopismach informatologicznych. W szczególności dotyczy to nauko- i bibliometrycznych metod oceny. Potwierdza to, że ewaluacja nauki i jej metody są również przedmiotem badań w informatologii. Sosińska-Kalata (2013) przekonuje, że zainteresowanie piśmiennictwem naukowym czyni z informatologii „metanaukę” lub „naukę wspierającą rozwój nauki”. Takie stwierdzenie dodatkowo uzasadniania powiązanie informatologii z problematyką ewaluacją nauki i jej metod.

8. Podsumowanie

W Rozdziale II przedstawiłam stan badań nad praktykami recenzenckimi oraz różne metody ewaluacjiuczonych. W omówieniu metod uwzględniłam zarówno jakościowe, reprezentowane przez ocenę koleżeńską i ekspercką, jak i ilościowe, odpowiadające ocenie naukometrycznej i bibliometrycznej. Wyjaśniłam, jakie są teoretyczne założenia dla tych metod, gdzie są stosowane oraz jakie są ich wady i zalety. Przedstawiłam koncepcje produktywności oraz wpływuuczonych, będące podstawą określonych rozwiązań w ewaluacji nauki. Zaprezentowałam wybrane zagadnienia, dotyczące wskaźników bibliometrycznych oraz pokazałam, jakie są podejścia do ich używania w ocenie. Uzasadniłam również, że problematyka ewaluacji nauki i jej metod jest i może być przedmiotem badań informatologicznych.

ROZDZIAŁ III. Metody badania własnego

1. Uwagi wstępne

Rozdział III podzieliłam na sześć podrozdziałów. Pierwszy podrozdział zawiera uwagi wstępne. W drugim podrozdziale przedstawiam cele i pytania badawcze. Wyjaśniam, jak wiążą się one z zastosowanymi w badaniach metodami ilościowymi i jakościowymi. W trzecim podrozdziale przedstawiam procedurę gromadzenia danych. Pokazuję, w jaki sposób dokumenty z postępowań habilitacyjnych były pobierane ze strony internetowej CK (<http://www.ck.gov.pl>), a następnie przetwarzane oraz jak na podstawie zgromadzonego materiału zostały przygotowane dwa zbiory danych do analizy: **Zbiór A** i **Zbiór B**. W czwartym podrozdziale opisuję budowę poszczególnych zbiorów (**Zbiór A** i **Zbiór B**), w tym próbę danych przeznaczonych do analizy. W piątym podrozdziale przedstawiam metody analizy zastosowane w odniesieniu do poszczególnych zbiorów. Po pierwsze, wyjaśniam, na czym polegała analiza ilościowa, jakie hipotezy były testowane i jakie testy statystyczne zostały do tego celu użyte. Po drugie, przedstawiam ramy analityczne oraz szczegółowy opis poszczególnych etapów postępowania przyjęty w analizie jakościowej. W szóstym podrozdziale podsumowuję krótko przyjęty schemat badania własnego.

2. Cel badania

W pierwszym i drugim rozdziale rozprawy przedstawiłam problemy związane z: (1) habilitacją jako częścią systemu awansów naukowych w Polsce i jako procesem oceny oraz (2) jakościowymi i ilościowymi metodami ewaluacji uczonych oraz praktykami recenzenckimi. Natomiast w części badawczej analizuję charakterystykę postępowań habilitacyjnych przeprowadzonych w latach 2011–2015 oraz praktyki recenzenckie obecne w tym okresie w postępowaniach habilitacyjnych, koncentrując się na humanistyce i naukach społecznych.

Jako cel badań postawiłam pokazanie dyscyplinarnej różnorodności i podobieństw w praktykach recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych. Dlatego moje główne pytanie badawcze brzmi: (1) Jakie są wzory praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach? Interesują mnie w szczególności trzy wymiary działań recenzentów: argumentowanie oceny, używanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych oraz używanie metod bibliometrycznych. Jednakże ta ocena odbywa się w kontekście systemu awansów naukowych, w ramach którego oceniani są

przedstawiciele różnych dziedzin i dyscyplin naukowych, zabiegający o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego. Dlatego też istotne jest dla mnie poznanie charakterystyki postępowań habilitacyjnych ze wszystkich obszarów wiedzy, która jest tłem dla analizowanych praktyk recenzenckich. Na tej podstawie wysunęłam następujące szczegółowe pytania badawcze:

- (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowań habilitacyjnych?
- (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję?
- (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych?
- (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych?

Aby zrealizować tak postawiony cel i odpowiedzieć na poszczególne pytania badawcze, posłużyłam się metodami mieszanymi (ang. *mixed methods*), przyjmując strategię sekwencyjną dwufazową. W pierwszej fazie przeprowadziłam badania ilościowe, aby scharakteryzować pełny zbiór postępowań habilitacyjnych i, tym samym, ujawnić podobieństwa i różnice między dyscyplinami, dziedzinami i obszarami. W drugiej fazie analizowałam jakościowo recenzje habilitacyjne z postępowań habilitacyjnych z pięciu dyscyplin naukowych: ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii i teologii. Każda dyscyplina reprezentowała jedną dziedzinę naukową z obszaru nauk społecznych i obszaru nauk humanistycznych. W tej fazie wyłaniałam wątki i relacje charakterystyczne dla wszystkich lub poszczególnych dyscyplin naukowych (uwzględnionych w analizie). W prezentowanym opisie postępowania więcej uwagi poświęciłam opisowi analizy jakościowej, co wynika z dwóch kwestii. Po pierwsze, w przypadku analizy jakościowej istnieje bardzo duża liczba podejść i sposobów postępowania, co uniemożliwia bazowanie na ugruntowanej i powielanej w badaniach metodzie, jak ma to miejsce w przypadku wielu badań ilościowych. Po drugie, analiza jakościowa ma w mojej pracy większy priorytet niż analiza ilościowa, z uwagi na to, że dostarcza ona odpowiedzi na najważniejsze pytania, związane z celem głównym. Analiza ilościowa ma z kolei charakter drugorzędny, wspierający, pozwalając na poznanie tła dla opisywanych i interpretowanych w pracy praktyk recenzenckich.

Pierwszą fazę badań, tj. analizę ilościową, realizowałam w celu scharakteryzowania całego zbioru postępowań habilitacyjnych i miała ona umożliwić

mi udzielenie odpowiedzi na pytanie szczegółowe: (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowań habilitacyjnych? Faza ta składała się z dwóch części. W pierwszej części przyjąłam podejście eksploracyjne, opisując pełne dane o postępowaniach habilitacyjnych. W drugiej części przyjąłam podejście confirmacyjne, testując dwanaście hipotez.

Drugą fazę badań, tj. analizę jakościową, realizowałam w celu pokazania dyscyplinarnej różnorodności i podobieństw w praktykach recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych z ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii i teologii. Miała umożliwić mi udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję?; (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych?; (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych?

Wyniki z pierwszej i drugiej fazy badań będę prezentować odrębnie. Ich integracji dokonuję w Rozdziale VI.4, w którym przedstawiam wnioski z dokonanej analizy jakościowej oraz odpowiadam na główne pytanie badawcze: Jakie są wzory praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach?

3. Gromadzenie danych

3.1. Dokumenty z postępowań habilitacyjnych

Zgromadzony materiał stanowiły dokumenty z postępowań habilitacyjnych. Dokumenty te są udostępniane na stronie internetowej CK zgodnie z art. 36 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.). Dokumenty udostępnione obejmują:

1. wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego,
2. autoreferat,
3. skład komisji habilitacyjnej.

W przypadku postępowań zakończonych obejmują również trzy recenzje i uchwałę rady wydziału lub rady naukowej o nadaniu lub odmowie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Zawartość dokumentów udostępnianych publicznie określa Ustawa oraz towarzyszące jej akty wykonawcze.

Wniosek zgodnie z art. 18a ust. 2 Ustawy powinien wskazywać „jednostkę organizacyjną, posiadającą uprawnienie do nadawania stopnia doktora habilitowanego, wybraną do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego”. Autoreferat powinien zgodnie z §12 ust. 2 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2016, poz. 1586), „przedstawia[ć] opis dorobku i osiągnięć naukowych albo artystycznych, w szczególności określonych w art. 16 ust. 2 ustawy”. Od Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2011, nr 204, poz. 1200), obowiązującego od 1 października 2011 r., opis zawartości autoreferatu nie zmienił się w kolejnych rozporządzeniach⁹³. Ustawodawca odwołuje się w nim wprost do zapisu Ustawy określającego tzw. główne osiągnięcie naukowe, które Izdebski i Zieliński (2015) nazywają osiągnięciem „w znaczeniu węższym” i które utożsamiają z tzw. rozprawą habilitacyjną.

Kształt wniosku i autoreferatu dodatkowo precyzują wzory udostępniane przez CK. Po reformie awansów naukowych z 2011 r. takie wzory zostały wprowadzone Komunikatem nr 6/2011 (zob. Załącznik 4). Wzory te uległy nieznacznym zmianom w 2017 r. wraz z uruchomieniem nowej strony internetowej CK (zob. Załącznik 5). Wzory z 2011 i 2017 r. nie różnią się znacząco. Omówię wzory obowiązujące przed 2017 r., czyli te, które miały zastosowanie w analizowanych postępowaniach. Zgodnie ze wzorem, wniosek powinien zawierać, oprócz nazwy jednostki organizacyjnej, wskazanej jako miejsce przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego, także m.in.: dziedzinę i dyscyplinę, w której ma być wszczęte postępowanie, oraz tytuł osiągnięcia naukowego. W przypadku autoreferatu, CK rozszerza jego zakres również o osiągnięcia

---

⁹³ Przedstawiony fragment rozporządzenia, dotyczący zawartości autoreferatu, w takim samym brzmieniu występował w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2015, poz. 1842), Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2014, poz. 1383), Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. 2011, nr 204, poz. 1200).

naukowo-badawcze, gdyż we wzorze w pkt. 5 wymaga „Omówieni[a] pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)”.

Wśród dokumentów nieudostępnianych publicznie⁹⁴ znajduje się wykaz osiągnięć, który zawiera informacje o publikacjach oraz innych osiągnięciach, o których mowa w art. 16 ust. 4 Ustawy. Wniosek odsyła do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165). Zatem, jeżeli w autoreferacie znajduje się powielenie informacji z takiego wykazu to świadczy to o połączeniu dwóch dokumentów, tj. włączeniu wykazu osiągnięć do autoreferatu (niezgodnie z zaleceniami CK), albo o szczególnym eksponowaniu przez habilitanta osiągnięć wymienionych w wykazie ponownie w autoreferacie.

W przypadku recenzji ustawodawca wprost nie wskazuje na zawartość dokumentu, ale powinności recenzentów: „recenzenci [...] oceniają czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16 i przygotowują recenzje”. Można więc przyjąć, że recenzje powinny zawierać zarówno ocenę głównego osiągnięcia naukowego, jak i osiągnięć naukowo-badawczych. Wyrażona w recenzji ocena osiągnięć naukowo-badawczych powinna kierować się kryteriami, wyszczególnionymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165), do których deleguje art. 16 ust. 4 Ustawy. Uchwała powinna, zgodnie z art. 18a ust. 8 Ustawy, zawierać „opinię w sprawie nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego”.

Na stronie internetowej CK nie udostępnia się – z nielicznymi wyjątkami – dokumentów z postępowań habilitacyjnych umorzonych na wniosek habilitanta. Informacja o takich postępowaniach nie zawsze odnotowywana jest na stronach internetowych jednostek organizacyjnych przeprowadzających postępowania. Zatem ich pobranie z takiej lokalizacji nie gwarantuje, że zgromadzone w ten sposób dane będą mogły zostać wykorzystane w badaniach (z uwagi na ograniczone zaufanie do ich rzetelności). Aby uzyskać rzetelną informację o skali umorzeń postępowań habilitacyjnych, zwróciłam się 24 kwietnia 2017 r. do CK z prośbą o udostępnienie

---

⁹⁴ Omówienie pełnego wykazu dokumentów, jakie habilitant dostarcza wraz z wnioskiem o wszczęcie postępowania habilitacyjnego zawarłam w Rozdziale I. 2. *Reforma z 2011 r.*

danych w trybie dostępu do informacji publicznej⁹⁵. CK, zgodnie z moją prośbą, udostępniła mi sprawozdania z jej działalności, które wykorzystałam przy ustalaniu liczby przewodów i postępowań wszczętych w poszczególnych latach. Wyniki przedstawiłam w rozdziale z charakterystyką nadawanych stopni doktora habilitowanego (Rozdział I.2). Jednocześnie, CK napisała mi, że nie jest w stanie udostępnić mi danych o liczbie zakończonych postępowań. W uzasadnieniu wyjaśniła, że takimi danymi nie dysponuje, co wynika wprost z kompetencji nadanej CK przez ustawodawcę (zob. Załącznik 3). Dlatego też w moich analizach oparłam się tylko na publicznie dostępnych zbiorach dokumentów z postępowań habilitacyjnych.

Zbiór dokumentów z postępowania zakończonego składa się z 7 dokumentów. Na stronie internetowej CK udostępniane są skany dokumentów w formacie PDF. Konsekwencją takiego udostępniania jest to, że 7 dokumentów jest udostępnionych jako 7 plików PDF (choćby zdarzyły się pojedyncze postępowania z większą liczbą plików, gdyż np. autoreferat był podzielony na dwie części – był to zatem jeden dokument, lecz w dwóch plikach).

Dokumenty z postępowań habilitacyjnych zostały pobrane 2 maja 2016 r. ze strony internetowej CK przy pomocy narzędzi do *harvestowania* plików (HTTTrack Website Copier). Łącznie – 36790 plików. Były one powiązane z 5721 postępowaniami. Dokumenty z jednego postępowania były umieszczone na serwerach CK w jednym katalogu oznaczonym nazwiskiem i imieniem habilitanta. Natomiast postępowania z danej dziedziny nauki lub sztuki były zamieszczane na osobnych podstronach, co umożliwiło umieszczenie ich w osobnych katalogach w docelowej bazie.

Z pobranego zbioru zostały wyodrębnione postępowania zakończone i jednocześnie posiadające udostępniony komplet dokumentów. Na podstawie liczby dokumentów przyporządkowanych do poszczególnych postępowań zostały utworzone trzy zbiory: (1) postępowania kompletne, (2) postępowania trwające, (3) postępowania niekompletne. Do postępowań kompletnych zostały zakwalifikowane postępowania, dla których udostępniono co najmniej 7 plików, czyli wszystkie wymienione powyżej dokumenty. Do postępowań trwających zostały zakwalifikowane postępowania, dla których udostępniono dokładnie 2 pliki, w założeniu były to: wniosek o wszczęcie

---

⁹⁵ Moja prośba dotyczyła, przede wszystkim, podania liczby postępowań habilitacyjnych zakończonych w okresie 2012–2016: (a) nadaniem stopnia doktora habilitowanego, (b) odmową nadania stopnia doktora habilitowanego, (c) umorzeniem postępowania habilitowanego. Poprosiłam również o dane na temat liczby przewodów/postępowań zakończonych nadaniem lub odmową nadania stopnia doktora habilitowanego w okresie 2008–2016 oraz o udostępnienie sprawozdań z działalności CK z lat 2008–2016.

postępowania habilitacyjnego oraz autoreferat. Do postępowań niekompletnych zostały zakwalifikowane postępowania, dla których nie udostępniono żadnych plików lub udostępniono 1 plik lub udostępniono od 3 do 6 plików. Tabela 6 zawiera liczebności postępowań przyporządkowanych do zbiorów na podstawie liczby udostępnionych dokumentów w poszczególnych dziedzinach nauki i sztuki.

Tabela 6. Rozkład liczebności postępowań habilitacyjnych, zakwalifikowanych do postępowań kompletnych, postępowań trwających, postępowań niekompletnych na podstawie liczby dokumentów udostępnionych na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów ze względu na dziedzinę nauki lub sztuki ($N = 5721$)

Dziedzina	Postępowania kompletne	Postępowania trwające	Postępowania niekompletne	Ogółem
Dziedzina nauk biologicznych	298	63	29	390
Dziedzina nauk chemicznych	229	56	21	306
Dziedzina nauk ekonomicznych	191	120	46	357
Dziedzina nauk farmaceutycznych	70	22	7	99
Dziedzina nauk fizycznych	186	58	19	263
Dziedzina nauk humanistycznych	599	298	54	951
Dziedzina nauk leśnych	23	4	2	29
Dziedzina nauk matematycznych	92	31	5	128
Dziedzina nauk medycznych	428	169	54	651
Dziedzina nauk o kulturze fizycznej	42	17	3	62
Dziedzina nauk o zdrowiu	48	13	6	67
Dziedzina nauk o Ziemi	93	36	15	144
Dziedzina nauk prawnych	159	100	19	278
Dziedzina nauk rolniczych	187	64	26	277
Dziedzina nauk społecznych	189	141	44	374
Dziedzina nauk technicznych	552	226	78	856
Dziedzina nauk teologicznych	41	16	8	65
Dziedzina nauk weterynaryjnych	40	8	6	54
Dziedzina sztuk filmowych	2	2	0	4
Dziedzina sztuk muzycznych	170	50	14	234
Dziedzina sztuk plastycznych	70	39	9	118
Dziedzina sztuk teatralnych	11	0	3	14
Ogółem	3720	1533	468	5721

Okazało się, że wśród postępowań zakwalifikowanych wstępnie do postępowań trwających, znajdowały się również postępowania zakończone (pogłębiona analiza całego zbioru umożliwiła mi rozpoznanie, że jednym z dwóch plików była, na przykład, recenzja), ale dla których CK nie zamieściła dokumentacji na swoich stronach internetowych. Oszacowanie liczby takich postępowań było niemożliwe z uwagi na brak publicznie dostępnych danych.

Wśród postępowań zakwalifikowanych do postępowań niekompletnych były zarówno postępowania zakończone bez dokumentów lub z 1 dokumentem, jak i trwające, dla których nie udostępniono kompletu dokumentów (co najmniej 7 plików).

Podstawę moich dalszych prac stanowiły postępowania, zakwalifikowane do grupy postępowań kompletnych. Dzięki wsparciu Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego, pliki zostały poddane rozpoznaniu tekstu (OCR) oraz przetworzone na formę cyfrową bez dodawania ukrytej warstwy tekstowej. To umożliwiło wysokiej jakości przeszukiwanie i kodowanie tekstu.

3.2. Baza z danymi o postępowaniach habilitacyjnych

Została utworzona baza z danymi o ukończonych postępowaniach habilitacyjnych z kompletem dokumentów. Baza zawierała następujące pola:

- nazwisko i imię habilitanta,
- płeć habilitanta,
- dyscyplina naukowa lub artystyczna,
- rodzaj osiągnięcia stanowiące podstawę postępowania,
- rok nadania stopnia doktora,
- rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego,
- rok podjęcia uchwały o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego,
- nazwa instytucji przeprowadzającej postępowanie,
- wynik pierwszej recenzji,
- wynik drugiej recenzji,
- wynik trzeciej recenzji,
- płeć pierwszego recenzenta,
- płeć drugiego recenzenta,
- płeć trzeciego recenzenta.

Nazwisko i imię habilitanta odpowiadało nazwie katalogu z postępowaniem. Przy tworzeniu bazy była sprawdzana jego zgodność z danymi z autoreferatu i wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

Płeć habilitanta była ustalana na podstawie imienia lub w przypadku osób posiadających imiona zagraniczne, na podstawie zewnętrznych źródeł informacji (np. strony internetowej macierzystej instytucji habilitanta).

Dyscyplina naukowa lub artystyczna była ustalana na podstawie wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego. W sytuacji braku informacji o dyscyplinie w tym dokumencie, podstawą informacji o dyscyplinie była uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Rodzaj osiągnięcia był ustalany na podstawie autoreferatu lub wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego. Jeżeli te dokumenty nie zawierały informacji o osiągnięciu naukowym, wówczas ta informacja była ustalana na podstawie recenzji. Zmienna przyjmowała trzy wartości: (1) monografia, (2) cykl publikacji i (3) inny. Monografia była rozpoznawana, jeżeli dokumenty wskazywały jako podstawę postępowania książkę naukową. Cykl publikacji był rozpoznawany, jeżeli dokumenty wskazywały jako podstawę postępowania co najmniej dwa artykuły naukowe. Zdarzały się nieliczne przypadki postępowań, w których podstawą były zarówno książka naukowa, jak i artykuły naukowe. Wówczas, jako rodzaj osiągnięcia, do bazy wprowadzany był cykl publikacji. Inny rodzaj osiągnięcia naukowego był rozpoznawany, jeżeli dokumenty wskazywały jako podstawę osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.

Rok nadania stopnia był ustalany na podstawie autoreferatu lub wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego. W przypadku braku tej informacji we wskazanych dokumentach, podstawę mogły stanowić recenzje, gdyż recenzenci często odwoływali się do ścieżki awansu naukowego ocenianej osoby. Jeżeli i te dokumenty były niewystarczające podstawę stanowiły zewnętrzne źródła informacji (np. baza Nauka Polska prowadzona przez Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy).

Rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego był ustalany na podstawie wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego. Zdarzały się jednak wnioski, które nie zawierały daty. Wówczas podstawę stanowiła uchwała rady jednostki w sprawie powołania komisji habilitacyjnej.

Rok podjęcia uchwały o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego były ustalane na podstawie daty uchwały z rezultatem postępowania habilitacyjnego.

Nazwa instytucji przeprowadzającej postępowanie była ustalana na podstawie wniosku o wszczęciu postępowania habilitacyjnego. Dodatkowo, nazwa pochodząca z tego źródła była porównywana z nazwą umieszczoną w uchwale o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Wyniki pierwszej, drugiej i trzeciej recenzji były ustalane na podstawie samych recenzji.

Płeć recenzentów była ustalana na podstawie imion recenzentów umieszczonych w recenzjach.

Przy tworzeniu bazy ujawniły się niezgodności, stanowiące efekt niepoprawnego udostępnienia dokumentów na stronie internetowej CK. Do tych błędów należały, m.in.: (1) udostępnienie dokumentów z postępowania pod niewłaściwym nazwiskiem habilitanta, (2) dwukrotne udostępnienie katalogu z dokumentami z tego samego postępowania, (3) udostępnienie dokumentów z dwóch różnych postępowań tej samej osoby jako dokumentów z jednego postępowania (np. wniosek i jedna recenzja z jednego postępowania, a pozostałe dokumenty z drugiego postępowania), (4) udostępnienie w katalogu z danym postępowaniem dokumentów z różnych postępowań różnych osób (5) udostępnienie dokumentów z postępowania z danej dziedziny w katalogu z postępowania z innej dziedziny, (6) zdublowanie dokumentów (np. dwa pliki tej samej recenzji), (7) udostępnienie uszkodzonych plików, (8) udostępnienie plików ze skanami o bardzo niskiej jakości (niemożliwych do odczytania).

Czyszczenie danych w bazie polegało na identyfikacji opisanych błędów i ich naprawieniu. W przypadku, gdy nie było możliwości skompletowania wszystkich dokumentów z postępowania, katalog z tym postępowaniem był przesuwany do postępowań niekompletnych, a rekord tego postępowania usuwany z bazy. W pozostałych przypadkach, zmiany były nanoszone zarówno w zbiorze dokumentów z postępowaniami (dodawanie, usuwanie i przenoszenie plików), jak i w bazie.

W wyniku opisanych czynności powstały dwa zbiory dla 3695 zakończonych postępowań habilitacyjnych: baza z danymi o postępowaniach habilitacyjnych zwana dalej [Zbiorem A](#) oraz zbiór 25 865 (7 * 3695) dokumentów habilitacyjnych, który stał się podstawą do wyodrębnienia [Zbioru B](#).

4. Opis próby do analizy

Analizie poddałam zbiór danych o dokumentach oraz dokumenty z postępowań habilitacyjnych wszczętych w latach 2011–2015, procedowanych zgodnie z zasadami obowiązującymi po reformie z 2011 r. i zakończonych nadaniem lub odmową nadania stopnia doktora habilitowanego w latach 2012–2016 (do dnia pobrania materiałów ze strony internetowej CK, tj. do 3 maja 2016 r.). Próbę stanowi bądź cała populacja, bądź wyodrębnione podzbiory danych. W dalszej części prezentuję opis **Zbioru A** i **Zbioru B** wraz z procedurą wyłaniania zbiorów danych do analizy.

4.1. Wyodrębniona próba z danymi o postępowaniach habilitacyjnych do analizy ilościowej

Baza, określona jako **Zbiór A**, obejmowała dane o dokumentach z 3695 postępowań habilitacyjnych. Postępowania w bazie zostały opisane za pomocą zmiennych przedstawionych w Tabeli 7.

Tabela 7. Zmienne wykorzystane do opisu postępowań habilitacyjnych

Etykieta zmiennej	Typ zmiennej	Wartości
Id postępowania	nominalna	[ID]
Nazwisko i imię habilitanta	nominalna	[NAZWISKO I IMIĘ]
Płeć habilitanta	nominalna	{kobieta; mężczyzna}
Nauka a sztuka	nominalna	{obszary nauki; obszar sztuki}
Rodzaj nauk	nominalna	{„nauki miękkie”; „nauki twarde”}
Obszar	nominalna	{obszar nauk humanistycznych; obszar nauk społecznych; obszar nauk ścisłych; obszar nauk przyrodniczych; obszar nauk technicznych; obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych; obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej}
Dziedzina	nominalna	{dziedzina nauk biologicznych; dziedzina nauk chemicznych; dziedzina nauk ekonomicznych; dziedzina nauk farmaceutycznych; dziedzina nauk fizycznych; dziedzina nauk humanistycznych; dziedzina nauk leśnych; dziedzina nauk matematycznych; dziedzina nauk medycznych; dziedzina nauk o kulturze fizycznej; dziedzina nauk o zdrowiu; dziedzina nauk o Ziemi;

Etykieta zmiennej	Typ zmiennej	Wartości
Dyscyplina	nominalna	<p>dziedzina nauk prawnych; dziedzina nauk rolniczych; dziedzina nauk społecznych; dziedzina nauk technicznych; dziedzina nauk teologicznych; dziedzina nauk weterynaryjnych; dziedzina sztuk filmowych; dziedzina sztuk muzycznych; dziedzina sztuk plastycznych; dziedzina sztuk teatralnych}</p> <p>{agronomia; archeologia; architektura i urbanistyka; astronomia; automatyka i robotyka; bibliologia i informatologia; biochemia (dziedzina nauk biologicznych); biochemia (dziedzina nauk chemicznych); biocybernetyka i inżynieria biomedyczna; biofizyka (dziedzina nauk biologicznych); biofizyka (dziedzina nauk fizycznych); biologia; biologia medyczna; biotechnologia (dziedzina nauk biologicznych); biotechnologia (dziedzina nauk chemicznych); biotechnologia (dziedzina nauk rolniczych); biotechnologia (dziedzina nauk technicznych); budowa i eksploatacja maszyn; budownictwo; chemia; dyrygentura; drzewnictwo; dziedzina nauk farmaceutycznych; dziedzina nauk o kulturze fizycznej; dziedzina nauk o zdrowiu; dziedzina nauk teologicznych; dziedzina nauk weterynaryjnych; dziedzina sztuk filmowych; dziedzina sztuk teatralnych ekologia; ekonomia; elektronika; energetyka; etnologia; filozofia; finanse; fizyka; geodezja i kartografia;</p>

Etykieta zmiennej	Typ zmiennej	Wartości
		geofizyka (dziedzina nauk fizycznych); geofizyka (dziedzina nauk o Ziemi); geografia; geologia; górnictwo i geologia inżynierska; historia; historia sztuki; informatyka (dziedzina nauk matematycznych); informatyka (dziedzina nauk technicznych); instrumentalistyka; inżynieria chemiczna; inżynieria materiałowa; inżynieria produkcji; inżynieria rolnicza; inżynieria środowiska; językoznawstwo; kompozycja i teoria muzyki; konserwacja i restauracja dzieł sztuki; kulturoznawstwo; leśnictwo; literaturoznawstwo; matematyka; mechanika; medycyna; metalurgia; mikrobiologia; nauki o administracji; nauki o bezpieczeństwie; nauki o mediach; nauki o obronności; nauki o polityce; nauki o polityce publicznej; nauki o poznaniu i komunikacji społecznej; nauki o rodzinie; nauki o sztuce; nauki o zarządzaniu (dziedzina nauk ekonomicznych); nauki o zarządzaniu (dziedzina nauk humanistycznych); oceanologia; ochrona i kształtowanie środowiska; ochrona środowiska (dziedzina nauk biologicznych); ochrona środowiska (dziedzina nauk chemicznych); ogrodnictwo; pedagogika; prawo; prawo kanoniczne; psychologia;

Etykieta zmiennej	Typ zmiennej	Wartości
		religioznawstwo; reżyseria dźwięku; rybactwo; rytmika i taniec; socjologia; stomatologia; sztuki piękne; sztuki projektowe; technologia chemiczna; technologia chemiczna; technologia żywności i żywienia; telekomunikacja; towaroznawstwo; transport; włókiennictwo; wokalistyka; zootechnika}
Rodzaj osiągnięcia naukowego	nominalna	{monografia; cykl publikacji; inny}
Rok uzyskania stopnia doktora	porządkowa	[ROK]
Rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego	porządkowa	[ROK]
Rok uchwały o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego	porządkowa	[ROK]
Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego	ilościowa	[LICZBA LAT]
Cezura dla postępowania habilitacyjnego	nominalna	{nieprzekroczona; przekroczona}
Rezultat postępowania habilitacyjnego	nominalna	{sukces; porażka; N/A}
Nazwa jednostki przeprowadzającej postępowanie	nominalna	[NAZWA JEDNOSTKI]
Typ jednostki	nominalna	{uczelnia publiczna; uczelnia niepubliczna; instytut badawczy}
Wynik recenzji 1	nominalna	{pozytywny; negatywny; N/A}
Wynik recenzji 2	nominalna	{pozytywny; negatywny; N/A}
Wynik recenzji 3	nominalna	{pozytywny; negatywny; N/A}
Płeć recenzenta 1	nominalna	{kobieta; mężczyzna}
Płeć recenzenta 2	nominalna	{kobieta; mężczyzna}
Płeć recenzenta 3	nominalna	{kobieta; mężczyzna}
Liczba recenzji pozytywnych	ilościowa	[LICZBA RECENZJI]
Przewaga recenzji pozytywnych	nominalna	{tak; nie}
Zgodność wyników recenzji	nominalna	{zgodne; niezgodne}

Wyjaśnienia wymagają trzy zmienne: *Cezura dla postępowania habilitacyjnego*, *Przewaga recenzji pozytywnych*, *Przewaga recenzentów kobiet* (Tabela 7).

Zmienna *Cezura dla postępowania habilitacyjnego* została utworzona na podstawie zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitowanego*. W postępowaniach, których rezultat był znany do 8 lat od uzyskania stopnia doktora (w tym okresie została podjęta uchwała o nadaniu lub nienadaniu stopnia doktora habilitowanego), nowa zmienna przyjmowała wartość „nieprzekroczona”, a w postępowaniach, których rezultat był znany powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, uzyskiwały wartość „przekroczona”. Zmienna *Przewaga recenzji pozytywnych* została utworzona na podstawie zmiennej *Liczba recenzji pozytywnych*. W postępowaniach z dwiema pozytywnymi recenzjami nowa zmienna przyjmowała wartość „tak”, a w postępowaniach z brakiem lub jedną pozytywną recenzją zmienna ta przyjmowała wartość „nie”. Zmienna *Zgodność wyników recenzji* została utworzona na podstawie zmiennej *Liczba recenzji pozytywnych*. W postępowaniach z brakiem lub trzema pozytywnymi recenzjami przyjmowała wartość „zgodne”, a w postępowaniach z jedną lub dwoma recenzjami pozytywnymi przyjmowała wartość „niezgodne”.

W zależności od celu podstawą analizy było siedem podzbiorów postępowania habilitacyjnych (*Zbiory A0–A6*). Obejmowały one postępowania, pogrupowane według obszarów, dziedzin lub dyscyplin. Zbiory obejmowały pełną populację (*Zbiór A0 i A1*) lub podzbiór populacji wyodrębniony na podstawie określonego kryterium (np. tylko postępowania habilitacyjne z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych).

Rysunek 8 prezentuje nazwy poszczególnych podzbiorów, wskazuje cel analizy, przedstawia zakres wyodrębnionych danych oraz grupy w obrębie poszczególnych podzbiorów.

	 Cel analizy	 Podzbiór danych do analizy	 Grupy	Zbiór A N = 3695
Zbiór A0	Analiza całej populacji Różnice między obszarami wiedzy	Wszystkie postępowania	Brak grup. Grupa 1: Obszar nauk humanistycznych Grupa 2: Obszar nauk społecznych Grupa 3: Obszar nauk ścisłych Grupa 4: Obszar nauk przyrodniczych Grupa 5: Obszar nauk technicznych Grupa 6: Obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych Grupa 7: Obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej Grupa 8: Obszar sztuki	
Zbiór A1	Różnice między „nauką” a „sztuką”	Wszystkie postępowania	Grupa 1: Obszary nauki (wszystkie obszary nauki) Grupa 2: Obszar sztuki	
Zbiór A2	Różnice między „naukami miękkimi” a „naukami twardymi”	Postępowania z obszaru nauk (bez obszaru sztuki)	Grupa 1: Nauki miękkie (obszar nauk humanistycznych i obszar nauk społecznych) Grupa 2: Nauki twarde (pozostałe obszary nauki)	
Zbiór A3	Różnice między humanistyką a naukami społecznymi	Postępowania z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych	Grupa 1: Obszar nauk humanistycznych Grupa 2: Obszar nauk społecznych	
Zbiór A4	Różnice międzydziedzinowe w obszarze nauk humanistycznych	Postępowania z obszaru nauk humanistycznych	Grupa 1: Dziedzina nauk humanistycznych Grupa 2: Dziedzina nauk teologicznych	
Zbiór A5	Różnice międzydziedzinowe w obszarze nauk społecznych	Postępowania z obszaru nauk społecznych	Grupa 1: Dziedzina nauk społecznych Grupa 2: Dziedzina nauk ekonomicznych Grupa 3: Dziedzina nauk prawnych	
Zbiór A6	Różnice międzydyscyplinarne w obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych	Postępowania z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych	Grupa 1: Ekonomia Grupa 2: Językoznawstwo Grupa 3: Prawo Grupa 4: Psychologia Grupa 5: Teologia (Dziedzina nauk teologicznych)	

Zbiór ikon *small-n-flat*. IconFinder (licencja: Creative Commons Uznanie autorstwa)

Rysunek 8. Podzbiory z danymi o postępowaniach habilitacyjnych, wyodrębnione na potrzeby analizy ilościowej.

Zbiór A0 ($N = 3695$) został wyodrębniony w celu analizy całej populacji, tj. wszystkich postępowań bądź w celu pokazania różnic między postępowaniami na poziomie poszczególnych obszarów wiedzy.

Zbiór A1 ($N = 3695$) został wyodrębniony w celu porównania „nauki” i „sztuki” oraz w celu wyodrębnienia postępowań przeprowadzonych w samych obszarach nauki. Do nauki zostały przyporządkowane postępowania ze wszystkich obszarów nauk, natomiast do sztuki postępowania z obszaru sztuki.

Zbiór A2 ($N = 3443$) został wyodrębniony w celu porównania „nauk miękkich” z „naukami twardymi” lub w celu wyodrębnienia postępowań wyłącznie z „nauk miękkich” lub wyłącznie z „nauk twardych”. „Nauki miękkie” obejmowały postępowania z obszaru nauk humanistycznych oraz obszaru nauk społecznych, natomiast „nauki twarde” obejmowały postępowania z obszaru nauk ścisłych, obszaru nauk przyrodniczych, obszaru nauk technicznych, obszaru nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, obszaru nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze

fizycznej. W zbiorze tym nie uwzględniłam obszaru sztuki. Uzasadnieniem dla niewłączenia sztuki do nauki (w szczególności do „nauk miękkich”) jest odmiennosc praktyk akademickich w sztuce i nauce. Dotyczy to, w szczególności, efektów działalności w tych dwóch obszarach. W nauce efektami są publikacje naukowe oceniane, przede wszystkim, pod względem wartości naukowej, natomiast w obszarze sztuki są dzieła artystyczne, przy ocenie których istotnym kryterium jest wartość artystyczna (Antonowicz i in., 2016).

Zbiór A3 ($N = 1171$) został wyodrębniony w celu porównania nauk humanistycznych z naukami społecznymi. Nauki humanistyczne obejmowały postępowania z obszaru nauk humanistycznych, a nauki społeczne postępowania z obszaru nauk społecznych.

Zbiór A4 ($N = 636$) został wyodrębniony w celu sprawdzenia różnic między dziedzinami w obszarze nauk humanistycznych.

Zbiór A5 ($N = 535$) został wyodrębniony w celu sprawdzenia różnic między dziedzinami w obszarze nauk społecznych.

Zbiór A6 ($N = 468$) został wyodrębniony w celu sprawdzenia różnic między dyscyplinami w obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych. Zawiera postępowania z pięciu dyscyplin (po jednej z każdej dziedziny naukowej): ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii. Z wymienionych dyscyplin wyłoniłam dokumenty do analizy jakościowej, dlatego też wyniki analizy tego zbioru stanowią istotny kontekst dla interpretacji i rozumienia danych jakościowych.

4.2. Wyodrębniona próba z dokumentami z postępowań habilitacyjnych do analizy jakościowej

Zastosowana procedura doboru próby na potrzeby analizy jakościowej znacząco różni się od procedury, przyjętej dla badań ilościowych. Badania jakościowe mają charakter interpretacyjny i są ukierunkowane na zrozumienie określonej praktyki społecznej (Onwuegbuzie, Leech, 2007). Tym różnią się od badań ilościowych, które skupione są na wyjaśnianiu i pozwalają na generalizację wyników na całą populację. Przyjmuję za Flickiem (2010), że próba powinna obejmować „korpus empirycznych przykładów, umożliwiających jak najbardziej owocne zgłębienie zjawiska” (s. 59). Nie musi być więc próbą losową ani też próbą, obejmującą dużą liczbę przypadków. Denzin i Lincoln (2010) uzasadniają, dlaczego w badaniach jakościowych dobór będzie często mieć charakter celowy lub teoretyczny. Związane jest to, po pierwsze, z tym, co jest badane

(przedmiotem badań może być nawet „pojedynczy przypadek”), po drugie, z przyjętym przez badacza paradygmatem. Według Denzina i Lincoln (2010) badania prowadzone w nurtach postpozytywistycznym, konstrukcjonistycznym lub krytycznym wymagają przyjęcia specyficznych sposobów doboru próby. Dobór ten i jego uzasadnienie często będą „unikalne”. Badacz jest zobligowany przedstawić i uzasadnić sposób postępowania, w tym pokazać związek między sposobem postępowania a celami badania. Pokazanie tego związku jest – zdaniem Flicka (2011) – jednym z kryteriów jakości badania jakościowego. Według Marshalla (1996) badacz jakościowy, w celu odpowiedzi na postawione pytania, będzie zabiegał o „najbardziej produktywną próbę” (ang. *the most productive sample*). Tym samym, Marshall (1996) skłania się ku celowemu doborowi próby. Jednakże w badaniach jakościowych dopuszczalne jest również losowanie. Jak pokazują Onwuegbuzie i Leech (2007) czy Patton (2015), istnieje wiele szczegółowych strategii doboru próby, zależnych od celu badań i przyjętej perspektywy teoretycznej, wykorzystujących jako procedurę dobór losowy, celowy i/lub teoretyczny.

Wielkość próby w badaniach jakościowych ustalana jest na innych zasadach niż w badaniach ilościowych. Przede wszystkim, nie ma ustalonej minimalnej liczby przypadków do analizy. Onwuegbuzie i Leech (2007) twierdzą, że liczba przypadków może zależeć m.in. od: (1) celu i pytań badawczych, (2) przyjętej metody (np. studium przypadku, etnografia), (3) posługiwania się „analizą wewnątrz – przypadku” (ang. *within-case analyses*) lub „analizą między – przypadkami” (ang. *cross-case analyses*), (4) potrzeby zróżnicowania próby ze względu na różne zmienne, opisujące poszczególne przypadki (np. płeć). Wielkość próby jest często dyskutowana przez badaczy jakościowych w odniesieniu do różnych podejść teoretycznych, technik gromadzenia danych i warunków prowadzenia badań. W kontekście przeprowadzanych wywiadów zwraca się uwagę na bogactwo informacyjne wywiadów, o to, co poszczególni informatorzy mówią o interesującym badacza zjawisku. W literaturze na temat badań jakościowych można spotkać propozycje, dotyczące liczby przypadków do uwzględnienia w próbie badawczej. Onwuegbuzie i Leech (2007) proponują na przykład, aby w badaniach, mających na celu porównanie kilku grup (ang. *comparing subgroups of cases*), uwzględnić minimum trzy przypadki w każdej grupie. Oznacza to, że badania porównawcze 5 grup mogą obejmować próbę, składającą się już z 15 przypadków. Ten przykład służy jednak autorom jako punkt wyjścia do refleksji nad złożonością doboru próby. Uczeń dyskutujący na temat wielkości próby często

odwołują się do „nasylenia teoretycznego” (ang. *theoretical saturation*) lub „nasylenia danymi” (ang. *data saturation*) (zob. Francis i in., 2010; Glasser, Strauss, 1967; Hensel, Glinka, 2012; Konecki, 2000; Morse, 1995; O’Reilly, Parker, 2013; Sandelowski, 1995).

Pojęcie „nasylenia teoretycznego” wprowadzili Glaser i Strauss (1967) do określenia momentu w gromadzeniu danych, po którym wprowadzanie kolejnych danych nie powoduje wyłaniania się nowych kategorii i powiązań między kategoriami, wchodzącymi w skład wytwarzanej teorii. Według Onwuegbuziego i Leech (2007) nasylenie teoretyczne ma zastosowanie w badaniach z wykorzystaniem teorii ugruntowanej. Pojęcie „nasylenia danymi” nawiązuje do kategorii Glasera i Straussa i oznacza moment w gromadzeniu danych, po którym wprowadzanie nowych danych nie ma już znaczenia, gdyż nie pozwala na wyłonienie nowych wzorów lub wątków (O’Reilly, Parker, 2013). Jak pokazują Francis i współpracownicy (2010), nasylenie danymi może mieć zastosowanie również w badaniach jakościowych, opartych na teorii (ang. *theory-based studies*). Obie kategorie odnoszą się do ustalania wielkości próby podczas gromadzenia i analizowania danych. W przypadku wywiadów, chodzi więc o ustalenie, po jakiej liczbie wywiadów dochodzi do nasylenia (teoretycznego/danymi) i czy konieczne jest kontynuowanie badań w terenie. W przypadku badań, polegających na pogłębionej analizie zbioru dokumentów – takich jak moje badania – chodzi o ustalenie, po jakiej liczbie dokumentów można zakończyć analizę.

Francis i in. (2010) wskazują na słabości raportów badawczych w zakresie opisu postępowania z wykorzystaniem procedury „nasylenia danymi”. Proponują badaczom, aby, po pierwsze, opis procedury był na tyle dokładny, aby umożliwić czytelnikom ocenę postępowania badawczego. Po drugie zaś, aby wdrożyli oni do swojego postępowania dwa działania: (1) ustalili na podstawie celu badań wielkość próby badawczej na potrzeby wstępnej analizy, (2) ustalili tzw. kryterium zatrzymania (ang. *stopping criterion*), czyli wielkość próby do dalszej analizy, służącej sprawdzeniu, czy nastąpiło nasylenie danymi (Francis i in., 2010). W przytoczonych przez Francis i współpracowników (2010) przykładach badań jakościowych, wykorzystujących wywiad jako technikę gromadzenia danych, do nasylenia dochodziło po 10–17 wywiadach. Galvin (2015) ten rodzaj działania przy ustalaniu wielkości próby nazywa metodą opartą na „quasi-empirycznej podstawie” (ang. *quasi-empirical foundation*). Zauważa, że autorzy, oprócz metody odwołującej się do nasylenia danymi, przy uzasadnieniu doboru próby posługują się argumentacją opartą również na „mądrości

starszych” (ang. *wisdom of elders*) i na „doświadczeniu badacza” (ang. *experience of the researcher*). Metoda oparta na „mądrości starszych” polega na takim postępowaniu przy doborze próby, jakie przyjęli inni badacze, prowadzący podobne lub porównywalne badania. Metoda oparta na „doświadczeniu badacza” polega na rozważnym doborze próby przez badacza, uwzględniającego wiele czynników, np. złożoność pytań badawczych, różnorodność badanych przypadków, homogeniczność lub heterogeniczność badanej grupy. Zdaniem Galvina (2015) wielkość próby można ustalić również za pomocą metod ilościowych. Proponuje zastosowanie do ustalania wielkości próby specjalnego wzoru, który pozwala na określenie poziomu zaufania do uzyskanych wyników, a tym samym na pewien rodzaj generalizacji tych wyników. W przytoczonym przykładzie Galvin (2015) pokazuje, że identyfikacja przekonań, wyznawanych przez co najmniej 20% populacji, wymaga analizy 14 wywiadów, natomiast identyfikacja przekonań, wyznawanych przez 1% populacji, wymaga analizy już 298 wywiadów. Wynika z tego, że odkrywanie przekonań rzadko spotykanych w populacji wymaga znacznie większej próby, niż odkrywanie przekonań popularnych w populacji.

Opisane sposoby postępowania stanowiły podstawę do wyznaczenia wielkości próby w moich badaniach. Opierałam się na „doświadczeniu badacza” przy ustalaniu, jak zróżnicować próbę postępowań habilitacyjnych z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych, i ile postępowań z danej dyscypliny uwzględnić w analizie. Przyjęłam tym samym, że postępowania w określonej dyscyplinie tworzą dość homogeniczną grupę i dlatego próbka tych postępowań do analizy może być niewielka. Opierałam się na „quasi-empirycznej podstawie”, decydując się na wyłonienie dwóch zestawów dokumentów do analizy, pierwszego zestawu do wstępnej analizy oraz zestawu, który pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy doszło do nasycenia danymi. Opierałam się również na „mądrości starszych”, ustalając liczbę dokumentów do analizy. Do wstępnej analizy zdecydowałam się wyodrębnić z każdej dyscypliny po zestawie dokumentów z 15 postępowań. Sugerowałam się najczęstszą wielkością próby, jaką zidentyfikował Galvin (2015), analizując raporty z badań jakościowych. W badaniach, w których zakładano porównywanie grup, liczebność jednej grupy wynosiła najczęściej od 11 do 15 przypadków (wywiadów). W dalszej części opisuję szczegółowo strategię doboru próby.

Przyjęta przeze mnie strategia wyłonienia próby badawczej, choć inspirowana opisanymi rozwiązaniami, była, przede wszystkim, podyktowana celem rozprawy, którą jest pokazanie dyscyplinarnej różnorodności i podobieństwa w praktykach

recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych z nauk humanistycznych i społecznych.

Podobieństwa w praktykach recenzenckich wymagały wyłonienia próby postępowań habilitacyjnych, która byłaby dostatecznie zróżnicowana. Natomiast zbadanie różnorodności wymagało, aby próba pozwalała na porównanie ze sobą grup postępowań habilitacyjnych. Ponadto, materiał z postępowań habilitacyjnych musiał być odpowiednio zredukowany, aby umożliwić przeprowadzenie pogłębionej analizy dokumentów. Przyjęłam więc podejście korespondujące w pewnej mierze z opisanymi przez Pattona (2015) strategiami próbkowania, których celem był wybór przypadków, tworzących grupy bogate w informację (ang. *information-rich group*), które naświetlą wzory grupowe (praktyk społecznych). Te strategie to: (1) maksymalne zróżnicowanie próby (ang. *maximum variation (heterogeneity) sampling*) oraz (2) ukierunkowany na cel losowy dobór próby (ang. *purposeful random sampling*). Pierwsza ze strategii zakłada, że w próbie znajdą się różne przypadki, odmienne pod względem określonych zmiennych. Natomiast druga strategia zakłada, że, z wyłonionych pod względem określonych cech grup, zostaną wylosowane przypadki do dalszej analizy, co pozwoli na zmniejszenie próby badawczej i głębsze jej zbadanie.

W moich badaniach, w celu maksymalnego zróżnicowania próby, uwzględniłam w analizie taką samą liczbę postępowań z pięciu różnych dyscyplin z nauk humanistycznych i społecznych. Uwzględniłam dyscypliny, w których obecne były jak najbardziej zróżnicowane praktyki publikacyjne, z którymi związany był rodzaj osiągnięcia naukowego, stanowiącego podstawę postępowania habilitacyjnego. Z każdej dyscypliny, wyłonionej według podanego kryterium, wyodrębniłam w drodze losowania taką samą próbkę postępowań habilitacyjnych, co pozwoliło mi znacząco ograniczyć materiał do analizy. W dalszej części opisuję szczegółowo techniczną procedurę wyłaniania próby oraz samą próbę.

Do analizy jakościowej wyodrębniłam zbiór dokumentów ze 100 ukończonych postępowań habilitacyjnych, który w dalszej części nazywam **Zbiorem B**. Zastosowałam mieszany dobór próby, łącząc dobór celowo-warstwowy z doborem celowo-losowym. Według Flicka (2010) dobór celowo-warstwowy polega na utworzeniu podgrup, które mogły być porównywane między sobą, natomiast dobór celowo-losowy zakłada, że w ramach wyodrębnionej grupy lub podgrup zostanie wylosowana mniejsza próba, która zawęzi zbyt obszerny zbiór materiałów do przeanalizowania. W moich badaniach podgrupami (warstwami) są postępowania

z wyłonionych dyscyplin naukowych. Podgrupy są rozłączne, co oznacza, że każde postępowanie należy tylko do jednej podgrupy (warstwy). Liczba dokumentów z tych postępowań jest zbyt obszerna, aby poddać je analizie, stąd potrzeba zmniejszenia zbioru. Zmniejszenie liczby dokumentów do analizy polegało na przeprowadzeniu losowania warstwowego, tj. wylosowaniu po 20 postępowań z każdej dyscypliny naukowej.

Wyłonione na potrzeby **Zbioru B** dokumenty pochodziły z pięciu dyscyplin (warstw), z każdej dziedziny, znajdującej się w obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych:

- (1) dziedzina nauk ekonomicznych: ekonomia,
- (2) dziedzina nauk humanistycznych: językoznawstwo,
- (3) dziedzina nauk prawnych: prawo,
- (4) dziedzina nauk społecznych: psychologia,
- (5) dziedzina nauk teologicznych: teologia.

W przypadku dziedziny nauk teologicznych podstawą była cała dziedzina. Dla uproszczenia wywodu w dalszej części dysertacji posługuję się jednak *teologią* jako nazwą dyscypliny, odpowiadającą dziedzinie nauk teologicznych.

Wybór dyscyplin miał charakter celowy. Podstawą wyłaniania dyscyplin z poszczególnych dziedzin nauki było zachowanie balansu pomiędzy odsetkiem postępowań, w których rodzajem osiągnięcia naukowego były monografie i cykle publikacji. Wybrałam więc dyscypliny, w których stosunek postępowań z jednym i drugim rodzajem osiągnięcia naukowego był najbliższy 1:1. Wyjątek stanowiła dziedzina nauk społecznych, gdzie największą równowagę odnotowałam w nauce o poznaniu i komunikacji społecznej. Dyscypliny tej nie wybrałam jednak z uwagi na liczebność postępowań (zaledwie 2). Potrzeba zachowania równowagi opierała się, przede wszystkim, na przeglądzie literatury, który ukazywał różnice w praktykach publikowania naukowego w różnych dziedzinach nauki. Wyłonienie materiału do analizy z dyscyplin, w których występował stosunek pomiędzy postępowaniami najbliższy równowadze (Tabela 8), pozwoliła więc porównać materiał z dyscyplin o zróżnicowanych praktykach publikowania naukowego.

Tabela 8. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Rodzaj osiągnięcia naukowego* z poszczególnych dyscyplin naukowych w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 1171$)

Dziedzina	Dyscyplina	N	Monografia		Cykl publikacji	
			n	%	n	%
Dziedzina nauk ekonomicznych	Ekonomia*	82	56	68,3	26	31,7
	Finanse	30	21	70	9	30
	Nauki o zarządzaniu	70	64	91,4	6	8,6
	Towaroznawstwo	5	4	80	1	20
Dziedzina nauk humanistycznych	Archeologia	30	10	33,3	20	66,7
	Bibliologia i informatologia	13	125	8	124	5,8
	Etnologia	8	283	18,2	301	14,1
	Filozofia	60	43	71,7	17	28,3
	Historia	123	96	78	27	22
	Historia sztuki	11	8	72,7	3	27,3
	Językoznawstwo*	149	104	69,8	45	30,2
	Kulturoznawstwo	25	18	72	7	28
	Literaturoznawstwo	152	120	78,9	32	21,1
	Nauki o rodzinie	0	N/A	N/A	N/A	N/A
	Nauki o sztuce	16	15	93,8	1	6,3
	Nauki o zarządzaniu	3	1	33,3	2	66,7
Religioznawstwo	3	1	33,3	2	66,7	
Dziedzina nauk prawnych	Nauki o administracji	2	2	100	0	0
	Prawo*	151	134	88,7	17	11,3
	Prawo kanoniczne	6	6	100	0	0
Dziedzina nauk społecznych	Nauki o bezpieczeństwie	17	17	100	0	0
	Nauki o mediach	0	N/A	N/A	N/A	N/A
	Nauki o obronności	6	5	83,3	1	16,7
	Nauki o polityce	59	41	69,5	18	30,5
	Nauki o polityce publicznej	0	N/A	N/A	N/A	N/A
	Nauki o poznaniu i komunikacji społecznej	2	1	50	1	50
	Pedagogika	23	18	78,3	5	21,7
	Psychologia*	43	27	62,8	16	37,2
Socjologia	39	25	64,1	14	35,9	
Dziedzina nauk teologicznych	Teologia*	43	100	6,4	152	7,1*

Adnotacja. *Wybrane dyscypliny. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

Dobór postępowań z wybranych dyscyplin miał charakter losowy. Z każdej dyscypliny zostało wylosowanych po 20 postępowań, tworzących zbiór 300 recenzji do analizy (trzy recenzje na postępowanie). Wylosowane postępowania stanowiły następujący odsetek postępowań z danej dyscypliny naukowej: ekonomia (24%), językoznawstwo (13%), prawo (13%), psychologia (46%), teologia (46%), co oznacza, że z każdej dyscypliny zostało przeanalizowanych łącznie od 13% do 46% recenzji.

Dokumenty analizowałam jakościowo w dwóch rundach, zgodnie z zaleceniami Francis i współpracowników (2010). Na potrzeby pierwszej rundy, służącej wstępnemu wyłonieniu wzorów i wątków z 20 postępowań, zostały wylosowane zestawy dokumentów z 15 postępowań habilitacyjnych (225 recenzji). Pozostałe zestawy dokumentów z 5 postępowań habilitacyjnych (75 recenzji) zostały przeznaczone do drugiej rundy analizy służącej sprawdzeniu, czy nastąpiło nasycenie danymi. Tabela 9 pokazuje, jak kształtowała się liczba recenzji wyodrębnionych do pierwszej i drugiej rundy analizy.

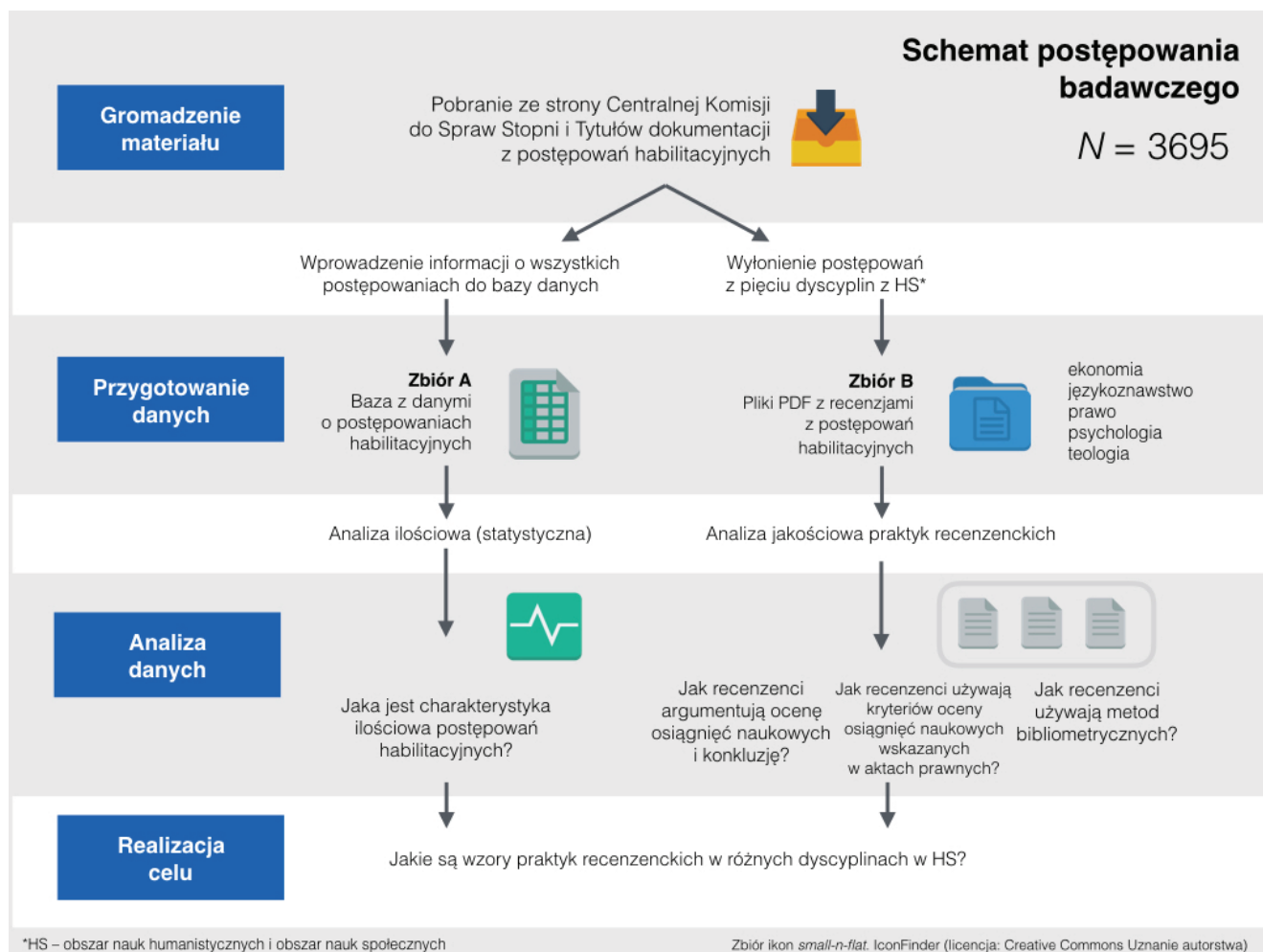
Tabela 9. Liczba recenzji z postępowań habilitacyjnych, uwzględnionych w analizie ($N = 300$)

Dyscyplina	Pierwsza runda analizy	Druga runda analizy	Ogółem
	<i>n</i>	<i>n</i>	<i>n</i>
Ekonomia	45	15	60
Językoznawstwo	45	15	60
Prawo	45	15	60
Psychologia	45	15	60
Teologia	45	15	60

Pogłębioną analizę jakościową poprzedziła analiza frekwencyjna. Została ona przeprowadzona na pełnym **Zbiorze B**, tj. na 300 recenzjach ze 100 postępowań habilitacyjnych.

5. Właściwa analiza

W tej części opisałam metody analizy, wykorzystanie odpowiednio do analizy danych ilościowych i analizy danych jakościowych. Na Rysunku 9 przedstawiłam schemat postępowania badawczego.

Rysunek 9. Schemat postępowania badawczego.

Rysunek 9 pokazuje, jak zaplanowane metody analizy (ilościowa i jakościowa) będą wiązać się z danymi ze [Zbioru A](#) i ze [Zbioru B](#).

5.1. Analiza ilościowa

[Zbiór A](#) został poddany analizie ilościowej, której celem było scharakteryzowanie całego zbioru postępowań habilitacyjnych, a tym samym udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowań habilitacyjnych? Analiza ilościowa składała się z dwóch części: eksploracyjnej oraz confirmacyjnej. Tabela 10 przedstawia wyłonione zmienne, które posłużyły do zbudowania hipotez.

Tabela 10. Zmienne zależne i niezależne w analizie ilościowej

Rodzaj zmiennej	Nazwa zmiennej	Etykieta zmiennej	Wartości
Zależna	nadanie	Rezultat postępowania habilitacyjnego	1 – nadano; 2 – nie nadano
Niezależna	plec_h	Płeć habilitanta	1 – kobieta; 2 – mężczyzna
	osiągnięcie	Rodzaj osiągnięcia naukowego	1 – monografia; 2 – cykl publikacji; 3 – inne
	data_dr	Data nadania stopnia doktora	[ROK]
	data_wniosek	Data wniosku do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów	[ROK]
	data_uchwala	Data uchwały jednostki organizacyjnej o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego	[ROK]
	Liczba_lat_dr_wniosek	Liczba lat między nadaniem stopnia doktora a datą wniosku	[LICZBA LAT]
	czas_druchwala	Liczba lat między nadaniem stopnia doktora a datą uchwały	[LICZBA LAT]
	jednostka	Jednostka organizacyjna przeprowadzająca postępowanie	[NAZWA JEDNOSTKI]
	dyscyplina	Nazwa dyscypliny	[NAZWA DYSCYPLINY]
	rec1	Wynik recenzji 1	1 – pozytywna; 2 – negatywna
	rec2	Wynik recenzji 2	1 – pozytywna; 2 – negatywna
	rec3	Wynik recenzji 3	1 – pozytywna; 2 – negatywna
	liczba_pozytywnych_rec	Liczba recenzji pozytywnych	[LICZBA RECENZJI]
	przewaga_rec_pozytywnych	Przewaga recenzji pozytywnych	1 – tak; 2 – nie
	zgodność_rec	Zgodność wyników recenzji	1 – zgodne; 2 – niezgodne
plec_rec1	Płeć recenzenta 1	1 – kobieta; 2 – mężczyzna	
plec_rec2	Płeć recenzenta 2	1 – kobieta; 2 – mężczyzna	
plec_rec3	Płeć recenzenta 3	1 – kobieta; 2 – mężczyzna	

Adnotacja. Uzyskanie kwalifikacji I stopnia w dziedzinach sztuki jest uznawane za równoważne z uzyskaniem stopnia doktora.

Z uwagi na to, że moje dane były tzw. danymi zastanymi, nie zaś wywołanymi, wykaz przedstawiony w Tabeli 10 ograniczyłam do zmiennych, których wartości można było ustalić na podstawie zgromadzonej dokumentacji z postępowań habilitacyjnych. To również ograniczało możliwość testowania wszystkich hipotez, które mogłyby naświetlić tło praktyk recenzenckich.

Wykonany przegląd literatury (Rozdziały I–II) pozwolił mi założyć, że istnieją różnice między liczbą awansów naukowych kobiet i mężczyzn, czy szerzej obecnością osób jednej i drugiej płci w nauce. Znacznie więcej mężczyzn niż kobiet posiada wyższe stopnie naukowe (Rodzik, 2016a), co związane jest z opisanym w Rozdziale I zjawiskiem „nieszczelnego rurociągu” (Blickenstaff, 2005; Młodożeniec, Knapińska, 2013). Jednakże mimo przewagi liczebnej mężczyzn na wyższych stanowiskach i z wyższymi stopniami w sektorze nauki, widoczne są różnice w udziale kobiet w różnych dziedzinach nauki (zob. GUS Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, 2016). Zatem założyłam, że można spodziewać się różnic pomiędzy dyscyplinami w obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych w zakresie liczby kobiet i mężczyzn. Kobiety i mężczyźni różnią się pod względem samooceny swoich kompetencji, a tym samym skuteczności. Jak pokazują wyniki badań, kobiety zaniżają zwykle swoje kompetencje (Gneezy i in., 2003). Mężczyźni natomiast wysoko oceniają swoją skuteczność i dlatego są gotowi podjąć ryzyko, związane z awansem naukowym, nawet gdy ich osiągnięcia odbiegają od oczekiwanych (Baker, 2010). Na tej podstawie przyjąłam, że postępowania habilitacyjne kobiet i mężczyzn będą się różnić pod względem rezultatu postępowania. Założyłam również, że z uwagi na różne podejście kobiet do konkurowania, podejmowania ryzyka i samooceny kobiet będą różnić się od mężczyzn liczbą lat między uzyskaniem stopnia doktora a uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego.

Naukowcy powinni uzyskiwać kolejne stopnie w awansach naukowych w określonych ramach czasowych (Achmatowicz, 2011). Jest to wyraz przyjęcia modelu, opierającego się na zasadzie „pnij się w górę lub odpadaj” (Kwiek, 2015). Z tą zasadą nie korespondują postępowania habilitacyjne, realizowane wiele lat po uzyskaniu stopnia doktora. Według Kwieka (2015) tak długi okres między awansami może oznaczać, że kandydat do stopnia doktora habilitowanego nie jest czynnym naukowcem w rozumieniu przedstawionego modelu, a jego jedyną motywacją jest zachowanie miejsca pracy. Na tej podstawie założyłam, że „przeterminowane” postępowania, czyli te, które zostały wszczęte po 8 latach od uzyskania stopnia doktora, będą częściej kończyć się odmową nadania stopnia doktora habilitowanego niż postępowania wszczęte po krótszym okresie niż 8 lat. Rørstad i Aksnes (2015) wykazali, że wraz z wiekiem produktywność uczonych obniża się w wielu „naukach twardych”, taki spadek nie następuje jednak w humanistyce i naukach społecznych. Dlatego należy spodziewać się, że w „naukach miękkich” kariera naukowa będzie

bardziej rozciągnięta w czasie, a tym samym liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego będzie w nich wyższa niż w „naukach twardych”. Przyjęłam, że w początkowym okresie wejścia w życie reformy awansów naukowych kryteria oceny, w szczególności miary ilościowe niedopasowane do humanistyki i nauk społecznych (Brzeziński, 2016; Izdebski, Zieliński, 2015), będą sprawiać, że w „naukach miękkich” będzie więcej postępowań zakończonych porażką niż w postępowaniach wszczętych w późniejszym okresie funkcjonowania nowych zasad w habilitacji. Z uwagi na lepsze dopasowanie kryteriów do oceny uczonych w „naukach twardych”, nie zakładałam istnienia takiego efektu w tej grupie nauk.

Jak wykazałam w Rozdziale II.4.1, „nauki miękkie” różnią się od „nauk twardych” kanałami komunikacji naukowej. Głównym kanałem w „naukach twardych” jest czasopismo, natomiast w „naukach miękkich” ważnym kanałem komunikacji jest książka (Hicks, Wang, 2009; Nederhof i in., 1989). Dlatego też przyjęłam, że w „naukach miękkich” monografia będzie częściej stanowić podstawę postępowania habilitacyjnego niż w „naukach twardych”. Jednocześnie założyłam, że w „naukach twardych” wszczęcie postępowania na podstawie monografii (a więc publikacji niewpisującej się w dominujący w tej grupie nauk wzorzec publikowania) będzie świadczyć o niskim potencjale uczonego do przygotowania cyklu publikacji i dlatego takich postępowań będzie więcej wśród postępowań „przeterminowanych” aniżeli wśród postępowań „nieprzeterminowanych”. Sivertsen (2016) wykazał, że wzory publikowania związane z kanałami komunikacji różnią się między dyscyplinami. Omówione przez niego różnice dotyczyły dyscyplin w obszarze humanistyki i nauk społecznych. Na tej podstawie przyjęłam założenie o różnicach między wybranymi dyscyplinami (ekonomią, językoznawstwem, prawem, psychologią i teologią) pod względem udziału postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji.

Bez względu na to, czy podstawą postępowania była monografia czy cykl publikacji, istotne – dla wyniku oceny – są rekomendacje recenzentów. Zgodność tych rekomendacji, a także ich spójność z wynikiem ewaluacji uczonego, pozwala zdaniem wielu badaczy sprawdzić rzetelność oceny koleżeńskiej (np. Bornmann, 2008; Weller, 2001). Przyjmując takie rozumienie rzetelności, chciałam sprawdzić, czy rezultat oceny – czyli nadanie lub odmowa nadania stopnia doktora habilitowanego przez jednostkę przeprowadzającą postępowanie – jest spójny z rekomendacją recenzentów. Dlatego postawiłam hipotezę zakładającą, że w postępowaniach zakończonych sukcesem będzie więcej pozytywnych recenzji niż w postępowaniach zakończonych porażką.

Wyłoniłam łącznie dziesięć hipotez badawczych, które wiążą się z czterema zagadnieniami: płci uczonych, czasu, kanałów komunikacji naukowej oraz udziału jednostek organizacyjnych w rezultatach postępowań habilitacyjnych. Poniżej zamieszczam ich wykaz:

- **Hipoteza 1:** Postępowania przeprowadzone w dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii, teologii) różnią się pod względem płci habilitantów.
- **Hipoteza 2:** Postępowania habilitacyjne kobiet różnią się od postępowań habilitacyjnych mężczyzn pod względem rezultatu postępowania.
- **Hipoteza 3:** Postępowania habilitacyjne kobiet i mężczyzn różnią się pod względem liczby lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego.
- **Hipoteza 4:** Postępowania habilitacyjne, w których uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego została podjęta powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, częściej kończą się porażką, niż postępowania, w których uchwała ta została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora.
- **Hipoteza 5:** W postępowaniach habilitacyjnych z „nauk miękkich” liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego jest większa niż w postępowaniach habilitacyjnych z „nauk twardych”.
- **Hipoteza 6:** W „naukach miękkich” postępowania habilitacyjne wszczęte w latach 2011–2012 częściej kończyły się porażką niż postępowania habilitacyjne wszczęte w latach 2013–2015.
- **Hipoteza 7:** W „naukach miękkich” monografia częściej stanowi podstawę postępowania habilitacyjnego niż w „naukach twardych”.
- **Hipoteza 8:** W „naukach twardych” monografia częściej stanowi podstawę postępowania habilitacyjnego w postępowaniach, w których uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego została podjęta powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, niż w postępowaniach, w których uchwała ta została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora.
- **Hipoteza 9:** Postępowania przeprowadzone w dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii, teologii) różnią się pod względem liczby postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji.

- **Hipoteza 10:** W postępowaniach zakończonych sukcesem było więcej pozytywnych recenzji niż w postępowaniach zakończonych porażką.

W dalszej części omawiam sposób postępowania, jaki przyjęłam w dwóch częściach analizy ilościowej: eksploracyjnej oraz confirmacyjnej.

Analiza eksploracyjna polegała na dostarczeniu ilościowej charakterystyki pełnych danych (ang. *full data*) zgromadzonych w [Zbiorze A](#). Przyjęłam za Zuurem i współpracownikami (2010), że taka charakterystyka ma duży potencjał do odkrycia wzorów w danych i nie może być traktowana wyłącznie jako etap badań confirmacyjnych, w którym sprawdza się, czy spełnione są założenia dla danego testu statystycznego. Za pomocą statystyk opisowych scharakteryzowałam rozkład wartości następujących zmiennych: *Obszar wiedzy, Dziedzinę nauki i Dyscyplinę, Płeć habilitanta, Rodzaj osiągnięcia naukowego, Rezultat postępowania habilitacyjnego, Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*. W przypadku zmiennych ciągłych zaprezentowałam wartości średniej, mediany i odchylenia standardowego. Dla tych zmiennych przedstawiłam również wynik testu Kołmogorowa-Smirnowa (powyżej 100 obserwacji) lub Shapiro-Wilka (do 100 obserwacji), sprawdzającego, czy rozkład wartości zmiennej jest zgodny z rozkładem normalnym. Hipotezę zgodności rozkładu z rozkładem normalnym przyjęłam dla wyniku, przy którym $p > 0,05$. Sprawdziłam również, czy w analizowanym zbiorze występują obserwacje z wartościami odstającymi, czyli tzw. dewianci. Do ich identyfikacji posłużyłam się metodą Tukeya (1977), opartą na wartości rozstępu międzykwartylowego (ang. *interquartile range IQR [RQ]*).

Wartość RQ odpowiada różnicy między trzecim a pierwszym kwartylem:

$$RQ = Q3 - Q1$$

Według Tukeya (1977) wartości odstające wykraczać będą poza przedział:

$$(Q1 - 1,5 * RQ; Q3 + 1,5 * RQ)$$

W przypadku zmiennych jakościowych, za wyjątkiem sytuacji, gdy dysproporcje między obserwacjami, przyjmującymi określone wartości, niewystarczająco świadczyły o różnicach między grupami, wykonałam test χ^2 zgodności. O tym, czy różnica między dwoma grupami jest istotna, świadczył wynik testu z $p < 0,05$.

Analiza confirmacyjna miała na celu sprawdzenie dziesięciu hipotez badawczych (zob. Rozdział III.5.1). Do testowania różnic między dwiema grupami niezależnymi

stosowałam test rangowy U Manna-Whitneya, stanowiący nieparametryczny odpowiednik testu T studenta. Test nieparametryczny wybrałam z uwagi na brak spełnienia założeń dla testu parametrycznego o równoliczności grup oraz rozkładzie zbieżnym z rozkładem normalnym. O tym, czy różnica między dwoma grupami jest istotna, świadczył wynik testu na poziomie $p < 0,05$. Do oszacowania wielkości (siły) efektu zastosowałam rangowy współczynnik korelacji dwuseryjnej Glassa (r_g) przyjmujący wartości z przedziału $\langle -1; 1 \rangle$, którego wartość interpretuje się w taki sam sposób, jak r Pearsona (King, Minium, 2009). Do testowania związku między zmiennymi kategoryjnymi (nominalnymi) wykorzystałam test χ^2 niezależności zmiennych. Hipotezę zerową odrzucałam, gdy wynik testu był na poziomie $p < 0,05$. Do oszacowania wielkości efektu zastosowałam dwie miary: ϕ oraz V -Cramera. Pierwszą miarę (ϕ) używałam, gdy tabela krzyżowa miała rozmiar 2×2 ($df = 1$), a drugą miarę (V -Cramera) przy tabeli krzyżowej o rozmiarze większym niż 2×2 ($df > 1$) (Rycielski, Brzezicka, 2013). Za Cohenem (1988) przyjąłam następującą interpretację wartości wskaźników siły efektu: 0,1 – efekt mały, 0,3 – efekt przeciętny, 0,5 – efekt duży.

Analiza ilościowa została przeprowadzona za pomocą oprogramowania IBM SPSS Statistics 24.

5.2. Analiza jakościowa

Zbiór B został poddany analizie jakościowej, mającej na celu opisanie i zrozumienie praktyk ewaluacji osiągnięć naukowych przez recenzentów, a tym samym udzielenie odpowiedzi na następujące szczegółowe pytania badawcze: (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję?; (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych?; (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych? Dzięki temu będę mogła udzielić odpowiedzi na główne pytanie: Jakie są wzory praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach? Analizowany zbiór obejmował recenzje z postępowań habilitacyjnych z ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii i teologii.

Recenzje traktuję jako dokumenty, które stanowią źródło, umożliwiające zrekonstruowanie praktyk recenzenckich. Zawarte sformułowania w recenzjach traktuję jako manifestacje (przejawy) działań pojedynczych recenzentów, które składają się na daną praktykę społeczną, a dokładnie – praktykę recenzencką. Przyjmuję rozumienie

praktyk społecznych oraz mechanizm badania działań, składających się na daną praktykę z dokumentów (traktowanych jako środek komunikacji) przedstawione w pracy Kulczyckiego (2015) i oparte na ideacyjnej koncepcji kultury. Przyjmuję, że praktyki recenzenckie wraz z praktykami publikowania naukowego, praktykami uczestniczenia w konferencjach naukowych, praktykami badań naukowych oraz innymi praktykami naukowymi stanowią część dziedziny kultury, jaką jest nauka, a ta z kolei stanowi część obszaru kultury symbolicznej. Praktyki te składają się z działań, które zgodnie z założeniami kultury symbolicznej są nastawione na interpretację, a więc podejmowane w taki sposób, aby były zrozumiałe dla członków wspólnoty uczestniczącej w danej praktyce. Dlatego działania te są intencjonalne i racjonalne. Na przykład, argumentowanie przez recenzenta negatywnej oceny osiągnięć naukowych habilitanta jest działaniem wykonywanym z myślą o drugiej osobie (członku komisji habilitacyjnej, habilitancie, innym uczonym, czytającym recenzję udostępnioną na stronie internetowej CK), która będzie to działanie interpretowała. Z drugiej strony, to, jak dane działanie jest wykonywane, jest – jak wyjaśnia Kulczycki (2015) – zależne od „typ[u] praktyki, do której owo działanie przynależy” i dlatego można powiedzieć, że dane działanie jest „realizacją praktyki na poziomie indywidualnym” (s. 62). Innymi słowy, sposób wykonania działania odtwarza sposoby, na jakie podobne działania (stanowiące część tej samej praktyki), były wcześniej wykonywane, a także odtwarza to, co uczestnicy praktyki o niej sądzą, a więc wyobrażenia zbiorowe o danej praktyce. Na tej podstawie w mojej pracy przyjmuję założenie, że poznanie praktyk recenzenckich może odbywać się poprzez analizę działań recenzentów, których przejawami są same recenzje (ich fragmenty).

Zastosowałam metodę analizy, która nazywam, za Bloomberg i Volpe (2016), „analizą ukierunkowaną teorią” (ang. *theory-driven analysis*) lub „analizą na podstawie teorii” (ang. *theory-based analysis*). Ukierunkowanie teorią oznacza, że punktem wyjścia przy analizie nie są surowe dane, jak w teorii ugruntowanej, ale teoria lub koncepcja. Na podstawie teorii, koncepcji (Bloomberg, Volpe, 2016) czy wyników badań zaprezentowanych w literaturze naukowej (Hatch, 2002) powstaje rama analityczna, której częścią jest drzewo kodowe lub matryca kodów, składające się z kodów (Crabtree, Miller, 1999). Utworzony zestaw kodów może być zamknięty lub otwarty na zmiany (np. dodawanie nowych lub zmienianie zastanych kodów). Rama analityczna stanowi podstawę dla przeszukiwania surowych danych pod kątem wyrażonych za jej pomocą zainteresowań badacza. Pozwala, przede wszystkim,

w sposób celowy zredukować zbiór, który będzie mógł być analizowany w bardziej pogłębiony sposób.

Moje działania znacząco ukierunkowała praca Hatcha (2002). Autor ten nazywa swoją metodę ukierunkowaną teorią „analizą typologiczną” (ang. *typological analysis*). Proponuje, aby analizę przeprowadzić według następujących kroków: (1) identyfikacja kategorii do analizy na podstawie „teorii, zdrowego rozsądku i/lub celów badawczych” (s. 153), (2) przeczytanie materiału i oznaczeniu fragmentów związanych z kategoriami [kodowanie], (3) poszukiwanie wzorów, wątków i relacji, (4) przeczytanie [zredukowanego] materiału wraz z kodowaniem fragmentów, które stanowią przykłady wzorów, (5) zdecydowanie, czy dane faktycznie dokumentują wzory, czy istnieją dane, które przeczą zaproponowanym wzorom, (6) przeszukiwanie danych poza danymi wyodrębnionymi jako przykłady wzorów, pod kątem dostrzeżenia wcześniej nieodkrytych prawidłowości, (7) poszukiwanie relacji między kategoriami i zidentyfikowanymi wzorami, (8) tworzenie uogólnień [kategoryzacja], przygotowanie pojedynczych zdań opisujących wzory i wątki, (9) wybór fragmentów materiału jako egzemplifikacji wzorów przedstawianych w wynikach (Hatch, 2002). Podkreślenia wymaga w szczególności tworzenie wątków i wzorów, które ujawniają prawidłowości odkryte/potwierdzone przez badacza dzięki danym, a tym samym udokumentowane w tych danych. Wątki to zagadnienia lub idee, wyrażone w formie zdań lub fraz, które badacz formułuje podczas analizy danych (Gibbs, 2011). Dlatego można powiedzieć, że wątki nadają sens danym (Bloomberg, Volpe, 2016). W wyniku interpretacji danych wyłaniane są również wzory. Są to prawidłowości, które badacz formułuje na podstawie dostrzeżonych: podobieństw, różnic, sekwencji występowania, częstości, związków itd. (Gibbs, 2011; Hatch, 2002). Jak podkreśla Saldaña (2009), wyłanianie wzorów nie może polegać wyłącznie na wynajdywaniu podobnych przypadków, gdyż nawet bardzo odmienne przypadki mogą mieć cechy wspólne i, tym samym, stanowić egzemplifikacje tego samego wzoru. Kolejność wyłaniania wzorów i wątków może być dwojaka. Po pierwsze, z danych przyporządkowanych do (wyłonionego) wątku mogą być wyodrębnione wzory praktyk. Zatem w takim postępowaniu najpierw wyłaniany jest wątek, a następnie wzór. Po drugie, z całego lub zredukowanego (w wyniku kodowania) zbioru danych mogą być wyłonione wzory praktyk, które następnie są łączone na podstawie różnych cech w grupy i opatrywane nazwą wątku. Zatem, w takim postępowaniu najpierw wyłaniany jest wzór, a następnie wątek.

Porządkowanie jednostek znaczeniowych (kategorii i subkategorii, wątków i wzorów), następuje po zakodowaniu danych i pogrupowaniu zakodowanych fragmentów (jeszcze przed wyłonieniem wątków i wzorów) lub po wyłonieniu wątków i wzorów. Porządkowanie polega na organizowaniu tych jednostek w nowe struktury, np. (a) linearną, (b) taksonomiczną, (c) hierarchiczną, (d) sekwencyjną, (e) strukturę, w której dwie jednostki jednocześnie mają wpływ na trzecią jednostkę, (f) strukturę, w której występuje efekt domina itd. (Saldaña, 2009). Takie organizowanie jednostek znaczeniowych pozwala na formułowanie nowych wniosków oraz wspiera uogólnienia. Jest również nieodzownym elementem w przygotowaniu schematu prezentacji wyników w raporcie z badań.

Po przedstawieniu źródeł inspiracji, w dalszej części przechodzę do opisu zaprojektowanej na potrzeby badań własnych procedury postępowania.

Procedura postępowania

Opis procedury podzieliłam na sześć etapów: (1) *Stworzenie ram analitycznych*, (2) *Kodowanie*, (3) *Wylanianie wątków i wzorów*, (4) *Analiza frekwencyjna*, (5) *Weryfikacja wątków i wzorów*, (6) *Uogólnianie wyników*. W dalszej części przedstawiam szczegółowy zakres działań podjętych w każdym etapie.

Stworzenie ram analitycznych

W swojej analizie wykorzystałam trzy ramy analityczne (ang. *analytical frameworks*), utworzone w oparciu o określone dokumenty i pytania badawcze. Każdą ramę analityczną opatrzyłam własną nazwą, wskazującą na jej przeznaczenie: (I) *Argumentacja recenzentów*, (II) *Wykorzystanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych*, (III) *Wykorzystanie metod bibliometrycznych*. Ramy zawierały predefiniowane zestawy kodów. Zestawy te nie były zamknięte. Podczas kodowania zaistniała potrzeba rozszerzenia ram analitycznych o dodatkowe kody.

Kodowanie

Kodowaniu poddałam recenzje z postępowań habilitacyjnych. Zostały one wprowadzone do programu MaxQDA Plus 12 wraz z trzema ramami analitycznymi. Kodowanie od strony technicznej polegało na zaznaczeniu fragmentów dokumentu i przypisaniu do nich kodu lub subkodu z określonej ramy analitycznej. Zakodowany fragment obejmował: jedno zdanie, wiele zdań, tabelę, fragment tabeli lub rysunek. Stosowanie poszczególnych ram analitycznych różniło się od siebie. Pierwsza rama

(„Argumentacja recenzentów”) wymagała identyfikacji fragmentów, w których pojawia się argumentacja do oceny osiągnięć habilitanta lub konkluzji. Druga rama wymagała identyfikacji fragmentów, w których recenzenci używają określonych kryteriów oceny, przytaczając nazwy tych kryteriów lub umieszczając w dokumentach opisy dorobku, które można rozpoznać jako przykłady określonych osiągnięć (np. fragment z opisem bibliograficznym artykułu naukowego wraz z podaną wartością wskaźnika impact factor był kodowany za pomocą kodu: Publikacje w czasopismach z JCR). Trzecia rama wymagała identyfikacji fragmentów, w których recenzenci używają określonych nazw wskaźników i narzędzi bibliometrycznych oraz instytucji zajmujących się bibliometrią. Wyjątek stanowiły kody, zgrupowane w kategorii Ogólne, których użyłam również do kodowania fragmentów, świadczących o sposobie wykorzystania przez recenzentów metod bibliometrycznych.

Proces kodowania rozpoczęłam od wyszukiwania leksykalnego w recenzjach nazw wskaźników i narzędzi bibliometrycznych, ujętych w kodach i subkodach, należących do ramy trzeciej. Wyszukane fragmenty (pojedyncze wiersze z wyszukaną frazą) były automatycznie kodowane. Przy wyszukiwaniu używałam różnych form nazw, w tym również form błędnych (np. ERICH, indeks Hirsha), a także opcji lematyzacji, pozwalającej na wyszukanie podanych w kwerendzie słów, zapisanych w innej formie gramatycznej. Następnie czytałam zawartość wszystkich dokumentów dwukrotnie. Przy pierwszym czytaniu posługiwałam się ramą trzecią. Automatyczne kodowanie pozwoliło wyeksponować fragmenty, wymagające szczególnej uwagi. Podczas czytania, zmieniałam objętość zakodowanych fragmentów, aby uzyskać fragmenty, których dalsza analiza pozwoli na realizację założonych celów. Kodowałam również nowe fragmenty. Przy drugim czytaniu, posługiwałam się ramą pierwszą i drugą.

Kodowanie pozwoliło mi na zredukowanie zawartości dokumentów do fragmentów znaczących dla postawionych celów badawczych. W ten sposób uzyskałam zbiór fragmentów do dalszej analizy, które nazywam „zredukowanymi danymi”. Podczas kodowania prowadziłam notatki w dzienniku badawczym. Obejmowały one moje spostrzeżenia na temat praktyk recenzenckich. Odrębnie zapisywałam spostrzeżenia, dotyczące praktyk zauważonych przy kodowaniu dokumentów z poszczególnych dyscyplin naukowych, a odrębnie spostrzeżenia, dotyczące praktyk zauważonych w dokumentach w wielu dyscyplinach naukowych.

Opisaną procedurę kodowania i prowadzenia notatek w dzienniku badawczym realizowałam w dwóch rundach. W pierwszej rundzie zakodowanych zostało 225 recenzji z 75 postępowań (po 15 postępowań z ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii). W drugiej rundzie zakodowanych zostało 75 recenzji z 25 postępowań (po 5 postępowań z analizowanych dyscyplin).

Wylanianie wątków i wzorów

W pierwszej rundzie, po ukończeniu kodowania 225 recenzji z 75 postępowań, przeanalizowałam zakodowane fragmenty oraz sporządzone podczas kodowania notatki. Podczas czytania identyfikowałam zagadnienia, idee i prawidłowości, które następnie łączyłam w grupy znaczeniowe⁹⁶. Jednocześnie, oznaczałam fragmenty, które mogły posłużyć jako egzemplifikacja. Następnie, na podstawie grup znaczeniowych formułowałam wątki i wzory. W drugiej rundzie, po ukończeniu kodowania 75 recenzji z 25 postępowań, zastosowałam tę samą procedurę, tj. analizowałam zakodowane fragmenty oraz sporządzone notatki, łączyłam je w grupy znaczeniowe i poszukiwałam nowych wątków i wzorów (praktyk recenzenckich). Oznaczałam również fragmenty, stanowiące dobrą egzemplifikację zidentyfikowanych w pierwszej rundzie zagadnień, idei i prawidłowości. Nie dostrzegłam nowych wątków i wzorów podczas analizy danych w drugiej rundzie, dlatego uznałam, że doszło do nasycenia danymi i że „kryterium zatrzymania” zostało osiągnięte po analizie 15 dodatkowych recenzji na dyscyplinę. Do nasycenia danymi doszło, z pewnością, wcześniej, jednakże przyjęcie opisanej procedury zmniejszyło ryzyko związane z pominięciem ważnych wątków i wzorów, a tym samym uwiarygodniło uzyskane wyniki.

Analiza frekwencyjna

Wykonałam analizę frekwencyjną wykorzystania nazw wskaźników i narzędzi bibliometrycznych oraz instytucji, zajmujących się bibliometrią. Analiza objęła [Zbiór B](#), składający się z 300 dokumentów. Wyniki zostały przedstawione w sekcji poświęconej wynikom analizy jakościowej. Moim celem było pokazanie, czy oraz w ilu dokumentach recenzenci używali nazw związanych z bibliometrią, a tym samym pokazanie praktyk używania poszczególnych nazw w analizowanych dyscyplinach

---

⁹⁶ Ten etap wielu autorów (Bloomberg, Volpe, 2016; Gibbs, 2011 i in.) nazywa kategoryzacją. Z uwagi na to, że pojęcie kategorii używam do opisu nadrzędnego względem kodów elementu drzewa kodowego, zdecydowałam się nie używać tego pojęcia w innym znaczeniu. Zamiast kategoryzacji piszę więc o „łączeniu w grupy znaczeniowe”.

naukowych. Tabele z wynikami miały charakter jedynie uzupełniający⁹⁷ dla prezentacji wyników pogłębionej analizy jakościowej wykorzystania metod bibliometrycznych, dlatego też nie zostały umieszczone w sekcji z wynikami analizy ilościowej.

Weryfikacja wzorów i wątków

Proces weryfikacji składał się z dwóch rund. W pierwszej rundzie zapoznałam się ze wszystkimi fragmentami oznaczonymi jako przykłady wątków i wzorów. Sprawdziłam, czy faktycznie dokumentują one te zagadnienia, idee oraz prawidłowości i czy opis właściwie oddaje znaczenie danego wątku lub wzoru. W drugiej rundzie dokonałam przeglądu zredukowanych danych, czyli przeglądu wszystkich zakodowanych fragmentów. To zadanie służy sprawdzeniu, czy nie zostały pominięte jakiegokolwiek nowe wątki lub wzory. Sprawdzałam również, czy dane nie dostarczają dowodów świadczących o niewłaściwej identyfikacji wątków i wzorów. Podczas tego postępowania dokonywałam niezbędnych korekt. Rozdzieliłam lub połączyłam kilka zidentyfikowanych wątków i wzorów. Wprowadziłam zmiany w opisie i zdecydowałam, które fragmenty najlepiej dokumentują dane zagadnienie, ideę lub prawidłowość.

Uogólnianie wyników

Na potrzeby opisu wyników wątki i wzory praktyk recenzenckich łączyłam w większe grupy, skupione wokół określonego „tematu”. Łączący te elementy „temat” odpowiadał szerszej idei lub procesowi. W organizacji wątków i wzorów poszukiwałam różnego typu porządków (np. klasyfikując wątki i wzory, tworząc ich hierarchie, ustalając porządek na podstawie ich związku z określonym zjawiskiem lub procesem). Ten proces uogólniania był niezbędny do budowy schematu prezentacji wyników. W rezultacie uzyskałam strukturę składającą się z tematów, wątków, wzorów oraz wybranych przykładów ich ilustrujących.

Analiza relacji między dyscyplinami

Ostatni etap analizy miał na celu dostrzeżenie relacji między dyscyplinami. Na potrzeby tego etapu sprawdziłam, w jakich dyscyplinach udokumentowane były poszczególne praktyki. To pozwoliło mi przeanalizować podobieństwa i różnice między

---

⁹⁷ Bloomberg i Volpe (2016) dopuszczają możliwość uzupełnienia wyników analiz ilościowych o wyniki prostych analiz ilościowych, np. poprzez dostarczenie statystyk opisowych. Takie analizy ilościowe mają wyłącznie charakter uzupełniający, dlatego mają niewielką objętość. Są wprowadzone do wyników badań jakościowych, gdyż bezpośrednio wspierają argumentację stosowaną w analizie i interpretacji danych jakościowych. Autorzy przytoczonej pracy rekomendują, aby prezentować takie dane ilościowe na wstępie rozdziału z wynikami analizy jakościowej.

dyscyplinami. Był to więc rodzaj analizy, który określić można jako analiza między przypadkami (ang. *cross-case analysis*). Przy czym, przedmiotem mojego zainteresowania były grupy przypadków z danej dyscypliny, a nie poszczególne przypadki. Wyniki analizy relacji posłużyły do skonstruowania części wniosków z analizy jakościowej przedstawionych w Rozdziale VI.4.

Ramy analityczne

Prezentuję trzy ramy analityczne wykorzystane w analizie danych: (I) *Argumentacja recenzentów*, (II) *Wykorzystanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych*, (III) *Wykorzystanie metod bibliometrycznych*. Ramy składały się z kategorii i kodów, tworzących drzewa kodowe. W dwóch ramach (II i III) drzewo kodowe obejmowało również subkody. W opisie każdej ramy zawarłam jej przeznaczenie, źródło, budowę drzewa kodowego oraz sposób modyfikacji tego drzewa w trakcie analizy danych. Wyjaśniłam również, w jaki sposób była wykorzystywana w kodowaniu.

Rama analityczna I. Argumentacja recenzentów

Pierwsza rama jest przeznaczona do analizy argumentacji recenzentów w ocenie osiągnięć naukowych i konkluzjach. Podstawa drzewa kodowego (kody: „Ocena pozytywna”, „Ocena negatywna”, „Konkluzja pozytywna”) powstała na podstawie pytania badawczego: Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję? Przyjęłam dwa założenia. Po pierwsze, założyłam, że recenzenci będą jednoznacznie orzekać o jakości poszczególnych osiągnięć habilitanta i że będzie tym samym możliwe zakodowanie fragmentów, w których ocena osiągnięć jest pozytywna lub negatywna. Po drugie, założyłam, że zgodnie z art. 18a ust. 7 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165), recenzenci oceniają, czy „osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16”, i że wynik tej oceny będzie w sposób jednoznaczny podany w konkluzji recenzji. Przy tworzeniu [Zbioru A](#), czyli bazy danych, zawierającej informację o postępowaniach habilitacyjnych ze zgromadzonego materiału, okazało się, że w wielu recenzjach konkluzję pozytywną poprzedza negatywna ocena osiągnięć. To powodowało pewne trudności w ocenie tego, czy wynik recenzji jest pozytywny czy negatywny, gdyż brzmienie konkluzji świadczyło o negatywnej ocenie, mimo że recenzent rekomendował nadanie stopnia doktora habilitowanego. Aby przeanalizować

zastosowany w takich przypadkach rodzaj argumentacji, dodałam do drzewa kod: „Konkluzja pozytywna z negatywnymi argumentami”. Podczas analizy został dodany jeden nowy kod („Usprawiedliwienie habilitanta”), używany do oznaczenia fragmentów, w których recenzent usprawiedliwia brak danego typu osiągnięcia naukowego w dorobku ocenianego habilitanta. Tabela 11 prezentuje pierwsze drzewo kodowe zawierające kategorie i kody.

Tabela 11. Pierwsze drzewo kodowe

Kategorie	Kody
Ocena osiągnięć naukowych	Ocena pozytywna
	Ocena negatywna
	Usprawiedliwienie habilitanta*
Konkluzja	Konkluzja pozytywna
	Konkluzja negatywna
	Konkluzja pozytywna z negatywnymi argumentami

Adnotacja. *Kod utworzyłam podczas analizy, po odkryciu recenzji, w których recenzenci umieszczali uzasadnienia dla braku określonych osiągnięć.

Rama analityczna II. Wykorzystanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych

Druga rama jest przeznaczona do analizy wykorzystania oficjalnych kryteriów oceny osiągnięć naukowych przez recenzentów⁹⁸. Proces jej tworzenia składał się z dwóch etapów. W pierwszym zostały przeanalizowane dwa akty prawne: Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.) oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165). W trakcie tej analizy zostały wyodrębnione wymogi, dotyczące oceny habilitanta oraz szczegółowe kryteria oceny osiągnięć, obowiązujące wobec kandydatów z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych. Uwzględnione zostały zarówno osiągnięcia naukowo-badawcze, jak i inne osiągnięcia, o których mowa we wskazanych aktach prawnych. Drugi etap polegał na

⁹⁸ Pojęcie kryteriów wykorzystuję tutaj w szerszym i węższym znaczeniu. W szerokim znaczeniu kryteria odnoszą się zarówno do kryteriów oceny osiągnięć naukowych wyrażonych w warunkach wszczęcia postępowania habilitacyjnego, jak i kryteriów oceny osiągnięć naukowo-badawczych wymienionych w rozporządzeniu. Natomiast w węższym znaczeniu odnoszą się tylko do kryteriów oceny osiągnięć naukowo-badawczych wymienionych w rozporządzeniu.

przekształceniu wymogów i kryteriów oceny w kody i subkody, a następnie ich pogrupowaniu i przyporządkowaniu do czterech kategorii. Podczas analizy zmieniałam jeden kod („Spełnienie kryteriów” → „Spełnienie kryteriów/Spełnienie wymogów”) i dodałam jeden kod („Współpraca międzynarodowa”). Tabela 12 prezentuje drugie drzewo kodowe, zawierające kategorie, kody, subkody oraz źródło kodów/subkody, czyli odpowiedni fragment aktu prawnego. Subkody pisane małą literą zawężają znaczenie kodu, przy którym stoją, np. subkod „międzynarodowych” przy kodzie „Publikacje w innych czasopismach” oznacza „Publikacje w innych czasopismach międzynarodowych”.

Tabela 12. Drugie drzewo kodowe wykorzystane w analizie jakościowej

Kategoria	Kod	Subkod	Źródło
Wymogi	Osiągnięcia naukowe po otrzymaniu stopnia doktora	—	„Do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną” (art. 16 ust. 1. Ustawy).
	Znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej	—	
	Istotna aktywność naukowa	—	
	Osiągnięcie, będące podstawą postępowania	<ul style="list-style-type: none"> • Monografia • Cykl publikacji • Osiągnięcie projektowe • Osiągnięcie konstrukcyjne • Osiągnięcie technologiczne • Część pracy zbiorowej 	„Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1, może stanowić: 1) dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo cykl publikacji powiązanych tematycznie [jednotematyczny cykl publikacji*]; 2) zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne; 3) część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego” (art. 16 ust. 2. Ustawy).

Kategoria	Kod	Subkod	Źródło
	Spełnienie kryteriów/ Spełnienie wymogów**	—	„[...] recenzenci, o których mowa w ust. 5, oceniają czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16” (art. 18a ust. 7. Ustawy).
	Wkład w autorstwo	—	„Ilekoć w rozporządzeniu jest mowa o współautorstwie, należy przez to rozumieć indywidualny, precyzyjnie określony przez habilitanta, w tym także procentowo, jego wkład w autorstwo” (§2 Rozporządzenia).
Kryteria oceny osiągnięć naukowo-badawczych zależne od obszarów wiedzy	Publikacje w czasopismach z WoS	—	„[W] obszarze nauk humanistycznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)” (§3 pkt 1. Rozporządzenia).
	Publikacje w czasopismach z JCR	—	„[W] obszarze nauk społecznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)” (§3 pkt 2. Rozporządzenia).
	Publikacje w czasopismach z ERIH	—	„[W] obszarze nauk humanistycznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)” (§3 pkt 1. Rozporządzenia). „[W] obszarze nauk społecznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports

Kategoria	Kod	Subkod	Źródło
			(JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)” (§3 pkt 2. Rozporządzenia).
Kryteria oceny osiągnięć naukowo-badawczych niezależne od obszarów wiedzy	Monografie	—	„[A]utorstwo lub
	Publikacje w innych czasopismach	• międzynarodowych	współautorstwo monografii, publikacji naukowych
	Publikacje w innych czasopismach	• krajowych	w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w §3, dla danego obszaru wiedzy” (§4 pkt 1. Rozporządzenia).
	Opracowania zbiorowe	—	„[A]utorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru:
	Katalogi zbiorów	—	opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów,
	Dokumentacje prac badawczych	—	dokumentacji prac badawczych, ekspertyz,
	Ekspertyzy	—	utworów i dzieł artystycznych” (§4 pkt 2. Rozporządzenia).
	Sumaryczny impact factor	—	„[S]umaryczny <i>impact factor</i> publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania” (§4 pkt 3. Rozporządzenia).
	Liczba cytowań	—	„[L]iczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS)” (§4 pkt 4. Rozporządzenia).
	Indeks Hirscha	—	„[I]ndeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS)” (§4 pkt 5. Rozporządzenia).
Kierowanie projektami badawczymi	• międzynarodowymi	„[K]ierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami	
Udział w projektach badawczych	• międzynarodowych	badawczymi lub udział w takich projektach” (§4 pkt 6. Rozporządzenia).	
Nagrody za działalność naukową	• krajowe	„[M]iędzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną” (§4 pkt 7. Rozporządzenia).	

Kategoria	Kod	Subkod	Źródło
	Referaty na konferencjach	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	„[W]yłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych” (§4 pkt 8. Rozporządzenia).
Kryteria oceny osiągnięć dydaktycznych, popularyzatorskich i współpracy międzynarodowej niezależne od obszarów wiedzy	Współpraca międzynarodowa***	—	—
	Uczestnictwo w programach	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	„[U]czestnictwo w programach europejskich i innych międzynarodowych lub krajowych” (§5 pkt 1. Rozporządzenia).
	Udział w konferencjach naukowych	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	„[U]dział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji” (§5 pkt 2. Rozporządzenia).
	Udział w komitetach organizacyjnych konferencji	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	„[U]dział w komitetach organizacyjnych tych konferencji” (§5 pkt 2. Rozporządzenia).
	Nagrody	—	„[O]trzymane nagrody i wyróżnienia” (§5 pkt 3. Rozporządzenia).
	Wyróżnienia	—	„[O]trzymane nagrody i wyróżnienia” (§5 pkt 3. Rozporządzenia).
	Udział w konsorcjach	—	„[U]dział w konsorcjach i sieciach badawczych” (§5 pkt 4. Rozporządzenia).
	Udział w sieciach badawczych	—	„[U]dział w konsorcjach i sieciach badawczych” (§5 pkt 4. Rozporządzenia).
	Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami lub przedsiębiorcami	—	„[K]ierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami” (§5 pkt 5. Rozporządzenia).
	Udział w komitetach redakcyjnych	—	„[U]dział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism” (§5 pkt 6. Rozporządzenia).
	Udział w radach naukowych	—	„[U]dział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism” (§5 pkt 6. Rozporządzenia).
	Członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	„[C]złonkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych” (§5 pkt 7. Rozporządzenia).
	Osiągnięcia dydaktyczne	—	„[O]siągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki” (§5 pkt 8. Rozporządzenia).
	Osiągnięcia w zakresie popularyzacji nauki	—	„[O]siągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki” (§5 pkt 8. Rozporządzenia).
Opieka naukowa nad studentami	—	„[O]pieka naukowa nad studentami i lekarzami w toku	

Kategoria	Kod	Subkod	Źródło
			specjalizacji” (§5 pkt 9. Rozporządzenia).
	Opieka naukowa nad doktorantami	<ul style="list-style-type: none"> • w roli opiekuna naukowego • w roli promotora pomocniczego 	„[O]pieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich” (§5 pkt 10. Rozporządzenia).
	Staże	<ul style="list-style-type: none"> • w zagranicznych ośrodkach • w krajowych ośrodkach 	„[S]taże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich” (§5 pkt 11. Rozporządzenia).
	Ekspertyzy i opracowania na zamówienie	—	„[W]ykonywanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorstw” (§5 pkt 12. Rozporządzenia).
	Udział w zespołach eksperckich	—	„[U]dział w zespołach eksperckich i konkursowych” (§5 pkt 13. Rozporządzenia).
	Udział w zespołach konkursowych	—	
	Recenzowanie projektów	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	„[R]ecenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych” (§5 pkt 14. Rozporządzenia).
	Recenzowanie publikacji w czasopiśmie	<ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych • krajowych 	

Adnotacja. *Od momentu wejścia w życie reformy z 2011 r. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki wskazywała jako jedno z osiągnięć naukowych „Jednotematyczny cykl publikacji”. Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2014, poz. 1198) wprowadziła zmianę, polegającą na zastąpieniu tego rodzaju osiągnięcia „Cykl[em] publikacji powiązanych tematycznie”.

**Początkowo kod miał postać „Spełnienie kryteriów”. Kod zmieniłam podczas analizy, gdy okazało się, że wielu recenzentów, odwołując się do art. 18 Ustawy, pisze o „Spełnieniu wymogów”. Ten kod wyjątkowo ma zastosowanie wyłącznie w analizie recenzji.

***Kod utworzyłam podczas analizy, gdy okazało się, że habilitanci oraz recenzenci, pisząc o współpracy międzynarodowej, odwołują się często do innych osiągnięć, aniżeli tych wymienionych w §5 Rozporządzenia.

Rama analityczna III. Wykorzystanie metod bibliometrycznych

Trzecia rama jest przeznaczona do analizy wykorzystania metod bibliometrycznych przez recenzentów. Została ona utworzona na podstawie przeglądu literatury (zob. Rozdział II). Proces jej tworzenia składał się z dwóch etapów. W pierwszym zostały przeanalizowane teksty naukowe, w szczególności teksty na temat wykorzystania metod bibliometrycznych w ewaluacji nauki, opublikowane w czasopismach „Scientometrics”, „Research Evaluation”, „Journal of Documentation”, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, „Nauka” oraz „Forum Akademickie”. W trakcie przeglądu wyodrębniłam nazwy: wskaźników bibliometrycznych, baz danych, wyszukiwarek naukowych i innych narzędzi bibliometrycznych. Drugi etap polegał na przekształceniu tych nazw w kody i sukbody, a także na ich pogrupowaniu i przyporządkowaniu do pięciu kategorii. Podczas analizy dodałam trzy nowe kody (Błędne użycia wskaźników bibliometrycznych, Własna bibliometria, Zrzuty ekranu). Tabela 13 prezentuje trzecie drzewo kodowe, zawierające kategorie, kody i sukbody. Sukbody zawężają znaczenie kodu, przy którym stoją, np. subkod „część A” przy kodzie „Wykaz czasopism punktowanych” oznacza „Część A Wykazu czasopism punktowanych”.

Tabela 13. Trzecie drzewo kodowe wykorzystane w analizie jakościowej

Kategorie	Kody	Subkody
Ogólne	Bibliometryczny/Naukometryczny	—
	Błędne użycia wskaźników bibliometrycznych*	—
	Parametryzacja	—
	Własna bibliometria**	—
	Zrzuty ekranu***	—
Nazwy wskaźników bibliometrycznych występujące w oficjalnych kryteriach oceny	Impact factor	—
	Indeks Hirscha	—
	Liczba cytowań	—
	Sumaryczny Impact Factor	—
	ERIH	—
Nazwy narzędzi bibliometrycznych występujące w oficjalnych kryteriach oceny	Journal Citation Reports (JCR)	—
	Web of Science (WoS)	—
Nazwy wskaźników bibliometrycznych niewystępujące w oficjalnych kryteriach oceny	Age-weighted citation rate	—
	Autocytowania (bez autocytowań)	—
	Cytowania	—
	EigenFactor	—
	G-index	—
	Inne metryki	—
	Punkty	—

Kategorie	Kody	Subkody
Nazwy narzędzi bibliometrycznych oraz instytucji zajmujących się bibliometrią niewystępujące w oficjalnych kryteriach oceny	Academia.edu	—
	Arts, Humanities Citation Index (A&HCI)	—
	Google Scholar	—
	Google Scholar Citations	—
	Index Copernicus	—
	Inne bazy	—
	Inne identyfikatory	—
	Inne wskaźniki bibliometryczne	—
	Institute for Scientific Information (ISI)	—
	Instytut Filadelfijski	—
	Lista filadelfijska	—
	Master Journal List	—
	MedLine	—
	Microsoft Academic Search	—
	ORCID	—
	Publish or Perish	—
	PubMed	—
	ResearchID	—
	ResearchGate	—
	Sciences Citation Index (SCI)	—
	Scopus	—
	Scopus Author ID	—
	Social Sciences Citation Index (SSCI)	—
	Thomson Reuters	—
	Web of Knowledge	—
	Web of Science	—
	Wykaz czasopism punktowanych	• część A • część B • część C

Adnotacja. *Kod utworzyłam podczas analizy, po odkryciu, że habilitanci oraz recenzenci niekiedy błędnie używają metod bibliometrycznych.

**Kod utworzyłam podczas analizy, po odkryciu dokumentów, zawierających obliczenia, wykonywane na podstawie nietypowej, tj. własnej metody bibliometrycznej.

*** Kod utworzyłam podczas analizy, po odkryciu dokumentów, w których prezentowane są zrzuty ekranu, np. przedstawiające wyniki analizy bibliometrycznej, wykonanej za pomocą programu Publish or Perish.

Przedstawiona rama analityczna III została wykorzystana do pogłębionej analizy jakościowej, ale posłużyła także do analizy frekwencyjnej użyć nazw wskaźników, narzędzi i instytucji bibliometrycznych. Wyniki obu analiz prezentuję w Rozdziale V.4.

6. Podsumowanie

W Rozdziale III przedstawiłam projekt badań własnych, skonstruowany zgodnie z konwencją właściwą dla metod mieszanych. Badania składały się z dwóch faz: ilościowej i jakościowej. Wyjaśniłam, że badania jakościowe będą miały wyższy priorytet niż badania ilościowe, gdyż pozwolą zrealizować główny cel pracy. Pokazałam, że analiza ilościowa, mająca charakter drugorzędny, pozwoli na pokazanie tła dla opisywanych i interpretowanych w pracy praktyk recenzenckich.

W odniesieniu do analizy ilościowej, omówiłam dwie części badań: eksploracyjną i confirmacyjną. Wyłoniłam hipotezy badawcze do testowania oraz omówiłam użyte testy statystyczne.

W odniesieniu do analizy jakościowej, przedstawiłam teoretyczne założenia, będące podstawą rozumienia pojęcia oraz badania praktyk recenzenckich. Przedstawiłam konstrukcję trzech ram teoretycznych oraz omówiłam szczegółowo etapy postępowania w analizie jakościowej.

Wyniki dwóch faz badań – analizy ilościowej i analiz jakościowej – zostaną przedstawione odrębnie w Rozdziałach IV i V, natomiast ich integracja nastąpi w Rozdziale VI.4.

ROZDZIAŁ IV. Wyniki analizy ilościowej

1. Uwagi wstępne

W Rozdziale IV przedstawiam wyniki analizy ilościowej, przeprowadzonej na danych o postępowaniach habilitacyjnych (Zbiór A). Wyniki miały pozwolić na udzielenie odpowiedzi na pytanie badawcze: (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowań habilitacyjnych? Rozdział podzieliłam na cztery podrozdziały.

Pierwszy podrozdział zawiera uwagi wstępne.

W drugim podrozdziale zaprezentowałam statystyki opisowe dla pełnego Zbioru A lub wydzielonych podzbiorów (Zbiór A0–A6). Pozwoliło mi to na dokładne scharakteryzowanie zgromadzonego i przetworzonego materiału, jak również wyodrębnionych podzbiorów. Charakterystyka objęła następujące zmienne: *Obszar, Dziedzina, Dyscyplina, Płeć habilitanta, Płeć recenzenta, Rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego, Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego, Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego, Rodzaj osiągnięcia naukowego, Rezultat postępowania habilitacyjnego, Rodzaj jednostki, Liczba pozytywnych recenzji, Zgodność wyników recenzji* (zob. Tabela 10). Posłużyłam się statystykami opisowymi (częstość, średnia, mediana, odchylenie standardowe, miary rozkładu). Przy prezentacji charakterystyki zmiennych nominalnych, przy których pojawiała się wątpliwość, co do równoliczności zbiorów (różnice nie były wyraźne), umieściłam wyniki testu χ^2 zgodności.

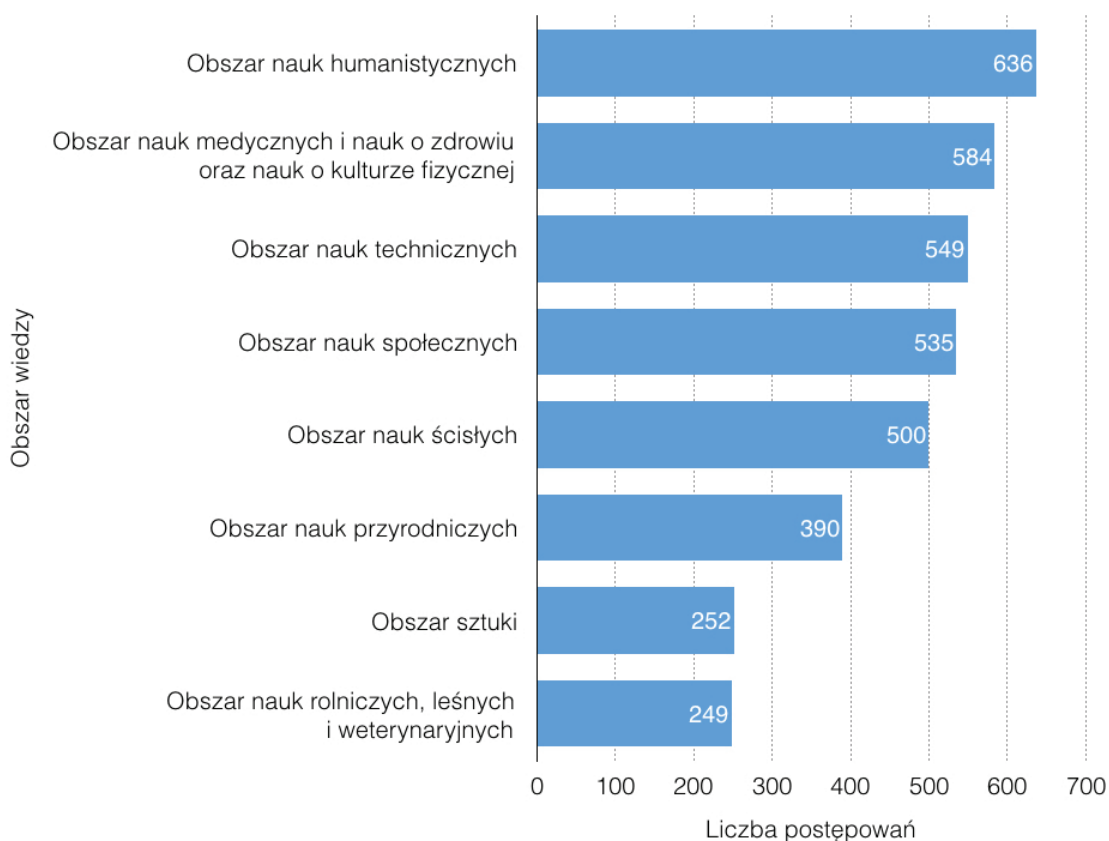
W trzecim podrozdziale zaprezentowałam wyniki przeprowadzonych testów statystycznych, które pozwoliły mi na zweryfikowanie dwunastu wysuniętych hipotez (zob. Rozdział III.5.1). W tym celu posłużyłam się testem χ^2 Pearsona (χ^2 niezależności zmiennych) oraz testem *U* Manna-Whitneya. Zaraportowałam wyniki, ale nie przedstawiłam ich wyjaśnienia, które zawarłam w Rozdziale VI.3.

W czwartym podrozdziale zamieściłam podsumowanie analizy ilościowej. Wskazałam, które hipotezy zostały potwierdzone statystycznie (poprzez odrzucenie hipotezy zerowej), a które należy odrzucić na podstawie wyniku testu statystycznego (konieczność przyjęcia hipotezy zerowej).

2. Charakterystyka zmiennych

2.1. Obszar. Dziedzina. Dyscyplina

Prezentację wyników rozpocznę od przedstawienia liczebności postępowań habilitacyjnych w poszczególnych ośmiu obszarach wiedzy, przyjmując jako podstawę zbiór wszystkich postępowań (**Zbiór A0**) (Rysunek 10).

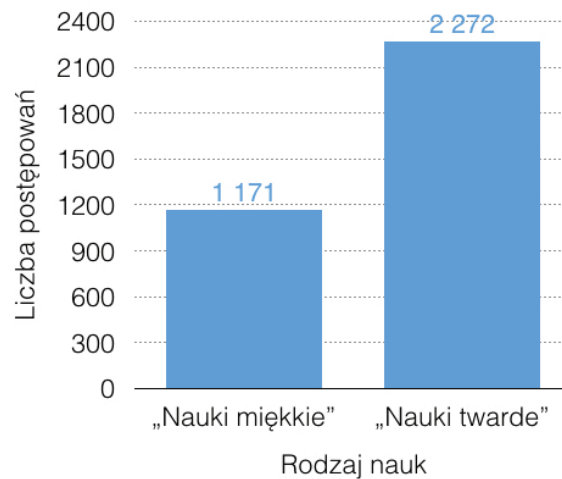

Rysunek 10. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych ze względu na *Obszar wiedzy* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak pokazuje Rysunek 10, najwięcej postępowań habilitacyjnych przeprowadzono w obszarze nauk humanistycznych (17,2%), w obszarze nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej (15,8%), obszarze nauk technicznych (14,86%), obszarze nauk społecznych (14,48%), obszarze nauk ścisłych (13,53%), a najmniej w obszarze nauk przyrodniczych (10,55%), obszarze sztuki (6,82%) oraz obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (6,74%).

Następnie zaprezentowałam charakterystykę ilościową postępowań w dwóch *Rodzajach nauk* (**Zbiór A2**). Rysunek 11 przedstawia liczebność postępowań w „naukach miękkich” oraz „naukach twardych”.

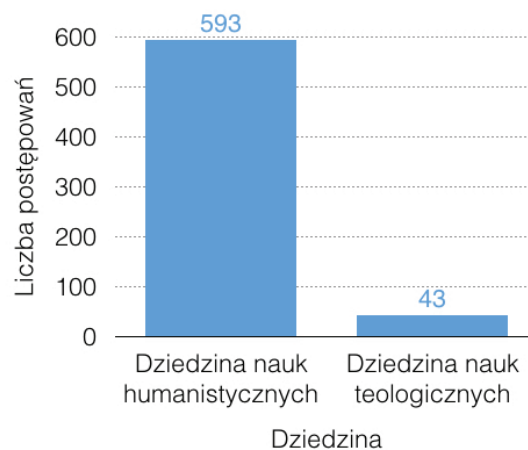

Rysunek 11. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszarów nauki ($N = 3443$).

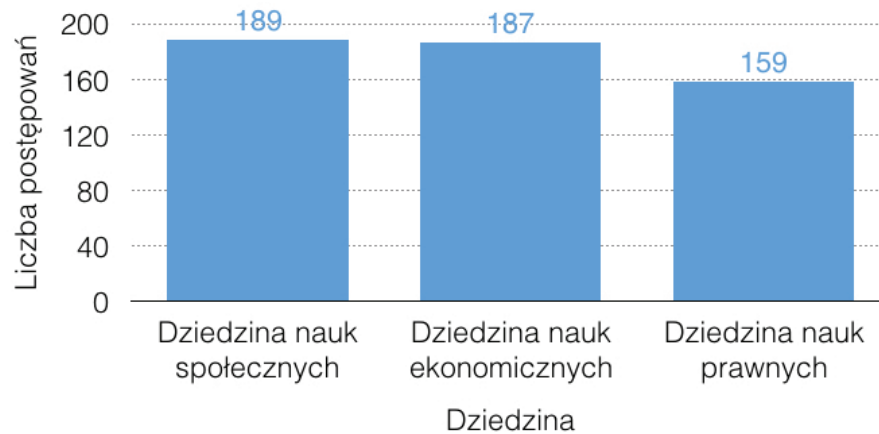
Jak widać na Rysunku 11, w „naukach twardych” (66%) odbyło się więcej postępowań niż w „naukach miękkich” (34%) ($\chi^2 = 352,08$; $df = 1$; $p < 0,001$). Warto zauważyć, że co trzecie postępowanie w zbiorze postępowań z siedmiu obszarów nauki (**Zbiór A2**) odbyło się w obszarze nauk humanistycznych lub w obszarze nauk społecznych.

Sprawdziłam, jaka była liczebność postępowań habilitacyjnych w poszczególnych dziedzinach nauki, odrębnie w obszarze nauk humanistycznych (**Zbiór A4**) (Rysunek 12) oraz w obszarze nauk społecznych (**Zbiór A5**) (Rysunek 13).

Rysunek 12. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych ($N = 636$).

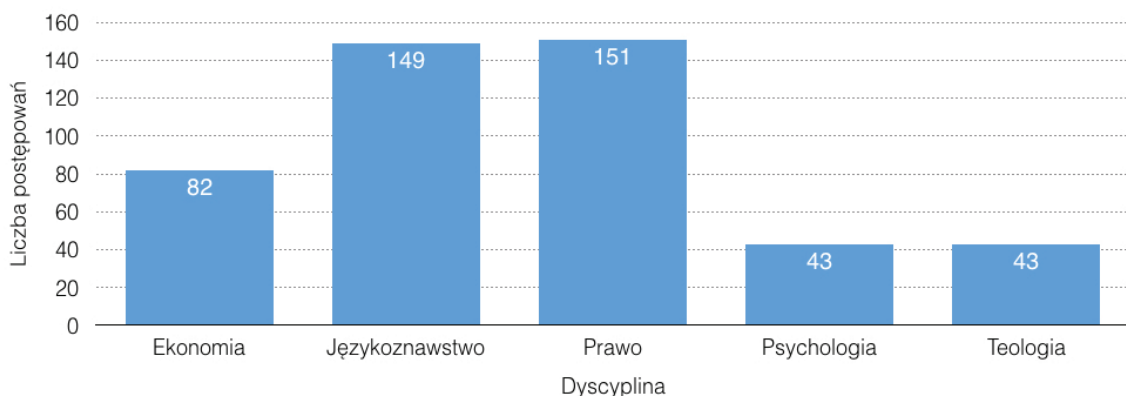
Jak widać na Rysunku 12, w obszarze nauk humanistycznych dominowały postępowania z dziedziny nauk humanistycznych (93,2%), nieznaczna liczba postępowań odbyła się w dziedzinie nauk teologicznych (6,8%) ($\chi^2 = 475,63$; $df = 1$; $p < 0,001$).

Rysunek 13. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowań obszaru nauk społecznych ($N = 535$).

Rysunek 13 pokazuje natomiast, że w obszarze nauk społecznych nie było już takich dysproporcji, jak w obszarze nauk humanistycznych. Liczba postępowań w poszczególnych dziedzinach nie różniła się istotnie ($\chi^2 = 3,15$; $df = 1$; $p > 0,05$). W dziedzinie nauk społecznych odbyło się 35,5%, w dziedzinie nauk ekonomicznych 34,9%, a w dziedzinie nauk prawnych 29,8% postępowań.

Przedstawiłam charakterystykę postępowań dla wybranych dyscyplin naukowych z obszaru nauk humanistycznych oraz obszaru nauk społecznych: ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii (*Zbiór A6*). Rysunek 14 pokazuje liczebność postępowań w tych dyscyplinach naukowych.

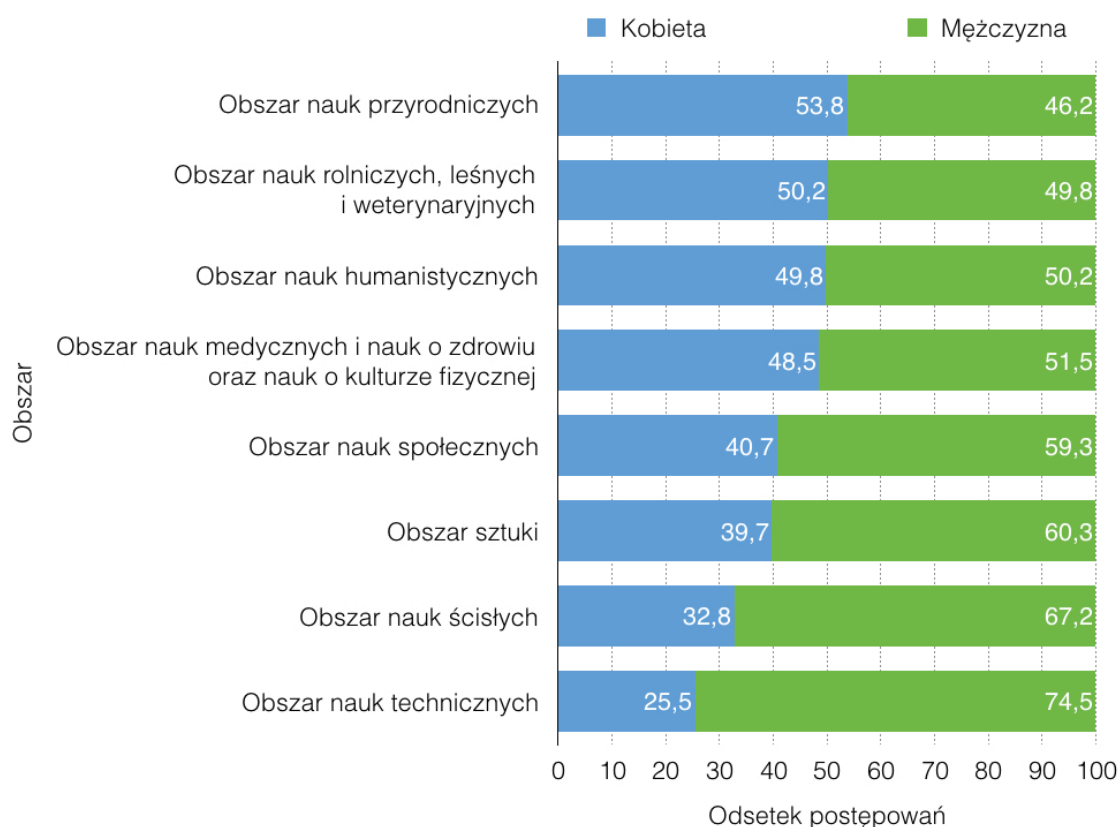
Rysunek 14. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$).

Jak pokazuje Rysunek 14, najwięcej postępowań habilitacyjnych w analizowanym zbiorze odbyło się w prawie i językoznawstwie, a najmniej w psychologii i teologii. Postępowania z wybranych dyscyplin stanowiły następujący odsetek postępowań nadrzędnych dziedzin nauki: ekonomia (43,9% postępowań dziedziny nauk ekonomicznych), językoznawstwo

(25,1% postępowań dziedziny nauk humanistycznych), prawo (95% postępowań dziedziny nauk prawnych), psychologia (22,8% postępowań dziedziny nauk społecznych), teologia (100% postępowań dziedziny nauk teologicznych). Były to dyscypliny najliczniej reprezentowane w zbiorze postępowań z danej dziedziny naukowej (ekonomia, prawo, teologia) bądź zajmujące drugą pozycję pod względem liczebności postępowań w dziedzinie naukowej (językoznawstwo, psychologia).

2.2. Płeć habilitanta

Wśród wszystkich postępowań habilitacyjnych (**Zbiór A0**) znajdowało się 1557 (42,1%) postępowań kobiet oraz 2138 (57,9%) postępowań mężczyzn. Sprawdziłam, jak kształtowała się liczebność postępowań kobiet i mężczyzn w poszczególnych obszarach nauki (Rysunek 15).

Rysunek 15. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych kobiet i mężczyzn ze względu na *Obszar* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak widać na Rysunku 15, największy odsetek postępowań kobiet odnotowałam w obszarze nauk przyrodniczych (53,8%), obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (50,2%), obszarze nauk humanistycznych (49,8%). Natomiast najniższy odsetek odnotowałam w obszarze nauk technicznych (25,5%) i obszarze nauk

ściśłych (25,5%). Średni odsetek postępowań habilitacyjnych kobiet we wszystkich obszarach wiedzy wynosił 42,6% przy odchyleniu standardowym wynoszącym 9,78.

Rysunek 15 pokazał również, że w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (Zbiór A3) istnieją różnice w zakresie udziału kobiet i mężczyzn. W obszarze nauk humanistycznych odnotowałam równowagę między liczbą habilitantów poszczególnych płci – udział kobiet wynosił 49,8%. Natomiast w obszarze nauk humanistycznych dominowały postępowania habilitacyjne mężczyzn, a udział kobiet wynosił 40,7%.

Podzieliłam wszystkie postępowania (Zbiór A0) na postępowania kobiet i mężczyzn. Następnie sprawdziłam, jak w postępowaniach kobiet rozkłada się odsetek postępowań z poszczególnych obszarów wiedzy oraz analogicznie, jak w postępowaniach mężczyzn rozkłada się odsetek postępowań z poszczególnych obszarów wiedzy (Tabela 14).

Tabela 14. Rozkład częstości i odsetka postępowań habilitacyjnych z poszczególnych obszarów wiedzy ze względu na *Płeć habilitanta* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$)

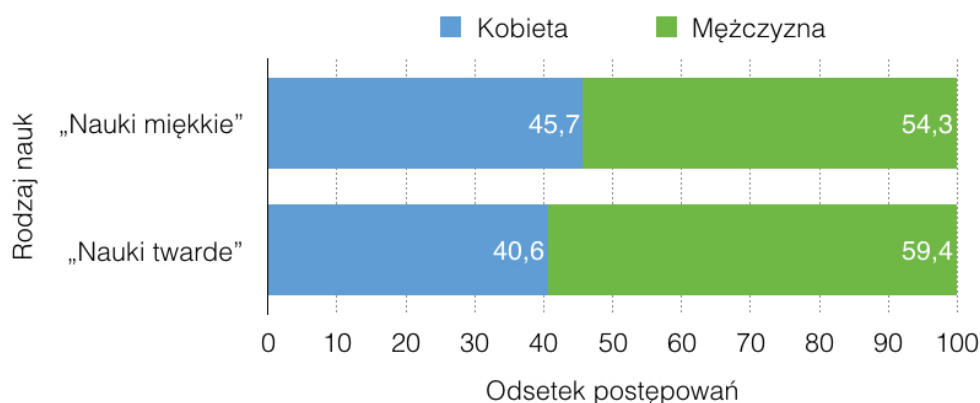
Obszar wiedzy	Kobieta		Mężczyzna	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Obszar nauk humanistycznych	317	20,4	319	14,9
Obszar nauk społecznych	218	14	317	14,8
Obszar nauk ścisłych	164	10,5	336	15,7
Obszar nauk przyrodniczych	210	13,5	180	8,4
Obszar nauk technicznych	140	9	409	19,1
Obszar nauk rolniczych, leśniczych i weterynaryjnych	125	8	124	5,8
Obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej	283	18,2	301	14,1
Obszar sztuki	100	6,4	152	7,1

Adnotacja. Procenty w kolumnach sumują się do 100.

W zbiorze wszystkich analizowanych postępowań habilitacyjnych kobiet największy odsetek stanowiły postępowania z obszaru nauk humanistycznych (20,4%) oraz z obszaru nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej (18,2%). Natomiast w zbiorze wszystkich analizowanych postępowań habilitacyjnych mężczyzn największy odsetek stanowiły postępowania z obszaru nauk technicznych (19,1%) oraz z obszaru nauk ścisłych (15,7%). Jak pokazuje Tabela 14, różnice pomiędzy zbiorem postępowań kobiet i zbiorem postępowań mężczyzn dotyczą w szczególności obszaru

nauk ścisłych i obszaru nauk technicznych. W grupie mężczyzn jeden lub drugi obszar wybrało 34,8%, natomiast w grupie kobiet 19,5%.

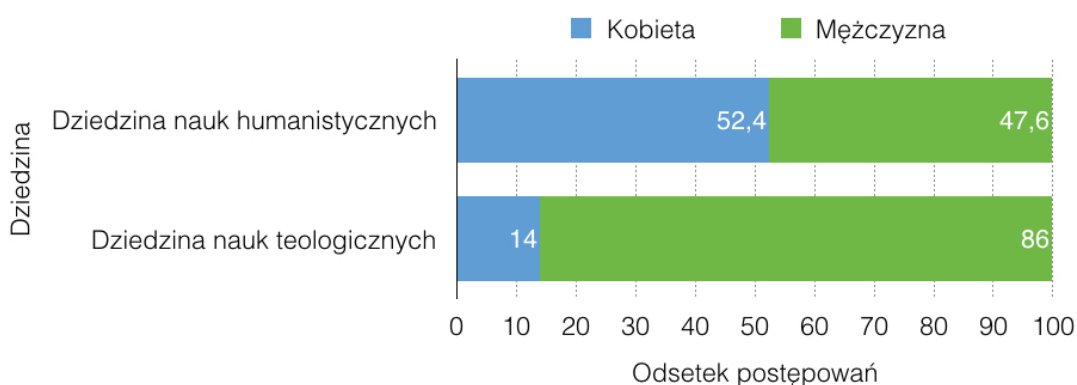
Sprawdziłam, jak kształtował się rozkład płci w „naukach miękkich” i w „naukach twardych” w zbiorze postępowań z obszarów nauki (Zbiór A2). Rysunek 16 prezentuje odsetek postępowań kobiet i mężczyzn w poszczególnych *Rodzajach nauki*.

Rysunek 16. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych kobiet i mężczyzn ze względu na *Rodzaj nauki* w zbiorze postępowań z obszarów nauki ($N = 3443$).

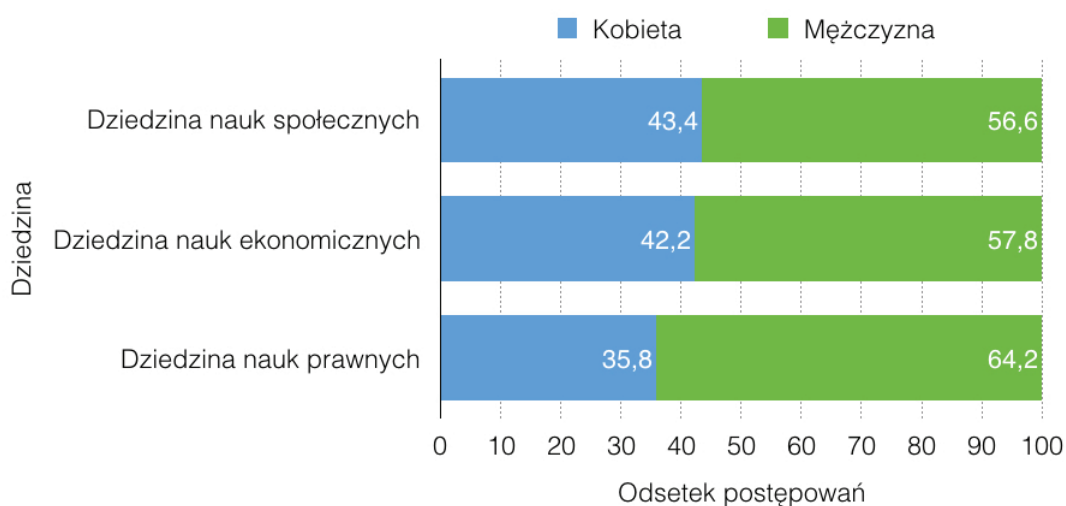
Jak pokazuje Rysunek 16, zarówno w „naukach miękkich” ($\chi^2 = 8,71$; $df = 1$; $p < 0,01$), jak i w „naukach twardych” ($\chi^2 = 80,63$; $df = 1$; $p < 0,001$) liczba postępowań kobiet nie różniła się istotnie od liczby postępowań mężczyzn.

Następnie przyjrzałam się liczebności postępowań kobiet i mężczyzn w dziedzinach z obszaru nauk humanistycznych (Zbiór A4) oraz dziedzinach z obszaru nauk społecznych (Zbiór A5). Miało to na celu sprawdzenie zróżnicowania międzydziedzinowego. Rozkład postępowań ze względu na *Płeć habilitanta* został przedstawiony odrębnie dla dwóch obszarów (Rysunki 17–18),

Rysunek 17. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych kobiet i mężczyzn w poszczególnych *Dziedzinach* w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych ($N = 636$).

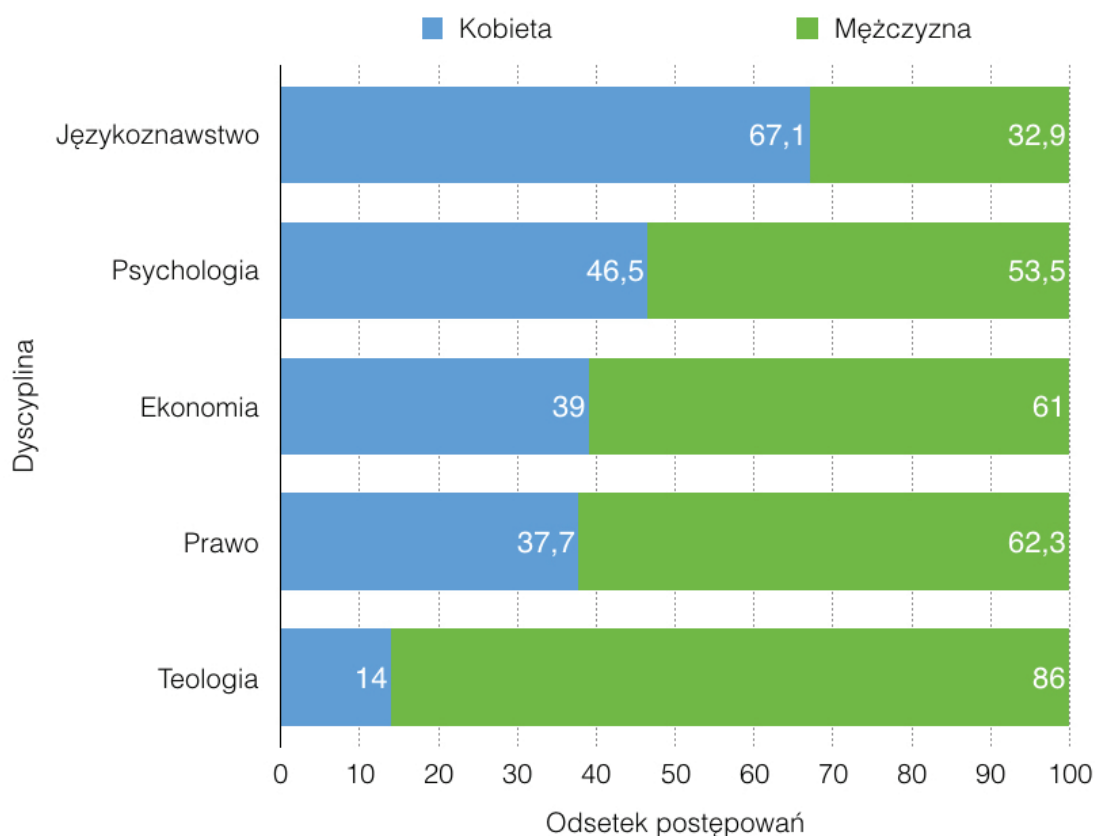
Jak pokazuje Rysunek 17, w obszarze nauk humanistycznych istnieje różnica pomiędzy odsetkiem postępowań kobiet pomiędzy dziedziną nauk humanistycznych a dziedziną nauk teologicznych. W pierwszej dziedzinie co drugie postępowanie dotyczyło kobiety, zatem liczba habilitantów danej płci nie różniła się znacząco ($\chi^2 = 1,42$; $df = 1$; $p > 0,05$). Natomiast w drugiej dziedzinie postępowania kobiet były bardzo rzadkie (jedynie 6 z 43 postępowań) ($\chi^2 = 22,35$; $df = 1$; $p < 0,001$).

Rysunek 18. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych kobiet i mężczyzn w poszczególnych *Dziedzinach* w zbiorze postępowań z obszaru nauk społecznych ($N = 535$).

Jak pokazuje Rysunek 18, w dziedzinie nauk społecznych liczba postępowań kobiet nie różniła się istotnie od liczby postępowań mężczyzn ($\chi^2 = 3,31$; $df = 1$; $p > 0,05$). Natomiast w dziedzinie nauk ekonomicznych ($\chi^2 = 4,5$; $df = 1$; $p < 0,05$) oraz w dziedzinie nauk prawnych ($\chi^2 = 12,74$; $df = 1$; $p < 0,001$) przeważały postępowania mężczyzn.

Rysunek 19 prezentuje liczebność postępowań kobiet i mężczyzn w poszczególnych dyscyplinach naukowych, w zbiorze postępowań z wybranymi dyscyplinami z obszaru nauk humanistycznych i z obszaru nauk społecznych: ekonomią, językoznawstwem, prawem, psychologią, teologią (*Zbiór A6*).

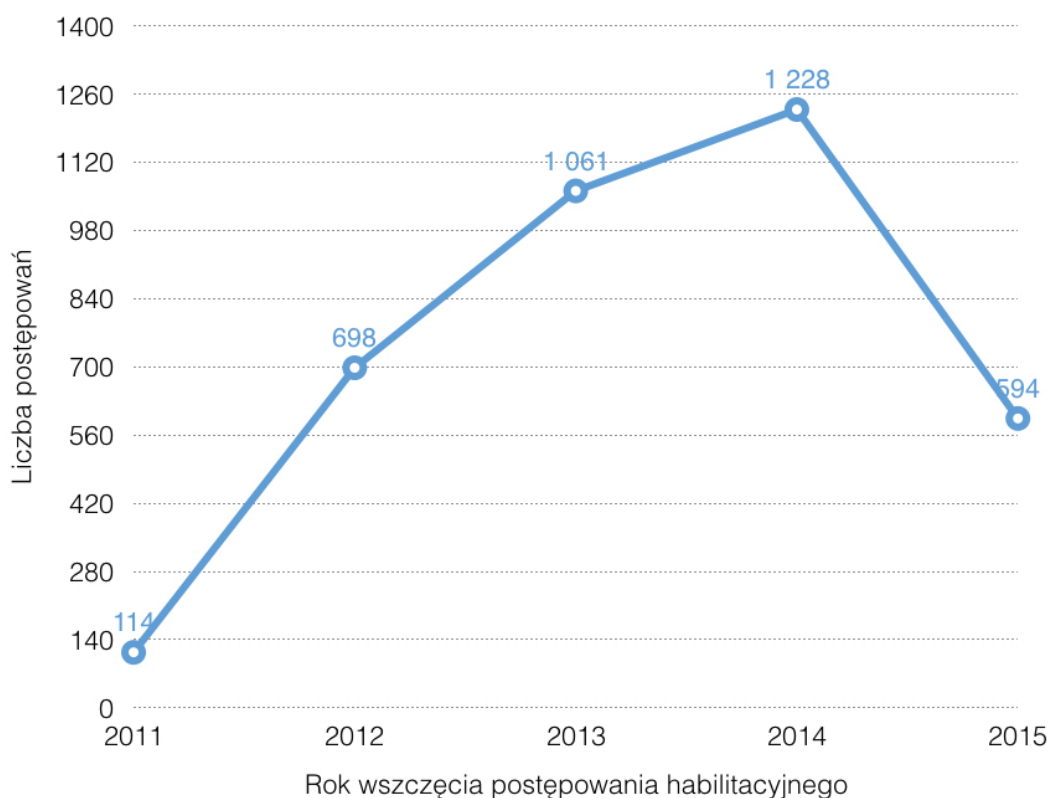
Rysunek 19. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych kobiet i mężczyzn ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$).

Rysunek 19 pokazuje, jak kształtował się odsetek habilitantów danej płci w poszczególnych dyscyplinach. Okazało się, że w psychologii panuje równowaga między postępowaniami kobiet i mężczyzn ($\chi^2 = 0,21$; $df = 1$; $p > 0,05$). W językoznawstwie przeważały postępowania kobiet ($\chi^2 = 17,46$; $df = 1$; $p < 0,001$). W ekonomii ($\chi^2 = 3,95$; $df = 1$; $p < 0,05$), prawie ($\chi^2 = 9,06$; $df = 1$; $p < 0,01$) i teologii ($\chi^2 = 22,35$; $df = 1$; $p < 0,001$) przeważały natomiast postępowania mężczyzn. Najmniejszy udział kobiet i tym samym największy mężczyzn odnotowałam w teologii.

2.3. Rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego

Rysunek 20 pokazuje, jak kształtowała się liczba postępowań habilitacyjnych wszczętych w latach 2011–2015 w zbiorze wszystkich postępowań habilitacyjnych ([Zbiór A0](#)).

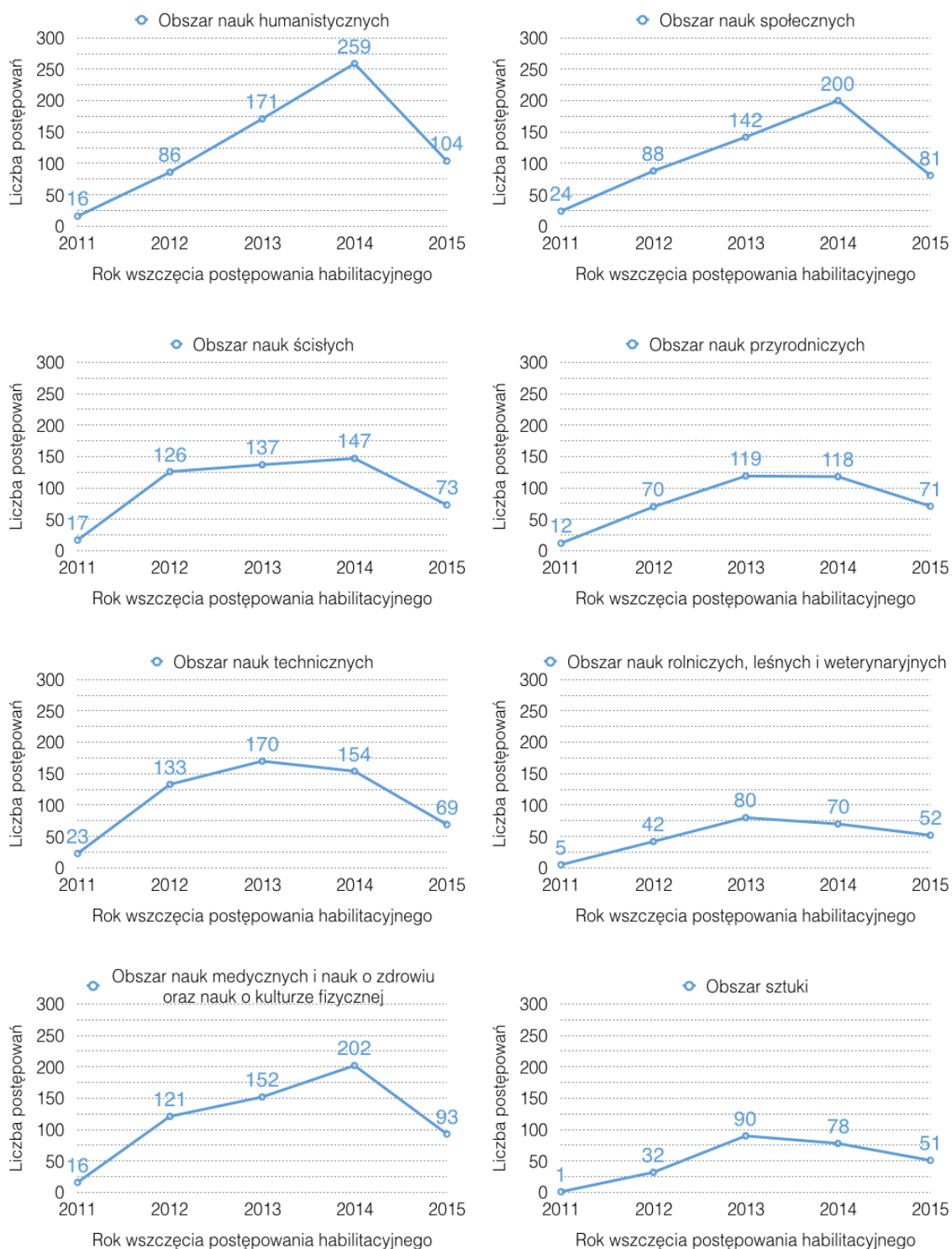

Rysunek 20. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych ze względu na *Rok wszczęcia postępowania habilitacyjnego* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak widać na Rysunku 20, najmniej postępowań wszczęto w latach 2011 i 2012 oraz w roku 2015. Niską liczbę postępowań z 2011 r. wyjaśnia fakt, że wnioski, które rozpoczynały postępowanie prowadzone według nowych zasad, mogły być złożone dopiero po wejściu w życie reformy awansów naukowych (1 października 2011 r.). Zatem wnioski te pochodziły z okresu zaledwie trzech miesięcy. Stosunkowo niewielka liczba postępowań wszczętych w 2012 r. (w porównaniu z latami 2013–2014) może świadczyć o tym, że kandydaci preferowali znaną, tzw. starą procedurę, którą mogli wybierać jeszcze do końca września 2013 r. Jeżeli chodzi o rok 2015 to można założyć, że znacząca liczba postępowań w momencie pobierania materiału do analizy była nadal procedowana. Najwięcej wniosków pochodziło z lat 2013 i 2014.

Rysunek 21 pokazuje liczebność postępowań habilitacyjnych wszczętych w poszczególnych latach w ośmiu *Obszarach (Zbiór A0)*.

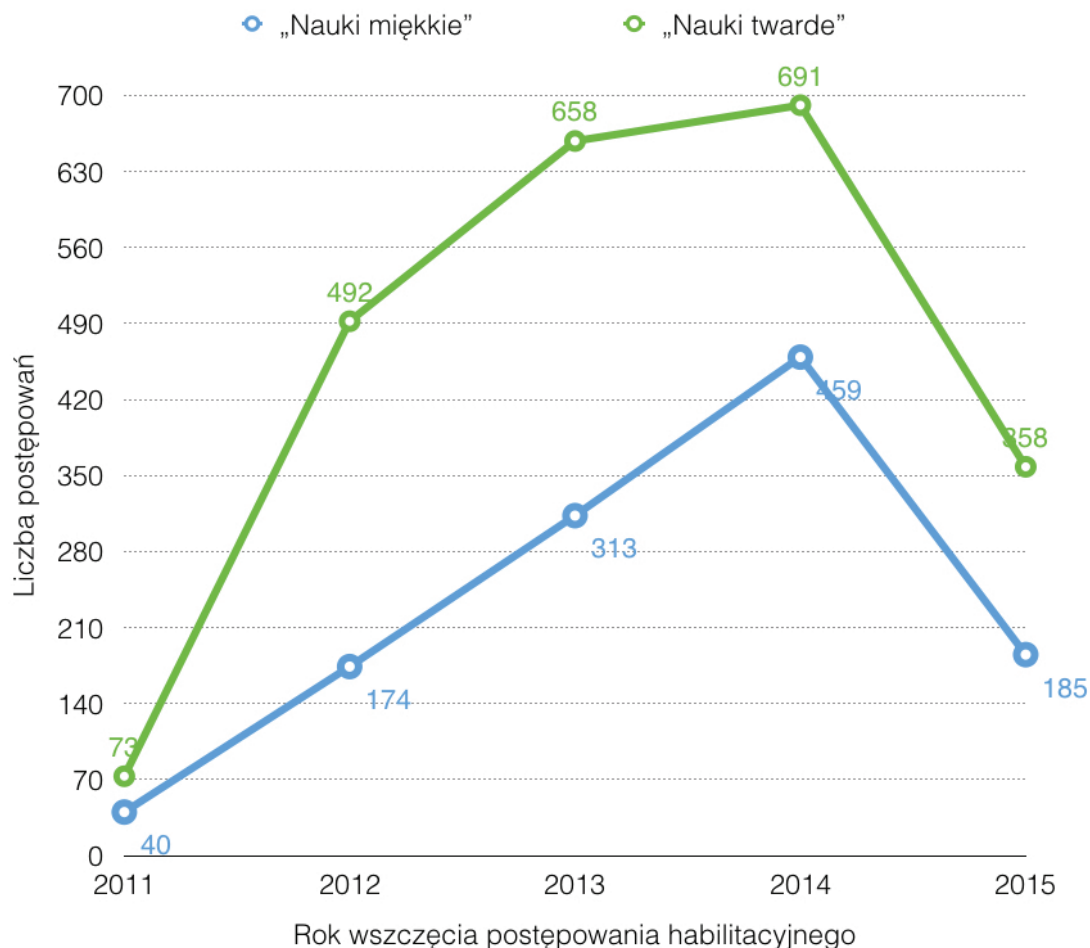

Rysunek 21. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych wszczętych w latach 2011–2015 w poszczególnych *Obszarach* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak pokazuje Rysunek 21, liczba postępowań w latach 2013 i 2014 była większa niż w roku 2012 we wszystkich obszarach. Zatem efekt wyboru przez kandydatów do stopnia doktora habilitowanego znanej procedury, i prawdopodobnie większej

kumulacji procedur habilitacyjnych wszczętych według zasad sprzed reformy z 2011 r., odnosi się do wszystkich obszarów.

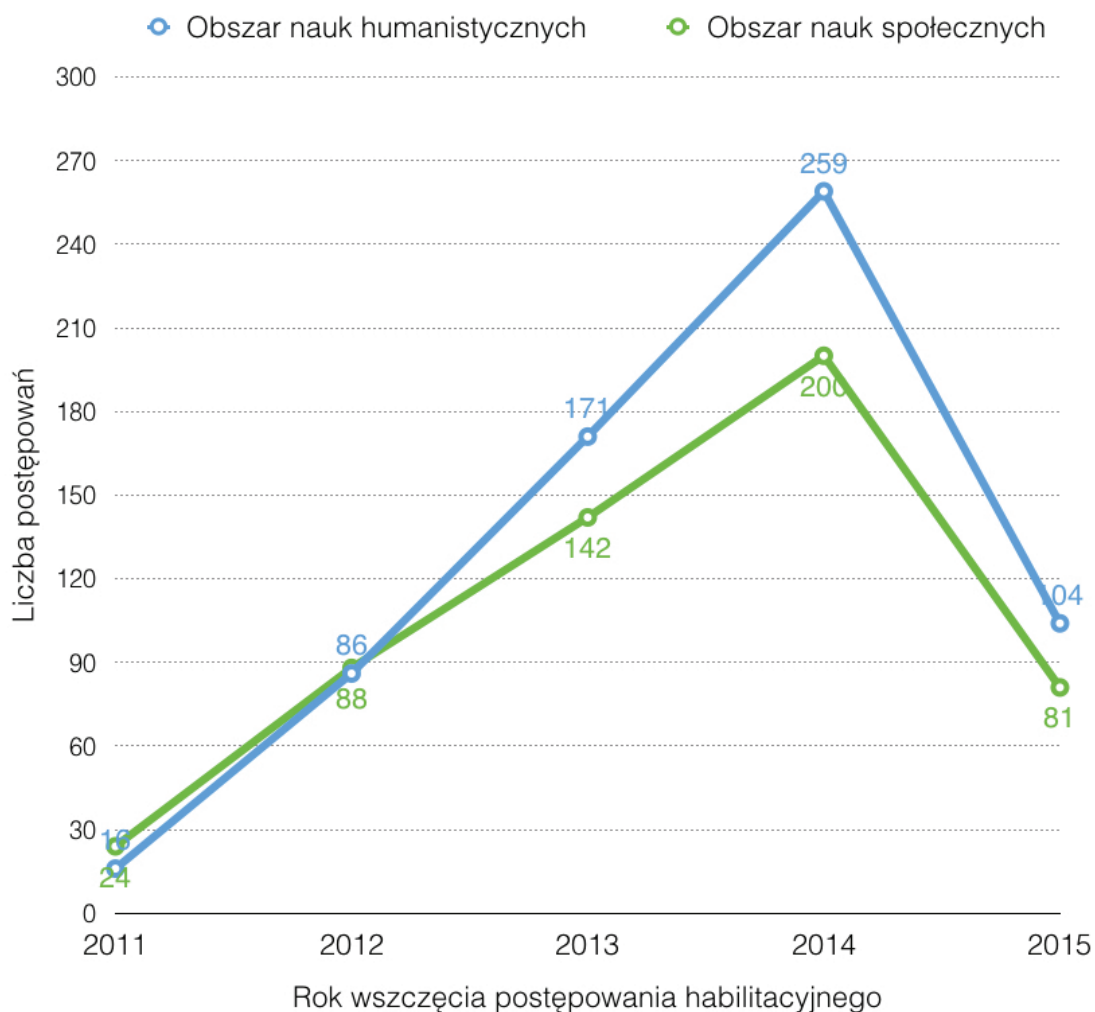
Rysunek 22 przedstawia liczebność postępowań z lat 2012–2014 w dwóch *Rodzajach nauk*: „naukach miękkich” i „naukach twardych” (Zbiór A2).

Rysunek 22. Rozkład częstości postępowań wszczętych w latach 2011–2015 ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszarów nauki ($N = 3443$).

Jak pokazuje Rysunek 22, liczba postępowań w „naukach miękkich” wzrosła pomiędzy rokiem 2012 a 2014 znacząco, bo aż o 163%. W „naukach twardych” liczba postępowań również wzrosła, ale wzrost nie był tak duży jak w „naukach miękkich” i wynosił 40%. Można więc przyjąć, że obawy kandydatów, związane z nową procedurą habilitacyjną, dotyczyły w większym stopniu przedstawicieli „nauk miękkich” niż przedstawicieli „nauk twardych”.

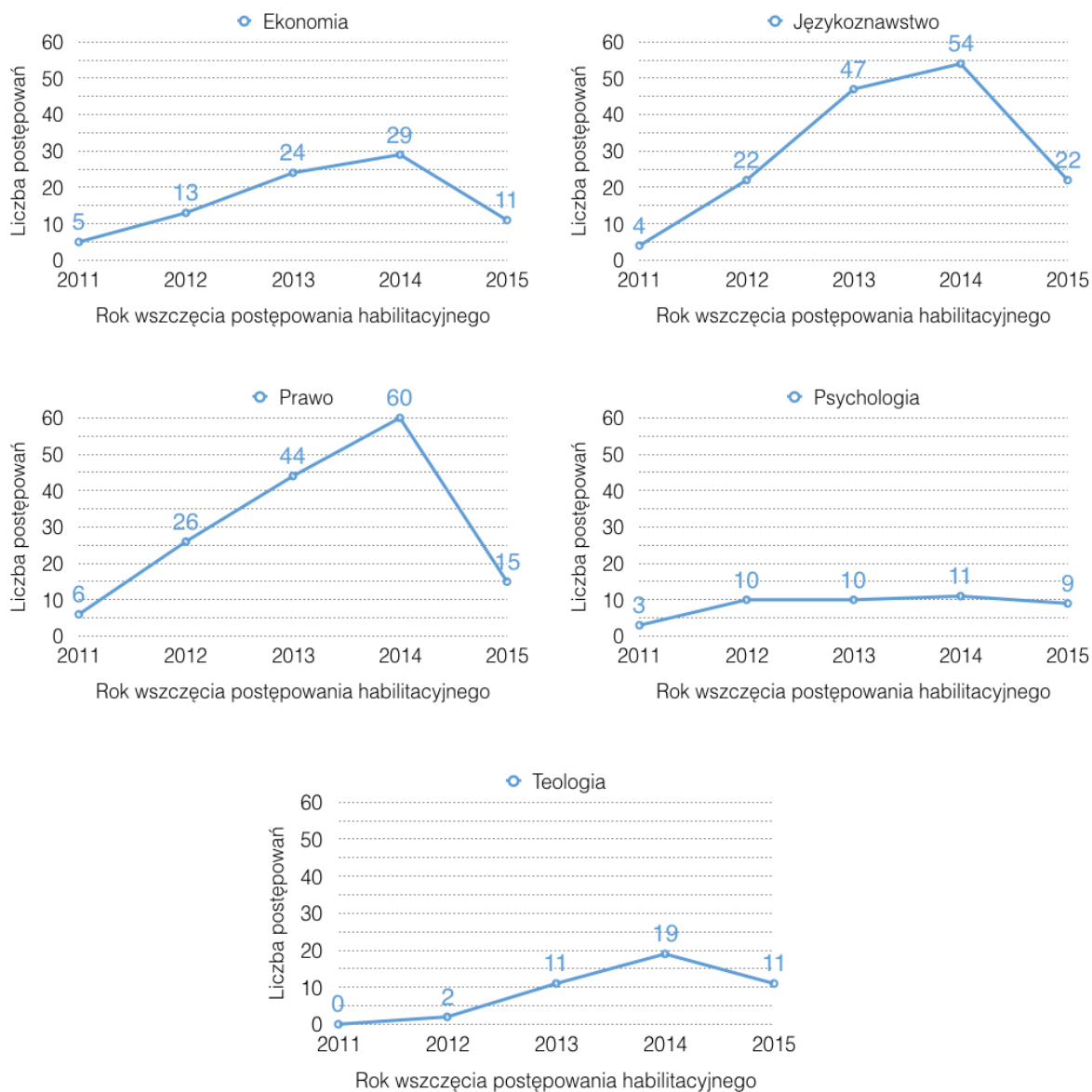
Rysunek 23 przedstawia liczebność postępowań z lat 2012–2014 w dwóch *Obszarach*, obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych (Zbiór A3).

Rysunek 23. Rozkład częstości postępowań wszczętych w latach 2011–2015 ze względu na *Obszar* w zbiorze postępowań z obszaru nauk społecznych i obszaru nauk humanistycznych ($N = 1171$).

Jak pokazuje Rysunek 23, liczba postępowań habilitacyjnych w obszarze nauk humanistycznych wzrosła trzykrotnie pomiędzy rokiem 2012 a 2014 (z 86 na 259), a w obszarze nauk społecznych wzrosła ponad dwukrotnie (z 88 na 200). Można więc przyjąć, że obawy kandydatów, związane z nową procedurą habilitacyjną, dotyczyły w większym stopniu przedstawicieli humanistyki niż przedstawicieli nauk społecznych.

Na Rysunku 24 zaprezentowałam liczebność postępowań wszczętych w poszczególnych latach w wybranych dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych: ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii i teologii ([Zbiór A6](#)).

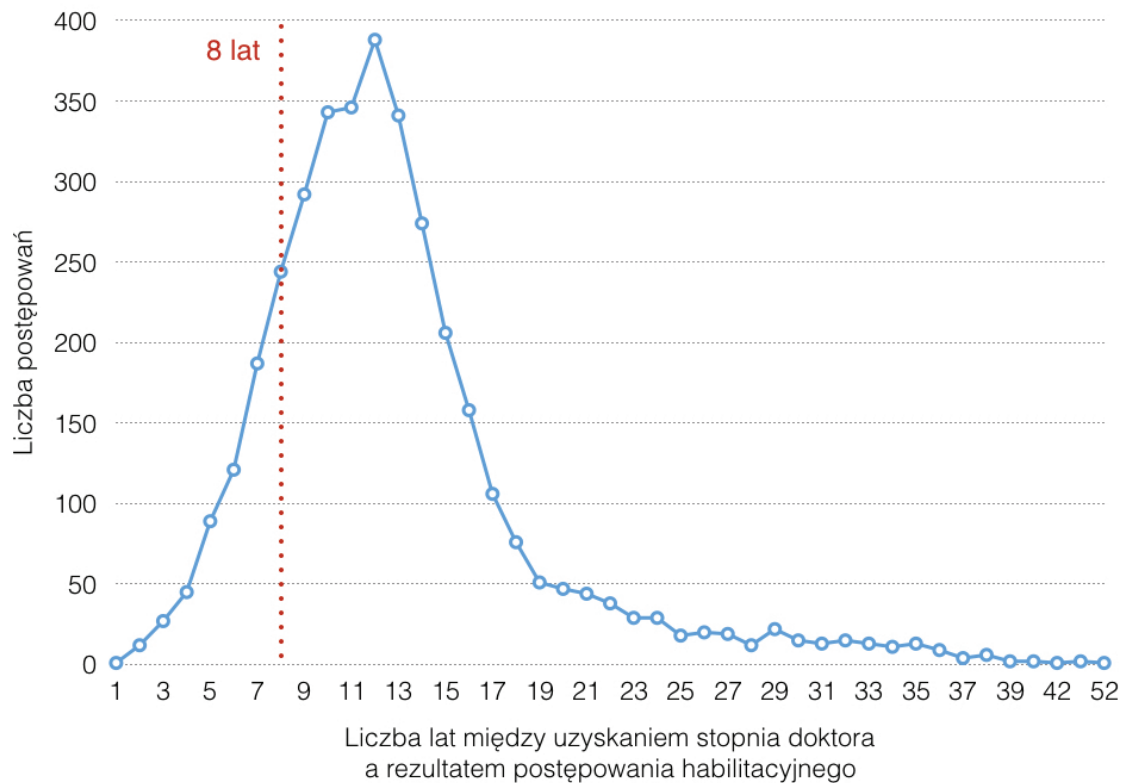

Rysunek 24. Rozkład częstości postępowań habilitacyjnych wszczętych w latach 2011–2015 w poszczególnych *Dyscyplinach* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$).

Jak pokazuje Rysunek 24, liczba postępowań w latach 2013 i 2014 była większa niż w roku 2012 w ekonomii, językoznawstwie, prawie i teologii. Natomiast w psychologii liczba postępowań różniła się nieznacznie. Największy przyrost pomiędzy rokiem 2012 a 2014 nastąpił w teologii (liczba wzrosła ponad dziewięciokrotnie).

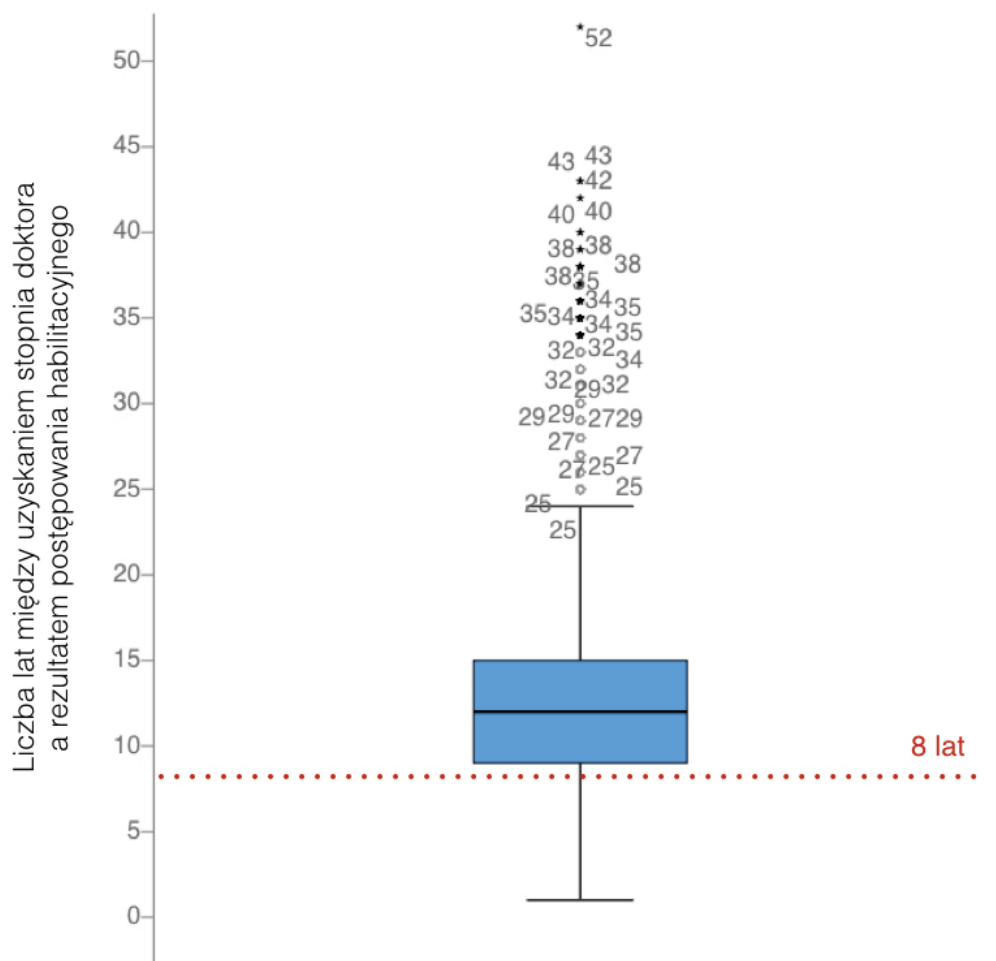
2.4. Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego. Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego

Rysunek 25 przedstawia liczebność postępowań habilitacyjnych w całym zbiorze postępowań (Zbiór A0) ze względu na Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego.

Rysunek 25. Rozkład częstości postępowań ze względu na Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3692$).

Jak widać na Rysunku 25, najkrótszy okres pomiędzy uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosił 1 rok (obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej), a najdłuższy – 51 lat (obszar nauk społecznych). Zaledwie 19,7% postępowań zakończyło się nadaniem lub odmową nadania stopnia doktora habilitowanego w okresie do 8 lat od uzyskania stopnia doktora, czyli nie przekroczyło *Cezury dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*. Średnia liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosiła 12,84 przy odchyleniu standardowym wynoszącym 5,95. Wynik ten zniekształcały dewiacyjne (odstające) wartości zmiennej. W celu identyfikacji obserwacji odstających, wykonałam wykres skrzynkowy (Rysunek 26).

Rysunek 26. Wykres skrzynkowy dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* na zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi (N = 3692).

Rysunek 26 pozwolił określić wartość poszczególnych kwartyli i na ich podstawie oszacować wartości obserwacji odstających:

- wartość kwartyli 1 ($Q1$) określa dolna granica „skrzynki” i wynosi 9,
- wartość kwartyli 2 ($Q2$), czyli wartość mediany, określa pozioma linia w środkowej części „skrzynki” i wynosi 12,
- wartość kwartyli 3 ($Q3$) określa górna granica „skrzynki” i wynosi 15.

Dolne oraz górne „wąsy” stanowią granicę, za którą znajdują się tzw. obserwacje odstające (dewianci). Do dokładnej identyfikacji obserwacji odstających posłużyłam się metodą Tukeya (1977). Znając wartości pierwszego i trzeciego kwartyli, ustaliłam, że wartości odstające wykraczać będą poza przedział (0; 21). Postępowania zakończone po 21 latach od uzyskania stopnia doktora uznałam więc za obserwacje odstające i wykluczyłam ze zbioru.

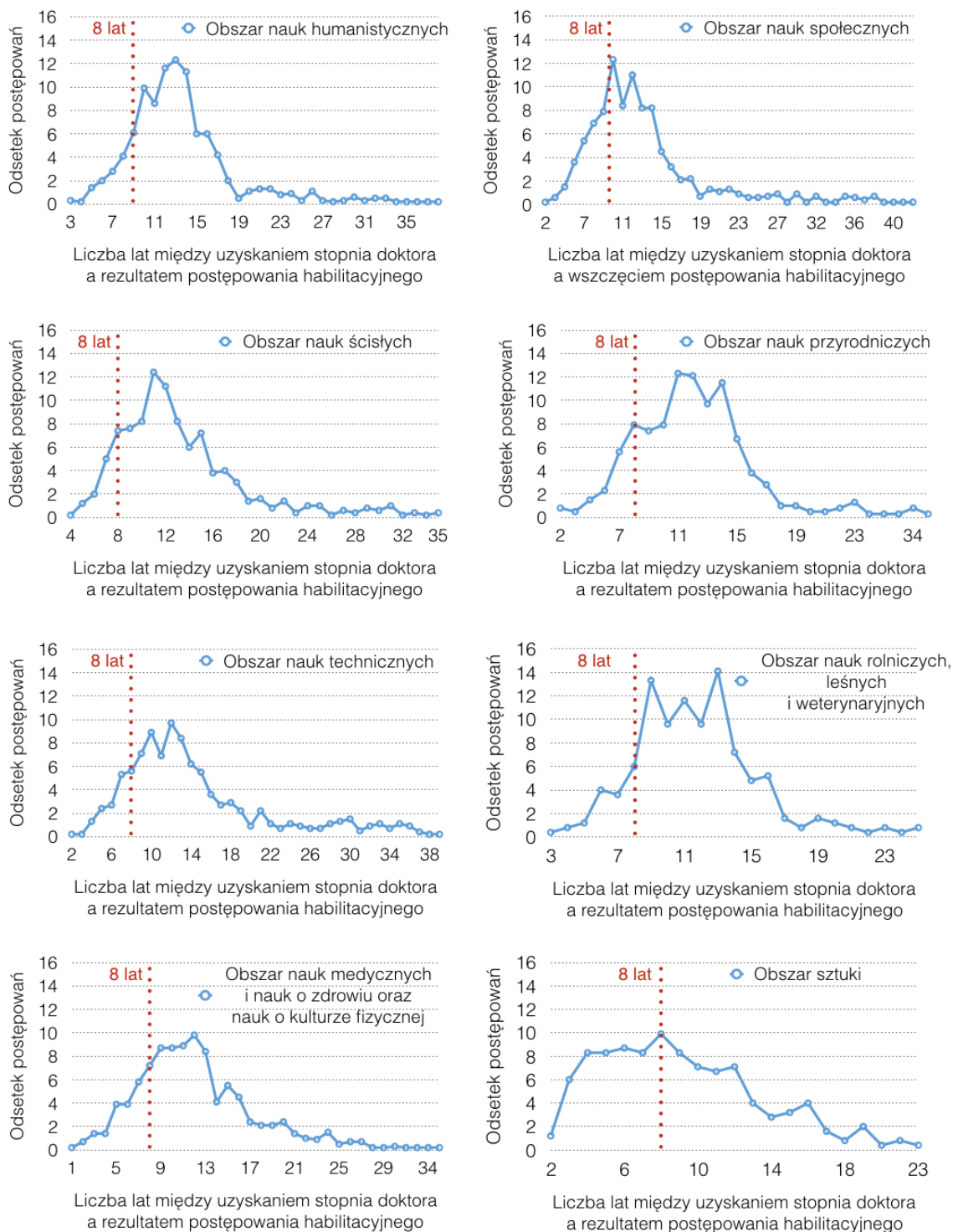
W Tabeli 15 zaprezentowałam statystyki opisowe zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* na zredukowanym o wartości odstające Zbiorze A0.

Tabela 15. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi, zredukowanym o wartości odstające ($N = 3417$)

Statystyki opisowe	Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego
Średnia	11,52
Mediana	11
Odchylenie standardowe	3,74
Minimum	1
Maksimum	21

Jak widać w Tabeli 15, po zredukowaniu zbioru o obserwacje odstające średnia wynosiła 11,52, a mediana 11. Rozkład zmiennej nadal odstawał od rozkładu normalnego, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa ($D = 0,06; p < 0,001$). Rozkład okazał się lekko prawoskośny. A to oznacza, że w większości postępowań uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta w okresie krótszym niż 11,52 lat od uzyskania stopnia doktora.

W kolejnym kroku zaprezentowałam charakterystykę zmiennej w poszczególnych ośmiu *Obszarach* w zbiorze wszystkich postępowań (Zbiór A0). Rysunek 27 przedstawia odsetek postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*. Natomiast Tabela 16 prezentuje statystyki opisowe dla tej zmiennej.

Rysunek 27. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* wykonany odrębnie dla każdego obszaru wiedzy w zbiorze postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3692$).

Tabela 16. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*, osobno dla każdego obszaru wiedzy w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3692$)

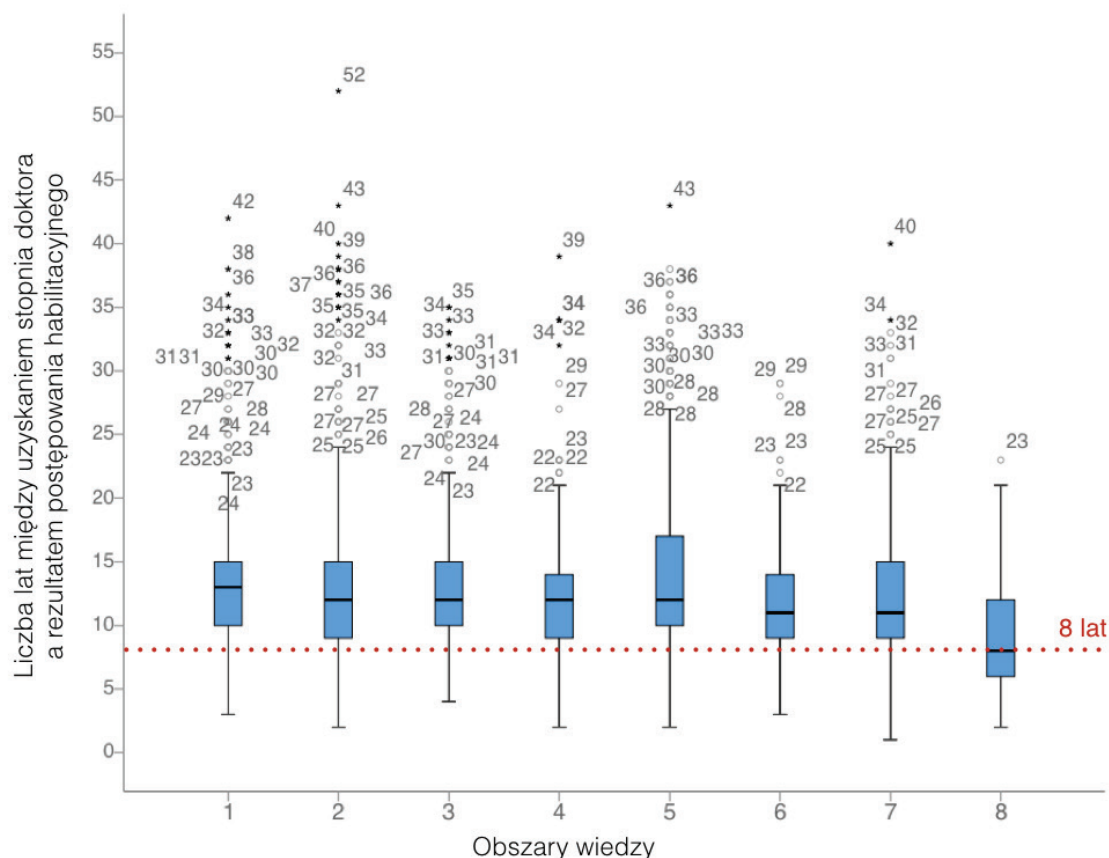
Statystyki opisowe	Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego							
	1	2	3	4	5	6	7	8
<i>n</i>	634	535	499	390	549	249	584	252
Średnia	13,51	13,41	13,28	12,16	14,48	11,82	12,2	9,06
Mediana	13	12	12	12	12	11	11	8
Odchylenie standardowe	5,31	6,9	5,55	4,57	7,53	3,97	5,51	4,34
Minimum	3	2	4	2	2	3	1	2
Maksimum	42	52	35	39	43	29	40	23

Adnotacja: 1 – obszar nauk humanistycznych, 2 – obszar nauk społecznych, 3 – obszar nauk ścisłych, 4 – obszar nauk przyrodniczych, 5 – obszar nauk technicznych, 6 – obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, 7 – obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, 8 – obszar sztuki.

Jak pokazuje Tabela 16, najkrótszy okres między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosił 1 rok i występował w obszarze nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej. Najdłuższy okres wynosił 52 lata i występował w obszarze nauk społecznych. W poszczególnych obszarach występował inny odsetek postępowań habilitacyjnych zakończonych do 8 lat włącznie od uzyskania stopnia doktora, czyli odsetek obserwacji, dla których zmienna *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* przyjmowała wartość „nieprzekroczona”. Wynosił on w obszarze nauk humanistycznych (10,9%), obszarze nauk społecznych (18,1%), obszarze nauk ścisłych (15,8%), obszarze nauk przyrodniczych (18,7%), obszarze nauk technicznych (17,7%), obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (16,1%), obszarze nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej (24,5%), obszarze sztuki (50,8%).

Rozkłady dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* odstawały od rozkładu normalnego, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa w kolejnych prezentowanych w Tabeli 16 obszarach wiedzy (odpowiednio: $D = 0,17$; $p < 0,001$; $D = 0,21$; $p < 0,001$; $D = 0,15$; $p < 0,001$; $D = 0,14$; $p < 0,001$; $D = 0,18$; $p < 0,001$; $D = 0,13$; $p < 0,001$; $D = 0,13$; $p < 0,001$; $D = 0,1$; $p < 0,001$). Rozkłady okazały się prawoskośne we wszystkich obszarach. Wynik ten mógł być zniekształcony przez obecność obserwacji odstających.

Analiza Rysunku 27 pozwoliła mi przyjąć, że obserwacje odstające występowały we wszystkich obszarach. Wykonałam więc wykresy skrzynkowe, aby oszacować ich wartości (Rysunek 28).

Rysunek 28. Wykresy skrzynkowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* osobno dla każdego obszaru wiedzy w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3692$). 1 – obszar nauk humanistycznych, 2 – obszar nauk społecznych, 3 – obszar nauk ścisłych, 4 – obszar nauk przyrodniczych, 5 – obszar nauk technicznych, 6 – obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, 7 – obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, 8 – obszar sztuki.

Na podstawie Rysunku 28 ustaliłam wartości kwartyli, które następnie posłużyły do obliczenia wartości rozstępu międzykwartylowego (Tukey, 1977) i, tym samym, ustalenia przedziałów, poza którymi znajdowały się obserwacje odstające. Obliczyłam, że wartości odstające wychodziły poza następujące przedziały: w obszarze nauk humanistycznych (2,5; 22,5), obszarze nauk społecznych (0; 24), obszarze nauk ścisłych (2,5; 22,5), obszarze nauk przyrodniczych (1,5; 21,5), obszarze nauk technicznych (-0,5; 27,5), obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (1,5; 21,5), obszarze nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej (0; 24), obszarze sztuki (-3; 21).

Zredukowałam zbiór o obserwacje z wartościami odstającymi i ponownie wykonałam statystyki opisowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* (Tabela 17).

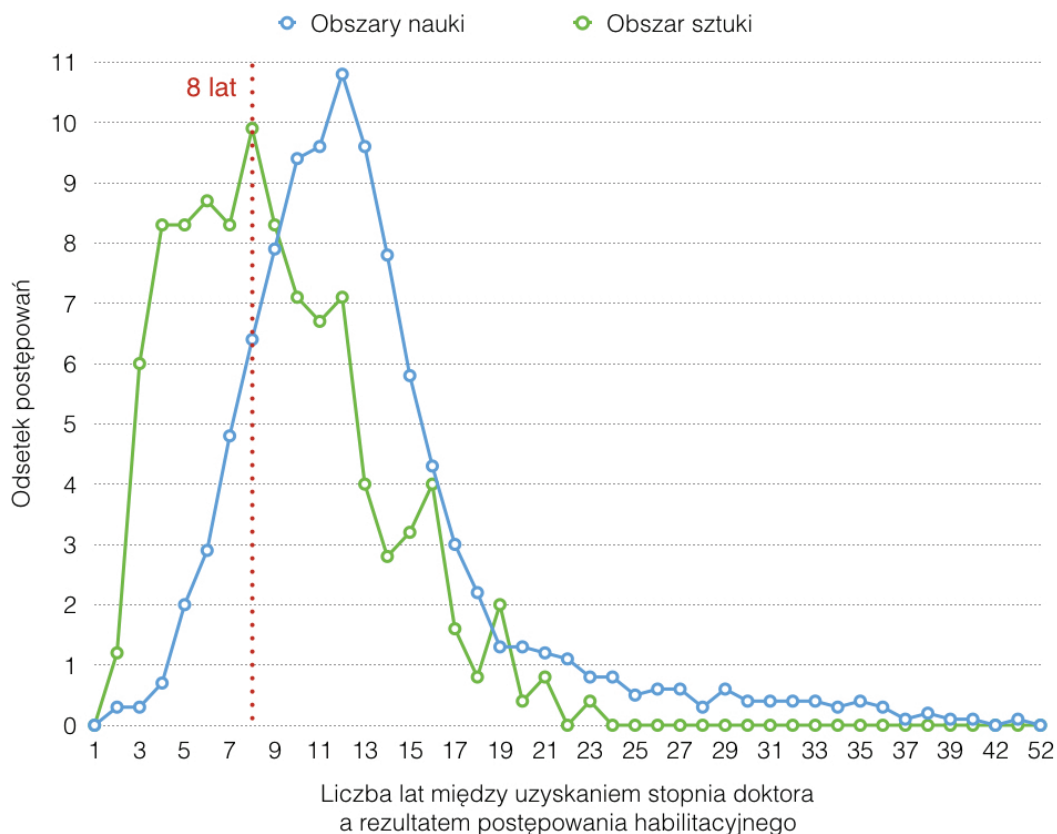
Tabela 17. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*, osobno dla każdego obszaru wiedzy w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi, zredukowanym o wartości odstające ($N = 3477$)

Statystyki opisowe	Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego							
	1	2	3	4	5	6	7	8
<i>n</i>	592	493	463	375	495	243	565	251
Średnia	12,46	11,79	12,11	11,56	12,54	11,48	11,64	9
Mediana	12	11	12	12	12	11	11	8
Odchylenie standardowe	3,45	3,94	3,66	3,29	4,83	3,33	4,62	4,26
Minimum	3	2	4	2	2	3	1	2
Maksimum	22	24	22	21	27	21	24	21

Adnotacja. 1 – obszar nauk humanistycznych, 2 – obszar nauk społecznych, 3 – obszar nauk ścisłych, 4 – obszar nauk przyrodniczych, 5 – obszar nauk technicznych, 6 – obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, 7 – obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, 8 – obszar sztuki.

Jak widać w Tabeli 17, w zredukowanym o wartości odstające zbiorze, rozkłady dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* nadal odstawały od rozkładu normalnego, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa w kolejnych prezentowanych w Tabeli 17 obszarach wiedzy (odpowiednio: $D = 0,09$; $p < 0,001$; $D = 0,11$; $p < 0,001$; $D = 0,11$; $p < 0,001$; $D = 0,08$; $p < 0,001$; $D = 0,11$; $p < 0,001$; $D = 0,08$; $p < 0,001$; $D = 0,1$; $p < 0,001$; $D = 0,1$; $p < 0,001$). Rozkłady okazały się lekko prawoskośne we wszystkich obszarach, z wyjątkiem obszaru nauk przyrodniczych, gdzie rozkład był lekko lewoskośny.

W następnym kroku przyjrzałam się charakterystyce zmiennej dla nauki i sztuki w zbiorze wszystkich postępowań (*Zbiór A1*). Rysunek 29 przedstawia odsetek postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*.

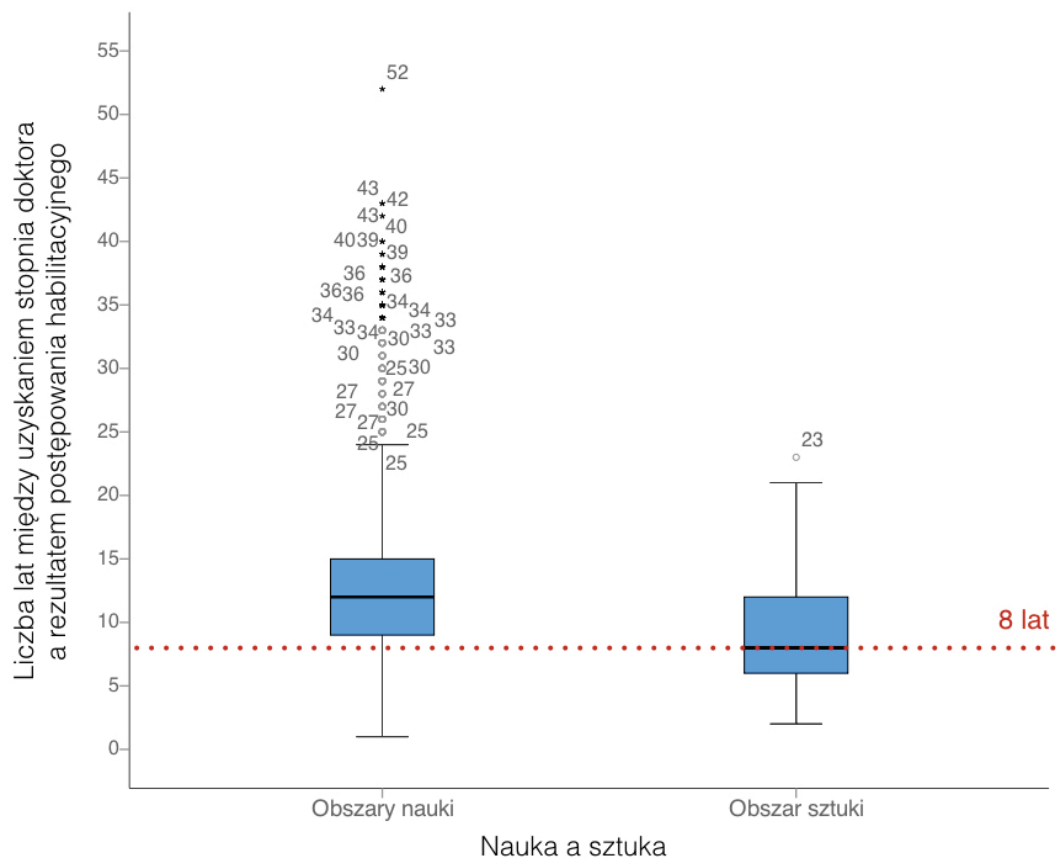

Rysunek 29. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* dla obszaru nauk oraz obszaru sztuki w zbiorze postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3692$).

Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* wynosiły w obszarach nauki oraz w obszarze sztuki odpowiednio: $M = 13,12$; $Me = 12$; $SD = 5,95$; $M = 9,06$; $Me = 8$; $SD = 4,34$. Rozkład zmiennej odstawał od rozkładu normalnego zarówno w nauce, jak i sztuce, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa (odpowiednio: $D = 0,16$; $p < 0,001$; $D = 0,1$; $p < 0,001$) i był prawoskośny. Jak pokazuje Rysunek 29, wyraźne są różnice pomiędzy obszarami nauki a obszarem sztuki w odsetku postępowań, w których uchwałę o nadaniu lub nienadaniu stopnia doktora habilitowanego podjęto w okresie do 8 lat od uzyskania stopnia doktora, czyli udziale postępowań, które nie przekroczyły *Cezury dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*. Wynosił on w obszarach nauki 17,4%, a w obszarze sztuki – 50,8%.

Wykonałam wykresy skrzynkowe, aby oszacować wartości obserwacji odstających w postępowaniach z obszarów nauki i obszaru sztuki (Rysunek 30).

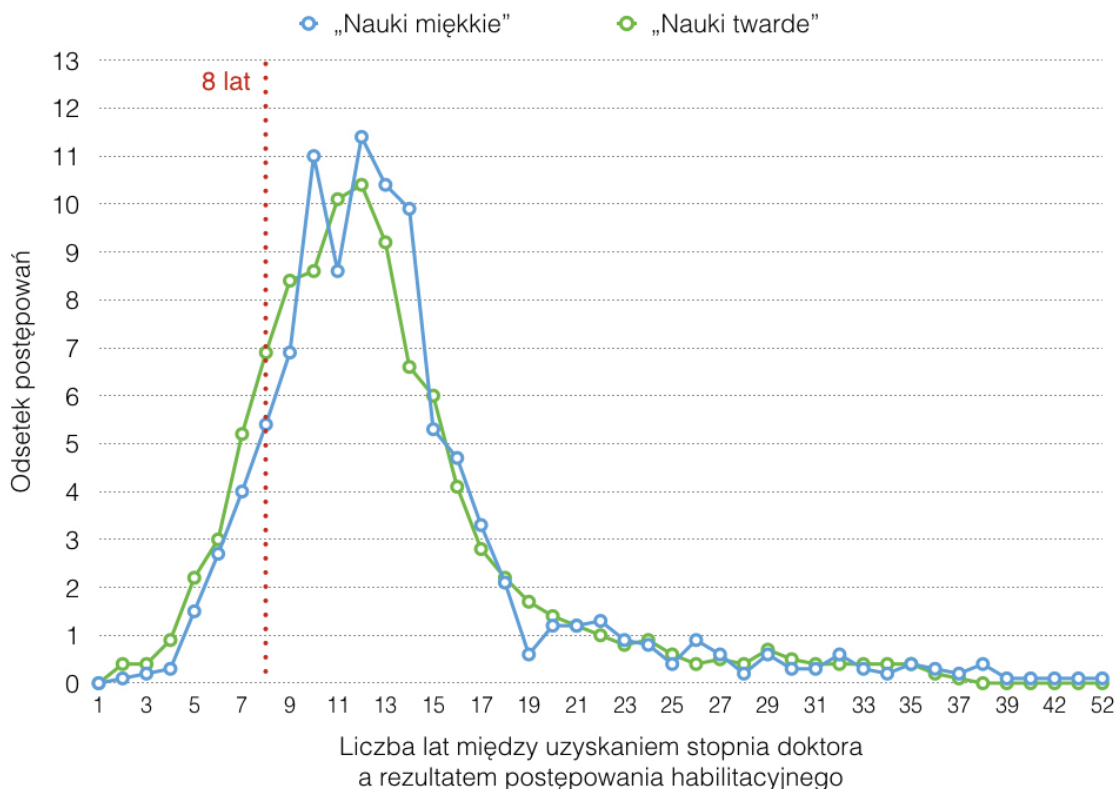
Rysunek 30. Wykresy skrzynkowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* osobno dla obszarów nauki i obszaru sztuki ($N = 3692$).

Jak pokazuje Rysunek 30, więcej obserwacji odstających znajduje się w obszarach nauki niż w obszarze sztuki. Wykorzystując metodę Tukeya, zidentyfikowałam te obserwacje. Ustaliłam, że przedziały, poza którymi znajdują się wartości odstające, to: w obszarach nauki (3; 24), natomiast w obszarze sztuki (–3; 21).

Zredukowałam analizowany zbiór o obserwacje odstające. Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* wynosiły tym razem w obszarze nauk oraz obszarze sztuki odpowiednio: $M = 12,07$; $Me = 12$; $SD = 4$; $M = 9$; $Me = 8$; $SD = 4,26$. Rozkład zmiennej odstawał od rozkładu normalnego zarówno w nauce jak i sztuce, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa (odpowiednio: $D = 0,09$; $p < 0,001$; $D = 0,1$; $p < 0,001$) i w obu przypadkach był prawoskośny.

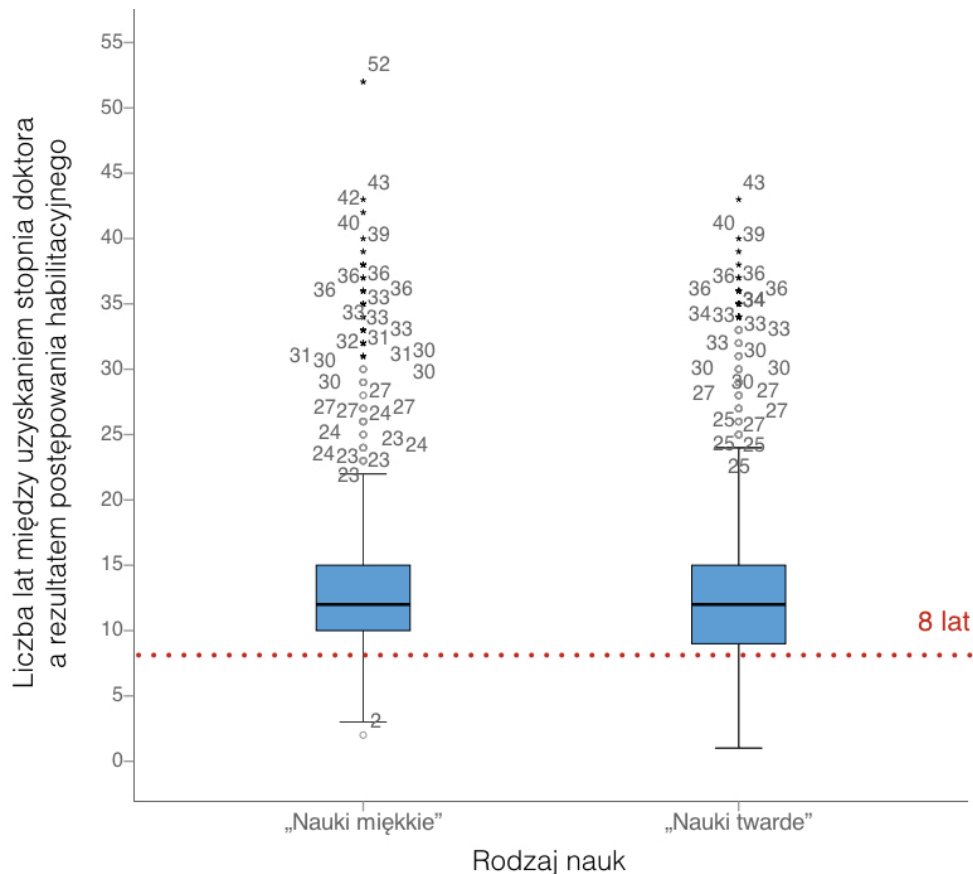
Następnie przyjrzałam się charakterystyce zmiennej w dwóch *Rodzaj nauk*: „naukach miękkich” i „naukach twardych” (*Zbiór A2*). Rysunek 31 przedstawia odsetek postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*.

Rysunek 31. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* dla „nauk miękkich” i „nauk twardych” w zbiorze postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3440$).

Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* wynosiły w „naukach miękkich” oraz „naukach twardych” odpowiednio: $M = 13,47$; $Me = 12$; $SD = 6,09$; $M = 12,94$; $Me = 12$; $SD = 5,87$. Rozkład zmiennej odstawał od rozkładu normalnego w „naukach miękkich” i „naukach twardych”, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa (odpowiednio: $D = 0,19$; $p < 0,001$; $D = 0,15$; $p < 0,001$) i był prawoskośny. Jak pokazuje Rysunek 31, wynik ten mógł zostać zniekształcony przez obserwacje odstające. Kształt rozkładu w „naukach miękkich” był podobny do kształtu rozkładu w „naukach twardych”. Odsetek postępowań, w których uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta w okresie do 8 lat od uzyskania stopnia doktora, zatem postępowań, które nie przekroczyły *Cezury dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*, wynosił w „naukach miękkich” i „naukach twardych” odpowiednio: 14,2% oraz 19%. Aby zidentyfikować obserwacje odstające, wykonałam wykresy skrzynkowe dla „nauk miękkich” i „nauk twardych” (Rysunek 32).

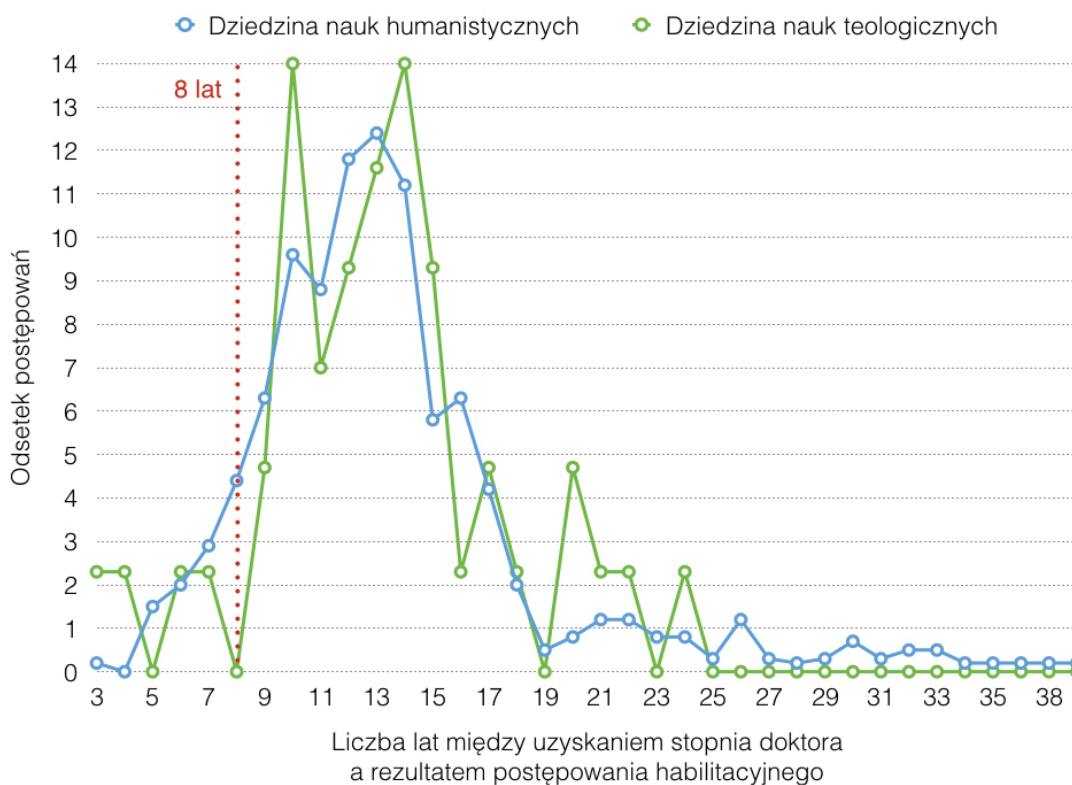

Rysunek 32. Wykresy skrzynkowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* osobno dla „nauk miękkich” i „nauk twardych” w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3440$).

Jak pokazuje Rysunek 32, obserwacje odstające znajdowały się w obu rodzajach nauk. Wykorzystując metodę Tukeya (1977), ustaliłam, że przedział, poza którym znajdują się wartości odstające, to w „naukach miękkich” (2,5; 22,5), natomiast w „naukach twardych” (0; 24).

Zredukowałam analizowany zbiór o obserwacje odstające. Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla analizowanej zmiennej wynosiły w „naukach miękkich” i „naukach twardych” odpowiednio: $M = 12,08$; $Me = 12$; $SD = 3,57$; $M = 11,93$; $Me = 12$; $SD = 4,13$. Rozkład zmiennej po redukcji zbioru odstawał od rozkładu normalnego w obu rodzajach nauk, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa (odpowiednio: $D = 0,08$; $p < 0,001$; $D = 0,09$; $p < 0,001$) i był w obu przypadkach prawoskośny.

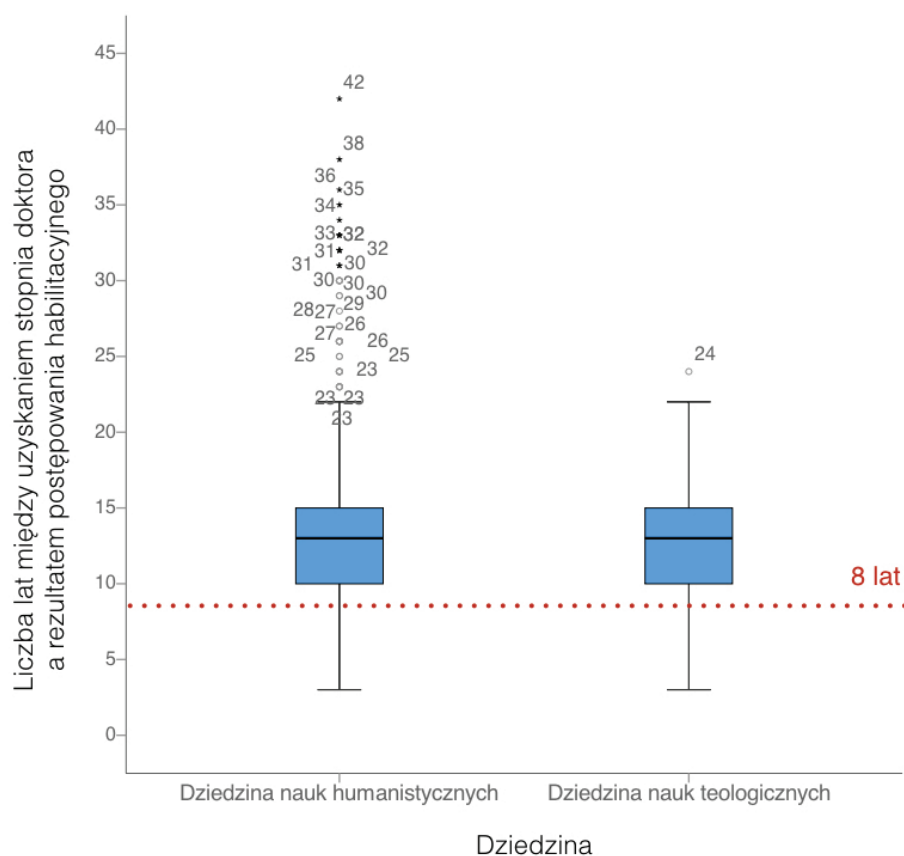
W kolejnym kroku zaprezentowałam charakterystykę zmiennej w *Dziedzinach* z obszaru nauk humanistycznych (Zbiór A4). Rysunek 33 przedstawia odsetek postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* w poszczególnych *Dziedzinach*.

Rysunek 33. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* dla dziedziny nauk humanistycznych i dziedziny nauk teologicznych w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych z kompletnymi danymi ($N = 634$).

Najkrótszy i najdłuższy czas między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosił w dziedzinie nauk humanistycznych 3 i 42 lata, a w dziedzinie nauk teologicznych 3 i 24 lata. Rozpiętość lat była więc wyraźnie większa w dziedzinie nauk humanistycznych niż w dziedzinie nauk teologicznych. Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* wynosiły w dziedzinie nauk humanistycznych ($M = 13,54$; $Me = 13$; $SD = 5,37$), a w dziedzinie nauk teologicznych ($M = 13,09$; $Me = 13$; $SD = 4,42$). Rozkład zmiennej odstawał od rozkładu normalnego w dziedzinie nauk humanistycznych, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa ($D = 0,18$; $p < 0,001$) i był prawoskośny. Natomiast w dziedzinie nauk teologicznych rozkład był normalny, co potwierdził test Shapiro-Wilka ($SW = 0,97$; $p > 0,05$). Odsetek postępowań, w których uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta w okresie do 8 lat od uzyskania stopnia doktora (tj. obserwacji, dla których zmienna *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* przyjmowała wartość „nieprzekroczona”), wynosił w dziedzinie nauk humanistycznych i dziedzinie nauk teologicznych odpowiednio: 11% oraz 9,3%. Na podstawie analizy

Rysunku 33 przyjął, że w analizowanym zbiorze, w szczególności w dziedzinie nauk humanistycznych, występować mogą wartości odstające. W celu ich identyfikacji wykonałam wykresy skrzynkowe (Rysunek 34).

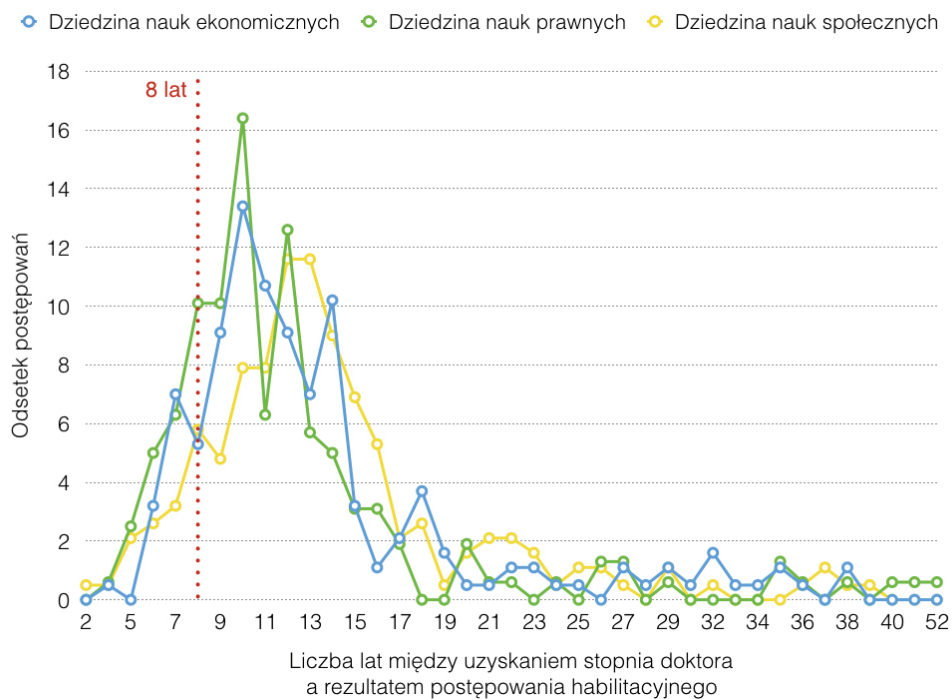
Rysunek 34. Wykresy skrzynkowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* osobno dla dziedziny nauk humanistycznych i dziedziny nauk teologicznych w zbiorze wszystkich postępowań w zbiorze z obszaru nauk humanistycznych z kompletnymi danymi ($N = 634$).

Jak pokazuje Rysunek 34, więcej obserwacji odstających znajdowało się w dziedzinie nauk humanistycznych niż w dziedzinie nauk teologicznych. Posługując się metodą Tukeya (1977), ustaliłam wartości przedziałów, poza którymi znajdowały się wartości odstające. W dziedzinie nauk humanistycznych oraz w dziedzinie nauk teologicznych wynosiły one (2,5; 22,5).

Zredukowałam analizowany zbiór o obserwacje odstające. Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla analizowanej zmiennej wynosiły po tej redukcji w dziedzinie nauk humanistycznych i dziedzinie nauk teologicznych odpowiednio: $M = 12,43$; $Me = 12$; $SD = 3,4$; $M = 12,83$; $Me = 13$; $SD = 4,13$. Powtórzyłam testy Kołmogorowa-Smirnowa oraz Shapiro-Wilka. Okazało się, że po usunięciu obserwacji odstających rozkład zmiennej w dziedzinie nauk humanistycznych nadal odstawał od

normalnego ($D = 0,08$; $p < 0,001$) i był prawoskośny. Natomiast w dziedzinie nauk teologicznych rozkład był normalny ($SW = 0,97$; $p > 0,05$).

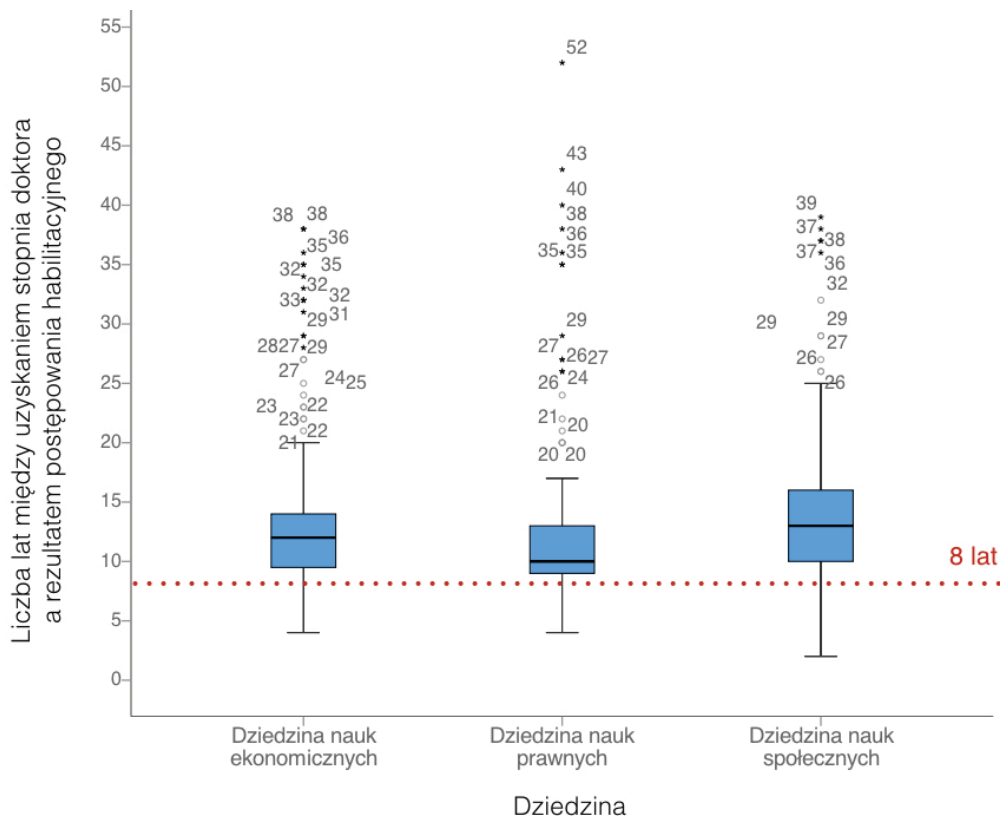
Następnie zaprezentowałam charakterystykę zmiennej w *Dziedzinach* z obszaru nauk społecznych (Zbiór A5). Rysunek 35 przedstawia odsetek postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* w poszczególnych *Dziedzinach*.

Rysunek 35. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* dla dziedziny nauk ekonomicznych, dziedziny nauk prawnych i dziedziny nauk społecznych w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych z kompletnymi danymi ($N = 535$).

Minimalna i maksymalna liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosiła w dziedzinie nauk ekonomicznych 4 i 38, w dziedzinie nauk prawnych 4 i 52, a w dziedzinie nauk społecznych 2 i 39. Największa rozpiętość lat występowała w dziedzinie nauk prawnych. Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* wynosiły w dziedzinie nauk ekonomicznych ($M = 13,59$; $Me = 12$; $SD = 6,91$), w dziedzinie nauk prawnych ($M = 12,58$; $Me = 10$; $SD = 7,46$) oraz w dziedzinie nauk społecznych ($M = 13,93$; $Me = 13$; $SD = 6,36$). Rozkład zmiennej odstawał od rozkładu normalnego we wszystkich dziedzinach, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa ($D = 0,23$; $p < 0,001$; $D = 0,23$; $p < 0,001$; $D = 0,18$; $p < 0,001$) i był prawoskośny. Postępowania, w których uchwała o nadaniu lub odmowie

nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta w okresie do 8 lat od uzyskania stopnia doktora, czyli postępowania, które nie przekroczyły *Cezury dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*, stanowiły w dziedzinie nauk ekonomicznych, dziedzinie nauk prawnych, dziedzinie nauk społecznych odpowiednio: 16%, 24,5% oraz 14,8%. W naukach prawnych odsetek takich postępowań był dużo większy niż w naukach ekonomicznych i naukach społecznych. Na podstawie analizy Rysunku 35 założyłam, że w poszczególnych dziedzinach w obszarze nauk społecznych występować mogą wartości odstające. W celu ich identyfikacji wykonałam wykresy skrzynkowe (Rysunek 36).

Rysunek 36. Wykresy skrzynkowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* osobno dla dziedziny nauk ekonomicznych, dziedziny nauk prawnych i dziedziny nauk społecznych w zbiorze wszystkich postępowań z obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 535$).

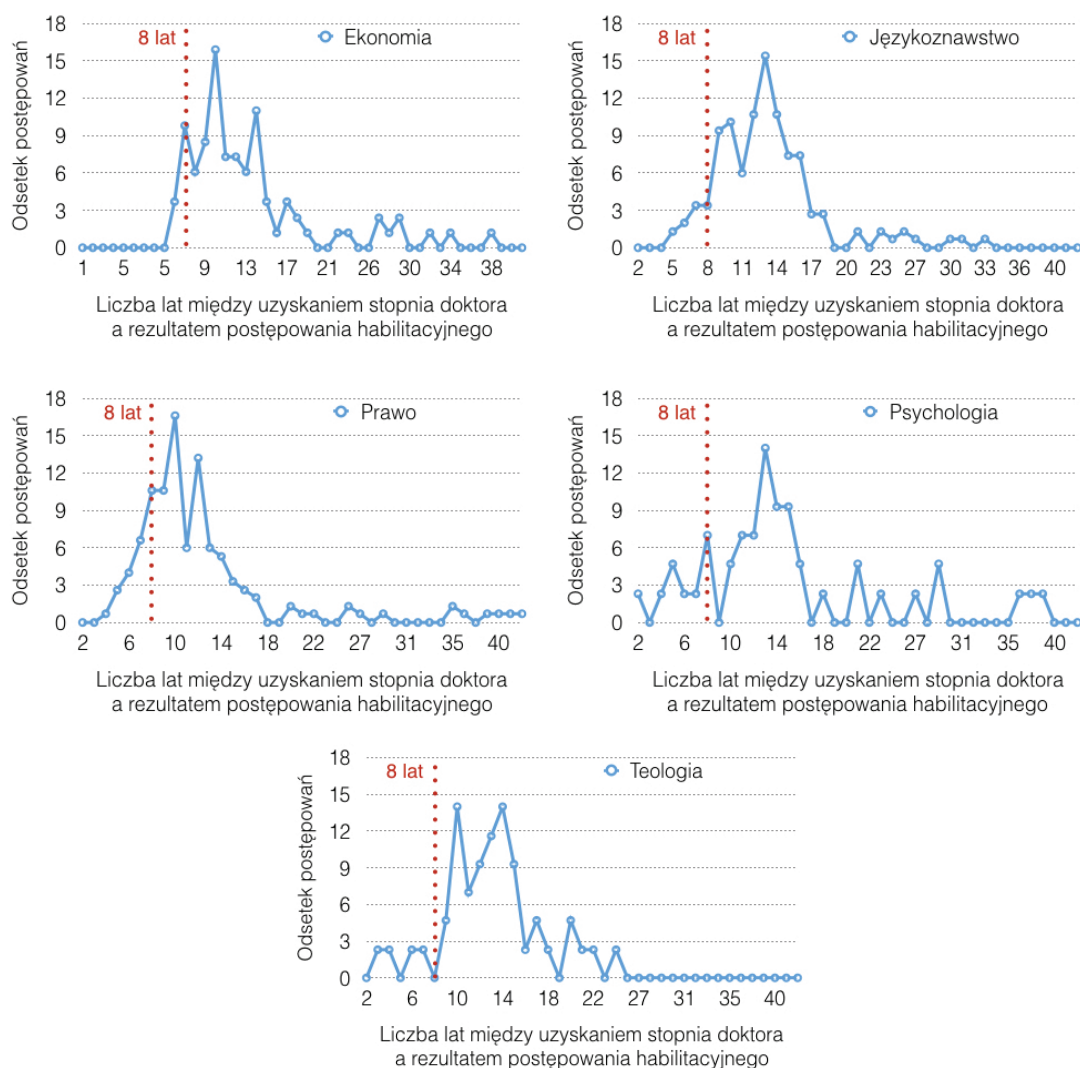
Jak pokazuje Rysunek 36, we wszystkich dziedzinach występowały obserwacje odstające. Za pomocą metody Tukeya (1977), ustaliłam wartości przedziałów, poza którymi znajdowały się wartości odstające. Wynosiły one: w dziedzinie nauk ekonomicznych (1,5; 21,5), dziedzinie nauk prawnych (3; 19), dziedzinie nauk społecznych (1; 25).

Z analizowanego zbioru usunęłam obserwacje odstające. Ustaliłam, że średnia, mediana i odchylenie standardowe dla analizowanej zmiennej wynosiły w dziedzinie nauk ekonomicznych, dziedzinie nauk prawnych, dziedzinie nauk społecznych odpowiednio: $M = 11,44$; $Me = 11$; $SD = 3,32$; $M = 10,35$; $Me = 10$; $SD = 2,89$;

$M = 12,79$; $Me = 12,5$; $SD = 4,36$. Powtórzyłam test Kołmogorowa-Smirnowa i okazało się, że po redukcji zbioru o wartości odstające rozkłady zmiennej w analizowanych dziedzinach nadal odstawały od rozkładu normalnego (odpowiednio: $D = 0,11$; $p < 0,001$; $D = 0,12$; $p < 0,001$; $D = 0,11$; $p < 0,001$) i były prawoskośne.

W ostatnim kroku zaprezentowałam charakterystykę zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* dla wybranych *Dyscyplin* z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych: ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii (*Zbiór A6*). Rysunek 37 przedstawia rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na wartość analizowanej zmiennej w poszczególnych dyscyplinach, a Tabela 18 statystyki opisowe dla tej zmiennej.

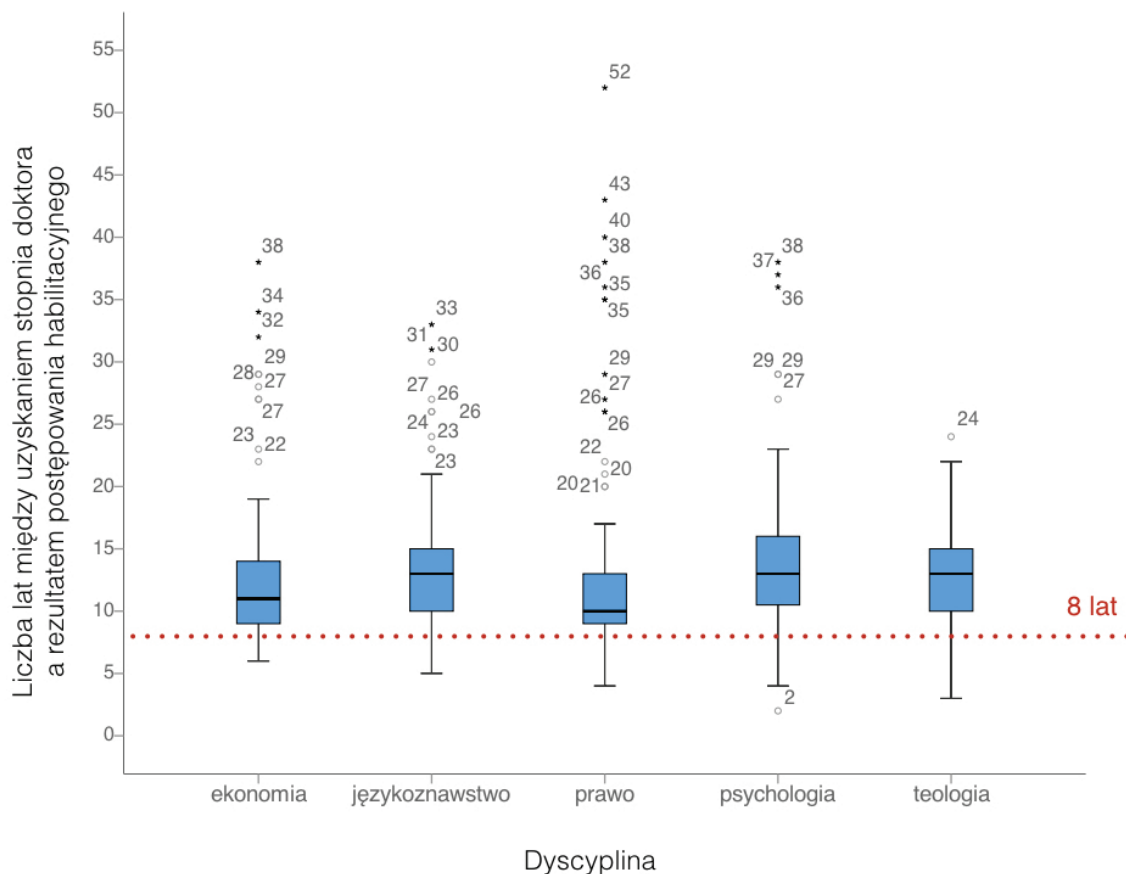
Rysunek 37. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* odrębnie dla ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 468$).

Tabela 18. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*, osobno dla każdej dyscypliny w zbiorze z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 468$)

Statystyki opisowe	Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego				
	Ekonomia	Językoznawstwo	Prawo	Psychologia	Teologia
<i>n</i>	82	149	151	43	43
Średnia	13,32	13,15	12,45	15,05	13,09
Mediana	11	13	10	13	13
Odchylenie standardowe	6,77	4,73	7,44	8,55	4,42
Minimum	6	5	4	2	3
Maksimum	38	33	52	38	24

Jak pokazuje Tabela 18, najkrótszy okres między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosił 2 lata i odbywał się w psychologii. Natomiast najdłuższy wynosił 52 lata i odbywał się w prawie. Odsetek postępowań, w których uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta w okresie do 8 lat od uzyskania stopnia doktora (nieprzekraczających *Cezury dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*), wynosił: w ekonomii (19,5%), językoznawstwie (10,1%), prawie (24,5%), psychologii (20,9%) i teologii (9,3%). Największy odsetek takich postępowań występował więc w prawie, a najmniejszy w teologii. Rozkłady dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* jak potwierdził test Shapiro-Wilka odstawały od rozkładu normalnego w ekonomii ($SW = 0,8; p < 0,001$), językoznawstwie ($SW = 0,87; p < 0,001$), prawie ($SW = 0,68; p < 0,001$), psychologii ($SW = 0,87; p < 0,001$). Test Shapiro-Wilka potwierdził natomiast, że w teologii rozkład analizowanej zmiennej był normalny ($SW = 0,97; p > 0,05$). Analiza Rysunku 37 pozwoliła założyć, że w poszczególnych dyscyplinach występowały obserwacje odstające. Wykonałam wykresy skrzynkowe, aby oszacować ich wartości (Rysunek 38).

Rysunek 38. Wykresy skrzynkowe dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* osobno dla ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 468$).

Wykorzystałam metodę Tukeya (1977) do ustalenia wartości obserwacji odstających. Najpierw ustaliłam wartości kwartyli dla poszczególnych dyscyplin, a następnie wartości rozstępów międzykwartyłowych. Na ich podstawie ustaliłam, że przedziały, poza którymi znajdowały się wartości obserwacji odstających, to: w ekonomii (1,5; 21,5), językoznawstwie (2,5; 22,5), prawie (3; 19), psychologii (2,25; 24,25), teologii (2,5; 22,5). Jak pokazuje Rysunek 38, najmniej wartości odstających znajdowało się w teologii.

Następnie usunęłam z analizowanego zbioru obserwacje odstające. Statystyki opisowe dla zredukowanego zbioru zaprezentowałam w Tabeli 19.

Tabela 19. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego*, osobno dla każdej dyscypliny w zbiorze z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi zredukowanym o wartości odstające ($N = 426$)

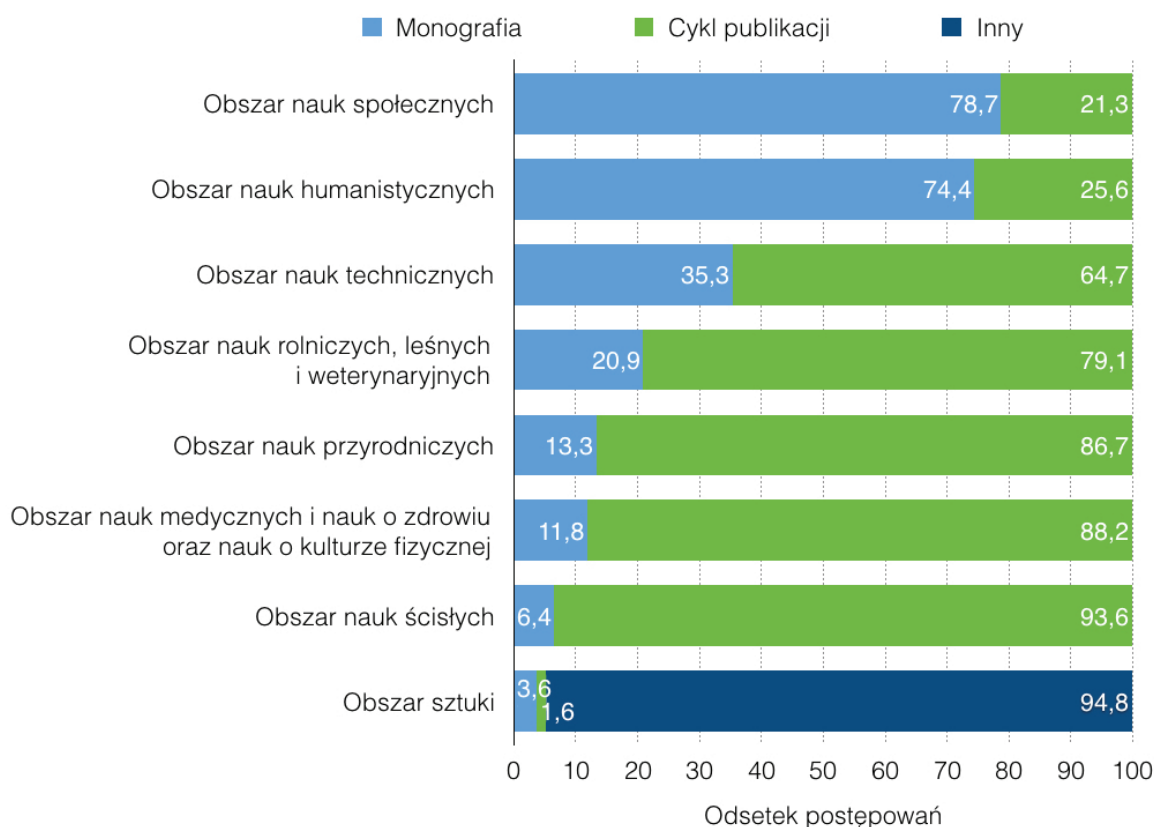
Statystyki opisowe	Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego				
	Ekonomia	Językoznawstwo	Prawo	Psychologia	Teologia
<i>n</i>	72	140	136	36	42
Średnia	11,15	12,26	10,37	12,47	12,83
Mediana	10,5	13	10	13	13
Odchylenie standardowe	3,22	3,13	2,85	4,42	4,13
Minimum	6	5	4	4	3
Maksimum	19	21	17	23	22

Jak pokazuje Tabela 19, po usunięciu obserwacji odstających rozkłady dla zmiennej *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* odstawały od rozkładu normalnego tylko w ekonomii i prawie, co potwierdził test Shapiro-Wilka (odpowiednio: $SW = 0,96$; $p < 0,001$; $SW = 0,98$; $p < 0,001$). Natomiast w językoznawstwie, psychologii i teologii rozkłady okazały się normalne (odpowiednio: $SW = 0,98$; $p > 0,05$; $SW = 0,96$; $p > 0,05$; $SW = 0,97$; $p > 0,05$).

2.5. Rodzaj głównego osiągnięcia naukowego

Wykonana na pełnym zbiorze (**Zbiór A0**) analiza częstości postępowania w zależności od *Rodzaju osiągnięcia naukowego* wykazała, że najczęściej podstawą postępowania był cykl publikacji (58,3%; $N = 2154$), następnie monografia (35,2%; $N = 1302$). Najrzadziej podstawą postępowania był inny rodzaj osiągnięcia naukowego niż monografia lub cykl publikacji (6,5%; $N = 239$).

Rysunek 39 pokazuje, jak kształtował się odsetek postępowania, których podstawą była monografia, cykl publikacji lub inny rodzaj osiągnięcia naukowego, w poszczególnych obszarach wiedzy, w zbiorze wszystkich postępowania (**Zbiór A0**).

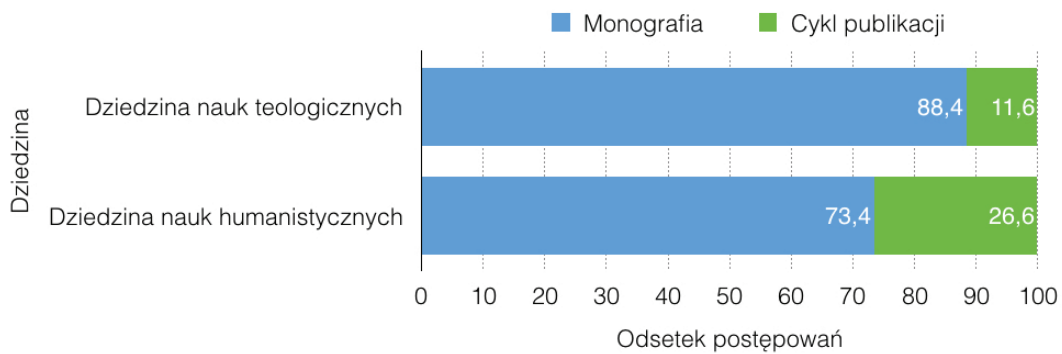
Rysunek 39. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych, których podstawą był określony *Rodzaj osiągnięcia naukowego* ze względu na *Obszar* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak pokazuje Rysunek 39, monografia dominowała jako podstawa postępowania habilitacyjnego w obszarze nauk humanistycznych ($\chi^2 = 151,1$; $df = 1$; $p < 0,001$) oraz w obszarze nauk społecznych ($\chi^2 = 176,17$; $df = 1$; $p < 0,001$). Natomiast cykl publikacji był najczęściej podstawą postępowania w pozostałych obszarach nauki: obszarze nauk technicznych ($\chi^2 = 47,21$; $df = 1$; $p < 0,001$), obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych ($\chi^2 = 84,44$; $df = 1$; $p < 0,001$), obszarze nauk przyrodniczych ($\chi^2 = 209,73$; $df = 1$; $p < 0,001$), obszarze nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej ($\chi^2 = 340,61$; $df = 1$; $p < 0,001$) oraz obszarze nauk ścisłych ($\chi^2 = 380,19$; $df = 1$; $p < 0,001$). W obszarze sztuki natomiast dominował inny rodzaj osiągnięcia naukowego niż monografia i cykl publikacji (94,8%), co wyraźnie odróżniało obszar sztuki od obszarów nauki.

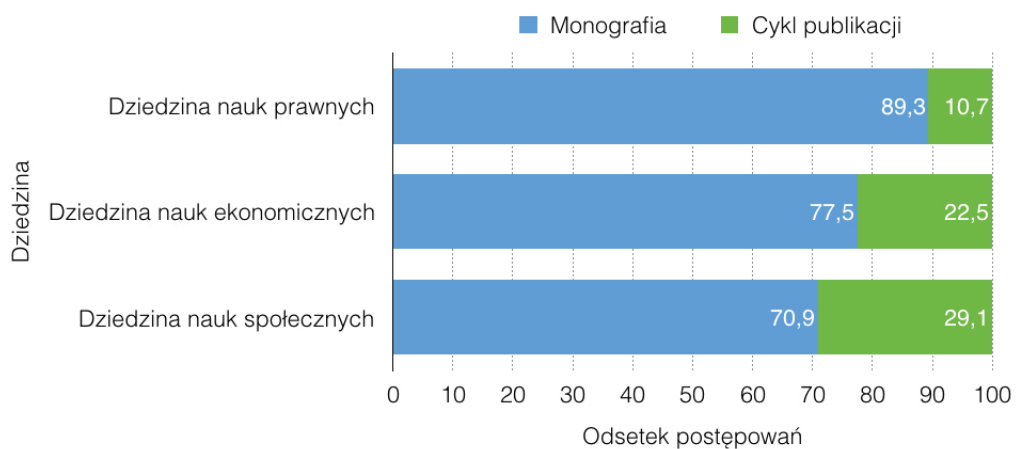
Powtórzyłam tę samą analizę na zbiorze postępowań z obszarów nauki (**Zbiór A2**). Okazało się, że w „naukach miękkich” postępowania oparte na monografii i cyklu publikacji stanowiły odpowiednio: 76,3% oraz 23,7%. Zatem, monografii było znacząco więcej niż cykli ($\chi^2 = 325,1$; $df = 1$; $p < 0,001$). Natomiast w „naukach miękkich” relacja

pomiędzy postępowaniami wszczętymi na podstawie monografii i na podstawie cyklu publikacji była odwrotna ($\chi^2 = 956,28$; $df = 1$; $p < 0,001$). Odsetek postępowania opartych na wskazanych *Rodzajach osiągnięć* wynosił odpowiednio: 17,6% oraz 82,4%.

Sprawdziłam, jak kształtował się rozkład cechy *Rodzaj osiągnięcia naukowego* w dziedzinach z obszaru nauk humanistycznych (*Zbiór A4*) oraz odrębnie w dziedzinach z obszaru nauk społecznych (*Zbiór A5*) (Rysunki 40–41).

Rysunek 40. Rozkład odsetka postępowania habilitacyjnych, których podstawą był określony *Rodzaj osiągnięcia naukowego* ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowania z obszaru nauk humanistycznych ($N = 636$).

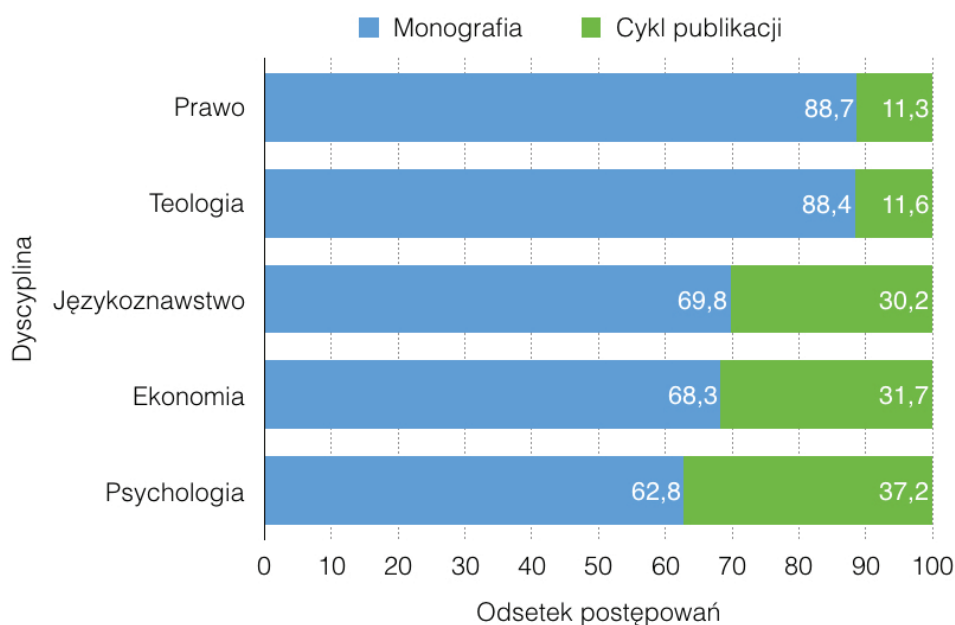

Rysunek 41. Rozkład odsetka postępowania habilitacyjnych, których podstawą był określony *Rodzaj osiągnięcia naukowego* ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowania z obszaru nauk społecznych ($N = 535$).

Jak pokazują Rysunki 40 i 41, we wszystkich dziedzinach nauki z obszaru nauk humanistycznych oraz z obszaru nauk społecznych głównym rodzajem osiągnięcia naukowego była monografia: dziedzina nauk humanistycznych ($\chi^2 = 129,39$; $df = 1$; $p < 0,001$), dziedzina nauk teologicznych ($\chi^2 = 25,33$; $df = 1$; $p < 0,001$), dziedzina nauk prawnych ($\chi^2 = 98,27$; $df = 1$; $p < 0,001$), dziedzina nauk ekonomicznych ($\chi^2 = 56,73$; $df = 1$; $p < 0,001$), dziedzina nauk społecznych ($\chi^2 = 33,02$; $df = 1$; $p < 0,001$).

Najmniejszy udział cyklu publikacji jako osiągnięcia naukowego odnotowałam w dziedzinie nauk prawnych (10,7%) oraz w dziedzinie nauk teologicznych (11,6%), natomiast największy w dziedzinie nauk społecznych (29,1%).

Na zakończenie przedstawiłam odsetek określonych *Rodzajów osiągnięć naukowych* w wybranych dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (**Zbiór A6**) (Rysunek 42).

Rysunek 42. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych, których podstawą był określony *Rodzaj osiągnięcia naukowego* ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$).

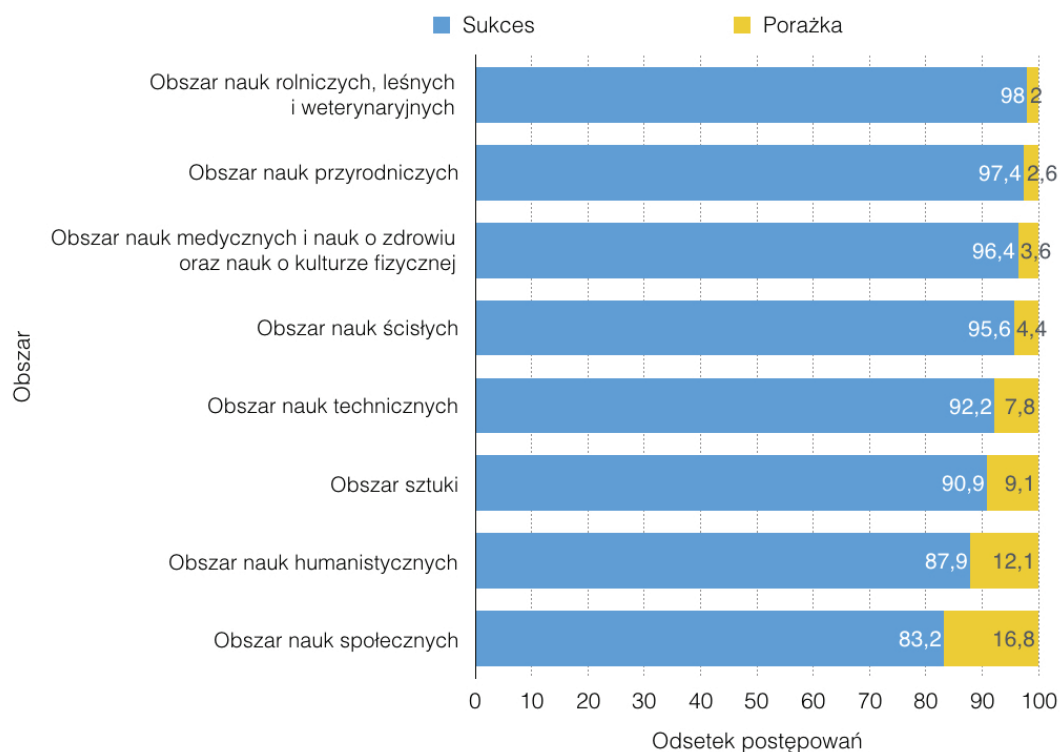
W **zbiorze A6** znalazły się dyscypliny naukowe o największej równowadze (w porównaniu z innymi dyscyplinami w nadrzędnych dziedzinach) pomiędzy postępowaniami wszczętymi na podstawie monografii a postępowaniami wszczętymi na podstawie cyklu publikacji. Mimo to, jak pokazuje Rysunek 42, występują różnice w udziale poszczególnych *Rodzajów osiągnięć naukowych*. Większy udział monografii niż cykli publikacji odnotowałam w prawie ($\chi^2 = 90,66$; $df = 1$; $p < 0,001$), teologii ($\chi^2 = 25,33$; $df = 1$; $p < 0,001$), językoznawstwie ($\chi^2 = 23,36$; $df = 1$; $p < 0,001$) oraz ekonomii ($\chi^2 = 10,98$; $df = 1$; $p < 0,001$). W psychologii liczba postępowań wszczętych na podstawie monografii i cyklu publikacji nie różniła się znacząco ($\chi^2 = 2,81$; $df = 1$; $p > 0,05$).

2.6. Rezultat postępowania habilitacyjnego

Analiza *Rezultatu postępowania habilitacyjnego* na całym zbiorze wykazała, że 3404 (92,1%) postępowania zakończyły się sukcesem, czyli nadaniem stopnia doktora

habilitowanego. Jedynie 291 (7,9%) postępowań zakończyło się porażką, czyli odmową nadania stopnia doktora habilitowanego.

Rysunek 43 prezentuje odsetek postępowań zakończonych sukcesem lub porażką w zależności od *Obszaru* w zbiorze wszystkich postępowań (*Zbiór A0*).

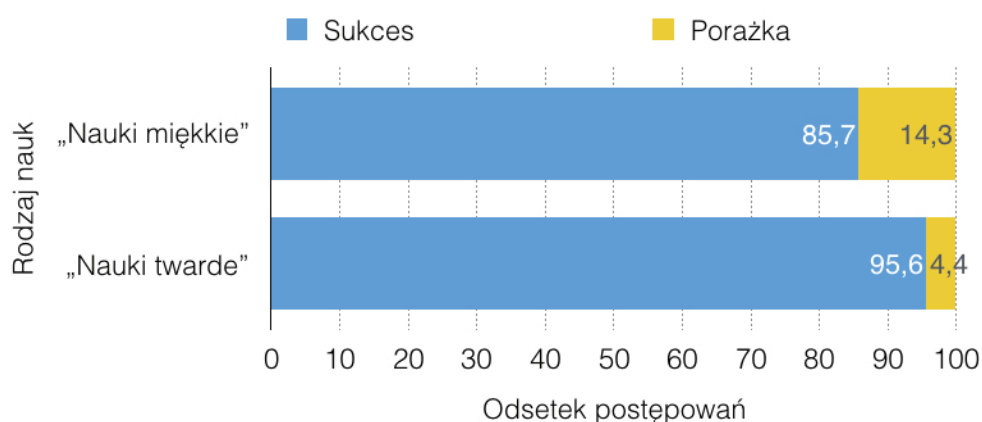

Rysunek 43. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych zakończonych określonym *Rezultatem postępowania* ze względu na *Obszar* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak widać na Rysunku 43, najwyższy odsetek postępowań zakończonych porażką występował w obszarze nauk społecznych (16,8%) oraz w obszarze nauk humanistycznych (12,1%), natomiast najniższy w obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (2%) oraz w obszarze nauk przyrodniczych (2,6%). Zatem, w humanistyce i naukach społecznych relatywnie częściej zdarzały się porażki niż w innych obszarach nauki. Odnotowałam, że w całym zbiorze występowały dziedziny nauk, w których nie było postępowań zakończonych porażką, gdyż wszystkie zgromadzone postępowania zakończyły się sukcesem (dziedzina nauk farmaceutycznych, dziedzina nauk leśnych, dziedzina nauk weterynaryjnych, dziedzina sztuk filmowych, dziedzina sztuk teatralnych). Średnia liczba postępowań zakończonych sukcesem wynosiła 92,52 przy odchyleniu standardowym wynoszącym 5,25.

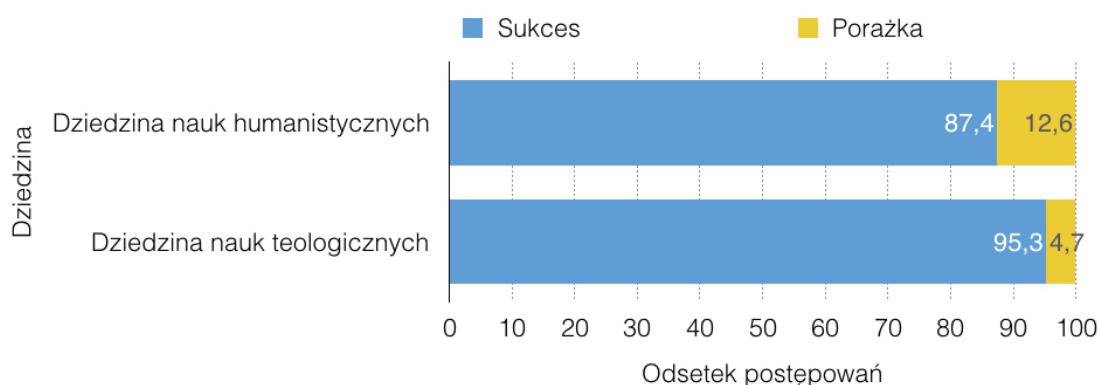
Sprawdziłam, jak kształtował się rozkład zmiennej w dwóch *Rodzajach nauk*, „naukach miękkich” i „naukach twardych” (*Zbiór A2*). Odsetek postępowań zakończonych sukcesem i porażką prezentuje Rysunek 44.

Rysunek 44. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych zakończonych określonym *Rezultatem postępowania* ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszarów nauki ($N = 3443$).

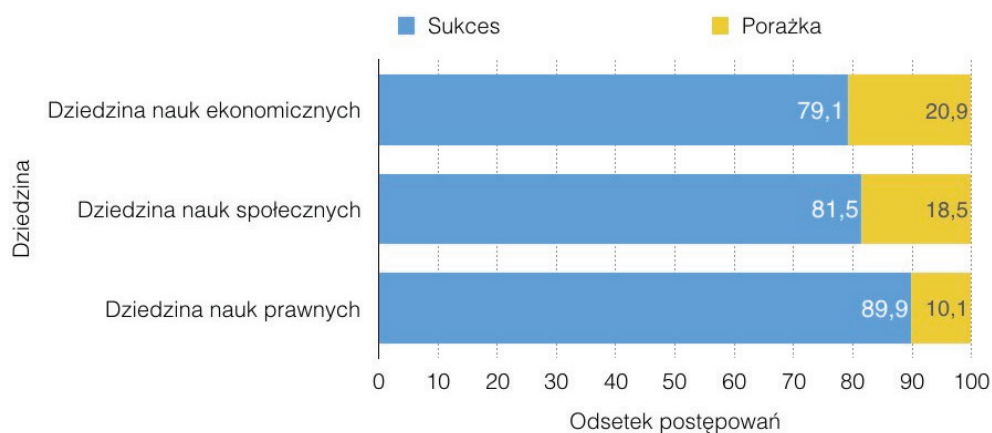
Jak pokazuje Rysunek 44, w „naukach miękkich” był większy odsetek postępowań zakończonych porażką niż w „naukach twardych”. Warto zauważyć, że w przypadku „nauk twardych” występowały dziedziny, w których wszystkie postępowania kończyły się sukcesem, co znacząco odróżnia „nauki twarde” od „nauk miękkich”, w których takich dziedzin nie było.

W kolejnym kroku przyjrzałam się odsetkowi sukcesów i porażek w dziedzinach z obszaru nauk humanistycznych (*Zbiór A4*) oraz w dziedzinach z obszaru nauk społecznych (*Zbiór A5*). Charakterystykę zmiennej na wskazanych zbiorach prezentują Rysunki 45 i 46.

Rysunek 45. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych zakończonych określonym *Rezultatem postępowania* ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych ($N = 636$).

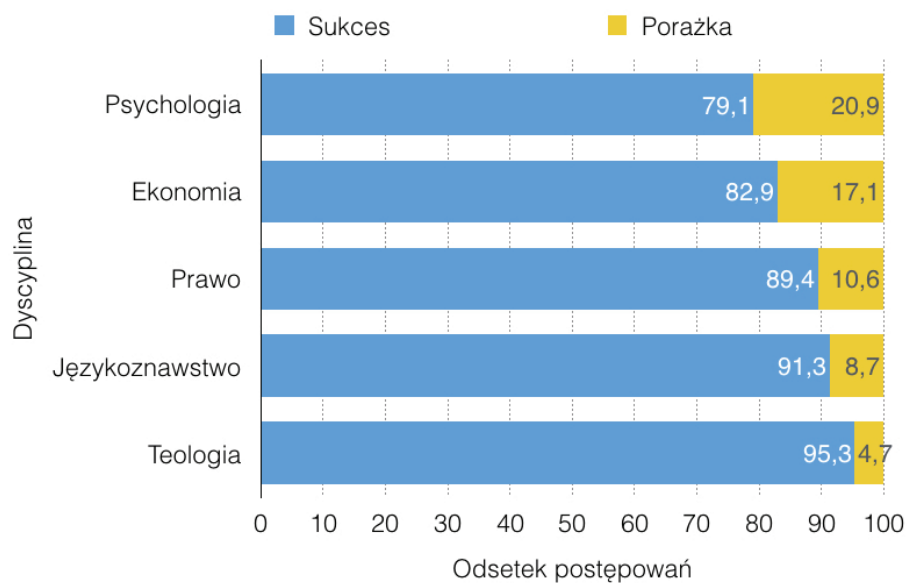
Jak pokazuje Rysunek 45, w obszarze nauk humanistycznych odsetek postępowań zakończonych sukcesem i porażką był różny w obu dziedzinach. W dziedzinie nauk humanistycznych udział porażek był większy niż w dziedzinie nauk teologicznych.

Rysunek 46. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych zakończonych określonym *Rezultatem postępowania* ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszaru nauk społecznych ($N = 535$).

Rysunek 46 pokazuje, że w obszarze nauk społecznych odsetek postępowań zakończonych sukcesem i porażką był zróżnicowany w poszczególnych dziedzinach. Najniższy odsetek postępowań zakończonych porażką odnotowałam w dziedzinie nauk prawnych. W dziedzinie nauk ekonomicznych i dziedzinie nauk społecznych udział porażek był podobny.

Rysunek 47 prezentuje rozkład odsetka zmiennej w wybranych dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (*Zbiór A6*).

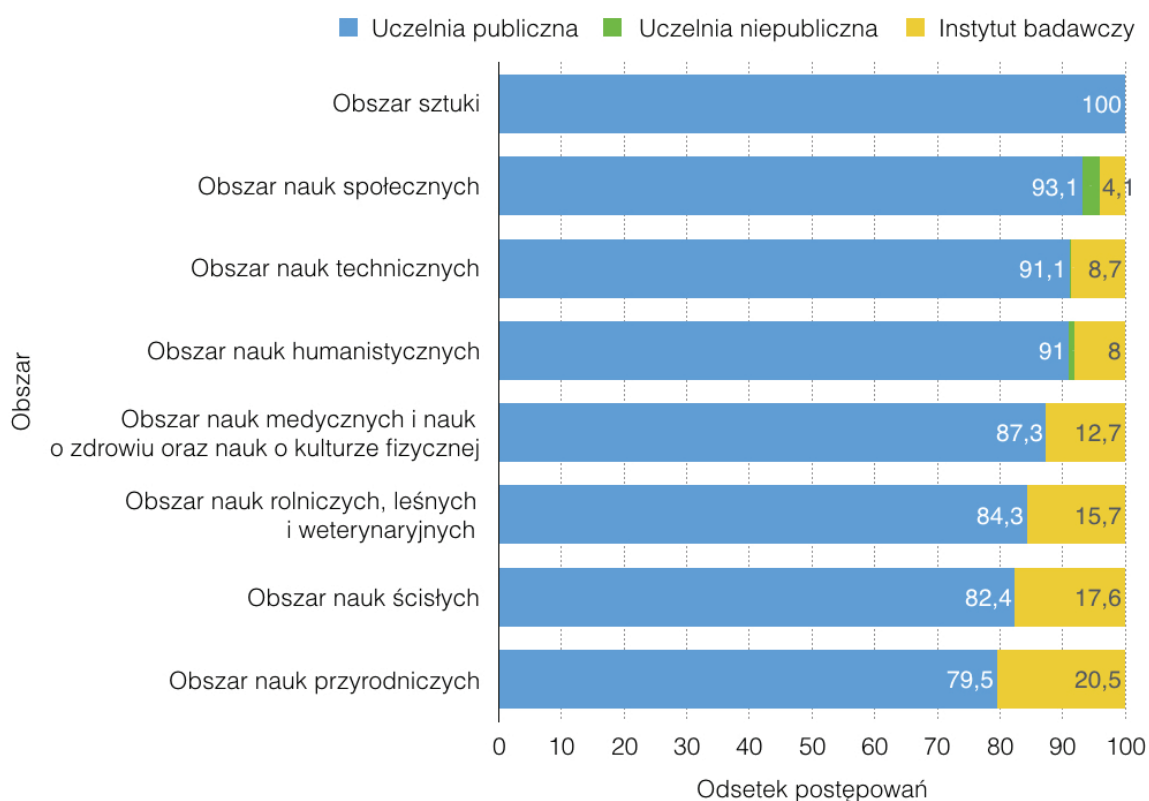
Rysunek 47. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych zakończonych określonym *Rezultatem postępowania* ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$).

Jak widać na Rysunku 47, największy odsetek postępowań zakończonych porażką występował w psychologii i ekonomii, znacznie niższy w prawie i językoznawstwie, a najniższy odsetek występował w teologii.

2.7. Rodzaj jednostki

Analizując zbiór wszystkich postępowań (Zbiór A0), ustaliłam, że większość postępowań została przeprowadzona w uczelniach publicznych ($N = 3271$; 88,5%). Znacznie mniej postępowań zostało przeprowadzonych w instytutach badawczych oraz instytutach Polskiej Akademii Nauk (łącznie nazywanych dalej instytutami badawczymi) ($N = 402$; 10,9%). Najmniej postępowań przeprowadzono w uczelniach niepublicznych ($N = 22$; 0,6%). Ten wynik był oczekiwany z uwagi na rozkład uprawnień habilitacyjnych jednostek we wskazanych trzech typach. Liczba uprawnień habilitacyjnych w uczelniach publicznych, uczelniach niepublicznych i instytutach badawczych wynosi odpowiednio: 541 (85,6%), 9 (1,4%), 82 (13%) (stan na 13 maja 2017 r.).

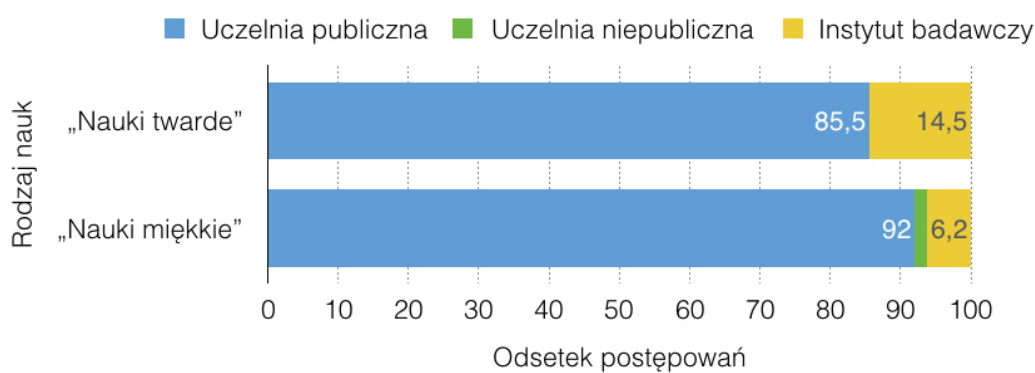
Sprawdziłam, jak kształtował się rozkład częstości postępowań habilitacyjnych przeprowadzanych w różnych typach jednostek ze względu na obszar (Zbiór A0) (Rysunek 48).

Rysunek 48. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych przeprowadzanych w różnych Rodzajach jednostek ze względu na Obszar w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3695$).

Jak pokazuje Rysunek 48, we wszystkich obszarach nauki większość postępowań została przeprowadzona w uczelniach publicznych, a w obszarze sztuki odsetek postępowań z uczelni publicznych wynosił aż 100%. Udział postępowań przeprowadzonych w uczelniach niepublicznych był znikomy. Takie postępowania odbyły się w obszarze nauk technicznych (0,2%), obszarze nauk humanistycznych (0,9%) oraz obszarze nauk społecznych (2,8%). Udział postępowań przeprowadzonych w instytutach badawczych był większy niż udział postępowań z uczelni niepublicznych. Takie postępowania odbyły się we wszystkich obszarach nauki.

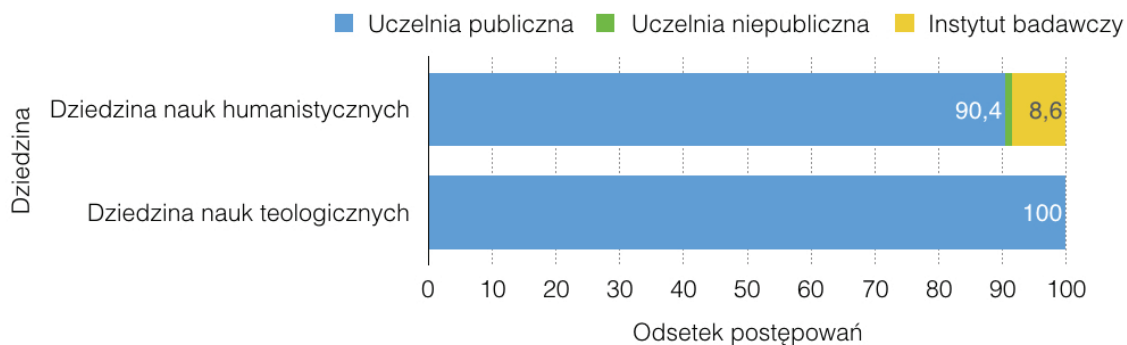
Rysunek 49 prezentuje różnice w liczebności i odsetku postępowań z „nauk miękkich” i „nauk twardych” (Zbiór A2).

Rysunek 49. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych przeprowadzonych w różnych *Rodzajach jednostek* ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszarów nauk ($N = 3443$).

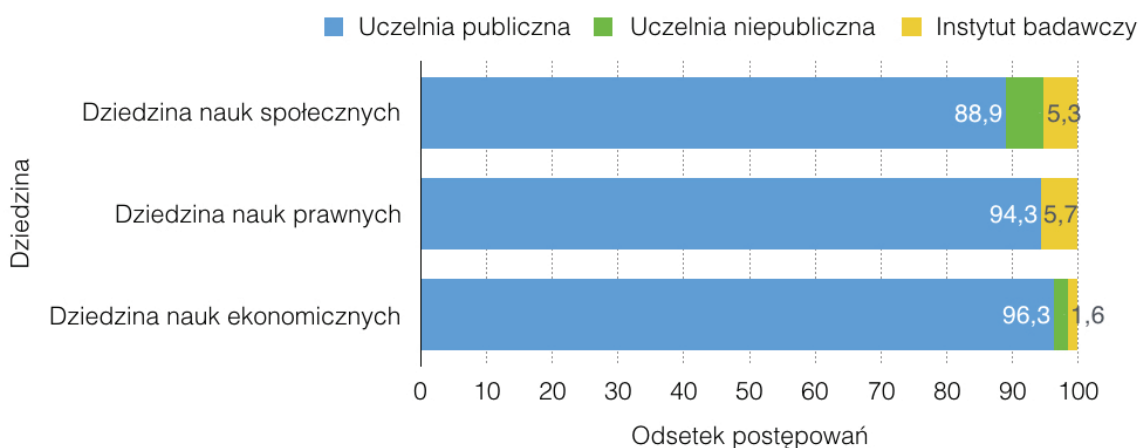
Jak pokazuje Rysunek 49, „nauki miękkie” różnią się od „nauk twardych” w zakresie *Rodzaju jednostki*, w której przeprowadzono postępowanie. W „naukach miękkich” zdarzały się postępowania przeprowadzane w uczelniach niepublicznych (1,8%), w „naukach twardych” takich postępowań nie zidentyfikowałam. „Nauki twarde” miały wyższy od „nauk miękkich” odsetek postępowań, które odbyły się w instytutach badawczych.

W kolejnym kroku przyjrzałam się rozkładom zmiennej ze względu na *Dziedzinę* w obszarze nauk humanistycznych (Zbiór A4) oraz osobno w obszarze nauk społecznych (Zbiór A5). Rysunki 50 i 51 prezentują odsetek postępowań przeprowadzonych w uczelniach publicznych, uczelniach niepublicznych oraz instytutach badawczych w poszczególnych dziedzinach naukowych.

Rysunek 50. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych przeprowadzonych w różnych *Rodzajach jednostek* ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych ($N = 636$).

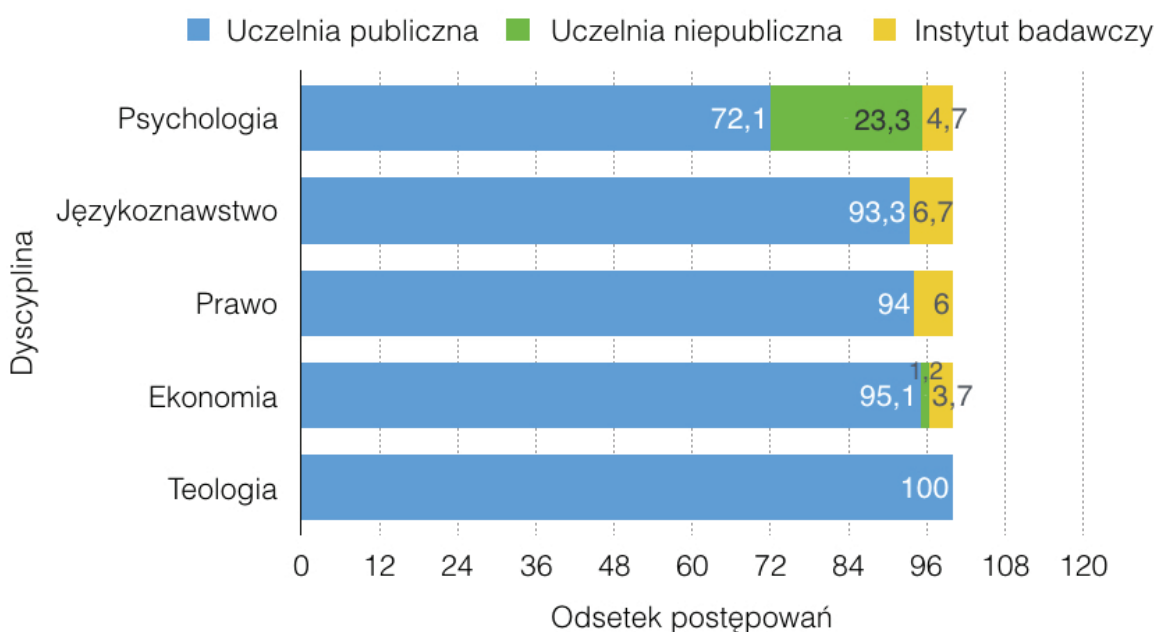
Jak pokazuje Rysunek 50, dominowały postępowania przeprowadzone w uczelniach publicznych. W dziedzinie nauk teologicznych nie było żadnych postępowań przeprowadzonych w uczelniach niepublicznych lub instytutach badawczych. Takie postępowania w obszarze nauk humanistycznych były jedynie w dziedzinie nauk humanistycznych.

Rysunek 51. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych przeprowadzonych w różnych *Rodzajach jednostek* ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowań z obszaru nauk społecznych ($N = 535$).

Jak pokazuje Rysunek 51, we wszystkich dziedzinach podobnie jak w obszarze nauk humanistycznych również dominowały postępowania przeprowadzone w uczelniach publicznych. Niewielki odsetek postępowań odbył się we wszystkich trzech dziedzinach w instytutach badawczych. Najmniej postępowań odbyło się w uczelniach niepublicznych. Takie postępowania odbyły się w dziedzinie nauk społecznych i w dziedzinie nauk ekonomicznych, jednocześnie takich postępowań nie było w dziedzinie nauk prawnych.

Analizę zmiennej zakończyłam na zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i z obszaru nauk społecznych (Zbiór A6). Rysunek 52 prezentuje odsetek postępowań przeprowadzonych w uczelniach publicznych, uczelniach niepublicznych i instytutach badawczych w poszczególnych *Dyscyplinach*.

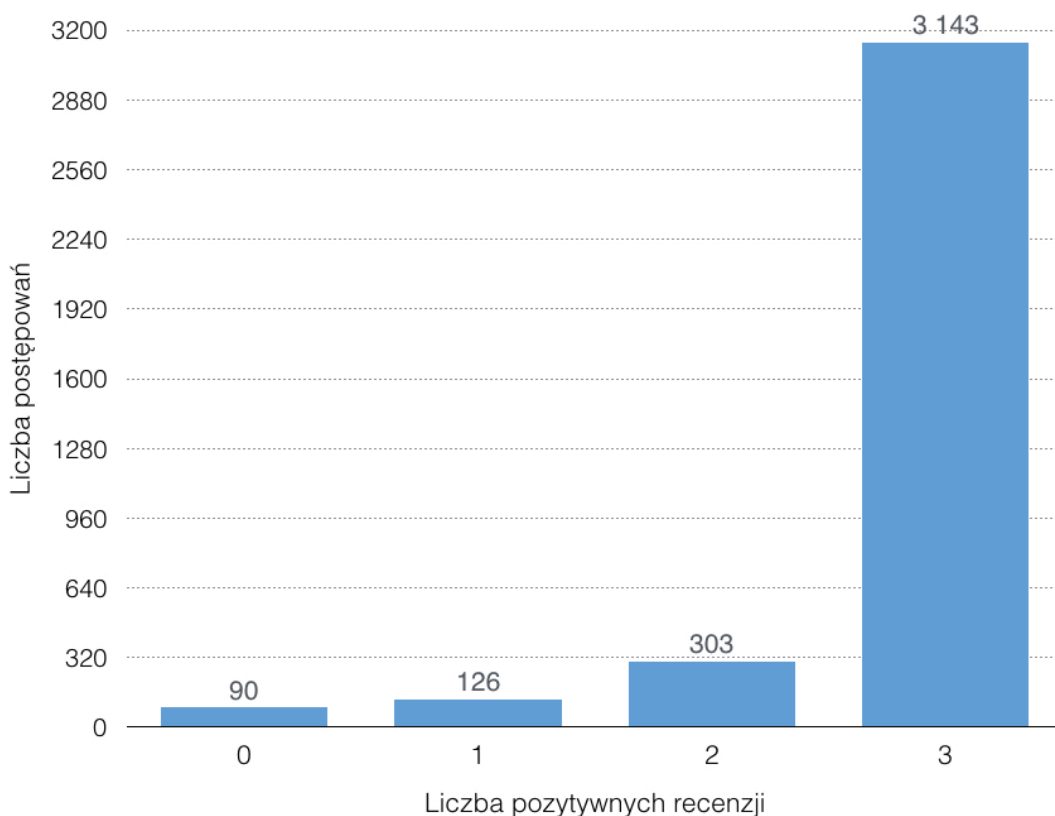

Rysunek 52. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych przeprowadzonych w różnych *Rodzajach jednostek* ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$).

Jak pokazuje Rysunek 52, najwięcej postępowań we wszystkich dyscyplinach zostało przeprowadzonych w uczelniach publicznych. Jedyne w psychologii (23,3) oraz ekonomii (1,2%) część postępowań odbyło się w uczelniach niepublicznych. W instytutach badawczych odbyły się nieliczne postępowania habilitacyjne z psychologii, językoznawstwa, prawa, ekonomii. W teologii żadne postępowanie nie zostało przeprowadzone w uczelni niepublicznej lub w instytucie badawczym.

2.8. Liczba pozytywnych recenzji (wyniki recenzji)

Przeanalizowałam wyniki recenzji. W każdym postępowaniu było trzech recenzentów, dlatego posłużyłam się zmienną *Liczba pozytywnych recenzji*, odpowiadającą liczbie recenzji, w których pojawiły się wyraźne rekomendacje dla nadania kandydatowi stopnia doktora habilitowanego. Na wstępie zaprezentowałam charakterystykę zmiennej w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi (Zbiór A0). Rysunek 53 przedstawia rozkład częstości postępowań ze względu na *Liczbę pozytywnych recenzji*.

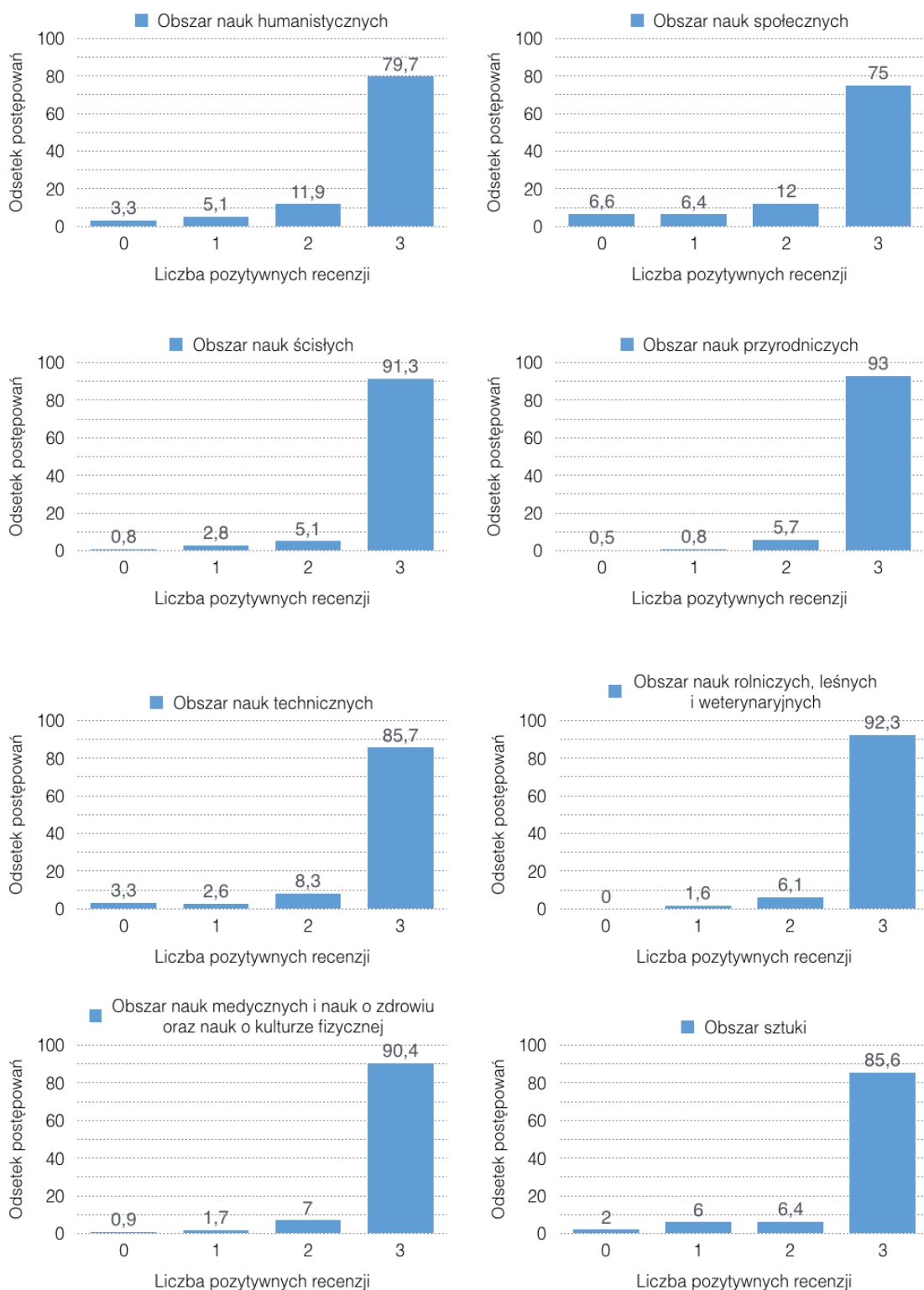

Rysunek 53. Rozkład liczby postępowań habilitacyjnych z określoną *Liczba pozytywnych recenzji* w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3662$).

Jak pokazuje Rysunek 53, większość postępowań (85,1%) uzyskała trzy pozytywne recenzje, znacznie mniej dwie pozytywne i jedną negatywną recenzję (8,2%), a najmniej jedną pozytywną i dwie negatywne recenzje (3,4%), najmniej postępowań uzyskało trzy negatywne recenzje (2,4%). Na podstawie analizy Rysunku 53 ustaliłam, że rozkład zmiennej był silnie lewoskośny, co oznacza, że większość postępowań uzyskała co najmniej dwie pozytywne recenzje.

Rysunek 54 prezentuje odsetek postępowań w zależności od *Liczby pozytywnych recenzji* w poszczególnych *Obszarach* w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ([Zbiór A0](#)), a Tabela 20 statystyki opisowe dla analizowanej zmiennej.

Rysunek 54. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę pozytywnych recenzji*, osobno dla każdego *Obszaru* w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3662$).

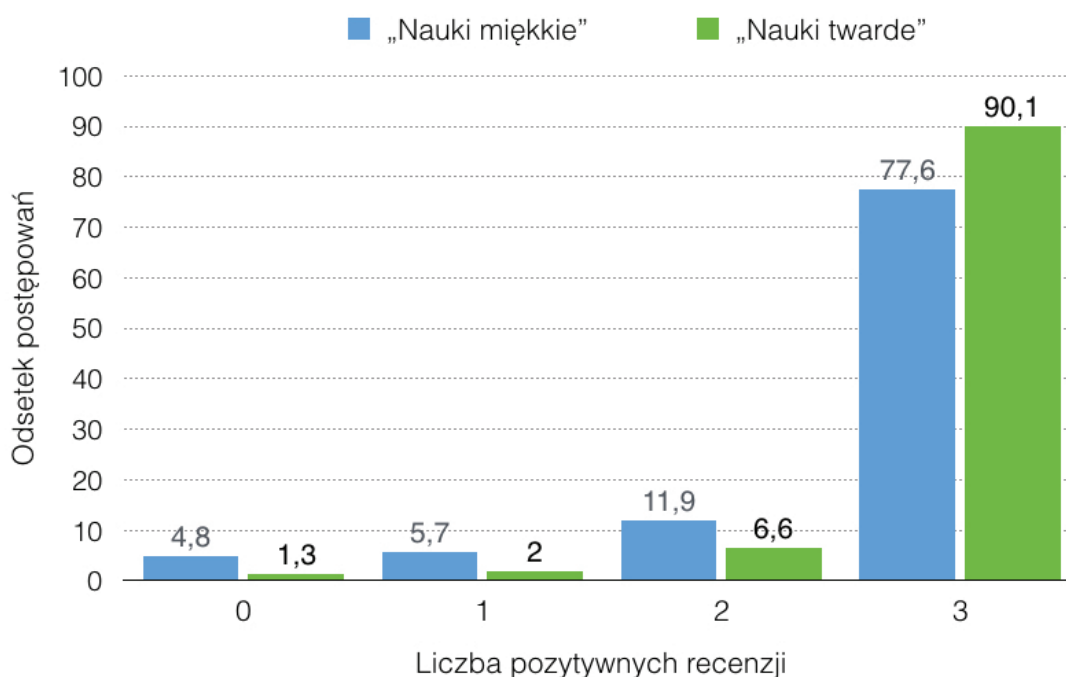
Tabela 20. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba pozytywnych recenzji*, osobno dla każdego *Obszaru* w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3622$)

Statystyki opisowe	Liczba pozytywnych recenzji							
	1	2	3	4	5	6	7	8
<i>n</i>	631	533	495	386	539	246	582	250
Średnia	2,68	2,56	2,87	2,91	2,76	2,91	2,87	2,76
Mediana	3	3	3	3	3	3	3	3
Odchylenie standardowe	0,72	0,88	0,47	0,36	0,66	0,34	0,45	0,65
Minimum	0	0	0	0	0	1	0	0
Maksimum	3	3	3	3	3	3	3	3

Adnotacja: 1 – obszar nauk humanistycznych, 2 – obszar nauk społecznych, 3 – obszar nauk ścisłych, 4 – obszar nauk przyrodniczych, 5 – obszar nauk technicznych, 6 – obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, 7 – obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, 8 – obszar sztuki.

Jak pokazuje Rysunek 54, największy odsetek postępowań, które uzyskały trzy pozytywne recenzje odbył się w obszarze nauk przyrodniczych, obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, obszarze nauk ścisłych. Natomiast najmniejszy odsetek postępowań, które uzyskały trzy pozytywne recenzje, odbył się w obszarze nauk społecznych, obszarze nauk humanistycznych. Jeżeli chodzi o postępowania, w których trzy recenzje były negatywne, to największy odsetek takich postępowań był w obszarze nauk społecznych, obszarze nauk humanistycznych, obszarze nauk technicznych. Natomiast najmniejszy odsetek postępowań z trzema negatywnymi recenzjami był w obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych. Postępowania z trzema pozytywnymi recenzjami stanowiły większość we wszystkich obszarach nauki (Tabela 20). Rozkład zmiennej w poszczególnych obszarach był silnie lewoskośny.

Sprawdziłam, jak kształtował się rozkład analizowanej zmiennej w dwóch *Rodzajach nauk* (Zbiór A2). Rysunek 55 prezentuje odsetek postępowań w „naukach miękkich” i „naukach twardych”, a Tabela 21 statystyki opisowe tej zmiennej.

Rysunek 55. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych z określoną *Liczba pozytywnych recenzji* ze względu na *Rodzaj nauk* w zbiorze postępowań z obszarów nauki z kompletnymi danymi ($N = 3412$).

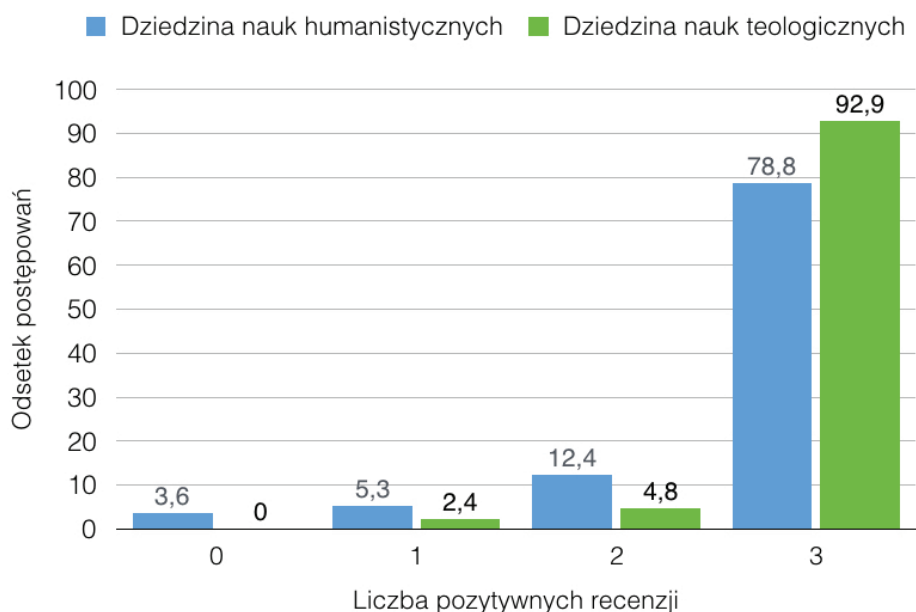
Rysunku 55 pokazuje, że rozkłady zmiennej były silnie lewoskośne w obu rodzajach nauk. Postępowania z trzema pozytywnymi recenzjami stanowiły większość zarówno w „naukach miękkich”, jak i „naukach twardych”.

Tabela 21. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba pozytywnych recenzji*, osobno dla każdego *Rodzaju nauk* w zbiorze postępowań z obszarów nauki z kompletnymi danymi ($N = 3412$)

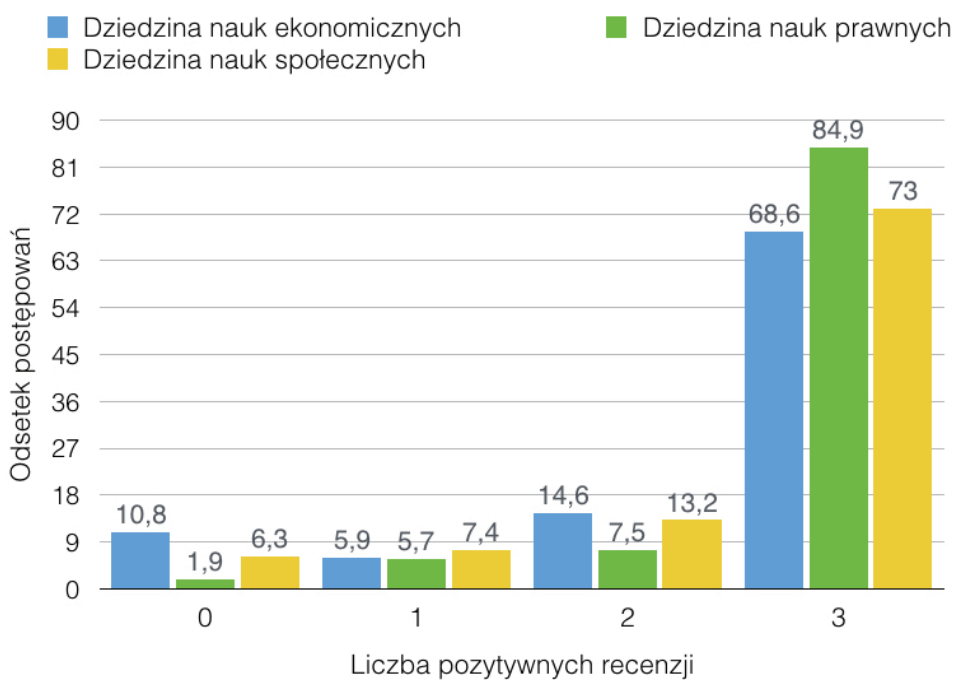
Statystyki opisowe	Liczba pozytywnych recenzji	
	„Nauki miękkie”	„Nauki twarde”
Średnia	2,62	2,86
Mediana	3	3
Odchylenie standardowe	0,79	0,49
Minimum	0	0
Maksimum	3	3

Jak wskazuje Tabela 21, w postępowaniach z „nauk twardych” średnia *Liczba pozytywnych recenzji* była większa niż w „naukach miękkich”.

Następnym krokiem było sprawdzenie, jak kształtował się rozkład postępowań w zależności od *Liczyby pozytywnych recenzji* w *Dziedzinach*, odrębnie w zbiorach postępowań z obszaru nauk humanistycznych (*Zbiór A4*) (Rysunek 56) i postępowań z obszaru nauk społecznych (*Zbiór A5*) (Rysunek 57).

Rysunek 56. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych z określoną *Liczba pozytywnych recenzji* ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych z kompletnymi danymi ($N = 631$).

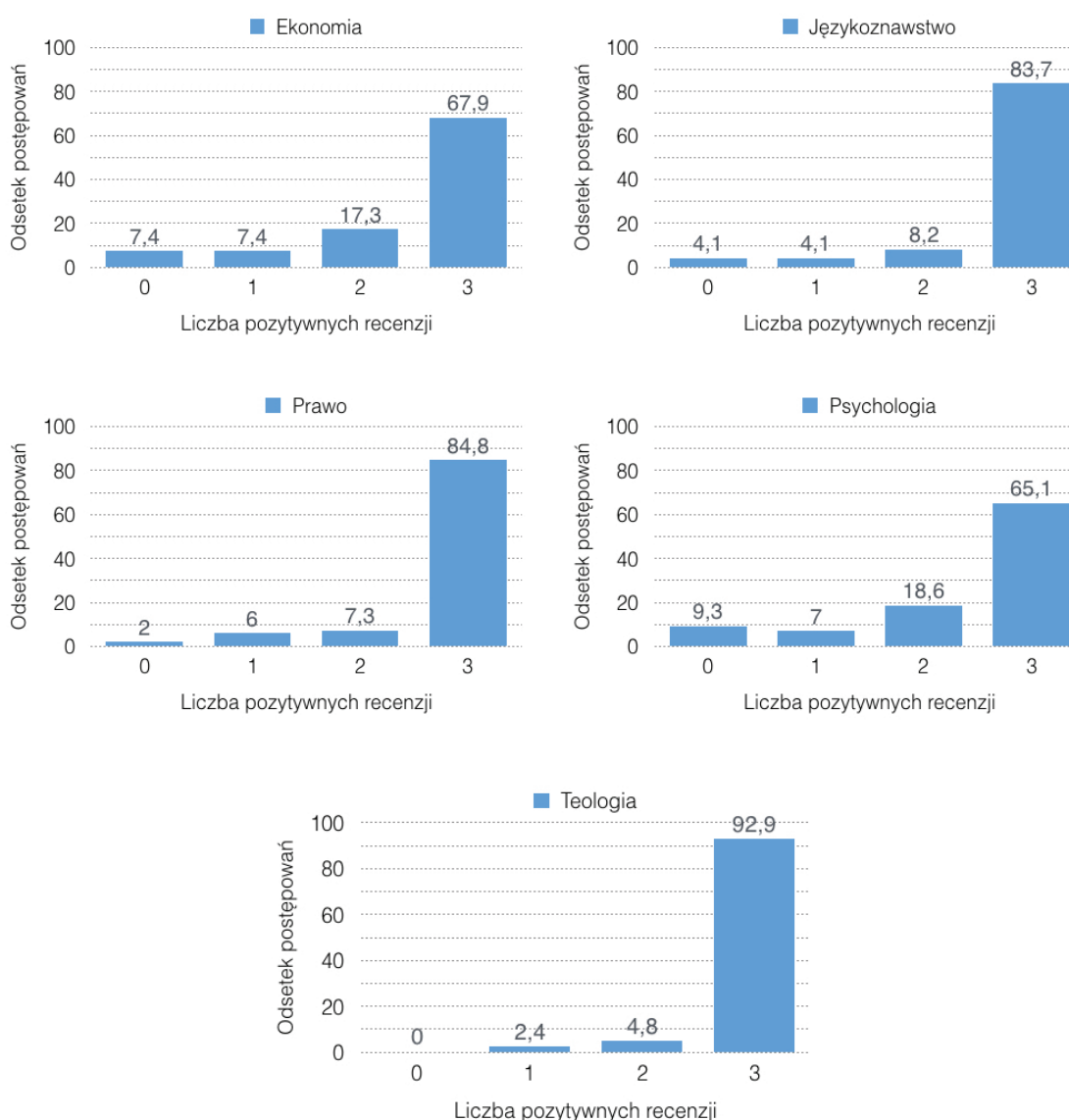

Rysunek 57. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych z określoną *Liczba pozytywnych recenzji* ze względu na *Dziedzinę* w zbiorze postępowań z obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 533$).

Rozkłady postępowań były silnie lewoskośne we wszystkich dziedzinach (Rysunki 56–57). Średnia, mediana i odchylenie standardowe dla *Liczby pozytywnych recenzji* wynosiły w dziedzinie nauk humanistycznych ($M = 2,66$; $Me = 3$; $SD = 0,74$), w dziedzinie nauk

teologicznych ($M = 2,9$; $Me = 3$; $SD = 0,37$), w dziedzinie nauk ekonomicznych ($M = 2,41$; $Me = 3$; $SD = 1$), w dziedzinie nauk prawnych ($M = 2,75$; $Me = 3$; $SD = 0,64$), w dziedzinie nauk społecznych ($M = 2,53$; $Me = 3$; $SD = 0,88$). Najwyższa średnia występowała więc w dziedzinie nauk teologicznych, gdzie niemal wszystkie recenzje były pozytywne.

Na końcu przyjrzałam się rozkładowi zmiennej w wybranych dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i z obszaru nauk społecznych (Zbiór A6) Rysunek 58 prezentuje odsetek postępowań z określoną liczbą pozytywnych recenzji, natomiast Tabela 22 prezentuje statystyki opisowe dla tej zmiennej.

Rysunek 58. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze względu na *Liczbę pozytywnych recenzji*, osobno dla każdej *Dyscypliny*, w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 464$).

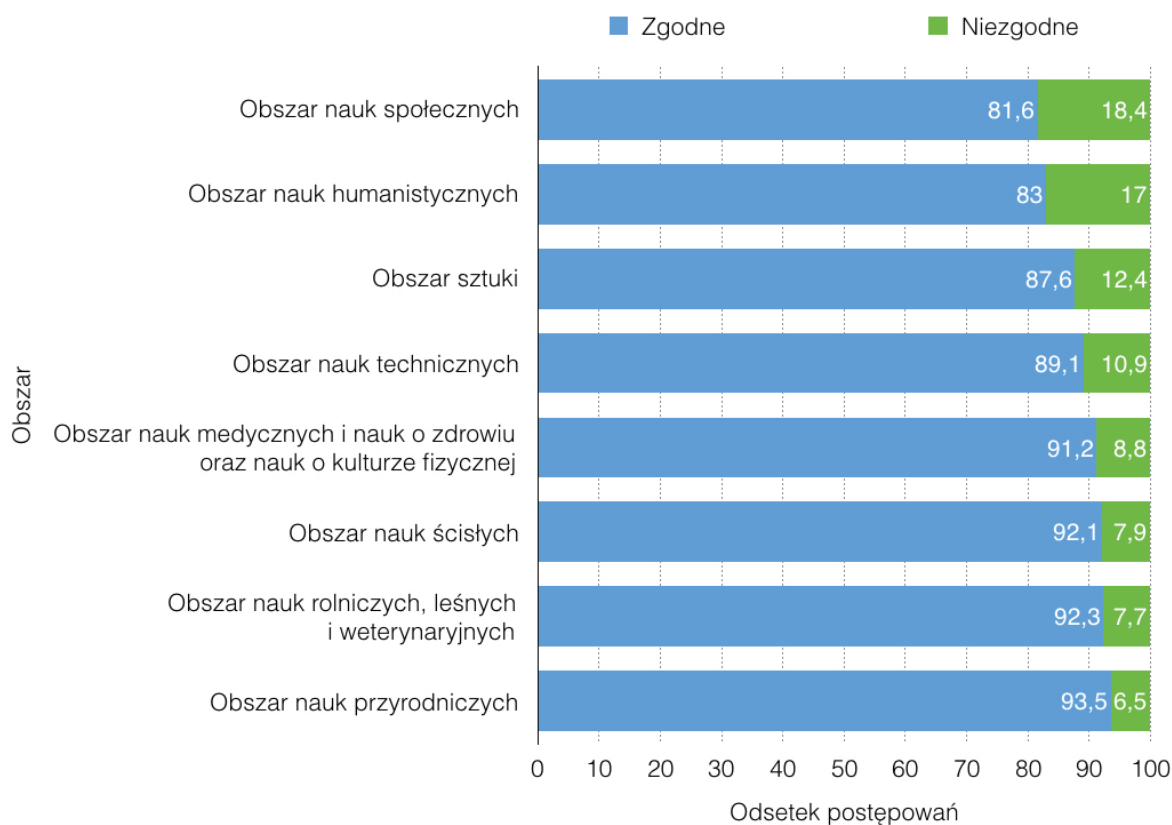
Tabela 22. Średnia, mediana i odchylenie standardowe wartości zmiennej *Liczba pozytywnych recenzji*, osobno dla każdej *Dyscypliny* w zbiorze wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych z kompletnymi danymi ($N = 464$)

Statystyki opisowe	Liczba pozytywnych recenzji				
	Ekonomia	Językoznawstwo	Prawo	Psychologia	Teologia
<i>n</i>	81	147	151	43	42
Średnia	2,46	2,71	2,75	2,4	2,9
Mediana	3	3	3	3	3
Odchylenie standardowe	0,92	0,73	0,65	0,98	0,37
Minimum	0	0	0	0	1
Maksimum	3	3	3	3	3

Jak pokazuje Rysunek 58, największy odsetek postępowań, w których wszystkie recenzje były negatywne, występował w psychologii. Natomiast największy odsetek postępowań, w których wszystkie recenzje były pozytywne, występował w teologii. We wszystkich dyscyplinach dominowały postępowania z trzema pozytywnymi recenzjami, a rozkłady były silnie lewoskośne (Rysunek 58). Teologia była jedyną dyscypliną, w której nie było ani jednego postępowania z trzema negatywnymi recenzjami (co najmniej jedna recenzja była w każdym postępowaniu pozytywna). Jak pokazuje Tabela 22, w tej dyscyplinie była też najwyższa średnia *Liczyby pozytywnych recenzji*.

2.9. Zgodność wyników recenzji

Porównałam wyniki recenzji w poszczególnych postępowaniach. Posłużyłam się zmienną *Zgodność wyników recenzji*, która uzyskiwała wartość „zgodne”, jeżeli wszystkie recenzje miały ten sam wynik, lub która uzyskiwała wartość „niezgodne”, jeżeli jedna recenzja miała inny wynik niż pozostałe. Wśród wszystkich postępowań habilitacyjnych (*Zbiór A0*), po odrzuceniu obserwacji z brakami danych, znajdowało się 3233 (87,5%) postępowań ze zgodnymi wynikami recenzji oraz 429 (11,7%) postępowań z niezgodnymi wynikami recenzji. Sprawdziłam, jak kształtowała się liczebność postępowań ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji w poszczególnych obszarach nauki (Rysunek 59). W omówieniu rezultatów skupiłam się na postępowaniach z niezgodnymi wynikami recenzji.

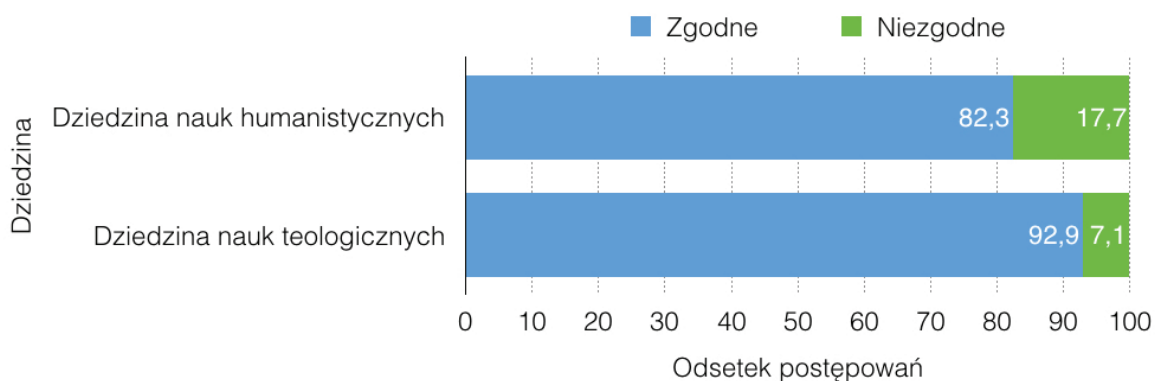

Rysunek 59. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji ze względu na *Obszar* w zbiorze wszystkich postępowań ($N = 3662$).

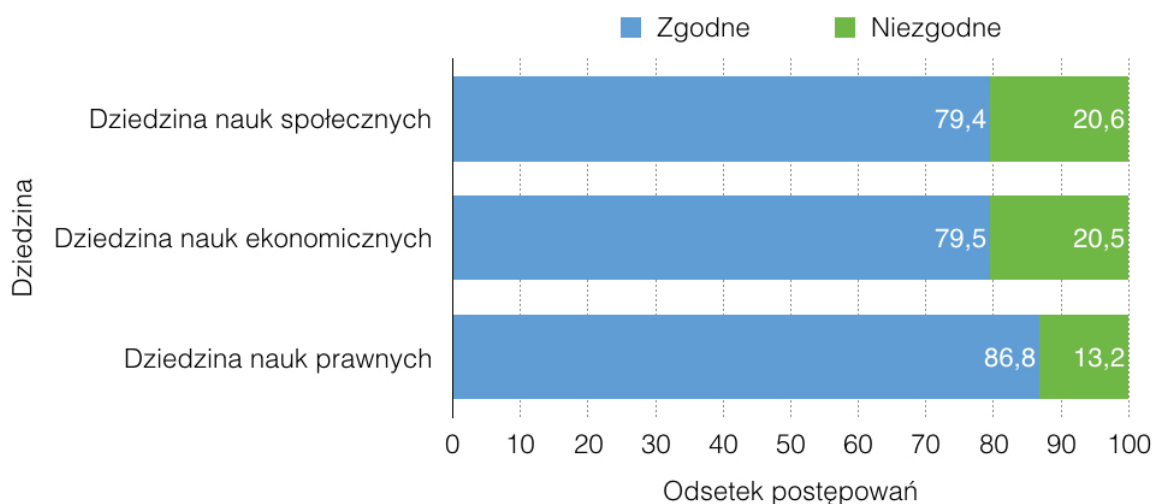
Jak widać na Rysunku 59, największy odsetek postępowań z niezgodnymi wynikami recenzji występował w obszarze nauk humanistycznych (18,4%), obszarze nauk humanistycznych (17%) oraz obszarze sztuki (12,4%). Zatem największy odsetek takich postępowań występował w „naukach miękkich” oraz w sztuce. W pozostałych obszarach wiedzy odsetek postępowań z niezgodnymi wynikami recenzji wynosił najczęściej poniżej 10.

Następnie przyjrzałam się liczebności postępowań ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji w dziedzinach z obszaru nauk humanistycznych (*Zbiór A4*) oraz dziedzinach z obszaru nauk społecznych (*Zbiór A5*). Miało to na celu sprawdzenie zróżnicowania międzydziedzinowego. Rozkład postępowań ze względu na *Zgodność wyników recenzji* został przedstawiony odrębnie dla dwóch obszarów (Rysunki 60–61).

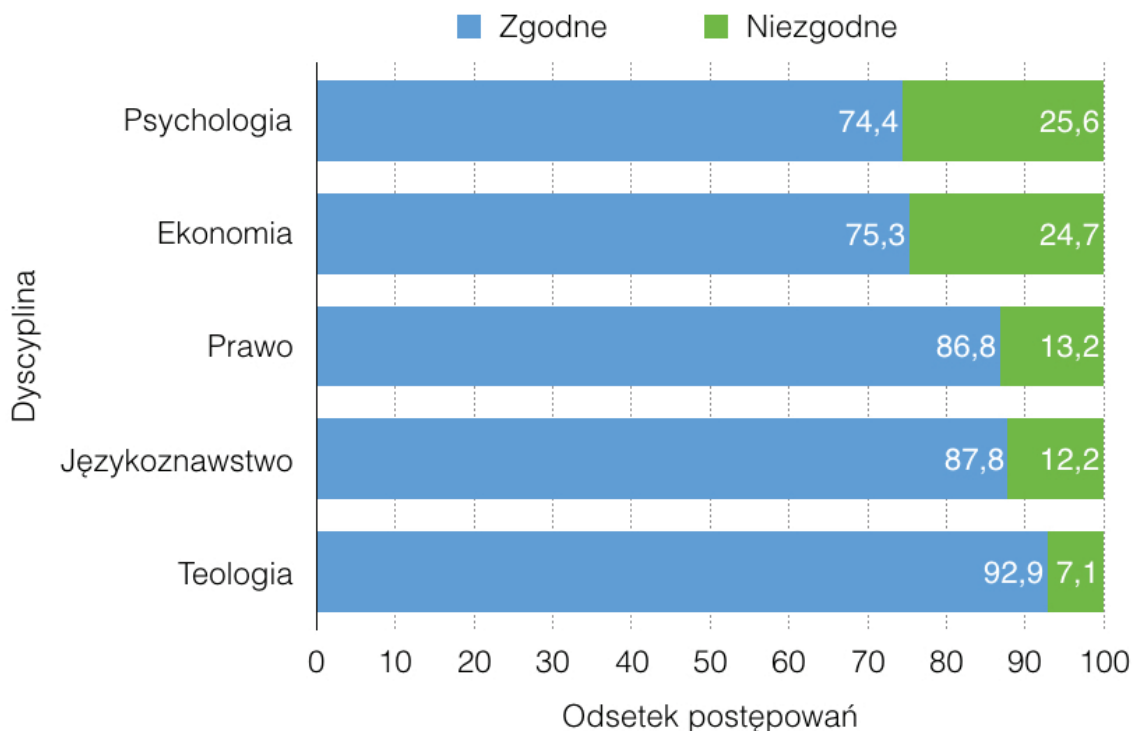
Rysunek 60. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji w poszczególnych *Dziedzinach* w zbiorze postępowań z obszaru nauk humanistycznych ($N = 631$).

Rysunek 61. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji w poszczególnych *Dziedzinach* w zbiorze postępowań z obszaru nauk społecznych ($N = 533$).

Jak pokazują Rysunki 60 i 61, odsetek postępowań z niezgodnymi wynikami recenzji, różnił się w zależności od dziedziny nauki, zarówno w obszarze nauk humanistycznych, jak i obszarze nauk społecznych.

Rysunek 62 prezentuje liczebność postępowań ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji w poszczególnych dyscyplinach naukowych, w zbiorze postępowań z wybranymi dyscyplinami z obszaru nauk humanistycznych i z obszaru nauk społecznych: ekonomią, językoznawstwem, prawem, psychologią, teologią (*Zbiór A6*).

Rysunek 62. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych ze zgodnymi i niezgodnymi wynikami recenzji ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 464$).

Jak widać na Rysunku 62, największy udział postępowań habilitacyjnych z niezgodnymi wynikami recenzji występował w psychologii i ekonomii, a najniższy w prawie, językoznawstwie i teologii.

3. Statystyczna weryfikacja hipotez

W tej części przedstawiłam wyniki testów statystycznych, wykonanych w celu potwierdzenia lub odrzucenia hipotez, przedstawionych w Rozdziale III.5.1. W każdym podrozdziale znajduje się wynik testu sprawdzającego jedną hipotezę.

3.1. Związek dyscypliny z płcią habilitanta

Pierwsza hipoteza mówiła o różnicach między postępowaniami przeprowadzonymi w dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii, teologii) pod względem płci habilitantów. W celu jej weryfikacji posłużyłam się ponownie testem χ^2 niezależności zmiennych. Testowane zmienne to: *Dyscyplina* i *Płeć habilitanta* (*Zbiór A6*). Hipoteza została potwierdzona $\chi^2(4, N = 468) = 50,28; p < 0,001$. Co więcej, okazało się, że siła tego związku jest średnia (V Cramera = 0,33).

Tabela 23. Rozkład odsetka postępowań habilitacyjnych kobiet i mężczyzn ze względu na *Dyscyplinę* w zbiorze postępowań z wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$)

Rodzaj nauk	Płeć habilitanta				$\chi^2(1)$
	Kobieta		Mężczyzna		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
Ekonomia	32	39	50	61	3,95*
Językoznawstwo	100	67,1	49	32,9	17,46***
Prawo	57	37,7	94	62,3	9,07**
Psychologia	20	46,5	23	53,5	0,21
Teologia	6	14	37	86	22,35***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Pomiędzy dyscyplinami z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych występowały różnice w odsetku habilitantów kobiet i mężczyzn. Jak pokazuje Tabela 23, w teologii, prawie, ekonomii było istotnie więcej postępowań mężczyzn niż postępowań kobiet. W psychologii liczba postępowań kobiet i mężczyzn nie różniła się istotnie. W tej dyscyplinie zachowana była równowaga w płciach habilitantów. Natomiast w teologii było istotnie więcej postępowań mężczyzn niż postępowań kobiet. Zatem analizowane dyscypliny nie były jednolite pod względem rozkładu płci habilitantów. Hipoteza 1 została potwierdzona.

3.2. Związek płci habilitanta z rezultatem postępowania

W kolejnym kroku testowałam hipotezę, mówiącą o różnicach między postępowaniami habilitacyjnymi kobiet i mężczyzn pod względem rezultatu postępowania. W analizie uwzględniłam zmienne *Płeć habilitanta* i *Rezultat postępowania* (Zbiór A0). Test χ^2 wykazał, że związek ten choć jest istotny statystycznie $\chi^2(1, N = 3695) = 4,75$; $p < 0,05$, to jednak bardzo słaby ($\varphi = 0,04$).

Tabela 24. Rozkład liczebności i odsetka postępowań zakończonych sukcesem i porażką ze względu na *Płeć habilitanta* w zbiorze wszystkich postępowań z kompletnymi danymi ($N = 3695$)

Płeć habilitanta	Rezultat postępowania habilitacyjnego				$\chi^2(1)$
	Sukces		Porażka		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
Kobieta	1452	93,3	105	6,7	1165,32***
Mężczyzna	1952	91,3	186	8,7	22,55***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Zarówno wśród postępowań kobiet, jak i postępowań mężczyzn był niski odsetek postępowań zakończonych porażką (Tabela 24). Ponad 90% habilitantów kończyło swoje postępowanie uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego. Niemniej, co potwierdził test, kobiety (6,7%) istotnie rzadziej odnosiły porażki niż mężczyźni (8,7%). Hipoteza 2 została potwierdzona.

3.3. Różnice między kobietami i mężczyznami w liczbie lat od uzyskania stopnia doktora do rezultatu postępowania habilitacyjnego

W dalszej kolejności przetestowałam hipotezę, dotyczącą różnic między postępowaniami habilitacyjnymi kobiet i mężczyzn pod względem liczby lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego. Testowałam więc związek zmiennych: *Płeć habilitanta* i *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego* (Zbiór A0). Z uwagi na to, że grupy postępowań mężczyzn i kobiet nie były równoliczne ($\chi^2(1, 3695) = 91,36$; $p < 0,001$), a rozkład zmiennej odstawał od normalnego zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn (odpowiednio: $D = 0,14$; $p < 0,001$; $D = 0,17$; $p < 0,001$), posłużyłam się nieparametrycznym odpowiednikiem testu T studenta, tj. testem *U* Manna-Whitneya. Test wykazał, że różnice są istotne statystycznie $Z = 2,16$; $p < 0,05$. Średnia liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego okazała się niższa u kobiet ($M = 12,68$; $SD = 5,02$) niż u mężczyzn ($M = 12,96$; $SD = 6,54$). Wartość miary efektu ($r_g = 0,04$) świadczy, że potwierdzona różnica ma bardzo słabą siłę. Hipoteza 3 została potwierdzona.

3.4. Związek rezultatu postępowania habilitacyjnego z cezurą dla rezultatu postępowania habilitacyjnego

Na potrzeby kolejnych obliczeń wykorzystałam zbiór wszystkich postępowań (Zbiór A0). Sprawdziłam hipotezę, że postępowania habilitacyjne, które przekroczyły *Cezurę dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*, częściej kończą się porażką niż postępowania habilitacyjne, które tej cezury nie przekroczyły. Sprawdzałam więc związek między zmiennymi: *Rezultat postępowania habilitacyjnego* i *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*. Test χ^2 niezależności zmiennych nie pozwolił na odrzucenie hipotezy zerowej o braku związku między zmiennymi, a tym samym przyjęcie założonej hipotezy $\chi^2(1, N = 3692) = 2,97; p > 0,05$.

Tabela 25. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych, w których *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* została lub nie została przekroczona ze względu na *Rezultat postępowania habilitacyjnego* w zbiorze wszystkich postępowań z pełnymi danymi ($N = 3692$)

Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego	Rezultat postępowania habilitacyjnego				$\chi^2(1)$
	Sukces		Porażka		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
Nieprzekroczona	680	93,7	46	6,3	553,66***
Przekroczona	2721	91,7	245	8,3	2066,95***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Analiza Tabeli 25 wykazała, że w obu grupach było istotnie więcej postępowań zakończonych sukcesem niż porażką. Jednakże okazało się, że udział postępowań zakończonych sukcesem lub porażką nie zależał od tego, czy uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta do 8 lat czy powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora. Hipoteza mogła być nietrafiona tylko dla kobiet, u których dłuższy okres między uzyskaniem stopnia doktora a habilitacją mógł wynikać z uwarunkowań rodzinnych (np. urlopów macierzyńskich i wychowawczych), dlatego zdecydowałam się ponownie sprawdzić poprawność hipotezy, tym razem na zbiorze z postępowaniami mężczyzn. Test potwierdził istnienie efektu $\chi^2(1, N = 2137) = 5,25; p < 0,05$. Miara siły wykazała, że choć jest to efekt istotny, to jednak słaby ($\phi = 0,05$).

Tabela 26. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych mężczyzn, w których *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* została lub nie została przekroczona ze względu na *Rezultat postępowania habilitacyjnego* w zbiorze postępowań z pełnymi danymi ($N = 2137$)

Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego	Rezultat postępowania habilitacyjnego				$\chi^2(1)$
	Sukces		Porażka		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
Przekroczona	447	93,9	29	6,1	367,07***
Nieprzekroczona	1504	90,5	157	9,5	1092,36***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Jak pokazuje Tabela 26, habilitanci mężczyźni, w których postępowaniach uchwała o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego została podjęta w okresie powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, istotnie częściej doświadczali porażki niż habilitanci mężczyźni, w których postępowaniach uchwała ta została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora.

Hipoteza 4 nie została potwierdzona. Została potwierdzona hipoteza 4 bis, stanowiąca hipotezę 4, zmodyfikowaną poprzez dodanie czynnika płci i tym samym założenie, że *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* wiąże się z *Rezultatem postępowania habilitacyjnego* tylko w grupie habilitantów mężczyzn.

3.5. Różnice między „naukami miękkimi” i „naukami twardymi” w liczbie lat od uzyskania stopnia doktora do rezultatu postępowania habilitacyjnego

Sprawdziłam następnie, czy w postępowaniach habilitacyjnych z „nauk miękkich” liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego była większa niż w postępowaniach habilitacyjnych z „nauk twardych”. Testowałam więc związek zmiennych: *Rodzaj nauk* i *Liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora do rezultatu postępowania habilitacyjnego* (Zbiór A2). Ze względu na niespełnienie założeń dla testu T studenta o równoliczności grup, tj. postępowań z „nauk miękkich” i postępowań z „nauk twardych” ($\chi^2(1, 3443) = 91,36$; $p < 0,001$) oraz rozkładzie normalnym (odpowiednio: $D = 0,19$; $p < 0,001$; $D = 0,15$; $p < 0,001$), posłużyłam się testem *U* Manna-Whitneya. Test wykazał istotną różnicę między postępowaniami z dwóch grup $Z = 2,86$; $p < 0,01$. Średnia liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego w „naukach miękkich” ($M = 13,47$; $SD = 6,09$) była istotnie wyższa niż średnia liczby lat między uzyskaniem

stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego w „naukach twardych” ($M = 12,94$; $SD = 5,87$). Miara efektu ($r_g = 0,06$) wskazuje na słabą siłę tej różnicy. Hipoteza 5 została potwierdzona.

3.6. Związek daty wszczęcia postępowania habilitacyjnego z rezultatem postępowania habilitacyjnego

Kolejna hipoteza zakładała, że w „naukach miękkich” postępowania habilitacyjne, wszczęte w latach 2011–2012, częściej kończyły się porażką niż postępowania habilitacyjne, wszczęte w latach 2013–2015. Na potrzeby analizy przekształciłam zmienną *Data wszczęcia postępowania habilitacyjnego*, przyjmującą pięć wartości (2011, 2012, 2013, 2014, 2015) na zmienną *Data wszczęcia postępowania habilitacyjnego 2*, przyjmującą dwie wartości (2011–2012, 2013–2015). Za pomocą testu χ^2 niezależności zmiennych sprawdziłam zależność między utworzoną zmienną a *Rezultatem postępowania habilitacyjnego*. Test potwierdził, że jest to związek istotny statystycznie $\chi^2(1, N = 1171) = 12,7$; $p < 0,001$, choć o małej sile ($\phi = 0,1$).

Tabela 27. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych wszczętych w latach 2011–2012 i w latach 2013–2015 ze względu na *Rezultat postępowania habilitacyjnego* w zbiorze postępowań z „nauk miękkich” ($N = 1171$)

Data wszczęcia postępowania habilitacyjnego	Rezultat postępowania habilitacyjnego				$\chi^2(1)$
	Sukces		Porażka		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
2011–2012	167	78	47	22	67,29***
2013–2015	837	87,5	120	12,5	537,19***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Na podstawie analizy Tabeli 27 ustaliłam, że zarówno w latach 2011–2012, jak i w latach 2013–2015 liczba postępowań zakończonych sukcesami była istotnie większa niż liczba postępowań zakończonych porażkami. Jednakże, jak wykazałam za pomocą testu χ^2 , w latach 2011–2012 postępowania kończyły się istotnie częściej porażkami niż w latach 2013–2015. Hipoteza 6 została potwierdzona.

3.7. Związek rodzaju nauk z rodzajem osiągnięcia naukowego

W celu weryfikacji hipotezy, że w „naukach miękkich” monografia częściej stanowi podstawę postępowania habilitacyjnego niż w „naukach twardych”, wykonałam test χ^2 niezależności zmiennych. Testowałam związek między zmiennymi *Rodzaj nauk* i *Rodzaj osiągnięcia naukowego*. Związek ten został potwierdzony $\chi^2(1, N = 3443) = 1138,61$; $p < 0,005$. Wartość miary zależności ($\phi = 0,57$) pokazała, że związek ten jest silny.

Tabela 28. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych z „nauk miękkich” i „nauk twardych” ze względu na *Rodzaj osiągnięcia naukowego* w zbiorze postępowań z obszarów nauki ($N = 3443$)

Rodzaj nauk	Rodzaj osiągnięcia naukowego				$\chi^2(1)$
	Monografia		Cykl publikacji		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
„Nauki miękkie”	894	76,3	277	23,7	325,1***
„Nauki twarde”	399	17,6	1873	82,4	956,28***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

W „naukach twardych” oraz w „naukach miękkich” różnica między liczbą postępowań wszczętych na podstawie monografii a liczbą postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji była istotna. W „naukach miękkich” najczęściej podstawą postępowania była monografia, a w „naukach twardych” cykl publikacji (Tabela 28). Hipoteza 7 została potwierdzona.

3.8. Związek rodzaju osiągnięcia naukowego z cezurą dla rezultatu postępowania habilitacyjnego

Kolejna hipoteza zakładała, że w „naukach twardych” monografia częściej stanowi podstawę postępowania habilitacyjnego w postępowaniach, które nie przekroczyły *Cezury dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* niż w postępowaniach, które tę cezurę przekroczyły (Zbiór A2). Za pomocą testu χ^2 niezależności zmiennych sprawdziłam, czy istnieje związek między zmiennymi: *Rodzaj osiągnięcia naukowego* i *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*. Test potwierdził istnienie efektu $\chi^2(1, N = 2271) = 16,3$; $p < 0,001$, ale miara siły wykazała, że jest on bardzo słaby ($\phi = 0,08$).

Tabela 29. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych, w których *Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego* została lub nie została przekroczona ze względu na *Rodzaj osiągnięcia naukowego* w zbiorze postępowań z „nauk twardych” z pełnymi danymi ($N = 2271$)

Cezura dla rezultatu postępowania habilitacyjnego	Rodzaj osiągnięcia naukowego				$\chi^2(1)$
	Monografia		Cykl publikacji		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
Nieprzekroczona	47	10,9	385	89,1	264,45***
Przekroczona	351	19,1	1488	80,9	702,97***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Analiza tabeli 29 wykazała, że w obu grupach było istotnie więcej postępowań wszczętych na podstawie monografii niż postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji. Jednocześnie potwierdziła, że udział monografii jest większy w postępowaniach, dla których uchwała o nadaniu lub nienadaniu stopnia doktora habilitowanego została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora (10,9%), niż w postępowaniach, dla których uchwała ta została podjęta w okresie dłuższym niż 8 lat od uzyskania stopnia doktora (19,1%). Hipoteza 8 została potwierdzona.

3.9. Związek dyscypliny z rodzajem osiągnięcia naukowego

Następna hipoteza odnosiła się do wybranych dyscyplin z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii, teologii) (*Zbiór A6*) i mówiła, że postępowania przeprowadzone w tych dyscyplinach różnią się pod względem liczby postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji. Za pomocą testu χ^2 sprawdzałam związek zmiennych: *Dyscyplina* i *Rodzaj osiągnięcia naukowego*. Test pozwolił na odrzucenie hipotezy zerowej i przyjęcie hipotezy o związku między wskazanymi zmiennymi $\chi^2(4, N = 468) = 27,41$; $p < 0,001$. Siła tego związku okazała się przeciętna (V Cramera = 0,24).

Tabela 30. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych z ekonomii, językoznawstwa, prawa, psychologii, teologii ze względu na *Rodzaj osiągnięcia naukowego* w zbiorze postępowań z wybranych *Dyscyplin* z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych ($N = 468$)

Rodzaj nauk	Rodzaj osiągnięcia naukowego				$\chi^2(1)$
	Monografia		Cykl publikacji		
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	
Ekonomia	56	68,3	26	31,7	10,98***
Językoznawstwo	104	69,8	45	30,2	23,36***
Prawo	134	88,7	17	11,3	90,66***
Psychologia	27	62,8	16	37,2	2,81
Teologia	38	88,4	5	11,6	25,33***

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Jak pokazuje Tabela 30, w ekonomii, językoznawstwie, prawie, teologii liczba postępowań wszczętych na podstawie monografii była istotnie większa niż liczba postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji. W psychologii różnice między postępowaniami wszczętymi na podstawie dwóch *Rodzajów osiągnięć naukowych* nie były istotne statystycznie. Największy udział monografii był w psychologii, teologii, a najmniejszy udział monografii był w psychologii, ekonomii, językoznawstwie. Hipoteza 9 została potwierdzona.

3.10. Różnice między postępowaniami zakończonymi sukcesem a postępowaniami zakończonymi porażką postępowania habilitacyjnego w liczbie pozytywnych recenzji

Kolejna hipoteza zakładała, że w postępowaniach zakończonych sukcesem było więcej pozytywnych recenzji niż w postępowaniach zakończonych porażką. Analizowałam relację między zmiennymi: *Rezultat postępowania habilitacyjnego* i *Liczba recenzji pozytywnych* (*Zbiór A0*). W dwóch grupach postępowań, tj. postępowań zakończonych sukcesem i postępowań zakończonych porażką, rozkład zmiennej odstawał od normalnego, co potwierdził test Kołmogorowa-Smirnowa (odpowiednio: $D = 0,53$; $p < 0,001$; $D = 0,2$; $p < 0,001$). Ponadto, grupy te nie były równoliczne ($\chi^2(1, 3695) = 2622,67$; $p < 0,001$). Dlatego posłużyłam się testem nieparametrycznym *U* Manna-Whitneya. Test okazał się istotny statystycznie $Z = 41,88$; $p < 0,001$. Opisany efekt występował i był silny ($r_g = 0,9$). W postępowaniach zakończonych

sukcesem była większa średnia liczba pozytywnych recenzji ($M = 2,92$; $SD = 0,31$) niż w postępowaniach zakończonych porażką ($M = 1,1$; $SD = 0,92$).

Oslabiłam skalę, traktując określoną liczbę recenzji jako odrębną kategorię jakościową (Tabela 31).

Tabela 31. Rozkład liczebności i odsetka postępowań habilitacyjnych, w których uzyskano zero, jedną, dwie lub trzy pozytywne recenzje ze względu na *Rezultat postępowania habilitacyjnego* w zbiorze wszystkich postępowań z pełnymi danymi ($N = 3662$)

Liczba pozytywnych recenzji	Rezultat postępowania habilitacyjnego			
	Sukces		Porażka	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
0	2	2,2	88	97,8
1	26	20,6	100	79,4
2	224	73,9	79	26,1
3	3124	99,4	19	286

Adnotacja. Procenty sumują się do 100 w wierszach.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Jak widać w Tabeli 31, w analizowanej grupie znajdowały się postępowania habilitacyjne zakończone sukcesem mimo samych recenzji negatywnych, jak również takie postępowania habilitacyjne, które były zakończone porażką mimo samych recenzji pozytywnych. Jednakże najczęściej pozytywny rezultat wiązał się z przewagą pozytywnych recenzji. Zatem hipoteza 10 została potwierdzona.

4. Podsumowanie

W Rozdziale IV przedstawiłam wyniki analizy ilościowej. Zaprezentowałam statystyki opisowe (eksploracyjna część analizy) oraz zweryfikowałam dwanaście hipotez badawczych (konfirmacyjna część analizy).

Odrzuciłam hipotezy zerowe, a tym samym potwierdziłam jedenaście następujących hipotez:

- **Hipoteza 1:** Postępowania przeprowadzone w dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii, teologii) różnią się pod względem płci habilitantów.
- **Hipoteza 2:** Postępowania habilitacyjne kobiet różnią się od postępowań habilitacyjnych mężczyzn pod względem rezultatu postępowania.

- **Hipoteza 3:** Postępowania habilitacyjne kobiet i mężczyzn różnią się pod względem liczby lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego.
- **Hipoteza 5:** W postępowaniach habilitacyjnych z „nauk miękkich” liczba lat między uzyskaniem stopnia doktora a rezultatem postępowania habilitacyjnego jest większa niż w postępowaniach habilitacyjnych z „nauk twardych”.
- **Hipoteza 6:** W „naukach miękkich” postępowania habilitacyjne wszczęte w latach 2011–2012 częściej kończyły się porażką niż postępowania habilitacyjne wszczęte w latach 2013–2015.
- **Hipoteza 7:** W „naukach miękkich” monografia częściej stanowi podstawę postępowania habilitacyjnego niż w „naukach twardych”.
- **Hipoteza 8:** W „naukach twardych” monografia częściej stanowi podstawę postępowania habilitacyjnego w postępowaniach, w których uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego została podjęta powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, niż w postępowaniach, w których uchwała ta została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora.
- **Hipoteza 9:** Postępowania przeprowadzone w dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii, teologii) różnią się pod względem liczby postępowań wszczętych na podstawie cyklu publikacji.
- **Hipoteza 10:** W postępowaniach zakończonych sukcesem było więcej pozytywnych recenzji niż w postępowaniach zakończonych porażką.

Wynik testu nie pozwolił mi na odrzucenie hipotezy zerowej, a tym samym przyjęcie jednej hipotezy:

- **Hipoteza 4:** Postępowania habilitacyjne, w których uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego została podjęta powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, częściej kończą się porażką, niż postępowania, w których uchwała ta została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora.

Po modyfikacji **hipotezy 4**, tj. ograniczeniu zbioru wszystkich postępowań do zbioru z postępowaniami habilitacyjnymi mężczyzn, utworzyłam dodatkową hipotezę, którą oznaczyłam jako **hipoteza 4 bis**. Wynik testu pozwolił mi na odrzucenie utworzonej do niej hipotezy zerowej i przyjęcie hipotezy 5 bis:

- **Hipoteza 4 bis:** Postępowania habilitacyjne mężczyzn, w których uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego została podjęta powyżej 8 lat od uzyskania stopnia doktora, częściej kończą się porażką niż postępowania, w których uchwała ta została podjęta do 8 lat od uzyskania stopnia doktora.

Przedstawione wyniki odpowiadają na pytanie badawcze: (1) Jaka jest charakterystyka ilościowa postępowań habilitacyjnych? Wnioski z analizy ilościowej zamieściłam w Rozdziale VI.3.

ROZDZIAŁ V. Wyniki analizy jakościowej

1. Uwagi wstępne

W Rozdziale V przedstawiłam wyniki analizy jakościowej, dokonanej na recenzjach z postępowań habilitacyjnych, przeprowadzanych w pięciu dyscyplinach naukowych (ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii i teologii), tworzących *Zbiór B*. Wyniki miały pozwolić na udzielenie odpowiedzi na cztery szczegółowe pytania badawcze: (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję?; (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych?; (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych?

Podczas badań jakościowych wykorzystałam trzy ramy analityczne: (I) *Argumentacja recenzentów*; (II) *Wykorzystanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych*; (III) *Wykorzystanie metod bibliometrycznych*. Odnosiły się one do trzech obszernych zagadnień i wyznaczyły najwyższy poziom schematu prezentacji wyników. Kolejne poziomy prezentacji wyników to: tematy, wątki i wzory praktyk. Tematy odpowiadały szerokim zagadnieniom, które jednak nie były omawiane. Ich zadaniem było zagregowanie podobnych wątków, które obejmowały węższe – niż tematy – zagadnienia. Każdy wątek, odpowiadający jednemu zagadnieniu, krótko omówiłam, wskazując przy tym wzory praktyk z nim związane. Na tym poziomie analizowałam występowanie poszczególnych wzorów praktyk w pięciu dyscyplinach naukowych. Przy czym, wyniki analizy występowania praktyk ograniczyłam do stwierdzenia, czy dana praktyka była udokumentowana w co najmniej jednej recenzji w danej dyscyplinie czy nie. Wykaz wszystkich wzorów praktyk wraz z liczbą recenzji, w których występowały, zdecydowałam się umieścić na końcu pracy (zob. Załącznik 6). Pokazałam również, czy i jak wiązały się ze sobą wzory praktyk wyłonione z danego wątku, czyli – czy praktyki te mogły występować w tych samych recenzjach, czy były rozłączne i nie występowały razem. Na najniższym poziomie prezentacji wyników znalazły się wzory praktyk, którym poświęciłam najwięcej uwagi. Każdy wzór szczegółowo omówiłam i zobrazowałam dwoma lub trzema przykładami (fragmentami recenzji). Starłam się przy tym, aby przykłady pochodziły z różnych recenzji, aby tym samym dowieść, że wyłonione wzory zostały wyłonione z całego *Zbioru B*. W omówieniu wzorów praktyk stosowałam sformułowania, odnoszące się do

liczebności, takie jak „incydentalnie”, „niektóre”, „wiele”, „większość”, zgodnie z konwencją raportowania wyników badań jakościowych (zob. Bloomberg, Volpe, 2016). Stosowanie takich sformułowań miało na celu pokazanie, jak popularna jest dana praktyka w analizowanym zbiorze recenzji. W prezentacji wyników nie chciałam koncentrować się na aspekcie ilościowym, który – w przyjmowanym przeze mnie podejściu interpretatywnym – jest drugorzędny. Informacja o liczbie recenzji, dokumentujących praktykę została, jak już wspomniałam, umieszczona w pracy dla przejrzystości wyników (zob. Załącznik 6). W dalszej części przedstawiam strukturę rozdziału.

W pierwszym podrozdziale zawarłam uwagi wstępne. Omówiłam poszczególne poziomy w strukturze prezentacji wyników. Uzasadniłam przyjęty w prezentacji wyników sposób narracji.

W drugim podrozdziale przedstawiłam wyniki analiz, do których wykorzystałam ramę teoretyczną: (I) *Argumentacja recenzentów*. Omówiłam praktyki argumentowania przez recenzentów dokonywanej przez nich oceny osiągnięć naukowych oraz konkluzji.

W trzecim podrozdziale umieściłam wyniki analiz, przeprowadzonych za pomocą ramy teoretycznej: (II) *Wykorzystanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych*. Przedstawiłam praktyki używania kryteriów oceny osiągnięć naukowych, wskazanych w aktach prawnych. Skupiłam się na kryteriach związanych z dwoma aspektami pracy naukowej: badaniami i ich efektami.

W czwartym podrozdziale zawarłam wyniki analiz wykonanych za pomocą ramy teoretycznej: (III) *Wykorzystanie metod bibliometrycznych*. Przedstawione przeze mnie praktyki dotyczyły więc wykorzystania metod bibliometrycznych przez recenzentów. W tym podrozdziale umieściłam również wyniki analizy frekwencyjnej użycia nazw wskaźników, narzędzi i instytucji bibliometrycznych.

W piątym podrozdziale zawarłam krótkie podsumowanie.

2. Argumentacja oceny osiągnięć naukowych i konkluzji

W tym podrozdziale omawiam wyniki analizy praktyk argumentowania przez recenzentów dokonywanej przez nich oceny osiągnięć naukowych wraz z wynikami analizy konkluzji. Jako argument traktowałam każde uzasadnienie wprost wyrażonej oceny osiągnięcia naukowego lub pozytywnej bądź negatywnej konkluzji.

Ocena osiągnięcia naukowego była zmanifestowana najczęściej we fragmentach, w których recenzent używał określeń wartościujących (np. „imponująca liczba

publikacji”, „oceniłam pozytywnie”). Natomiast konkluzja była zamianifestowana najczęściej we fragmentach, w których recenzent wyrażał rekomendację do nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego (np. „uznam za w pełni zasadne ubieganie się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego”).

Zaobserwowałam, że konkluzji najczęściej nie towarzyszyło uzasadnienie umieszczone w tym samym zdaniu czy akapicie. Zatem przyjąłam, że konkluzja opiera się na argumentach zaprezentowanych w całej recenzji. Z tego powodu, zdecydowałam się nie rozróżniać w wynikach (1) argumentów umieszczonych we fragmentach, zawierających ocenę od (2) argumentów umieszczonych we fragmentach, zawierających konkluzję. Nie rozróżniałam również (1) sposobu uzasadniania oceny pozytywnej (pozytywnej konkluzji) od (2) sposobu uzasadniania oceny negatywnej (negatywnej konkluzji). Decyzję tę uzasadniam dwójako. Po pierwsze, w analizowanym zbiorze było znacznie więcej recenzji zakończonych pozytywną rekomendacją aniżeli recenzji zakończonych negatywną rekomendacją (co odpowiada rozkładowi tej cechy w pełnym zbiorze). Zatem opisywanie wzorów praktyk odrębnie dla tych dwóch grup utrudniłoby, a nawet uniemożliwiło, porównania między dyscyplinami. Po drugie, podczas analizy dostrzegłam, że wyodrębnione praktyki argumentowania pojawiały się zarówno w recenzjach pozytywnych, jak i negatywnych.

W wyniku analizy wyodrębniłam wątki, odnoszące się do typów argumentacji, oraz wzory określonych praktyk. Wzory i wątki pogrupowałam, wyłaniając cztery tematy:

- 1) Formalne cechy osiągnięć naukowych;
- 2) Jakość osiągnięć naukowych;
- 3) Ocena społeczno-etycznego wymiaru osiągnięć naukowych;
- 4) Punkt odniesienia dla uzasadnienia oceny.

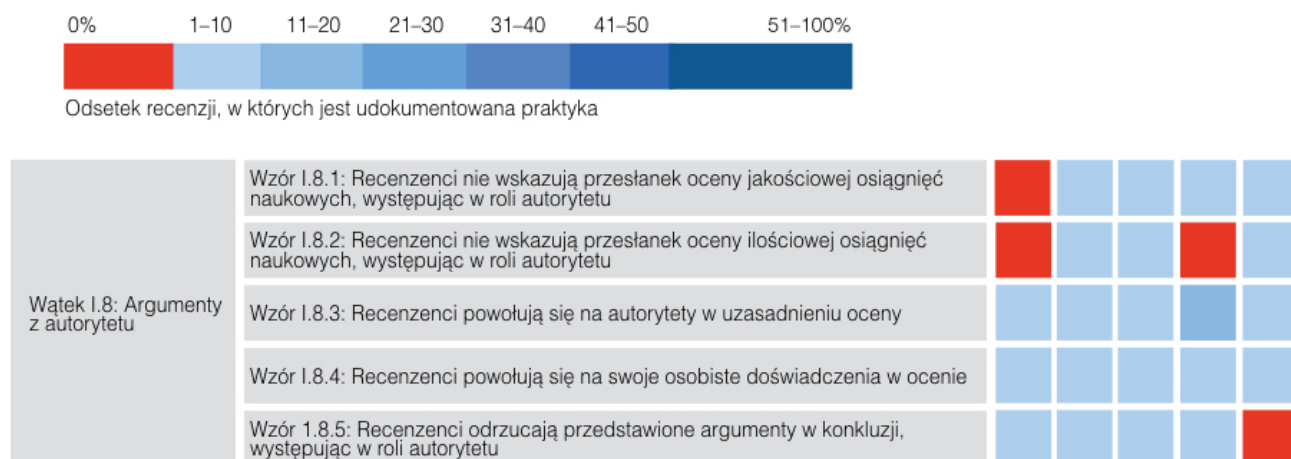
Rysunek 63 przedstawia wszystkie wątki i wzory wyłonione podczas analizy danych przy pomocy ramy analitycznej II oraz odsetek recenzji w poszczególnych dyscyplinach, w których udokumentowana była dana praktyka.

0% 1-10 11-20 21-30 31-40 41-50 51-100%

Odsetek recenzji, w których jest udokumentowana praktyka

		E	J	P	Ps	T
Wątek I.1: Argumenty oparte na produktywności i wpływie	Wzór I.1.1: Recenzenci wskazują produktywność jako przesłankę oceny	41-50	41-50	41-50	51-100%	41-50
	Wzór I.1.2: Recenzenci wskazują wpływ jako przesłankę oceny	11-20	11-20	11-20	51-100%	11-20
Wątek I.2: Argumenty oparte na zasadzie dziedziczenia prestiżu	Wzór I.2.1: Recenzenci uzasadniają ocenę artykułów z czasopism zasadą dziedziczenia prestiżu	41-50	41-50	41-50	51-100%	11-20
	Wzór I.2.2: Recenzenci uzasadniają ocenę monografii zasadą dziedziczenia prestiżu	11-20	11-20	11-20	11-20	11-20
Wątek I.3: Argumenty oparte na tematyce osiągnięć naukowych	Wzór I.3.1: Recenzenci wskazują różnorodność tematyczną jako przesłankę oceny	11-20	21-30	21-30	11-20	11-20
	Wzór I.3.2: Recenzenci wskazują spójność tematyczną jako przesłankę oceny	11-20	11-20	11-20	11-20	11-20
	Wzór I.3.3: Recenzenci wskazują zgodność osiągnięć z dyscypliną jako przesłankę oceny	11-20	0%	0%	0%	11-20
Wątek I.4: Argumenty oparte na przyjętej metodologii	Wzór I.4.1: Recenzenci wskazują badania empiryczne jako przesłankę oceny	41-50	11-20	11-20	51-100%	11-20
	Wzór I.4.2: Recenzenci wskazują konstruowanie modelu i jego statystyczną weryfikację jako przesłankę oceny	41-50	0%	0%	51-100%	0%
	Wzór I.4.3: Recenzenci wskazują pracę z teorią jako przesłankę oceny	0%	41-50	11-20	0%	0%
	Wzór I.4.4: Recenzenci wskazują jakość argumentacji jako przesłankę oceny	11-20	11-20	51-100%	11-20	21-30
	Wzór I.4.5: Recenzenci wskazują pracę ze źródłami jako przesłankę oceny	0%	11-20	0%	0%	41-50
Wątek I.5: Argumenty oparte na warsztacie naukowym	Wzór I.5.1: Recenzenci wskazują warsztat badawczy jako przesłankę oceny	51-100%	51-100%	51-100%	51-100%	51-100%
	Wzór I.5.2: Recenzenci wskazują warsztat pisarski jako przesłankę oceny	41-50	41-50	41-50	11-20	41-50
	Wzór I.5.3: Recenzenci wskazują znajomość i wykorzystanie literatury naukowej jako przesłankę oceny	41-50	41-50	41-50	11-20	51-100%
	Wzór I.5.4: Recenzenci wykazują nienaukowość osiągnięć zgłoszonych jako osiągnięcia naukowe w ocenie	11-20	11-20	11-20	11-20	11-20
	Wzór I.5.5: Recenzenci wskazują oryginalność osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny	41-50	41-50	41-50	41-50	41-50
	Wzór I.5.6: Recenzenci wskazują znajomość tematu jako przesłankę oceny	11-20	11-20	11-20	11-20	11-20
Wątek I.6: Argumenty oparte na społeczno-etycznym wymiarze oceny osiągnięć naukowych	Wzór I.6.1: Recenzenci wskazują wpływ społeczny (<i>impact</i>) jako przesłankę oceny	0%	11-20	11-20	0%	11-20
	Wzór I.6.2: Recenzenci wskazują praktyczność i społeczne znaczenie osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny	41-50	11-20	11-20	11-20	11-20
	Wzór I.6.3: Recenzenci wskazują standardy etyczne jako przesłankę oceny	11-20	11-20	0%	11-20	0%
	Wzór I.6.4: Recenzenci wskazują umiejętność współpracy potwierdzoną współautorskimi publikacjami jako przesłankę oceny	11-20	11-20	11-20	41-50	0%
Wątek I.7: Argumenty odnoszące się do punktu odniesienia	Wzór I.7.1: Recenzenci usprawiedliwiają brak określonych osiągnięć naukowych w uzasadnieniu oceny	11-20	11-20	11-20	11-20	11-20
	Wzór I.7.2: Recenzenci wskazują inne postępowania jako punkt odniesienia w uzasadnieniu oceny	11-20	11-20	11-20	11-20	0%

Rysunek 63. Odsetek recenzji ze zidentyfikowanymi wzorami wykorzystania metod bibliometrycznych w praktykach recenzenckich w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 63, istnieją praktyki, które są wspólne dla wszystkich dyscyplin (np. *Wzór I.1.1: Recenzenci wskazują warsztat badawczy jako przesłankę oceny*) lub które można zaobserwować tylko w wybranych dyscyplinach (np. *Wzór I.6.3: Recenzenci wskazują wpływ społeczny (impact) jako przesłankę oceny*). Istnieją również praktyki, które choć są spotykane w różnych dyscyplinach, to w większej lub mniejszej liczbie recenzji (np. *Wzór I.4.4: Recenzenci wskazują jakość argumentacji jako przesłankę oceny*). W dalszej części analizuję wyłonione wątki oraz wzory praktyk.

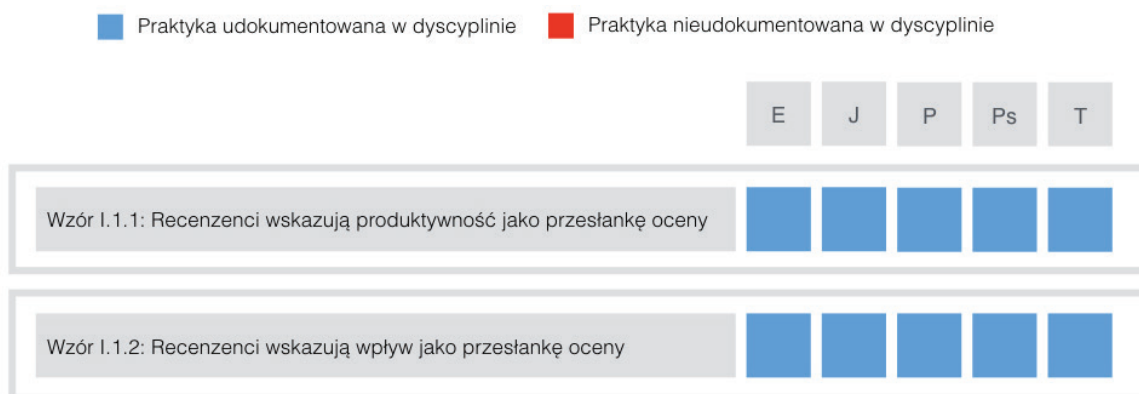
2.1. Formalne cechy osiągnięć naukowych

Wątek I.1: Argumenty oparte na produktywności i wpływie

Recenzenci używali jako argumentu w ocenie miar ilościowych. Odwoływali się więc do produktywności oraz wpływu habilitanta na naukę. W wyniku analizy wyłoniłam dwa wzory praktyk:

- *Wzór I.1.1: Recenzenci wskazują produktywność jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.1.2: Recenzenci wskazują wpływ jako przesłankę oceny.*

Ten sposób argumentowania niekiedy współwystępował w recenzjach. Oznacza to, że recenzenci, którzy posługiwali się wpływem, opierali swoją ocenę również na produktywności. Rysunek 64 pokazuje, w których dyscyplinach udokumentowane były wymienione praktyki.

Rysunek 64. Praktyka recenzencka, ukazująca *Argumenty oparte na produktywności i wpływie* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 64, wyłonione wzory praktyk obecne były we wszystkich dyscyplinach naukowych. Niemniej, w całym analizowanym zbiorze w uzasadnieniu oceny, produktywność częściej pojawiała się niż wpływ. Wyjątek stanowiła psychologia, gdzie obie praktyki obecne były w większości recenzji.

Wzór I.1.1: Recenzenci wskazują produktywność jako przesłankę oceny

Produktywność to pojęcie, odnoszące się do liczebności dorobku publikacyjnego. Wielkość ta może przyjmować różne formy. W analizowanym zbiorze recenzenci najczęściej podawali w uzasadnieniu oceny, opartym na produktywności, liczbę publikacji:

[...] mamy do czynienia z dokonaniem, które mierzone w liczbach zdecydowanie wykraczają poza tradycyjnie przyjmowane w tym względzie standardy i umowne kryteria. Liczby mówią tu same za siebie: 15 artykułów autorskich i 3 współautorskie opublikowane w pokonferencyjnych pracach zbiorowych, autorstwo 21 i współautorstwo 4-ech artykułów [...] (J4_rec1)⁹⁹.

Jak pokazuje powyższy przykład, liczby mogły stanowić bezpośrednie uzasadnienie oceny. W argumentacji recenzenci podkreślali również, że nastąpiło zwiększenie liczby publikacji względem okresu przed uzyskaniem stopnia doktora lub że takiego oczekiwanego przyrostu nie było:

Po uzyskaniu stopnia doktora widoczny jest znaczący przyrost publikacji naukowych. Łącznie było ich 58, za które uzyskała 230 punktów w wykazie ministerialnym (E5_rec1).

⁹⁹ Prezentowane w niniejszym rozdziale fragmenty recenzji przytaczam w ich oryginalnej formie, tj. bez gramatycznej, stylistycznej interpunkcyjnej korekty.

Podawanie liczb umacniało osąd recenzenta i czyniło recenzję bardziej wiarygodną. Jednakże recenzenci decydowali się również nie dostarczać takiej danej, a tylko wypowiadać się krytycznie o wielkości dorobku:

Recenzowany przeze mnie cykl publikacji dotyczących leksyki greckiej w połączeniu ze znaczną liczbą pozostałych publikacji naukowych [...] uzasadnia zdaniem moim nadanie [habilitantowi – E. R.] stopnia doktora habilitowanego (J10_rec2).

W powyższym przykładzie recenzent uzasadnia ocenę stwierdzeniem, że liczba publikacji naukowych jest „znaczna”. Jednakże nie wiadomo, co to oznacza dla recenzenta. Jaką wartość uznaje za niewielką lub znaczną.

Wzór I.1.2: Recenzenci wskazują wpływ jako przesłankę oceny

Wpływ habilitanta, podobnie jak jego produktywność, jest cechą mierzalną i opiera się na cytowaniach. Recenzenci, używając w uzasadnieniu wpływu, przytaczali wartość tego wskaźnika bibliometrycznego:

Dotąd jednak wszystkie prace [habilitanta – E. R.] były cytowane w czasopismach zarejestrowanych w bazach danych w sumie tylko 15 razy [...], co trochę rozczarowuje (PS2_rec3).

O rozwoju naukowym Habilitanta i jego popularności świadczą też cytowania jego dzieł naukowych. Do tej pory jego prace były cytowane 11 razy, co potwierdza portal Google Scholar (T4_rec2).

Jak pokazuje drugi przykład, przedstawionej liczbie cytowań niekiedy towarzyszyła interpretacja wartości wskaźnika. Recenzent utożsamiał odpowiednią liczbę cytowań z popularnością habilitanta. Inni recenzenci odwoływali się w interpretacji również do zasięgu oddziaływania, wpływu na naukę czy rozpoznawalności habilitanta. Recenzenci, stosując w argumentacji kategorię wpływu, pomijali niekiedy informację o liczbie cytowań. Pokazują to poniższe przykłady:

W mojej ocenie przedstawiony cykl spełnia te warunki [stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny – E. R.]. Dowodzą tego stosunkowo liczne (w skali humanisty) cytowania kilku z artykułów (J3_rec3).

O ich wartości świadczą także powołania w literaturze prawniczej (P5_rec3).

Pierwszy przykład pokazuje argumentację, polegającą na ocenie liczby cytowań. Tutaj są one „liczne”, co świadczy o znacznym wkładzie dorobku publikacyjnego habilitanta w rozwój dyscypliny. Drugi przykład natomiast prezentuje argumentację, w której

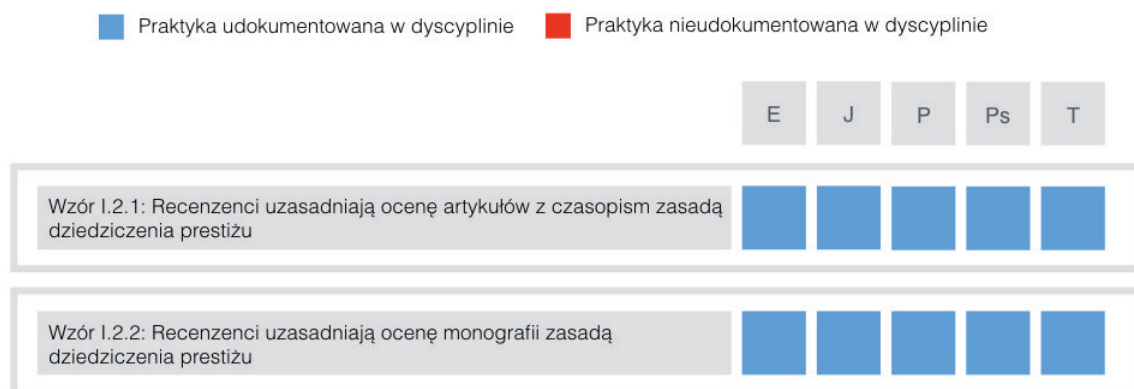
cytowania (tutaj: „powołania”) są wartością samą w sobie. Zatem sama obecność cytowań poświadcza wysoką wartość publikacji.

Wątek I.2: Argumenty oparte na zasadzie dziedziczenia prestiżu

Stosowane przez recenzentów argumenty mogły świadczyć o przyjęciu przez nich zasady dziedziczenia prestiżu. W myśl tej zasady, o wartości artykułu świadczy prestiż czasopisma, a o wartości monografii świadczy prestiż wydawnictwa. Podczas analizy danych wyłoniłam dwa wzory praktyk:

- *Wzór I.2.1: Recenzenci uzasadniają ocenę artykułów z czasopism zasadą dziedziczenia prestiżu;*
- *Wzór I.2.2: Recenzenci uzasadniają ocenę monografii zasadą dziedziczenia prestiżu.*

Przedstawione wzory mogły współwystępować w recenzjach. Obecność poszczególnych praktyk w recenzjach z różnych dyscyplin pokazuje Rysunek 65.

Rysunek 65. Praktyka recenzentką, ukazująca *Argumenty oparte na zasadzie dziedziczenia prestiżu* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 65, obie praktyki obecne były we wszystkich dyscyplinach naukowych. Niemniej, recenzenci częściej stosowali zasadę dziedziczenia prestiżu przy uzasadnieniu oceny artykułów niż przy uzasadnianiu oceny monografii. Pierwsza praktyka była najbardziej rozpowszechniona w psychologii i obecna w większości recenzji z tej dyscypliny.

Wzór I.2.1: Recenzenci uzasadniają ocenę artykułów z czasopism zasadą dziedziczenia prestiżu

Jak już wspomniałam, stosowanie zasady dziedziczenia prestiżu w odniesieniu do artykułów polegało na uznawaniu wartości artykułów na podstawie prestiżu czasopisma. Pokazuje to poniższy przykład:

O wartościach merytorycznych naukowego dorobku [habilitanta – E. R.] świadczy fakt, że jego artykuły pisane w języku polskim, chorwackim i angielskim zostały opublikowane w wysoko punktowanych czasopismach [...]. Wszystkie one znajdują się na liście ERIH (z punktacją 9-10) (J1_rec2).

Prestiż wyrażany był w różny sposób. W powyższym przykładzie recenzent uznaje za wartościowe czasopisma z dużą liczbą punktów. Takich recenzji było wiele. Niemniej, punkty nie były jedynym kryterium prestiżu czasopisma. Recenzenci podkreślali również takie atrybuty czasopism, jak zasięg, indeksowanie w określonej bazie danych, rozpoznawalność w środowisku naukowym. Niekiedy, samą przesłanką było stwierdzenie, że czasopismo jest prestiżowe czy renomowane. W toku analizy danych znalazłam przypadki, w których recenzenci wyjaśniali dodatkowo, dlaczego stosują zasadę dziedziczenia prestiżu. Jako powód wskazywali praktyki recenzenckie czasopism:

Artykuły i opracowania Habilitanta zostały opublikowane w czasopismach naukowych i recenzowanych, co jest istotnie ważne dla jakości tekstów i prezentacji szczegółowych tez badawczych (T12_rec3).

Fakt opublikowania prac wskazanych jako podstawa habilitacji w prestiżowym wydawnictwie i czasopismach zwalnia mnie z konieczności sprawdzania poprawności treści, bo pracę tę wykonali recenzenci „wydawniczy” (PS12_rec3).

Jak pokazują przytoczone fragmenty, recenzenci zakładali, że dobre czasopisma będą – z pomocą recenzentów – oceniać zgłaszane teksty i akceptować do publikacji tylko te teksty, które odpowiadają wysokim kryteriom naukowości. Można więc powiedzieć, że ufali w instytucję czasopisma jako filtra dla tekstów naukowych.

Wzór I.2.2: Recenzenci uzasadniają ocenę monografii zasadą dziedziczenia prestiżu

Zasada dziedziczenia prestiżu była stosowana również do oceny monografii, choć znacznie rzadziej niż do oceny artykułów:

[...] natomiast opracowania w pracach zbiorowych zostały wydane przez znane i wysoko cenione w środowisku wydawnictwa (P4_rec1).

Zarówno rozdziały jak i dwa opracowania monograficzne ukazały się i były promowane przez znaczących międzynarodowych wydawców [...] (PS12_rec1).

Jak pokazują powyższe przykłady, praktyka ta odnosiła się zarówno do całych monografii, jak i rozdziałów. Prestiżowe wydawnictwo to – według recenzentów – najczęściej wydawnictwo „znane i wysoko cenione w środowisku” (P4_rec1). Taki

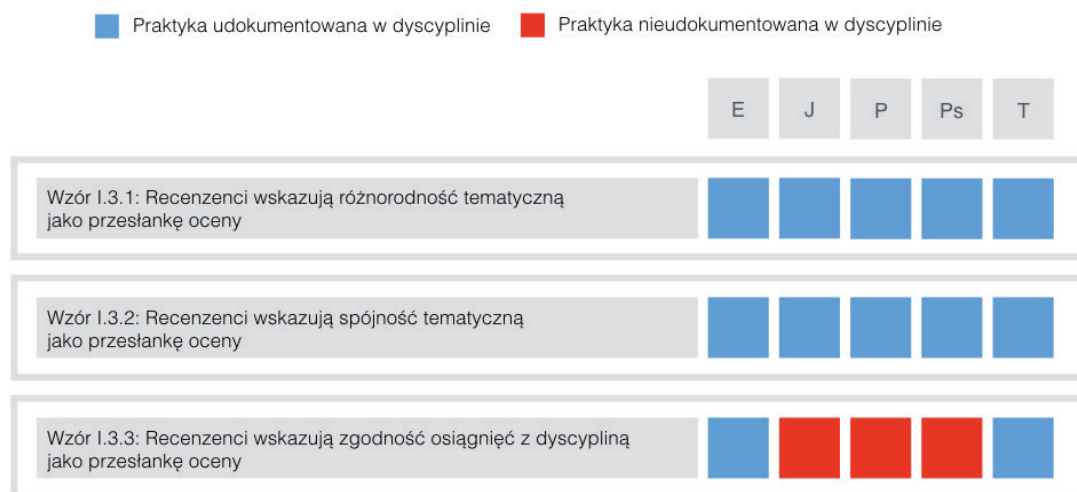
atrybut wystarcza w uzasadnieniu. Recenzenci nie wyrażali bezcelowości przeprowadzenia oceny merytorycznej publikacji, tak jak to miało niekiedy miejsce w poprzednio opisaney praktyce. Zatem prestiżowość wydawnictwa pomagała im w eksponowaniu walorów dorobku, ale nie była przesłanką do pomijania oceny merytorycznej. Recenzenci stosujący omawianą zasadę (dziedziczenia prestiżu) w odniesieniu do monografii nie uzasadniali swojego działania procedurą recenzyjną wydawnictwa (wyjątek stanowi jedna recenzja).

Wątek I.3: Argumenty oparte na tematyce osiągnięć naukowych

Kolejny zbiór praktyk argumentowania odnosi się do tematyki osiągnięć naukowych. W wyniku analizy danych wyłoniłam trzy wzory praktyk:

- *Wzór I.3.1: Recenzenci wskazują różnorodność tematyczną jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.3.2: Recenzenci wskazują spójność tematyczną jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.3.3: Recenzenci wskazują zgodność osiągnięć z dyscypliną jako przesłankę oceny.*

Te praktyki mogły występować równocześnie. Dotyczy to również wzorów I.3.1 i I.3.2, które, pozornie, wydają się być opozycyjne względem siebie. Rysunek 66 pokazuje, w jakich dyscyplinach obecne były poszczególne praktyki.

Rysunek 66. Praktyka recenzencka, ukazująca *Argumenty oparte na tematyce osiągnięć naukowych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 66, praktyki, odnoszące się do różnorodności i spójności tematycznej, obecne były we wszystkich dyscyplinach naukowych. Natomiast praktyka uzasadniania oceny na podstawie zgodności osiągnięć z dyscypliną udokumentowana była wyłącznie w ekonomii i teologii.

Wzór I.3.1: Recenzenci wskazują różnorodność tematyczną jako przesłankę oceny

Recenzenci, realizujący tę praktykę, doceniali różnorodność podejmowanych przez habilitantów tematów czy nawet pól badawczych (obszarów badawczych). Przy negatywnej ocenie widoczne było oczekiwanie takiej różnorodności. Ten sposób działania obrazują poniższe przykłady:

Rozmach działalności naukowej Habilitantki jest imponujący. Poza teorią humoru zajmuje się Ona w swoich publikacjach takimi zagadnieniami jak pragmatyczna teoria uprzejmości i teoria aktów mowy; nie stroni też od podejmowania ogólnych kwestii z zakresu filozofii języka czy metodologii badań humanistycznych. Publikuje w obszarze analizy dyskursu politycznego/publicznego, zagadnień genderowych a nawet komunikacji niewerbalnej – np. pragmatyki obrazu filmowego (J2_rec3).

Jego dorobek naukowy, aczkolwiek merytorycznie wartościowy, należy ocenić jako bardzo skromny, a nadto bardzo mało zróżnicowany tematycznie (P11_rec2).

Pierwszy recenzent wymienia wiele różnych obszarów badawczych w uzasadnieniu oceny. Drugi recenzent natomiast zauważa, że dorobek naukowy jest niedostatecznie zróżnicowany pod względem tematyki. Te przykłady pokazują dwa główne sposoby wyrażania różnorodności tematycznej. Pierwszy sposób polega na wymienieniu tematów lub obszarów badawczych, natomiast drugi – na samym sformułowaniu, że tematyka dorobku naukowego jest lub nie jest dostatecznie zróżnicowana.

Wzór I.3.2: Recenzenci wskazują spójność tematyczną jako przesłankę oceny

Ta praktyka argumentowania opierała się na spójności tematycznej całego dorobku naukowego lub jego części. Pokazują to poniższe przykłady:

Podsumowując ocenę cyklu jednotematycznych publikacji naukowych [habilitanta – E. R.] poświęconych zagadnieniu: [tytuł – E. R.] możemy stwierdzić, że jest to cykl zwarty tematycznie, posiada bowiem jasne, dobrze teologicznie uzasadnione kryterium doboru tematów (T16_rec1).

[...] dorobek ten nic jest wystarczający dla przyznania jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie – prawo. W moim przekonaniu nie może zostać samodzielnym pracownikiem naukowym w tej dziedzinie ten, kto ma w swoim dorobku wyłącznie prace z jednej, bardzo wąskiej specjalności w obrębie nauk prawnych (P17_rec2).

Pierwszy przykład dotyczy oceny w postępowaniu, w którym głównym osiągnięciem naukowym jest cykl publikacji. W tym przypadku recenzent dokonuje oceny spójności cyklu zgodnie z wymogami ustawowymi. Natomiast drugi przypadek odnosi się do postępowania, w którym monografia stanowi główne osiągnięcie. Tutaj recenzent uznaje spójność dorobku jako wartość i na tej podstawie ocenia cały dorobek naukowy habilitanta. Zatem posługiwanie się spójnością tematyczną jako przesłanką oceny mogło wynikać z potrzeby sprawdzenia zgodności dorobku z formalnymi wymogami. Mogło również być następstwem przyjętego przez recenzentów założenia, że dobry naukowiec koncentruje się na jednej tematyce, w której prowadzi badania i której dotyczą jego publikacje.

Jak już wspomniałam, w opisie wątku odnotowałam w zbiorze analizowanych recenzji przypadki ujawniające stosowanie zarówno różnorodności, jak i spójności tematycznej jako przesłanek oceny. Takie działanie przedstawia przykład:

Dorobek ten charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem problematyki badawczej i obszarów badań. [...] Tę wielość zainteresowań badawczych oceniać można dwojako. Z jednej stron wskazuje ona na duże umiejętności Habilitanta w zakresie poszukiwania aktualnych, niedostatecznie poznanych tematów badawczych i podejmowania nowych wyzwań, z drugiej strony – na słabo wykształcony profil badań (poza ich wymiarem regionalnym) (E6_rec2).

Jak widać w przytoczonym fragmencie, recenzent, z jednej strony, wyraża uznanie dla różnorodności dorobku, z drugiej strony – zauważa, że ogranicza ona możliwość rozwinięcia danego tematu. Zatem doceniając różnorodność, jednocześnie oczekuje, że dorobek będzie charakteryzować się spójnością tematyczną. Na podstawie tego przypadku można powiedzieć, że w uznaniu różnorodności lub spójności tematycznej jako przesłanki oceny wspierają recenzentów również inne czynniki. Można przyjąć, że doceniając różnorodność, biorą oni pod uwagę umiejętność zgłębienia danego tematu na oczekiwanym (od samodzielnego pracownika nauki) poziomie, a takie zgłębienie wymaga koncentracji na jednym problemie badawczym.

Wzór I.3.3: Recenzenci wskazują zgodność osiągnięć z dyscypliną jako przesłankę oceny

Recenzenci argumentowali swoją ocenę zgodnością lub brakiem zgodności osiągnięć naukowych z dyscypliną, w ramach której prowadzone jest postępowanie habilitacyjne. Praktykę tę pokazują przykłady:

Z pewnością niektóre publikacje [...] mieszczą się w dyscyplinie „finanse”, to jednak nie mam wątpliwości, że dominujące w całym dorobku [habilitanta – E. R.] są wątki ekonomiczne. Stąd uznaję za w pełni zasadne ubieganie się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie „ekonomia” (E2_rec1).

[...] większość prac ma charakter interdyscyplinarny i trudno uznać, że mieszczą się one w dyscyplinie „ekonomia” (E6_rec3).

Jak widać w przytoczonych fragmentach, uzasadnienie dotyczyło, przede wszystkim, osiągnięć naukowych, będących na pograniczu jednej lub wielu dyscyplin naukowych. Zatem ocena zgodności dorobku z dyscypliną była powiązana z interdyscyplinarnością tego dorobku. W ekonomii praktyka ta towarzyszyła najczęściej negatywnej ocenie. Można to zinterpretować na kilka sposobów. Po pierwsze, można założyć, że wartością dla recenzentów była czystość dyscyplinarna i dlatego prace interdyscyplinarne były oceniane negatywnie. Po drugie, recenzenci mogli nie akceptować osiągnięć, wykraczających poza ramy ich dyscypliny z uwagi na brak poczucia kompetencji do ich oceny. Po trzecie, argument o niezgodności osiągnięć z dyscypliną mógł wspierać argumentację negatywnej oceny osiągnięć uznanych (przez recenzentów) za słabe również na podstawie innych kryteriów.

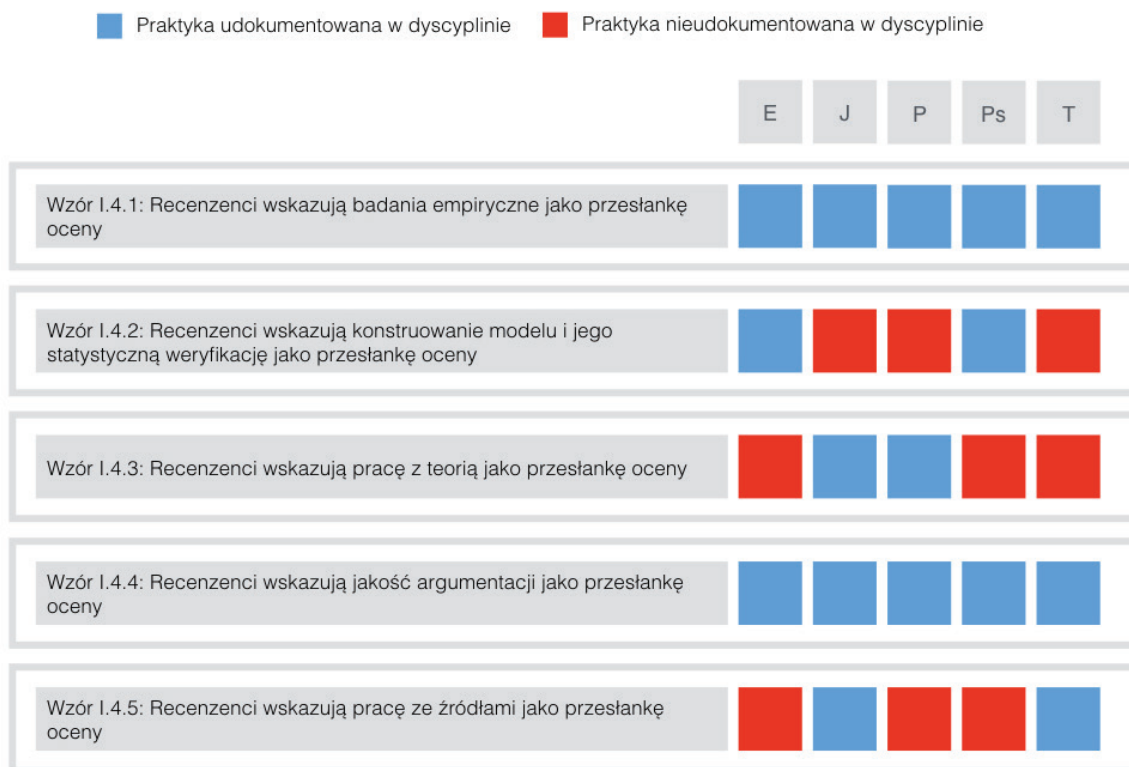
2.2. Jakość osiągnięć naukowych

Wątek I.4: Argumenty oparte na przyjętej metodologii

Ocenie merytorycznej osiągnięć naukowych towarzyszyły argumenty, odwołujące się do przyjętej przez habilitantów metodologii badań. Recenzenci, poprzez stosowane przesłanki, ujawniali swoje preferencje, a tym samym preferencje reprezentowanych wspólnot naukowych w zakresie sposobu prowadzenia badań i prezentowania ich wyników. W toku analizy wyłoniłam następujące wzory praktyk:

- *Wzór I.4.1: Recenzenci wskazują badania empiryczne jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.4.2: Recenzenci wskazują konstruowanie modelu i jego statystyczną weryfikację jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.4.3: Recenzenci wskazują pracę z teorią jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.4.4: Recenzenci wskazują jakość argumentacji jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.4.5: Recenzenci wskazują pracę ze źródłami jako przesłankę oceny.*

Te praktyki mogły występować równolegle w tych samych recenzjach. Rysunek 67 pokazuje, w których dyscyplinach były obecne.

Rysunek 67. Praktyka recenzencka, ukazująca *Argumenty oparte na przyjętej metodologii* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 67, dwa wzory praktyk (I.4.1 i I.4.4) obecne były we wszystkich dyscyplinach naukowych. Niemniej, wskazywanie badań empirycznych jako przesłanki oceny dominowało w ekonomii i psychologii. Natomiast wskazywanie argumentacji jako przesłanki oceny – w prawie. Konstruowanie modelu i jego statystyczna weryfikacja pojawiało się w argumentacji w co najmniej połowie recenzji z ekonomii i psychologii, a praca z teorią w niemal połowie recenzji z językoznawstwa oraz w jednej recenzji z prawa. Do pracy ze źródłami odwoływali się w uzasadnieniach pojedynczy przedstawiciele językoznawstwa i większość przedstawicieli teologii. Miejsce udokumentowania praktyk pokazuje na silne związki między dyscypliną a poszczególnymi praktykami.

Wzór I.4.1: Recenzenci wskazują badania empiryczne jako przesłankę oceny

Ta praktyka polegała na ujęciu w argumentacji faktu prowadzenia badań empirycznych lub też badań empirycznych o wysokiej jakości. Obrazują to następujące przykłady:

W opinii recenzenta, zbyt małą uwagę zwrócono w nich na badania empiryczne, które mogłyby być doskonałym uzupełnieniem przedstawionego materiału badawczego (E8_rec2).

[...] dorobek naukowo-badawczy [habilitanta – E. R.] mający charakter rzetelnych wyników badań empirycznych, w należyty sposób uzasadnianych teoretycznie, stanowi znaczący wkład w rozwój dziedziny nauk ekonomicznych (E20_rec3).

Pierwszy przypadek stanowi przykład odwołania się do prowadzenia badań empirycznych. Ten rodzaj badań staje się więc wartością samą w sobie, ocenianą i oczekiwaną od habilitantów. Drugi przypadek obrazuje praktykę, w której recenzenci odwołują się do badań empirycznych, ale ważne równocześnie jest, jakie to są badania, że są one „rzetelne” i „uzasadnion[e] teoretycznie”. Zatem sam fakt prowadzenia badań empirycznych nie jest tutaj przesłanką, ale są nimi badania empiryczne o określonych cechach.

Wzór I.4.2: Recenzenci wskazują na konstruowanie modelu i jego statystyczną weryfikację jako przesłankę oceny

Ocenę uzasadniano również zbudowaniem i przebudowaniem przez habilitanta modelu teoretycznego lub brakiem takiej aktywności:

[...] stworzeniu autorskiego modelu teoretycznego rozwoju MSP i modelu determinizmu europeizacji oraz procesów pokrewnych (E17_rec3).

Autor nie stworzył własnego modelu teoretycznego, zawierających szczegółową konceptualizację i operacjonalizację zmiennych psychologicznych, społecznych czy kulturowych. Takie specyficzne modele mogłyby zostać zaproponowane i zweryfikowane w konkretnym postępowaniu empirycznym [...] (PS12_rec1).

Recenzent, będący autorem pierwszego fragmentu, w ocenie osiągnięć wskazuje na to, że recenzent zbudował dwa nowe modele. Recenzent, będący autorem drugiego fragmentu, wyraża niezadowolenie z powodu braku modelu. Przywołuje przy tym elementy procesu tworzenia i sprawdzania modelu, takie jak konceptualizacja i operacjonalizacja zmiennych, weryfikacja modelu przeprowadzona w toku badań empirycznych. Przedstawiana praktyka może świadczyć o tym, jak ważne dla recenzentów ją stosujących, jest używanie modeli teoretycznych do wyjaśniania złożoności świata. Modele teoretyczne wpisują się więc w pożądaną i dowodzącą jakości badań procedurę poznania.

Wzór I.4.3: Recenzenci wskazują na pracę z teorią jako przesłankę oceny

Inną przesłanką oceny była praca z teorią. Recenzenci zwracali uwagę na takie aktywności habilitantów, jak rozwijanie teorii, redefinicja pojęć, ukształtowanie własnego podejścia do teorii. Uzasadnienie zatem odnosiło się więc do tych kategorii analitycznych, które mają zastosowanie, przede wszystkim, dla nurtu badań interpretatywnych. Opisywaną praktykę obrazują przykłady:

Zwraca uwagę dynamiczny rozwój naukowy Habilitanta i bardzo konsekwentne rozwijanie własnego podejścia do teorii oglądu. Na przestrzeni ostatnich lat [habilitant – E. R.] aktywnie rozwijał i propagował teorię oglądu (poprzez publikacje, tłumaczenia, prace redakcyjne, wystąpienia konferencyjne) (J5_rec1).

[...] mamy do czynienia z rozprawą habilitacyjną, w której dokonuje się zwykle introdukcji nowych pojęć, aby objąć nimi nowe lub nieco poszerzone perspektywy (J14_rec3).

W pierwszym przykładzie recenzent zwraca uwagę na rozwijanie przez habilitanta wskazanej teorii. W drugim przykładzie natomiast recenzent pokazuje w uzasadnieniu, że habilitant wprowadził nowe pojęcia, rozszerzając tym samym używaną perspektywę teoretyczną.

Wzór I.4.4: Recenzenci wskazują jakość argumentacji jako przesłankę oceny

Wielu recenzentów opierało swoje uzasadnienia na jakości argumentacji. Praktykę tę przedstawiają przykłady:

Co więcej udało mu się w pełni wykazać umiejętność prawidłowego formułowania problemów i ich rozwiązywania w oparciu o zawsze należycie pogłębioną i wieloaspektową argumentację (P8_rec1).

[...] mało przekonująco argumentuje za głoszonymi przez siebie tezami (PS1_rec3).

Pierwszy przykład pokazuje, jak jakość argumentacji pojawia się w uzasadnieniu pozytywnej oceny. Natomiast drugi przykład pokazuje, jak słaba argumentacja staje się podstawą oceny negatywnej.

Wzór I.4.5: Recenzenci wskazują pracę ze źródłami jako przesłankę oceny

Ostatnim wzorem, jaki wyłoniłam, skupiając się na metodologii badań, jest uzasadnianie oceny pracą ze źródłami. Recenzenci doceniali więc sposób prowadzenia badań z wykorzystaniem warsztatu historycznego. Działania recenzentów obrazują przykłady:

Zebrany materiał źródłowy i literatura [...] sprawia, że jest dobrze przygotowana do prowadzenia samodzielnych badań i rzetelnego prezentowania stawianych przed nią zagadnień (T11_rec1).

Materiał źródłowy do tych publikacji Habilitant zdobywał w często odwiedzanych bibliotekach niemieckich, co pozwala zakładać poznawanie przez niego zakresowo i myślowo postępującego rozwoju naukowego i pisarskiego wybitnego Teologa niemieckiego, jakim jest Joseph Ratzinger (T1_rec3).

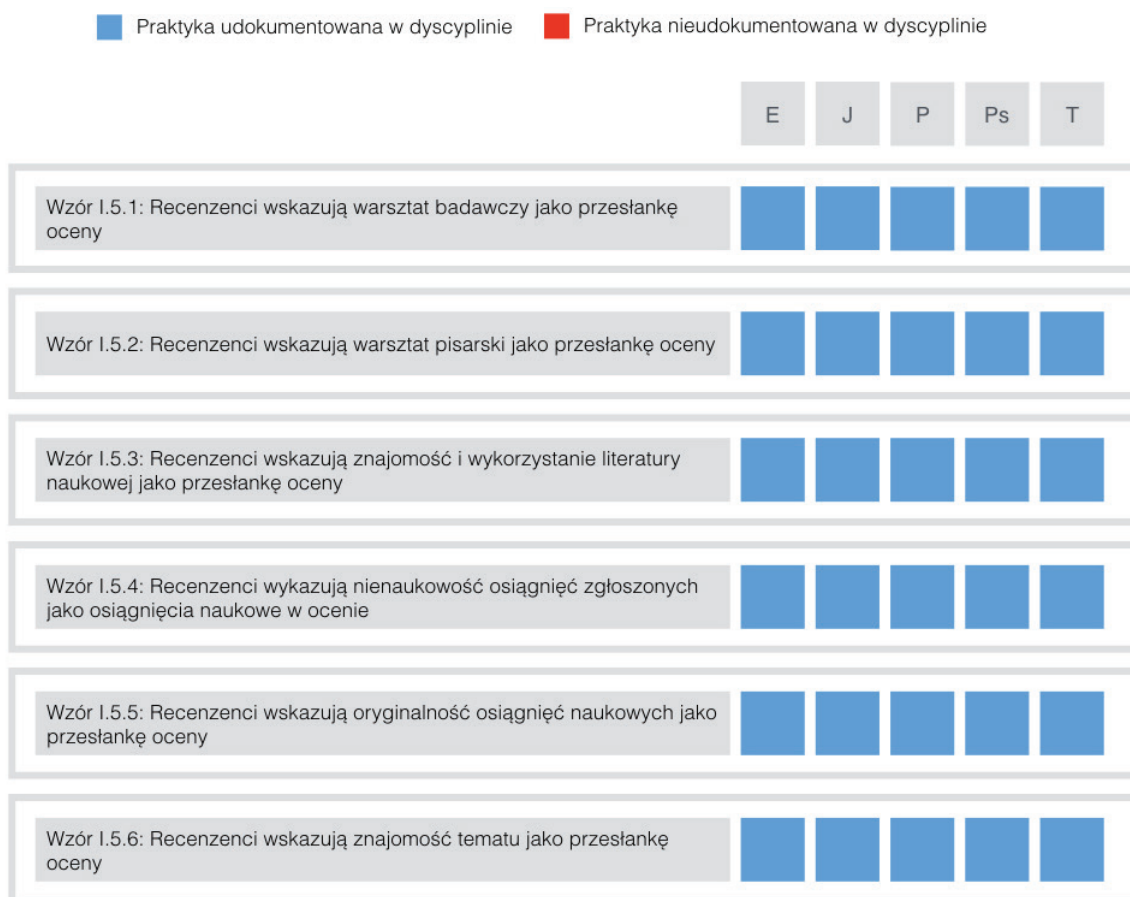
Pierwszy fragment przedstawia argumentację, która opiera się na pracy ze źródłami, polegającej na umiejętnym gromadzeniu źródeł, ich analizowaniu i wyciąganiu wniosków. Recenzent odwołuje się więc do wielu elementów badania historycznego. Drugi fragment z kolei pokazuje, jak recenzent docenia, przede wszystkim, wysiłek, związany z pracą ze źródłami dostępnymi w zagranicznych bibliotekach. W innych recenzjach (z udokumentowaną praktyką) argumentacja była podobna. Akcentowano umiejętność pracy dokumentacyjnej (kwerendy biblioteczne, porządkowanie materiału źródłowego) lub krytyczną pracę ze źródłami (analizę, wnioskowanie).

Wątek I.5: Argumenty oparte na warsztacie naukowym

Recenzenci w uzasadnieniu oceny wskazywali różne cechy warsztatu naukowego. Na podstawie analizy danych wyłoniłam sześć wzorów praktyk:

- *Wzór I.5.1: Recenzenci wskazują warsztat badawczy jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.5.2: Recenzenci wskazują warsztat pisarski jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.5.3: Recenzenci wskazują znajomość i wykorzystanie literatury naukowej jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.5.4: Recenzenci wykazują nienaukowość osiągnięć zgłoszonych jako osiągnięcia naukowe w ocenie;*
- *Wzór I.5.5: Recenzenci wskazują oryginalność osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.5.6: Recenzenci wskazują znajomość tematu jako przesłankę oceny.*

Wskazane praktyki mogły i często występowały równolegle. Ich obecność w poszczególnych dyscyplinach naukowych pokazuje Rysunek 68.

Rysunek 68. Praktyka recenzencka, ukazująca *Argumenty oparte na warsztacie naukowym* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 68, każda z sześciu praktyk została udokumentowana we wszystkich dyscyplinach naukowych. Większość z nich obecna była w bardzo dużej liczbie recenzji. Wyjątek stanowi wzór praktyki I.5.4, którego obecność odnotowałam w kilku recenzjach.

Wzór I.5.1: Recenzenci wskazują warsztat badawczy jako przesłankę oceny

Odwoływanie się do warsztatu badawczego w uzasadnieniu oceny obecne było we wszystkich dyscyplinach. Była to najczęściej spotykana praktyka argumentowania oceny. Polegała ona na wykazaniu użycia lub poprawności użycia elementów warsztatu badawczego, w tym metod, technik i narzędzi badawczych. Omawianą praktykę obrazują przykłady:

Habilitant dostosowuje także metodę badań do stawianych celów. Warto przy tym zauważyć, że posługuje się przy tym równie dobrze instrumentarium statystyki i ekonometrii jak i badaniami ankietowymi (E16_rec1).

Brak precyzji widoczny jest także w prezentacji metody obranej do osiągnięcia postawionego celu. Autor napisał jedynie, że będzie nią analiza poszczególnych etapów rozwoju prawosławnej tradycji liturgicznej (T13_rec1).

Pierwszy fragment pokazuje, jak recenzent uzasadnia ocenę poprawnym i adekwatnym wykorzystaniem metod ilościowych. Drugi fragment natomiast pokazuje, jak recenzent uzasadnia negatywną ocenę brakiem precyzyjnego opisu zastosowanej metody naukowej. Recenzenci, stosujący tę praktykę, wypowiadali się o warsztacie badawczym, przyjmując różne stopnie ogólności. Jedni ograniczali się do stwierdzenia, że jest to rzetelny warsztat, inni odnosili się do wielu elementów warsztatu badawczego (np. umiejętnego konstruowania hipotez i pytań badawczych, posługiwania się testami statystycznymi).

Wzór I.5.2: Recenzenci wskazują warsztat pisarski jako przesłankę oceny

Dość często recenzenci opierali swoją argumentację na warsztacie pisarskim habilitanta. Pokazują to przykłady:

Monografia jest bardzo rzetelną monografią, napisaną syntetycznie, a jednocześnie wnikliwie. W mojej ocenie zawiera wszystkie treści, które powinny się w niej znaleźć. A sposób pisania przez Habilitantkę pokazuje, iż w pełni rozumie problem, którym się zajmuje (PS8_rec2).

[...] znaczne partie tego tekstu nie pozwalają się czytać ze względu na osobliwy, wysoce ekspresywny tok „narracji”, niemający nic wspólnego z dyskursem naukowym, a przypominający to postmodernistyczną eseistykę (J17_rec3).

Recenzenci zwracali uwagę na umiejętność syntetyzowania treści i panowanie nad treścią. Widać to w pierwszym przykładzie. W argumentacji zwracali uwagę również na to, czy tekst jest właściwie skonstruowany, czy autor posługuje się narracją właściwą dla tekstów naukowych. Ten rodzaj uzasadnienia dobrze pokazuje drugi przykład.

Wzór I.5.3: Recenzenci wskazują znajomość i wykorzystanie literatury naukowej jako przesłankę oceny

We wcześniejszej praktyce nie uwzględniłam przypadków opierania oceny na wykorzystaniu przez habilitanta literatury naukowej. Uznałam, że zasługują one na odrębny wzór. Praktykę tę przedstawiają następujące przykłady:

Dobór literatury nie budzi żadnych zastrzeżeń. Prace świadczą o doskonałej znajomości literatury przedmiotu, zwłaszcza angielskojęzycznej, jaką posiada Kandydat (E8_rec3).

Wywody Autora [...] opierają się w dużej mierze na klasycznych pozycjach z lat 60.-80. i w niewielkim stopniu odnoszą się do najnowszych osiągnięć nauki. Sprawia to wrażenie, że w ostatnich 20 latach powyższa problematyka nie była przedmiotem zainteresowania badaczy (E19_rec1).

muszę odnotować z zaniepokojeniem, że zwykle w swoich publikacjach, gdy omawia etymologię analizowanych wyrazów, nie podaje skąd ją zaczerpnęła, albo posługuje się niezbyt wiarygodnymi danymi z dzieł popularnych, np. ze Słownika wyrazów obcych PWN (J17_rec1).

Recenzenci, podobnie jak w innych praktykach, dotyczących warsztatu naukowego, ograniczali się często tylko do stwierdzenia, że literatura naukowa została poprawnie dobrana lub że habilitant jest dobrze zaznajomiony z literaturą naukową. Obrazuje to pierwszy przytoczony przykład. Pozostałe dwa przykłady pokazują bardziej pogłębioną argumentację, w której recenzent charakteryzuje wykorzystany dorobek jako aktualny lub nieaktualny (drugi fragment) czy też jako wiarygodny lub niewiarygodny (trzeci fragment). W uzasadnieniach recenzenci odwoływali się również do uwzględniania lub nieuwzględniania: międzynarodowej literatury, rodzimej literatury, określonych publikacji, określonych autorów, liczby publikacji oraz zróżnicowania tematycznego.

Wzór I.5.4: Recenzenci wykazują nienaukowość osiągnięć zgłoszonych jako osiągnięcia naukowe w ocenie

Ta praktyka była słabo udokumentowana w analizowanych recenzjach, co mogło mieć związek z tym, że pojawiała się tylko w recenzjach, zawierających negatywne oceny osiągnięć i negatywną konkluzję. Jednakże zdecydowałam się na jej wydobycie z uwagi na niską reprezentację recenzji z negatywną konkluzją w całym zbiorze (**Zbiór B**) oraz dlatego, aby lepiej zrozumieć argumenty, oparte na negatywnych cechach. Praktykę prezentują przykłady:

Większość opracowań z omawianej tu grupy nic mu charakteru naukowego albo też ich walor naukowy i teoretyczny jest znikomy [...]. Te kilkustronicowe opracowania mają charakter sprawozdawczy i publicystyczny [...] (P17_rec2).

[...] ponadto mam trudności z uznaniem większej części z nich [publikacji – E. R.] za naukowe. Nie uznaję za takie publikacji będących de facto wykazami bibliograficznymi, pozostałe uważam raczej za prace o charakterze przeglądowym czy nawet popularnonaukowym (J17_rec3).

Recenzenci przede wszystkim zwracali uwagę na formę osiągnięcia naukowego oraz jego zawartość. W pierwszym przykładzie recenzent przekonuje, że nie może ocenić pozytywnie publikacji, która – jego zdaniem – nie jest tekstem naukowym, a co najwyżej tekstem sprawozdawczym lub publicystycznym. Natomiast w drugim przykładzie recenzent nie uznaje za publikacje naukowe wydanej bibliografii.

Wzór I.5.5: Recenzenci wskazują oryginalność osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny
Częstą praktyką było przedstawianie oryginalności lub braku oryginalności lub jako przesłanki oceny. Stosowanie tej argumentacji przedstawiają następujące przykłady:

Wypowiadając pozytywną opinię o rozprawie habilitacyjnej [habilitanta – E. R.], należy wskazać na nowatorski charakter publikacji [...] (T12_rec1).

[...] praca ta powtarza jednak w dużej mierze ustalenia zawarte we wcześniejszych publikacjach, w tym w książce, której Autor był współredaktorem [...] (P6_rec3).

Zauważyłam dwa sposoby odnoszenia się do oryginalności. Pierwszy polegał na tym, że recenzenci nie rozwijali pojęcia „oryginalność”, ograniczając argumentację do stwierdzenia, że osiągnięcie jest oryginalne lub nowatorskie. Drugi polegał na tym, że recenzenci wyjaśniali, czego dokładnie dotyczy stwierdzenie o oryginalności. Mogło ono dotyczyć osiągnięcia naukowego, całego badania, tematu, sposobu ujęcia tematu, interpretacji, opracowania.

Wzór I.5.6: Recenzenci wskazują znajomość tematu jako przesłankę oceny

Jako przesłankę oceny recenzenci mogli również używać informacji o wiedzy habilitanta, czyli o jego orientacji w podejmowanej tematyce. Działania recenzentów obrazują poniższe przykłady:

[Habilitant – E. R.] dysponuje ogromną wiedzą na temat gramatyki analizowanych języków, ma także świetny przegląd zagadnień, tak głęboki, że umożliwia mu to wychwytywanie problemów fundamentalnych, ich analizowanie i łączenie w spójne interpretacje (J8_rec2).

Prezentowane przez niego poglądy potwierdzają jego szczegółową znajomość problematyki stanowiącej przedmiot jego badań naukowych (P16_rec3).

W obu przykładach widać, jak recenzenci argumentują ocenę stopniem znajomości problematyki przez habilitanta. Dzięki tej znajomości habilitant jest w stanie zauważać fundamentalne problemy (pierwszy przykład). Ponadto, znajomość tematu przekłada się na sposób prezentacji w osiągnięciach naukowych własnych poglądów (drugi przykład).

Tym samym, recenzenci podkreślali, że dobre osiągnięcia są powiązane z pogłębioną wiedzą habilitanta na podejmowany temat.

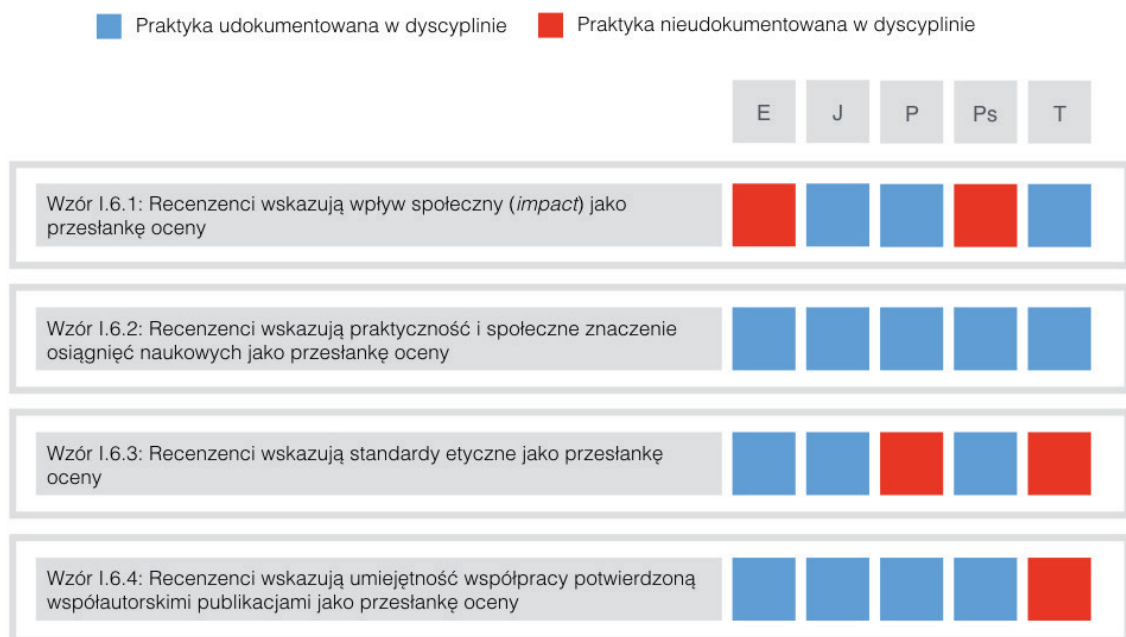
2.3. Ocena społeczno-etycznego wymiaru osiągnięć naukowych

Wątek I.6: Argumenty oparte na społeczno-etycznym wymiarze oceny osiągnięć naukowych

W recenzjach pojawiały się argumenty, odnoszące się do kwestii społeczno-etycznych. Na podstawie analizy danych wyłoniłam następujące wzory praktyk:

- *Wzór I.6.1: Recenzenci wskazują wpływ społeczny (impact) jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.6.2: Recenzenci wskazują praktyczność i społeczne znaczenie osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.6.3: Recenzenci wskazują standardy etyczne jako przesłankę oceny;*
- *Wzór I.6.4: Recenzenci wskazują umiejętność współpracy potwierdzoną współautorskimi publikacjami jako przesłankę oceny.*

Wymienione praktyki mogły współwystępować. Rysunek 69 pokazuje, w jakich dyscyplinach naukowych były obecne.

Rysunek 69. Praktyka recenzencka, ukazująca *Argumenty oparte na społeczno-etycznym wymiarze oceny osiągnięć naukowych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 69, o praktyczności i społecznym znaczeniu osiągnięć orzekali recenzenci we wszystkich dyscyplinach naukowych. Niemniej, sam wpływ społeczny

pojawił się w argumentacji tylko w postępowaniach z językoznawstwa, prawa i psychologii. Standardy etyczne były przesłanką oceny w niektórych recenzjach z ekonomii, językoznawstwa i psychologii. Wartość współpracy, potwierdzoną publikacjami współautorskimi, wykorzystywali jako przesłankę oceny przedstawiciele wszystkich dyscyplin naukowych za wyjątkiem teologii. Niemniej, ten ostatni wzór był udokumentowany najczęściej w recenzjach z postępowań habilitacyjnych z psychologii.

Wzór I.6.1: Recenzenci wskazują wpływ społeczny (impact) jako przesłankę oceny

Ta praktyka polegała na przekonywaniu recenzentów o wartości osiągnięć naukowych na podstawie ich wpływu społecznego. Działania recenzentów pokazują przykłady:

Koncepcje te znalazły swoje zastosowanie w związku z opracowaniem metodologii oceny zdolności kredytowej jednostek samorządu terytorialnego na potrzeby [nazwa instytucji – E. R.] [...] (P4_rec2)

Recenzowana monografia jest nowością na polskim rynku wydawniczym i stanowi już dużą pomoc dla duszpasterzy przygotowujących narzeczonej do małżeństwa, jak i dla pracowników sądownictwa kościelnego (T12_rec1).

Jak pokazują oba przykłady, wpływ społeczny (*impact*) jest tutaj rozumiany dość wąsko – jako sposób zastosowania wytworzonej przez habilitanta wiedzy i publikacji poza środowiskiem akademickim. Może być więc utożsamiany z aplikacją wyników badań. Pierwszy przykład pokazuje aplikację, polegającą na wytworzeniu w oparciu o koncepcję habilitanta narzędzi finansowych na potrzeby banku. Drugi przykład pokazuje wpływ społeczny polegający na zastosowaniu wydanej monografii naukowej jako wsparcia dla duchownych Kościoła katolickiego prowadzących nauki przedmałżeńskie.

Wzór I.6.2: Recenzenci wskazują praktyczność i społeczne znaczenie osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny

W recenzjach zdarzała się argumentacja, odnosząca się do praktycznego wymiaru osiągnięć naukowych czy ich znaczenia społecznego. Działania recenzentów dobrze pokazują przykłady:

Osiągnięcia naukowe [habilitanta – E. R.] mogą być wykorzystane także jako wartościowe i oryginalne podstawy naukowe dla działalności praktycznej, zwłaszcza w kształtowaniu polityki publicznej [...] (E4_rec2).

Rezultaty badań mogą także stanowić naukową podstawę interwencji psychologicznej wobec kobiet ze zdiagnozowanymi zaburzeniami odżywiania, mogą być także wykorzystane w psychoprofilaktyce (PS7_rec1).

Jak widać w obu przykładach, praktyczność była wyrażana poprzez podkreślenie potencjału osiągnięcia naukowego do uzyskania wpływu społecznego (*impact*), czyli do zastosowania wytworzonej wiedzy poza środowiskiem akademickim. Wzór ten więc nawiązuje nie tyle do samej aplikacji, ale jej możliwości.

Wzór 1.6.3: Recenzenci wskazują standardy etyczne jako przesłankę oceny

W nielicznych recenzjach argumentacja opierała się na standardach etycznych. Były to, przede wszystkim, recenzje negatywne. Z uwagi na ich niewielką reprezentację, podobnie jak we wcześniejszych wzorach, odwołujących się do pejoratywnych przesłanek, zdecydowałam się na wyodrębnienie praktyki na podstawie zaobserwowanych działań. Praktykę tę przedstawiają przykłady:

Habilitant [...] swój dorobek liczbowo starał się powiększyć, nie tylko stosując zasadę częstego wykorzystywania wcześniej opublikowanych tekstów w innych opracowaniach (zapominając odnotowywać fakt wcześniejszego wykorzystania tekstów, czym popełnił – on, bądź współautorzy – autoplgiat) (E18_rec3).

Czy badacz może powinien publikować więcej niż jedno opracowanie na podstawie jednego badania? [...]. Zależy na ile jedna publikacja jest kopią drugiej. W przypadku prac [habilitanta – E. R.] zbyt często mamy jednak do czynienia z kopiowaniem tych samych wyników w dwu lub większej ilości artykułów (PS20_rec3).

Recenzenci stosujący tę praktykę najczęściej argumentowali niską ocenę obecnością autoplgiatu w osiągnięciach naukowych habilitanta. Widać to dobrze na pierwszym przykładzie. Argumentacja dotyczy wykorzystania własnego tekstu w więcej niż jednej publikacji bez odnotowania faktu autocyotowania. Tylko dwóch recenzentów zwróciło uwagę na inne nieetyczne działanie habilitanta, tzw. „krojenie salami” (ang. *salami slicing*). W uproszczeniu, dotyczy ono wielokrotnego przedstawiania wyników opartych na tych samych danych. Działanie takie ukazuje drugi przykład.

Wzór 1.6.4: Recenzenci wskazują umiejętność współpracy potwierdzoną współautorskimi publikacjami jako przesłankę oceny

O jakości osiągnięć naukowych zaświadczać miała również współpraca, której potwierdzeniem były współautorskie publikacje. Warto zaznaczyć, że wartość

współpracy była doceniana, o ile możliwe było ustalenie wkładu własnego habilitanta. Opisywaną praktykę obrazują przykłady:

[...] imponująca liczba publikacji świadczy o umiejętności pracy zespołowej [...].
To BARDZO ważna cecha w dzisiejszych czasach (PS12_rec3).

Dorobek [habilitanta – E. R.] jest w znaczącym stopniu współautorski, co [...]
poświadcza cenną i rzadką w humanistyce umiejętność pracy zespołowej (J3_rec1).

Jak pokazują oba przykłady, recenzenci wiążą współautorstwo bezpośrednio z umiejętnością współpracy. W uzasadnieniu oceny podkreślają znaczenie tej umiejętności „w dzisiejszych czasach” czy „w humanistyce”.

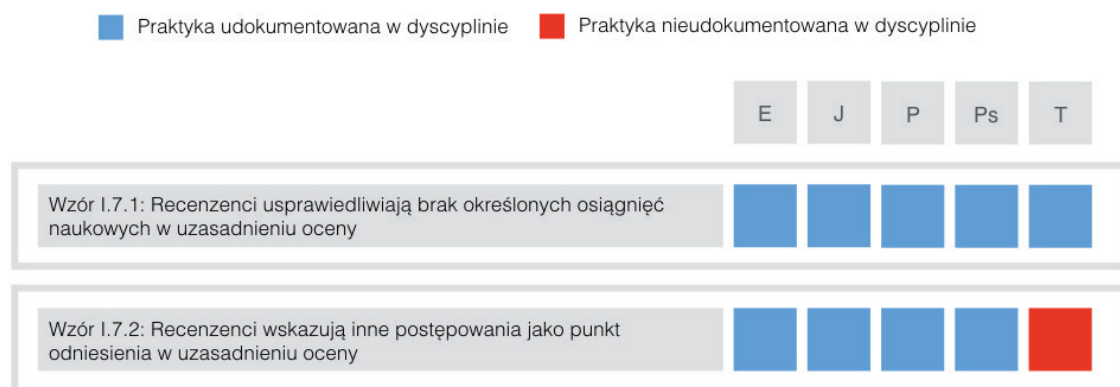
2.4. Punkt odniesienia dla uzasadnienia oceny

Wątek I.7: Argumenty, odnoszące się do punktu odniesienia

Zdarzało się, że w argumentacji oceny recenzenci wskazywali punkt odniesienia. Na podstawie analizy danych wyłoniłam następujące praktyki:

- *Wzór I.7.1: Recenzenci usprawiedliwiają brak określonych osiągnięć naukowych w uzasadnieniu oceny;*
- *Wzór I.7.2: Recenzenci wskazują inne postępowania jako punkt odniesienia w uzasadnieniu oceny.*

Te wzory praktyk mogły współwystępować w recenzjach. Rysunek 70 pokazuje, w których dyscyplinach były udokumentowane.

Rysunek 70. Praktyka recenzentka, ukazująca *Argumenty, odnoszące się do punktu odniesienia* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 70, pierwsza praktyka obecna była we wszystkich dyscyplinach naukowych. Jednakże najczęściej można się z nią było spotkać w recenzjach z zakresu

prawa. Druga praktyka obecna była w pojedynczych recenzjach we wszystkich dyscyplinach za wyjątkiem teologii.

Wzór 1.7.1: Recenzenci usprawiedliwiają brak określonych osiągnięć naukowych w uzasadnieniu oceny

Niektórzy recenzenci usprawiedliwiali brak określonych osiągnięć naukowych. Praktykę tę pokazują przykłady:

[...] żadne z wskazanych publikatorów nie znajduje się w bazie Journal Citation Reports (JCR), to jednak lista czasopism naukowych European Reference Index for the Humanities (ERIH) [...] nie zawiera aktualnie czasopism z zakresu nauk prawnych. Stąd też nie można z tego powodu czynić habilitantce zarzutu (P2_rec1).

Minusem jest również brak publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się [...] na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). [...] w bazie tej praktycznie nie istnieją polskie naukowe czasopisma teologiczne (T16_rec1).

W obu przypadkach recenzenci wyjaśniali, dlaczego nie jest możliwe opublikowanie artykułów w czasopismach indeksowanych na liście ERIH. Pierwszy recenzent pokazuje, że nie jest to możliwe z uwagi na brak czasopism prawniczych w tej bazie. Drugi recenzent natomiast, niemożność tę wyjaśnia brakiem polskich czasopism teologicznych na liście ERIH. Te „usprawiedliwienia” czyniły jako punkt odniesienia dostępność w bazie bibliograficznej określonych czasopism, które mogą stać się miejscem publikacji.

Wzór 1.7.2: Recenzenci wskazują inne postępowania jako punkt odniesienia w uzasadnieniu oceny

Ta praktyka polegała na tym, że w uzasadnieniu recenzenci odnosili się do osiągnięć, uzyskanych przez innych habilitantów. Działania recenzentów obrazują dobrze następujące przykłady:

[...] aktywność publikacyjna Habilitantki pod względem ilościowym wypada imponująco na tle innych postępowań habilitacyjnych (P15_rec1).

[...] ocenę, formułuję w oparciu o możliwości porównania z innymi monografiami awansowymi [...] z jakimi miałem do czynienia jako recenzent w nowym postępowaniu habilitacyjnym, a także z innymi rozprawami naukowymi na stopień doktora habilitowanego, jakie spotkałem w mojej karierze naukowej (E3_rec1).

Recenzenci punktem odniesienia czynili cały dorobek czy aktywność naukową habilitanta, co pokazuje przykład pierwszy. Niektórzy recenzenci skupiali się na

porównywaniu jednego wskaźnika czy jednego typu osiągnięcia. W drugim przypadku widoczne jest takie właśnie działanie, w którym recenzent przyrównuje rozprawę habilitacyjną (monografię) do innych ocenianych wcześniej rozpraw.

Wątek I.8: Argumenty z autorytetu

Podczas analizy danych wyłoniłam także wątek, obejmujący praktyki argumentowania z autorytetu lub autoautorytetu. Wyróżniłam pięć takich praktyk:

- *Wzór I.8.1: Recenzenci nie wskazują przesłanek oceny jakościowej osiągnięć naukowych, występując w roli autorytetu;*
- *Wzór I.8.2: Recenzenci nie wskazują przesłanek oceny ilościowej osiągnięć naukowych, występując w roli autorytetu;*
- *Wzór I.8.3: Recenzenci powołują się na autorytety w uzasadnieniu oceny;*
- *Wzór I.8.4: Recenzenci powołują się na swoje osobiste doświadczenia w ocenie;*
- *Wzór I.8.5: Recenzenci odrzucają przedstawione argumenty w konkluzji, występując w roli autorytetu.*

Wymienione praktyki mogły współwystępować. Rysunek 71 pokazuje, w jakich dyscyplinach były one udokumentowane.

Rysunek 71. Praktyka recenzencka, ukazująca *Argumenty z autorytetu* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 71, dwie pierwsze praktyki, choć nie są opozycyjne, to są mocno ze sobą związane, gdyż dotyczą argumentowania z autoautorytetu. Pierwsza (I.8.1) była obecna we wszystkich dyscyplinach naukowych za wyjątkiem ekonomii. Druga (I.8.2) była udokumentowana w językoznawstwie, prawie i teologii. Trzecia (I.8.3) i czwarta (I.8.4) praktyka obecne były we wszystkich dyscyplinach i raczej w nielicznych recenzjach. Ostatnia praktyka (I.8.5) natomiast była obecna incydentalnie we wszystkich dyscyplinach za wyjątkiem teologii.

Wzór I.8.1: Recenzenci nie wskazują przesłanek oceny jakościowej osiągnięć naukowych, występując w roli autorytetu

W kilku recenzjach odnotowałam brak jasno wyrażonych argumentów, towarzyszących ocenie jakościowej. Prezentuję fragmenty z samą oceną osiągnięć naukowych:

Pomimo tego, że dorobek naukowy [habilitanta – E. R.] jest dość skromny ilościowo [...], jest on jednakże znaczący jakościowo [...] (J12_rec1).

Jest to także opracowanie stojące na bardzo wysokim poziomie merytorycznym [...] (P14_rec3).

Warto podkreślić, że brak przesłanek do tak wyrażonej oceny dotyczył całej recenzji, a nie tylko fragmentu. Uznałam, że brak argumentacji w sytuacji, gdy recenzent ma za zadanie przekonać komisję habilitacyjną do swojego werdyktu, jest zaskakujący i dlatego wymaga uwagi (mimo nielicznej egzemplifikacji). Ponadto, przyjąłam, że samo pojawienie się oceny jakościowej bez uzasadnienia świadczy o tym, że przesłanką do oceny jest wyłącznie opinia recenzenta. Stąd też traktuję tę praktykę jako przykład argumentu z autoautorytetu.

Wzór I.8.2: Recenzenci nie wskazują przesłanek oceny ilościowej osiągnięć naukowych, występując w roli autorytetu

Jest to podobna praktyka do tej, którą opisałam powyżej (I.8.1), ale odnosi się ona do pomijania argumentacji w ocenie ilościowej osiągnięć naukowych. Fragmenty z oceną ilościową pozbawioną argumentacji prezentują przykłady:

Dorobek naukowy [...] jest nie tylko zadowalający ilościowo, ale przede wszystkim jest wartościowy naukowo (J14_rec1).

Wykazany przez Habilitanta dorobek trzeba uznać za ilościowo wystarczający (T9_rec3).

Argumentacji dla oceny ilościowej nie ma w całej recenzji. Oznacza to, że samo zdanie recenzenta jest przesłanką oceny. Dlatego też, jak w poprzedniej praktyce, uznaje zbiór takich działań za praktykę z autoautorytetu.

Wzór I.8.3: Recenzenci powołują się na autorytety w uzasadnieniu oceny

Recenzenci powoływali się również na inne autorytety. Takie działanie obrazują przytoczone przykłady:

[Habilitation – E. R.] zasługuje na habilitację automatycznie. Wszak jego prace były pozytywnie oceniane przez najbardziej kompetentne osoby z zakresu problematyki [...] (PS16_rec1).

Jej publikacje są znane i doceniane w środowisku leksykologów i leksykografów, o czym świadczy między innymi wypowiedź [uczonego – E. R.], będącego redaktorem drugiego tomu [tytuł czasopisma – E. R.] (J17_rec2).

Pierwszy przypadek pokazuje, jak recenzent wskazuje w argumentacji na recenzenta opublikowanych tekstów. Pozycja i wiedza osoby, której opinia przyczyniła się do zakwalifikowania tekstów do publikacji („najbardziej kompetentne osoby”), zaświadcza o jakości tych tekstów. Drugi przypadek pokazuje, jak recenzent wskazuje w argumentacji opinię o habilitancie lub dorobku habilitanta, wyrażoną przez redaktora jednego z czasopism. Omawiana praktyka polegała więc bądź na akcentowaniu atrybutów autorytetu, którego opinia lub działanie było przedstawione w recenzji, bądź na eksponowaniu informacji o opinii lub samej opinii wyrażonej przez autorytet.

Wzór I.8.4: Recenzenci powołują się na swoje osobiste doświadczenia w ocenie

W kilku recenzjach pojawiła się argumentacja, oparta na osobistych doświadczeniach habilitanta. Pokazują to fragmenty:

Znając osobiście [habilitanta – E. R.] muszę stwierdzić w sposób jednoznaczny, że Jego postawa i zachowanie w zakresie metodyki dydaktyki i popularyzowania kultury wiedzy ekonomicznej są wzorowe (E2_rec3).

Znam [habilitanta – E. R.] jako studenta muzykologii. Zawsze odznaczał się pilnością, gorliwością i ogromną kulturą osobistą. Te zalety sprawiały, że wyróżniał się spośród grona kolegów, jako człowiek niezwykle uczciwy i prawy (T5_rec3).

W pierwszym fragmencie, recenzent przywołuje swoją znajomość z habilitantem jako prawdopodobnie pracownikiem uczelni. Natomiast w drugim fragmencie, recenzent powołuje się w uzasadnieniu oceny na swoje relacje z habilitantem z okresu studiów.

Nie neguję w żaden sposób racjonalności takich argumentów. Jednakże pragnę zauważyć, że nie jest to argumentacja, która odpowiada na postulaty o bezstronności oceny. Z tego powodu zdecydowałam się wyłonić ten wzór praktyki, podkreślając jednocześnie, że jest ona obecna zaledwie w kilku recenzjach.

Wzór 1.8.5: Recenzenci odrzucają przedstawione argumenty w konkluzji, występując w roli autorytetu

W kilku recenzjach odnotowałam ciekawe przypadki umieszczenia konkluzji sprzecznej z uargumentowaną negatywną oceną osiągnięć naukowych. Pokazują to poniższe przykłady:

W odniesieniu do najważniejszego elementu oceny – rozprawy habilitacyjnej, moja ocena jest słabsza. [...] trudno nie zauważyć jej mankamentów, o których też wcześniej była mowa. W „starej” procedurze postawiłbym wniosek o dopuszczenie [habilitanta – E. R.] do kolokwium habilitacyjnego, które zapewne rozstrzygnęłyby moje wątpliwości. W procedurze obecnej, przy braku kontaktu i możliwości wyjaśnienia w naukowej dyskusji wątpliwości merytorycznych, muszę rozstrzygnąć je na korzyść Habilitanta (E19_rec2).

[...] zbyt często mamy jednak do czynienia z kopiowaniem tych samych wyników w dwu lub większej ilości artykułów [...]. Ich [publikacji – E. R.] poziom w aspekcie psychologii międzykulturowej nie zachwyca, budzi krytycyzm zarówno koncepcyjnie jak i metodologicznie. Uwzględniając wszystkie za i przeciw, skłaniam się do przyjęcia dorobku habilitacyjnego [habilitanta – E. R.] jako wystarczający (PS20_rec3).

Jak pokazują przytoczone fragmenty, argumentacja negatywnej oceny jest ignorowana na poziomie werdyktu, czyli rekomendacji do nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego. W pierwszym fragmencie recenzent waży pomiędzy pozytywnymi i negatywnymi aspektami dorobku. Mimo że brzmienie całej recenzji jednoznacznie wskazuje na negatywną ocenę to recenzent podejmuje decyzję o pozytywnej rekomendacji, którą uzasadnia brakiem kolokwium habilitacyjnego. Zatem odrzucenie własnych argumentów jest wyjaśniane niedostatkami obecnej procedury. W drugim fragmencie recenzent do ostatniej chwili podkreśla pejoratywne cechy dorobku, co również nie powstrzymuje go przed wystawieniem pozytywnej rekomendacji. Pragnę podkreślić, że ta praktyka nie odnosiła się do częstych przypadków umieszczania w recenzji zarówno fragmentów pokazujących mocne, jak i słabe strony osiągnięć

naukowych, ale do recenzji, w których dominowała negatywna ocena osiągnięć naukowych i było trudno znaleźć fragmenty, pokazujące pozytywne cechy tych osiągnięć.

3. Używanie kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych

W tym podrozdziale omawiam wyniki analizy praktyk używania kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych. Przy czym, pojęcie kryterium oceny traktuję tu szeroko i obejmuję nim zarówno kryteria określone w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165), jak i warunki wszczęcia postępowania określone w art. 16. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.).

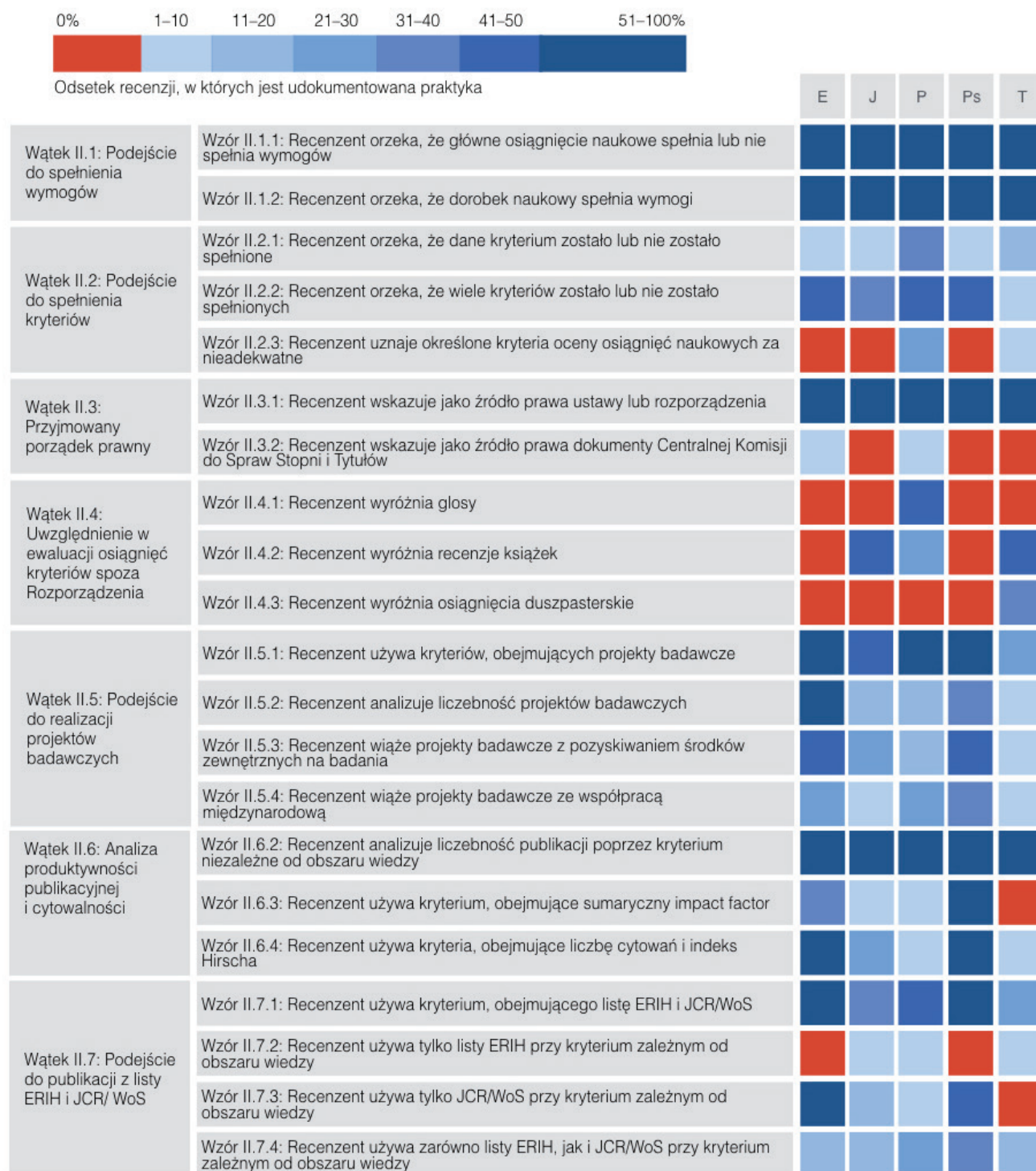
Użycie kryteriów oceny osiągnięć naukowych było manifestowane w recenzjach na dwa sposoby. Po pierwsze, recenzent przedstawiał kryterium w takiej samej postaci, w jakiej widnieje ono w aktach prawnych lub w zmienionej formie, a następnie omawiał związane z tym kryterium osiągnięcia habilitanta. Po drugie, recenzent przedstawiał osiągnięcia habilitanta i nie wiązał ich z wyeksponowanymi kryteriami, jednakże możliwe było dopasowanie osiągnięcia do danego kryterium. Na przykład, na podstawie podanej wartości IF możliwe było powiązanie takiego osiągnięcia z kryterium: „autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for Humanities (ERIH)” (§3 ust. 2. Rozporządzenia).

W prezentacji wyników skupiłam się na kryteriach związanych z dwoma aspektami pracy naukowej: badaniami (projekty badawcze) oraz ich efektami (produktywność i oddziaływanie badacza). To oznacza, że nie prezentuję wyników obejmujących wszystkie kryteria, mających zastosowanie dla oceny osiągnięć habilitanta. Zdecydowałam się na takie zwięzienie, gdyż wyniki oparte na wielu kryteriach, a tym samym wielu wymiarach aktywności habilitanta, nie pozwoliłoby mi na wyeksponowanie różnic i podobieństw między praktykami recenzenckimi w analizowanych dyscyplinach.

Wyniki analizy jakościowej przedstawiłam w obrębie trzech tematów:

- 1) Ewaluacja osiągnięć naukowych;
- 2) Badania;
- 3) Publikacje i ich oddziaływanie na naukę.

Rysunek 72 pokazuje wykaz wszystkich wątków i wzorów oraz odsetek recenzji w poszczególnych dyscyplinach, w których odnotowałam występowanie danego wzoru.

Rysunek 72. Odsetek recenzji z zidentyfikowanymi wzorami wykorzystania kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych w praktykach recenzenckich w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 72, obecność określonych praktyk najczęściej powiązana była z dyscypliną (np. *Wzór II.6.2: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium niezależne od obszaru wiedzy*). Tylko niektóre wzory obecne były w takim samym stopniu we wszystkich dyscyplinach (np. *Wzór II. 3.1: Recenzent wskazuje jako źródło prawa ustawy lub rozporządzenia*). W dalszej części analizuję wyłonione wątki oraz wzory praktyk.

3.1. Ewaluacja osiągnięć naukowych

Wątek II.1: Podejście do spełnienia wymogów

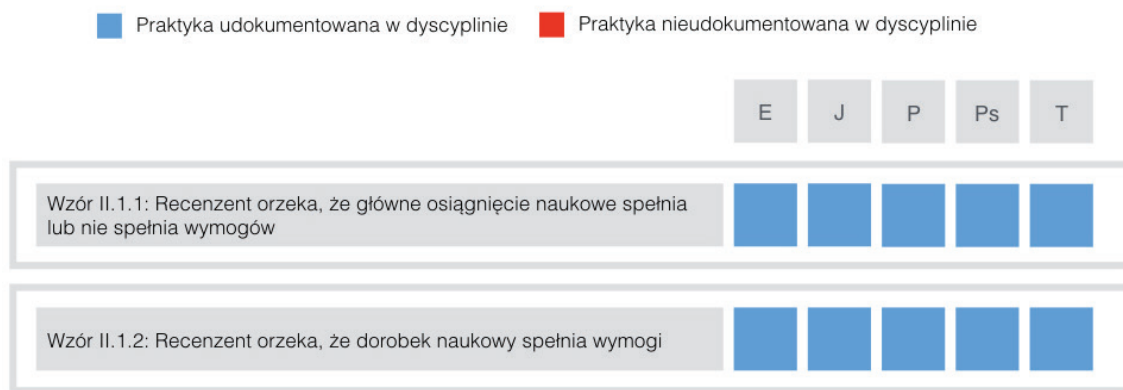
Recenzenci prezentowali różne podejścia do spełnienia wymogów, o których mowa w art. 16. Ustawy: „znacz[n]ego wkład[ ]u autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej”, „wykaz[ ]ywania się istotną aktywnością naukową” (zob. Rozdział I.3). Oddzielenie tych wymogów nie było praktycznie możliwe, ze względu na to, że recenzenci używali często sformułowań typu „ustawowe wymogi”, nie precyzując, które wymogi mają na myśli. Orzekając o spełnieniu wymogów, odnosili się do głównego osiągnięcia naukowego lub do tzw. dorobku naukowego. W trakcie analizy danych wyłoniłam dwa wzory praktyk:

- *Wzór II.1.1: Recenzent orzeka, że główne osiągnięcie naukowe spełnia lub nie spełnia wymogów;*
- *Wzór II.1.2: Recenzent orzeka, że dorobek naukowy spełnia wymogi.*

Praktyki te były często obecne w tych samych recenzjach. Mogło to wiązać się z tym, że recenzenci łączyli jeden wymóg (znaczny wkład w rozwój dyscypliny) z głównym osiągnięciem naukowym, a drugi wymóg (istotna aktywność naukowa) z dorobkiem naukowym. Jednakże konstrukcja recenzji najczęściej nie pozwalała na stwierdzenie, jak rozumiane jest pojęcie „dorobku naukowego”¹⁰⁰. Dlatego też, w prezentowanych wzorach przyjmowałam, że dorobek naukowy odnosi się do osiągnięć, które wykraczają poza główne osiągnięcie naukowe i mogą te główne osiągnięcie obejmować lub nie. Rysunek 73 pokazuje, w których dyscyplinach udokumentowane były wymienione praktyki.

---

¹⁰⁰ Dorobek naukowy mógł być rozumiany szeroko, jako zestaw wszystkich zgłoszonych osiągnięć naukowych (w tym głównego osiągnięcia naukowego), lub wąsko, jako zestaw osiągnięć, nieobejmujących głównego osiągnięcia naukowego. Jednakże rozgraniczenie takie najczęściej było mocno utrudnione, gdyż w wielu recenzjach były przyjmowane oba podejścia równolegle, tj. w różnych fragmentach recenzji manifestowane było szerokie lub wąskie rozumienie dorobku naukowego.

Rysunek 73. Praktyka recenzencka, ukazująca *Podójście do spełnienia wymogów* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 73, oba wzory praktyk obecne były we wszystkich dyscyplinach naukowych. Jednocześnie były to jedne z najczęściej występujące praktyk wśród praktyk wyłonionych podczas analizy jakościowej z użyciem ramy II.

Wzór II.1.1: Recenzent orzeka, że główne osiągnięcie naukowe spełnia lub nie spełnia wymogów

Recenzenci wprost stwierdzali, czy zostały spełnione lub niespełnione wymogi stawiane głównemu osiągnięciu naukowemu. Pokazują to przykłady:

Monografię [habilitanta – E. R.] oceniam z punktu widzenia wymogów ustawowych, pozytywnie i uważam, że przeprowadzone badania teoretyczne i empiryczne stanowią znaczący wkład Autora w rozwój dyscypliny ekonomii (E2_rec2).

Powyższe prowadzi do wniosku, że praca habilitacyjna [habilitanta – E. R.] nie spełnia nawet w minimalnym stopniu wymogów ustawowych, stawianych pracom, mającym być podstawowym elementem oceny osiągnięć habilitanta (P17_rec2).

W pierwszym przykładzie, recenzent orzeka o spełnieniu przez monografię, będącą głównym osiągnięciem naukowym, wymogu dotyczącego znacznego wkładu w rozwój dyscypliny. Właściwie wymóg ten spełniają wyniki badań przedstawionych w rozprawie. W drugim przykładzie, recenzent informuje o niespełnieniu wymogów ustawowych, nie określa jednak, jakich wymogów konkretnie to dotyczy. Można jednak założyć, że chodzi o wymogi określone w art. 16. Ustawy. Częstość występowania tej praktyki (była obecna w większości recenzji we wszystkich dyscyplinach), pokazuje sposób interpretacji przez recenzentów aktów prawnych, w której to interpretacji

ewaluacja głównego osiągnięcia naukowego – pod kątem spełniania wymogów – ma duże znaczenie.

Wzór II.1.2: Recenzent orzeka, że dorobek naukowy spełnia wymogi

Ten wzór jest bardzo podobny do przedstawionego powyżej. Różni się tylko tym, że dotyczy on orzekania o spełnieniu wymogów przez dorobek naukowy, a nie przez główne osiągnięcie naukowe. Poniżej prezentuję przykłady obrazujące tę praktykę:

Uwzględniając całokształt dorobku naukowo-badawczego, aktywność w zakresie prowadzenia badań naukowych, działalność edukacyjną, współpracę międzynarodową oraz pozytywną ocenę rozprawy – monografii naukowej stwierdzam, że [habilitant – E. R.] spełnia wymagania ustawowe stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia (E4_rec3).

Za szczególny wkład w rozwój prawa zabezpieczenia społecznego należy niewątpliwie uznać Komentarz do ustawy [...] (P1_rec2).

Pierwszy przykład jest najbardziej reprezentatywny dla przedstawianej praktyki. Recenzent odnosi wymagania ustawowe do całokształtu osiągnięć naukowych. Drugi przykład pokazuje praktykę orzekania o spełnieniu wymagań przez publikację, wchodzącą w skład tzw. dorobku naukowego i niebędącej jednocześnie częścią głównego osiągnięcia naukowego. Ta praktyka była również obecna w większości recenzji, co świadczy o tym, że recenzenci w ewaluacji osiągnięć skupiali się nie tylko na rozprawie habilitacyjnej.

Wątek II.2: Podejście do spełnienia kryteriów

W recenzjach obecne były różne podejścia do spełnienia kryteriów oceny osiągnięć naukowych ujętych w Rozporządzeniu¹⁰¹. Świadczy to o tym, że osiągnięcia powiązane z poszczególnymi kryteriami były ewaluowane razem lub osobno lub też były uznawane za nieadekwatne i, tym samym, niestosowane w ewaluacji osiągnięć habilitanta. Na podstawie analizy wyłoniłam trzy wzory praktyk:

- *Wzór II.2.1: Recenzent orzeka, że dane kryterium zostało lub nie zostało spełnione;*

---

¹⁰¹ Sformułowanie „spełnienie kryteriów” może budzić wątpliwości, co do poprawności językowej. Stosuję je jednak, gdyż w takiej postaci występuje w art. 18a pkt 7. Ustawy: „recenzenci [...] oceniają, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16 [...]”.

- *Wzór II.2.2: Recenzent orzeka, że wiele kryteriów zostało lub nie zostało spełnionych;*
- *Wzór II.2.3: Recenzent uznaje określone kryteria oceny osiągnięć naukowych za nieadekwatne.*

Wyłonione wzory praktyk mogły występować w tych samych recenzjach. Rysunek 74 pokazuje, w których dyscyplinach udokumentowane były poszczególne praktyki.

Rysunek 74. Praktyka recenzencka ukazująca *Podejście do spełnienia kryteriów* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 74, we wszystkich dyscyplinach obecne były praktyki orzekania o spełnieniu danego kryterium lub spełnieniu wielu kryteriów. Praktyka, polegająca na uznaniu określonych kryteriów za nieadekwatne, występowała jedynie w recenzjach z prawa i teologii.

Wzór II.2.1: Recenzent orzeka, że dane kryterium zostało lub nie zostało spełnione

Recenzenci wyrażali wprost, czy poszczególne kryteria zostały lub nie zostały spełnione. W ten sposób odnosili się do wybranych lub wszystkich kryteriów wymienionych w Rozporządzeniu. Tę praktykę obrazują przykłady:

Posiada indeks Hirscha dorobku publikacyjnego na poziomie 8, co spełnia kryterium określone w § 4 ust. 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku (E20_rec1).

Habilitant nie spełnia wymogów wyznaczonych przez kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych w obszarze nauk humanistycznych. Brak autorstwa lub współautorstwa publikacji naukowych w czasopiśmie znajdujących

się w bazie Web of Science (WoS) czy też na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) (T9_rec1).

Informacji o spełnieniu lub niespełnieniu kryterium towarzyszyło odesłanie do określonego paragrafu z omawianym kryterium. Widać to w pierwszym przykładzie. Jednakże były też recenzje, w których takiego odesłania nie było, tak jak w przykładzie drugim.

Wzór II.2.2: Recenzent orzeka, że wiele kryteriów zostało lub nie zostało spełnionych

W wielu recenzjach kryteria były omawiane łącznie. A to oznacza, że również informacja o spełnieniu lub niespełnieniu odnosiła się nie do jednego, ale do wielu kryteriów jednocześnie. Widać to w przykładach:

Biorąc pod uwagę powyższe pozytywne uwagi dotyczące jego monografii, dorobku naukowego oraz aktywności jako naukowca i nauczyciela akademickiego stwierdzam, że spełnia on z powodzeniem kryteria oceny ujęte w Rozporządzeniu MNiSW z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego (J5_rec2).

Przywołane tutaj informacje, w mojej ocenie, dowodzą, że [habilitant – E. R.] spełnia wymogi Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011 r. dotyczące uznania międzynarodowego Jego dorobku (J6_rec3).

Pierwszy fragment pokazuje działanie, w którym recenzent orzeka o tym, że rozprawa, a także inne osiągnięcia i aktywności naukowe spełniają kryteria z Rozporządzenia. Nie jest jednak jasne, czy chodzi o wszystkie kryteria. Drugi fragment pokazuje działanie, w którym recenzent informuje o spełnieniu kryteriów z Rozporządzenia, ale zaznacza, że odnosi się do kryteriów, które pozwalają mu ocenić międzynarodowe uznanie dla dorobku habilitanta. Zatem recenzenci, uogólniając wynik ewaluacji, odnosili się do różnych grup kryteriów.

Wzór II.2.3: Recenzent uznaje określone kryteria oceny osiągnięć naukowych za nieadekwatne

Zasadność użycia w ocenie niektórych kryteriów było kwestionowane przez recenzentów. Uzasadniali, że kryteria te są nieadekwatne. Wskazana praktyka występowała, przede wszystkim, w postępowaniach z zakresu prawa. Obrazują ją przykłady:

[...] w dorobku Habilitantki, która koncentruje się na prawie kontynentalnym, brak publikacji w czasopismach z bazy Journal Citation Reports (JCR) Social Sciences Edition [...]. Warto jednak zauważyć, że baza JCR Social Sciences Edition obejmuje czasopisma z anglosaskiego kręgu kulturowego [...], które ze względu na wspomnianą wyżej specyfikę systemów prawnych, oraz brak istotnych związków teoretyczno-pojęciowych z dorobkiem krajów Europy kontynentalnej, wykazuje niską przydatność dla prezentacji i oceny dorobku naukowego związanego z polskim systemem prawnym oraz bazą teoretyczno-pojęciową. W tym kontekście należy uznać nieadekwatność ww. kryteriów do oceny osiągnięć dorobku naukowego Habilitantki (P1_rec2).

Należy jednak zauważyć, że w dziedzinie nauk prawnych [...] nie jest praktycznie możliwe zastosowanie przepisu § 3 pkt 2 rozporządzenia [...]. W bazie WoS znajduje się w ogóle tylko jedno polskie czasopismo z obszaru nauk społecznych, i to nie z zakresu prawa, natomiast baza ERIH programowo [...] nie obejmuje pozycji z obszaru nauk społecznych, do których zalicza się nauki prawne [...]. Wyrażam zatem opinię, że ewentualny brak autorstwa lub współautorstwa publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) nie może stanowić przeszkody dla uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych (P19_rec2).

W pierwszym przypadku recenzent uznaje kryterium, odnoszące się do publikacji w czasopismach z JCR (ściśle: z listy ERIH i JCR) jako nieadekwatne, podając jako powód odmienny od polskiego krąg kulturowy (anglosaski), w których funkcjonują te czasopisma, a co się z tym wiąże – odrębny system prawny, na których są skupione publikowane w nich teksty. Powodem uznania tego samego kryterium za nieadekwatne są, w drugim fragmencie, brak polskich czasopism z zakresu prawa (JCR) czy brak jakichkolwiek czasopism prawniczych (ERIH). Takie uzasadnienia pojawiały się niemal we wszystkich recenzjach, w których zidentyfikowałam występowanie omówionej praktyki.

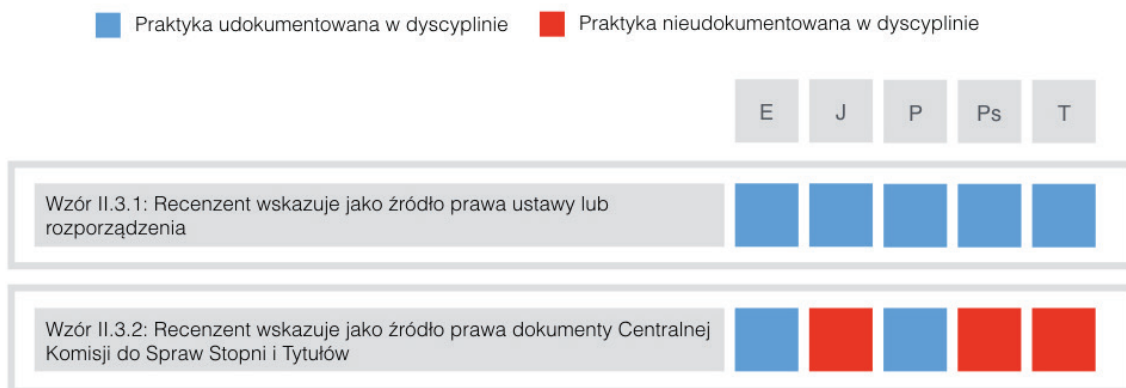
Wątek II.3: Przyjmowany porządek prawny

Recenzenci bardzo często odwoływali się do dokumentów, stanowiących źródło prawa dla zasad oceny w postępowaniu habilitacyjnym. Podczas analizy wyłoniłam dwa wzory praktyk:

- *Wzór II.3.1: Recenzent wskazuje jako źródło prawa ustawy lub rozporządzenia;*

- *Wzór II.3.2: Recenzent wskazuje jako źródło prawa dokumenty Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów.*

Te praktyki mogły występować równocześnie. Rysunek 75 pokazuje, w których dyscyplinach dana praktyka była udokumentowana.

Rysunek 75. Praktyka recenzencka, ukazująca *Przyjmowany porządek prawny* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 75, wskazywanie ustaw i rozporządzeń jako źródeł prawa występowało we wszystkich dyscyplinach. Była to ponadto najczęściej spotykana praktyka. Natomiast wskazywanie dokumentów CK jako źródeł prawa było incydentalne i występowało tylko w ekonomii i prawie.

Wzór II.3.1: Recenzent wskazuje jako źródło prawa ustawy lub rozporządzenia

Recenzenci odnosili się do konkretnych ustaw i rozporządzeń jako podstawy prawnej postępowania habilitacyjnego. Praktykę tę obrazują przykłady:

Podstawę poniższej oceny stanowią kryteria określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) oraz Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. nr 196, poz. 1165) (E6_rec2).

Kandydat spełnia więc wymagania stawiane w art. 16. ust. 2 pkt. 1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym... (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595) (wraz z późniejszymi zmianami), w brzmieniu ustalonym Ustawą z dn. 18 marca 2011 (Dz.U.2011, nr 84, poz. 455), oraz Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011 r. (J6_rec3).

Oba przykłady pokazują, jak recenzenci przedstawiają akty prawne, zawierające szczegółowe zasady postępowania, a ściślej – wymogi i kryteria do zastosowania przy ocenie osiągnięć habilitanta.

Wzór II.3.2: Recenzent wskazuje jako źródło prawa dokumenty Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów

W kilku recenzjach jako źródło prawa wskazane były dokumenty CK. Widać to na poniższych przykładach:

Opracowując niniejszą opinię wykorzystałem zalecenia zawarte w komunikacie Nr 2/2012 Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, uznając rozprawę habilitacyjną i inne prace naukowe Kandydatki za główny i przesądający przedmiot oceny ostatecznej (E7_rec2).

Zgodnie z uchwałą Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 6 maja 2014 r. przedstawiam ocenę osiągnięć naukowych i aktywności naukowych [habilitanta – E. R.] (P6_rec3).

W pierwszym fragmencie recenzent powołuje się na komunikat, a w drugim fragmencie na uchwałę. W obu przypadkach, recenzenci stwierdzają, że dokumenty CK stanowiły dla nich źródło postępowania, a konkretnie wyznaczały sposób oceniania osiągnięć habilitanta.

Wątek II.4: Uwzględnienie w ewaluacji osiągnięć kryteriów spoza Rozporządzenia

W recenzjach pojawiały się „dodatkowe kryteria” oceny osiągnięć, czyli kryteria niewystępujące w Rozporządzeniu. Zdarzało się, że recenzenci traktowali je jak „oficjalne kryteria”. Świadczą o tym, przede wszystkim, te fragmenty recenzji, w których recenzenci zarzucali brak w dorobku określonych osiągnięć, o których nie wspominały akty prawne. Zidentyfikowałam trzy takie kryteria, a następnie wyłoniłam praktyki ich używania w recenzjach:

- *Wzór II.4.1: Recenzent wyróżnia glosy;*
- *Wzór II.4.2: Recenzent wyróżnia recenzje książek;*
- *Wzór II.4.3: Recenzent wyróżnia osiągnięcia duszpasterskie.*

Wymienione praktyki mogły występować równolegle w recenzjach. Rysunek 76 pokazuje, w których dyscyplinach były udokumentowane.

Rysunek 76. Praktyka recenzencka, ukazująca *Uwzględnienie w ewaluacji osiągnięć kryteriów spoza Rozporządzenia* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 76, wyłonione wzory były związane z określonymi dyscyplinami. Praktyka wyróżniania glos występowała wyłącznie w postępowaniach z prawa, a praktyka wyróżniania osiągnięć duszpasterskich wyłącznie w postępowaniach z teologii. Recenzje książek wyróżniali w omówieniu osiągnięć przedstawiciele językoznawstwa, prawa i teologii. Taka praktyka nie występowała natomiast w ekonomii i psychologii.

Wzór II.4.1: Recenzent wyróżnia glosy

Recenzenci reprezentujący prawo używali wyróżniali glosy jako ważny rodzaj osiągnięcia. Praktykę tę obrazują następujące przykłady:

Dorobek naukowy [habilitanta – E. R.] od uzyskania stopnia naukowego doktor nauk prawnych obejmuje 21 pozycji, w tym dwie monografie, współautorstwo komentarza, czternaście artykułów naukowych oraz pięć glos (P1_rec1).

W tym zestawie brakuje jednej tylko istotnej formy prawniczego wyrazu naukowego – glos do orzeczeń sądowych. Habilitantka o tyle niesłusznie z tej formy aktywności naukowej nie korzysta, że właśnie glosa pozwala w sposób najbardziej bezpośredni oddziaływać na praktykę wymiaru sprawiedliwości (P2_rec3).

W pierwszym przykładzie widoczne jest traktowanie glos jako odrębnego – od artykułów naukowych – typu publikacji. Dlatego też zdecydowałam się je przedstawić jako „dodatkowe kryterium”. Jednakże trzeba mieć na uwadze, że glosy publikowane są

często w czasopismach naukowych i wówczas traktowane jako typ artykułu naukowego¹⁰². W drugim przykładzie pojawia się zarzut wobec habilitanta, który dotyczy braku glos w dorobku naukowym. Potwierdza to szczególne znaczenie takiego osiągnięcia w postępowaniach z prawa.

Wzór II.4.2: Recenzent wyróżnia recenzje książek

Recenzenci z kilku dyscyplin wyróżniali recenzje książek. Widać to na przedstawionych poniżej przykładach:

Opublikowane po doktoracie prace naukowe [habilitanta – E. R.] obejmują trzy monografie autorskie i 75 artykułów oraz recenzji naukowych, które są rezultatem badań o charakterze interdyscyplinarnym (J1_rec2).

Jego zaangażowanie naukowo-badawcze wyraża się też w zainteresowaniu najnowszymi publikacjami z zakresu teologii moralnej, czego wyrazem jest napisanie i opublikowanie 6 recenzji książek. Recenzje te przybliżyły polskiemu czytelnikowi treści bardzo ważnych i aktualnych pozycji teologicznych, które ukazały się w ostatnich latach na runku wydawniczym (T10_rec2).

W pierwszym fragmencie recenzent omawia dorobek naukowy, wymieniając recenzje książek obok artykułów naukowych. Tym samym oddziela te dwa rodzaje osiągnięć. Podobnie, jak w przypadku glos, można mieć jednak wątpliwość, czy wskazane osiągnięcie należy traktować jako „dodatkowe kryterium”. Wynika to z tego, że recenzja książki może być traktowana w tych dyscyplinach jako bądź odrębny typ publikacji – jak w pierwszym przykładzie – bądź jako typ artykułu naukowego. W drugim fragmencie recenzent jednoznacznie łączy recenzje książek z „zaangażowaniem” kandydata, czyli jego aktywnością naukową. Zatem, można przyjąć, że traktuje je jako ważne kryterium, pozwalające rozstrzygnąć spełnienie warunku ustawowego (znaczej aktywności naukowej).

Wzór II.4.3: Recenzent wyróżnia osiągnięcia duszpasterskie

Ostatnim „dodatkowym kryterium” były osiągnięcia duszpasterskie. Kryterium to miało zastosowanie w recenzjach z postępowań w zakresie teologii. Praktykę wyróżniania osiągnięć duszpasterskich pokazują poniższe przykłady:

---

¹⁰² Traktowanie glosy jako typu artykułu naukowego było również usankcjonowane przepisami, regulującymi „ocenę parametryczną”.

[...] jako chórmistrz, ceremoniarz i duszpasterz praktycznie wykorzystuje swoją wiedzę dla rozmiłowania w niej innych i podnoszenia kunsztu celebracji liturgicznej [...] (T5_rec1).

Habilitant jest także zatroskany o formację duchową studentów świeckich teologii. Dwa razy w roku urządza dla nich dni skupienia (w Adwencie i w Wielkim Poście) i raz w roku rekolekcje. Organizuje także spotkania opłatkowe, andrzejki, ogniska, rajdy w góry, czyli imprezy o charakterze integracyjnym (T10_rec1).

W pierwszym przykładzie recenzent pokazuje przełożenie wiedzy kandydata na umiejętności liturgiczne. W drugim przykładzie natomiast recenzent pokazuje zaangażowanie kandydata w duszpasterstwo akademickie. Zatem osiągnięcia duszpasterskie nie zawsze łączone były z nauką. Jednakże miały one duże znaczenie w teologii, gdyż występowały w co trzeciej recenzji.

3.2. Badania

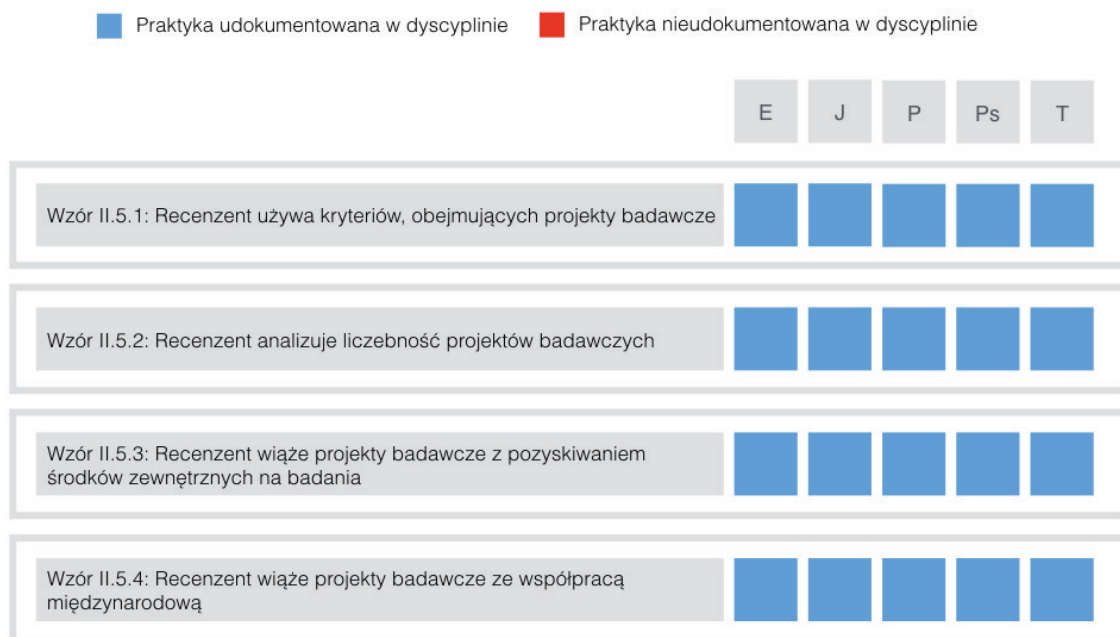
Wątek II.5: Podejście do realizacji projektów badawczych

Realizacja projektów badawczych omawiana była w różny sposób. Analizując podejście do kryteriów związanych z projektami badawczymi, wyłoniłam cztery praktyki:

- *Wzór II.5.1: Recenzent używa kryteriów, obejmujących projekty badawcze;*
- *Wzór II.5.2: Recenzent analizuje liczebność projektów badawczych;*
- *Wzór II.5.3: Recenzent wiąże projekty badawcze z pozyskiwaniem środków zewnętrznych na badania;*
- *Wzór II.5.4: Recenzent wiąże projekty badawcze ze współpracą międzynarodową.*

Wymienione praktyki występowały często w tych samych recenzjach. Wzory II.5.2–II.5.4 są ponadto uszczegółowieniem wzoru II.5.1 Rysunek 77 pokazuje, w których dyscyplinach udokumentowane były poszczególne praktyki.

Rysunek 77. Praktyka recenzencka, ukazująca *Podjęcie do realizacji projektów badawczych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 77, wyłonione wzory obecne były we wszystkich dyscyplinach.

Wzór II.5.1: Recenzent używa kryteriów, obejmujących projekty badawcze

Ta praktyka polegała na tym, że recenzent używał kryteriów, obejmujących projekty badawcze w omówieniu dorobku naukowego habilitanta. Pokazują to przykłady:

Swoje badania [habilitant – E. R.] prowadził w ramach projektów badawczych i tematów statutowych, a także pracując w ramach międzynarodowego zespołu badawczego (E14_rec2).

[Habilitation – E. R.] nie zdobył żadnego grantu z instytucji zewnętrznej, co jest minusem jego aktywności (Ps15_rec1).

Pierwszy przypadek pokazuje, jak recenzent omawia osiągnięcia naukowe związane z kryterium, dotyczącym kierowania i udziału w międzynarodowych lub krajowych projektach badawczych. Drugi przypadek połączyć można również z tym kryterium, a ściślej z aktywnością, polegającą na kierowaniu projektami badawczymi. Te przykłady pokazują, że wyłoniony wzór praktyki, odnosi się zarówno do recenzji, w których wykazywano zaangażowanie w projekty badawcze, jak i takich, w których wykazywano brak zaangażowania w projekty badawcze. Jednakże praktyka ta nie obejmuje działań recenzenta, polegających na wymienieniu kryteriów, związanych z praktykami badawczymi, lecz nieodniesieniu ich do dorobku habilitanta.

Wzór II.5.2: Recenzent analizuje liczebność projektów badawczych

Recenzenci używali liczebników oraz innych określeń, odnoszących się do liczebności w analizie projektów badawczych. Tę praktykę obrazują przykłady:

Na wyróżnienie zasługuje duża aktywność [habilitanta – E. R.] w realizacji projektów badawczych. Działalność badawcza Kandydata stanowi – moim zdaniem – pozytywny element oceny Jego dorobku naukowego. W ocenianym okresie [habilitant – E. R.] brał udział w 11 projektach (w tym trzech międzynarodowych) (E19_rec1).

[...] kierował dwoma międzynarodowymi projektami badawczymi, współuczestniczył w 4 projektach badawczych oraz realizował własny, indywidualny projekt badawczy (P3_rec3).

Przedstawione przykłady pokazują, jak recenzenci wypowiadają się o liczebności realizowanych projektów badawczych. Świadczy to o tym, że projekty stają się wymiernym wskaźnikiem produktywności habilitanta. Ważne jest nie tylko, czy kandydat pełnił rolę kierownika czy wykonawcy projektu, ale również w realizację jak wielu projektów był zaangażowany.

Wzór II.5.3: Recenzent wiąże projekty badawcze z pozyskiwaniem środków zewnętrznych na badania

Przy omawianiu projektów recenzenci wskazywali na źródło ich finansowania. Czynili to poprzez podanie nazwy instytucji finansującej projekt lub poprzez podanie przyznanego przez tę instytucję numeru. Tym samym, wiązali kryteria obejmujące projekty badawcze z umiejętnością zdobywania środków na badania z zewnętrznych instytucji, czyli innych instytucji niż macierzysta jednostka. Zdarzały się również recenzje, w których zarzucano kandydatowi, że nigdy nie pozyskał takich środków. Omawianą praktykę obrazują przykłady:

W dzisiejszym świecie zdolność do skutecznego aplikowania o granty jest niezwykle ważna, aby móc realizować swoje projekty naukowe [habilitantka – E. R.] wykazała się wysoką umiejętnością zdobywania grantów. Aktualnie realizuje 6 takich grantów, w trzech z nich uzyskanych z NCN [...] (Ps4_rec2).

[Habilitant – E. R.] nie zdobył żadnego grantu z instytucji zewnętrznej, co jest minusem jego aktywności (Ps15_rec1).

W pierwszym przykładzie podkreślona została umiejętność habilitanta w zakresie pozyskiwania środków na realizację projektów badawczych. Drugi przykład natomiast

pokazuje, że brak osiągnięć, polegających na zdobyciu takich środków, może być podstawą negatywnej oceny. W kryteriach ujętych w Rozporządzeniu nie było mowy o źródłach finansowania projektów badawczych czy zdobywaniu grantów przez habilitanta. Jednakże opisana praktyka dowodzi, że dla wielu recenzentów liczyły się przede wszystkim takie projekty, które były realizowane dzięki pozyskanym środkom finansowym.

Wzór II.5.4: Recenzent wiąże projekty badawcze ze współpracą międzynarodową

Recenzenci wiązali projekty badawcze ze współpracą międzynarodową, co wynikało, przede wszystkim, z samej konstrukcji kryteriów oceny. W kryteriach, mówiących o projektach badawczych, pojawiały się projekty międzynarodowe i krajowe. Recenzenci takie powiązanie wyrażali omawiając zakres współpracy międzynarodowej, wspominając o międzynarodowym charakterze badań lub zgłaszając brak takiego osiągnięcia w dorobku kandydata. Tę praktykę widać w następujących przykładach:

Dla porządku trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że doświadczenie zdobyte przez Habilitanta w czasie udziału w projektach badawczych ogranicza się wyłącznie do przedsięwzięć realizowanych na szczeblu krajowym (E16_rec1).

Realizowała zadania badawcze w międzynarodowym projekcie [...] pod kierownictwem [nazwisko uczonego z zagranicznej uczelni – E. R.] (Ps7_rec2).

W pierwszym przypadku recenzent wykazuje brak doświadczenia w zakresie realizacji projektów międzynarodowych. Ograniczanie się habilitanta do projektów lokalnych można więc rozumieć jako krytykę poziomu umiędzynarodowienia prowadzonych przez niego badań. W drugim przypadku recenzent omawia międzynarodowy projekt, w którym uczestniczył habilitant. Zatem kryteria związane z projektami pozwalały recenzentom ocenić, czy kandydat działa naukowo tylko na terenie Polski, czy też jest włączony w nurt badań światowych.

3.3. Publikacje i ich oddziaływanie na naukę

Wątek II.6: Analiza produktywności publikacyjnej i cytowalności

Recenzenci dużo uwagi poświęcali publikacjom habilitanta oraz oddziaływaniu jego prac na naukę. Przyjrzałam się więc praktykom analizy produktywności i cytowalności. Wyłoniłam cztery wzory praktyk, które odnosiły się do przedstawionego zagadnienia:

- *Wzór II.6.1: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium zależne od obszaru wiedzy;*

- *Wzór II.6.2: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium niezależne od obszaru wiedzy;*
- *Wzór II.6.3: Recenzent używa kryterium, obejmujące sumaryczny impact factor;*
- *Wzór II.6.4: Recenzent używa kryteria, obejmujące liczbę cytowań i indeks Hirscha.*

Wskazane praktyki mogły występować jednocześnie w tych samych recenzjach. Rysunek 78 pokazuje, w jakich dyscyplinach były obecne.

Rysunek 78. Praktyka recenzencka, ukazująca *Analizę produktywności publikacyjnej i cytowalności* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 78, większość praktyk była udokumentowana we wszystkich dyscyplinach. Wyjątek stanowiło użycie – przez recenzenta – kryterium, obejmującego sumaryczny impact factor. Ta praktyka nie została udokumentowana w ani jednej recenzji z zakresu teologii.

Wzór II.6.1: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium zależne od obszaru wiedzy

Ta praktyka polegała na zastosowaniu liczb lub określeń, odnoszących się do liczebności publikacji, o których mowa w kryterium zależnym od obszaru nauki. A zatem chodziło wyłącznie o liczebność publikacji z czasopism indeksowanych na liście ERIH lub w JCR/WoS. Praktykę obrazują przykłady:

Z ogólnej liczby 87 publikacji 3 z nich to artykuły w czasopismach znajdujących się w bazie JCR lub na liście ERIH (E16_rec1).

Cztery prace (artykuły) habilitantki opublikowano w czasopismach indeksowanych w bazie Web of Science lub na Liście European Reference Index for Humanitas (Ps3_rec1).

Recenzenci w przytoczonych fragmentach analizowali kryterium zależne od obszaru wiedzy, skupiając się na produktywności habilitanta. Zatem istotne było nie tylko to, czy habilitant posiada takie publikacje i na jaki temat, ale też jaka jest ich liczebność. Można więc założyć, że liczebność była ważna i mogła przekładać się na wynik oceny.

Wzór II.6.2: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium niezależne od obszaru wiedzy

Ten wzór praktyki jest bardzo podobny do wzoru II.6.2, z tą różnicą, że dotyczy publikacji ujętych w kryterium niezależnym od obszaru wiedzy, a więc monografii oraz artykułów w czasopismach nieindeksowanych na liście ERIH lub w JCR/WoS¹⁰³.

Sposób analizy takich publikacji pokazują poniższe przykłady:

Jak wynika z autoreferatu Habilitant po uzyskaniu stopnia doktora opublikował łącznie 37 artykułów naukowych, w tym 29 samodzielnie. Wszystkie artykuły można zaliczyć do dorobku z zakresu nauk ekonomicznych. 20 artykułów zostało opublikowanych w języku angielskim, w tym 18 samodzielnie (E1_rec3).

[...] mamy do czynienia z dokonaniem, które mierzone w liczbach zdecydowanie wykracza poza tradycyjnie przyjmowane w tym względzie standardy i umowne kryteria. Liczby mówią tu same za siebie: 15 artykułów autorskich i 3 współautorskie opublikowane w pokonferencyjnych pracach zbiorowych, autorstwo 21 i współautorstwo 4-ech artykułów opublikowanych w ukraińskich czasopismach akredytowanych, 4 autorskie i 15 współautorskich artykułów zamieszczonych w innych wydawnictwach na terenie Ukrainy, 20 autorskich i 4 współautorskie artykuły drukowane w zagranicznych czasopismach i pracach zbiorowych (J4_rec1).

Jak widać w przytoczonych fragmentach, recenzenci analizowali produktywność habilitanta w omówieniu publikacji związanych z kryterium niezależnym od obszaru wiedzy. Podane przez nich liczby szczegółowo charakteryzowały ilościowe aspekty

---

¹⁰³ Zgodnie z Rozporządzeniem, JCR miało zastosowanie dla obszaru nauk społecznych, czyli dla ekonomii, prawa i psychologii, natomiast WoS miało zastosowanie dla obszaru nauk humanistycznych, czyli dla językoznawstwa i teologii. Dlatego stosuję zapis „JCR/WoS”.

dorobku, dzieląc go na publikacje określonego typu oraz prace pisane samodzielnie lub we współpracy.

Wzór II.6.3: Recenzent używa kryterium, obejmujące sumaryczny impact factor

W recenzjach używane było kryterium, zawierające SumIF. Wskaźnik bibliometryczny SumIF można traktować jako wskaźnik produktywności autora, który mierzy jego zdolność do publikowania artykułów w czasopismach o najwyższym oddziaływaniu na naukę. Tę praktykę wiązałam wyłącznie z recenzjami, w których podana była wartość SumIF, w tym wartość równa zero. Poniżej przytaczam fragmenty ukazujące tę praktykę:

Zarówno zawartość merytoryczna publikacji autorstwa, jak i współautorstwa [habilitanta – E. R.], jak i ich dostrzeżenie przez innych badaczy wyrażone cytowaniami oraz impact factorem i indeksem Hirscha uzasadniają stwierdzenie, że dorobek naukowy spełnia wymogi ustawowe związane z ubieganiem się o stopień doktora habilitowanego (E15_rec3).

Sumaryczny IF wszystkich jego publikacji jest bardzo wysoki (wynosi 75.266) [...]. W sumie więc, również powyższe wskaźniki naukometryczne wskazują, że mamy do czynienia z obiecującym badaczem, którego osiągnięcia naukowe są zauważane przez międzynarodowe gremia naukowe (Ps17_rec3).

Pierwszy fragment pokazuje, że recenzent traktuje SumIF nie tylko jako wskaźnik, mierzący produktywność autora, ale także widoczność jego prac. Recenzent zakłada więc, że publikacja w czasopiśmie z IF to większa szansa na „dostrzeżenie” przez innych uczonych. Drugi fragment pokazuje natomiast, jak recenzent łączy wysoką wartość SumIF z poziomem umiędzynarodowienia. Można przyjąć, że prace opublikowane w czasopismach z IF mają zapewnić większą widoczność dla uczonych z innych krajów.

Wzór II.6.4: Recenzent używa kryteria, obejmujące liczbę cytowań i indeks Hirscha

Recenzenci posługiwali się również kryteriami, zawierającymi takie wskaźniki bibliometryczne, jak: liczba cytowań i indeks Hirscha. Udokumentowanie tej praktyki następowało, gdy w recenzji podana była wartość co najmniej jednego wskaźnika (liczby cytowań lub indeksu Hirscha), w tym wartość równa zero. Widać to na podanych przykładach:

W ujęciu wskaźnikowym dorobek naukowo-badawczy Kandydatki przedstawia się następująco: [...] liczba cytowań publikacji naukowych według bazy: Web of Science = 0, Publish or Perish = 60; indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy: Web o Science = 0, Publish or Perish = 4 (E4_rec3).

Ogólna liczba cytowań prac [habilitanta – E. R.] to 237, a wskaźnik Hirscha jest równy 7. Są to bardzo dobre wskaźniki, jeśli za punkt odniesienia wziąć obecny stan nauk społecznych w Polsce (Ps20_rec2).

Jak pokazują przykłady, wartość wskaźnika była podawana. Niekiedy recenzenci odnosili się od razu do tej wartości – jak w drugim fragmencie – oceniając, czy jest ona zadowalająca, czy raczej nie spełnia oczekiwań recenzenta.

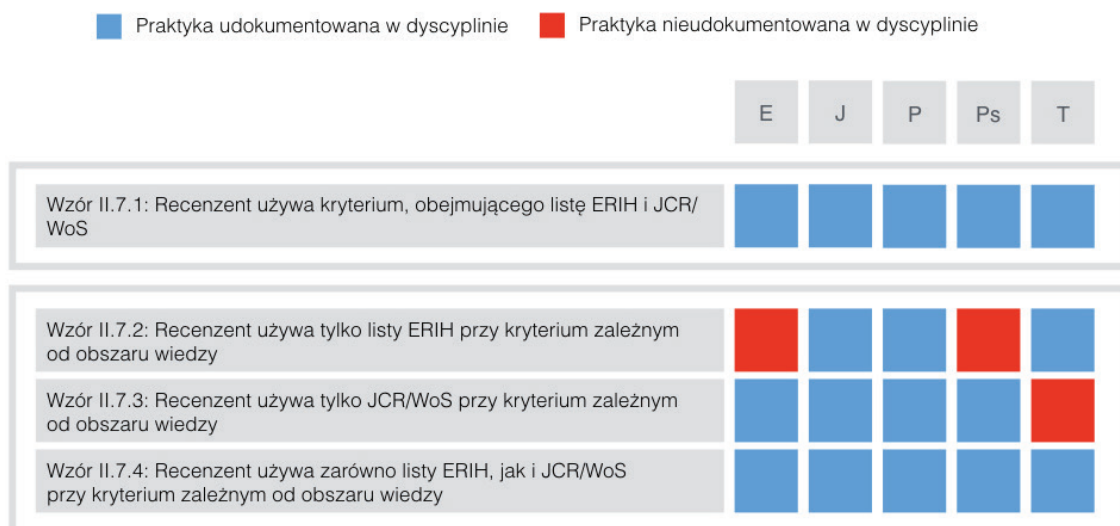
Wątek II.7: Podejście do publikacji z listy ERIH i JCR/WoS

Recenzenci, którzy używali kryterium zależnego od obszaru wiedzy – tj. publikacje z czasopism indeksowanych na liście ERIH i JCR/WoS – mieli różne podejście do jego integralności. Oznacza to, że traktowali to kryterium jako całość i, tym samym, analizowali publikacje na podstawie obu baz lub analizowali dorobek habilitanta pod kątem jednej bazy. Na podstawie analizy danych wyłoniłam następujące wzory praktyk związane z tym zagadnieniem:

- *Wzór II.7.1: Recenzent używa kryterium, obejmującego listę ERIH i JCR/WoS;*
- *Wzór II.7.2: Recenzent używa tylko listy ERIH przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy;*
- *Wzór II.7.3: Recenzent używa tylko JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy;*
- *Wzór II.7.4: Recenzent używa zarówno listę ERIH, jak i JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy.*

Pierwszy wzór mógł występować równolegle z pozostałymi. Natomiast wzory II.7.2–II.7.4 były rozłączne i stanowiły uszczegółowienie wzoru II.7.1. Rysunek 79 pokazuje, w których dyscyplinach udokumentowane były poszczególne praktyki.

Rysunek 79. Praktyka recenzencka, ukazująca *Podjęcie do publikacji z listy ERIH i JCR/WoS* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 79, kryterium zależne od obszaru wiedzy było obecne we wszystkich dyscyplinach, tak jak praktyka używania obu baz w omawianiu tego kryterium w recenzjach. Kryterium było ograniczane do publikacji z listy ERIH tylko w recenzjach z językoznawstwa, prawa i teologii. Natomiast ograniczenie kryterium do publikacji z JCR/WoS odbywało się we wszystkich dyscyplinach, za wyjątkiem teologii.

Wzór II.7.1: Recenzent używa kryterium, obejmującego listę ERIH i JCR/WoS

Recenzenci wykorzystywali w omówieniu dorobku naukowego kryterium zależne od obszaru wiedzy. Tym samym, poddawali analizie publikacje habilitanta z czasopism indeksowanych na liście ERIH i/lub JCR/WoS. Tę praktykę obrazują przykłady:

9 publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) (E8_rec1).

Odnośnie „§ 3. Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta obejmują: w obszarze nauk humanistycznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)”. Habilitant spełnia wymóg rozporządzenia (J14_rec1).

Jak widać na podanych przykładach, ta praktyka polegała na użyciu w omówieniu dorobku nazwy kryterium lub przynajmniej jednej bazy objętej przez to kryterium.

Wzór II.7.2: Recenzent używa tylko listy ERIH przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy
Niektórzy recenzenci nie odnosili się do pełnego kryterium, zależnego od obszaru wiedzy. Oznacza to, że ograniczali się do jednej z baz w nim wymienionych. Omawiana praktyka polegała na używaniu wyłącznie bazy ERIH w analizie dorobku naukowego. Widać to na przykładach:

30 artykułów w czasopismach i książkach oraz 9 recenzji publikowanych w czasopismach naukowych w większości ujętych w listach czasopism MNiSW oraz w bazie ERIH (J16_rec2).

3 artykuły ukazały się w czasopiśmie recenzowanym z listy European Reference Index for the Humanities (ERIH) (T4_rec1).

Przytoczone fragmenty pokazują, że recenzent wypowiadał się wyłącznie na temat publikacji z list ERIH. Miało to miejsce również w sytuacjach, gdy habilitant nie miał żadnych publikacji na wskazanej liście. Można więc przyjąć, że recenzenci traktowali bazę ERIH jako ważne narzędzie oceny i dlatego pomijali JCR/WoS. Innym wyjaśnieniem jest omawianie wyłącznie publikacji obecnych w wykazie dostarczonym przez habilitanta.

Wzór II.7.3: Recenzent używa tylko JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy
Wielu recenzentów ograniczało się do używania wyłącznie JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy. Pokazują to przykłady:

[...] niektóre z nich ukazały się w renomowanych czasopismach zagranicznych, znajdujących się na Liście A czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Szczególnym osiągnięciem jest tu publikacja artykułu w [tytuł czasopisma – E. R.], które to czasopismo ma najwyższą możliwą do uzyskania w językoznawstwie liczbę punktów (40 pkt., Lista A) (J20_rec1).

[...] zagadnienia będące w obszarze jego zainteresowań zasadniczo nie odpowiadają tematyce czasopism zagranicznych, z którego to powodu dorobek nie zawiera publikacji naukowych w czasopismach znajdujących w bazie Journal Citation Reports (JCR) (P12_rec3).

Pierwszy przypadek pokazuje, że to użycie wyrażało się w omówieniu prac, spełniających kryterium opublikowania w czasopiśmie z JCR/WoS. Drugi przypadek natomiast pokazuje, że użycie mogło polegać również na wyjaśnianiu, dlaczego taka baza (JCR/WoS) jest nieadekwatna do oceny osiągnięć habilitanta. W obu przypadkach ograniczenie się do JCR/WoS może świadczyć o przypisywaniu tej bazie wysokiego

priorytetu i jednocześnie przypisanie drugiej bazy, ujętej przez kryterium zależne od obszaru wiedzy (ERIH), niskiego priorytetu.

Wzór II.7.4: Recenzent używa zarówno listy ERIH, jak i JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy

Recenzenci łączyli także obie bazy, omawiając kryterium zależne od obszaru wiedzy. Pokazują to poniższe przykłady:

[...] ma ona na koncie publikacje w czasopismach umieszczonych na liście ERIH oraz na liście JCR (J17_rec3).

[Habilitation – E. R.] jest współautorem: sześciu artykułów w czasopismach z listy JCR. Poza jednym przypadkiem, Impact Factor tych czasopism jest powyżej 2 [...]; czterech artykułów w czasopismach z listy ERIH [...] (Ps2_rec1).

Jak widać w przytoczonych fragmentach, recenzenci bądź omawiali dorobek naukowy, odnosząc się łącznie do obu baz – można przyjąć, że nie miało znaczenia, czy publikacje habilitanta znajdują się w czasopismach z listy ERIH czy w czasopismach z JCR/WoS – bądź omawiali najpierw publikacje z listy ERIH, a następnie z JCR/WoS. Bez względu na sposób użycia, kryterium było traktowanie integralnie, gdyż w recenzjach pojawiały się oba jego elementy (lista ERIH i JCR/WoS).

4. Używanie metod bibliometrycznych

W tym podrozdziale omawiam wyniki analizy praktyk używania metod bibliometrycznych przez recenzentów. Przyjęłam, że o użyciu bibliometrii świadczą te fragmenty recenzji, w których występują wskaźniki bibliometryczne lub bazy danych (bibliograficzne lub bibliograficzno-bibliometryczne). Poprzez analizę starałam się rekonstruować reprezentowane przez recenzentów podejścia do wymienionych narzędzi oceny. W wyniku analizy wyodrębniłam wątki, odnoszące się do użycia bibliometrii oraz wzory poszczególnych praktyk.

Wyniki analizy jakościowej poprzedziłam prezentacją wyników analizy frekwencyjnej (na danych jakościowych ze [Zbioru B](#)) występowania w recenzjach nazw wskaźników, narzędzi oraz instytucji związanych z metodami bibliometrycznymi. Pokazują one częstość użycia tych nazw w poszczególnych dyscyplinach naukowych. Tak, jak wyjaśniałam to w rozdziale metodologicznym (Rozdział III. 5.2), włączyłam te wyniki do niniejszego rozdziału, gdyż pełniły one funkcję uzupełniającą do przedstawienia wyników pogłębionej analizy jakościowej. Na przykład, pozwoliły mi

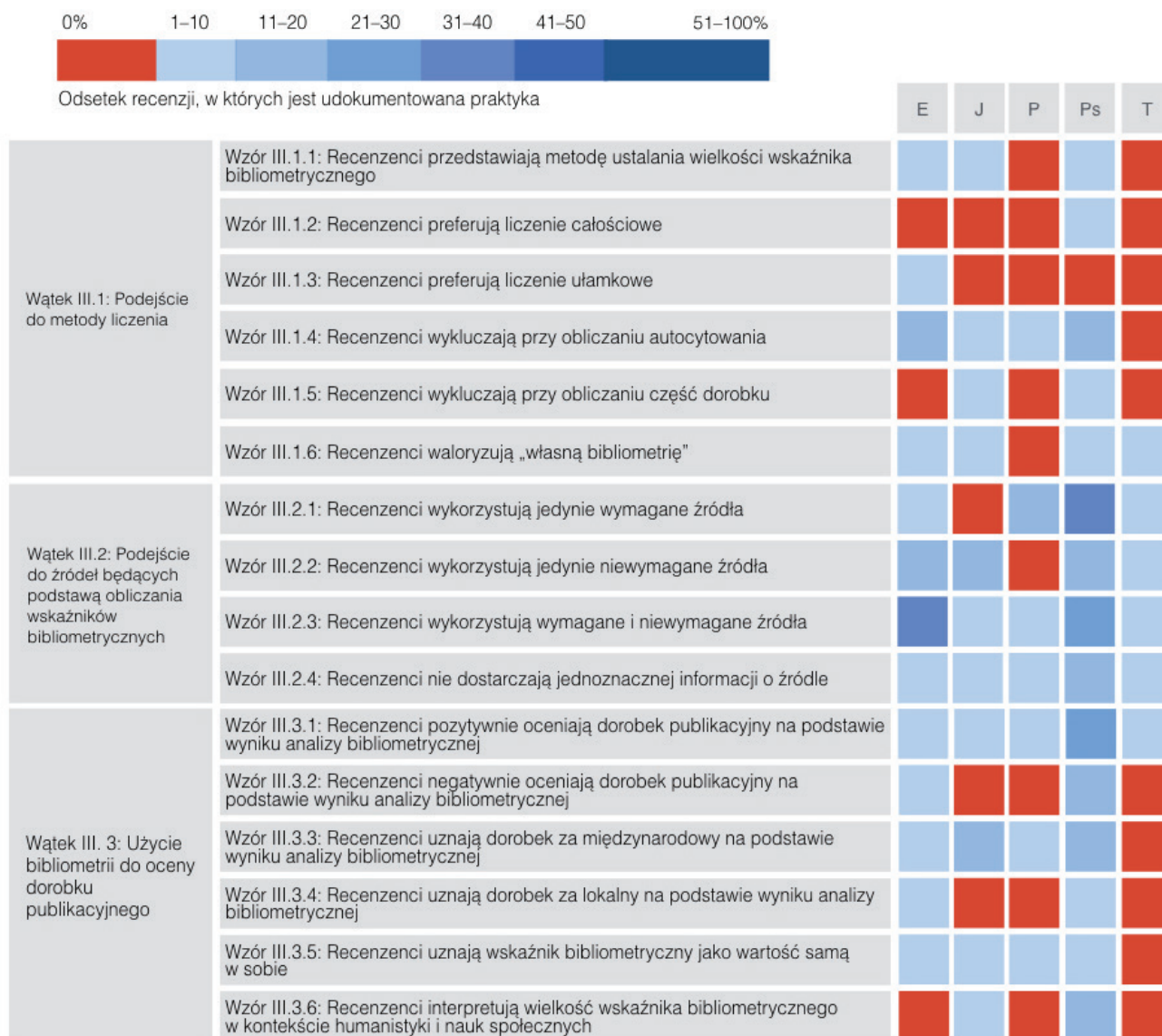
pokazać, że przedstawiciele niektórych dyscyplin często używają nazw narzędzi bibliometrycznych, które nie powinny mieć zastosowania w ocenie habilitantów, gdyż zostały utworzone na potrzeby ewaluacji jednostek naukowych.

Wyniki analizy zaprezentowałam w obrębie pięciu tematów:

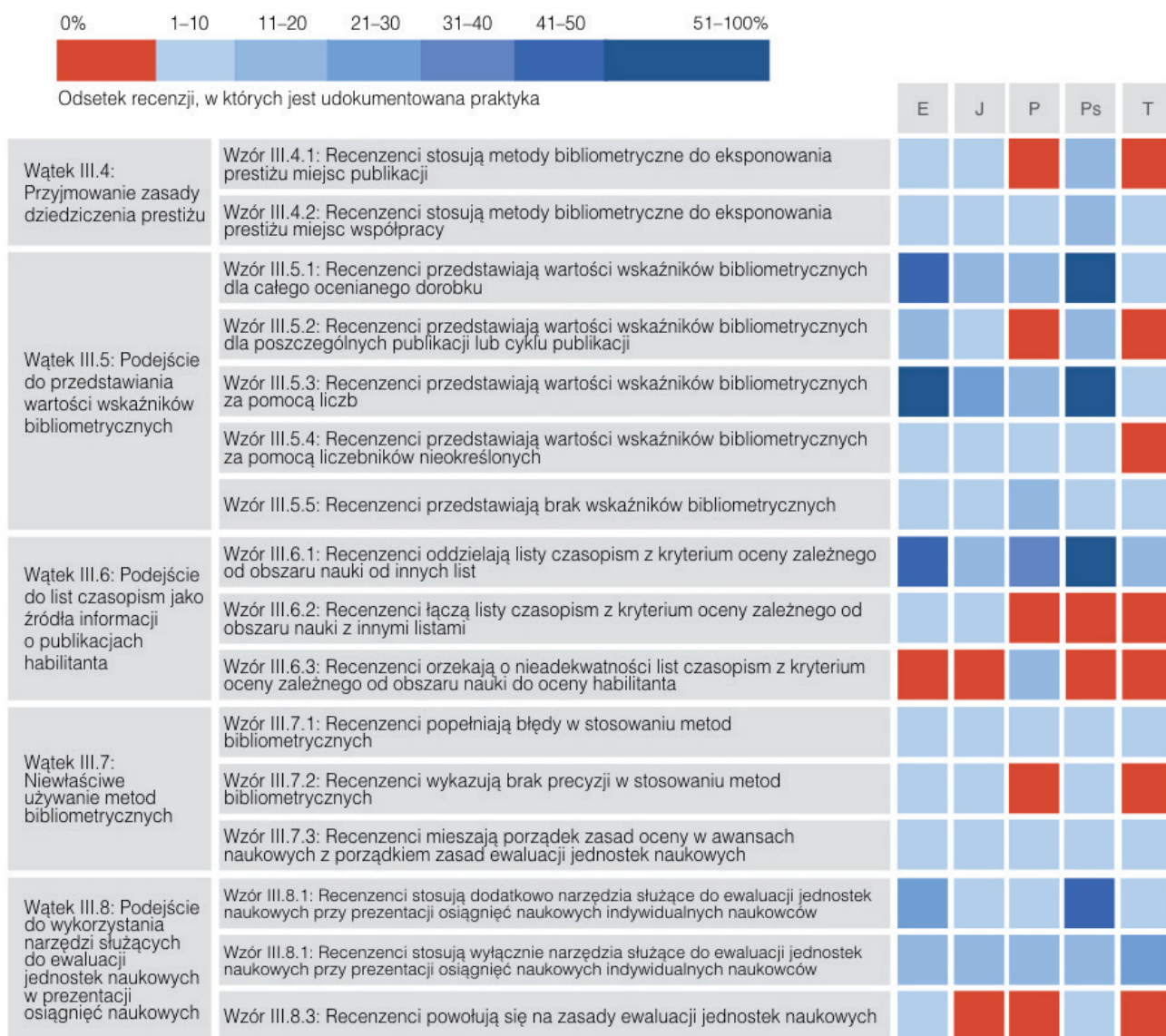
- 4) Nazwy wskaźników, narzędzi i instytucji bibliometrycznych;
- 5) Obliczanie wartości wskaźników bibliometrycznych;
- 6) Interpretacja w metodach bibliometrycznych;
- 7) Raportowanie wskaźników/wartości wskaźników bibliometrycznych;
- 8) Nieadekwatne użycia metod bibliometrycznych.

Pierwszy temat obejmuje wyniki analizy frekwencyjnej, a pozostałe analizy jakościowej.

Rysunek 80 pokazuje wykaz wszystkich wątków i wzorów oraz odsetek recenzji w poszczególnych dyscyplinach, w których odnotowałam występowanie danego wzoru.

Rysunek 80. Odsetek recenzji z zidentyfikowanymi wzorami wykorzystania metod bibliometrycznych w praktykach recenzenckich w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 80, tylko nieliczne wzory praktyk były obecne w takim samym stopniu we wszystkich dyscyplinach (np. *Wzór III.7.1: Recenzenci popełniają błędy w stosowaniu metod bibliometrycznych*). Znacznie częściej praktyki występowały tylko w niektórych dyscyplinach (np. *Wzór III.4.1: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc publikacji*) lub były obecne w mniejszej lub większej liczbie recenzji w zależności od dyscypliny (np. *Wzór III.6.1: Recenzenci oddzielają listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki od innych list*). W dalszej części przedstawiam wyniki analizy frekwencyjnej oraz wyłonione wątki i wzory praktyk.

4.1. Nazwy wskaźników, narzędzi i instytucji bibliometrycznych

Tabela 32 zawiera wyniki analizy frekwencyjnej na Zbiorze B, pokazującej liczbę recenzji, w których recenzenci używali poszczególnych nazw wskaźników i narzędzi bibliometrycznych oraz instytucji zajmujących się bibliometrią.

Tabela 32. Częstość recenzji, w których recenzenci użyli nazw wskaźników i narzędzi bibliometrycznych, oraz instytucji zajmujących się bibliometrią w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T) ($N = 300$)

Nazwy	N	E	J	P	Ps	T
Age-weighted citation rate	2	2	0	0	0	0
Arts, Humanities Citation Index (A&HCI)	0	0	0	0	0	0
ERIH*	84	10	15	20	25	14
G-index	1	0	1	0	0	0
Google Scholar	38	25	5	1	5	2
Google Scholar Citations	3	0	0	0	1	2
Impact Factor*	71	25	7	6	33	0
Indeks Hirscha*	109	35	12	12	45	5
Index Copernicus	2	0	1	0	0	1
Instytut Filadelfijski	3	0	0	1	2	0
ISI	3	1	0	1	1	0
Journal Citation Reports (JCR)*	97	33	5	22	36	1
Liczba cytowań*	115	36	15	16	43	7
Lista filadelfijska	16	6	5	1	4	0
MedLine	2	0	0	0	2	0
Publish or Perish	45	26	8	1	10	0
Punkty	96	26	14	10	29	17
Sciences Citation Index (SCI)	0	0	0	0	0	0
Scopus	19	5	3	0	11	0
Social Sciences Citation Index (SSCI)	0	0	0	0	0	0
Sumaryczny Impact Factor*	77	20	3	12	38	4
Thomson Reuters	1	1	0	0	0	0
Web of Knowledge	4	4	0	0	0	0
Web of Science (WoS)*	92	24	8	14	37	9
Wykaz czasopism punktowanych	46	7	14	6	15	4
• Część A	26	11	6	0	9	0
• Część B	30	13	4	2	10	1
• Część C	8	2	2	0	3	1

Adnotacja. *Wskaźniki i bazy bibliograficzne ujęte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165).

Jak pokazuje Tabela 32, recenzenci używali¹⁰⁴ zarówno nazw występujących w kryteriach oceny osiągnięć habilitanta – tj. „ERIH”, „Impact Factor”, „Indeks Hirscha”, „Journal Citation Reports (JCR)”, „liczba cytowań”, „Sumaryczny Impact Factor”, „Web of Science” – jak i nazw nieujętych w kryteriach. Nazwy spoza kryteriów pojawiały się incydentalnie (np. g-index) lub też znajdowały się w bardzo wielu recenzjach (np. punkty).

Używane nazwy odnosiły się, po pierwsze, do wskaźników, narzędzi i instytucji, które występowały w kryteriach oceny i dlatego można je określić jako oficjalne. Przykładem może być używanie nazw „Wykaz czasopism punktowanych – część A” i „Lista Filadelfijska” w miejsce „Journal Citation Reports (JCR)”. Stosowanie takich zamienników mogło być jednak problematyczne, gdyż nazwy oficjalne i nieoficjalne w pełni nie pokrywały się znaczeniowo. Warto dodać, że nazwy używane w kryteriach oceny habilitanta nie pojawiły się we wszystkich recenzjach, co – przyjmując perspektywę polityki naukowej – powinno być wynikiem oczekiwanym. Po drugie, nazwy odnosiły się do wskaźników, narzędzi i instytucji, niewystępujących w Rozporządzeniu, z kryteriami oceny habilitanta. Przykładem może być używanie nazw „Google Scholar”, „punkty” i „Scopus”. Używanie tych nazw może świadczyć o włączeniu do praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach alternatywnych – względem oficjalnych – wskaźników bibliometrycznych i źródeł do ustalania ich wartości. Tym samym, może być dowodem na to, że alternatywne narzędzia wypierają lub uzupełniają narzędzia przewidziane przez ustawodawcę.

Frekwencja występowania nazw mogła odzwierciedlać porządek prawny. Tak działo się w przypadku nazw, odnoszących się do bazy JCR („Journal Citation Reports (JCR)”, „Wykaz czasopism punktowanych – część A”, „Lista Filadelfijska”). Najczęściej nazwy te występowały w dyscyplinach z obszaru nauk społecznych (ekonomia, prawo, psychologia), a więc w tych dyscyplinach, w których posiadanie publikacji w czasopismach odnotowanych w JCR stanowi kryterium oceny. Inaczej wyglądało to w przypadku nazw baz, występujących w kryteriach oceny i mających zastosowanie zarówno dla obszaru nauk humanistycznych, jak i obszaru nauk społecznych. Nazwy „Web of Science” najczęściej używali recenzenci w ekonomii i psychologii, rzadziej w prawie, a najrzadziej w językoznawstwie i teologii. WoS

---

¹⁰⁴ Pisząc o częstości użycia określonej nazwy, mam na myśli liczbę recenzji, w których dana nazwa pojawiła się co najmniej raz. Częste użycie nazwy w dyscyplinie oznacza więc, że w tej dyscyplinie znajdowała się duża liczba recenzji, w których co najmniej raz wystąpiła dana nazwa.

obejmuje duży korpus czasopism z nauk ekonomicznych i psychologicznych oraz w znacznie mniejszym stopniu pokrywa czasopisma z pozostałych analizowanych dyscyplin, co może wyjaśniać odnotowane różnice. Nazwę „ERIH” najczęściej używali recenzenci w prawie i psychologii, rzadziej w językoznawstwie i teologii, a najrzadziej w ekonomii. Ten wynik trudno wyjaśnić bez pogłębionej analizy jakościowej.

Nazwy oficjalnych wskaźników bibliometrycznych („Impact Factor”, „Indeks Hirscha”, „Liczba cytowań”, „Sumaryczny Impact Factor”) występowały najczęściej w ekonomii i psychologii. Dużo mniej recenzji, zawierających te nazwy, odnotowałam w językoznawstwie i prawie, a najmniej w teologii. Świadczy to o odmiennym podejściu do stosowania wskaźników w tych dyscyplinach. Źródłem tych różnic (w podejściach) mogą być odmienne wzorce publikowania oraz odmienne kultury cytowań.

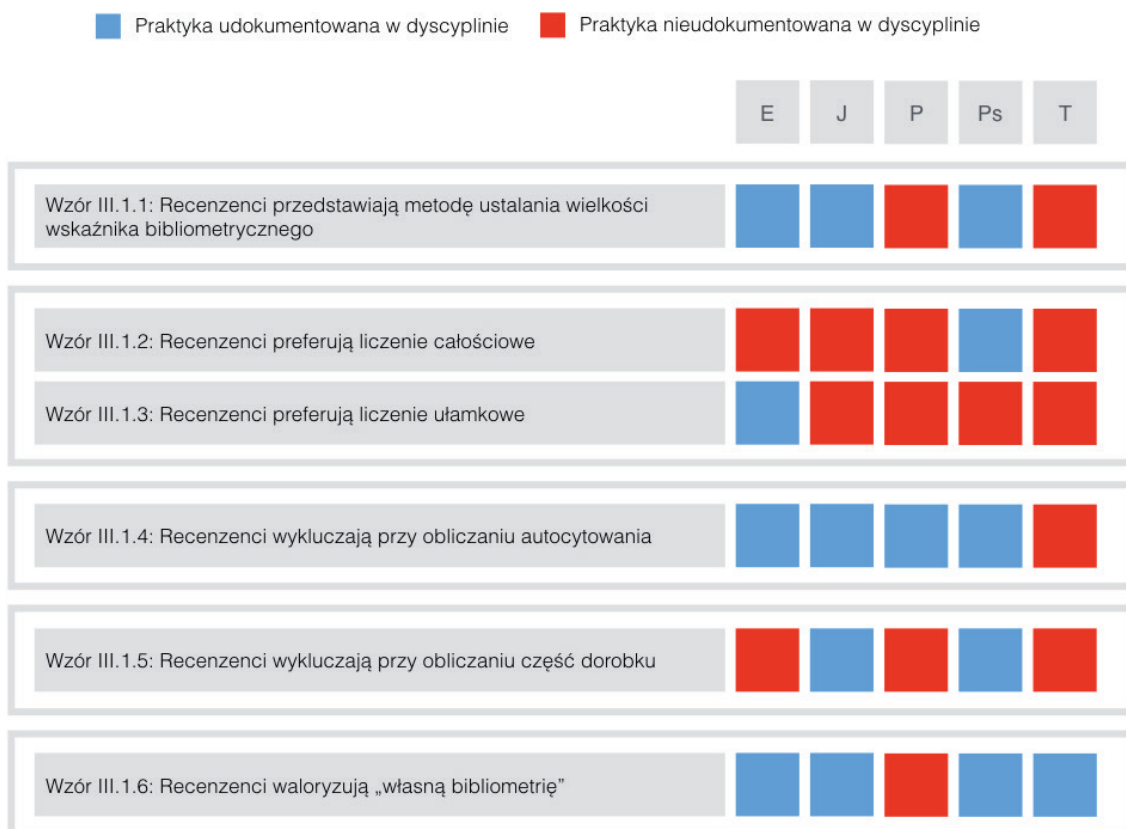
4.2. Obliczanie wartości wskaźników bibliometrycznych

Wątek III.1: Podejście do metody liczenia

Recenzenci prezentowali różne podejścia do sposobu obliczania wartości wskaźników bibliometrycznych. O zastosowanej niekiedy informowali wprost, ale znacznie częściej użytą metodę trzeba było rekonstruować na podstawie przedstawionych w recenzji wyników. Skupiając się na metodach liczenia, wyłoniłam następujące wzory praktyk:

- *Wzór III.1.1: Recenzenci przedstawiają metodę ustalania wielkości wskaźnika bibliometrycznego;*
- *Wzór III.1.2: Recenzenci preferują liczenie całościowe;*
- *Wzór III.1.3: Recenzenci preferują liczenie ułamkowe;*
- *Wzór III.1.4: Recenzenci wykluczają przy obliczaniu autocytowania;*
- *Wzór III.1.5: Recenzenci wykluczają przy obliczaniu część dorobku;*
- *Wzór III.1.6: Recenzenci waloryzują „własną bibliometrię”.*

Wzory te w większości mogły występować równolegle. Wyjątek stanowią wzory III.1.2 i III.1.3, które są wobec siebie opozycyjne. Recenzenci albo posługiwali się liczeniem całościowym, albo ułamkowym. Rysunek 81 pokazuje, w których dyscyplinach udokumentowane były wymienione praktyki.

Rysunek 81. Praktyka recenzencka, ukazująca *Podejście do metody liczenia* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 81, podawanie informacji o metodzie ustalania wielkości wskaźnika było obecne tylko w trzech dyscyplinach: psychologii, ekonomii i językoznawstwie. Takiej praktyki nie odnotowałam w prawie i teologii. Preferencja do liczenia całościowego obecna była tylko w psychologii, natomiast do liczenia ułamkowego tylko w ekonomii. W innych dyscyplinach żaden recenzent nie wyraził wprost swojego podejścia do metody obliczania wartości wskaźnika. O wykluczaniu autocytowań przy obliczaniu wartości wskaźnika recenzenci informowali niemal we wszystkich dyscyplinach. Wyjątek stanowi teologia, w której brak takiej praktyki może wynikać z braku obecności metod bibliometrycznych w ogólności. Natomiast praktyka wykluczania części dorobku została zidentyfikowana w recenzjach z językoznawstwa i psychologii. Waloryzacja „własnej bibliometrii” obecna była wprawdzie pojedynczych postępowaniach, ale niemal we wszystkich dyscyplinach. Wyjątek stanowiło prawo, w której to dyscyplinie nie odnotowałam ani jednej recenzji potwierdzającej takiej praktyki.

Wzór III.1.1: Recenzenci przedstawiają metodę ustalania wielkości wskaźnika bibliometrycznego

Jak już wspomniałam, recenzenci mogli informować o metodzie obliczeń, poprzez dostarczanie prostej definicji wskaźnika lub dookreślenie, jaka opcja wyszukiwania danych (o cytowaniach) była wykorzystywana. Zdarzało się to jednak niezmiernie rzadko. Sposób działania obrazują następujące fragmenty:

[...] pokazuje to zarówno cytowanie publikacji według bazy Web of Science (WoS) – Cited Reference Search – 6 oraz Indeks Hirscha według bazy WoS – 1 [...] (J6_rec3).

Indeks Hirscha według bazy Web of Science wynosi 1, co oznacza, że jedna z prac była cytowana przynajmniej jeden raz (w tym przypadku – 10 razy) (PS3_rec2).

Pierwszy przykład pokazuje, że recenzent ma świadomość, że liczbę cytowań można obliczyć w Web of Science na dwa sposoby, w oparciu o podstawowe wyszukiwanie lub za pomocą opcji *Cited Reference Search*. Dookreślenie tej informacji może pomóc w zrozumieniu wyniku. Jeżeli habilitant nie posiada żadnych publikacji indeksowanych w WoS, to dookreślenie, że dane o cytowaniach były ustalane na podstawie *Cited Reference Search*, może potwierdzić poprawność obliczeń i pokazać, że cytowania odnoszą się nie tylko do publikacji indeksowanych w bazie WoS, ale także do publikacji w tej bazie nieindeksowanych. Jeżeli chodzi o drugi przykład, to pokazuje on sposób wyrażenia prostej definicji Indeksu Hirscha. Dostarczenie takiej definicji, z pewnością, czyni wynik oceny bardziej klarownym, a samą recenzję (lub jej fragment) zrozumiałą dla osób, które nie mają odpowiedniej wiedzy na temat metod bibliometrycznych.

Wzór III.1.2: Recenzenci preferują liczenia całościowe

Liczenie całościowe polega na przyznaniu pełnej puli punktów, cytowań czy innych jednostek pomiaru, każdemu autorowi pracy wieloautorskiej. Przy obliczaniu wartości wskaźnika nie uwzględnia się więc (procentowego) wkładu habilitanta. Pełną wartość otrzyma każdy autor. Oznacza to, że w dwóch postępowaniach habilitacyjnych, dwóch habilitantów może uzyskać pełną pulę jednostek (np. cytowań) za tę samą pracę wieloautorską. Eksplicytnie wyrażane poparcie dla liczenia całościowego zidentyfikowałam tylko w jednej recenzji:

Jego prace publikowane były we współpracy z wieloma innymi specjalistami, reprezentującymi nie tylko psychologię, ale także medycynę. Pojawia się pytanie, czy wobec tego należałoby bawić się w księgowego i przeliczać wartości IF

i indeksu H stosownie do wkładu Habilitanta. Postępowanie takie nie ma specjalnego sensu, gdyż jak wskazywałem wcześniej prace napisane przez wielu Autorów tworzą pewną wartość dodaną, która zapewne nie ujawniłaby się wtedy, kiedy każdy z nich napisałby krótki raport empiryczny prezentujący wybrany wycinek przeprowadzonych przez siebie badań (PS18_rec1).

Zdecydowałam się wyodrębnić ten wzór praktyki na podstawie jednej recenzji, gdyż stanowi ona punkt wyjścia do szerszego spojrzenia na problem sposobu liczenia wartości wskaźników. W prezentowanym przypadku recenzent wprost odrzuca sensowność dzielenia wartości wskaźników przy pracach wieloautorskich. Wyraża tym samym świadomość w wyborze określonego sposobu liczenia. W wielu innych recenzjach prawdopodobnie również przyjmowana była, choć niewyrażana wprost, zasada liczenia całościowego.

Wzór III.1.3: Recenzenci preferują liczenie ułamkowe

Opozycyjne względem liczenia całościowego jest liczenie ułamkowe. Polega ono na zmniejszaniu wartości wskaźnika bibliometrycznego w przypadku prac wieloautorskich. Liczba przyznanych punktów, cytowań czy innych jednostek może zależeć od liczby autorów (jednostki będą dzielone przez tę liczbę) lub od procentowego wkładu każdego z nich (jednostki będą mnożone przez wartość procentową). Stosowanie metody liczenia ułamkowego prezentują przykłady:

[...] 9 publikacji naukowych [...] o łącznej wartości IF 19,522 i według MNiSW łącznej liczbie punktów 237, co w przeliczeniu na udział procentowy w opracowaniu tych artykułów [habilitanta – E. R.] (według oceny własnej Autora) oznacza IF 10,194 i 124,6 punktu (E8_rec1)

[...] łączna liczba punktów MNiSW za publikacje w okresie po uzyskaniu stopnia doktora = 188, a po korekcie uwzględniającej współautorstwo – 176,5 (E12_rec3).

Pierwszy przypadek pokazuje sposób liczenia uwzględniający procentowy wkład, natomiast drugi nie dookreśla, czy podstawą zmniejszenia wartości wskaźnika jest wkład procentowy czy liczba autorów publikacji, w których partycypował habilitant. Te przypadki pozwalają na stwierdzenie, że niektórzy recenzenci uznają wieloautorstwo jako podstawę obniżania uznania autora wyrażanego wartością wskaźnika. Może to być uzasadnione działanie, jeżeli cały dorobek świadczy o niewielkim wkładzie twórczym autora, z drugiej zaś strony – może nie doceniać osób, których wkład twórczy był znaczący, a przedmiot badań wymagał pracy grupowej.

Wzór III.1.4: Recenzenci wykluczają przy obliczaniu autocytowania

O wykluczaniu autocytowań świadczyło umieszczenie odpowiedniej informacji (np. „bez autocytowań”). Informacja o nieuwzględnianiu cytowań najczęściej pojawiała się w recenzjach z psychologii i ekonomii. Recenzenci przeważnie po prostu umieszczali informacje o wykluczeniu autocytowań przy wartości wskaźnika:

W bazie Scopus [...] odnalazłem 88 publikacji z lat 1979-2015, które były cytowane ponad 2400 razy (bez autocytowań), a indeks h wyniósł 27 (PS12_rec1).

Jeden z recenzentów poświęcił autocytowaniom więcej uwagi. Zasugerował, że duża liczba autocytowań jest naganna i może świadczyć wręcz o manipulowaniu wskaźnikiem bibliometrycznym:

Na wskazanych przez Kandydata 6 prac [...], występuje współczynnik 13 cytowań z czego (co stwierdzam z ogromnym smutkiem) jest 9 autocytowań autora lub współautora i tylko 4 „rzeczywiste” cytowania mówiące o zainteresowaniu wynikami badań w świecie [...]. Na zakończenie tej „przykrej” analizy dotyczącej indeksu cytowań i wynikającego z niego h-indeksu polecam wszystkim czytającym tę recenzję, artykuł Christopha Bartnecka i Servaasa Kokkelmansa: „Detecting h-index manipulation through self-citation analysis” zamieszczony w czasopiśmie „Scientometrics” 2011, 87(1): 85-98 (E14_rec3).

Wykluczanie autocytowań obecne było w stosunkowo niewielkiej liczbie recenzji. Może to być związane z tym, że w kryteriach oceny brakuje precyzyjnej informacji, czy liczba cytowań powinna być ustalana na podstawie wszystkich cytowań, czy też z wykluczeniem autocytowań.

Wzór III.1.5: Recenzenci wykluczają przy obliczaniu część dorobku

W kilku recenzjach z obliczeń zostały wykluczone publikacje o określonych cechach, co było wyrażane w następujący sposób:

Publikacje Habilitanta cytowane były Web of Science, Scopus i Google Scholar. Ogólna liczba cytowań prac Habilitanta, z wyłączeniem tomów pod redakcją, wynosi 29 (J5_rec2).

Analiza bibliometryczna przeprowadzona [...] przy pomocy Publish or Perish dała indeks H na poziomie 41 oraz ogólną liczbę cytowań 5569. Przy ograniczeniu wyszukiwania do okresu podoktorskiego oraz do publikacji, w których [habilitant – E. R.] jest jedynym lub pierwszym autorem indeks H wyniósł 29, a liczba cytowań 2579 (PS12_rec2).

Wykluczanie dotyczyło w szczególności tzw. dorobku przeddoktorskiego lub doktorskiego, do którego zaliczana była książka, stanowiąca zmienioną wersję rozprawy doktorskiej. Stosowanie takiej strategii – tj. obliczanie wskaźników wyłącznie na podstawie dorobku podoktorskiego – można uzasadnić tym, że w art. 16 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.) mowa jest o „osiągnięcia[ch] naukow[ych] lub artystyczn[ych], uzyskan[ych] po otrzymaniu stopnia doktora”. Trudno jednak obronić – z punktu widzenia bibliometrii – zasadność wykluczania publikacji naukowych, w których habilitant nie był pierwszym autorem lub w których pełnił rolę redaktora.

Wzór III.1.6: Recenzenci waloryzują „własną bibliometrię”

Recenzenci sugerowali szczególny sposób postępowania z danymi bibliometrycznymi. Prezentowany przypadek pokazuje, jak recenzent poucza habilitanta o niewłaściwym sposobie liczenia punktów:

Autor nie policzył, choć moim zdaniem bezwzględnie powinien, sumy punktów przypadających wyłącznie na Niego. Na podstawie informacji o Jego wkładzie w każdą publikację wyliczyłem, że suma punktów za osobisty wkład Habilitanta wynosi 174,8 (publikacje i redakcja) [...]” (E19_rec2).

Jak pokazuje przytoczony przykład, recenzent wykonuje pewne operacje matematyczne na punktach. Co więcej wyraża przekonanie, że liczenie ułamkowe punktów to metoda, którą habilitant powinien znać i którą powinien stosować. Tymczasem punkty nie są wskaźnikiem oceny w postępowaniach habilitacyjnych, ale w ewaluacji jednostek naukowych. Co więcej, nie istnieją żadne skodyfikowane lub opisane w literaturze przedmiotu (na temat tego wskaźnika) metody dzielenia punktów, odnoszące się do oceny pojedynczej osoby (takie metody istnieją, ale dotyczą one oceny jednostek naukowych). Innym przykładem stosowania „własnej bibliometrii” jest łączenie cytowań, pochodzących z różnych źródeł informacji:

Po połączeniu wskaźników z ISI Web of Science i SCOPUS, tj. uzupełnieniu indeksu ze źródła podającego wyższą liczbę cytowań o brakujące cytaty wychwycone przez „konkurencję”, a następnie dodaniu odniesień do jego prac z jakichś powodów pomijanych zarówno przez Web of Science jak i SCOPUS, liczba cytowań tych prac wzrasta do ponad 100 (PS6_rec3).

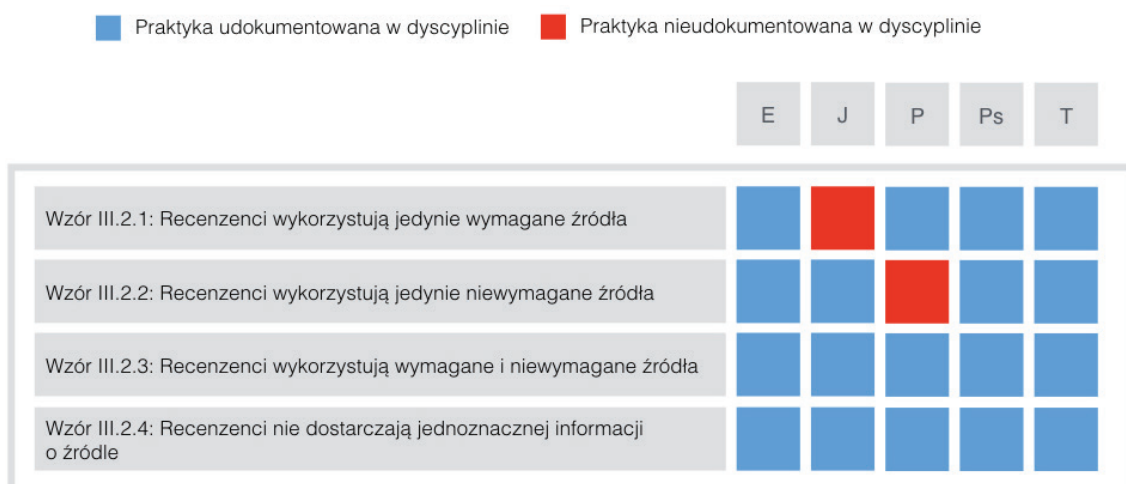
O rzetelności wskaźnika stanowi jego źródło. W odniesieniu do tego źródła jest on interpretowalny. Dlatego też działanie, polegające na stosowaniu własnych, niepodpartych żadnymi źródłami zewnętrznymi, metod bibliometrycznych (np. ręczne wyliczanie cytowań z prac doktorskich czy magisterskich) uznaję jako przejaw stosowania „własnej bibliometrii”.

Wątek III.2: Podejście do źródeł, będących podstawą obliczania wskaźników bibliometrycznych

Recenzenci w różnym sposób podchodzili do źródeł, na podstawie których obliczone były wartości podstawowych wskaźników bibliometrycznych: liczby cytowań i indeksu Hirscha. Najczęściej podawali źródło, tj. nazwę bazy wskazanej przez ustawodawcę (WoS) lub nazwę innej bazy bądź narzędzia bibliometrycznego (np. Google Scholar, Publish or Perish). Rzadziej nie podawali jasnej informacji o źródle. Analizując podejście do źródeł, wyłoniłam cztery wzory praktyk:

- *Wzór III.2.1: Recenzenci wykorzystują jedynie wymagane źródła;*
- *Wzór III.2.2: Recenzenci wykorzystują jedynie niewymagane źródła;*
- *Wzór III.2.3: Recenzenci wykorzystują wymagane i niewymagane źródła;*
- *Wzór III.2.4: Recenzenci nie dostarczają jednoznacznej informacji o źródle.*

Zidentyfikowane wzory pozwoliły mi podzielić wszystkie recenzje, w których pojawiła się informacja o wartości omawianych wskaźników bibliometrycznych, na cztery grupy. Rysunek 82 pokazuje, w których dyscyplinach obecne były zidentyfikowane praktyki.

Rysunek 82. Wyodrębnione praktyki recenzenckie, ukazujące *Podejście do źródeł będących podstawą obliczania wskaźników bibliometrycznych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 82, korzystanie zarówno z oficjalnych, jak i nieoficjalnych źródeł informacji oraz niedostarczanie klarownej informacji o źródle miało miejsce we wszystkich dyscyplinach. Korzystanie jedynie z oficjalnych źródeł przy ustalaniu liczby cytowań i indeksu Hirscha obecne było w ekonomii, prawie, psychologii, teologii i nie było obecne w językoznawstwie. Wykorzystanie nieoficjalnych źródeł informacji pojawiło się w ekonomii, językoznawstwie, psychologii i teologii. Ta praktyka nie została udokumentowana w recenzjach z zakresu prawa.

Wzór III.2.1: Recenzenci wykorzystują jedynie oficjalne źródła

Przyjmując perspektywę polityki naukowej, należałoby się spodziewać, że recenzenci korzystać będą przede wszystkim z oficjalnych źródeł. Analiza danych faktycznie ujawniła obecność takiej praktyki, nie było to jednak dominujące podejście do wykorzystanych źródeł informacji w obliczaniu wartości wskaźników bibliometrycznych. Z tą praktyką można było się przede wszystkim spotkać w psychologii. Sposób wyrażenia był często wzorowany w recenzjach na zapisie z §4 pkt 4 i 5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165): „liczb[a] cytowań publikacji według bazy Web of Science”, „indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science”. Potwierdzają to przykłady:

[...] indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science wynosi 5 (E8_rec2).

Sumaryczny impact factor i indeks Hirscha wynosi zero, podobnie jak liczba cytowań publikacji według Web of Science (P2_rec2).

Wybór oficjalnego źródła, czyli WoS, nie zależał wyłącznie od tego, czy habilitant posiadał jakiegokolwiek cytowania ustalone na jego podstawie. Recenzent podawał wartości pochodzące wyłącznie ze źródła oficjalnego, zarówno wtedy, gdy wartości wskaźników wynosiły zero, jak i gdy ich wartość była wyższa od zera.

Wzór III.2.2: Recenzenci wykorzystują jedynie nieoficjalne źródła

Wiele recenzji wskazywało na nieoficjalne źródła informacji, wykorzystywane przy ustalaniu wartości wskaźników. Dla osób realizujących tę praktykę podstawowym źródłem były przede wszystkim wyszukiwarka Google Scholar oraz Publish or Perish – nakładka do tej wyszukiwarki, umożliwiająca wykonywanie analiz bibliometrycznych:

Prace naukowe [habilitanta – E. R.] są też często cytowane: indeks cytowań w bazie Publish or Perish wynosi 3 (J16_rec2).

Do tej pory jego prace były cytowane 11 razy, co potwierdza portal Google Scholar (T4_rec2).

Zdarzały się również przypadki wykorzystywania innych źródeł informacji. W psychologii dotyczyło to bazy Scopus, natomiast w ekonomii bazy BazEkon.

Wzór III.2.3: Recenzenci wykorzystują wymagane i niewymagane źródła

Najczęściej udokumentowana w danych była praktyka łączenia obu typów źródeł, tj. źródeł wymaganych ze źródłami niewymaganymi. To podejście do źródeł najczęściej wybierali przedstawiciele ekonomii. Poprzez wykorzystanie obu typów źródeł recenzenci realizowali obowiązek ustawowy, odnosząc się do liczby cytowań i indeksu Hirscha obliczonych na podstawie WoS, a jednocześnie uzupełniali informację o oddziaływaniu autora, opartą na innym źródle:

Cytowalność prezentowanego dorobku zgodnie z bazą Web of Science wynosi 1 (indeks Hirscha wynosi 1,0), natomiast zgodnie z bazą Harzing's Publish or Perish oraz Google Scholar jest to 7 cytowań (zagranicznych) (E16_rec2).

Liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS): 19, według Publish or Perish: 169. Indeks Hirscha według bazy Web of Science (WoS): 3, według Publish or Perish: 6 (PS5_rec1).

Podanie wartości wskaźników, obliczonych według WoS, pozwalało, z pewnością, na ocenę recepcji dzieł kandydata, znajdujących się w obiegu międzynarodowym. Jednocześnie, jeżeli wartość tego wskaźnika wynosiła zero, to recenzent, raportując tę wartość, działał transparentnie i zgodnie z oczekiwaniami ustawodawcy (użycie właściwego kryterium oceny). Natomiast można przyjąć, że podanie wartości wskaźnika bibliometrycznego, obliczonego na podstawie innego źródła informacji, pozwalało na szersze zbadanie oddziaływania autora. W humanistyce i naukach społecznych użycie komplementarnych źródeł można wyjaśnić potrzebą przeanalizowania części dorobku, obejmującego monografie i rozdziały (te typy publikacji są niemal nieobecne w bazie WoS) oraz publikacje lokalne (opublikowane w języku polskim i/lub w polskich czasopismach).

Wzór III.2.4: Recenzenci nie dostarczają jednoznacznej informacji o źródle

Kilka recenzji pozwoliło mi na zidentyfikowanie jeszcze jednej praktyki podejścia do wykorzystania źródeł informacji. Była ona realizowana poprzez niejednoznaczne wskazanie źródła lub jego pominięcie w prezentacji wartości wskaźników bibliometrycznych:

Dotąd jednak wszystkie prace [habilitanta – E. R.] były cytowane w czasopismach zarejestrowanych w bazach danych w sumie tylko 15 razy (w tym co najmniej 3 autocytowania), co trochę rozczarowuje (PS2_rec3).

[...] jego publikacje są często cytowane – ponad 100 cytowań (T16_rec3).

Pierwszy przykład doskonale obrazuje, jak recenzent dostarcza niejednoznaczną informację o źródle. Wiadomo, że cytowania pochodzą z czasopism indeksowanych w bazach danych, ale nie wiadomo, o jakie bazy chodzi. Drugi przykład natomiast pokazuje sposób raportowania wskaźników z pominięciem jakiegokolwiek nawiązania do źródła informacji o cytowaniach. Pragnę podkreślić, że brak klarownej informacji o źródle odnosił się nie tylko do fragmentu recenzji, ale do całej jej zawartości. Uważna lektura recenzji nie pozwalała na zidentyfikowanie nazwy użytego narzędzia bibliometrycznego.

4.3. Interpretacja w metodach bibliometrycznych

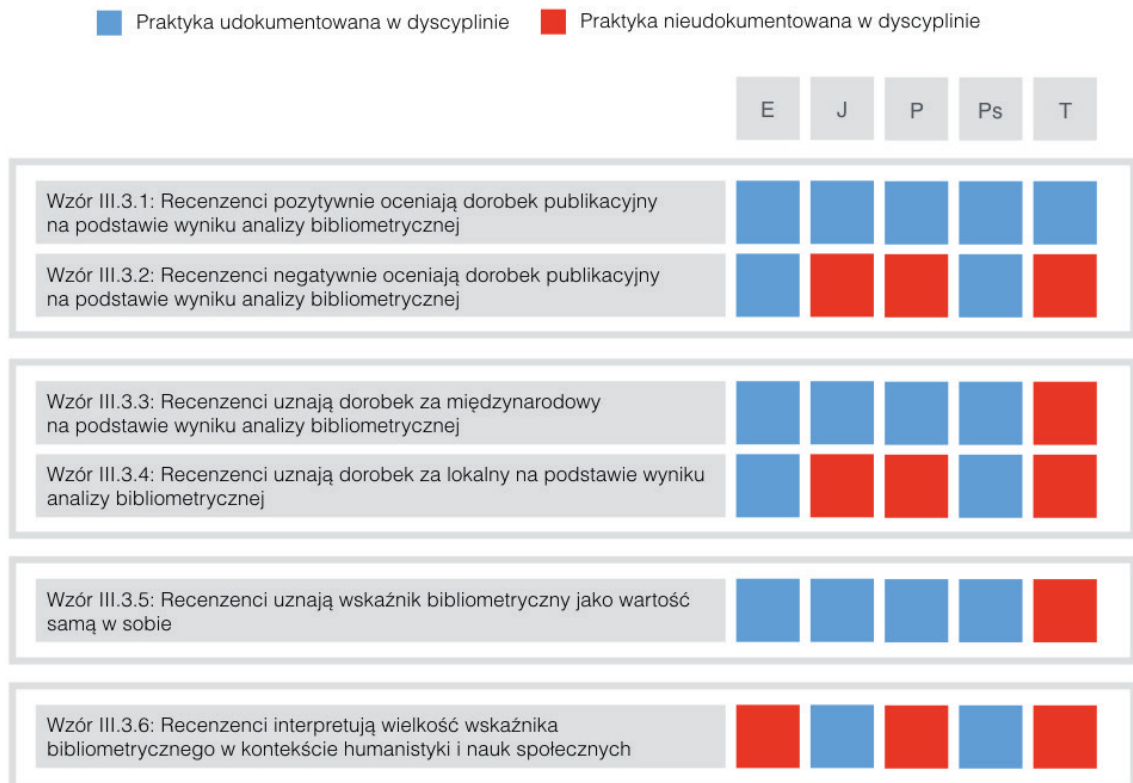
Wątek III.3: Użycie bibliometrii do oceny dorobku publikacyjnego

Wyniki analiz bibliometrycznych stanowiły dla recenzentów podstawę do orzekania o wartości dorobku i jego zasięgu. Tym samym, dokonywali interpretacji wartości wskaźnika lub też traktowali jako wartość samą obecność wskaźnika. Podany wynik niekiedy interpretowali w kontekście możliwości i oczekiwań właściwych dla nauk humanistycznych i społecznych. Na podstawie analizy danych wyłoniłam sześć wzorów praktyk, korespondujących z omówionym zagadnieniem:

- *Wzór III.3.1: Recenzenci pozytywnie oceniają dorobek publikacyjny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej;*
- *Wzór III.3.2: Recenzenci negatywnie oceniają dorobek publikacyjny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej;*
- *Wzór III.3.3: Recenzenci uznają dorobek za międzynarodowy na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej;*
- *Wzór III.3.4: Recenzenci uznają dorobek za lokalny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej;*

- *Wzór III.3.5: Recenzenci uznają wskaźnik bibliometryczny jako wartość samą w sobie;*
- *Wzór III.3.6: Recenzenci interpretują wielkość wskaźnika bibliometrycznego w kontekście humanistyki i nauk społecznych.*

Rysunek 83 pokazuje, w których dyscyplinach występowały wskazane wzory.

Rysunek 83. Wyodrębnione praktyki recenzenckie, ukazujące *Użycie bibliometrii do oceny dorobku publikacyjnego* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 83, wykorzystanie bibliometrii do oceny wysokiej jakości publikacji udokumentowane było we wszystkich dyscyplinach, natomiast do oceny niskiej jakości publikacji – wyłącznie w psychologii i ekonomii. Z kolei, wykorzystanie takich metod do oceny międzynarodowego zasięgu publikacji obecne było prawie we wszystkich dyscyplinach oprócz teologii, a do oceny lokalnego zasięgu – tylko w ekonomii i psychologii. Praktyka uznawania wskaźnika bibliometrycznego jako wartości samej w sobie obecna była w niemal wszystkich dyscyplinach za wyjątkiem teologii. Natomiast interpretacja wartości wskaźnika w kontekście humanistyki i nauk społecznych to praktyka, którą odnotowałam tylko w psychologii i językoznawstwie.

Wzór III.3.1: Recenzenci pozytywnie oceniają dorobek publikacyjny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej

W recenzjach metody bibliometryczne były używane do pokazania, że dorobek ma wysoką jakość. Takie działanie było, przede wszystkim, domeną przedstawicieli psychologii. W innych dyscyplinach argumentacja pozytywnej oceny przy pomocy bibliometrii była rzadkością. Najczęściej recenzenci potwierdzali zasadność wyniku oceny, podając wysokość wskaźnika bibliometrycznego:

O jakości publikacji [...] świadczy bardzo wysoki sumaryczny Impact Factor Jego publikacji [...] wynoszący ponad 30 (E8_rec3).

Publikacje [habilitanta – E. R.] prezentują zawsze dobry, a często wręcz wysoki poziom merytoryczny. Formalnym tego dowodem jest fakt na ogół aprobującego cytowania [habilitanta – E. R.] w opracowaniach naukowych o najpoważniejszym charakterze (P2_rec3).

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy recenzenci w ten sposób zastępowali ocenę jakościową publikacji oceną ilościową czy raczej stosowali metody bibliometryczne jako uzupełnienie – dodatkowy dowód na słuszność wyniku oceny merytorycznej.

Wzór III.3.2: Recenzenci negatywnie oceniają dorobek publikacyjny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej

Recenzenci znacznie rzadziej stosowali metody bibliometryczne do uzasadnienia negatywnej oceny jakości dorobku. W każdym razie, tutaj również dominowali psychologowie. Przedstawiam fragmenty, prezentujące tę praktykę:

Jednakże rezultaty badań nie są na tyle oryginalne i znaczące by już znajdowały w środowisku naukowym zauważalny rezonans, czego wyrazem jest skromna liczba cytowań (E7_rec2).

Według Web of Science liczba cytowań publikacji [habilitanta – E. R.] wynosi 1. Jest to wskaźnik świadczący o niskiej rozpoznawalności Habilitanta i braku szerszego uznania dla jakości i rzetelności jego pracy badawczej przez innych badaczy publikujących w czasopiśmie znajdujących się w bazie JCR (PS15_rec3).

Recenzenci posługiwali się wskaźnikami w różny sposób, podając wartość lub oceniając, czy wartość ta jest zgodna z oczekiwaniami. Unikali kategoriicznych sformułowań o niskiej jakości. Raczej zwracali uwagę na cechy powiązane z jakością, takie jak oryginalność czy rzetelność publikacji.

Wzór III.3.3: Recenzenci uznają dorobek za międzynarodowy na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej

Międzynarodowość dorobku miały potwierdzać, przede wszystkim, cytowania, co pokazują przykłady:

Z kolei przeglądarka Google Scholar wykazuje 7 cytowań zagranicznych prac Habilitanta. Jeżeli dodatkowo uwzględnić fakt, że prawie 10 prac Kandydata ukazało się w języku angielskim można spokojnie stwierdzić, że dorobek [habilitanta – E. R.] posiada w znacznej części wymiar międzynarodowy (E16_rec1).

O tym, że prace Habilitantki są również znane w Polsce i poza granicami naszego kraju przekonuje również dołączony do wniosku obszerny indeks cytowań oraz ocena punktowa jej osiągnięć (J17_rec2).

Recenzenci wskazywali na pochodzenie cytowań lub ich pokaźną liczbę. Tym samym, uzasadniali swoją ocenę międzynarodowości dorobku publikacyjnego. Zatem zasięg międzynarodowy wiązany był przez recenzentów, przede wszystkim, z recepcją publikacji za granicą. Jak pokazuje pierwszy przykład, opisywana praktyka polegała niekiedy na akcentowaniu innych cech świadczących o międzynarodowości, takich jak międzynarodowy prestiż czasopisma czy język publikacji.

Wzór III.3.4: Recenzenci uznają dorobek za lokalny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej

Jedynie w dwóch recenzjach udokumentowana była opozycyjna praktyka wykorzystania wskaźników bibliometrycznych do pokazania lokalnego charakteru dorobku:

Lokalny charakter działalności publikacyjnej Habilitantki syntetycznie charakteryzują: Impact Factor 0,98 [...], wskaźnik Hirscha według Google Scholar na poziomie 2 (liczba cytowań 13), brak cytowań w Web of Science (E13_rec1).

Słabością cyklu jednotematycznego jest również fakt, iż prace te zasadniczo nie są cytowane w literaturze przedmiotu publikowanej na świecie [...] (PS3_rec3).

Pierwszy z recenzentów przedstawił jako dowód na lokalność dorobku niską wartość sumarycznego impact factora. Natomiast drugi zwrócił uwagę na brak cytowań w literaturze zagranicznej. Te dwa przypadki pokazują, że metody bibliometryczne mogą wspierać uzasadnianie lokalności dorobku.

Wzór III.3.5: Recenzenci uznają wskaźnik bibliometryczny jako wartość samą w sobie
Recenzenci oceniali dorobek naukowy na podstawie obecności wskaźników bibliometrycznych. Jednakże nie była to zbyt częsta praktyka. Obecność wskaźnika oznaczała, że jego wartość jest wyższa od 0 lub też jest zadowalająca (z punktu widzenia oceniającego). Pokazują to przykłady:

Zarówno zawartość merytoryczna publikacji [...], jak i ich dostrzeżenie przez innych badaczy wyrażone cytowaniami oraz impact factorem i indeksem Hirscha uzasadniają stwierdzenie, że dorobek naukowy spełnia wymogi ustawowe związane z ubieganiem się o stopień doktora habilitowanego (E15_rec3).

Niektóre z tych prac osiągnęły tzw. Impact Factor, co oznacza, że wywarły wpływ na zagraniczną doktrynę prawa (P8_rec1).

Wartość numeryczna albo nie miała znaczenia, albo jej znaczenie nie było wyrażane przez recenzentów.

Wzór III.3.6: Recenzenci interpretują wielkość wskaźnika bibliometrycznego w kontekście humanistyki i nauk społecznych

Interpretując wartość wskaźnika, recenzenci niekiedy odwoływali się do poziomu, jaki uzyskują wskaźniki bibliometryczne w danym obszarze nauki. Pokazują to fragmenty:

Indeks cytowań dla [...] wskazuje na 183 cytowania [...], indeks Hirscha $h=7$, a zatem bardzo znaczący w ramach nauk humanistycznych (J20_rec2).

[...] tak wysoki Indeks Hirscha wśród niesamodzielných pracowników naukowych w naukach społecznych to w Polsce zdecydowana rzadkość (PS9_rec1).

W ten sposób, recenzenci wyjaśniali, że ocena poziomu wskaźnika, osiągniętego przez habilitanta, odnosi się do tych wielkości, jakie są oczekiwane lub z jakimi można się spotkać w humanistyce i naukach społecznych.

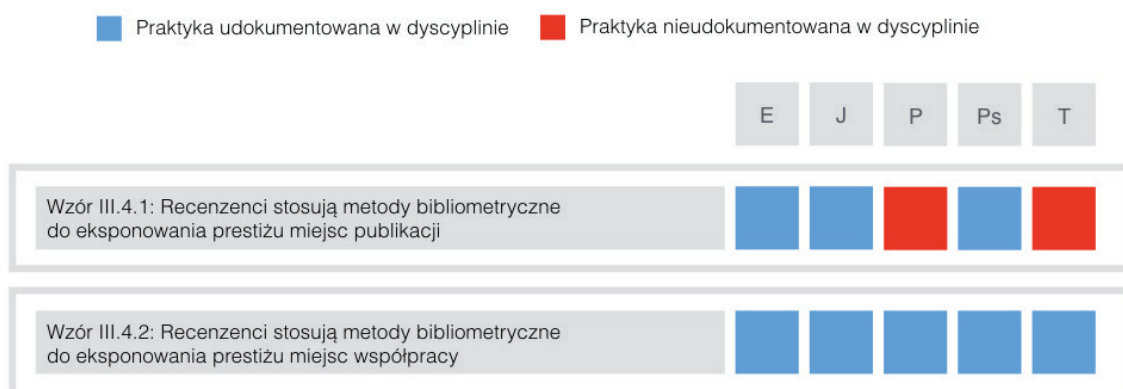
Wątek III.4: Przyjmowanie zasady dziedziczenia prestiżu

Wartość czasopisma jako miejsca publikacji lub miejsca do współpracy można pokazać za pomocą metod bibliometrycznych. Potwierdzają to następujące praktyki, zrekonstruowane w oparciu o analizę recenzji:

- *Wzór III.4.1: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc publikacji;*
- *Wzór III.4.2: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc współpracy.*

Praktyki te mogły występować równocześnie. Co oznacza, że niektórzy recenzenci orzekali o jakości czasopisma, używając metod bibliometrycznych zarówno przy informacji o publikacjach, jak i przy informacji o współpracy habilitanta. Rysunek 84 pokazuje dyscypliny, w których udokumentowane były poszczególne wzory praktyk.

Rysunek 84. Wyodrębnione praktyki recenzenckie, ukazujące *Przyjmowanie zasady dziedziczenia prestiżu* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 84, metody bibliometryczne były używane do eksponowania prestiżu czasopism, z którymi współpracował habilitant we wszystkich dyscyplinach. Praktyka eksponowania za ich pomocą tych metod prestiżu czasopism jako miejsc publikacji pojawiła się już tylko w ekonomii, językoznawstwie i psychologii.

Wzór III.4.1: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc publikacji

Recenzenci, przyjmujący zasadę dziedziczenia prestiżu, dokonywali oceny publikacji habilitanta poprzez ocenę miejsca jego publikacji. O pozytywnym rezultacie takiej oceny świadczyło wyrażone wprost uznanie dla jakości czasopisma, które poparte było podaniem wartości wskaźnika bibliometrycznego lub listy czasopism, na której czasopismo jest indeksowane. Ta praktyka nie była zbyt częsta w żadnej dyscyplinie, w której się pojawiła. Sposób działania recenzentów obrazują przytoczone fragmenty:

O jakości tej można się przekonać już w chwili oceny ich wagi, a także struktury miejsc publikacji. Należy przede wszystkim podkreślić, że sumaryczny impact factor publikacji kandydata wynosi 5,192 (E16_rec1).

[...] to teksty opublikowane w bardzo dobrych czasopismach, z których cztery znajdują się na liście JCR, a trzy mają Impact Factor powyżej 2 (PS2_rec1).

Opisany wzorzec praktyki odnosi się do działań, w których uznanie dla czasopisma wyrażane było eksplicytnie. Można jednak założyć, że zasada dziedziczenia prestiżu jest wpisana w kryteria oceny (artykuły ocenia się pod względem miejsc publikacji), a te z kolei wyznaczają sposób działania i oceniania. Przedstawione przykłady potwierdzają, że uznawanie jakości artykułów na podstawie oceny miejsca publikacji ma miejsce i że do tego celu wykorzystywane mogą być metody bibliometryczne.

Wzór III.4.2: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc współpracy

Recenzenci stosują niekiedy zasadę dziedziczenia prestiżu nie tylko do oceny publikacji habilitanta, ale również oceny jego innych aktywności, przede wszystkim – współpracy z czasopismami. Jakość czasopism przekłada się na rangę pełnionej w czasopiśmie roli – głównie recenzenta, redaktora lub sekretarza. Tę jakość potwierdza informacja o indeksowaniu czasopisma na określonej liście lub wartość wskaźnika bibliometrycznego:

Należy podkreślić, że [habilitant – E. R.] jest recenzentem artykułów składanych do redakcji czasopism [tytuł czasopisma – E. R.] (oba znajdują się na liście filadelfijskiej) (J3_rec1).

Od początku jego istnienia [...] pełni funkcję sekretarza naukowego tego kwartalnika, który według listy czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego posiada aktualnie 6 punktów (P6_rec2).

Stosowanie metod bibliometrycznych przy prezentowaniu czasopisma, z którym współpracuje habilitant, nie jest wymagane. Kryteria oceny mówią o „udzia[le] w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism”, ale nie wspominają, czy chodzi o czasopisma z określonej listy. Obecność tej praktyki pokazuje, że zasada dziedziczenia prestiżu jest uznawana i transmitowana do innych elementów oceny (niż ocena publikacji).

4.4. Raportowanie wskaźników/wartości wskaźników bibliometrycznych

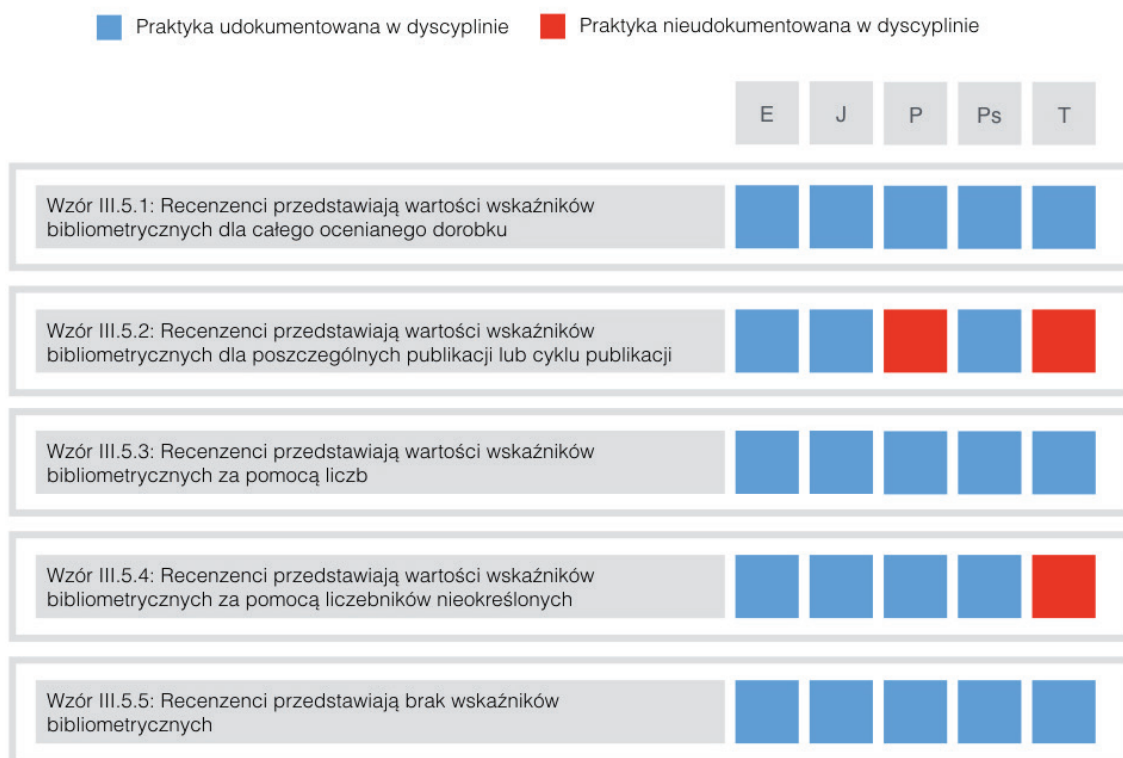
Wątek III.5: Podejście do przedstawiania wartości wskaźników bibliometrycznych

Wartości wskaźników były prezentowane w różnych sposób w recenzjach. Zauważyłam, że podstawą obliczeń mogą być różne zbiory: wszystkie oceniane publikacje, ich podzbiór lub pojedyncze publikacje. Sama wartość prezentowana była również odmiennie. Recenzenci

posługiwali się liczbami, liczebnikami nieokreślonymi lub też zwracali uwagę na brak wartości wskaźnika. Na podstawie analizy recenzji wyróżniłam następujące wzory praktyk:

- *Wzór III.5.1: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych dla całego ocenianego dorobku;*
- *Wzór III.5.2: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych dla poszczególnych publikacji lub cyklu publikacji;*
- *Wzór III.5.3: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczb;*
- *Wzór III.5.4: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczebników nieokreślonych;*
- *Wzór III.5.5: Recenzenci przedstawiają brak wskaźników bibliometrycznych.*

Wymienione wzory mogły współwystępować. Spotykałam więc recenzje, w których wartość indeksu Hirscha podana była w postaci liczby, natomiast o liczbie cytowań wiadomo były tylko, że jest „wysoka”. Zaobserwowałam również, że niektórzy recenzenci podawali wartość wskaźników (np. liczbę cytowań) zarówno dla całego ocenianego zbioru publikacji, jak i dla poszczególnych prac. Rysunek 85 pokazuje, w których dyscyplinach obecne były wymienione wzory praktyk.

Rysunek 85. Praktyki recenzenckie, ukazujące *Podjęcie do przedstawiania wartości wskaźników bibliometrycznych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak widać na Rysunku 85, przedstawianie wartości wskaźników, odnoszących się do całego zbioru ocenianych publikacji, było udokumentowane we wszystkich dyscyplinach. Natomiast przedstawianie wartości wskaźników, odnoszących się do poszczególnych publikacji lub cyklu publikacji, udokumentowane było tylko w psychologii, ekonomii i językoznawstwie. Przedstawianie wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczb było dominującą praktyką we wszystkich dyscyplinach. Aczkolwiek praktyka ta była najczęściej obecna w psychologii i ekonomii. Używanie liczebników nieokreślonych do prezentacji wielkości wskaźników występowało w językoznawstwie, ekonomii, psychologii i prawie. We wszystkich dyscyplinach odnotowałam praktykę pomijania wartości wskaźnika i w jej miejsce informowanie o „braku wskaźnika”.

Wzór III.5.1: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych dla całego ocenianego dorobku publikacyjnego

Prezentowanie wartości wskaźników, odnoszących się do całego zbioru ocenianych publikacji, było najczęstszą zidentyfikowaną praktyką wykorzystania metod bibliometrycznych. Wartości te prezentowała większość przedstawicieli psychologii oraz co drugi przedstawiciel ekonomii. Rzadziej praktykę tę można było zaobserwować w innych dyscyplinach. Realizacja praktyki polegała na podaniu w recenzji informacji o wartości wskaźnika bibliometrycznego, odnoszącej się do całego ocenianego dorobku. Prezentują to dwa wybrane przypadki:

Publikacje [...] nie doczekały się jak dotąd zbyt wielu cytowań [...] najwyżej – tj. 6 razy – cytowany był artykuł [opis bibliograficzny – E. R.] (PS19_rec1).

Liczba cytowań w oparciu o Bazę Scholar Google – 11 razy (T4_rec1).

Recenzenci podają wartość wskaźnika dla całego dorobku, co jest albo wyrażone wprost lub nie jest wyrażone wprost, ale pozostaje w domyśle, gdyż przy wartości wskaźnika nie ma podanej informacji o tym, do jakiego zbioru publikacji się on odnosi. Popularność tej praktyki, z pewnością, wiązała się z oficjalnymi kryteriami oceny osiągnięć naukowych, które przewidują, że habilitant posłuży się wartościami wskaźników ustalonymi dla całego dorobku (np. liczbą cytowań wszystkich ocenianych publikacji).

Wzór III.5.2: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych dla poszczególnych publikacji lub cyklu publikacji

Prezentowanie wartości wskaźników dla poszczególnych publikacji lub cyklu publikacji było znacznie rzadsze i występowało, jak już wspomniałam, tylko w ekonomii, językoznawstwie i psychologii. Sposób prezentacji był zwykle następujący:

[opis bibliograficzny artykułu – E. R.], 15 pkt., IF: 0,224, IF 5-letni: 0,380, PP;
WoS: udział 50% (E12_rec2).

[...] prace z cyklu jednotematycznych publikacji były cytowane w Web of Science 2 razy (PS3_rec3).

Najczęściej podawane były wartości różnych wskaźników, charakteryzujących daną publikację. Rzadziej recenzenci skupiali się na jednym wskaźniku.

Wzór III.5.3: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczb

Recenzenci, informując o wielkości wskaźnika, najczęściej używali wartości numerycznej:

Podany w Autoreferacie Indeks Hirscha bazy Web of Science: 1, natomiast liczba cytowań według tej bazy: 4 (E15_rec2).

[...] to, co może pozytywnie dziwić, jego publikacje są często cytowane – ponad 100 cytowań (T16_rec3).

Jak pokazują przykłady, liczba mogła precyzyjnie określać, ile cytowań otrzymały publikacje habilitanta lub też wskazywać na rząd wielkości. Ten sposób prezentacji wskaźnika był najbardziej precyzyjny.

Wzór III.5.4: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczebników nieokreślonych

Zdarzało się jednak, aczkolwiek w nielicznych przypadkach, że recenzenci sięgali po liczebniki nieokreślone, takie jak np. „wiele”, „mało”. Sposób wyrażenia za ich pomocą wielkości wskaźników prezentują poniższe przykłady:

Habilitant uzyskał [...] wiele cytowań (E4_rec3).

Publikacja ta jest wielokrotnie cytowana (P13_rec3).

Ten sposób prezentacji wartości wskaźnika był mało precyzyjny a tym samym nietransparentny. Jednakże, posługując się liczebnikami nieokreślonymi, recenzenci

dokonywali pewnej interpretacji. Sformułowanie, że cytowań jest „wiele” odczytuję jako dowód na pozytywną ocenę wartości wskaźnika.

Wzór III.5.5: Recenzenci przedstawiają brak wskaźników bibliometrycznych

Jeszcze inną praktyką było pomijanie wartości przy nazwie wskaźnika. Recenzenci informowali o braku danych lub też o braku wskaźnika:

Sumaryczny impact faktor publikacji naukowych według listy JCR – brak danych (PS13_rec3).

Brak takich opracowań [w czasopismach umieszczonych w Web of Science – E. R.] nie pozwala na określenie, ani liczby cytowań, ani indeksu Hirscha według bazy Web of Science, a także sumarycznego impact factor (T11_rec3).

Takie działanie mogło być interpretowane na kilka sposobów. Po pierwsze, mogło ono stanowić dowód na to, że wartość wskaźników bibliometrycznych jest równa zero. Po drugie, mogło sugerować, że dokumentacja dostarczona przez habilitanta nie zawierała odpowiednich danych, a recenzent nie podjął się sam ustalenia wartości wskaźników. Po trzecie, określony wskaźnik mógł być uznawany za mało przydatny do oceny osiągnięć naukowych w dyscyplinie i dlatego niezamieszczony w recenzji. Samo zaś przywołanie wskaźnika było sposobem na realizację obowiązku posługiwania się wskazanymi przez ustawodawcę kryteriami oceny. Jednoznaczna interpretacja nie jest jednak możliwa na podstawie tylko oglądu danych.

Wątek III.6: Podejście do list czasopism jako źródeł informacji o publikacjach habilitanta

Recenzenci prezentowali publikacje habilitanta, które ukazały się w czasopismach indeksowanych na różnych listach. Można było wyodrębnić dwa typy list. Pierwszy typ odnosił się do czasopism indeksowanych na listach ujętych w kryteriach oceny zależnych od obszaru nauki (tj. WoS¹⁰⁵, JCR, ERIH). Drugi typ odnosił się do czasopism indeksowanych na listach, które nie są wymienione w oficjalnych dokumentach, niemniej odnosi się do nich implicytnie kryterium oceny, niezależne od obszaru nauki. Odnotowałam następujące, opozycyjne względem siebie, strategie. Recenzenci albo prezentowali publikacje z dwóch typów list odrębnie albo razem. Zaobserwowałam również, że niektórzy recenzenci wprost wyrażają brak uznania dla

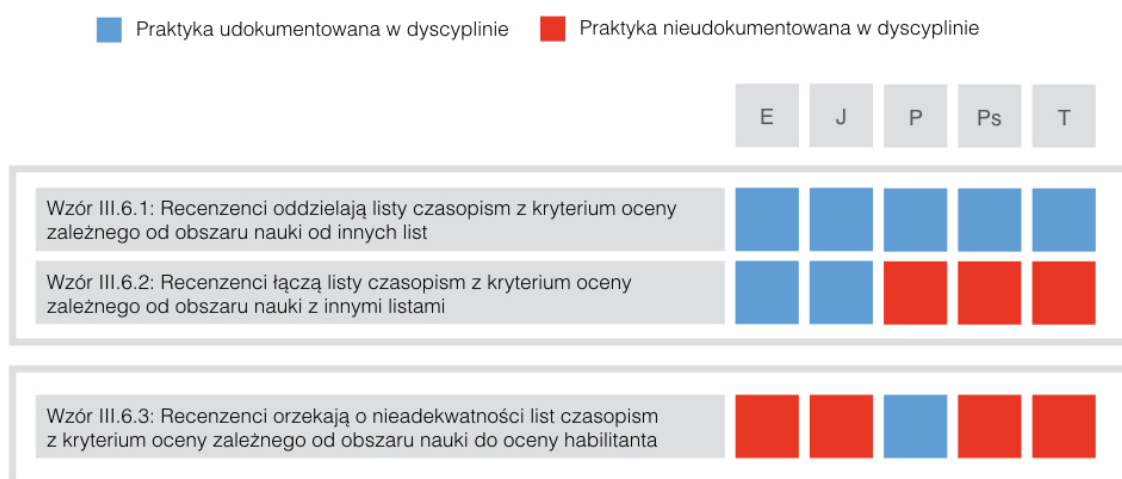
---

¹⁰⁵ Web of Science traktuje w tym opisie jako listę czasopism, gdyż – mimo że nie jest to lista czasopism *sensu stricto* – to tak jest prezentowana w kryteriach oceny.

oficjalnych list czasopism (wymienionych w kryterium zależnym od obszaru nauki) jako nieodpowiednich dla dyscypliny, w której dokonywana jest ocena. Na tej podstawie zrekonstruowałam następujące wzory praktyk:

- *Wzór III.6.1: Recenzenci oddzielają listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki od innych list;*
- *Wzór III.6.2: Recenzenci łączą listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki z innymi listami;*
- *Wzór III.6.3: Recenzenci orzekają o nieadekwatności list czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki do oceny habilitanta.*

Rysunek 86 pokazuje dyscypliny, w których obecne były poszczególne praktyki.

Rysunek 86. Wyodrębnione praktyki recenzenckie, ukazujące *Podjęcie do list czasopism jako źródła informacji o publikacjach habilitanta* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 86, we wszystkich dyscyplinach można było zaobserwować oddzielanie publikacji, które ukazały się w czasopismach indeksowanych w bazach WoS/JCR i ERIH, od publikacji indeksowanych na innych listach. W ekonomii i językoznawstwie zdarzało się, że recenzenci prezentowali łącznie publikacje z tych dwóch typów list. Trzecia praktyka, tj. orzekanie o nieadekwatności oficjalnych list czasopism, występowała wyłącznie w recenzjach z prawa.

Wzór III.6.1: Recenzenci oddzielają listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki od innych list

Najczęściej, recenzenci uznawali publikacje, które ukazały się w czasopismach indeksowanych na listach, o których mowa wprost w kryteriach oceny, jako odrębny

zbiór. Oddzielali je od publikacji z czasopism również indeksowanych, ale na innych listach. Ta praktyka była najlepiej udokumentowana w ekonomii i psychologii, gdzie oddzielanie list miało miejsce w co najmniej połowie recenzji. Sposób działania prezentują następujące przykłady:

7 artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach międzynarodowych (3 obecne w bazie JCR i 4 spoza bazy i spoza listy ERIH) (E16_rec2).

46 artykułów opublikowanych także w punktowanych czasopismach naukowych (innych niż znajdujące się w bazie Web of Science oraz na liście European Reference Index for the Humanities) (T15_rec2).

Oddzielenie, jak pokazują przykłady, dotyczy publikacji, które mieszczą się w różnych kryteriach oceny. Publikacje z WoS/JCR lub ERIH to kryterium oceny zależne od obszaru nauki. Natomiast publikacje spoza WoS/JCR lub ERIH to kryterium oceny niezależne od obszaru nauki. Wyeksponowanie pierwszego z wymienionych kryteriów w rozporządzeniu może sugerować, że jest ono ważniejsze niż drugie kryterium. Analiza danych pozwala przyjąć, że zaproponowany w kryteriach oceny porządek (podział na kryteria zależne i niezależne od obszaru nauki) był odtwarzany w wielu recenzjach.

Wzór III.6.2: Recenzenci łączą listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki z innymi listami

Kilku recenzentów traktowało jako jeden nierozłączny zbiór: (a) publikacje z czasopism indeksowanych na listach wymienionych w kryterium zależnym od obszaru wiedzy oraz (b) publikacje z czasopism indeksowanych na innych listach niż wymienione w pierwszym kryterium. Takie połączenie uniemożliwiało jednoznaczne rozstrzygnięcie, czy przedmiotem oceny są publikacje, o których ustawodawca mówi w kryteriach oceny zależnych od obszaru nauki, czy pozostałe publikacje. Takie podejście do list czasopism ukazują następujące fragmenty recenzji:

6 publikacji zgłoszonych do publikacji w trakcie recenzji w liczących się czasopismach z listy A lub B (E8_rec1).

Artykuły w czasopismach i recenzje w znacznej mierze publikowane były w czasopismach z list ERIH i MNiSW [...] (J5_rec1).

Analiza przedstawionych przypadków pozwala przyjąć, że recenzenci nie uznawali priorytetu kryterium zależnego od obszaru nauki nad pozostałymi kryteriami oceny, odnoszącymi się do publikacji.

Wzór III.6.3: Recenzenci orzekają o nieadekwatności list czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki do oceny habilitanta

Przedstawiciele prawa dość często podważali poprawność kryterium oceny zależnego od obszaru nauki. Uznawali je za nieadekwatne do oceny dorobku prawniczego:

Żadne ze wspomnianych wyżej opracowań autorstwa [habilitanta – E. R.] nie zostało ogłoszone w czasopismach znajdujących się na listach Journal Citation Reports (JCR) ani na liście ERICH [sic!], która nie zawiera zresztą czasopism prawniczych (P2_rec2).

Habilitantka nie jest autorką publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR), ani też wskazanych w liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Ze względu na charakter zainteresowań badawczych Habilitantki, nie należało się ich zresztą spodziewać.

Ww. wykazy nie zawierają czasopism z zakresu nauk prawnych [...] (P18_rec2).

Recenzenci, podejmujący się takiej krytyki, dostarczali argumentów świadczących o niemożności zastosowania oficjalnych list w ocenie. Odnosiły się one do braku pokrycia przez oficjalne listy czasopism z zakresu prawa.

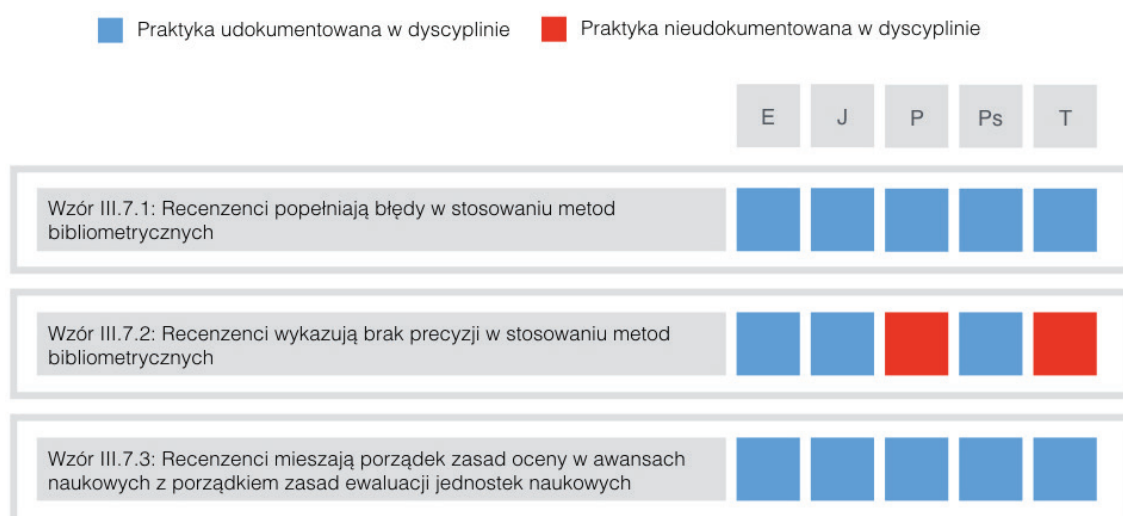
4.5. Nieadekwatne użycia bibliometrii

Wątek III.7: Niewłaściwe używanie metod bibliometrycznych

Odnosząc się do zagadnienia niewłaściwego używania metod bibliometrycznych, pragnę podkreślić, że analizując działania recenzentów, kierowałam się zasadą życzliwości. Zakładałam, że recenzent nie myli się, że jest ekspertem i może stosować skróty myślowe. Jednocześnie przyjąłam, że większość recenzentów nie zajmuje się profesjonalnie bibliometrią. Zakładałam również, że recenzenci, koncentrując się na merytorycznej stronie oceny, mogą popełniać błędy w zapisie nazw wskaźników i narzędzi. Dlatego też wyłonione wzory nie obejmowały takich przypadków (np. błędów literowych, własnych skrótowców). Zrekonstruowałam następujące wzory, które mogły występować odrębnie lub w tych samych recenzjach:

- *Wzór III.7.1: Recenzenci popełniają błędy w stosowaniu metod bibliometrycznych;*
- *Wzór III.7.2: Recenzenci wykazują brak precyzji w stosowaniu metod bibliometrycznych;*
- *Wzór III.7.3: Recenzenci mieszają porządek zasad oceny w awansach naukowych z porządkiem zasad ewaluacji jednostek naukowych.*

Rysunek 87 pokazuje, w których dyscyplinach występowały wskazane praktyki.

Rysunek 87. Praktyki recenzenckie, ukazujące *Niewłaściwe używanie metod bibliometrycznych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 87, recenzenci popełniali błędy w stosowaniu metod bibliometrycznych we wszystkich analizowanych dyscyplinach. Niemniej, przypadki recenzji, dokumentujących taką praktykę, nie były liczne. Brak precyzji w stosowaniu metod bibliometrycznych obecny był w ekonomii, językoznawstwie i psychologii. Warto zaznaczyć, że brak takich przypadków w teologii może wyjaśniać brak popularności posługiwania się w tej dyscyplinie bibliometrią w ogóle. Trzecia praktyka, tj. mieszanie porządków, obecna była we wszystkich dyscyplinach.

Wzór III.7.1: Recenzenci popełniają błędy w stosowaniu metod bibliometrycznych

Błędne używanie bibliometrii miało różny wymiar. Polegało, przede wszystkim, na wskazaniu niepoprawnego źródła wskaźnika bibliometrycznego, co obrazują poniższe przykłady:

Znajdują się tu prace cytowane w bazie Web of Science i ERIH (J16_rec1).

Według wykazu European Reference Index for the Humanities (ERIH) niniejsze czasopismo posiada 10 pkt (P9_rec1).

Pierwszy z recenzentów wskazał, że prace są cytowane w bazie EIRH, co oznacza, że ERIH jest – według niego – źródłem cytowań. Tymczasem, baza ta nie gromadzi informacji o cytowaniach. Drugi recenzent z kolei wskazał na bazę ERIH jako źródło informacji o punktach. Tymczasem, baza nie zawiera informacji o punktach, a tylko jest podstawą do ustalania liczby punktów przy konstrukcji Wykazu czasopism

punktowanych. Zatem oparcie informacji o punktach na bazie ERIH nie jest poprawne. Zdarzały się również inne niepoprawne użycia bibliometrii. Jeden recenzent wspominał w recenzji o „wysokiej jakości ISSN-u” (J16_rec1), a inny połączył informację o dwóch różnych źródłach cytowań, podając nazwę bazy WoS a przy niej numer wersji programu Publish or Perish „według bazy Web of Science (WoS): wersja 5.13.1” (PS10_rec3). Te przypadki można traktować jako dowody na to, że recenzenci nie są przygotowani do używania metod bibliometrycznych, choć takich metod mają używać w ocenianiu innych naukowców. Brak przygotowania uzasadnia pojawianie się w recenzjach tego rodzaju błędów.

Wzór III.7.2: Recenzenci wykazują brak precyzji w stosowaniu metod bibliometrycznych
Zdarzało się, że recenzenci formułowali wyniki oceny bibliometrycznej w sposób na tyle nieprecyzyjny, że uniemożliwiający właściwą interpretację. Obrazują to następujące przykłady:

Łączna liczba cytowań prac autorskich, wg Web of Science, Scopus i Google Scholar wynosi 34 (J8_rec3)

[...] artykuły zostały opublikowane w bardzo dobrych międzynarodowych czasopismach z listy filadelfijskiej [...] (PS17_rec3).

W pierwszym przypadku nie jest jasne, czy liczba cytowań jest taka sama w trzech źródłach, czy raczej odnosi się tylko do jednego ze źródeł. Doniesienia o różnicach w liczbie cytowań pomiędzy WoS i Google Scholar prezentowane w literaturze naukowej raczej każą przypuszczać, że recenzent podał wartość pobraną tylko z jednego źródła – Google Scholar, obejmującego również cytowania z pozostałych źródeł – WoS i Scopus. Ten rodzaj działania świadczył niestety o braku dokładności. W drugim przypadku autor posłużył się nazwą „Lista filadelfijska”. Nie jest więc do końca jasne, czy miał na myśli JCR, czy – podobnie jak twórca tego pojęć Kajetan Wróblewski – odnosił się do bazy Master Journal List. Takie działanie było najczęstsze w obrębie wskazanej praktyki. Można przyjąć, że jest ono następstwem wprowadzania do recenzji języka popularnego, pochodzącego z dyskusji na temat metod bibliometrycznych, toczącej się m.in. w mediach społecznościowych i na łamach czasopism fachowych.

Wzór III.7.3: Recenzenci mieszają porządek zasad oceny w awansach naukowych z porządkiem zasad ewaluacji jednostek naukowych

Zdarzało się, że recenzenci mieszały porządki. Prezentowane fragmenty pokazują sposób realizacji tej praktyki:

Łączny IF czasopism, w których opublikował swoje artykuły wynosi 17,6 punktów (PS5_rec3).

Liczba punktów impact factor liczona dla wszystkich prac wynosi 37, a liczba punktów MNiSW wynosi 420 (PS6_rec3).

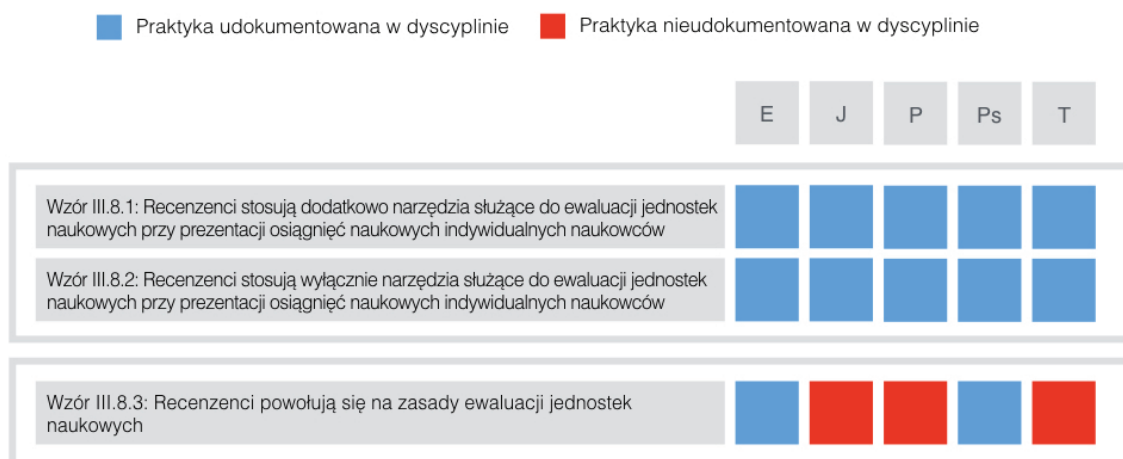
W obu przypadkach, recenzenci podając wartość wskaźnika, używali punktów. Nie ulega wątpliwości, że liczba odnosiła się wprost do wartości impact factor, a nie do punktów ustalonych na podstawie Wykazu czasopism punktowanych. Słowo „punkty” było więc zbędne. Jego włączenie do recenzji można wyjaśnić popularnością punktów w praktykach recenzenckich. Jednakże jest jednak dowodem na mieszanie zupełnie odmiennych porządków. Po pierwsze, porządku, który wyznaczały kryteria oceny habilitantów, obejmujące określone wskaźniki bibliometryczne (w tym impact factor). Po drugie, porządku, który wyznaczały zasady oceny jednostek naukowych, obejmujący unikalne wskaźniki bibliometryczne, tj. punkty.

Wątek III.8: Podejście do wykorzystania narzędzi, służących do ewaluacji jednostek naukowych w prezentacji osiągnięć naukowych

Wielu recenzentów używało w prezentacji dorobku habilitanta narzędzi, służących do ewaluacji jednostek naukowych, takich jak punkty czy Wykaz czasopism punktowanych. Żaden z dokumentów prawnych nie wymaga ani nie zaleca stosowania takich narzędzi w postępowaniu habilitacyjnym. Wyodrębniłam dwa opozycyjne względem siebie wzory praktyk, pokazujące sposób użycia tych narzędzi, a także trzeci odmienny wzór, dotyczący wskazywania w recenzji zasad ewaluacji jednostek:

- *Wzór III.8.1: Recenzenci stosują dodatkowo narzędzia służące do ewaluacji jednostek naukowych przy prezentacji osiągnięć naukowych indywidualnych naukowców;*
- *Wzór III.8.2: Recenzenci stosują wyłącznie narzędzia służące do ewaluacji jednostek naukowych przy prezentacji osiągnięć naukowych indywidualnych naukowców;*
- *Wzór III.8.3: Recenzenci powołują się na zasady ewaluacji jednostek naukowych.*

Rysunek 88 pokazuje, w których dyscyplinach realizowane były wymienione praktyki.

Rysunek 88. Praktyki recenzenckie, ukazujące *Podjęcie do wykorzystania narzędzi służących do ewaluacji jednostek naukowych w prezentacji osiągnięć naukowych* w postępowaniach habilitacyjnych w ekonomii (E), językoznawstwie (J), prawie (P), psychologii (Ps) i teologii (T).

Jak pokazuje Rysunek 88, recenzenci, którzy wykorzystywali przy prezentacji dorobku narzędzia stworzone na potrzeby ewaluacji jednostek naukowych, albo uzupełniali w ten sposób dane bibliometryczne oparte na wskaźnikach oficjalnych (spójnych z kryteriami oceny habilitanta), albo ograniczali się wyłącznie do narzędzi właściwych dla ewaluacji jednostek naukowych. Obie praktyki obecne były we wszystkich dyscyplinach. Na zasady ewaluacji jednostek naukowych powoływali się wprost tylko przedstawiciele ekonomii i psychologii.

Wzór III.8.1: Recenzenci stosują dodatkowo narzędzia służące do ewaluacji jednostek naukowych przy prezentacji osiągnięć naukowych indywidualnych naukowców

Recenzenci posługiwali się punktami oraz innymi instrumentami, służącymi do oceny jednostek naukowych obok oficjalnych narzędzi, mających zastosowanie w ocenie habilitantów:

pierwszy z nich indeksowany jest przez Journal Citation Reports i posiada Współczynnik Wpływu (impact factor) o wartości 0.953, co lokuje go na liście A MNiSW z punktacją=35 (J7_rec2).

Sumaryczny impact factor, jak podaje Habilitantka, wynosi 0.85, uzyskana liczba punktów (zgodnie z punktacją MNiSZ) – 312 (PS7_rec3).

Pierwszy przypadek pokazuje, jak recenzent zestawia indeksowanie czasopisma – miejsca publikacji w bazie Journal Citation Reports z indeksowaniem w części A Wykazu czasopism punktowanych oraz dodaje informacje o punktach. Ten sposób

działania był najbardziej rozpowszechniony. W drugim przypadku punkty towarzyszą wartości wskaźnika sumaryczny impact factor.

Wzór III.8.2: Recenzenci stosują wyłącznie narzędzia służące do ewaluacji jednostek naukowych przy prezentacji osiągnięć naukowych indywidualnych naukowców

Informacje o punktach i indeksowaniu w Wykazie czasopism punktowanych zastępowały oficjalne kryteria, co pokazują poniższe przykłady:

Łączna suma punktów publikacji obliczona według klasyfikacji MNiSW za 2013 rok wyniosła 414 z czego 322 po uzyskaniu stopnia (E4_rec3).

Znacząca część z 41 publikacji została ogłoszona w czasopismach wysoko punktowanych (P15_rec1).

Realizacja praktyki polegała najczęściej na ograniczaniu się do podawania liczby punktów lub informacji o indeksowaniu w Wykazie czasopism punktowanych. Na tej podstawie można było rozpoznać dorobek, o którym mowa w oficjalnych kryteriach oceny, np. odczytać, że gdy mowa o artykułach z czasopism umieszczonych na „Liście A” to chodzi faktycznie o artykuły w czasopismach z JCR. Zdarzało się jednak, że takie dopasowanie nie było możliwe, np. gdy recenzent informował wyłącznie, że czasopismo jest punktowane.

Wzór III.8.3: Recenzenci powołują się na zasady ewaluacji jednostek naukowych

Zdecydowałam się na wyłonienie tego wzoru praktyki, mimo jej słabego udokumentowania, gdyż pozwalała ona zrozumieć stosunek recenzentów do narzędzi ewaluacji jednostek naukowych. Recenzenci traktowali punkty i Wykaz czasopism punktowanych, jako właściwe, gdyż zalecane przez MNiSW narzędzia oceny. Powoływali się na zasady oceny, obowiązujące w zupełnie innym porządku:

Habilitant uzyskał znaczną liczbę punktów, zgodnie z zasadami parametrycznej oceny jednostek naukowych, wiele cytowań oraz zadowalający poziom międzynarodowych współczynników oceniających dorobek naukowy (E2_rec2).

Mamy więc do czynienia z dojrzałym badaczem, który [...] uzyskał 564 punkty według kryteriów zatwierdzonych przez MNiSW. Adiunkt na polskiej uczelni powinien wykazać się publikacjami o wartości 9 punktów przyznawanych według kryteriów ministerialnych w skali rocznej (PS16_rec1).

Wyodrębnienie tej praktyki pozwoliło mi lepiej zrozumieć fenomen popularności punktów jako wskaźnika oceny w postępowaniach habilitacyjnych – jak pokazuje

Tabela 32, nazwa „punkty” pojawia się w co trzeciej recenzji. Można powiedzieć, że recenzenci uznali punkty za oficjalny, gdyż opisany w aktach prawnych (jak pokazują przytoczone fragmenty), wskaźnik bibliometryczny. I nie miało znaczenia, że te akty prawne, z których pochodziły punkty, dotyczyły zupełnie innego obszaru oceny.

5. Podsumowanie

W Rozdziale V przedstawiłam szczegółowe wyniki analizy jakościowej. Skupiłam się, przede wszystkim, na omówieniu wzorów praktyk udokumentowanych w recenzjach (**Zbiór B**). Tym samym, odpowiedziałam na pytania badawcze: (2) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych argumentują ocenę osiągnięć naukowych i konkluzję?; (3) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają kryteriów oceny osiągnięć naukowych wskazanych w aktach prawnych?; (4) Jak recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych używają metod bibliometrycznych w ewaluacji osiągnięć naukowych? Pokazałam również, że przedstawione praktyki obecne były bądź we wszystkich analizowanych dyscyplinach, bądź w danej dyscyplinie lub wybranych dyscyplinach. Jednakże, prezentacja wyników miała, charakter analityczny, co oznacza, że skupiłam się na poszczególnych wątkach i praktykach, nie przedstawiając „obrazu całości” (*big picture*). Wnioski z badania jakościowego umieściłam w Rozdziale VI.4.

ROZDZIAŁ VI. Wnioski i dyskusja

1. Uwagi wstępne

W Rozdziale VI przedstawiam wnioski z przeprowadzonych badań wraz z dyskusją. W pierwszym podrozdziale zawarłam uwagi wstępne. W drugim wymieniam ograniczenia, wynikające z zastosowanych metod, a także dostępnego materiału. W trzecim podrozdziale prezentuję wnioski wraz z dyskusją wyników badania ilościowego. W czwartym podrozdziale przedstawiam wnioski wraz z dyskusją wyników badania jakościowego, dokonuję również integracji wyników badań zrealizowanych w ramach dwóch faz – ilościowej i jakościowej.

2. Ograniczenia zastosowanych metod

Analizą objęłam wyłącznie dokumenty udostępnione publicznie na stronie internetowej CK. Dokumenty te nie zawierają wykazu opublikowanych prac naukowych, a także informacji o innych osiągnięciach habilitanta (dorobku dydaktycznym, współpracy z instytucjami, organizacjami oraz towarzystwami naukowymi, działalności popularyzującej naukę). Te informacje niekiedy są podawane w autoreferacie, choć nie w każdym, gdyż nie wymagają tego akty prawne. Tym samym nie było możliwości porównania osiągnięć omawianych w recenzjach z osiągnięciami umieszczonymi w pełnej dokumentacji kandydata. Dlatego też w mojej pracy przyjąłm zasadę analizowania recenzji jako odrębnego dokumentu, mimo że jest on powiązany z dokumentami wytworzonymi przez habilitanta.

Na stronie internetowej CK nie udostępnia się pełnej dokumentacji z postępowań umorzonych. Skala tych umorzeń nie jest znana, jednak dyskusja wokół tej praktyki (m.in. Sieniuc, 2014; Śliwerski, 2017) wskazuje, że umorzenia dotyczą przede wszystkim postępowań, w których pojawiły się negatywne recenzje. Brak dostępu do takich dokumentów ogranicza możliwość poznania całościowego obrazu postępowań z – potencjalnie – negatywnym rezultatem. Dlatego też wyniki analizy ilościowej można odnosić wyłącznie do postępowań, które ukończyły się nadaniem lub odmową nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego, czyli nie zostały przerwane przez kandydata.

Analizę jakościową realizowałam, przyjmując podejście interpretatywne. Wartości liczbowe odnoszące się do prezentowanych w wynikach wzorów praktyk miały za zadanie wyłącznie pokazanie, na ile dana praktyka jest udokumentowana w recenzjach. Wartości tych nie poddawałam dalszym operacjom matematycznym, tzn.

nie stosowałam, na przykład, testów statystycznych do analizowania związku pomiędzy wzorami praktyk. W badaniach interpretatywnych ograniczona jest możliwość generalizacji wniosków na całą populację. Dokonywałam pewnych uogólnień, odnosząc się do praktyk najczęściej udokumentowanych w recenzjach. Te uogólnienia nie miały jednak charakteru orzekania o praktykach całej populacji, dlatego też nie podawałam – jak ma to miejsce w wynikach analizy ilościowej – informacji o dopuszczalnym poziomie błędu.

Opisane praktyki recenzenckie wiążą się z obowiązującą polityką naukową, gdyż zasady ewaluacji osiągnięć naukowych habilitantów są w dużej mierze skodyfikowane. To ogranicza również możliwość prostego porównania praktyk wyłonionych podczas moich badań z wynikami innych analiz dotyczących praktyk recenzenckich.

Przedstawione ograniczenia uwzględniłam podczas konceptualizacji badań, jak również odniosłam się do nich w opisie procedury postępowania badawczego. Co jednak najważniejsze, brałam je pod uwagę podczas analizy danych i ich interpretacji.

W kolejnych podrozdziałach prezentuję wnioski ze zrealizowanych badań.

3. Wnioski i dyskusja wyników badania ilościowego

Wyniki analizy ilościowej składają się z części eksploracyjnej oraz z części confirmacyjnej. W niniejszym podrozdziale omawiam je łącznie. Wnioski wraz z dyskusją wyników przedstawiam w podziale na sześć tematów: (1) Postępowania habilitacyjne z humanistyki i nauk społecznych, (2) Wyniki oceny, (3) Płeć habilitantów, (4) Nowa procedura habilitacyjna, (5) Czas między uzyskaniem stopnia doktora a uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego, (6) Kanały komunikacji naukowej.

Postępowania habilitacyjne z humanistyki i nauk społecznych

W zbiorze wszystkich analizowanych postępowań habilitacyjnych, realizowanych w tzw. nowej procedurze i ukończonych w latach 2011–2016 (*Zbiór A0*), znaczny odsetek (32%) stanowiły postępowania z obszaru nauk humanistycznych oraz obszaru nauk społecznych¹⁰⁶. Można porównać te dane z danymi o strukturze kadry akademickiej dostarczonymi przez Kwieka (2015). Jak pokazuje badacz w 2011 r. „nauki miękkie” reprezentowało w Polsce 23% pracowników nauki. Podobny wynik uzyskała np.

---

¹⁰⁶ W obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych co drugie postępowanie realizowane było w dziedzinie nauk humanistycznych.

Irlandia. Jednakże w wielu krajach (Finlandia, Wielka Brytania, Niemcy) odsetek przedstawicieli humanistyki i nauk społecznych był znacznie niższy niż w Polsce (Kwiek, 2015). To świadczy o silnej pozycji tej grupy nauk w Polsce. Moje badania pokazują, że udział habilitacji z „nauk miękkich” rósł w latach 2011–2016. Na przykład, w 2012 r. wynosił 24,1%, a w 2015 r. – już 36,2%¹⁰⁷. Może to być, z jednej strony dowód na to, że sposób finansowania nauki sprzyja rozwojowi tej grupy nauk. Z drugiej strony, przyczyn tego wzrostu upatrywać można w rozwoju sektora uczelni niepublicznych, które kształcą przede wszystkim na kierunkach humanistycznych i społecznych (Kwiek, 2015). Wzrost ten nie przełożył się jednak – jak przekonuje Kwiek (2015) – na większą widoczność polskich prac z szeroko rozumianej humanistyki. O ile prace z „nauk twardych” są widoczne i wpływają na światową naukę, to polskie prace z „nauk miękkich” pozostają dostępne głównie dla lokalnej publiczności, co może mieć związek z wybranymi kanałami komunikacji naukowej oraz używanymi językami (Kulczycki, Engels, i in., 2017). To dodatkowo uzasadnia tezę o związku wzrostu habilitacji w „naukach miękkich” z potrzebą kształcenia kadry dydaktycznej o niekoniecznie naukowych aspiracjach. Postępowania były przeprowadzane głównie w uczelniach publicznych i instytutach badawczych, z uwagi na przyznane im (w przypadku uczelni: ich jednostkom organizacyjnym) uprawnienia. Zaledwie kilka uczelni niepublicznych posiada obecnie uprawnienia habilitacyjne, stąd ich niewielki udział w awansach naukowych. Habilitacje z „nauk twardych” były częściej przeprowadzane w instytutach badawczych¹⁰⁸, niż habilitacje z „nauk miękkich”. Wyjaśnia to charakter tych instytucji, uprawianych w nich badań, a tym samym przyznanych im uprawnień habilitacyjnych.

Wyniki oceny

Znaczny odsetek analizowanych postępowań habilitacyjnych został zakończony sukcesem (92,1%), czyli nadaniem stopnia doktora habilitowanego. Jednak można uznać, że wartość 7,9% nie pokazuje pełnego obrazu skali porażek, gdyż możliwa jest – i jak wynika z literatury – często wykorzystywana przez habilitantów ścieżka, polegająca na umorzeniu postępowań po uzyskaniu negatywnych recenzji (Sieniuc, 2014; Śliwerski, 2017). Ponadto jednostki organizacyjne uczelni i instytutów

---

¹⁰⁷ Według danych GUS z 2015 r., udział nadanych stopnia doktora habilitowanego z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych wynosił 39% (GUS Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, 2016). Co potwierdza rzetelność danych zgromadzonych na potrzeby badań własnych.

¹⁰⁸ Dotyczy to również Instytutu PAN oraz innych instytutów prowadzących działalność badawczo-rozwojową.

badawczych wdrażają swoje wewnętrzne regulacje, które z jednej strony nie mogą być źródłem prawa, ale mogą oddziaływać na habilitacje. Zawierają wytyczne w zakresie, na przykład, wartości brzegowych wskaźników produktywności czy wpływu habilitanta. Wytyczne takie mogą powstrzymywać potencjalnych kandydatów przed wszczęciem postępowania. W ten sposób wewnętrzne regulacje działają jak zaporę. Z drugiej strony, te dokumenty często posługują się wartością wskaźników niedopasowanych do oceny uczonych (np. punkty) i mogą tym samym wpływać negatywnie na praktyki publikowania, a tym samym na jakość zgłaszanego dorobku (zob. Brzeziński, 2016; Kulczycki, 2017b). Funkcjonowanie takich dokumentów jako źródeł prawa ogranicza możliwość wnioskowania o skutkach obowiązujących formalnie regulacji w zakresie postępowania habilitacyjnego.

W „naukach miękkich” było relatywnie więcej postępowań zakończonych porażką niż w „naukach twardych”. Trudno jednoznacznie zinterpretować ten wynik. Może on wiązać się z tym, że regulacje wewnętrzne dotyczące, na przykład, wartości progowych wskaźników bibliometrycznych funkcjonują głównie w jednostkach organizacyjnych reprezentujących „nauki twarde”, np. medycynę (Brzeziński, 2016). Oznaczałoby to, że w tych naukach selekcji kandydatów dokonuje się – choć nie jest to zgodne z obowiązującymi procedurami – przed wszczęciem przewodu habilitacyjnego i że takiej selekcji nie przeprowadza się w przypadku przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych.

Rezultat postępowania habilitacyjnego – zgodnie z przewidywaniami – był powiązany z liczbą pozytywnych recenzji. Dlatego można go uznać za poprawny (Chubin, Hackett, 1990). Choć zdarzały się także takie postępowania, w których decyzja rady jednostki organizacyjnej nie była spójna z opinią recenzentów. W 19 postępowaniach habilitacyjnych rada odmówiła przyznania stopnia doktora habilitowanego mimo trzech pozytywnych recenzji, a w 2 – nadała ten stopień naukowy kandydatowi, który uzyskał trzy negatywne recenzje. Nie analizowałam pełnej dokumentacji, stąd ograniczona jest możliwość interpretacji tego wyniku.

Rekomendacje recenzentów były najczęściej spójne, co oznacza, że wszyscy trzej recenzenci umieszczali taką samą konkluzję w recenzji rekomendując nadanie lub odmowę nadania stopnia doktora habilitowanego. Recenzenci wydali różne opinie (np. dwie recenzje były negatywne a jedna pozytywna) w 11% postępowań, co należy uznać za bardzo dobry wynik w świetle badań nad rzetelnością oceny koleżeńskiej (Bornmann, 2008; Cicchetti, 1991; Weller, 2001). Jednakże odnotowałam różnice

pomiędzy rodzajami nauk. Okazało się, że odsetek recenzji niezgodnych był wyższy w „naukach miękkich” (17,6%) niż w „naukach twardych” (8,6%). Różnice te mogą wynikać ze stosowania w humanistyce i naukach społecznych nieformalnych kryteriów oceny, w tym kryteriów pozamerytorycznych (Lamont, 2009). Te różnice nie były jednak widoczne w analizowanych dyscyplinach. Oznacza to, że dyscypliny bliższe naukom „twardym” miały wyższy odsetek niezgodnych recenzji (ekonomia i psychologia) niż dyscypliny „miękkie” (językoznawstwo, prawo, teologia).

Płeć habilitantów

Moje badania wykazały, że o stopień doktora habilitowanego aplikowali przede wszystkim mężczyźni (57,9%). Udział kobiet w analizowanym awansie naukowym był niższy (42,1%). Był to wynik oczekiwany, gdyż spójny z wynikami badań Rodzika (2016b) oraz Młodożeńca i Knapieńskiej (2013). Badania te pokazują, że im wyższa pozycja (stanowisko, stopień/ tytuł naukowy) tym mniejszy jest udział kobiet. Relacja ta może być wyjaśniana za pomocą koncepcji „nieszczelnego rurociągu”, która stanowi, że kobiety – z uwagi na swoje zaangażowanie w życie rodzinne – poświęcają mniej czasu i energii niż mężczyźni w budowanie społecznych relacji w nauce, co przekłada się na ich mniejsze szanse na uzyskiwanie osiągnięć naukowych oraz na awans (Blickenstaff, 2005; Młodożeniec, Knapieńska, 2013). Przyjmuję więc, że większy odsetek mężczyzn niż kobiet w analizowanych postępowaniach habilitacyjnych, jest również efektem „dziurawego rurociągu”. Jednakże, skupiając uwagę na poszczególnych obszarach wiedzy zauważyłam różnice w udziale kobiet. Moje wyniki niemal pokryły się z danymi GUS z 2015 r. Okazało się, że największy odsetek kobiet znajdował się w grupie postępowania habilitacyjnych z obszaru nauk przyrodniczych (por. GUS Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, 2016). W kontekście celu badań interesowały mnie jednak najbardziej „nauki miękkie”. Udział kobiet w grupie habilitantów w obszarze nauk humanistycznych (49,8%) był wyższy niż udział kobiet w grupie habilitantów w obszarze nauk społecznych (40,7%)¹⁰⁹. Jednocześnie kobiet było relatywnie więcej w postępowaniach z tych obszarów niż w postępowaniach z innych obszarów nauk (por. Rodzik, 2016a). W analizowanych dyscyplinach z kolei, udział kobiet nie zależał od tego, czy dyscypliny miały charakter bardziej (psychologia, ekonomia) lub mniej (prawo, językoznawstwo, teologia) scjentystyczny. Choć odsetek kobiet różnił się w tych dyscyplinach – był najwyższy w językoznawstwie, niższy

---

¹⁰⁹ Na taką samą relację wskazywały dane GUS z 2015 r.

w psychologii, ekonomii, prawie, a najniższy w teologii – to jednak nie można go wyjaśnić „twardością” dyscypliny.

Moje badania potwierdziły również, że istnieje efekt płci w rezultacie postępowania habilitacyjnego. Kobiety istotnie rzadziej doświadczały porażki niż mężczyźni. Wyjaśnienie tego efektu tkwi w różnicach pomiędzy samooceną kobiet a mężczyzn. Jak pokazuje Gneezy i in. (2003) kobiety zaniżają swoje kompetencje. Mężczyźni natomiast zawyżają swoje kompetencje do tego stopnia, że są w stanie podejmować związane z tym ryzyko (Baker, 2010). Przyjmuję więc, że uzyskany przeze mnie wynik świadczy o tym, że mężczyźni niewłaściwie szacowali swoje szanse, nazbyt wysoko oceniając uzyskane osiągnięcia naukowe.

W świetle różnic w samoocenie kobiet i mężczyzn zaskakuje wynik o różnicy między kobietami i mężczyznami w liczbie lat od uzyskania stopnia doktora do rezultatu postępowania habilitacyjnego. Założyłam, że zobowiązania rodzinne (np. urlop macierzyński), a także większa powściągliwość do pozytywnej samooceny będzie rzutować na późniejsze uzyskiwanie habilitacji przez kobiety niż przez mężczyzn. Być może wyjaśnienie należałoby szukać w profilu kobiet, które nie „wykruszyły się” z nauki.

Nowa procedura habilitacyjna

Nowa procedura habilitacyjna funkcjonuje od 1 października 2011 r. Jednakże do 30 września 2013 r. habilitanci mogli wybierać, czy będą realizować habilitację w tzw. starej lub tzw. nowej procedurze. Okazuje się, że w roku 2014 było znacznie więcej wszczętych postępowań niż w roku 2012 lub 2013. W okresie przejściowym wielu habilitantów decydowało się na tzw. „starą procedurę”, co potwierdzają dane ze sprawozdań CK (zob. Tabela 3). Można to interpretować jako wyraz obaw kandydatów przed nowymi zasadami habilitacji. Nowa procedura obejmowała kryteria oceniające produktywność i wpływ badacza, które mogły być uznane jako nie do spełnienia przez osoby, których działania nie prowadziły do kumulacji osiągnięć (Kwiek, 2015). Widać przy tym różnice między „naukami miękkimi” a „naukami twardymi”, gdyż pomiędzy rokiem 2012 a 2014 w „naukach miękkich” był większy wzrost liczby postępowań (o 163%) niż w „naukach twardych” (o 40%)¹¹⁰. Można to wyjaśniać tym, że w okresie przejściowym niewiele osób reprezentujących obszar nauk humanistycznych i nauk społecznych decydowało się na tzw. nową procedurę. Obawy tej grupy były

---

¹¹⁰ Różnice były widoczne również na poziomie analizowanych dyscyplin. Najmniejszy wzrost postępowań zaobserwowałam w dyscyplinach bliższym naukom „twardym”, czyli psychologii i ekonomii, a największy w dyscyplinach „miękkich”, czyli teologii, językoznawstwie i prawie.

uzasadnione, gdyż część z wprowadzonych wraz z „nową procedurą” kryteriów oceny nie była dopasowana do oceny humanistyki i nauk społecznych (Brzeziński, 2016, 2017; Izdebski, Zieliński, 2015). W szczególności dotyczyło to wskaźników bibliometrycznych obliczanych na podstawie danych z WoS, czyli źródła programowo nie obejmującego dużego korpusu publikacji z tej grupy nauk. Postępowania habilitacyjne z dziedzin reprezentujących „nauki miękkie”, realizowane w „nowej procedurze” w pierwszym okresie jej funkcjonowania (2011–2012) częściej kończyły się porażką niż postępowania habilitacyjne realizowane w późniejszym okresie (2013–2015). Zatem przyjmuję, że nastąpiła adaptacja do nowych zasad, a uczestnicy postępowania nauczyli się „radzić sobie” z formalnymi wymogami i kryteriami oceny.

Czas między uzyskaniem stopnia doktora a uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego
Mediana liczby lat między uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego a rezultatem postępowania habilitacyjnego wynosiła 11 (po wyeliminowaniu wartości odstających). Z tego wynika, że większość postępowań przekroczyła *Cezurę dla rezultatu postępowania habilitacyjnego*, wynoszącą 8 lat i oznaczającą, że kandydat do stopnia doktora habilitowanego nie może być – w myśl obecnie obowiązujących zasad – zatrudniony na stanowisku adiunkta. Przekroczenie tej cezury nie wpływało negatywnie na rezultat postępowania habilitacyjnego w odniesieniu do wszystkich habilitantów. Jednak efekt ten okazał się być istotny w grupie habilitantów mężczyzn, co może wiązać się z innymi przyczynami opóźnień u kobiet i u mężczyzn. Opóźnienia te mogły w przypadku kobiet wynikać z uwarunkowań rodzinnych (np. macierzyństwa), a w przypadku mężczyzn, mogły być związane z brakiem skumulowania odpowiednich osiągnięć z uwagi na sposób konstruowania swojej kariery naukowej. Naturalnie jest to najprostsze wyjaśnienie i zrozumienie tego efektu wymagałoby dodatkowych badań na temat relacji płci w awansach naukowych.

Zaskakuje liczba lat w wartościach odstających. W całej grupie znajdowały się osoby, które zakończyły habilitację 20 lat po doktoracie. Najdłuższy okres wynosił aż 52 lata. Różnice pomiędzy obszarami nie były wyraźne, za wyjątkiem obszaru sztuki mediana wynosiła 11 lub 12. Mimo to test statystyczny wykazał istnienie zależności między rodzajem nauk a czasem. Potwierdziłam, że w średnia liczba lat od stopnia doktora do stopnia doktora habilitowanego jest wyższa w „naukach miękkich” niż w „naukach twardych”. Wyjaśnienie może leżeć w sposobie uprawiania tych nauk, który przekłada się na różnice w okresie produktywności uczonych. Okres ten jest

dłuższy w „naukach miękkich” niż w „naukach twardych” (Rørstad, Aksnes, 2015). Jednak ta relacja nie przekłada się na poziom analizowanych dyscyplin. To oznacza, że w tych dyscyplinach czas o uzyskania stopnia doktora do uzyskania stopnia doktora habilitowanego nie zależał od „twardości” dyscypliny. Najkrótszy średni czas między uzyskaniem omawianych stopni naukowych odnotowałam w ekonomii i prawie, a najdłuższy w językoznawstwie, psychologii i teologii.

Kanały komunikacji naukowej

Uznałam, że rodzaj osiągnięcia naukowego będzie reprezentował uznane w danym obszarze, dziedzinie lub dyscyplinie kanały komunikacji. Różnice między „naukami miękkimi” a „naukami twardymi” były wyraźne. W pierwszych dominowały postępowania wszczęte w oparciu o monografię, a w drugich – w oparciu o cykl publikacji. W obszarze nauk humanistycznych i obszarze nauk społecznych największe znacznie przypisuje się więc tradycyjnej rozprawie. To wiąże się ze znaczeniem monografii jako głównego kanału komunikacji w „naukach miękkich” (Hicks, Wang, 2009; Nederhof i in., 1989). Natomiast w pozostałych obszarach nauk docenia się główne osiągnięcie naukowe, składające się z odpowiednio ułożonych artykułów naukowych. Jednakże praca nad takim zbiorem – artykułów opublikowanych w prestiżowych czasopiśmie – wymaga reżimu czasowego, a także wytwarzania tekstów, które zostaną uznane przez środowisko międzynarodowe (w myśl zasady „pnij się w górę lub odpadaj”; Kwiek, 2015). Można więc przyjąć, że część habilitantów nie mogących sprostać temu wyzwaniu w odpowiednim czasie (wyznaczonym cezurą 8 lat) będzie decydować się na wszczęcie przewodu na podstawie monografii. To założenie okazało się być słuszne, a związek między rodzajem osiągnięcia naukowego a cezurą w „naukach twardych” potwierdzony.

Mimo że wybrałam do analizy dyscypliny, w których zachowana była największa równowaga między odsetkiem postępowań wszczętych na podstawie monografii i cyklu publikacji, to i tak okazało się, że były między nimi różnice. Oznacza to, że rodzaj osiągnięcia naukowego był związany z dyscypliną naukową. W językoznawstwie, prawie i teologii prawie wszystkie postępowania oparte na były monografii (por. Sivertsen, 2014). Również w ekonomii i psychologii takich postępowań było więcej, jednak różnica między nimi a postępowaniami opartymi na cyklu publikacji nie była już tak duża, jak w innych dyscyplinach, a w przypadku psychologii okazała się nieistotna statystycznie. Źródeł takiego stanu rzeczy można szukać w scjentystycznych aspiracjach tych dyscyplin.

Warto wspomnieć również o sztuce, w której najczęściej główne osiągnięcie miało inną formę niż monografii czy cyklu publikacji i było bardziej dopasowane do realizowanych w obszarze sztuki aktywności artystycznych (a nie naukowych) (por. Antonowicz i in., 2016).

Zaprezentowane wnioski z badań zostały wykorzystane w interpretacji wyników analizy jakościowej. Wnioski z drugiej fazy badania – tj. badania jakościowego – prezentuję w kolejnym podrozdziale.

4. Wnioski i dyskusja wyników badania jakościowego

Wyniki analizy jakościowej mają charakter wielowymiarowy i odnoszą się zarówno do praktyk udokumentowanych w wielu recenzjach, jak i pojawiających się incydentalnie. W niniejszym podrozdziale ograniczyłam się do tych praktyk, które pojawiały się najczęściej w obrębie dyscyplin naukowych (w co najmniej 20% recenzji z jednej dyscypliny). Dokonałam ich syntezy, łącząc wyniki uzyskane dzięki analizie za pomocą trzech ram teoretycznych i interpretując je w kontekście wyników przeprowadzonych badań ilościowych. Wnioski z badań jakościowych przedstawiam w podziale na trzy tematy: (1) Reguły ewaluacji; (2) Tematyka i realizacja badań; (3) Produktywność i oddziaływanie habilitanta. Następnie zamieszczam dyskusję, w ramach której przywołuję wyniki badań ilościowych, jako kontekst interpretacji wyników badań jakościowych.

Wnioski z badań jakościowych

Reguły ewaluacji

Ewaluację osiągnięć naukowych habilitanta wyznaczają reguły zapisane w aktach prawnych. Interpretacja reguł oraz podejście mogło łączyć lub dzielić recenzje pochodzące z różnych dyscyplin naukowych.

Wielu recenzentów odnosiło się do aktów prawnych regulujących procedurę habilitacyjną, w szczególności do zapisanych w nich wymagań stawianych osiągnięciom habilitanta oraz kryteriów oceny. Recenzenci orzekali, czy główne osiągnięcia naukowe (tzw. rozprawa habilitacyjna) oraz pozostałe osiągnięcia (tzw. dorobek naukowy) spełniają wyznaczone im – w tych aktach prawnych – wymogi. We wszystkich dyscyplinach wyraźna była praktyka objęcia ewaluacją zarówno rozprawy habilitacyjnej, jak i dorobku naukowego.

Jeżeli chodzi o użycie kryteriów oceny osiągnięć – określonych w Rozporządzeniu – niektóre praktyki z tym związane były udokumentowane we

wszystkich dyscyplinach, a inne – tylko w wybranych. Wielu recenzentów podawało wynik ewaluacji dla całej grupy kryteriów. Oznacza to, że umieszczali informację, o tym, że wiele kryteriów zostało lub nie zostało spełnionych. Działo się tak w prawie wszystkich dyscyplinach naukowych. Jedynie w teologii taka praktyka miała charakter incydentalny. Przedstawiciele tej dyscypliny rzadko orzekali o spełnieniu lub niespełnieniu kryteriów, a jeżeli to czynili, to tylko w odniesieniu do wybranych (poszczególnych) kryteriów. Specyficzny stosunek do kryteriów odnotowałam w recenzjach z zakresu prawa. Recenzenci w tej dyscyplinie odnosili się często do poszczególnych kryteriów, podając, czy dane kryterium zostało czy nie zostało spełnione. Jeżeli więc wartość wskaźnika bibliometrycznego – objętego przez kryterium – była równa zero, odnotowywali to również w recenzjach. Prawnicy, uznawali wprost niektóre kryteria oceny za nieadekwatne i często usprawiedliwiali w uzasadnieniu oceny brak określonych osiągnięć naukowych w dorobku habilitanta.

Recenzenci posługiwali się kryteriami oceny osiągnięć naukowych, zgodnie z regułami opisanymi w Rozporządzeniu, jednakże wielu z nich dokonywało modyfikacji tych kryteriów. Widać to wyraźnie na przykładzie kryteriów, obejmujących wskaźniki bibliometryczne. W prawie wszystkich dyscyplinach, za wyjątkiem prawa, obecna była praktyka podawania wartości wskaźnika bibliometrycznego na podstawie innego źródła niż WoS. Recenzenci wykorzystywali do tego celu, przede wszystkim, Google Scholar. Jedynie prawnicy, mimo swojego krytycznego stosunku do WoS, nie decydowali się na modyfikację oficjalnego kryterium oceny, co oznacza, że nie zamieszczali wartości wskaźnika obliczonej na podstawie innego źródła, lub zamieszczali wartość „zmodyfikowanego” wskaźnika wyłącznie jako pomocniczą.

Wprowadzenie kryteriów oceny nie powodowało, że recenzenci posługiwali się nimi jako matrycą do omawiania poszczególnych osiągnięć kandydata. Obecność kryteriów nie stanowiła również zapory do włączania w proces oceny kryteriów nie występujących w aktach prawnych. Dotyczy to w szczególności narzędzi bibliometrycznych przeznaczonych do „oceny parametrycznej”, tj. Wykazu czasopism punktowanych i punktów. Ich lokalne użycie w recenzjach habilitacyjnych udokumentowane było we wszystkich dyscyplinach. Wykaz czasopism punktowanych oraz punkty służyły do prezentacji dorobku i wypierały często oficjalne (ujęte w obowiązujących aktach prawnych) nazwy baz, same bazy oraz wskaźniki bibliometryczne. Taka praktyka miała miejsce we wszystkich dyscyplinach.

W niektórych dyscyplinach pojawiały się specyficzne kryteria, które można było powiązać z istniejącymi kryteriami oceny, lub które nie pozwalały na takie dopasowanie. Prawnicy oceniali glosy. Natomiast w recenzjach z językoznawstwa, prawa i teologii, duże znaczenie przywiązywano do opublikowanych recenzji książek. Te „dodatkowe” osiągnięcia można było z powodzeniem włączyć do kryterium obejmującego publikacje w czasopiśmie, jako że, zarówno glosy, jak i recenzje książek, ukazywały się przede wszystkim w czasopiśmie naukowym. Niemniej jednak zidentyfikowałam praktykę polegającą na uwzględnianiu w ocenie tzw. osiągnięć duszpasterskich, co miało miejsce w teologii. Takie „nowe kryterium” było raczej trudne do powiązania z którymkolwiek kryterium z Rozporządzenia.

Tematyka i realizacja badań

Praktyki ewaluacyjne recenzentów wiązały się z badaniami prowadzonymi przez habilitantów. Dotyczyły trzech kwestii: tematyki (efektów) badań, realizowanych projektów badawczych oraz umiejętności badawczych.

We wszystkich analizowanych dyscyplinach, recenzenci zwracali uwagę na oryginalność prowadzonych badań. Ważna była dla nich również wiedza habilitanta, czyli znajomość tematu prowadzonych badań. Przedstawiciele ekonomii często waloryzowali czystość dyscyplinarną wytworzonych efektów. Mogło być to związane z tym, że w 2011 r., wraz z nową klasyfikacją nauk została wprowadzona nowa dyscyplina naukowa – finanse. Wcześniej, finanse nie miały swojej odrębności i były traktowane jako dział ekonomii. Nowa klasyfikacja nauk, zdaniem niektórych uczonych¹¹¹, wprowadziła sztuczny podział na dwie dyscypliny – ekonomię i finanse. To z kolei mogło postawić w złej sytuacji habilitantów posiadających dorobek pozostający na pograniczu tych dyscyplin. Natomiast w psychologii i językoznawstwie ważna była spójność tematyczna, która często pojawiała się jako argument w postępowaniach, których podstawę stanowił cykl publikacji. Różnorodność tematyczną cenili z kolei przedstawiciele „mniejszych” nauk, tj. prawa, językoznawstwa i teologii.

Projekty badawcze omawiane były przez recenzentów we wszystkich dyscyplinach naukowych. Właściwie prowadzenie badań było utożsamiane z realizacją projektów. W wielu dyscyplinach, szczególnie ważne było posiadanie wielu projektów oraz takich

---

¹¹¹ Uznanie tego podziału za sztuczny przez przedstawicieli ekonomii, jest udokumentowane m.in. w sprawozdaniu z posiedzenia Komitetu Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, które odbyło się 19 września 2013 r.: <http://www.kne.pan.pl/images/stories/pliki/Gorynia%20Klasyfikacja%20nauk%20ekonomicznych.pdf>

projektów, o czym świadczyło akcentowanie ich liczebności. Recenzenci podkreślali, czy projekty były realizowane dzięki zewnętrznym środkom finansowym. Świadczyły o tym informacje o źródłach finansowania, jak również wypowiedzi odnoszące się wprost do umiejętności pozyskiwania pieniędzy na badania. Wyjątek stanowiła teologia, w której taka praktyka obecna była zaledwie w dwóch recenzjach. W analizowanych dyscyplinach z obszaru nauk społecznych – ekonomii, psychologii i prawa – recenzenci wiązali projekty badawcze także ze współpracą międzynarodową, co pokazuje, że w tych dyscyplinach międzynarodowe przedsięwzięcia miały duże znaczenie.

Wielu recenzentów analizowało umiejętności badawcze habilitanta, w tym sposób posługiwania się przyjętą metodą naukową. Podejmowanie takiej problematyki było właściwe dla recenzji ze wszystkich pięciu dyscyplin naukowych. Szczegółowe umiejętności, akcentowane w recenzjach, różniły się w zależności od dyscypliny i były związane z tym, czy dyscyplina jest mniej lub bardziej „twarda”. W tych dyscyplinach, które można uznać za bliższe naukom twardym, czyli w ekonomii i psychologii, recenzenci wskazywali jako przesłankę oceny konstruowanie modelu oraz jego statystyczną weryfikację. Istotne było również prowadzenie badań empirycznych. Miało ono również znaczenie dla wielu recenzentów w postępowaniach habilitacyjnych z językoznawstwa. Przesłanką oceny odnoszącą się do umiejętności badawczych i pozostającą na pograniczu dyscyplin bliższych naukom „miękkim” lub „twardym” była znajomość i wykorzystanie literatury naukowej. Taka praktyka była udokumentowana w prawie wszystkich dyscyplinach za wyjątkiem psychologii. Kolejne argumenty tego rodzaju były już charakterystyczne dla tych dyscyplin, które można uznać za bardziej „miękkie”. Jakość argumentacji miała szczególne znaczenie dla przedstawicieli prawa, choć była też obecna w wielu recenzjach z językoznawstwa i teologii. Językoznawcy zwracali również uwagę na umiejętność pracy z teorią, natomiast teolodzy na umiejętność pracy ze źródłami.

Produktywność i oddziaływanie habilitanta

Wiele kryteriów oceny skupia się na produktywności i oddziaływaniu habilitanta, które wiążą się przede wszystkim z publikacjami, cytawalnością oraz tzw. wpływem społecznym osiągnięć. Recenzenci we wszystkich analizowanych dyscyplinach naukowych argumentowali swoją ocenę produktywności publikacyjną. Jednakże tę produktywność można było rozważać w odniesieniu do wszystkich publikacji lub ich zbioru. Tym zbiorem były artykuły z czasopism naukowych indeksowanych na liście

ERIH lub w JCR/WoS. Takie artykuły wchodziły w skład kryterium zależnego od obszaru wiedzy. Recenzenci omawiając artykuły naukowe, często podkreślali prestiż miejsc publikacji i to niezależnie od tego, czy czasopismo było indeksowane w ERIH lub JCR/WoS czy nie. Taka praktyka udokumentowana była we wszystkich dyscyplinach naukowych. Przedstawiciele psychologii często uzasadniali, że czasopismo jest prestiżowe, wykorzystując do tego celu metody bibliometryczne. W tej dyscyplinie publikacje – a ściśle współautorstwo – były podstawą orzekania o współpracy habilitanta z innymi uczonymi.

O potencjale do cytowalności prac mógł zaświadczać nie tylko prestiż miejsc publikacji, ale również wartości wskaźnika SumIF. To narzędzie bibliometryczne było często wykorzystywane przez recenzentów z ekonomii i psychologii. Jednakże to w psychologii na ich podstawie orzekano o pozytywnej lub negatywnej ocenie dorobku naukowego. W tej dyscyplinie recenzenci często wskazywali humanistykę i nauki społeczne jako kontekst do interpretacji wartości wskaźników bibliometrycznych. Miary cytowalności, takie jak liczba cytowań i indeks Hirscha, służyły do omówienia dorobku w psychologii, ekonomii i językoznawstwie. Natomiast w psychologii i językoznawstwie za ich pomocą orzekano o międzynarodowości dorobku.

Recenzenci akcentowali również wymiar społeczny osiągnięć. Był on ważny dla przedstawicieli wszystkich dyscyplin naukowych. To, czy osiągnięcia habilitanta mają potencjał do wykorzystania poza akademią, stawało się przesłanką oceny. W prawie odnotowałam częstą praktykę wskazywania aplikacji osiągnięć habilitanta. Przesłanką oceny stawał się w tej dyscyplinie więc tzw. wpływ społeczny (*impact*).

Sposób używania w humanistyce i nauk społecznych poszczególnych kryteriów, np. ignorowanie braku informacji o cytowaniach według WoS i posługiwanie się innym źródłem do ustalenia wielkości wskaźnika cytowań (zatem inną miarą) oceny może być interpretowany jako niezachowywanie zasad właściwej oceny koleżeńskiej. Jednocześnie działania polegające na posługiwaniu się odmienną metryką wpisują się w praktykę używania metod bibliometrycznych, która to praktyka pokazuje mechanizm samoregulacji środowiska naukowego, które uznaje stosowane nieoficjalne (nie wyrażone w aktach prawnych) metryki jako wartościowe i poprawne.

Dyskusja

Podsumowując: zidentyfikowałam różne podejścia do kryteriów biorących udział w ewaluacji osiągnięć naukowych. Okazuje się, że skodyfikowany proces ewaluacji jest

interpretowany, a następnie wcielany w życie, w sposób, który łączy analizowane dyscypliny naukowe, lub który jest specyficzny dla danej dyscypliny lub kilku dyscyplin. Te interpretacje manifestują się w recenzjach i nie odnoszą do żadnych zewnętrznych dokumentów, a mimo to ujawniają pewne podobieństwa i pozwalają orzekać o praktykach danej dyscypliny. Można więc przyjąć – za Lamont (2009) – że proces habilitacji pozostaje pod wpływem „społecznej tożsamości” recenzentów reprezentujących ekonomię, językoznawstwo, prawo, psychologię i teologię. Specyficzna interpretacja przepisów i różne podejścia do spełniania kryteriów są dowodem na to, że ewaluacja jest interakcyjna, liczą się więc nie tylko kryteria oceny nauki wyznaczone przez ustawodawcę, ale także takie kryteria, jakie recenzenci mogą zastosować w odniesieniu do własnych osiągnięć naukowych, lub które środowisko, z którego się wywodzą, używają w odniesieniu do osiągnięć samych recenzentów (Huutoniemi, 2012; Lamont, 2009). Pomijanie kryteriów z Rozporządzenia lub używanie innych kryteriów, niż wymienione w tym akcie wykonawczym, może być więc wyrazem tego, że kryteria te charakteryzują negatywnie dorobek oceniającego. To wyjaśnienie jest spójne ze spostrzeżeniem Kwieka (2015) o braku akceptacji do nowych reguł przez starsze pokolenie przygotowane do funkcjonowania w innym systemie nauki. Habilitantów oceniają osoby, które posiadają tytuł naukowy lub stopień doktora habilitowanego. W Polsce stopień doktora habilitowanego jest uzyskiwany – w naukach humanistycznych i naukach społecznych – średnio w wieku ok. 47 lat (Achmatowicz, 2011). Ponadto, jak pokazują wyniki badań ilościowych, wielu kandydatów uzyskuje habilitacje wiele lat od uzyskania stopnia doktora. Zatem prawdopodobne jest, że wśród tych recenzentów, znajdują się osoby, reprezentujące tę grupę, o której mówi Kwiek, tj. których ścieżka kariery nie została zaadaptowana do konkurencyjnego systemu nauki. Inne wyjaśnienie – szczególnie istotne w kontekście humanistyki i nauk społecznych – może leżeć w doborze metryk wykorzystywanych w ocenie. Brzeziński (2016, 2017) zwraca uwagę, na przykład, na nieadekwatność wskaźnika SumIF do oceny „nauk miękkich”. Jednocześnie różne podejścia do kryteriów i tym większa uznaniowość oceny mogą przekładać się na to, że postępowania habilitacyjne w „naukach miękkich” kończą się częściej porażką niż w „naukach twardych”.

Celem mojej pracy było pokazanie dyscyplinarnej różnorodności i podobieństw w praktykach recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych.

Zaprezentowane wyniki pokazują, że dyscypliny reprezentujące humanistykę i nauki społeczne wytworzyły własne kultury ewaluacyjne (Lamont, 2009). Zatem te same kryteria i wymogi w ocenie osiągnięć naukowych, nie przekładają się na taki sam obraz praktyk recenzenckich w poszczególnych dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych. Jednocześnie stosowane kryteria nieformalne są czytelne dla przedstawicieli kultury, o czym świadczy spójność rekomendacji przedstawianych przez recenzentów. Można powiedzieć, że recenzenci biorą udział w „grze”¹¹², w której kryteria i wymogi są polami do zaliczenia lub ominięcia, i w której gracze mogą wytwarzać własne pola. Ta „gra” jest elementem kultury ewaluacyjnej, w której funkcjonują uczeni. „Graniu” sprzyjają niejasne zasady postępowania habilitacyjnego, których interpretacja rodzi trudności (Grabarczyk, 2012; Izdebski, Zieliński, 2015). Tymczasem – jak twierdzi Roy (1984) – zasady muszą być jasno wyrażone, jeżeli mają być poprawnie stosowane. Ponadto – zdaniem Brzezińskiego (2017) – kryteriów oceny jest zbyt wiele, co świadczy o „przeregulowaniu” zasad ewaluacji i braku zaufania do recenzentów. Wyniki moich badań pokazują jednak, że jedni recenzenci nie mają problemów z ich używaniem, a inni radzą sobie w ten sposób, że nie używają wszystkich kryteriów w ocenie osiągnięć naukowych kandydata lub nie podkreślają tego, czy kryteria zostały, czy nie zostały spełnione. Zgadzam się z Lamont (2009), że kryteriom formalnym przypisywane są w różnych kulturach ewaluacyjnych różne wagi, co przekłada się – jak podkreśla Norman (1986) – na wynik oceny. Jednakże uzupełniam to stwierdzeniem, że formalne kryteria w ramach tych kultur mogą być pomijane w recenzjach. Zatem może być manifestowany stosunek uczonych do kryteriów, a tym samym formalnych zasad oceny.

Recenzenci mogą przyjmować w „grze” z kryteriami trzy podejścia: (1) „grać” zgodnie z regułami zapisanymi w aktach prawnych, (2) „ogrywać” system dodając do reguł i skupiając się na własnych kryteriach, (3) „ogrywać” system odrzucając kryteria, o których mowa w regułach. „Granie” zgodnie z regułami odbywało się przede wszystkim w psychologii i ekonomii, czyli tych dyscyplinach, którym bliżej do „nauk twardych”. Dodawanie i skupianie się na własnych kryteriach miało miejsce przede

---

¹¹² Pojęcie gry używam w takim rozumieniu, w jakim przedstawia je Goffman (2008). Jest częścią jego modelu dramaturgicznego, wpisującego się w nurt interakcjonizmu symbolicznego. Jednostki uczestniczą w grze, poprzez odgrywanie swoich ról, które jednakże nie są jednostkowe, gdyż są określane przez innych obecnych (tzw. widownię). Z odgrywaniem roli wiąże się definiowanie sytuacji, w ramach której interpretowana jest rzeczywistość. Jednostka działa w zespołach, które wyznaczają linie postępowania. Wypracowane stanowisko jest uzgodnione przez zespół, a członkowie zespołu zostają zobowiązani do jego przestrzegania (Goffman, 2008).

wszystkim w prawie. To oznacza, że recenzenci w tej dyscyplinie nie pomijali kryteriów zapisanych w regułach, ale nie przykładali do wielu z nich wagi. Odrzucanie kryteriów, o których mowa w regułach następowało przede wszystkim w językoznawstwie i teologii, czyli w dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych. Mogło być ono wyrazem uznania tych kryteriów za niedopasowane do – przyjętych w społecznościach tych dyscyplin – praktyk naukowych. Dokonałam pewnej generalizacji, jednakże, pragnę zaznaczyć, że opisane podejścia można było spotkać w recenzjach z każdej analizowanej dyscypliny. Podejścia do kryteriów oceny można łączyć z kulturami epistemicznymi, i obecnymi w nich praktykami wytwarzania wiedzy (Knorr Cetina, 1999), a także ważnymi dla dyscyplin kanałami komunikacji naukowej. W ekonomii i psychologii, gdzie wykorzystuje się modele matematyczne i gdzie akceptowane – jako główne osiągnięcie naukowe – są cykle publikacji, uczeni często „grają” zgodnie z regułami. Natomiast w językoznawstwie, prawie i teologii, czyli dyscyplinach skoncentrowanych na opisie i interpretacji, w których podstawą postępowań jest przede wszystkim monografia, często „ogrywa się” system. Zatem, można przyjąć, że w innych dyscyplinach z obszaru nauk humanistycznych i obszaru nauk społecznych, którym właściwe są te podejścia do wytwarzania wiedzy, będą manifestowane również manifestowane wyróżnione sposoby „grania” z kryteriami. Na tej podstawie można więc stworzyć uogólnienie dotyczące co trzeciego postępowania habilitacyjnego, jako że co trzecie postępowanie – jak wskazują wyniki badań ilościowych – odbywa się w „naukach miękkich”.

To co nazywam „ogrywaniem” systemu polega na pomijaniu całych grup kryteriów lub nie przykładaniu wagi do wyniku ewaluacji osiągnięć, dokonanego przy ich pomocy. Podejście to nie utożsamiam więc z pominięciem w recenzji pojedynczego kryterium. Możliwość „ogrania” systemu stało się dla recenzentów sposobem na radzenie sobie z kryteriami, które nie zostały zinternalizowane, czyli przyjęte w danym środowisku. Dotyczy to w szczególności kryteriów, odnoszących się do bibliograficznych baz danych, które nie obejmują ocenianych dyscyplin naukowych (np. JCR/WoS) (Bornmann i in., 2009; Kolasa, 2013). Dlatego też uzasadnienie ich odrzucenia wydaje się racjonalne. W ich miejsce pojawiają się narzędzia akceptowane, gdyż używane lokalnie – w instytucjach naukowych. Należą do nich przede wszystkim punkty, będące narzędziem „oceny parametrycznej”. Punkty zaczęły być wykorzystywane w ocenie pracowników instytucji naukowych i choć nie są wskaźnikiem oceny uczonego, pełnią taką rolę. Ich obecność w recenzjach świadczy

o kopiowaniu zasad „oceny parametrycznej” do procedury habilitacyjnej, czyli o tzw. lokalnym użyciu (Aagaard, 2015; Kulczycki, 2017a). Punkty odnoszą się do twórczości lokalnej i międzynarodowej, i kiedy są raportowane razem (np. jako suma punktów) nie różnicują tych dwóch typów dorobku. Ponadto ich konstrukcja sprawia, że ich użycie może przyczyniać się do wytwarzania zjawiska *punktozy* (Kulczycki, 2017b).

Możliwość „ogrywania” systemu nie „pojawiła się” od razu. Świadczą o tym wyniki badań ilościowych, pokazujące, że krótko po wprowadzeniu reformy z 2011 r. przedstawiciele „nauk miękkich” częściej doznawali porażek, niż w późniejszym okresie. Zakładam więc, że w tym początkowym okresie uczestnicy postępowañ zapoznawali się z systemem i wypracowali strategie „radzenia” sobie z kryteriami.

„Ogrywanie” systemu może mieć szczególne znaczenie dla uczonych, których osiągnięcia mają charakter wyłącznie lokalny. Dlatego też – choć jest strategią na radzenie sobie z „przeregulowaniem” – nie sprzyja realizacji założonych celów polityki naukowej. Jednym z celów było poniesienie konkurencyjności polskich uczonych na międzynarodowym rynku nauki (Kwiek, 2015). Zakładam więc, że wymogi i kryteria zostały wprowadzone po to, aby skoncentrować uwagę recenzentów na produktywności i oddziaływaniu kandydata. Ich szczególną uwagę ustawodawca kierował na dorobek ponadlokalny (Antonowicz, 2016). Świadczy o tym, na przykład, wprowadzenie zasady dziedziczenia prestiżu w ewaluacji publikacji habilitanta do kryterium zależnego od obszaru wiedzy. Nieużywanie takiego kryterium przez recenzenta to więc, nie tylko pominięcie elementu „matrycy”, ale, przede wszystkim, odrzucenie wpisanej do niego zasady dziedziczenia prestiżu (zob. Kulczycki, 2017b), z którą wiąże się potencjalnie szersze oddziaływanie osiągnięć kandydata. Tym samym dyskusyjne jest, na ile recenzent oceniający innych uczonych jest nadal „strażnikiem” nauki (Daniel i in., 2007), nie tylko jej jakości, ale też widoczności dla publiczności w kraju i za granicą.

Podsumowując, recenzenci „ogrywają” system wybierając z wielowymiarowej „matrycy” tylko uznawane przez siebie – czy szerzej, przez reprezentowane środowisko naukowe – elementy oceny. To pozwala im skupić się na aspektach osiągnięć naukowych kandydata, ważnych w danej dyscyplinie naukowej. Z drugiej strony, takie podejście nie mobilizuje uczonych do kumulacji tych osiągnięć, które zapewnią im lepszą pozycję na konkurencyjnym rynku nauki, w którym obowiązuje zasada „pnij się w górę lub odpadaj” (Kwiek, 2015). To z kolei sprawia, że mogą nie odnieść korzyści, jakie odnosi konkurencja w wyniku działania „efektu Mateusza” (Merton, 1968).

ROZDZIAŁ VII. Rekomendacje

Moje rekomendacje odnoszą się do zasad ewaluacji uczonych dokonywanej w ramach procedury habilitacyjnej. Rekomendacje zamykają i podsumowują moją rozprawę.

Najważniejsze rekomendacje:

1. Aktualne zasady oceny zawartości merytorycznej prac naukowych kandydatów powinny zostać zachowane.
2. Należy uprościć zasady ocen, w tym zredukować ich liczbę i jasno określić rolę kryteriów.
3. Należy uwzględnić narzędzia bibliometryczne, które mogą być wykorzystane do oceny humanistyki i nauk społecznych.
4. Należy wymagać od recenzentów kompetencji w zakresie posługiwania się metodami bibliometrycznymi.
5. Należy zachować zasadę dziedziczenia prestiżu w zasadach ewaluacji.
6. Należy określić stosunek zasad obowiązujących w innych wymiarach ewaluacji nauki, w tym ocenie instytucjonalnej, do zasad ewaluacji obowiązujących w awansach naukowych.
7. Należy wyposażyć organ powiązany z organizacją awansów naukowych w formalne kompetencje do monitorowania przebiegu i wyniku postępowań habilitacyjnych oraz zobowiązać go do takiego monitoringu.
8. Należy objąć monitoringiem umorzenia postępowań habilitacyjnych i zbadać ich przyczyny.

Uzasadnienie rekomendacji 1

Rekomenduję, aby nie dokonywać zmian w przedmiocie zasad oceny zawartości merytorycznej prac naukowych kandydatów. Obecnie nie są one skodyfikowane. Moje badania pokazują, że recenzenci, uzasadniając ocenę merytoryczną, posługują się różnymi argumentami, które powiązać można z metodologią, w tym warsztatem badawczym, właściwym danej dyscyplinie naukowej. W udokumentowanych typach argumentacji odzwierciedlona jest wieloparadygmatyczność właściwa humanistyce oraz naukom społecznym uprawianym w orientacji interpretatywnej.

Uzasadnienie rekomendacji 2

Uważam, że potrzebne jest uproszczenie zasad oceny, zmniejszenie liczby i jasne wytyczenie roli kryteriów, pokazanie, jaka jest ich relacja do wymogów lub zastąpienie ich jasno wyartykułowanymi wymogami. Wiele kryteriów dotyczy osiągnięć, które, jak widać w przeglądzie literatury, są ze sobą powiązane, dlatego redukcja powiązanych ze sobą kryteriów jest zasadna. Obecnie Rozporządzenie obejmuje kilkadziesiąt kryteriów oceny osiągnięć kandydata, w tym kilkanaście kryteriów powiązanych bezpośrednio z działalnością naukową. To sprzyja traktowaniu tych kryteriów – przez recenzentów – jako repertuaru, z którego jedne elementy można wybierać, a inne pomijać. Nie są one wymogami, więc takie podejście wydaje się zgodne z literą prawa. Pytanie, czy jest to zgodne z celami polityki naukowej? Redukcja ich liczby nie może jednak prowadzić do użycia wyłącznie jednej metryki, gdyż taka metryka może przestać spełniać swoją rolę, stając się dla uczonych celem samym w sobie. Tym samym, proces użycia metryki może zostać wypaczony, zgodnie z prawem Campbella (1979).

Uzasadnienie rekomendacji 3

Uważam, że zasady ewaluacji powinny uwzględniać narzędzia, które mogą być wykorzystane do oceny humanistyki i nauk społecznych. Obecnie, niektóre narzędzia, na przykład, wskaźnik bibliometryczny SumIF, z założenia nie obejmują publikacji naukowych, wytwarzanych w wielu dyscyplinach z tej grupy nauk. Dlatego też narzędzia takie nie odzwierciedlają potencjału uczonych, w szczególności potencjału reprezentantów dyscyplin humanistycznych. To prowadzi do umniejszania roli takich wskaźników w ocenie, na przykład – ignorowania ich w ewaluacji osiągnięć uczonego. Dlatego zasadne jest wprowadzenie narzędzi, które, z jednej strony, pozwolą ocenić praktyki naukowe w humanistyce i naukach społecznych, z drugiej zaś – pozwolą realizować cele polityki naukowej i mobilizować uczonych w tej grupie nauk do praktyk naukowych, które zapewnią im większy udział w światowym obiegu nauki, a tym samym uczynią ich bardziej konkurencyjnymi na ponadnarodowym rynku nauki. Taka zmiana powinna być ustalona na drodze dialogu między decydentami a ekspertami nauki i szkolnictwa wyższego. Zatem w konstruowaniu zasad ewaluacji humanistyki i nauk społecznych należy dążyć do konsensusu pomiędzy tymi dwoma środowiskami. Ponadto w należy uwzględnić doniesienia z badań, konstruując zasady ewaluacji w oparciu o dowody (ang. *evidence based policy*). Wypracowane w dialogu zasady będą, dzięki temu, odpowiadały potrzebom ewaluacji humanistyki i nauk społecznych,

pozwolą na realizowanie celów polityki naukowej (w tym rozliczalności uczonych), a także mają większą szansę na akceptację przez środowisko naukowe, do którego będą miały one zastosowanie.

Uzasadnienie rekomendacji 4

Recenzenci powinni być przygotowani do posługiwania się metodami bibliometrycznymi. W analizowanych recenzjach manifestowane są różne podejścia do metod bibliometrycznych. Recenzenci stosują odmienne strategie obliczania wartości wskaźników, które doceniają lub zaniżają wartość współautorstwa, będącego wyrazem współpracy naukowej. Dokonują tym samym modyfikacji wzorów, które są opisowo przedstawione w aktach prawnych. W niektórych recenzjach można odnaleźć dowody posługiwania się metodami bibliometrycznymi, które nie tylko nie są ujęte w aktach prawnych, ale które nie mają umocowania w literaturze przedmiotu dotyczącej bibliometrii. To wszystko sprawia, że pojawia się pytanie o ich przygotowanie do stosowania bibliometrii. Takie metody pozwalają zbadać osiągnięcia naukowe habilitanta, a także ich oddziaływanie, dlatego też ich używanie można uznać za korzystne dla procesu ewaluacji. Z drugiej strony, takie użycie wymaga określonych kompetencji.

Uzasadnienie rekomendacji 5

Rekomenduję, aby podtrzymać w zasadach ewaluacji zasadę dziedziczenia prestiżu. Jest ona stosowana z powodzeniem we wszystkich poddanych analizie dyscyplinach, reprezentujących nauki humanistyczne i społeczne. Recenzenci wyraźnie wiążą potencjał artykułu naukowego (jego widoczność, oddziaływanie, a nawet jakość) z prestiżem czasopisma. Jednakże nie we wszystkich dyscyplinach o prestiżu czasopisma świadczy indeksowanie w bazach (JCR/WoS), które ustawodawca wskazał w kryterium powiązanim z obszarem wiedzy. Łączy się to z tzw. pokryciem przez te bazy czasopism z zakresu humanistyki i nauk społecznych. Dlatego też rekomenduję, aby uwzględnić – jako podstawę do ustalania prestiżu czasopisma – bazę (lub bazy), która obejmuje odpowiednio duży korpus czasopism z nauk humanistycznych i społecznych o uznanej renomie. Uważam również, że zasadne jest rozszerzenie zasady dziedziczenia prestiżu o monografie, które – jak pokazują wyniki badań innych uczonych – są ważnymi kanałami komunikacji w tej grupie nauk i których potencjału nie pokazują stosowane dziś kryteria oceny.

Uzasadnienie rekomendacji 6

Uważam, że powinien zostać jasno określony stosunek zasad obowiązujących w innych wymiarach ewaluacji nauki – przede wszystkim, w ocenie instytucjonalnej – do zasad ewaluacji obowiązujących w awansach naukowych. Obecnie, powszechne jest użycie w postępowaniach z nauk humanistycznych i społecznych, narzędzi oceny pochodzących z innych porządków prawnych, w tym tzw. punktów. Dochodzi więc do użycia lokalnego wskaźników, które zostały zaprojektowane z myślą o ocenie instytucji, a nie z myślą o ocenie uczonego. To z kolei, jak sygnalizują doniesienia innych autorów (np. Kulczycki, 2017b), może transformować praktyki publikacyjne w kierunku, który nie jest pożądany z punktu widzenia celów polityki naukowej.

Uzasadnienie rekomendacji 7

Uważam, że recenzje powinny być monitorowane okresowo przez organ powiązany z organizacją awansów naukowych (obecnie: CK). Zatem organ ten powinien zostać wyposażony w formalne kompetencje do takiego monitoringu. Celem takiego przeglądu powinno być sprawdzenie, czy konkluzja zawarta w recenzji jest spójna z dostarczaną przez recenzenta argumentacją, a także na czym polegają ewentualne rozbieżności. W analizowanych recenzjach występowała praktyka polegająca na umieszczaniu pozytywnej konkluzji po negatywnej ocenie osiągnięć naukowych. I choć nie była ona obecna w wielu recenzjach, to jednak powinna budzić zaniepokojenie, gdyż można ją uznać za dowód na istnienie zjawiska tzw. recenzji grzecznościowych. To zjawisko z kolei wiązać można z obawami recenzentów przed konsekwencjami wystawienia negatywnej oceny. Te obawy można wyeliminować anonimizując, częściowo lub w pełni, proces ewaluacji osiągnięć habilitanta, przy zachowaniu zasady publicznej dostępności recenzji.

Uzasadnienie rekomendacji 8

Moja kolejna rekomendacja odnosi się do umorzeń postępowań habilitacyjnych. Skala tego zjawiska nie jest znana, co wynika, między innymi, z ograniczonych w tym zakresie kompetencji organu, zajmującego się awansami naukowymi (CK). Uważam, że kompetencje te powinny być rozszerzone, a dane o wszystkich umorzeniach gromadzone. To pozwoli ocenić rzeczywistą skalę zjawiska i odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu umorzenia są sposobem na unikanie negatywnego wyniku postępowania habilitacyjnego. Taka wiedza jest niezbędna, aby podjąć ewentualne działania, mające na celu ograniczenie takich umorzeń.

Przedstawione rekomendacje dotyczą humanistyki i nauk społecznych. Zawarłam w nich proponowane zmiany oraz pokazałam, które elementy procedury habilitacyjnej działają dobrze i dlatego warto je zachować. Moje rekomendacje skupiają się na humanistyce i naukach społecznych, lecz mogą również inspirować do pytań i namysłu nad zmianami, dotyczącymi procedury habilitacyjnej we wszystkich obszarach wiedzy

Literatura

- Aagaard, K. (2015). How incentives trickle down: Local use of a national bibliometric indicator system. *Science and Public Policy*, 42(5), 725–737.
- Aagaard, K., Bloch, C., Schneider, J. W. (2015). Impacts of performance-based research funding systems: The case of the Norwegian Publication Indicator. *Research Evaluation*, 24(2), 106–117.
- Abramo, G., D'Angelo, C. A. (2015a). An assessment of the first “scientific habilitation” for university appointments in Italy. *Economia Politica*, 32(3), 329–357.
- Abramo, G., D'Angelo, C. A. (2015b). The relationship between the number of authors of a publication, its citations and the impact factor of the publishing journal: Evidence from Italy. *Journal of Informetrics*, 9(4), 746–761.
- Abramo, G., D'Angelo, C. A., Solazzi, M. (2011). The relationship between scientists' research performance and the degree of internationalization of their research. *Scientometrics*, 86(3), 629–643.
- Achmatowicz, O. (2011). Blaski i cienie awansu naukowego w Polsce. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, 74, 5–26.
- Achmatowicz, O., Tazbir, J. (2004). Nie twórzmy „marcowych profesorów”. *Nauka*, 1, 133–136.
- Ajduk, A. (2016). Ścieżki kariery naukowej w Polsce: wyzwania i perspektywy. *Nauka*, 2, 189–202.
- Aksnes, D. W., Schneider, J. W., Gunnarsson, M. (2012). Ranking national research systems by citation indicators: A comparative analysis using whole and fractionalised counting methods. *Journal of Informetrics*, 6(1), 36–43.
- Allison, P. D., Stewart, J. A. (1974). Productivity Differences Among Scientists: Evidence for Accumulative Advantage. *American Sociological Review*, 39(4), 596–606.
- Andrés, A. (2009). *Measuring Academic Research: How to undertake a bibliometric study*. Oxford: Chandos Publishing.
- Antonowicz, D. (2011). Doświadczenia ewaluacji badań naukowych w Wielkiej Brytanii w kontekście funkcjonowania Research Assessment Exercise 2008. *Kultura i Edukacja*, 2(81), 158–172.
- Antonowicz, D. (2015). *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją: polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Antonowicz, D. (2016). Internacjonalizacja jako źródło legitymizacji reform szkolnictwa wyższego w Polsce (2007–2012). *Przegląd Socjologiczny*, 65(3), 131–155.
- Antonowicz, D., Dahlig-Turek, E., Klejsa, K., Mach, B. W., Porczak, A., Szoka, M. (2016). Nowe rozporządzenie: ewaluacja jednostek naukowych w ramach Komisji ds. Nauk o Sztuce i Twórczości Artystycznej Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych. *Forum Akademickie*, 6, 1–11.
- Baker, M. (2010). Career Confidence and Gendered Expectations of Academic Promotion. *Journal of Sociology*, 46(3), 317–334.
- Bar-Ilan, J., Haustein, S., Peters, I., Priem, J., Shema, H., Terliesner, J. (2012). Beyond citations: Scholars' visibility on the social Web. W *Proceedings of the 17th International Conference on Science and Technology Indicators* (s. 98–109). Montréal.
- Barnett, G. A., Fink, E. L., Debus, M. B. (1989). A Mathematical Model of Academic Citation Age. *Communication Research*, 16(4), 510–531.
- Beck, M. T., Gáspár, V. (1991). Scientometric evaluation of the scientific performance at the Faculty of Natural Sciences, Kossuth Lajos University, Debrecen, Hungary. *Scientometrics*, 20(1), 37–54.
- Beel, J., Gipp, B., Wilde, E. (2010). Academic Search Engine Optimization (ASEO): Optimizing Scholarly Literature for Google Scholar & Co. *Journal of Scholarly Publishing*, 41(2), 176–190.
- Bertocchi, G., Gambardella, A., Jappelli, T., Nappi, C. A., Peracchi, F. (2015). Bibliometric evaluation vs. informed peer review: Evidence from Italy. *Research Policy*, 44(2), 451–466.
- Biblia Tysiąclecia Online*. (2003). Poznań: Pallottinum. Pobrane 10 września 2017, z: <http://biblia.deon.pl>
- Bilewicz, M., Pieniądz, A. (2016, październik). Wdrożeniowy demontaż habilitacji: ON wyjaśniają, dlaczego „habilitacja wdrożeniowa” w wersji zaproponowanej przez MNiSW nie jest dobrym pomysłem. *Obywatele Nauki*. Pobrane 1 września 2017 r., z: <http://obywatelenauki.pl/2016/10/on-wyjasniaja-dlaczego-habilitacja-wdrozeniowa-w-wersji-zaproponowanej-przez-mnisw-nie-jest-dobrym-pomyslem/>
- Blickenstaff, J. C. (2005). Women and science careers: leaky pipeline or gender filter? *Gender and Education*, 17(4), 369–386.
- Blockmans, W. (2007). The underestimated humanities and social sciences. W: A. Cavalli (Red.), *Quality assessment*

- for higher education in Europe (s. 89–94). London: Portland Press.
- Bloomberg, L. D., Volpe, M. (2016). *Completing Your Qualitative Dissertation: A Road Map From Beginning to End* (3. wyd.). Los Angeles, CA: Sage.
- Blumer, H. (2007). Interakcjonizm symboliczny: perspektywa i metoda. Kraków: Nomos.
- Bornmann, L. (2008). Scientific Peer Review: An Analysis of the Peer Review Process from the Perspective of Sociology of Science Theories. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, 33(2), 23–38.
- Bornmann, L. (2012). Measuring the societal impact of research. *EMBO reports*, 13(8), 673–676.
- Bornmann, L. (2013). Evaluations by Peer Review in Science. *Springer Science Reviews*, 1(1–2), 1–4.
- Bornmann, L. (2014). Validity of altmetrics data for measuring societal impact: A study using data from Altmetric and F1000Prime. *Journal of Informetrics*, 8(4), 935–950.
- Bornmann, L., Bowman, B. F., Bauer, J., Marx, W., Schier, H., Palzenberg, M. (2014). Bibliometric Standards for Evaluating Research Institutes in the Natural Sciences. W: B. Cronin, C. R. Sugimoto (Red.), *Beyond Bibliometrics: Harnessing Multidimensional Indicators of Scholarly Impact* (s. 201–223). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Bornmann, L., Daniel, H.-D. (2008). What do citation counts measure? A review of studies on citing behavior. *Journal of Documentation*, 64(1), 45–80.
- Bornmann, L., Haunschild, R., Marx, W. (2016). Policy documents as sources for measuring societal impact: How often is climate change research mentioned in policy-related documents? *Scientometrics*.
- Bornmann, L., Leydesdorff, L. (2014). Scientometrics in a changing research landscape. *EMBO Reports*, 15(12), 1228–1232.
- Bornmann, L., Marx, W., Schier, H., Rahm, E., Thor, A., Daniel, H. D. (2009). Convergent validity of bibliometric Google Scholar data in the field of chemistry-Citation counts for papers that were accepted by Angewandte Chemie International Edition or rejected but published elsewhere, using Google Scholar, Science Citation Index, S. *Journal of Informetrics*, 3(1), 27–35.
- Bornmann, L., Williams, R. (2017). Can the journal impact factor be used as a criterion for the selection of junior researchers? A large-scale empirical study based on ResearcherID data. *Journal of Informetrics*, 11(3), 788–799.
- Bradford, S. C. (1937). The extent to which scientific and technical literature is covered by present abstracting and indexing periodicals. *Chemical and Industry*, 56(43), 947–951.
- Brandt, A. M. (2014). O potrzebie modyfikacji Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. *Nauka*, 4, 105–109.
- Braun, T., Glänzel, W., Schubert, A. (2010). The footmarks of Eugene Garfield in the journal *Scientometrics*. *Annals of Library & Information Studies*, 57(3), 177–183.
- Bronk, A., Majdański, S. (2009). Kłopoty z porządkowaniem nauk: perspektywa naukoznawcza. *Nauka*, 1, 47–66.
- Brzeziński, J. M. (2015a). Jeżeli oceniać (jednostki naukowe i badaczy), to JAK oceniać? Przeciwno IF, a za peer review. *Nowotwory. Journal of Oncology*, 65(6), 1–5.
- Brzeziński, J. M. (2015b). O konieczności utrzymania habilitacji w Polsce. *Nowotwory. Journal of Oncology*, 65(4), 1–6.
- Brzeziński, J. M. (2016). Przeciwno depersonalizacji i nadmiernej standaryzacji procesu ewaluacji w nauce. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 1, 127–137.
- Brzeziński, J. M. (2017). O poprawianiu (ale też i o psuciu) systemu przeprowadzania awansów naukowych w Polsce w latach 1990-2017. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 147–172.
- Bukowska, G., Łopaciuk-Goncaryk, B. (2013). Determinanty sukcesów publikacyjnych naukowców. *Nauka*, 3, 59–86.
- Burdzik, T. (2017). Drapieżne czasopisma jako przykład nieetycznego publikowania. *Filozofia i Nauka*, 5, 131–149.
- Campbell, D. T. (1979). Assessing the Impact of Planned Social Change. *Evaluation and Program Planning*, 2, 67–90.
- Cattell, J. M. (1903). Statistics of American Psychologists. *The American Journal of Psychology*, 14(3/4), 310.
- Cavalcanti, D. C., Prudêncio, R. B. C., Pradhan, S. S., Shah, J. Y., Pietrobon, R. S. (2011). Good to be bad? Distinguishing between positive and negative citations in scientific impact. *Proceedings - International Conference on Tools with Artificial Intelligence, ICTAI*, 156–162.

- Chen, L., Holsapple, C. W. (2013). Evaluating Journal Quality: Beyond „Expert” Journal Assessments in the IS Discipline. *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, 23(4), 392–412.
- Chubin, D. E. (1994). Grants Peer Review in Theory and Practice. *Evaluation Review*, 18(1), 20–30.
- Chubin, D. E., Hackett, E. J. (1990). *Peerless Science: Peer Review and U.S. Science Policy*. New York, NY: State University of New York Press.
- Chudlarský, T., Dvořák, J., Souček, M. (2014). A Comparison of Research Output Counting Methods Using a National CRIS – Effects at the Institutional Level. *Procedia Computer Science*, 33, 147–152.
- Cicchetti, D. V. (1991). The reliability of peer review for manuscript and grant submissions: a cross disciplinary investigation. *Behavioral and Brain Sciences*, 14(1), 119–186.
- Clement, T. P. (2013). Authorship Matrix: A Rational Approach to Quantify Individual Contributions and Responsibilities in Multi-Author Scientific Articles. *Science and Engineering Ethics*, 1–17.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (wyd. 2). New York, NY: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cole, J., Cole, S. (1971). Measuring the Quality of Sociological Research: Problems in the use of the Science Citation Index. *The American Sociologist*, 6, 23–29.
- Cole, J. R., Zuckerman, H. (1984). The productivity puzzle: Persistence and change in patterns of publication of men and women scientists. *Advances in motivation and achievement*, 217–258.
- Cole, S. (1992). *Making Science: Between Nature and Society*. Pobrane 5 lipca 2017 r., z: <https://books.google.com/books?id=AusBqjmZM9AC&pgis=1>
- Cole, S., Cole, J. R., Simon, G. A. (1981). Chance and consensus in peer review. *Science*, 214(4523), 881–886.
- COPE Council. (2014). What constitutes authorship? COPE Discussion Document. Pobrane 10 sierpnia 2017 r., z: http://publicationethics.org/files/Authorship_DiscussionDocument.pdf
- Cozzens, S. E. (1985). Comparing the Sciences: Citation Context Analysis of Papers from Neuropharmacology and the Sociology of Science. *Social Studies of Science*, 15(1), 127–153.
- Crabtree, B. F., Miller, W. L. (1999). A template approach to text analysis: Developing and using codebooks. W: B. F. Crabtree, W. L. Miller (Red.), *Doing Qualitative Research* (s. 163–177). Newbury Park, CA: Sage.
- Cyran, K., Przywara, B. (2012). Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania kariery naukowej w Polsce. W: S. Waltoś, A. Rozmus (Red.), *Kariera naukowa w Polsce: warunki prawne, społeczne i ekonomiczne* (s. 177–205). Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Czyżewska, M., Skica, T. (2012). Współczesne modele rynków pracy naukowców na świecie jako pochodna modeli szkolnictwa wyższego. W: S. Waltoś, A. Rozmus (Red.), *Kariera naukowa w Polsce: warunki prawne, społeczne i ekonomiczne* (s. 43–81). Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Dahlig-Turek, E. (2011). ESF, ERIH, JCR... czyli o ewaluacji humanistyki. *Kultura i Edukacja*, 2(81), 189–203.
- Daniel, H.-D., Mittag, S., Bornmann, L. (2007). The potential and problems of peer evaluation in higher education and research. W: A. Cavalli (Red.), *Quality assessment for higher education in Europe* (s. 71–82). London: Portland Press.
- Das, A. K. (2015). *Research Evaluation Metrics* (T. 4). Paris: UNESCO.
- De Bellis, N. (2009). *Bibliometrics and Citation Analysis: From the Science Citation Index to Cybermetrics*. Lanham, MD: The Scarecrow Press.
- De Bellis, N. (2014). History and Evolution of (Biblio)Metrics. W B. Cronin, C. R. Sugimoto (Red.), *Beyond Bibliometrics: Harnessing Multidimensional Indicators of Scholarly Impact* (s. 23–44). Cambridge, MA: The MIT Press.
- de Solla Price, D. J. (1967). *Mala Nauka – Wielka Nauka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- de Solla Price, D. J. (1970). Citation Measures of Hard Science, Soft Science, Technology, and Nonscience. W: C. E. Nelson, D. K. Pollock (Red.), *Communication among scientists and engineers* (s. 3–22). Lexington, MA.
- de Solla Price, D. J. (1976). A general theory of bibliometric and other cumulative advantage processes. *Journal of the American Society for Information Science*, 27(5), 292–306.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (2010). Strategie badawcze. W: *Metody badań jakościowych* (t. 1, s. 531–547). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Diodato, V. (2012). *Dictionary of Bibliometrics*. New York, NY: Routledge Taylor & Francis Group.
- Dmochowska, H. (Red.). (2014). *Polska: 1989–2014*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.

- Drabek, A. (2001). *Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych*. Katowice.
- Drabek, A., Rozkosz, E. A., Hołowiecki, M., Kulczycki, E. (2015). Polski Współczynnik Wpływu a kultury cytowań w humanistyce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(46), 121–138.
- Drenth, J. P. H. (1996). Mnożenie autorstwa w medycynie. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 2(128), 225–233.
- Engels, T. C. E., Ossenblok, T. L. B., Spruyt, E. H. J. (2012). Changing publication patterns in the Social Sciences and Humanities, 2000–2009. *Scientometrics*, 93(2), 373–390.
- Etzkowitz, H., Kemelgor, C., Uzzi, B. (2000). *Athena Unbound: The Advancement of Women in Science and Technology*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Europejska Sieć na rzecz Ewaluacji Badań w Naukach Humanistycznych i Społecznych. (2017). Wyzwania ewaluacji nauk społecznych i humanistycznych (NSH). (E. Kulczycki, Tłum.). Pobrane 20 września 2017 r., z: http://enressh.eu/wp-content/uploads/2017/09/Guidelines_SSH_Polish.pdf
- Felt, U. (2017). Under the Shadow of Time: Where Indicators and Academic Values Meet. *Engaging Science, Technology, and Society*, 3, 53.
- Ferrara, A., Bonaccorsi, A. (2016). How robust is journal rating in Humanities and Social Sciences? Evidence from a large-scale, multi-method exercise. *Research Evaluation*, 1–13.
- Filipiak, K. J. (2012). Słowo redakcyjne. *Kardiologia Polska*, 70(9), 876.
- Flick, U. (2010). *Projektowanie badania jakościowego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Flick, U. (2011). *Jakość w badaniach jakościowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Francis, J. J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P., Grimshaw, J. M. (2010). What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology & Health*, 25(10), 1229–45.
- Frankel, M. S., Cave, J. (1997). Introduction. W: M. S. Frankel, J. Cave (Red.), *Evaluating Science and Scientists* (s. 1–6). Budapest: Central European University Press.
- Gade, P. A., Constanza, D. P., Kaplan, J. D. (2011). Recenzowanie wniosków o finansowanie projektów badawczych. W: R. Sternberg (Red.), *Recenzowanie prac naukowych w psychologii* (s. 97–118). Warszawa: Paradygmat.
- Gajewski, K. (2002). Nauka modna, czyli o potrzebie tradycji. *Teksty Drugie*, 1/2, 269–276.
- Galvin, R. (2015). How many interviews are enough? Do qualitative interviews in building energy consumption research produce reliable knowledge? *Journal of Building Engineering*, 1, 2–12.
- Garfield, E. (1964). Can Citation Indexing be Automated? W: M. E. Stevens, V. E. Giuliano, L. B. Heilprin (Red.), *Statistical Association Methods for Mechanized Documentation: Symposium Proceedings* (s. 189–192). Washington, DC: National Bureau of Standards.
- Garfield, E. (1977). Caution urged in the use of citation analyses. *Trends in Biochemical Sciences*, 2(4), N84.
- Garfield, E. (1979). Perspective on Citation Analysis of Scientists. W: *Citation Indexing: Its Theory and Application in Science, Technology, and Humanities* (s. 240–252). New York, NY: John Wiley & Sons.
- Garfield, E. (2006). The History and Meaning of the Journal Impact Factor. *JAMA*, 295(1), 90–93.
- Garfield, E., Welljams-Dorof, A. (1992). Of Nobel class: A citation perspective on high impact research authors. *Theoretical Medicine*, 13(2), 117–135.
- Gibbs, G. (2011). *Analizowanie danych jakościowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gillespie, G. W. J., Chubin, D. E., Kurzon, G. M. (1985). Experience with NIH Peer Review: Researchers' Cynicism and Desire for Change. *Science, Technology & Human Values*, 10(3), 44–54.
- Giménez-Toledo, E., Mañana-Rodríguez, J., Delgado-López-Cózar, E. (2013). Quality indicators for scientific journals based on experts' opinion. *eprint arXiv*, (1). Pobrane 15 sierpnia 2017 r., z: <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1307/1307.1271.pdf>
- Giménez-Toledo, E., Tejada-Artigas, C., Mañana-Rodríguez, J. (2013). Evaluation of scientific books' publishers in social sciences and humanities: Results of a survey. *Research Evaluation*, 22(1), 64–77.
- Gingras, Y. (2014). Criteria for Evaluating Indicators. W: B. Cronin, C. R. Sugimoto (Red.), *Beyond Bibliometrics: Harnessing Multidimensional Indicators of Scholarly Impact* (s. 109–125). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Glänzel, W. (2003). *Bibliometrics as a research field: A course on theory and application of bibliometric indicators*. Pobrane 1 lipca 2017 r., z: <http://nsdl.niscair.res.in/123456789/968>
- Glasser, B. G., Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New

- Brunswick, NJ: AldineTransaction.
- Gneezy, U., Niederle, M., Rustichini, A. (2003). Performance in competitive environments: Gender differences. *Quarterly Journal of Economics*, 118(3), 1049–1074.
- Godin, B. (2017). O początkach bibliometrii. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(49), 19–46.
- Goffman, E. (2008). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Warszawa: Aletheia.
- Gomez-Mejia, L. R., Balkin, D. B. (1992). Determinants of Faculty Pay: An Agency Theory Perspective. *Academy of Management Journal*, 35(5), 921–955.
- Gordon, G., Lin, J., Cave, R., Dandrea, R. (2015). The question of data integrity in article-level metrics. *PLoS Biology*, 13(8), 1–9.
- Górnicki, B., Muszyński, S., Kocoń, J., Sosnowska, H., Stępień, K., Turski, L. A., ... Pelc, J. (1995). Dyskusja [o ocenianiu uczonych]. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 3–4(125–126), 69–78.
- Górski, A. (2015). Towpik E. IF-mania: Journal Impact Factor nie jest właściwym wskaźnikiem oceniania wyników badań naukowych, indywidualnych uczonych ani ośrodków badawczych. Nowotwory J Oncol 2015; 65: 465–475 Głos w dyskusji. *Nowotwory. Journal of Oncology*, 65(6), 483–484.
- Grabarczyk, C. (2008). Proces doktoryzowania i habilitowania w kontekście projektu reformy. *Nauka*, 3, 125–142.
- Grabarczyk, C. (2012). *Rozwój kwalifikacji naukowych nauczycieli akademickich nauk technicznych*. Kraków: Impuls.
- Graczyński, M. R. (2008). Personal Impact Factor: The need for speed. *Medical Science Monitor*, 14(10), ED1–2.
- Granc, M. (2017). Publish or perish : how Central and Eastern European economists have dealt with the ever-increasing academic. *Scientometrics*, 111(3), 1813–1837.
- Gromada, A., Budacz, D., Kawalerowicz, J., Walewska, A. (2015). *Marne szanse na awanse?: raport z badania na temat obecności kobiet na uczelniach artystycznych w Polsce*. Warszawa: Katarzyna Kozyra Foundation.
- GUS Departament Badań Społecznych i Warunków Życia. (2016). *Szkoły wyższe i ich finanse w 2015 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Hammarfelt, B. (2014). Using altmetrics for assessing research impact in the humanities. *Scientometrics*, 101(2), 1419–1430.
- Hartley, J. (2011). To cite or not to cite: Author self-citations and the impact factor. *Scientometrics*, 92(2), 313–317.
- Harzing, A.-W. (2011). *The Publish or Perish Book: Your guide to effective and responsible citation analysis*. Melbourne: Tarma Software Research Pty.
- Hatch, J. A. (2002). *Doing qualitative research in education settings*. New York, NY: State University of New York Press.
- Haustein, S. (2012). *Multidimensional Journal Evaluation: Analyzing Scientific Periodicals Beyond the Impact Factor*. Berlin: De Gruyter Saur.
- Haustein, S. (2015). Scientific Interactions and Research Evaluation: From Bibliometrics to Altmetrics. W: F. Pehar, C. Schlogl, C. Wolff (Red.), *Reinventing Information Science in the Networked Society. Proceedings of the th International Symposium on Information Science ISI, Zadar, Croatia, thst May* (s. 36–42). Glückstadt.
- Haustein, S., Bowman, T. D., Costas, R. (2016). Interpreting „Altmetrics”: Viewing Acts on Social Media through the Lens of Citation and Social Theories. W C. R. Sugimoto (Red.), *Theories of Informetrics and Scholarly Communication* (ss. 372–405). Berlin: De Gruyter.
- Hemlin, S. (1996). Research on research evaluation. *Social Epistemology*, 10(2), 209–250.
- Hensel, P., Glinka, B. (2012). Teoria ugruntowana. W: D. Jemielniak (Red.), *Badania jakościowe: podejścia i teorie* (t. 1, s. 89–113). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hesli, V. L., Lee, J. M. (2011). Faculty Research Productivity: Why Do Some of Our Colleagues Publish More than Others? *PS: Political Science & Politics*, 44(2), 393–408.
- Hicks, D. (2012). Performance-based university research funding systems. *Research Policy*, 41(2), 251–261.
- Hicks, D., Melkers, J. (2013). Bibliometrics as a tool for research evaluation. W: A. N. Link, N. S. Vonortas (Red.), *Handbook on the Theory and Practice of Program Evaluation* (s. 323–349). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Hicks, D., Wang, J. (2009). Towards a bibliometric database for the social sciences and humanities. Pobrane 1 sierpnia 2017 r., z: http://works.bepress.com/diana_hicks/18
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for

- research metrics. *Nature*, 520(7548), 429–431.
- Hirsch, J. E. (2005). An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(46), 16569–16572.
- Hjørland, B., Nicolaisen, J. (2005). Bradford's Law of Scattering: Ambiguities in the Concept of „Subject”. W: *Context: Nature, Impact, and Role* (s. 96–106). Berlin: Springer Berlin Heidelberg.
- Hoekman, J., Frenken, K., van Oort, F. (2008). *Collaboration networks as carriers of knowledge spillovers: Evidence from EU27 regions* (Dynamics of Knowledge Accumulation, Competitiveness, Regional Cohesion and Economic Policies No. DIME Working paper 2008.3).
- Hood, W. W., Wilson, C. S. (2001). The literature of bibliometrics, scientometrics, and informetrics. *Scientometrics*, 52(2), 291–314.
- Hu, X. (2007). Relative superiority coefficient of papers: A new dimension for institutional research performance in different fields. *Scientometrics*, 72(3), 389–402.
- Huang, M.-H., Lin, C.-S. (2012). Counting methods & university ranking by H-index. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*.
- Hughes, M. J. (2015). *Do We Still Need Peer Review? An Argument for Change by Thomas H. P. Gould*. portal: *Libraries and the Academy* (t. 15). Lanham, MD: The Scarecrow Press.
- Huutoniemi, K. (2012). Communicating and compromising on disciplinary expertise in the peer review of research proposals. *Social Studies of Science*, 42(6), 897–921.
- Illeris, K. (2006). *Trzy wymiary uczenia się*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Izdebski, H., Zieliński, J. M. (2015). *Ustawa o stopniach naukowych i tytułach naukowych: komentarz* (wyd. 2). Warszawa: Wolters Kluwer.
- Jablecka, J. (1997). Peer Review in Poland: Practical solutions and possible improvements. W: M. S. Frankel, J. Cave (Red.), *Evaluating Science and Scientists* (s. 96–111). Budapest: Central European University Press.
- Jablecka, J., Lepori, B. (2009). Between historical heritage and policy learning: The reform of public research funding systems in Poland, 1989–2007. *Science and Public Policy*, 36(9), 697–708.
- Jasieński, M. (1991). Demon Garfielda, czyli o roli analizy cytacji w rozwoju nauki (głównie ekologii) w Polsce. *Wiadomości Ekologiczne*, 37, 247–263.
- Jastrzębski, J. (2010). Habilitacja w państwowym szkolnictwie akademickim II Rzeczypospolitej. *Analecta*, 19(1–2), 63–81.
- Karpowicz, E. (2003). Stopnie naukowe w krajach Unii Europejskiej. *Informacje BSE*, 953, 1–19.
- Katz, J. S., Martin, B. R. (1997). What is research collaboration? *Research Policy*, 26(1), 1–18.
- Kenna, Mryglod, Berche. (2017). A scientists' view of scientometrics: Not everything that counts can be counted. *Condensed Matter Physics*, 20(1), 13803.
- Kessler, M. M. (1963). Bibliographic coupling between scientific papers. *American Documentation*, 14(1), 10–25.
- Khazragui, H., Hudson, J. (2015). Measuring the benefits of university research: Impact and the REF in the UK. *Research Evaluation*, 24(1), 51–62.
- Kiebała, A. (2012). Kariera naukowa – zdobywanie stopni i tytułów naukowych. W: S. Waltoś, A. Rozmus (Red.), *Kariera naukowa w Polsce: warunki prawne, społeczne i ekonomiczne* (s. 107–135). Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kiebała, A. (2016). Kariery nauczycieli akademickich. W: S. Waltoś, A. Rozmus (Red.), *Szkolnictwo wyższe w Polsce: ustrój, prawo, organizacja* (s. 363–397). Warszawa: Wolters Kluwer.
- King, B. M., Minium, E. W. (2009). *Statystyka dla psychologów i pedagogów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kisielnicki, J., Piątek, S. (2016). Umożliwienie postępowania habilitacyjnego. *Forum Akademickie*, 7–8.
- Knorr Cetina, K. (1999). *Epistemic cultures: How sciences make knowledge*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kokowski, M. (2015). Jakiej naukometrii i bibliometrii potrzebujemy w Polsce? *Prace Komisji Historii Nauki PAU*, 14, 135–184.
- Kolasa, W. M. (2012). Specific character of citations in historiography (using the example of Polish history). *Scientometrics*, 90(3), 905–923.
- Kolasa, W. M. (2013). *Historiografia prasy polskiej (do 1918 roku): naukometryczna analiza dyscypliny 1945-2009*.

- Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Kolbuszewska, J. (2015). Kobiety w nauce: akademicki awans polskich historyczek wczoraj i dziś. *Sensus Historiae*, 19(2), 109–122.
- Konecki, K. T. (2000). *Studia z metodologii badań jakościowych: teoria ugruntowana*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kosmulski, M. (2013). Are you in h? *Journal of Informetrics*, 7(3), 693–698.
- Kosmulski, M. (2015). Gender disparity in Polish science by year (1975–2014) and by discipline. *Journal of Informetrics*, 9(3), 658–666.
- Koutecky, J. (1997). Measuring and Evaluating Scientific Performance in the Czech Republic. W: M. S. Frankel, J. Cave (Red.), *Evaluating Science and Scientists* (s. 160–165). Budapest: Central European University Press.
- Koutecky, J. (1999). Dialogue Between Scientists and Evaluators as a Means to Properly Choose and Assess Research Directions. W: V. Paces, L. Pivec, A. H. Teich (Red.), *Science Evaluation and Its Management* (s. 79–82). Amsterdam: Kluwer Academic Publisher.
- Kozłowski, J. (2015). *Ewaluacja nauki: zbiór haseł encyklopedycznych. Ewaluacja nauki: zbiór haseł encyklopedycznych*.
- Krasowska-Marczuk, H. (2002). Czy doktor sztuki to obraza dla nauki. *Forum Akademickie*, 1.
- Kristapsons, J. (1999). Quantitative Research Evaluation: Experience of a small country. W: V. Paces, L. Pivec, A. H. Teich (Red.), *Science Evaluation and Its Management* (s. 246–255). Amsterdam: Kluwer Academic Publisher.
- Kronick, D. (1990). Peer review in 18th-century scientific journalism. *JAMA : the journal of the American Medical Association*, 263(10), 1321–1322.
- Kudrycka, B., Leszczyński, A. (2009, 17 marca). Kudrycka: Habilitacja do kas(tr)acji [wywiad]. *Gazeta Wyborcza*.
- Kulawik, T. (2009). Science policy and public accountability in Poland: The case of embryonic stem-cell research. *Science and Public Policy*, 36(6), 469–482.
- Kulczycki, E. (2013). Transformation of Science Communication in the Age of Social Media. *Teorie Vědy / Theory of Science*, 35(1), 3–28.
- Kulczycki, E. (2016). Ocena humanistyki w świetle wyzwań Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 52(1), 149–162.
- Kulczycki, E. (2017a). Assessing publications through a bibliometric indicator: The case of comprehensive evaluation of scientific units in Poland. *Research Evaluation*, 26(1), 41–52.
- Kulczycki, E. (2017b). Punktoza jako strategia w grze parametrycznej w Polsce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(49), 63–78.
- Kulczycki, E. (2017c). Wprowadzenie: wyzwania instytucjonalnej ewaluacji nauki. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 49(1), 7–11.
- Kulczycki, E., Drabek, A., Rozkosz, E. A. (2015). Publikacje a zgłoszenia ewaluacyjne, czyli zniekształcony obraz nauki w Polsce. *Nauka*, (3), 35–58.
- Kulczycki, E., Engels, T. C. E., Nowotniak, R. (2017). Publication patterns in the social sciences and humanities in Flanders and Poland. *16th of International Society of Scientometrics and Informetrics*.
- Kulczycki, E., Korzeń, M., Korytkowski, P. (2017). Toward an excellence-based research funding system: Evidence from Poland. *Journal of Informetrics*, 11(1), 282–298.
- Kulczycki, E., Rozkosz, E. A. (2017). Does an expert-based evaluation allow us to go beyond the Impact Factor? Experiences from building a ranking of national journals in Poland. *Scientometrics*, 111(1), 417–442.
- Kulczycki, E., Rozkosz, E. A., Drabek, A. (2015). Publikacje polskich badaczy w czasopiśmie z list ERIH w kontekście ewaluacji jednostek naukowych. *Kultura i Edukacja*, 1(107), 149–172.
<http://doi.org/10.15804/kie.2015.01.08>
- Kumaramangalam, K. (2005). Does collaborating with academia improve industry science? *Aslib Proceedings*, 57(3), 261–277.
- Kwiek, M. (2015). *Uniwersytet w dobie przemian: instytucje i kadra akademicka w warunkach rosnącej konkurencji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kwiek, M. (2017). Academic top earners: Research productivity, prestige generation, and salary patterns in European universities. *Science and Public Policy*, (2015), 1–13.
- Kyvik, S. (1989). Productivity differences fields of learning, and Lotka's law. *Scientometrics*, 15(3–4), 205–214.

- Laband, D. N., Piette, M. J. (1994). Does the „Blindness” of Peer Review Influence Manuscript Selection Efficiency?*. *Source: Southern Economic Journal*, 60(4), 896–906.
- Lamont, M. (2009). *How Professors Think: Inside the Curious World of Academic Judgment*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Larivière, V., Ni, C., Gingras, Y., Cronin, B., Sugimoto, C. R. (2013). Global gender disparities in science. *Nature*, 504(7479), 211–213.
- Larsen, P. O., Ins, M. (2010). The rate of growth in scientific publication and the decline in coverage provided by Science Citation Index. *Scientometrics*, 84(3), 575–603.
- Lee, S., Bozeman, B. (2005). The Impact of Research Collaboration on Scientific Productivity. *Social Studies of Science*, 35(5), 673–702.
- Levitt, J. M., Thelwall, M. (2016). Long term productivity and collaboration in information science. *Scientometrics*, 108(3), 1103–1117.
- Lewis, J. M., Ross, S., Holden, T. (2012). The how and why of academic collaboration: Disciplinary differences and policy implications. *Higher Education*, 64(5), 693–708.
- Leydesdorff, L. (2001). Scientometrics. W: N. J. Smelser (Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 13752–13755). Elsevier.
- Leydesdorff, L., de Moya-Anegón, F., de Nooy, W. (2014). Scopus and Web-of-Science 2012 compared in terms of aggregated journal-journal citation relations: global maps and interactive overlays. W: E. Noyons (Red.), *Proceedings of the science and technology indicators conference 2014 Leiden „Context Counts: Pathways to Master Big and Little Data”* (s. 374–379). Leiden: Universiteit Leiden.
- Leydesdorff, L., Hammarfelt, B., Salah, A. A. A. (2011). The structure of the Arts & Humanities Citation Index: A mapping on the basis of aggregated citations among 1,157 journals. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(12), 1–39.
- Lindsey, D. (1980). Production and Citation Measures in the Sociology of Science: The Problem of Multiple Authorship. *Social Studies of Science*, 10(2), 145–162.
- Linkova, M., Stockelova, T. (2012). Public accountability and the politicization of science: The peculiar journey of Czech research assessment. *Science and Public Policy*, 39(5), 618–629.
- Lotka, A. J. (1926). The frequency distribution of scientific productivity. *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16(12), 317–323.
- Luukkonen, T. (2002). Research evaluation in Europe: State of the art. *Research Evaluation*, 11(2), 81–84.
- Łazarowicz, M. (2015). *Anatomia sukcesu w nauce: studium socjologiczne lauratów konkursów Fundacji na rzecz Nauki Polskiej*. Uniwersytet Warszawski.
- Madden, A. D. (2000). When did peer review become anonymous. *Aslib Proceedings*, 52(8), 273–276.
- Mahoney, M. J. (1977). Publication Prejudices: an Experimental Study of Confirmatory Bias in the Peer Review System. *Cognitive Therapy and Research*, 1(2), 161–175.
- Marciszewski, W., Górski, A., Hartman, J., Nowicka, A., Nycz, R., Samsonowicz, H., ... Wiktorowska, A. F. (2011). *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce*. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- Marsh, H. W., Jayasinghe, U. W., Bond, N. W. (2008). Improving the peer-review process for grant applications: Reliability, validity, bias, and generalizability. *American Psychologist*, 63(3), 160–168.
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, 13(6), 522–525.
- Marszakowa-Szajkiewicz, I. (1996). *Bibliometryczna analiza współczesnej nauki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Marszakowa-Szajkiewicz, I. (2000). Analiza baz danych ISI przy pomocy metod bibliometrycznych wykazuje, że u progu XXI wieku wkład Polski w naukę światową jest nie mniejszy niż wielu innych państw Unii Europejskiej. *Forum Akademickie*, 6.
- Martinson, H. (1999). The Specifics of Evaluation of Science and Scientists in Small Countries in Transition. W: V. Paces, L. Pivec, A. H. Teich (Red.), *Science Evaluation and Its Management* (s. 117–126). Amsterdam: Kluwer Academic Publisher.
- Marzolla, M. (2016). Assessing evaluation procedures for individual researchers: The case of the Italian National Scientific Qualification. *Journal of Informetrics*, 10(2), 408–438.
- Más-Bleda, A., Thelwall, M., Kousha, K., Aguillo, I. F. (2014). Successful researchers publicizing research online: An outlink analysis of European highly cited scientists’ personal websites. *Journal of Documentation*, 70(1),

- Mazloumian, A. (2012). Predicting Scholars' Scientific Impact. *PLoS ONE*, 7(11), e49246.
- Meho, L. I., Yang, K. (2007). Impact of data sources on citation counts and rankings of LIS faculty: Web of science versus scopus and google scholar. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(13), 2105–2125.
- Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, 159(3810), 56–63.
- Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, 159(3810), 56–63.
- Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science: The reward and communication systems of science are considered. *Science*, 159(3810), 56–63.
- Merton, R. K., Garfield, E. (1986). Foreword. W: D. J. de Solla Price, *Little Science, Big Science... and Beyond* (s. 1–4). New York, NY: Columbia University Press.
- Miettinen, R., Tuunainen, J., Esko, T. (2015). Epistemological, Artefactual and Interactional–Institutional Foundations of Social Impact of Academic Research. *Minerva*, 53(3), 257–277.
- Migoń, A., Skalska-Zlat, M. (2010). Aktywność publikacyjna uczonych jako problem badawczy naukoznawstwa, bibliologii i nauki o informacji: o dorobku naukowym Wiesława Bieńkowskiego (1926–1999). W: M. Kocójowa (Red.), *Biblioteki, informacja, książka: interdyscyplinarne badania i praktyka w XXI wieku* (s. 218–233). Kraków: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. (2008). Budujemy na wiedzy: reforma nauki dla rozwoju Polski.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. (2009a). Partnerstwo dla Wiedzy: nowy model kariery akademickiej.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. (2009b). Założenia do nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.
- Młodożeniec, M., Knapieńska, A. (2013). Czy nauka wciąż ma męską pleć? Udział kobiet w nauce. *Nauka*, 2, 47–72.
- Molinié, A., Bodenhausen, G. (2010). Bibliometrics as Weapons of Mass Citation = La bibliométrie comme arme de citation massive. *CHIMIA International Journal for Chemistry*, 64(1), 78–89.
- Morse, J. M. (1995). Editorial: The significance of saturation. *Qualitative Health Research*, 5(2), 147–149.
- Moya, S., Prior, D., Rodríguez-Perez, G. (2015). Performance-based Incentives and the Behavior of Accounting Academics: Responding to Changes. *Accounting Education*, 24(3, SI), 208–232.
- Mulkay, M. (1974). Methodology in the Sociology of Science: Some Reflections on the Study of Radio Astronomy. *Social Science Information*, 13(2), 107–119.
- Najwyższa Izba Kontroli. Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego. (2017). *Rozwój kadr naukowych*. Pobrane 2 października 2017, z: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,14767,vp,17235.pdf>
- Nalimow, W. W., Mulczenko, Z. M. (1971). *Naukometria*. Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne.
- Nederhof, A. J. (2006). Bibliometric monitoring of research performance in the social sciences and the humanities: A review. *Scientometrics*, 66(1), 81–100.
- Nederhof, A. J., Zwaan, R. A., De Bruin, R. E., Dekker, P. J. (1989). Assessing the usefulness of bibliometric indicators for the humanities and the social and behavioural sciences: A comparative study. *Scientometrics*, 15(5–6), 423–435.
- Neufeld, J., von Ins, M. (2011). Informed peer review and uninformed bibliometrics? *Research Evaluation*, 20(1), 31–46.
- Niederkröthaler, T., Dorner, T. E., Maier, M. (2011). Development of a practical tool to measure the impact of publications on the society based on focus group discussions with scientists. *BMC Public Health*, 11(1), 588.
- Norman, K. L. (1986). Importance of factors in the review of grant proposals. *Journal of Applied Psychology*, 71(1), 156–156.
- Nowak, P. (2008). *Bibliometria, webometria: podstawy, wybrane zastosowania*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- O'Reilly, M., Parker, N. (2013). „Unsatisfactory Saturation”: A critical exploration of the notion of saturated sample sizes in qualitative research. *Qualitative Research*, 13(2), 190–197.
- Ochsner, M., Hug, S. E., Daniel, H. D. (2013). Four types of research in the humanities: Setting the stage for research quality criteria in the humanities. *Research Evaluation*, 22(2), 79–92.
- Olechnicka, A., Płoszaj, A. (2008). *Polska nauka w sieci?: Przestrzeń nauki i innowacyjności* (raport z badań). Warszawa: Agnieszka Olechnicka.
- Onwuegbuzie, A. J., Leech, N. L. (2007). *Sampling Designs in Qualitative Research : Making the Sampling Process*

- More Public. *The Qualitative Report*, 12(2), 19–20.
- Opaliński, Ł., Jaromin, M., Wikiera, J. (2015). Problem stabilności zachowań naukowców w zakresie cytowań w kontekście metodologii badań starzenia się publikacji naukowych i możliwość jego ujęcia ilościowego. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 53(2), 65–83.
- Osiecka-Chojnacka, J. (2009). Spory o habilitację – próba analizy debaty. *Analizy BAS*, 11.
- Osińska, V. (2016). *Wizualizacja informacji: studium informatologiczne*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Osińska, V., Komendziński, T. (2014). Naukowcy na facebook-u: wizualizacja sieci społecznych w nauce. W: E. Głowacka, M. Kowalska, P. Krysiński (Red.), *Współczesne oblicza komunikacji i informacji: problemy, badania, hipotezy* (s. 269–282). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Osińska, V., Malak, P., Bednarek-Michalska, B. (2016). Rozwój badań nad wizualizacją informacji. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 14.
- Ossenblok, T. (2016). *Scientific communication in the social sciences and humanities: Analysis of publication and collaboration patterns in Flanders* (rozprawa doktorska). Universiteit Antwerpen.
- Ossowska, M., Ossowski, S. (1935). Nauka o nauce. *Nauka Polska*, 20, 1–12.
- Pan, R. K., Fortunato, S. (2014). Author Impact Factor: Tracking the dynamics of individual scientific impact. *Scientific Reports*, 4.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (wyd. 4). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Paul-Hus, A., Bouvier, R. L., Ni, C., Sugimoto, C. R., Pislyakov, V., Larivière, V. (2014). Women and science in Russia: A historical bibliometric analysis. W: E. Noyons (Red.), *Proceedings of the science and technology indicators conference 2014 Leiden „Context Counts: Pathways to Master Big and Little Data”* (s. 415–422). Leiden: Universiteit Leiden.
- Pautasso, M. (2015). The Italian University Habilitation and the Challenge of Increasing the Representation of Women in Academia. *Challenges*, 6(1), 26–41.
- Peters, D. P., Ceci, S. J. (1982). Peer-review practices of psychological journals: The fate of published articles, submitted again. *Behavioral and Brain Sciences*, 5(2), 187.
- Pindłowa, W. (1988). Bibliometria i jej znaczenie dla badań nad książką. *Studia o Książce*, 17, 301–327.
- Porter, T. M. (1995). *Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and public life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Priem, J., Taraborelli, D., Groth, P., Neylon, C. (2010). Altmetrics: a manifesto. Pobrane 1 lipca 2017 r., z: <http://altmetrics.org/manifesto>
- Prins, A., Costas, R., van Leeuwen, T., Wouters, P. (2014). Using Google Scholar in research evaluation of social science programs, with a comparison with Web of Science data. W: E. Noyons (Red.), *Proceedings of the science and technology indicators conference 2014 Leiden „Context Counts: Pathways to Master Big and Little Data”* (s. 434–443). Leiden: Universiteit Leiden.
- Prpić, K. (2014). Prolegomenon: widening scientific career studies. W: K. Prpić, I. van der Weijden, N. Asheulova (Red.), *(Re)searching Scientific Careers* (s. 3–22). Saint Petersburg: Nestor-Historia.
- Prpić, K., Petrović, N. (2011). Croatian Social Scientists' Productivity and a Bibliometric Study of Sociologists' Output. *Sociologija I Prostor*, 48(3), 437–459. Pobrane z http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=100512
- Rabow, H. (2013). Polymetrics: a brief review of different ways to measure research impact. *ScieCom Info*, 2.
- Rada Młodych Naukowców. (b.d.). Zmiany w postępowaniu habilitacyjnym. Pobrane 30 sierpień 2017, z: <http://rmn.org.pl/habilitacja-2/>
- Rada Młodych Naukowców. (2015). *Raport: nowy tryb habilitacji*. Warszawa.
- Rahman, A. I. M. J., Guns, R., Rousseau, R., Engels, T. C. E. (2017). Cognitive Distances between Evaluators and Evaluatees in Research Evaluation: A Comparison between Three Informetric Methods at the Journal and Subject Category Aggregation Level. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, 2(August), 1–13.
- Rhoades-Catanach, S., Stout, D. E. (2000). Current practices in the external peer review process for promotion and tenure decisions. *Journal of Accounting Education*, 18(3), 171–188.
- Rijke, S. de, Wouters, P. F., Rushforth, A. D., Franssen, T. P., Hammarfelt, B. (2016). Evaluation practices and effects of indicator use: A literature review. *Research Evaluation*, 25(2), 161–169.
- Rinia, E. J., van Leeuwen, T. N., van Vuren, H. G., van Raan, A. F. J. (1998). Comparative analysis of a set of bibliometric indicators and central peer review criteria. *Research Policy*, 27(1), 95–107.

- Rodzík, P. (2016a). Awans naukowy kobiet – czy coś się zmieniło? *Nauka*, 4, 93–110.
- Rodzík, P. (2016b). Nadane stopnie i tytuły naukowe – czy coś się zmieniło? *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 139–174.
- Rørstad, K., Aksnes, D. W. (2015). Publication rate expressed by age, gender and academic position - A large-scale analysis of Norwegian academic staff. *Journal of Informetrics*, 9(2), 317–333.
- Rousseau, S., Rousseau, R. (2015). Metric-Wiseness Dear. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(11), 2389.
- Rousseau, S., Rousseau, R. (2017). Being metric-wise: Heterogeneity in bibliometric knowledge. *El Profesional de la Informacion*, 26(3), 480–487.
- Roy, R. (1984). Alternatives to review by peers: A contribution to the theory of scientific choice. *Minerva*, 22(3–4), 316–328.
- Rozkosz, E. A. (2014). Serwisy społecznościowe dla naukowców (SSN) na przykładzie ResearchGate i Academia.edu. *Forum Bibliotek Medycznych*, 7(2), 16–24.
- Rycielski, P., Brzezicka, A. (2013). Wnioskowanie statystyczne na danych jakościowych: testy wykorzystujące rozkład chi-kwadrat. W: S. Bedyńska, M. Cypryńska (Red.), *Statystyczny drogowskaz 1: praktyczne wprowadzenie do wnioskowania statystycznego* (s. 135–157). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Sedno.
- Saarela, M., Kärkkäinen, T., Lahtonen, T., Rossi, T. (2016). Expert-based versus citation-based ranking of scholarly and scientific publication channels. *Journal of Informetrics*, 10(3), 693–718.
- Sabatier, M., Carrere, M., Mangematin, V. (2006). Profiles of Academic Activities and Careers - Does Gender Matter? *Journal of Technology Transfer*, 31, 311–324.
- Sala, S. Della, Brooks, J. (2008). Multi-authors' self-citation: A further impact factor bias? *Cortex*, 44(9), 1139–1145.
- Saldaña, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Los Angeles, CA: SAGE.
- Sandelowski, M. (1995). Focus on Qualitative Methods Sample Size in Qualitative. *Research in Nursing Health*, 18, 179–183.
- Sandström, U. (2009). Cognitive Bias in Peer Review: A new approach. *12th International Conference of the International Society for Scientometrics and Informetrics*.
- Schreiber, M., Malesios, C. C., Psarakis, S. (2012). Exploratory factor analysis for the Hirsch index, 17 h-type variants, and some traditional bibliometric indicators. *Journal of Informetrics*, 6(3), 347–358.
- Schwartz, B. N., Schroeder, R. G. (1997). External reviews: What is being done? *Journal of Accounting Education*, 15(4), 531–547.
- Serczyk, J., Salmonowicz, S. (1974). Téchne i éthos recenzenta: refleksje nad współczesną polską krytyką historyczną. *Historyka: studia metodologiczne*, 4, 129–139.
- Serenko, A., Dohan, M. (2011). Comparing the expert survey and citation impact journal ranking methods: Example from the field of Artificial Intelligence. *Journal of Informetrics*, 5(4), 629–648.
- Shin, J. C., Toutkoushian, R. K. (2011). The Past, Present, and Future of University Rankings. W: J. C. Shin, R. K. Toutkoushian, U. Teichler (Red.), *University Rankings* (s. 1–16). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Siemińska, R. (1992). Academic Careers in Poland: Does Gender Make a Difference? *Higher Education in Europe*, 17(2), 60–84.
- Sieniuc, M. (2014). Cofnięcie wniosku w sprawie nadania stopnia naukowego a klauzula interesu społecznego w świetle ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki. *Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego*, 6, 73–86.
- Sile, L., Guns, R., Engels, T. C. E. (2017). Comparing VABB-SHW (version VII) with Beall's lists and DOAJ, (version VII). Pobrane 30 września 2017 r., z: https://www.ecoom.be/sites/ecoom.be/files/downloads/Sile_POA_screening_report_FIN.pdf
- Sivertsen, G. (2014). Scholarly publication patterns in the social sciences and humanities and their coverage in Scopus and Web of Science. W: E. Noyons (Red.), *Proceedings of the science and technology indicators conference 2014 Leiden „Context Counts: Pathways to Master Big and Little Data”* (s. 598–604). Leiden: Universiteit Leiden.
- Sivertsen, G. (2016). Patterns of internationalization and criteria for research assessment in the social sciences and humanities. *Scientometrics*, 107(2), 357–368.
- Sivertsen, G. (2017a). Finansowanie oparte na publikacjach – Model norweski. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 49(1), 47–59.
- Sivertsen, G. (2017b). Unique, but still best practice? The Research Excellence Framework (REF) from an international perspective. *Palgrave Communications*, 3, 17078.

- Sivertsen, G., Larsen, B. (2012). Comprehensive bibliographic coverage of the social sciences and humanities in a citation index: An empirical analysis of the potential. *Scientometrics*, 91(2), 567–575.
- Skalska-Zlat, M. (1993). *Bibliometryczne badania rozwoju dyscypliny naukowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Skalska-Zlat, M. (2001). Nalimov and the Polish way towards science of science. *Scientometrics*, 52(2), 211–223.
- Smith, L. D., Best, L. A., Stubbs, D. A., Johnston, J., Archibald, A. B. (2000). Scientific Graphs and the Hierarchy of the Sciences: A Latourian Survey of Inscription Practices. *Social Studies of Science*, 30(1), 73–94.
- Smith, P. (1995). On the unintended consequences of publishing performance data in the public sector. *International Journal of Public Administration*, 18(2–3), 277–310.
- Smith, R. (2001). Measuring the social impact of research. *BMJ*, 323(7312), 528.
- Sonnert, G., Holton, G. (1996). Career patterns of women and men in the sciences. *American Scientist*, 84(January-February), 63–71.
- Sorokowski, P., Kulczycki, E., Sorokowska, A., Pisanski, K. (2017). Predatory journals recruit fake editor. *Nature*, 543(7646), 481–483.
- Sosińska-Kalata, B. (2013). Obszary badań współczesnej informatologii (nauki o informacji). *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, 51(2), 9–41.
- Stefaniak, B. (1994). Naukometria i możliwości wykorzystania wyników badań piśmiennictwa naukowego w kreowaniu polityki naukowej. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 3, 48–64.
- Stefaniak, B. (2002). O bibliometrii i cytowaniach bez emocji. *Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej*, 10(3–4), 23–30.
- Stern, P. C. (2006). *A Strategy for Assessing Science: Behavioral and Social Research on Aging*. Washington, DC: National Academies Press.
- Stoicheff, B. P. (1999). Evaluation of Researchers, Research Proposals and Accomplishments. W V. Paces, L. Pivec, A. H. Teich (Red.), *Science Evaluation and Its Management* (s. 67–74). Amsterdam: Kluwer Academic Publisher.
- Storer, N. W. (1967). The hard sciences and the soft: Some sociological observations. *Bulletin of the Medical Library Association*, 55(1), 75–84.
- Sugimoto, C. R., Work, S., Larivière, V., Haustein, S. (2016). *Scholarly use of social media and altmetrics: A review of the literature*. Pobrane 1 sierpnia 2017 r., z: <http://arxiv.org/abs/1608.08112>
- Sweeney, D., Wróblewska, M. N. (2017). Ewaluacja „wpływu społecznego”? Nie naśladowajcie Brytyjczyków! Wywiad z Davidem Sweeneyem, dyrektorem Higher Education Funding for England (HEFCE) do spraw Badań, Edukacji i Transferu Wiedzy. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 49(1), 157–166.
- Szadkowski, K. (2015). *Uniwersytet jako dobro wspólne: podstawy krytycznych badań nad szkolnictwem wyższym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sztompka, P. (1995). O pewnym, niestety niepopularnym, rozumieniu nauki i roli społecznej „uczonego”. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 3–4(125–126), 17–22.
- Śliwowski, B. (2017). *Habilitacja: diagnoza, procedury, etyka, postulaty*. Kraków: Impuls.
- Tananbaum, G. (2013). *Article-Level Metrics: A SPARC primer*. Pobrane 1 sierpnia 2017 r., z: <http://www.sparc.arl.org/bm~doc/sparc-alm-primer.pdf>
- Taylor, M. (2013). *The Challenges of Measuring Social Impact Using Altmetrics – Research Trends*. Pobrane 1 sierpnia 2017 r., z: <http://www.researchtrends.com/issue-33-june-2013/the-challenges-of-measuring-social-impact-using-altmetrics/>
- Teodorescu, D. (2000). Correlates of faculty publication productivity: A cross-national analysis. *Higher Education*, 39(2), 201–222.
- Teodorescu, D., Andrei, T. (2013). An examination of „citation circles” for social sciences journals in Eastern European countries. *Scientometrics*, 99(2), 209–231.
- Thompson, J. W. (2002). The Death of the Scholarly Monograph in the Humanities? Citation Patterns in Literary Scholarship. *Libri*, 52(3), 121–136.
- Todd, P. A., Ladle, R. J. (2008a). Citations: Poor practices by authors reduce their value. *Nature*, 451(7176), 244–244.
- Todd, P. A., Ladle, R. J. (2008b). Hidden dangers of a „citation culture”. *Ethics in Science and Environmental Politics*, 8, 13–16.
- Todeschini, R., Baccini, A. (2016). *Handbook of Bibliometric Indicators: Quantitative Tools for Studying and Evaluating Research*. Weinheim: Wiley-VCH.

- Towpik, E. (2013). Deklaracja z San Francisco nt. Oceny Badań Naukowych (DORA): czy to początek końca dotychczasowej metody oceny parametrycznej? *Nowotwory. Journal of Oncology*, 63(6), 501–504.
- Travis, G. D. L., Collins, H. M. (1991). New Light on Old Boys: Cognitive and Institutional Particularism in the Peer Review System. *Science, Technology & Human Values*, 16(3), 322–341.
- Tukey, J. W. (1977). *Exploratory Data Analysis*. London: Addison-Wesley.
- Turski, Ł. A. (2013). Ocenianie nauki: duch z przeszłości. *PAUza Akademicka*, 6, 3–4.
- van Arensbergen, P., van der Weijden, I., van der Besselaar, P. (2014). Academic talent selection in grant review panels. W: K. Prpić, I. van der Weijden, N. Asheulova (Red.), *(Re)searching Scientific Careers* (s. 25–54). Saint Petersburg: Nestor-Historia.
- van Raan, A. F. J. (1999). Evaluation of Performance and Trends in Basic and Applied Research by Advanced Bibliometric Methods: A Science Policy Instrument for Nations with an Economy in Transition. W V. Paces, L. Pivec, A. H. Teich (Red.), *Science Evaluation and Its Management* (s. 227–245). Amsterdam: Kluwer Academic Publisher.
- Verleysen, F. (2016). *Books in the social sciences and humanities Analyses of scholarly publication patterns in Flanders based on the VABB-SHW Boeken in de sociale en humane wetenschappen Analyses van publicatiepatronen gebaseerd op het VABB-SHW* (rozprawa doktorska). Universiteit Antwerpen.
- Vetulani, J. (1990). Jakimi kryteriami oceniać wydajność pracy naukowej? *Wszechświat*, 91(4–5), 81–82.
- Vieira, E. S., Gomes, J. A. N. F. (2016). The bibliometric indicators as predictors of the final decision of the peer review. *Research Evaluation*, 25(2), 170–183.
- Vinkler, P. (1997). Scientometric Methods in the Evaluation of Research Groups in Hungary. W: M. S. Frankel, J. Cave (Red.), *Evaluating Science and Scientists* (s. 149–159). Budapest: Central European University Press.
- Wagner, I. (2012). Selektywna analiza problemu publikacji humanistów i przedstawicieli nauk społecznych w języku angielskim. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 8(1), 166–187.
- Walczak, W. (2013). Postępowania habilitacyjne według znowelizowanych przepisów: analiza wielowymiarowa. *E-mentor*, 4(51).
- Wallas, T. (2016). Political sciences: a discipline of the social sciences or the humanities? *Przegląd Politologiczny*, 2, 5–18.
- Walters, G. D. (2015). Measuring the quantity and quality of scholarly productivity in criminology and criminal justice: A test of three integrated models. *Scientometrics*, 102(3), 2011–2022.
- Waltman, L., van Eck, N. J., Visser, M., Wouters, P. (2016). The elephant in the room: The problem of quantifying productivity in evaluative scientometrics. *Journal of Informetrics*, 10(2), 671–674.
- Waltoś, S. (2012). Perypetie z karierą naukową w Polsce – kilka wstępnych refleksji na tle klasycznych modeli tejże kariery. W: S. Waltoś, A. Rozmus (Red.), *Kariera naukowa w Polsce: warunki prawne, społeczne i ekonomiczne* (s. 21–41). Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Weale, A. R., Bailey, M., Lear, P. A. (2004). The level of non-citation of articles within a journal as a measure of quality: A comparison to the impact factor. *BMC Medical Research Methodology*, 4(1), 14.
- Webber, K. L. (2011). Measuring Faculty Productivity. W: J. C. Shin, R. K. Toutkoushian, U. Teichler (Red.), *University Rankings* (s. 105–121). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Webster, B. M. (2001). Polish women in science: a bibliometric analysis of Polish science and its publications, 1980–1999. *Research Evaluation*, 10(3), 185–194.
- Weller, A. C. (2001). *Editorial Peer Review: Its Strengths and Weaknesses*. Medford, NJ: American Society for Information Science and Technology.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Wennerås, C., Wold, A. (1997). Nepotism and sexism in peer-review. *Nature*, 387(6631), 341–343.
- Wheeler, B. (2011). Journal „Ranking” Issues and the State of the Journal in the Humanities. *Journal of Scholarly Publishing*, 42(3), 323–381.
- Wildgaard, L. (2015). A comparison of 17 author-level bibliometric indicators for researchers in Astronomy, Environmental Science, Philosophy and Public Health in Web of Science and Google Scholar. *Scientometrics*, 104(3), 873–906.
- Wildgaard, L., Schneider, J. W., Larsen, B. (2014). A review of the characteristics of 108 author-level bibliometric indicators. *Scientometrics*, 101(1), 125–158.
- Wilsdon, J., Allen, L., Belfiore, E., Campbell, P., Curry, S., Hill, S., ... Johnson, B. (2015). *The Metric Tide: Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management*. HEFCE.

- Wilson, J. (2016). The white cube in the black box: assessing artistic research quality in multidisciplinary academic panels. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 41(8), 1223–1236.
- Wojtczak, K. (2016). W kwestii wyższego stopnia naukowego doktora w Polsce Ludowej. *Studia Prawa Publicznego*, 4.
- Wolfinger, N. H., Mason, M. A., Goulden, M. (2008). Problems in the Pipeline: Gender, Marriage, and Fertility in the Ivory Tower. *The Journal of Higher Education*, 79(4), 388–405.
- Wolszczak-Derlacz, J., Parteka, A. (2010). Produktowność naukowa wyższych szkół publicznych w Polsce: bibliometryczna analiza porównawcza. Warszawa: Ernst & Young Polska.
- Wouters, P. (1997). Citation cycles and peer review cycles. *Scientometrics*, 38(1), 39–55.
- Wouters, P. (1998). The signs of science. *Scientometrics*, 41(1–2), 225–241.
- Wouters, P. (1999a). Beyond the holy grail: From citation theory to indicator theories. *Scientometrics*, 44(3), 561–580.
- Wouters, P. (1999b). *The Citation Culture* (rozprawa doktorska). University of Amsterdam.
- Wouters, P. (2014). The Citation: From Culture to Infrastructure. W: B. Cronin, C. R. Sugimoto (Red.), *Beyond Bibliometrics: Harnessing Multidimensional Indicators of Scholarly Impact* (s. 47–66). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Wouters, P., Costas, R. (2012). *Users, narcissism and control – tracking the impact of scholarly publications in the 21st century*. Utrecht: SURFfoundation.
- Wouters, P., Leydesdorff, L. (1994). Has Price's dream come true: Is scientometrics a hard science? *Scientometrics*, 31(2), 193–222.
- Wouters, P., Thelwall, M., Kousha, K., Waltman, L., De Rijcke, S., Rushforth, A., Franssen, T. (2015). *The Metric Tide: Literature Review (Supplementary Report I to the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management)*. HEFCE.
- Wróblewska, M. N. (2017). Ewaluacja „wpływu społecznego” nauki: przykład REF 2014 a kontekst polski. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 49(1), 79–104.
- Wróblewski, A. K. (2002). Bibliometryczna trylogia. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 1–2(151–152), 7–29.
- Xie, Y. (2006). Social Influences on Science and Engineering Career Decisions. W: *Biological, Social, and Organizational Components of Success for Women in Academic Science and Engineering: Workshop Report* (s. 166–174). Washington, DC: National Academies Press.
- Xie, Y., Shauman, K. A. (1998). Sex Differences in Research Productivity: New Evidence About an Old Puzzle. *American Sociological Review*, 63(6), 847–870.
- Zhang, L., Rousseau, R., Sivertsen, G. (2017). Science deserves to be judged by its contents, not by its wrapping: Revisiting Seglen's work on journal impact and research evaluation. *Plos One*, 12(3), e0174205.
- Ziabicki, A. (1997). The Evaluation of Scientists and their Work. W: M. S. Frankel, J. Cave (Red.), *Evaluating Science and Scientists* (s. 132–148). Budapest: Central European University Press.
- Ziabicki, A. (1999). Evaluation of an Individual Scientist: Legal Case Analogy. W: V. Paces, L. Pivec, A. H. Teich (Red.), *Science Evaluation and Its Management* (s. 98–102). Amsterdam: Kluwer Academic Publisher.
- Žic-Fuchs, M. (2014). Bibliometrics: Use and Abuse in the Humanities. W: W. Blockmans, L. Engwall, D. Weaire (Red.), *Bibliometrics Use and Abuse in the Review of Research Performance* (s. 107–116). London: Portland Press.
- Ziejka, F. (Red.). (2006). *Model awansu naukowego w Polsce: zapis wystąpień oraz części debaty, które odbyły się podczas konferencji w Krakowie w dniach 17–18 marca 2006 r.* Kraków: KRASP.
- Znaniński, F. (1925). Przedmiot i zadania nauki o wiedzy. *Nauka Polska*, 5, 1–78.
- Znaniński, F. (1971). *Nauki o kulturze*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Znaniński, F. (2011). *Relacje społeczne i role społeczne: niedokończona socjologia systematyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Zuccala, A., Guns, R., Cornacchia, R., Bod, R. (2015). Can we rank scholarly book publishers? A bibliometric experiment with the field of history. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(7), 1333–1347.
- Zuckerman, H., Merton, R. K. (1971). Patterns of evaluation in science: Institutionalisation, structure and functions of the referee system. *Minerva*, 9(1), 66–100.
- Zuur, A. F., Ieno, E. N., Elphick, C. S. (2010). A protocol for data exploration to avoid common statistical problems. *Methods in Ecology and Evolution*, 1(1), 3–14.

Wykaz aktów prawnych

- Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego (Dz. U. 1947, nr 66, poz. 415).
- Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 grudnia 2015 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikacje w tych czasopismach.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 stycznia 2004 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2004, nr 15, poz. 128).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie nostryfikacji stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki uzyskanych za granicą (Dz. U. 2011 nr 179 poz. 1067).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. 2011, nr 179, poz. 1065).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2011, nr 204, poz. 1200).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz. U. 2012 poz. 877).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 lutego 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz. U. 2013 poz. 191).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2014, poz. 1383).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2015, poz. 1842).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2016, poz. 1586).
- Rozporządzenie Ministrów Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia, Oświaty, Spraw Zagranicznych oraz Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej z dnia 17 czerwca 1959 r. w sprawie przeprowadzania przewodów habilitacyjnych w szkołach wyższych (Dz. U. 1959, nr 41, poz. 256).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 października 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego (Dz. U. 1991, nr 92, poz. 410).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie warunków i trybu nadawania stopni naukowych (Dz. U. 1952 nr 24 poz. 164).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 lutego 1966 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych (Dz. U. 1966, nr 8, poz. 53).
- Uchwała Centralnej Komisji Do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 24 października 2005 r. w sprawie określenia dziedzin oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M. P. 2005, nr 79, poz. 1120).
- Uchwała nr 58/2017 Rady Narodowego Centrum Nauki z dnia 8 czerwca 2017 r. w sprawie warunków konkursu Sonata Bis 7.
- Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki (Dz. U. 1952, nr 6, poz. 38).
- Ustawa z dnia 10 września 1956 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki (Dz. U. 1956, nr 41, poz. 185).
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. 1960, nr 30, poz. 168 ze zm.).
- Ustawa z dnia 31 marca 1965 r. o zmianie ustawy o szkołach wyższych (Dz. U. 1965, nr 14, poz. 98).
- Ustawa z dnia 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz. U. 1965, nr 14, poz. 101).

- Ustawa z dnia 20 grudnia 1968 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz. U. 1968, nr 46, poz. 335).
- Ustawa z dnia 12 kwietnia 1973 r. o zmianie przepisów dotyczących stopni naukowych i tytułów naukowych oraz organizacji instytutów naukowo-badawczych (Dz. U. 1973, nr 12, poz. 89).
- Ustawa z dnia 25 lipca 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz. U. 1985, nr 36, poz. 168).
- Ustawa z dnia 29 maja 1989 r. zmieniająca ustawę o stopniach naukowych i innych tytułach naukowych (Dz. U. 1989, nr 34, poz. 183).
- Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych (Dz. U. 1990, nr 65, poz. 386).
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2005, nr 164, poz. 1365).
- Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011, nr 84, poz. 455).
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2014, poz. 1198).
- Ustawa z dnia 25 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem innowacyjności (Dz. U. 2015, poz. 1767).
- Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 marca 1986 w sprawie szczegółowych warunków i trybu przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych oraz zakresu egzaminów doktorskich i kolokwium habilitacyjnych (M. P. 1986, nr 11, poz. 74).

Załączniki

Załącznik 1. Oświadczenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie naruszania zasad dobrej praktyki naukowej przy stosowaniu bibliometrycznego wskaźnika *impact factor* do oceny dorobku jednostek naukowych

Oświadczenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie naruszania zasad dobrej praktyki naukowej przy stosowaniu bibliometrycznego wskaźnika *impact factor* do oceny dorobku jednostek naukowych

W związku z zasygnalizowaniem nieprawidłowości w procedurze zdobywania punktów do oceny dorobku naukowego w systemie wykorzystującym wskaźnik *impact factor*, uwzględniając opinię interdyscyplinarnego Zespołu ds. Etyki w Nauce, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego pragnie oświadczyć, co następuje.

Bibliometryczny wskaźnik *impact factor* (IF) określający „miarę oddziaływania” czasopism naukowych w oparciu o liczbę cytowań prac opublikowanych w danym czasopiśmie, ustalany jest przez *Institute of Scientific Information* z Filadelfii (tzw. lista filadelfijska). Wysoka wartość wskaźnika IF przyczynia się do zwiększenia zainteresowania tym czasopismem przez uczonych. Fakt ten z kolei zmusza redakcje do stosowania bardziej rygorystycznych metod oceny nadsyłanych materiałów, co nadaje wyższy prestiż publikacjom. Wskaźnik IF jest powszechnie wykorzystywany do oceny dorobku poszczególnych uczonych i jednostek naukowych.

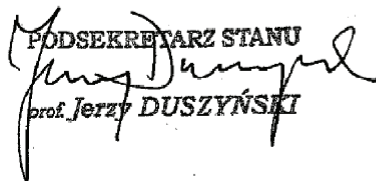
Przyjęty przez MNiSzW system zdobywania punktów koniecznych do oceny dorobku naukowego jednostek naukowych, a tym samym do ustalenia wysokości otrzymywanej przez te instytucje dotacji, opiera się na własnie na wskaźniku *impact factor*, gdyż mimo świadomości o jego pewnej niedoskonałości, nie dysponujemy obecnie lepszą, łatwą do powszechnego stosowania metodą. Tym bardziej więc, wiedząc o jego ułomnościach, wskaźnik ten należy wykorzystywać z najwyższą rozwagą i starannością.

Jedną z istotnych luk tego systemu tkwi w tym, że wiele czasopism naukowych z listy filadelfijskiej, oprócz wydawania kolejnych seryjnych numerów publikuje również suplementy zawierające *in extenso* materiały konferencyjne nadsyłane przez komitety organizacyjne i redakcyjne, z pełnym lub częściowym pominięciem obowiązujących w czasopiśmie rygorów *peer review*. W takich przypadkach stosowanie współczynnika IF czasopisma do konferencyjnego suplementu jest nieuprawnione.

Procedura publikowania artykułów w materiałach konferencyjnych i suplementach dołączanych do czasopism z listy filadelfijskiej w przypadku, gdy nie są one poddawane takim samym rygorom i standardom, jak treści publikowane w czasopiśmie głównym, stanowi próbę wykorzystania na własną korzyść niedoskonałości systemu i tym samym jest manipulacją naukową i nadużyciem zasad rzetelności naukowej. Minister pragnie wskazać na niedopuszczalność takich praktyk i oświadczyć, iż warunkiem koniecznym do uznawania dorobku publikowanego w takich suplementach musi być pewność, że w stosunku do niego stosowane są przez redakcje identyczne procedury *peer review*, jak wobec materiałów publikowanych w głównym czasopiśmie.

Ponadto, Minister pragnie zauważyć, iż to na władzach samej uczelni i jej podstawowych jednostek organizacyjnych spoczywa szczególny obowiązek zapewnienia poszanowania przepisów prawa i dobrych obyczajów w nauce przy ocenie dorobku naukowego.

Jednocześnie Minister chciałby poinformować, iż Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego traktuje zasygnalizowany problem bardzo poważnie i będzie zwracać szczególną uwagę na kwestię oceny dorobku naukowego na podstawie prac publikowanych w suplementach do czasopism i materiałach konferencyjnych.

PODSEKRETYARZ STANU

prof. Jerzy DUSZYŃSKI

Warszawa, dnia 11 lipca 2008 r.

Załącznik 2. Wzór analizy bibliometrycznej publikacji w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Analiza bibliometryczna publikacji autorstwa dr ..... w

postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego.

- I. Oryginalne pełnotekstowe prace naukowe (bez streszczeń zjazdowych i konferencyjnych, prac w suplementach czasopism, listów do redakcji oraz udziału autora wymienionego w dodatku (appendix) jako uczestnika badań wielośrodkowych).

A. w piśmiennictwie posiadającym „impact factor” – chronologicznie

Rok	Tytuł czasopisma	IF	KBN/MNiSW	IC
	1			
	2			
	3			
	4			
	5			
	itd.			

Łącznie liczba prac... Łącznie liczba punktów .....

W czasopismach bez „impact factor”

Liczba prac ..... Suma punktów .....

II. Opisy przypadków – liczba prac:

A. w czasopismach z „impact factor” ....., punkty .....

B. w czasopismach bez „impact factor” ....., punkty .....

III. Prace poglądowe – liczba prac:

A. w czasopismach z „impact factor” ....., punkty .....

B. w czasopismach bez „impact factor” ....., punkty .....

IV. Rozdziały w podręcznikach:

A. międzynarodowych, liczba .....

B. krajowych, liczba .....

C. Autorstwo monografii lub podręcznika

w języku angielskim, liczba .....

w języku polskim lub innym niż angielski, liczba .....

V. Prace popularno – naukowe i inne

Liczba .....

VI. Redaktor naczelny czasopisma o zasięgu:

A. międzynarodowym

B. krajowym

VII. Redaktor naczelny wieloautorskich: monografii, podręcznika akademickiego lub serii wydawniczej

A. w języku angielskim, liczba.....

B. w języku polskim, liczba.....

Łączna punktacja: IF=.....KBN / MNiSW.....; IC .....

Informacje dodatkowe:

VIII. Liczba streszczeń:

A. ze zjazdów międzynarodowych ..... (bez punktacji)

B. ze zjazdów krajowych ..... (bez punktacji)

IX. Liczba publikacji pełnotekstowych w suplementach czasopism:

A. posiadających „impact factor” ..... Łączny IF=

B. nie posiadających „impact factor” .....

X. Liczba listów do redakcji czasopism:

A. posiadających „impact factor” ..... Łączny IF=

B. nie posiadających „impact factor” .....

XI. Liczba publikacji z udziałem autora w badaniach wielośrodkowych

A. w czasopismach posiadających „impact factor” ..... Łączny IF =.....

B. nie posiadających „impact factor” .....

Liczba cytowań (należy podać źródło) .....

.....

Podpis osoby sporządzającej

Załącznik 3. Odpowiedź na zapytanie w sprawie dostępu do informacji publicznej Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów

**CENTRALNA KOMISJA
DO SPRAW STOPNI I TYTUŁÓW**

Pałac Kultury i Nauki
00-901 Warszawa

Nr BCK – Org - 130/2017

Warszawa 9 maja 2017 r.
tel. 22 656-70-01
e-mail: kancelaria@ck.gov.pl

Sz. Pani

Ewa Aleksandra Rozkosz

W odpowiedzi na Pani wniosek z dnia 24 kwietnia 2017 r. (data wpływu do CK 4 maja 2017 r.) o udostępnienie informacji publicznej, w trybie i na zasadach przewidzianych ustawą z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 2056 ze zm.) Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów informuje, że nie dysponuje żądaną informacją, w formie określonej przedmiotowym podaniem, w zakresie pkt I oraz II. W pozostałym zakresie tj. określonym w pkt. III Centralna Komisja w załączeniu przesyła skany sprawozdań jakie ukazały się w latach 2008-2016.

Odnosnie pkt I i II rzeczonego podania zwróciła się Pani o przesłanie informacji w postaci elektronicznej, w postaci edytowalnej odrębnie dla każdego roku i każdej dziedziny nauki i sztuki w przedmiocie :

- I. Liczby postępowań habilitacyjnych zakończonych w okresie 2012-2016:
  - a) nadaniem stopnia doktora habilitowanego;
  - b) odmową nadania stopnia doktora habilitowanego;
  - c) umorzeniem postępowania habilitacyjnego.
- II. Liczby postępowań habilitacyjnych zakończonych w okresie 2008-2016, z podziałem na przewody habilitacyjne zrealizowane w ramach obowiązującej procedury przed nowelizacją z 2011r. (Dz. U. 2011 Nr 84 poz. 455) oraz postępowań habilitacyjnych zrealizowanych po tej nowelizacji.
  - a) nadaniem stopnia doktora habilitowanego;
  - b) odmową nadania stopnia doktora habilitowanego.

Zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy o dostępie do informacji publicznej, obowiązane do udostępnienia informacji publicznej są podmioty, o których mowa w ust. 1 i 2, będące w posiadaniu takich informacji.

Powyzsze oznacza, że udostępnianie może dotyczyć tylko informacji publicznej, którą dana instytucja posiada, a nie tej, którą powinna posiadać.

Należy mieć na uwadze, że zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki – zarówno w brzmieniu ustawy przed nowelizacją z 2011r., jak i po niej - organem administracji publicznej przeprowadzającym postępowanie o nadanie stopnia naukowego, jak i rozstrzygającym sprawę w tym przedmiocie jest uprawniona rada jednostki organizacyjnej. Jedynie na mocy aktów wykonawczych do ww. ustawy, rady jednostek winny przekazywać Centralnej Komisji uchwały o nadaniu albo odmowie nadania

stopnia doktora habilitowanego, przy czym przepisy rozporządzeń nigdy nie wskazywały, aby miały być to wszelkie uchwały kończące postępowanie, a jedynie uchwały o merytorycznym rozpatrzeniu sprawy. W omawianym katalogu uchwał, przekazywanym przez rady jednostek organizacyjnych, nie mieszczą się uchwały o umorzeniu postępowania. Ustawodawca przy tym nie przyznał kompetencji, ani nie wyposażał w odpowiednie narzędzie, Centralnej Komisji do weryfikacji, czy przesyłane uchwały stanowią rzeczywiste i kompletne odzwierciedlenie zakończonych przewodów i postępowań habilitacyjnych. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że większość wnioskowanej dokumentacji, zawierającej zadane informacje, stanowi obecnie zakładowy zasób archiwalny, funkcjonujący na podstawie regulacji zawartych w ustawie o narodowych zasobach archiwalnych i o archiwach.

Centralna Komisja informuje również, że nie prowadzi zestawień statystycznych mieszczących się w zakresie określonym Pani wnioskiem z dnia 24 kwietnia 2017 r., co w konsekwencji stanowi również, że żądane informacje nie stanowią informacji prostej, bowiem wymagałyby ich wytworzenie w wyniku przeprowadzenia czasochłonnych analiz i zestawień. Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy o dostępie do informacji publicznej prawo do informacji publicznej obejmuje uprawnienie do uzyskania informacji przetworzonej w takim zakresie, w jakim jest to szczególnie istotne dla interesu publicznego. Informacja przetworzona to taka informacja, która została przygotowana "specjalnie" dla wnioskodawcy, według wskazanych przez niego kryteriów. Informacją przetworzoną jest informacja publiczna, która została opracowana przez podmiot zobowiązany przy użyciu dodatkowych sił i środków, na podstawie posiadanych przez niego danych, w związku z żądaniem wnioskodawcy i na podstawie kryteriów przez niego wskazanych. Ustawodawca dla udostępnienia takiej informacji posłużył się zatem kwalifikowaną formą interesu publicznego wskazując, iż ma to być szczególnie interes publiczny. Pojęcie szczególnie istotnego interesu publicznego, będące zwrotem niedookreślonym, odnosi się w swej istocie do spraw związanych z funkcjonowaniem państwa oraz innych ciał publicznych, jako prawnej całości, zwłaszcza, jeżeli związane jest ono z gospodarowaniem mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa.

Centralna Komisja rozpatrując Pani wniosek nie znalazła w nim informacji wskazujących, aby udostępnienie żadnych informacji wynikało ze szczególnie ważnego interesu publicznego, jak i zarówno w wyniku dokonania własnej oceny przez organ, taki interes nie występuje.

Abstrahując jednak od rozważań na temat przetworzenia wnioskowanej informacji, mając na uwadze powyższe wyjaśnienia należy stwierdzić, że Centralna Komisja nie dysponuje obiektywnie pełnymi informacjami, o które wnosi pani w punktach I i II podania z dnia 24 kwietnia br., zatem nie można uznać, iż został spełniony wymóg art. 4 ust. 3 ustawy o dostępie do informacji publicznej, polegający na posiadaniu przez organ obowiązany żądanych informacji.

Jednocześnie uprzejmie informujemy, że w chwili obecnej nie możemy przekazać skanu sprawozdania Centralnej Komisji za 2016 r., bowiem nie został on jeszcze przyjęty przez przewodniczącego Komisji. Po jego przyjęciu i podpisaniu (zakładamy, że nastąpi to pod koniec maja br.) będzie on opublikowany na naszej stronie internetowej www.ck.gov.pl – zakładka o nas – sprawozdania.

SEKRETARZ KOMISJI

Prof. dr hab. Bronisław Sitek

W załączeniu

- skany sprawozdań Centralnej Komisji, jakie ukazały się w okresie 2008-2015

Załącznik 4. Wzory wniosku i autoreferatu w postępowaniu habilitacyjnym, wprowadzone przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów Komunikatem nr 6/2011

Centralna Komisja do Spraw
Stopni i Tytułów

Wniosek

z dnia .....

o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego

w dziedzinie ..... w dyscyplinie .....

1. Imię i Nazwisko .....
2. Stopień doktora/ kwalifikacje I stopnia .....
3. Tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego
.....
.....
4. Wskazanie jednostki organizacyjnej do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego
.....
.....
5. Wnoszę o głosowanie komisji postępowania habilitacyjnego w trybie tajnym¹⁾.
6. Przyjmuję do wiadomości, iż wniosek wraz z autoreferatem zostanie opublikowany na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

.....
podpis Wnioskodawcy

Załączniki:

---

¹⁾ jeżeli niepotrzebne - skreślić

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko.
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.
4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):
  - a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,
  - b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy),
  - c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

* w przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/ prace wspólne, należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów, określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie

Załącznik 5. Wzory wniosku i autoreferatu w postępowaniu habilitacyjnym, wprowadzone wraz z uruchomieniem nowej strony internetowej w 2017 r. przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów

Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów

Wniosek

z dnia .....

o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego

w dziedzinie .....w dyscyplinie .....

1. Imię i Nazwisko .....

2. Stopień doktora .....

3. Tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

.....
.....

4. Wskazanie jednostki organizacyjnej do przeprowadzenia postępowanie habilitacyjnego

.....
.....

5. Przyjmuję do wiadomości, że wniosek wraz z autoreferatem zostanie opublikowany na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

.....

podpis Wnioskodawcy

Załączniki:

CENTRALNA KOMISJA PROSI, ABY ROZMIAR PLIKU WNIOSKU NIE PRZEKRACZAŁ 5 MB

Autoreferat – propozycja treści i układu autoreferatu

1. Imię i Nazwisko.
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.
4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):
  - a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,
  - b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy),
  - c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

CENTRALNA KOMISJA PROSI, ABY ROZMIAR PLIKU AUTOREFERATU NIE PRZEKRACZAŁ 5 MB

* w przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/ prace wspólne, należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów, określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie. W przypadku, gdy praca zbiorowa ma więcej niż pięciu współautorów, habilitant załącza oświadczenie określające jego indywidualny wkład w powstanie tej pracy oraz oświadczenia co najmniej czterech pozostałych współautorów.

Załącznik 6. Liczba recenzji z udokumentowanymi wzorami praktyk recenzentkich w poszczególnych dyscyplinach

Wątek	Wzór	E	J	P	Ps	T
I.1: Argumenty oparte na produktywności i wpływie	I.1.1: Recenzenci wskazują produktywność jako przesłankę oceny	23	24	28	50	26
	I.1.2: Recenzenci wskazują wpływ jako przesłankę oceny	8	11	6	46	4
I.2: Argumenty oparte na zasadzie dziedziczenia prestiżu	I.2.1: Recenzenci uzasadniają ocenę artykułów z czasopism zasadą dziedziczenia prestiżu	19	28	21	43	12
	I.2.2: Recenzenci uzasadniają ocenę monografii zasadą dziedziczenia prestiżu	2	3	6	4	1
I.3: Argumenty oparte na tematyce osiągnięć naukowych	I.3.1: Recenzenci wskazują różnorodność tematyczną jako przesłankę oceny	5	17	17	4	11
	I.3.2: Recenzenci wskazują spójność tematyczną jako przesłankę oceny	6	8	3	11	4
	I.3.3: Recenzenci wskazują zgodność osiągnięć z dyscypliną jako przesłankę oceny	9	0	0	0	4
I.4: Argumenty oparte na przyjętej metodologii	I.4.1: Recenzenci wskazują badania empiryczne jako przesłankę oceny	21	15	3	47	2
	I.4.2: Recenzenci wskazują konstruowanie modelu i jego statystyczną weryfikację jako przesłankę oceny	30	0	0	37	0
	I.4.3: Recenzenci wskazują pracę z teorią jako przesłankę oceny	0	27	1	0	0
	I.4.4: Recenzenci wskazują jakość argumentacji jako przesłankę oceny	9	14	38	9	17
	I.4.5: Recenzenci wskazują pracę ze źródłami jako przesłankę oceny	0	2	0	0	40
I.5: Argumenty oparte na warsztacie naukowym	I.5.1: Recenzenci wskazują warsztat badawczy jako przesłankę oceny	40	40	37	49	36
	I.5.2: Recenzenci wskazują warsztat pisarski jako przesłankę oceny	23	25	31	16	37
	I.5.3: Recenzenci wskazują znajomość i wykorzystanie literatury naukowej jako przesłankę oceny	23	19	23	12	40
	I.5.4: Recenzenci wykazują nienaukowość osiągnięć	2	5	3	2	1

Wątek	Wzór	E	J	P	Ps	T
	zgłoszonych jako osiągnięcia naukowe w ocenie					
	I.5.5: Recenzenci wskazują oryginalność osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny	20	17	25	20	38
	I.5.6: Recenzenci wskazują znajomość tematu jako przesłankę oceny	11	11	10	10	13
I.6: Argumenty oparte na społeczno-etycznym wymiarze oceny osiągnięć naukowych	I.6.1: Recenzenci wskazują wpływ społeczny (<i>impact</i>) jako przesłankę oceny	0	4	11	0	2
	I.6.2: Recenzenci wskazują praktyczność i społeczne znaczenie osiągnięć naukowych jako przesłankę oceny	15	7	15	16	9
	I.6.3: Recenzenci wskazują standardy etyczne jako przesłankę oceny	7	3	0	3	0
	I.6.4: Recenzenci wskazują umiejętność współpracy potwierdzoną współautorskimi publikacjami jako przesłankę oceny	6	5	1	19	0
I.7: Argumenty, odnoszące się do punktu odniesienia	I.7.1: Recenzenci usprawiedliwiają brak określonych osiągnięć naukowych w uzasadnieniu oceny	2	1	15	2	1
	I.7.2: Recenzenci wskazują inne postępowania jako punkt odniesienia w uzasadnieniu oceny	1	3	3	4	0
I.8: Argumenty z autorytetu	I.8.1: Recenzenci nie wskazują przesłanek oceny jakościowej osiągnięć naukowych, występując w roli autorytetu	0	1	1	1	2
	I.8.2: Recenzenci nie wskazują przesłanek oceny ilościowej osiągnięć naukowych, występując w roli autorytetu	0	5	3	0	4
	I.8.3: Recenzenci powołują się na autorytety w uzasadnieniu oceny	5	6	2	10	3
	I.8.4: Recenzenci powołują się na swoje osobiste doświadczenia w ocenie	1	3	1	2	2
	I.8.5: Recenzenci odrzucają przedstawione argumenty w konkluzji, występując w roli autorytetu	3	1	1	4	0

Wątek	Wzór	E	J	P	Ps	T
II.1: Podejście do spełnienia wymogów	II.1.1: Recenzent orzeka, że główne osiągnięcie naukowe spełnia lub nie spełnia wymogów	47	43	55	51	41
	II.1.2: Recenzent orzeka, że dorobek naukowy spełnia wymogi	34	33	55	45	32
II.2: Podejście do spełnienia kryteriów	II.2.1: Recenzent orzeka, że dane kryterium zostało lub nie zostało spełnione	6	2	20	6	8
	II.2.2: Recenzent orzeka, że wiele kryteriów zostało lub nie zostało spełnionych	25	21	29	25	6
	II.2.3: Recenzent uznaje określone kryteria oceny osiągnięć naukowych za nieadekwatne	0	0	14	0	1
II.3: Przyjmowany porządek prawny	II.3.1: Recenzent wskazuje jako źródło prawa ustawy lub rozporządzenia	49	42	57	43	31
	II.3.2: Recenzent wskazuje jako źródło prawa dokumenty Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów	2	0	2	0	0
II.4: Uwzględnienie w ewaluacji osiągnięć kryteriów spoza Rozporządzenia	II.4.1: Recenzent wyróżnia glosy	0	0	28	0	0
	II.4.2: Recenzent wyróżnia recenzje książek	0	30	15	0	29
	II.4.3: Recenzent wyróżnia osiągnięcia duszpasterskie	0	0	0	0	20
II.5: Podejście do realizacji projektów badawczych	II.5.1: Recenzent używa kryteriów, obejmujących projekty badawcze	50	30	33	46	13
	II.5.2: Recenzent analizuje liczebność projektów badawczych	38	9	11	23	2
	II.5.3: Recenzent wiąże projekty badawcze z pozyskiwaniem środków zewnętrznych na badania	29	17	7	25	2
	II.5.4: Recenzent wiąże projekty badawcze ze współpracą międzynarodową	15	2	14	20	4
II.6: Analiza produktywności publikacyjnej i cytowalności	II.6.1: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium zależne od obszaru wiedzy	34	11	3	43	4
	II.6.2: Recenzent analizuje liczebność publikacji poprzez kryterium niezależne od obszaru wiedzy	55	51	47	47	48

Wątek	Wzór	E	J	P	Ps	T
	II.6.3: Recenzent używa kryterium, obejmujące sumaryczny impact factor	21	4	3	36	0
	II.6.4: Recenzent używa kryteria obejmujące liczbę cytowań i indeks Hirscha	35	17	3	44	2
II.7: Podejście do publikacji z listy ERIH i JCR/WoS	II.7.1: Recenzent używa kryterium obejmującego listę ERIH i JCR/WoS	38	22	25	50	13
	II.7.2: Recenzent używa tylko listy ERIH przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy	0	5	3	0	5
	II.7.3: Recenzent używa tylko JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy	32	8	6	29	0
	II.7.4: Recenzent używa zarówno listy ERIH, jak i JCR/WoS przy kryterium zależnym od obszaru wiedzy	8	9	17	21	8
III.1: Podejście do metody liczenia	III.1.1: Recenzenci przedstawiają metodę ustalania wielkości wskaźnika bibliometrycznego	2	1	0	5	0
	III.1.2: Recenzenci preferują liczenie całościowe	0	0	0	1	0
	III.1.3: Recenzenci preferują liczenie ułamkowe	5	0	0	0	0
	III.1.4: Recenzenci wykluczają przy obliczaniu autocytowania	7	1	1	8	0
	III.1.5: Recenzenci wykluczają przy obliczaniu część dorobku	0	2	0	1	0
	III.1.6: Recenzenci waloryzują „własną bibliometrię”	1	1	0	1	2
III.2: Podejście do źródeł będących podstawą obliczania wskaźników bibliometrycznych	III.2.1: Recenzenci wykorzystują jedynie wymagane źródła	4	0	9	20	3
	III.2.2: Recenzenci wykorzystują jedynie niewymagane źródła	12	8	0	7	2
	III.2.3: Recenzenci wykorzystują wymagane i niewymagane źródła	20	4	2	16	1
	III.2.4: Recenzenci nie dostarczają jednoznacznej informacji o źródle	5	1	1	7	4
III. 3: Użycie bibliometrii do oceny dorobku publikacyjnego	III.3.1: Recenzenci pozytywnie oceniają dorobek publikacyjny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej	5	2	1	14	1
	III.3.2: Recenzenci negatywnie oceniają dorobek publikacyjny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej	4	0	0	9	0

Wątek	Wzór	E	J	P	Ps	T
	III.3.3: Recenzenci uznają dorobek za międzynarodowy na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej	5	8	4	11	0
	III.3.4: Recenzenci uznają dorobek za lokalny na podstawie wyniku analizy bibliometrycznej	1	0	0	1	0
	III.3.5: Recenzenci uznają wskaźnik bibliometryczny jako wartość samą w sobie	4	2	5	3	0
	III.3.6: Recenzenci interpretują wielkość wskaźnika bibliometrycznego w kontekście humanistyki i nauk społecznych	0	3	0	7	0
III.4: Przyjmowanie zasady dziedziczenia prestiżu	III.4.1: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc publikacji	6	3	0	9	0
	III.4.2: Recenzenci stosują metody bibliometryczne do eksponowania prestiżu miejsc współpracy	2	5	3	7	2
III.5: Podejście do przedstawiania wartości wskaźników bibliometrycznych	III.5.1: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych dla całego ocenianego dorobku publikacyjnego	30	11	11	46	4
	III.5.2: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych dla poszczególnych publikacji lub cyklu publikacji	9	2	0	12	0
	III.5.3: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczb	40	18	7	53	5
	III.5.4: Recenzenci przedstawiają wartości wskaźników bibliometrycznych za pomocą liczebników nieokreślonych	3	5	3	2	0
	III.5.5: Recenzenci przedstawiają brak wskaźników bibliometrycznych	1	1	8	3	4
III.6: Podejście do list czasopism jako źródeł informacji o publikacjach habilitanta	III.6.1: Recenzenci oddzielają listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki od innych list	30	9	23	36	12
	III.6.2: Recenzenci łączą listy czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki z innymi listami	1	6	0	0	0

Wątek	Wzór	E	J	P	Ps	T
	III.6.3: Recenzenci orzekają o nieadekwatności list czasopism z kryterium oceny zależnego od obszaru nauki do oceny habilitanta	0	0	11	0	0
III.7: Niewłaściwe używanie metod bibliometrycznych	III.7.1: Recenzenci popełniają błędy w stosowaniu metod bibliometrycznych	3	3	1	3	1
	III.7.2: Recenzenci wykazują brak precyzji w stosowaniu metod bibliometrycznych	3	3	0	3	0
	III.7.3: Recenzenci mieszają porządek zasad oceny w awansach naukowych z porządkiem zasad ewaluacji jednostek naukowych	1	1	1	6	1
III.8: Podejście do wykorzystania narzędzi służących do ewaluacji jednostek naukowych w prezentacji osiągnięć naukowych	III.8.1: Recenzenci stosują dodatkowo narzędzia, służące do ewaluacji jednostek naukowych przy prezentacji osiągnięć naukowych indywidualnych naukowców	16	5	2	29	4
	III.8.2: Recenzenci stosują wyłącznie narzędzia służące do ewaluacji jednostek naukowych przy prezentacji osiągnięć naukowych indywidualnych naukowców	11	9	8	9	15
	III.8.3: Recenzenci powołują się na zasady ewaluacji jednostek naukowych	3	0	0	1	0

Adnotacja. E – ekonomia, J – językoznawstwo, P – prawo, Ps – psychologia, T – teologia.